

J. R. R. TOLKIEN

PÁN PRSTENŮ

III

Návrat krále

Mladá fronta / Praha 1992

Edice TŘINÁCT

J. R. R. Tolkien
Návrat krále

(c) George Allen & Unwin Ltd, 1966
Translation (c) Stanislava Pošustová, 1992

ISBN 80-204-0259-4
ISBN 80-204-0105-9 (Společenstvo Prstenu)
ISBN 80-204-0194-6 (Dvě věže)

*Tři prsteny pro krále elfů pod nebem,
Sedm vládcům trpaslíků v síních z kamene,
Devět mužům: každý je k smrti odsouzen,
Jeden pro Temného pána, jenž dlí na trůně
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.
Jeden prsten vládne všem, Jeden jim všem káže,
Jeden všechny přivede, do temnoty sváže
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.*

SHRNUTÍ PŘEDCHOZÍHO DĚJE

Toto je třetí část *Pána prstenů*.

V první části, *Společenstvu Prstenu*, se vyprávělo o tom, jak Gandalf Šedý objevil, že prsten, který vlastnil hobit Frodo, je ve skutečnosti Jeden prsten vládnuocí nad všemi Prsteny moci. Líčil se tam útěk Froda a jeho druhů z jejich klidného domovského Kraje a to, jak byli pronásledováni hrůzou Černých mordorských jezdců, až nakonec s pomocí eriadorského Hraničáře Aragorna došli přes zoufalá nebezpečí až do Elrondova domu v Roklince.

Tam se konala velká Elrondova Rada, na níž bylo rozhodnuto pokusit se o zničení Prstenu, a Frodo byl ustanoven jako Ten, kdo ponese Prsten. Potom byli vybráni společníci Prstenu, kteří měli Frodovi pomáhat na jeho výpravě, aby pokud možno došel k Ohnivě hoře v Mordoru, zemi samotného Nepřítele, kde jedině se dal Prsten zničit. V tomto Společenstvu byli Aragorn a Boromir, syn Pána Gondoru, jako zástupci lidí, Legolas, syn elfského krále z Temného hvozdu, za elfy, Gimli, syn Glóina z Osamělé hory, za trpaslíky, Frodo se svým sluhou Samvědem a jeho mladí příbuzní Smělmír a Peregrin za hobity, a Gandalf Šedý.

Druhově tajně putovali daleko od Roklinky na Severu, po nezdařeném pokusu o zimní přechod vysokého průsmyku Caradhrasu byli Gandalfem provedeni skrytou branou a vstoupili do rozlehlých Dolů v Morii, aby si hledali cestu pod horami. Tam padl Gandalf v boji se strašlivým duchem podsvětí do temné propasti. Ale Aragorn, který se nyní zjevil jako utajený dědic dávných Králů Západu, vedl Družinu od Východní brány Morie přes elfskou zemi Lórien a po proudu Velké řeky Anduiny až k Rauroským vodopádům. To již věděli, že jejich pouť sledují vyzvědači a že se po jejich stopách plíží Glum, tvor, který kdysi vlastnil Prsten a stále po něm dychtil.

Bylo nyní nutné rozhodnout se, zda se obrátí na východ k Mordoru, nebo půjdou s Boromirem na pomoc gondorskému hlavnímu městu Minas Tirith v nadcházející válce, nebo zda by se měli rozdělit. Když bylo jasné, že Ten, kdo nese Prsten, je odhodlán pokračovat ve svém beznadějném putování do země Nepřítele, Boromir se mu pokusil vzít Prsten násilím. První část končila Boromirovým pádem

do osidel Prstenu, útekem a zmizením Froda a jeho sluhy Samvěda a rozpadem zbytku Společenstva.

Druhá část (třetí a čtvrtá kniha), *Dvě věže*, líčila činy celé Družiny po rozbití Společenstva Prstenu. Třetí kniha vyprávěla o Boromirově pokání a smrti a o jeho pohřbu v člunu svěřeném Rauroským vodopádům, o zajetí Smělmíra a Peregrina skřetími vojáky - z nichž někteří byli ve službách Temného pána z Mordoru, jiní ve službách zrádného Sarumana ze Železného pasu, kteří je přes Rohanské pláň vlekli k Železnému pasu, a o jejich pronásledování Aragornem, Legolasem a Gimlim.

Potom se objevili Rohanští jezdci. Oddíl jezdců vedený maršálem Éomerem obklíčil skřety na kraji lesa Fangornu a pobil je, ale hobiti unikli do lesa a tam se setkali s entem Stromovousem, tajným pánem Fangornu. V jeho společnosti byli svědky procitnutí hněvu pastýřů stromů a jejich pochodu na Železný pas.

Mezitím se Aragorn a jeho druhové setkali s Éomerem, vracejícím se z bitvy. Dostali od něho koně a jeli k lesu. Při marném pátrání po hobitech se tam opět setkali s Gandalfem, který se vrátil ze smrti jako Bílý jezdec, zatím přestrojený v šedi. Jeli s ním přes Rohan do síní Théodena, krále Marky, kde Gandalf uzdravil zestárlého krále a osvobodil ho z kouzela zlého rádce Červivce, tajného spojence Sarumana. Potom jeli s králem a jeho vojskem proti armádě Železného pasu a dobyli nad ní zoufalého vítězství u Hlázky. Gandalf je pak odvedl k Železnému pasu, kde našli velkou pevnost rozbořenou pastýři stromů a Sarumana s Červivcem obklíčené v nedobytném Orthanku.

V rozmluvě přede dveřmi Saruman odmítl litovat a Gandalf jej sesadil a zlomil jeho hůl. Ponechal ho pod dohledem entů. Červivec mrštil z vysokého okna po Gandalfovi kamenem, ale ten jej nezasáhl a byl sebrán Peregrinem. Ukázalo se, že je to jeden ze zbylých *palantírů*, Vidoucích kamenů z Númenoru. Později v noci podlehl Peregrin lákadlu Kamene, ukradl jej a požíval se do něj. Tak se odhalil Sauronovi. Kniha končila příletem nazgûla nad Rohanské pláň. Byl to Prstenový přízrak na létajícím oři, předzvěst brzké války. Gandalf odevzdal *palantír* Aragornovi, vzal Peregrina a odjel s ním do Minas Tirith.

Čtvrtá kniha obrátila pozornost k Frodovi a Samvědovi, ztraceným v nehostinné vysočině Emyrn Muil. Vyprávěla, jak se dostali z kopců a byli dostiženi Sméagolem - Glumem a jak Frodo Gluma zkotil a téměř překonal jeho zlobu, takže je Glum provedl mrtvými močály a zpustlými kraji k Morannonu, Černé bráně na severu země Mordor.

Nebylo možné tudy vstoupit a Frodo přijal Glumovu radu: hledat „tajný vchod“, o němž Glum věděl, daleko na jihu Hor stínu, západní hradby Mordoru. Cestou tam je zajal výzvědný oddíl Gondorských, vedený Boromirovým bratrem Faramirem. Faramir odhalil jejich poslání, ale odolal pokušení, jemuž Boromir podlehl, a vypravil je na poslední část jejich pouti k Cirith Ungolu, Pavoučímu průsmyku, přestože je varoval, že je to smrtelně nebezpečné místo, o němž jim Glum neřekl všechno, co věděl. Právě když došli na Křížovatku a dali se cestou k ohavnému městu Minas Morgul, z Mordoru se vyvalila velká tma a pokryla všechny země. Pak Sauron vyslal své první vojsko, vedené černým králem Prstenových přízraků. Válka o Prsten začala.

Glum dovedl hobity k tajné cestě, která se vyhýbala Minas Morgul, a ve tmě nakonec došli k Cirith Ungolu. Tam se Glum obrátil zpět ke zlu a pokusil se je zradit obludné strážkyni průsmyku Odule. Plány mu zkazilo hrdinství Samvěda, který odrazil jeho útok a ranil Odule.

Druhá část končí Samvědovým rozhodováním. Frodo, uštknutý Odulou, leží napohled mrtvý: poslání buď skončí pohromou, nebo musí Samvěd opustit svého pána. Posléze vezme Prsten a pokusí se pokračovat v beznadějně výpravě sám. Ale právě když se chystá přejít do země Mordor, vyjdou skřeti z Minas Morgul a z věže v Cirith Ungolu, která střeží temeno průsmyku. Samvěd, chráněný Prstenem, se z hašteření skřetů dozví, že Frodo není mrtev, ale omámen. Příliš pozdě se vrhá za nimi. Skřeti odnesou Frodovo tělo tunelem k zadní bráně své věže. Když se řinčivě zabouchne, Samvěd před ní omdlí.

Tato třetí a poslední část bude vyprávět o střetnutí Gandalfovy a Sauronovy strategie až po konečnou katastrofu a konec Velké tmy. Nejprve se vrátíme k osudům bitvy na Západě.

KNIHA PÁTÁ

MINAS TIRITH

Pipin vyhlížel pod ochranou Gandalfova pláště. Přemýšlel, jestli bdí, nebo pořád ještě spí tím rychlým, pohyblivým snem, který ho zahaloval už tak dlouho, od chvíle, kdy začala jejich velká jízda. Temný svět se hnal kolem a vítr mu hlasitě zpíval v uších. Neviděl nic než otáčení hvězd a daleko po pravici obrovité stíny proti obloze, kde ubíhaly hory Jihu. V polodřímotě se pokoušel počítat čas a úseky jejich cesty, jeho paměť však byla ospalá a nejistá.

Nejprve byla ta jízda strašlivou rychlostí bez zastávky. Na úsvitu viděl bledý třpyt zlata a pak přijeli do mlčícího města a k velikému prázdnému domu na kopci. A sotva byli pod střechou, opět přelétl okřídlený stín a muži se krčili strachem. Gandalf ho však konejšivě oslovil. Potom spal v koutku, unavený, ale neklidný, a matně si uvědomoval, že přicházejí, odcházejí a rozmlouvají nějací muži a Gandalf dává příkazy. A potom zase jeli dál, jeli nocí. To byla druhá, ne, třetí noc od chvíle, kdy se podíval do Kamene. A s tou ošklivou vzpomínkou se nadobro probudil, zachvěl se a hluk větru byl náhle plný hrozivých hlasů.

Na obloze vzplanulo světlo, žlutý oheň za temnými hradbami. Pipin se přikrčil zpátky, na chvíli pln strachu, a ptal se, do jaké strašné země ho Gandalf unáší. Protřel si oči a pak viděl, že to měsíc vstává ze stínů na východě, téměř v úplňku. Noc byla tedy ještě mladá a temná cesta měla trvat ještě dlouhé hodiny. Zavrtěl se a promluvil.

„Kde jsme, Gandalfe?“ zeptal se.

„V Gondorské říši,“ odvětil čaroděj. „Ještě projíždíme zemí Anóriem.“

Chvíli bylo zase ticho. Pak: „Co je to?“ vykřikl náhle Pipin a sevrhel Gandalfův plášť. „Koukejte! Oheň, rudý oheň! Jsou tady v zemi draci? Podívejte, támhle je další!“

V odpověď Gandalf hlasitě zvolal ke svému koni: „Běž, Stínovlasi! Musíme si pospíšet. Čas se krátí. Podívej! Gondorské majáky

svítí, volají o pomoc. Válka už vzplála. Vidiš, na Amon Dinu je oheň a plamen na Eilenachu, a tam ubíhají na západ Nardol, Erelas, Minrimmon, Calenhad a Halifirien na rohanském pomezí.“

Stínovlas však zkrátil krok, zpomalil chůzi, pak zvedl hlavu a zaržal. A ze tmy se ozvalo ržání jiných koní v odpověď, vzápětí bylo slyšet dusot kopyt a kolem se mihli tři jezdci, přelétli jako přízraky při měsíčním světle, a zmizeli na západ. Tu se Stínovlas opět vzchopil a odskočil a noc se přes něj přelila jako burácející víchr.

Na Pipina opět přišla ospalost a příliš nevnímal, že mu Gandalf vypráví o gondorských obyčejích a o tom, jak Pán Města dal postavit majáky na vrcholcích vybíhajících kopců po obou stranách velikého pohoří a jak na těchto místech udržuje stanice, kde jsou stále připraveni čerství koně, aby nesli jeho jízdni posly na sever do Rohanu nebo na jih do Belfalasu. „Už dávno nesvítily majáky Severu,“ řekl, „a za dávných časů jich Gondoru nebylo třeba, vždyť měli Sedm kamenů.“ Pipin se neklidně zavrtěl.

„Spi zas a neboj se!“ řekl Gandalf. „Vždyť nejedeš jako Frodo do Mordoru, ale do Minas Tirith a tam budeš tak bezpečný, jak je v téhle době možno. Když padne Gondor nebo přijdeme o Prsten, potom Kraj nebude žádné útočiště.“

„To mě moc neutěšujete,“ řekl Pipin, přesto mu spánek zavřel víčka. Poslední, nač si vzpomínal, než upadl do hlubokého snu, byl záblesk vysokých bílých štítů, jež se ve světle měsíce odcházejícího na západ třpytily jako plovoucí ostrovy. Uvažoval, kde je asi Frodo a jestli už je v Mordoru nebo zda je mrtev, nevěděl, že Frodo se zdáli dívá na týž měsíc, jak zapadá nad Gondorem před příchodem dne.

Pipina probudily hlasy. Přeletěl další den ukrývání a další noc putování. Šerilo se, blížil se opět studený úsvit a kolem byly mrazivé šedé mlhy. Stínovlas stál, pot na něm kouřil, hlavu však nesl pyšně a nejevil žádné známky únavy. Vedle něj stálo mnoho urostlých mužů v těžkých pláštích a za nimi mlhou prosvítala kamenná zeď. Zdála se zčásti zhroucená, ale ještě za noci tu bylo slyšet hluk chvatné práce: bušení kladiv, řinčení zednických lžic a vrzání koleček. Tu a tam mdlé zářily pochodně a ohně. Gandalf mluvil s muži, kteří mu zastoupili cestu, a když se Pipin zaposlouchal, uvědomil si, že je řeč o něm.

„Ano, vskutku tě znám, Mithrandire,“ říkal vůdce mužů, „a ty znáš hesla Sedmi bran a nic ti nebrání, abys jel dál. Neznáme však tvého společníka. Co je zač? Trpaslík ze severních hor? V této době nestojíme o cizince, leda by to byli mocní ozbrojenci, na jejichž věrnost a pomoc se můžeme spolehnout.“

„Zaručím se za něj před Denethorovým stolcem,“ řekl Gandalf. „A pokud jde o udatnost, ta se neměří podle postavy. Prošel více bitev a nebezpečí než ty, Ingolde, přestože jsi dvakrát tak veliký, a teď přichází od dobytí Železného pasu, o čemž neseme zprávy, a je velice unaven, jinak bych ho probudil. Jmenuje se Peregrin a je to velmi chrabrá muž.“

„Muž?“ řekl Ingold pochybovačně a ostatní se zasmáli.

„Muž!“ zvolal Pipin, teď už řádně vyburcovaný. „Muž! To tedy ne! Jsem hobit a nejsem o nic víc chrabrá, než jsem muž, leda tu a tam, z nezbytí. Nedejte se Gandalfem oklamat!“

„Mnohý, kdo koná velké činy, by neřekl více,“ řekl Ingold. „Ale co je to hobit?“

„Půlčik,“ odpověděl Gandalf. „Ne, ne ten, o kterém se mluvilo,“ dodal, když viděl úžas ve tvářích mužů. „Ten ne, ale jeden z jeho příbuzných.“

„Ano, a putoval jsem s ním,“ řekl Pipin. „A Boromir z vašeho města byl nakonec s námi a zachránil mě ve sněžích na Severu a nakonec padl, když mě bránil před množstvím nepřátel.“

„Tiše!“ řekl Gandalf. „Ta zarmucující novina měla být nejprve sdělena otci.“

„Už jsme ji vytušili,“ řekl Ingold, „nedávno se zde totiž objevily zvláštní předzvěsti. Jeďte však rychle dál! Pán Minas Tirith dychtivě uvítá toho, kdo nese poslední zprávy o jeho synu, ať je to muž nebo -“

„Hobit,“ řekl Pipin. „Malou službu mohu nabídnout vašemu pánu, ale udělám všechno, co budu moci, když vzpomenu na statečného Boromira.“

„Šťastnou cestu!“ řekl Ingold a muži ustoupili Stínovlasovi z cesty. Projel úzkou brankou ve zdi. „Kéž přineseš dobrou radu Denethorovi v jeho nouzi i nám všem, Mithrandire!“ zvolal Ingold. „Přijíždíš však s novinami o zármutku a nebezpečí, jak je prý tvým zvykem.“

„Přicházím totiž zřídka, není-li třeba mé pomoci,“ odpověděl Gandalf. „A pokud jde o rady, řekl bych ti, že pelennorskou zeď opravuješ příliš pozdě. Proti bouři, která se žene, bude tou nejlepší obranou odvaha - ta, a naděje, kterou přináším. Ne všechny zprávy, jež nesu, jsou totiž špatné. Odložte zednické lžíce a naostřete si meče!“

„Do večera bude práce hotova,“ řekl Ingold. „Toto je poslední část zdi, kterou připravujeme k obraně: nejméně otevřená útoku, protože hledí vstříc našim rohanským přátelům. Víš o nich něco? Myslíš, že odpovědí na výzvu?“

„Ano, přijedou. Vybojovali však za vašimi zády mnoho bitev. Tato cesta ani žádná jiná už nehledí vstříc bezpečí. Buďte ostražití! Nebýt Gandalfa Sýčka, viděli byste z Anórienu přijíždět vojsko nepřátel, a ne Rohanské jezdce. A pořád se to ještě může stát. Mějte se dobře a nespěte!“

Teď se Gandalf rozjel širou zemí za Rammas Echorem. Tak nazývali Gondorští vnější zeď, kterou namáhavě zbudovali, když Ithilien padl do stínu jejich Nepřítele. Táhla se v déli třiceti a více mil od úpatí hor a zase zpátky a ohrazovala Pelennorská pole, krásné a úrodné příměstí na dlouhých svazích a terasách spadajících hluboko k rovině Anduiny. Od Velké brány Města byla vzdálena nejvýše dvanáct mil. Tam z mračného břehu shlížela na dlouhou rovinu u řeky a muži ji postavili vysokou a silnou, tudy totiž přicházela obezděná silnice od brodů a mostů Osgiliathu a vedla přes střeženou bránu mezi opevněnými věžemi. Nejblíže byla zeď k Městu asi tři míle, a to bylo na jihovýchodě. Tam Anduina zešíroka obkružovala vrchy Emyr Amen v jižním Ithilienu, prudce zahýbala na západ a vnější zeď se zvedala přímo nad jejím okrajem, dole ležela mola a přístaviště Harlondu, kam z jižních lenních krajů připlouvaly proti proudu lodě.

Příměstí byl bohatý kraj s rozsáhlými poli a mnoha sady, byly tam usedlosti se sýpkami, stodolami, ovčinci a stájemi a zelení bublalo mnoho potůčků od vysočiny k Anduině. A přece pastýřů a oračů, kteří tam žili, bylo pomálu a největší část obyvatel Gondoru žila v sedmi kruzích Města nebo vysoko v údolích na pomezí hor, totiž v Lossarnachu, nebo dál na jih v líbezném Lebenninu s jeho pěti bys-

trými řekami. Mezi horami a mořem žil odolný lid. Počítali se ke Gondorským, jejich krev však byla smíšená a byli mezi nimi menší snědí lidé, jejichž praotci pocházeli ze zapomenutých národů, jež přebývaly ve stínu vrchů za Temných let před příchodem králů. Avšak dál, na velkém lénu belfalaském, sídlil kníže Imrahil na hradě Dol Amrothu, a ze vznešené krve byl on sám i jeho lid: urostlí, hrdí muži s očima šedýma jako moře.

Když již Gandalf nějaký čas jel, nebe šedivě prosvětlo, Pipin se probudil a vzhlédl. Nalevo leželo moře mlhy a na východě se tyčilo v ponurý stín, napravo se však zvedaly hlavy velikých hor a řadily se od západu k strmému a náhlému konci, jako by Řeka při utváření země protrhla velikou hráz a prorazila si mohutné údolí, aby se v budoucím čase stalo sporným územím mnoha bitev. A tam, kde končily Bílé hory, Ered Nimrais, spatřil, jak Gandalf slíbil, temnou hmotu hory Mindolluiny, hluboké fialové stíny náhorních roklin i její vysoké čelo, jež s přibývajícím dnem bělelo. Na její výspě stálo Střežené město se svými sedmi kamennými valy, tak silnými a starými, že se zdálo, jako by je nikdo nestavěl, ale jako by je vytesaly obří ruce z kostí země.

Zatímco Pipin s údivem hleděl, zdi se proměnily z matné šedi v běl a zlehka zčervenaly úsvitem, a najednou nad východní hradbou vzešlo slunce a vyslalo paprsek, který udeřil do čela města. Tu Pipin hlasitě vykřikl, protože Ecthelionova věž vysoko nad nejvyšším valem zazářila na pozadí oblohy jako perlový a stříbrný špičák, vysoká, jasná a vznešená, a její hrot se zatřpytil, jako by byl vyroben z křišťálu, na cimbuří zavlály v jitřním světle bílé praporce a vysoko, daleko uslyšel zvonivě jasné stříbrné trubky.

Tak přijeli Gandalf a Pipin s východem slunce k Velké bráně mužů z Gondoru a její železná vrata se před nimi rozevřela.

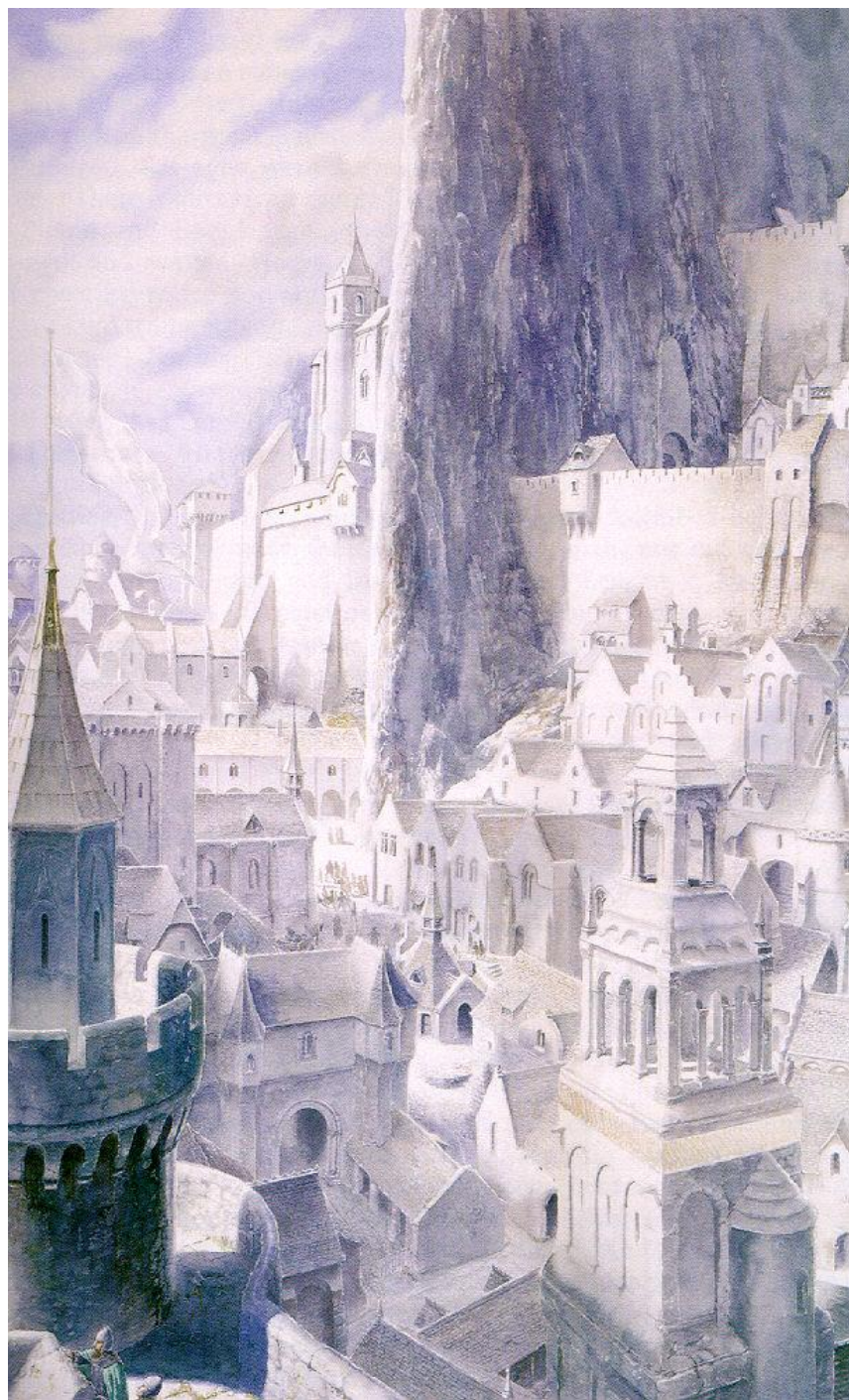
„Mithrandir! Mithrandir!“ volali muži. „Teď víme, že je bouře opravdu blízko!“

„Žene se na vás,“ řekl Gandalf. „Přilétl jsem na jejích křídlech. Nechte mě projet! Musím se dostat k vašemu Pánu Denethorovi, dokud trvá jeho správcovství. Ať se stane cokoli, Gondoru, jak jste jej znali, je konec. Nechte mě projet!“

Nato muži ustoupili jeho velitelskému hlasu a dále se ho nedotazovali, přestože s úžasem hleděli na hobita, který seděl před ním, a na koně, který ho nesl. Lid z Města totiž koní užíval velice zřídka a na ulicích je nevidali, leda když přijížděli poslové jejich pána. Teď si říkali: „To je přece jeden z velikých hřebců rohanského krále? Snad brzy přijedou Rohirové a posílí nás.“ Stínovlas však pyšně kráčel vzhůru dlouhou točitou cestou.

Minas Tirith totiž byla zbudována na sedmi úrovních vytesaných do stěn kopce a každá byla obkroužena zdi a v každé zdi byla brána. Brány však nestály v řadě: Velká brána v městském opevnění byla na nejvýchodnějším bodě okruhu, další však hleděla zpola na jih, třetí zpola na sever, a tak to šlo dál nahoru: dlážděná cesta, jež stoupala k citadele, se tedy po úbočí vrchu vinula sem a tam. A pokaždé, když mījela linii Velké brány, procházela klenutým tunelem, který prorážel mohutný skalní pilíř, jehož ohromná trčící hmota půlila všechny kruhy Města kromě prvního. Zčásti za prvotního utváření kopce, zčásti mohutným uměním a namáhavou prací dávných věků vyvstala totiž v rozlehlém nádvoří za Branou věžovitá bašta z kamene s hranou ostrou jako lodní kýl a obrácenou k východu. Zvedala se až k rovině nejvyššího kruhu a tam ji korunovalo cimbuří: v citadele se tedy mohli jako námořníci horské lodi dívat z vrcholu přímo dolů na Bránu sedm set stop pod sebou. I vstup do citadely hleděl k východu, byl však proražen srdcem skály, odtud se k sedmé bráně táhl dlouhý svah osvětlený lampami. Tak se lidé konečně dostávali na Horní nádvoří a k Náměstí s fontánou před úpatím Bílé věže. Ta byla vysoká a sličná, od základny k věžičkám měřila padesát sáhů, a tam, tisíc stop nad plání, vlál praporec správců.

Byla to skutečně silná citadela, a dokud byl uvnitř někdo schopný držet zbraň, nemohlo ji dobýt celé vojsko nepřátel, ledaže by se nepřítel dostal dozadu a zlezl nižší předhoří Mindolluiny, a tak pronikl na úzkou šíji, jež spojovala Strážný vrch s masívem hory. Tato šíje, jež se zvedala do výše páté zdi, však byla obepnuta velikými valy až k propasti, která se rozvířala pod jejím západním koncem, ve věčném mlčení tam mezi horou a věží stály domy a klenuté hrobky přešlých králů a pánů.

Pipin s rostoucím úžasem zíral na veliké kamenné město, ohromnější a skvělejší než cokoli, o čem kdy snil, větší a světlejší než Železný pas, a mnohem krásnější. A přece vpravdě rok za rokem propadalo zkáze, již teď mu scházela polovina lidí, kteří by zde pohodlně mohli bydlet. V každé ulici míjeli velký dům nebo dvorec, jehož dveře a klenuté brány zdobilo půvabné písmo zvláštních a starobylých tvarů. Pipin hádal, že jsou to jména velkých mužů a jejich rodů, které zde kdysi přebývaly, avšak nyní byly domy němé a na prostorných nádvořích se nerozléhaly kroky, v síních nebylo slyšet hlasy a ze dveří a z prázdných oken nevyhlížely tváře.

Nakonec vyjeli ze stínu k sedmé bráně a teplé slunce, které svítilo nad řekou, zatímco Frodo kráčel loučkami Ithilienu, zde hřálo hladké zdi a pevně vkořeněné pilíře a velký oblouk s klenákem opracovaným do podoby korunované královské hlavy. Gandalf sesedl, protože do citadely koně nesměli, a Stínovlas strpěl, aby ho odvedli, když mu pán tiše domluvil.

Stráže u bran byly oděny černě a přilby měly zvláštní tvar: vysoké, s dlouhými lícnicemi přiléhajícími těsně k tváři, a nad lícnicemi byla nasazena bílá křídla mořských ptáků; přilby se však leskly stříbrným ohněm, protože byly skutečně vyrobeny z *mitrilu* a byly dědicstvím slávy dávných časů. Na černých kabátcích byl bíle vyšit strom sněžně rozkvétající pod stříbrnou korunou s mnohacipými hvězdami. To byla uniforma Elendilových dědiců a v celém Gondoru ji dnes nenosil nikdo, jen stráž citadely před Nádvořím s fontánou, kde kdysi rostl Bílý strom.

Slovo o jejich příchodu je zřejmě předešlo a byli ihned mlčky, bez otázek vpuštění. Gandalf rychle rázoval přes bíle dlážděné nádvoří. V jitřním slunci tam hrála líbezná fontána a kolem ní se rozkládal jasně zelený palouk, uprostřed však u jezírka sklesle stál mrtvý strom a krupěje smutně kanuly z jeho neplodných a polámaných ratolestí zpátky do čiré vody.

Pipin na něj mrkl, když spěchal za Gandalfem. Vypadá truchlivě, pomyslel si, a uvažoval, proč tady, kde je všechno tak dobře udržováno, nechávají mrtvý strom.

Sedm hvězd, sedm kamenů a strom bělostný. Na mysl mu opět přišla slova, která mumlal Gandalf. A tu se ocitl u dveří velkého

sídla pod velikou zářivou věží, prošel za čarodějem mezi vysokými mlčenlivými dveřníky a vstoupil do dlouhých stínů plných ozvěn v kamenném domě.

Procházel dlouhou a prázdnou dlážděnou chodbou a cestou Gandalf k Pipinovi tiše promluvil. „Dej si pozor, co říkáš, Mistře Peregrine! Teď není chvíle na hobití prostořekost. Théoden je laskavý starý pán. Denethor je jiného založení, je pyšný a obmyslný a je to muž z mnohem vyššího a mocnějšího rodu, přestože se nenazývá králem. Bude však mluvit především k tobě a bude se tě hodně vyptávat, protože mu můžeš vyprávět o jeho synu Boromirovi. Velmi ho miloval, snad přespříliš, tím víc, že si nebyli podobní. Pod pláštěm této lásky ovšem usoudí, že to, co si přeje, snáze vyzví od tebe než ode mne. Neříkej mu víc, než je třeba, a pomlč o Frodově posláni. To obstarám já v pravý čas. A neříkej také nic o Aragornovi, nebudeš-li muset.“

„Proč ne? Co je na Chodci špatného?“ šeptl Pipin. „Přece sem chtěl jít, ne? A stejně sem brzy dorazí.“

„Snad, snad,“ řekl Gandalf. „Jestliže ale přijde, bude to nejspíš tak, jak to nikdo nečeká, ani Denethor. Bude to tak lepší. Přinejmenším by měl přijít neohlášen námi.“

Gandalf se zastavil před vysokými dveřmi z leštěného kovu. „Podívej, Mistře Pipine, není čas učit tě teď dějinám Gondoru, i když by bývalo lepší, kdyby ses byl o nich trochu poučil, dokud jsi ještě vybíral ptačí hnízda a chodil za školu v Kraji. Dělej, co ti říkám! Není moc moudré přinášet velkému pánu zprávu o smrti jeho dědice a přitom přespříliš mluvit o příchodu toho, kdo, přijde-li, bude žádat o království. Stačí?“

„Království?“ řekl Pipin ohromeně.

„Ano,“ řekl Gandalf. „Jestli jsi celý čas chodil se zacpanýma ušima a spícím mozkiem, tak se probud!“ Zaklepal na dveře.

Dveře se otevřely, nebylo však vidět, kdo je otvírá. Pipin nahlédl do veliké síně. Byla osvětlena hlubokými okny v širokých bočních lodích za řadami vysokých sloupů podpírajících strop. Černé mramorové pilíře se zvedaly k velikým hlavicím zdobeným mnoha podivnými podobami zvířat a listů, a daleko vysoko ve stínu se mdlým zlatem leskly široké klenby vykládané plynulými mnohobarevnými

ornamenty. V dlouhé důstojné síni nebylo vidět žádné závěsy, nic z látky nebo ze dřeva, mezi sloupy však stála mlčenlivá družina soch tesaných ze studeného kamene.

Náhle si Pipin vybavil opracované skály Argonathu a padla na něj bázeň, když hleděl uličkou dávno zemřelých králů. Na druhém konci na podstavci o mnoha stupních stál vysoký trůn pod mramorovým baldachýnem ve tvaru korunované přilby, za ním byla ve stěně vytesána podoba kvetoucího stromu vykládaná drahokamy. Trůn však byl prázdný. Na nejnižším schodě podstavce, který byl široký a hluboký, bylo kamenné křeslo, černé a bez ozdob, a na něm seděl stařec hledící si do klína. V ruce měl bílou hůlku se zlatou hlavicí. Nevzhlédl. Důstojně kráčeli po dlouhé podlaze k němu, až stanuli tři kroky od jeho stolce. Tehdy Gandalf promluvil.

„Bud' zdrav, Pane a správce Minas Tirith, Denethore, synu Ecthelionův! Přišel jsem v tuto temnou hodinu s radami a s novinami.“

Tehdy starý muž vzhlédl. Pipin uviděl jeho řezanou tvář s hrdými kostmi a slonovinovou pleť a dlouhý orlí nos mezi temnými hlubokými očima, a spíš než Boromira mu připomněl Aragorna. „Je to skutečně temná hodina,“ řekl starý muž, „a v takových časech obvykle přicházíš, Mithrandire. A přestože všechna znamení věští, že se osud Gondoru naplňuje, ta temnota je pro mne nyní menší než moje vlastní temnota. Řekli mi, že s sebou přivádíš někoho, kdo viděl umírat mého syna. Je to on?“

„Ano,“ řekl Gandalf. „Jeden ze dvou. Druhý je s Théodenem Rohanským a možná že přijede později. Jak vidíš, jsou to půlčici, tento však není tím, o němž mluvila znamení.“

„Přesto půlčik,“ řekl Denethor pochmurně, „a málo lásky chováš k tomu jménu od doby, kdy ta prokletá slova přišla, znepokojila nás a odvedla mého syna na nerozvážnou výpravu za smrtí. Můj Boromir! Nyní nám schází. Měl jít místo něj Faramir.“

„Byl by šel,“ řekl Gandalf. „Nebud' ve svém zármutku nespravedlivý! Boromir požádal o to poslání a nestrpěl, aby je dostal jiný. Byl to panovačný muž a bral si, po čem toužil. Putoval jsem s ním daleko a mnoho se poučil o jeho založení. Mluvíš však o jeho smrti. Dostal jsi o ní zprávu dřív, než jsme přišli?“

„Dostal jsem toto,“ řekl Denethor, odložil hůlku a zvedl z klína věc, na niž předtím hleděl. V rukou držel dvě polovice velikého rohu rozřátého vedví. Byl to roh z divokého vola, opásaný stříbrem.

„To je roh, který nosil Boromir!“ zvolal Pipin.

„Vskutku,“ řekl Denethor. „A já jej nosil také a tak vždy nejstarší syn našeho domu už od zašlých dob, než vymřeli králové a když Mardilův otec Vorondil honil divoké Arawovy býky na dalekých rhûnských pláních. Před třinácti dny jsem jej slyšel slabě troubit ze severních krajů a Řeka mi jej přinesla rozbitý: už nezazní.“ Odmlčel se a bylo tíživé ticho. Náhle obrátil černý pohled k Pipinovi. „Co k tomu řekneš, půlčíku?“

„Třináct, třináct dní,“ zadrhl Pipinovi hlas. „Ano, tak to myslím bude. Ano, stál jsem vedle něho, když zatroubil na roh. Ale nepřišla žádná pomoc. Jen další skřeti.“

„Tak,“ pohlédl Denethor Pipinovi bystře do obličeje. „Ty jsi byl u toho? Pověz mi víc. Proč nepřišla žádná pomoc? A jak to, že jsi unikl ty, a ne on, zdatný muž, který měl proti sobě jen skřety?“

Pipin se zarděl a zapomněl na strach. „I nejzdatnějšího může zabít jediný šíp,“ řekl, „a Boromira probodala spousta. Když jsem ho viděl naposled, svezl se podle stromu a vytrhoval si střelu s černými pery z boku. Potom jsem omdlel a byl zajat. Víckrát jsem ho neviděl a víc nevím. Ctím však jeho památku, protože byl velice udatný. Zemřel, aby nás zachránil, mého příbuzného Smělmíra a mne, když nás v lesích ze zálohy přepadli vojáci Temného pána, a přestože padl a neubráníl nás, můj vděk není o nic menší.“

Pak Pipin pohlédl starému muži do očí, protože se v něm nezvykle bouřila hrdost a popíchlo ho opovržením a podezřením v tom studeném hlase. „Tak velký lidský pán jistě bude považovat službu hobita, půlčíka z Kraje, za nepatrnou, přesto ji nabízím takovou, jaká je, abych splatil svůj dluh.“ Odhodil stranou šedý plášť, vytáhl svůj meč a položil jej Denethorovi k nohám.

Bledý úsměv jako zásvit studeného slunce zimního podvečera přešel tváří starého muže, sklonil však hlavu, odložil střepiny rohu a vztáhl ruku. „Podej mi tu zbraň!“ řekl.

Pipin ji zvedl a podal mu ji jílcem.

„Odkud je?“ řekl Denethor. „Co dlouhých let na ní leží! To je přece čepel, kterou kdysi dávno vyrobili naši vlastní příbuzní na Severu?“

„Pochází z mohyl, které leží na hranicích mé vlasti,“ řekl Pipin. „Dnes tam však sídlí jen zlí duchové a nerad bych o nich vyprávěl.“

„Vidím, že tě obetkávají zvláštní příběhy,“ řekl Denethor, „a opět se ukazuje, že vzhled může klamat u muže i u půlčíka. Přijímám tvé služby. Nedáš se totiž zastrašit slovy a mluvíš rytířsky, ač nám Jižanům zní tvá řeč zvláštně. A ve dnech, které přijdou, budeme potřebovat všechny rytířské lidi, velké i malé. Přísahaj mi tedy!“

„Vezmi jílec,“ řekl Gandalf, „a opakuj po Pánovi, jsi-li rozhodnut.“

„Jsem,“ řekl Pipin.

Stařec si položil meč do klína, Pipin vložil ruku na jílec a zvolna opakoval po Denethorovi:

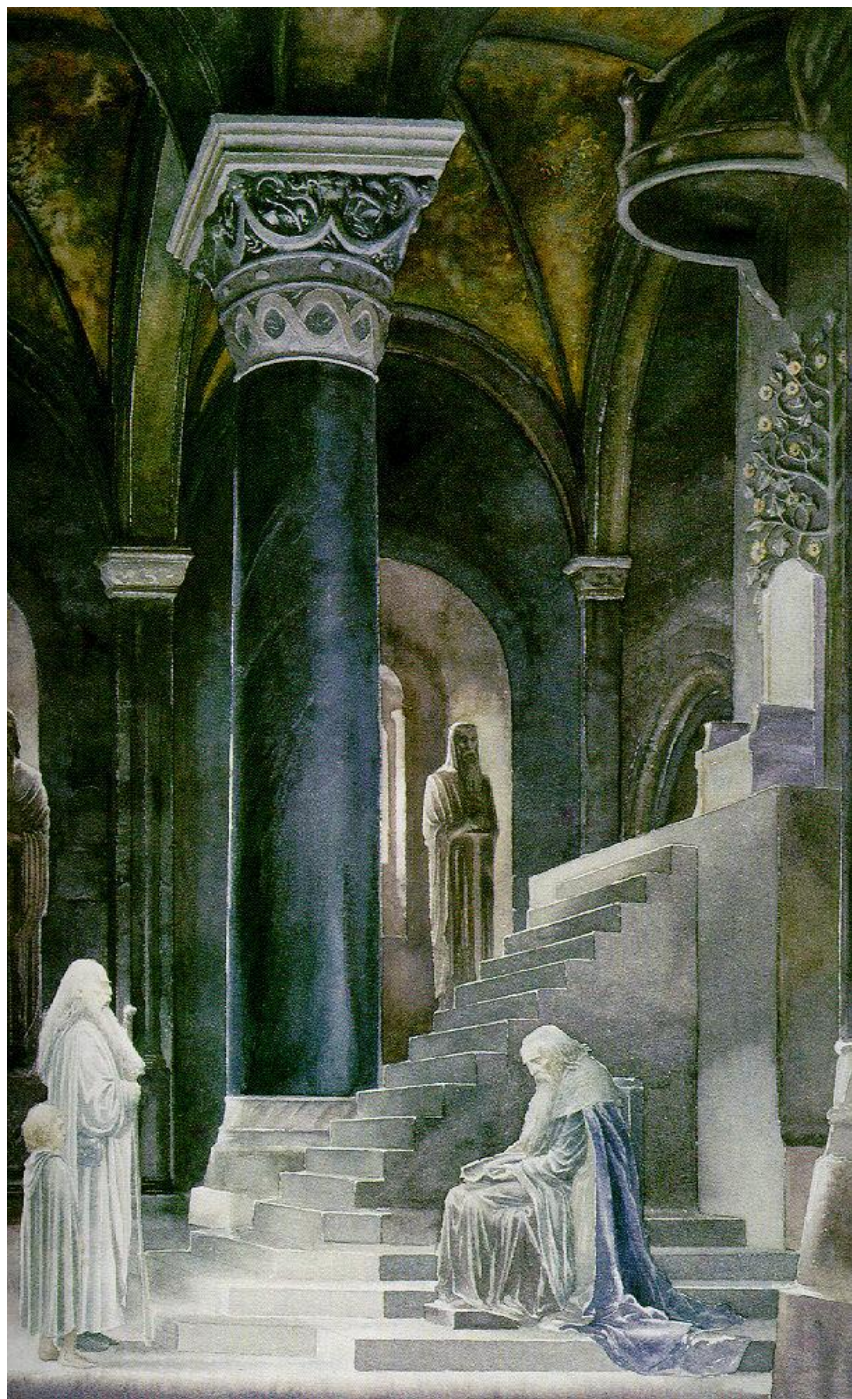
„Tímto přísahám věrnost a službu Gondoru a Pánu a správci říše. Budu mluvit a mlčet, činit a zdržovat se činu, přicházet a odcházet v nouzi i v hojnosti, v míru i ve válce, živ i umíraje, od této hodiny nadále, dokud mne nepropustí můj pán, nebo mě nevezme smrt, nebo neskončí svět. Tak pravím já, Peregrin, syn Paladina z Kraje půlčíků.“

„A já to slyším, já, Denethor, syn Ecthelionův, Pán Gondoru, Správce Velkého krále, a nezapomenu ani neopominu odměnit to, co bude dáno: věrnost láskou, udatnost poctou, porušení přísahy pomstou.“ Pak přijal Pipin zpátky svůj meč a zastrčil jej do pochvy.

„A teď,“ řekl Denethor, „můj první příkaz: mluv a nemlč! Vylož mi celý svůj příběh a snaž se vzpomenout na všechno, co víš o mém synu Boromirovi. Posad' se a začni!“ Když promluvil, udeřil do malého stříbrného gongu, který stál u jeho podnožky, a ihned přistoupili služebníci. Pipin viděl, že stáli ve výklencích po obou stranách dveří, takže je s Gandalfem neviděli, když vcházeli.

„Přineste víno a jídlo a sedadla pro hosty,“ řekl Denethor, „a ať nás hodinu nikdo nevyrušuje.“

„Víc volného času nemám, protože se musím starat o mnoho jiných věcí,“ řekl Gandalfovi. „Snad se budou zdát mnohem důležitější, pro mne však méně naléhavé. Možná že si však budeme ještě moci promluvit na konci dne.“

„A doufám, že dřív,“ řekl Gandalf. „Nejedu sem z Železného pasu čtyři sta padesát mil rychlostí větru, abych ti přivezl jediného bojovníčka, i kdyby byl jak chce rytířský. Nic to pro tebe neznamená, že Théoden vybojoval velkou bitvu a Železný pas je svržen a že jsem zlomil Sarumanovu hůl?“

„Znamená to pro mne mnoho. Vím však již o těch činech dost, abych si věděl rady s hrozbou z Východu.“ Obrátil své tmavé oči ke Gandalfovi a Pipin teď viděl, jak jsou si podobní, a cítil napětí mezi nimi, téměř jako by viděl čáru doutnajícího ohně od oka k oku, která mohla každou chvíli vzplanout.

Denethor vlastně vypadal mnohem víc jako velký čaroděj než Gandalf, královštěji a mocněji, a zdál se i starší. A přece čímsi jiným než očima poznával Pipin, že Gandalf má větší moc a větší moudrost a vznešenost, která zůstávala zahalena. Byl také starší, mnohem starší. „O kolik starší?“ ptal se Pipin a tu si pomyslel, jak je to zvláštní, že na to dosud nikdy nepřišel. Stromovou něco říkal o čarodějích, ale ani tenkrát nemyslel na Gandalfa jako na jednoho z nich. Kdo je Gandalf? V jakém dalekém čase a místě přišel na svět, a kdy jej opustí? A tu se vytrhl ze zadumání a viděl, že Denethor a Gandalf si pořád hledí do očí, jako by si navzájem četli myšlenky. Denethor však první odvrátil pohled.

„Tak,“ řekl, „vždyť přestože Kameny jsou prý ztraceny, pánové Gondoru mají ostřejší zrak než menší lidé a dostávají mnohé zprávy. Posad'te se!“

Pak přišli muži s křeslem a nízkou stoličkou a jeden přinesl podnos se stříbrnou lahví, s poháry a s bílými koláčky. Pipin se posadil, nemohl však ze starého šlechtice spustit oči. Byla to pravda, nebo se mu to jen zdálo, že když promluvil o Kamenech, v očích mu zablesklo a pohlédl na Pipina?

„Vyprávěj mi teď svůj příběh, můj leníku,“ řekl Denethor zpola vlídně, zpola posměšně. „Slova toho, jemuž můj syn prokázal tolik přátelství, budou opravdu vítána.“

Pipin nikdy nezapomněl na tu hodinu ve velké síni pod pronikavým pohledem Pána Gondoru, kdy ho znovu a znovu probodávaly jeho bystré otázky, a přitom si stále uvědomoval, že Gandalf po jeho boku pozoruje a naslouchá a (jak Pipin cítil) ovládá rostoucí hněv a

netrpělivost. Když hodina uplynula a Denethor opět cinkl na gong, Pipin se cítil vyčerpán. „Nemůže být víc než devět,“ pomyslel si, „ale teď bych snědl tři snídaně na posezení.“

„Zaveďte Pána Mithrandira do připraveného příbytku,“ řekl Denethor, „a jeho společník s ním může prozatím bydlet, jestliže si to přeje. Ať je však oznámeno, že mi přísahal službu, a bude znám jako Peregrin, syn Paladinův, a ať se dozví menší hesla. Vzkažte kapitánům, aby mě zde navštívili, jakmile odbije třetí.“

A ty, můj pane Mithrandire, přijď také, jak a kdy si budeš přát. Nikdo ti nezabrání přijít ke mně v kteroukoli dobu s výjimkou krátkých hodin mého spánku. Nech zchladnout svůj hněv nad pošetilostí starce a pak se vrať a potěš mne!“

„Pošetilostí?“ řekl Gandalf. „Ne, můj pane, až ty zdětinštíš, zemřeš. Dovedeš užívat i svého zármutku jako pláště. Myslíš, že nechápu tvůj záměr, když hodinu vyslycháš toho, kdo ví nejméně, a mne necháš sedět vedle?“

„Jestliže chápeš, buď spokojen,“ opáčil Denethor. „Pošetilá by byla pýcha, jež opovrhne pomocí a radou v nouzi, ty však takové dary udílíš podle svých vlastních záměrů. Pán Gondoru přesto nebude nástrojem záměrů jiných mužů, byť sebelepších. A pro něho není ve světě, jak nyní stojí, vyššího záměru než dobro Gondoru, a vláda v Gondoru, můj pane, je moje a ničí jiná, leda by opět přišel král.“

„Leda by opět přišel král?“ řekl Gandalf. „Dobrá, můj pane správce, tvým úkolem je zachovat nějaké království, než přijde ta událost, kterou dnes vyhlíží už málokdo. Při tom úkolu dostaneš všechnu pomoc, o kterou se ti zlíbí požádat. Ale jedno řeknu: nevládnou žádné říši, Gondorské ani jiné, velké nebo malé. Moje starost jsou ale všechny hodnotné věci, které jsou v nebezpečí ve světě, jak nyní stojí. A já, já ve svém úkolu docela neselžu, i kdyby Gondor zanikl, jestliže touto nocí projde vůbec něco, co ještě může vyrůst do krásy, nést plod a znovu rozkvést v příštích dnech. I já jsem totiž správce. To jsi nevěděl?“ A s tím se obrátil a rázoval ze síně. Pipin popobíhal vedle něho.

Gandalf se celou cestu na Pipina ani nepodíval a neřekl mu jediné slovo. Průvodce je vyvedl ze dveří síně a pak je provázel přes Nádvoří s fontánou do uličky mezi vysokými kamennými budovami. Několikrát zahnuli, až přišli k domu blízko severní zdi citadely, ne-

daleko šije, která spojovala kopec s horou. Uvnitř je v prvním poschodí do ulice nad širokým vyřezávaným schodištěm uvedl do pěkné, světlé a vzdušné komnaty s dobrými zlatolesklými závěsy bez vzoru. Zařízení bylo skromné, stál v ní jen stolek, dvě židle a lavice, po stranách však byly výklenky za záclonami a v nich nastlané postele se džbány a umyvadly. Byla tam tři vysoká úzká okna, jež hleděla na sever přes veliký zákrut Anduiny, dosud zahalené v mlhách, k Emyň Muilu a dalekému Rauros, Pipin musel vylézt na lavičku, aby viděl přes širokou římsu.

„Zlobíte se na mne, Gandalfe?“ řekl, když průvodce za sebou zavřel dveře. „Dělal jsem, co jsem mohl.“

„To ano!“ řekl Gandalf a náhle se zasmál, stoupl si vedle Pipina, objal hobita paží a zahleděl se z okna. Pipin s podivem mžikl na tvář, která teď byla blízko jeho vlastní, protože smích zněl vesele a radostně. Přesto v čarodějově tváři zprvu spatřil jen vrásky starosti a žalů, když se však zahleděl pozorněji, povšiml si, že pod tím vším je velická radost: pramen veselí, jež by rozesmálo celé království, kdyby vytrysklo.

„Ano, dělal jsi, co jsi mohl,“ řekl čaroděj, „a doufám, že se teď dlouho nedostaneš do takových úzkých mezi takovými dvěma strašnými dědky. Stejně se od tebe Pán Gondoru dozvěděl víc, než jsi mohl uhodnout, Pipine. Nemohl jsi zakrýt skutečnost, že Boromir Družinu z Morie nevedl a že byl mezi vámi někdo velmi ctěný, kdo mířil do Minas Tirith a měl proslulý meč. V Gondoru hodně přemýšlejí o starých historiích, a když Boromir odešel, Denethor dlouho dupal nad verši a nad slovy *Isildurova zhouba*.

Není jako jiní muži dnešní doby, Pipine, a ať již pochází z jakýchkoli otců, jakousi náhodou v něm koluje téměř čistá krev Západní říše stejně jako v jeho druhém synu Faramirovi, nekolovala však v Boromirovi, kterého miloval víc. Vidí daleko. Když k tomu upne svou vůli, může vnímat mnohé, co prochází myslí lidí, i těch, kteří pobývají v dálce. Je těžké ho oklamat a nebezpečné pokoušet se o to.

Na to pamatuj! Přísahal jsi mu přece službu. Nevím, co ti to vnuklo do hlavy nebo do srdce. Ale provedl jsi to hezky. Nebránil jsem tomu, protože šlechtným skutkům by neměla bránit chladná rada. Dojalo to jeho srdce a také (řekl bych) ho to pobavilo. A přinejmenším máš teď aspoň svobodu pohybu v Minas Tirith - když

nebudeš ve službě. Má to totiž i svou druhou stránku. Podléháš jeho příkazům a on na to nezapomene. Buď pořád ostražitý!“

Zmlkl a povzdechl. „Ale není třeba hloubat nad tím, co přinese zítřek. Jedno je jisté - že zítřek přinese horší věci než dnešek, a tak to půjde ještě mnoho dní. A nijak už tomu nemohu odpomoci. Šachovnice je rozložena a figurky v pohybu. Jedna figurka, po které teď velmi toužím, je Faramir, nynější Denethorův dědic. Myslím, že ve Městě není, neměl jsem ovšem čas sbírat zprávy. Musím jít na tu poradu pánů a dozvědět se co nejvíc. Nepřítel je však na tahu a brzy otevře hru doopravdy. A pěšci toho možná uvidí zrovna tolik jako každý jiný, Peregrine, synu Paladinův, vojína Gondoru. Naostří si meč!“

Gandalf šel ke dveřím a tam se obrátil. „Mám naspěch, Pipine,“ řekl. „Udělej mi laskavost, až půjdeš ven. Ještě než si odpočineš, pokud nejsi příliš unavený. Jdi za Stínovlasem a podívej se, jak ho ustájili. Jsou tady ke zvířatům laskaví, protože je to dobrý a moudrý národ, ale neumějí s koňmi zacházet jako jiní.“

S tím Gandalf vyšel a v tu chvíli zacinkal ve věži citadely líbezně a čistě zvonek. Zazvonil třikrát vzduchem jako stříbro a ustal: třetí hodina po východu slunce.

Za chvíličku šel Pipin ke dveřím a po schodech dolů a vyhlédl na ulici. Slunce už jasně svítilo a hřálo a věže a vysoké domy vrhaly na západ dlouhé a ostré stíny. Vysoko do modrého vzduchu zvedala Mindolluina svou bílou přílbici a sněžný plášť. Po cestách přecházeli ozbrojenci, jako by úderem hodiny střídali stráž a povinnosti.

„V Kraji bychom řekli, že je devět,“ řekl si Pipin nahlas. „Pravý čas posnídat u otevřeného okna v jarním sluníčku. A že bych si dal snídani! Snídají tady vůbec, nebo je už pozdě? A kdy obědvají, a kde?“

Vzápětí si všiml muže v černobílém, který přicházel úzkou uličkou z nitra citadely směrem k němu. Pipin pocítil osamělost a rozhodl se, že muže osloví, až půjde kolem, ale nebylo třeba. Muž šel rovnou k němu.

„Ty jsi půlčík Peregrin?“ řekl. „Řekli mi, že jsi přísahal službu Pánu a Městu. Buď vítán!“ Vztáhl ruku a Pipin se jí chopil.

„Jmenuji se Beregond, syn Baranorův. Dnes dopoledne nemám službu a poslali mě, abych tě naučil hesla a pověděl ti některé věci, které si jistě budeš přát vědět. A já sám bych se také rád poučil od tebe. Nikdy jsem totiž v této zemi půlčička neviděl, a přestože jsme o nich slyšeli, v příbězích, které známe, se o nich vypravuje pramálo. Navíc jsi Mithrandirův přítel. Znáš ho dobře?“

„No,“ řekl Pipin, „celý svůj krátký život o něm vím, dalo by se říct, a poslední dobou jsem s ním putoval. V té knize je toho ale zapísáno hodně a já nemůžu tvrdit, že jsem přečetl víc než pár stran. Přesto ho možná neznám o nic hůř než jiní, až na pár výjimek. Z naší Družiny ho myslím doopravdy znal jen Aragorn.“

„Aragorn?“ řekl Beregond. „Kdo to je?“

„Ale,“ zakoktal se Pipin, „to byl člověk, který s námi chodil. Teď je myslím v Rohanu.“

„Slyším, že jsi byl v Rohanu. Na tu zemi bych se tě také rád vyzpíchal, všichni naději, která nám ještě zbývá, vkládáme v tamní lid. Zapomínám ovšem na své poslání, což bylo nejprve odpovídat, nač se budeš ptát ty. Co bys rád věděl, Mistře Peregrine?“

„No, víš,“ řekl Pipin, „jestli se můžu odvážit to vyslovit, tak v tuhle chvíli mě nejvíc pálí otázka, jak je to se snídání a podobně? Teda, kdy se jí, jestli mi rozumíš, a kde je jídelna, jestli máte něco takového? A hospody? Rozhlížel jsem se, když jsme jeli nahoru, ale žádnou jsem neviděl, přestože mě celou cestu podpírala naděje na doušek piva, sotva se dostaneme tam, kde bydlí rozumní a zdvořilí lidé.“

Beregond na něho vážně pohlédl. „Starý válečník, jak vidím,“ řekl. „Říká se, že muži, kteří jdou do bitevního pole, vždycky vzhlížejí s nadějí k tomu, kdy se zas najedí a napijí, já sám ovšem nejsem zcestovalý. Tak ty jsi dnes ještě nejedl?“

„No, ano, mám-li být slušný, řekněme, že ano,“ pravil Pipin. „Ale jen pohár vína a pár bílých koláčků z laskavosti tvého pána, ale hodinu mě za to natahoval na skřípec otázkami, a to jednomu vyhládne.“

Beregond se zasmál. „Říká se u nás, že malý človíček koná u stolu veliké činy. Snídal jsi ale stejně dobře jako kterýkoli muž v citadele a s větší ctí. Toto je pevnost a strážní věž a nyní je ve stavu války. Vstáváme před sluncem, za šíření sníme nějaké sousto a jdeme za

svými povinnostmi v hodině počátku. Nezoufej ale!“ Opět se zasmál, když viděl, jak zaraženě se Pipin tváří. „Ti, kdo měli opravdu těžkou službu, trochu občerstvují své síly v polovici dopoledne. Pak je poledno, v poledne nebo později, jak služba dovolí, a okolo západu slunce se muži shromažďují k dennímu jídlu a k takovému veselí, jaké dosud bývá.

Pojď! Trochu se projdeme a pak si vyhledáme nějaké občerstvení, najíme se na cimbuří a podíváme se na krásné ráno.“

„Momentíček!“ začervenal se Pipin. „Hltavost, nebo při vaší zdvořilosti hlad, mi to vyhnaly z hlavy, ale Gandalf, vy mu říkáte Mithrandir, mě požádal, abych dohlédl na jeho koně - je to Stínovlas, velikánský rohanský hřebec, a jak jsem slyšel, králův miláček, i když ho za prokázané služby daroval Mithrandirovi. Myslím, že jeho nový pán miluje to zvíře víc než spoustu lidí, a jestli tomuhle městu trochu záleží na jeho dobré vůli, budete zacházet se Stínovlasem ve vší úctě, ještě laskavěji, než zacházíte s tímhle hobitem, jestli je to vůbec možné.“

„S hobitem?“ řekl Beregond.

„Tak si říkáme,“ pravil Pipin.

„Rád se to dozvídám,“ řekl Beregond, „protože nyní mohu říci, že zvláštní přízvuk nekazí pěknou mluvu a že hobití mluva je pěkná. Ale pojď, seznámíš mě s tím dobrým koněm. Miluji zvířata a v tomto kamenném městě je vídáme zřídka: můj rod totiž přišel z horských dolin a předtím z Ithilienu. Neboj se ale! Návštěva bude krátká, jen zdvořilostní, a odtud půjdeme do špižíren.“

Pipin zjistil, že Stínovlase ustájili dobře a pečují o něho. V šestém kruhu vně hradeb citadely byly totiž pěkné stáje, kde drželi pár rychlých koní vedle ubytovny Pánových jízdních posílů. Ti byli vždy hotoví vyjet s naléhavými rozkazy od Denethora nebo jeho hlavních kapitanů. Teď však byli všichni koně a jezdci pryč.

Když Pipin vešel do stáje, Stínovlas zařehtal a otočil hlavu. „Dobré jitro!“ řekl Pipin. „Gandalf přijde hned, jakmile bude moci. Má práci a posílá pozdravy a já mám dohlédnout, jestli se ti vede dobře, a doufám, že odpočíváš po své dlouhé námaze.“

Stínovlas pohodil hlavou a dupl. Dovolil však Beregondovi, aby mu jemně polaskal hlavu a pohladil mocné boky.

„Vypadá, jako by se mu stýskalo po pořádném běhu, a ne jako když právě přijel z dlouhé cesty,“ řekl Beregonď. „Jak je silný a hrdý! Kde má postroj? Měl by být bohatý a krásný.“

„Pro něj není žádný dost bohatý a krásný,“ řekl Pipin. „Žádný nestrpí. Když svolí, že tě ponese, nese tě, a když ne, tak ho nezkontrolí žádné udidlo, uzda, bičik nebo řemení. Měj se dobře, Stínovlasí! Měj trpělivost. Bitva se blíží.“

Stínovlas zvedl hlavu a zaržál, až se stáj otrásla a oni si zakryli uši. Pak se rozloučili, když viděli, že má dobře zasypaný žlab.

„A teď půjdeme také ke žlabu,“ řekl Beregonď a vedl Pipina zpátky do citadely a ke dveřím v severní stěně velké věže. Tam sešli po dlouhém chladném schodišti do široké chodby osvětlené lampami. V bočních zdech byla okénka a jedno bylo otevřené.

„To je skladiště a spižírna mého oddílu Stráže,“ řekl Beregonď. „Zdravím tě, Targone!“ zavolal do okénka. „Je ještě časně, ale je tu nováček, kterého Pán přijal do služby. Přijel zdaleka, jel dlouho s utaženým opaskem a ráno měl těžkou práci, takže má hlad. Dej nám, co máš!“

Dostali chléb, máslo, sýr a jablka: poslední ze zimních zásob, svařtělá, ale zdravá a sladká, a koženou lahvicí čerstvě stočeného piva, dřevěné talíře a poháry. Složili všechno do proutěného košíku a vystoupili zpátky na slunce. Beregonď Pipina dovedl na východní konec velikého předsunutého opevnění, kde byl ve zdi průhled s kamenným sedátkem pod římsou. Odtud se mohli dívat na svět za jitra.

Jedli, pili a povídali si, tu o Gondoru a tamních zvyklostech a způsobech, tu o Kraji a cizích zemích, které Pipin viděl. A čím déle mluvili, tím více Beregonď žasl a hleděl s větším údivem na hobita, který houpal krátkýma nožkama, když seděl na sedátku, nebo na něm stál na špičkách, aby dohlédl přes římsu na krajinu dole.

„Nebudu před tebou tajit, Mistře Peregrine,“ řekl Beregonď, „že nám připadáš skoro jako jedno z našich dětí, asi jako devítiletý klouček, a přece jsi přestál nebezpečí a viděl divy, jakými by se u nás mohla chválit málokterá šedá brada. Myslíl jsem si, že je to Pánův rozmar, aby si vzal vznešené páže po způsobu starých králů, jak se říká. Vidím však, že to tak není, a musíš mi prominout mou pošetilost.“

„Promíjím,“ řekl Pipin. „I když nejsi daleko od pravdy. Jsem vlastně ještě chlapec, jak se to u nás počítá, a teprve za čtyři roky budu plnoletý, jak říkáme v Kraji. Se mnou si ale hlavu nedělej. Pojď se podívat a řekni mi, co je vidět.“

Slunce už stoupalo a mlhy v dolině pod nimi se zvedly. Poslední jim právě odplouvaly nad hlavami jako chumáčky bílých oblaků, jež nesl silící východní vítr, který teď pleskal a cloumal vlajkami a bílými zástavami citadely. Daleko na dně údolí, snad patnáct mil odtud, kam oko dohlédlo, bylo teď vidět třpyt Velké řeky, jež přitékala od severozápadu a zahýbala opět mohutným obloukem na jihozápad, až se ztratila očím v oparu a pablescích. Daleko, ještě sto padesát mil, leželo Moře.

Pipin před sebou viděl ležet Pelennor do daleka posetý statky a zídkami, stodolami a ohradami, nikde však neviděl skot ani jiná zvířata. Zelená pole křížovalo mnoho cest a pěšin a na nich vládl ruch: nákladní vozy se v řadách sunuly k Velké bráně a jiné vyjížděly. Tu a tam přijel jezdec na koni, seskočil ze sedla a chvátal do Města. Většina provozu však pokračovala dál po hlavní silnici a ta zahýbala na jih prudčeji než řeka obcházející pahorky a záhy mizela z dohledu. Byla široká a dobře dlážděná a po její východní hraně se táhla široká zelená jízdni cesta a za ní zeď. Po jízdni stezce uháněli jezdci sem a tam, ale silnice byla ucpána velikými krytými vozy jedoucími na jih. Pipin ale brzy viděl, že všechno je vlastně dobře řízeno: vozy se pohybovaly ve třech řadách, jedna byla nejrychlejší, tažená koňmi, druhá pomalejší, veliké vozy s parádními barevnými plachtami, tažené voly, a po západním okraji namáhavě vlekli menší vozíky lidé.

„To je silnice do údolí Tumladenu a Lossarnachu a do horských vsí a odtud dál do Lebenninu,“ řekl Beregon. „Tam odvázejí poslední vozy do úkrytu starce, děti a ženy, které musejí s nimi. Než přijde poledne, všichni musí být pryč od Brány a silnice musí být na tři míle volná: tak zněl rozkaz. Je to smutná nutnost.“ Vzdychl. „Možná že málokterý z těch, kdo jsou teď odloučeni, se opět setká se svými. A v tomto městě bylo vždycky příliš málo dětí, teď tu vlastně nejsou žádné - až na pár chlapců, kteří nechťejí odtud a najde se pro ně užitečná práce. Je mezi nimi i můj syn.“

Na chvíli umlkli. Pipin úzkostně vyhlížel k východu, jako by měl každou chvíli spatřit tisíce skřetů, jak se přelévají přes pláň. „Co to vidím támhle?“ zeptal se a ukázal doprostřed velkého oblouku Anduiny. „Je to další město, nebo co to je?“

„Bylo to město,“ řekl Beregonď, „hlavní město Gondoru, a toto byla jen jeho pevnost. To jsou totiž trosky Osgiliathu na obou březích Anduiny, které naši nepřátelé dávno dobyli a vypálili. Přesto jsme je získali zpět, když byl Denethor mlád. Ne abychom tam bydleli, ale abychom je drželi jako přední výspu a znovu vystavěli most pro přechody vojsk. A pak přišli Zběsilí jezdci z Minas Morgul.“

„Černí jezdci?“ rozevřel Pipin oči, a ty byly veliké a temné znovu procitlým starým strachem.

„Ano, byli černí,“ řekl Beregonď, „a vidím, že o nich něco víš, přestože jsi o nich v žádném ze svých příběhů nemluvil.“

„Vím o nich,“ řekl Pipin tiše, „ale nechci teď o nich mluvit, tak blízko, tak blízko.“ Zarazil se, zvedl oči přes Řeku a zdálo se mu, že vidí ohromný a hrozivý stín. Snad se to v nedohlednu tyčily hory a jejich zubaté hrany změkčovalo téměř šedesát mil mlhavého vzduchu, snad to byla jen hradba mraků a za ní ještě hlubší šero. Hleděl a jeho očím se zdálo, že šero houstne a sbírá se a pomalu zvedá, aby zadusilo sluneční říši.

„Tak blízko Mordoru?“ řekl Beregonď tiše. „Ano, tam leží. Zřídka jej nazýváme jménem, žijeme však stále na dohled toho stínu, někdy se zdá slabší a vzdálenější, někdy bližší a temnější. Teď roste a temní, a proto roste i náš strach a nepokoj. A Zběsilí jezdci ani ne před rokem dobyli zpátky přechody a mnoho našich nejlepších mužů bylo pobito. Byl to Boromir, kdo nakonec vytlačil nepřítele z tohoto břehu, a dosud držíme západní polovinu Osgiliathu. Nakrátko. Nyní tam ale očekáváme nové napadení. Možná že hlavní nápor přicházející války.“

„Kdy?“ řekl Pipin. „Odhadujete to nějak? Viděl jsem totiž včera v noci majáky a posly, a Gandalf říkal, že to značí, že válka začala. Zdálo se, že zoufale spěchá. Ale teď to vypadá, jako by se všechno zpomalilo.“

„Jen proto, že už je všechno připraveno,“ řekl Beregonď. „Je to jen hluboké nadechnutí před skokem do vody.“

„Ale proč včera v noci rozsvítily majáky?“

„Je příliš pozdě posílat pro pomoc, když už jsi obležený,“ odpověděl Beregon. „Neznám ovšem úradky Pána a jeho kapitánů. Znají mnohé způsoby, jak získávat zprávy. A Pán Denethor je jiný než ostatní muži: vidí daleko. Někteří říkají, že sedává v noci sám ve své vysoké komnatě ve Věži a obrací mysl tím či oním směrem. Tehdy prý dovede přečíst něco z budoucnosti a někdy dokonce zkoumá i mysl Nepřítele a zápasí s ním. Proto předčasně zestárl. Buď jak buď, můj pán Faramir je za hranicemi, s nějakým nebezpečným úkolem za Řekou, a mohl poslat zprávy.“

Chceš-li ovšem vědět, proč myslím, že zahořely majáky, bylo to kvůli novině, jež včera došla z Lebenninu. K ústí Anduiny se stahuje veliké loďstvo s posádkami umbarských korzárů z Jihu. Dávno se přestali obávat moci Gondoru a spojili se s Nepřítelem a teď vedou těžký úder za něho. Tento útok totiž odpoutá velkou část pomoci, kterou jsme očekávali z Lebenninu a Belfalasu, kde je mnoho zdatných lidí. Tím více se naše myšlenky ubírají na sever k Rohanu a tím víc nás těší novina o vítězství, kterou přinášíte.

A přeče“ - zarazil se, vstal a rozhlédl se na sever, na východ a na jih - „to, co se dělo v Železném pasu, by nás mělo varovat, že jsme chyceni ve veliké strategické síti. Tohle už nejsou šarvátky u brodů, loupeživé nájezdy z Ithilienu a z Anórienu, přepady ze zálohy a plnění. Tohle je velká a dlouho plánovaná válka a my jsme v ní jenom jedna figurka, ať pýcha říká cokoli. Jsou hlášení, že na dalekém Východě za Vnitrozemským mořem je pohyb, a také na Severu v Temném hvozďe a za ním, a na Jihu v Haradu. Teď budou všechny říše postaveny před zkoušku a buď obstojí, nebo padnou - do Stínu.“

Přesto, Mistře Peregrine, máme tu čest: vždycky neseme hlavní nápor nenávisti Temného pána, protože ta nenávist pochází z hlubin času a z hlubin Moře. Tady dopadne kladivo nejtvrději. A to je důvod, proč sem Mithrandir přijel v takovém spěchu. Vždyť padneme-li my, kdo obstojí? A vidíš, Mistře Peregrine, nějakou naději, že obstojíme?“

Pipin neodpověděl. Hleděl na mohutné zdi a věže a chrabré prapore a na slunce na vysokém nebi, a potom na houstnoucí černavu na východě, myslel na dlouhé prsty Stínu: na skřety v lesích a v horách, na zradu Železného pasu, na ptáky se zlýma očima a na Černé jezdce na pěšinkách samotného Kraje - na okřídlený postrach, na

nazgûly. Otřásl se a naděje skomírala. V tu chvíli dokonce i slunce na okamžik zesláblo a zakrylo se, jako by přes ně přešlo černé křídlo. Téměř za hranicí slyšitelnosti jako by zachytil vysoko a daleko v nebesích výkřik: slabý, ale svírající srdce, krutý a studený. Zbledl a schoulil se ke zdi.

„Co to bylo?“ ptal se Beregond. „I ty jsi něco cítil?“

„Ano,“ zamumlal Pipin. „To je znamení našeho pádu a stín osudu, Zběsilý jezdec ve vzduchu.“

„Ano, stín osudu,“ řekl Beregond. „Bojím se, že Minas Tirith padne. Noc přichází. Jako by ukrádala teplo i mé krvi.“

Chvíli seděli se sklopenými hlavami a nemluvili. Pak najednou Pipin vzhlédl a viděl, že slunce dosud svítí a praporec dosud vlají ve větru. Otřepal se. „Přešlo to,“ řekl. „Ne, moje srdce si ještě nebude zoufat. Gandalf padl a vrátil se a je s námi. Možná že zůstaneme stát, třeba i na jedné noze, nebo aspoň zůstaneme na kolenou.“

„Dobře mluvíš!“ vykřikl Beregond, zvedl se a začal přecházet. „Ne, i když všechno musí časem nadobro skončit, Gondor ještě nezahyne. I kdyby hradby dobyl bezohledný nepřítel, který by před ně navršil kopec mrtvol. Jsou ještě jiné pevnosti a únikové cesty do hor. Naděje a vzpomínka budou žít dál v nějakém skrytém údolí, kde se zelená tráva.“

„Stejně už bych byl rád, kdyby bylo po tom, ať k dobrému nebo k zlému,“ řekl Pipin. „Nejsem žádný válečník a oškliví se mi pomyšlení na boj, ale čekat na krajíčku bitvy, které nemohu uniknout, je vůbec nejhorší. Jak dlouhý už se mi zdá tenhle den! Byl bych šťastnější, kdybychom tu nemuseli postávat a dívat se, nic nedělat, nikde neudeřit první. Myslím, že kdyby nebylo Gandalfa, v Rohanu nepadla jediná rána.“

„Ach, tady vkládáš prst do rány, kterou cítí mnozí!“ řekl Beregond. „Věci se ale mohou změnit, až se vrátí Faramir. Je smělý, smělejší, než si mnozí myslí, v dnešních dobách totiž lidé těžko věří, že kapitán může být moudrý a zběhlý ve svitcích učenosti a zpěvů jako on, a přece být v poli udatný a rychle se rozhodovat. Takový je ale Faramir. Méně bezohledný a dychtivý než Boromir, ale o nic méně rázný. Ale co vlastně může udělat? Nemůžeme napadnout hory té - té říše tam. Zkrátily se nám paže, nemůžeme udeřit, dokud nám nepřítel

nepřijde na dosah. Pak musíme mít těžkou ruku!“ Udeřil do jílice meče.

Pipin na něho pohlédl: byl vysoký a hrdý a vznešený jako všichni muži, které zatím viděl v té zemi, a v očích mu jiskřilo, když myslel na bitvu.

„Achich! Ruku mám lehkou jako pírko,“ myslel si, ale nic neříkal. „Pěšec, říkal Gandalf? Možná, ale na nesprávné šachovnici.“

Tak povídali, dokud slunce nedošlo na vrchol své cesty, a najednou zazvonily polední zvony a v pevnosti nastal ruch, všichni kromě stráží šli totiž k jídlu.

„Půjdeš se mnou?“ řekl Beregonď. „Dnes se můžeš stravovat s mým oddílem. Nevím, ke kterému oddílu budeš přidělen, nebo zda si tě Pán nechá k dispozici. Budeš však vítán. A bude dobré seznámit se s co nejvíce muži, dokud je čas.“

„Půjdu rád,“ řekl Pipin. „Cítím se osamělý, abych pravdu řekl. Nechal jsem nejlepšího přítele v Rohanu a nemám si s kým povídat a žertovat. Nemohl bych se doopravdy připojit k tvému oddílu? Jsi kapitán? Když ano, mohl bys mě přijmout, nebo se za mne přimluvit?“

„Kdepak,“ zasmál se Beregonď. „Nejsem žádný kapitán. Nemám žádný úřad ani hodnost, ani velení. Jsem jen řadový ozbrojenec Třetího oddílu citadely. Přesto, Místře Peregrine, být pouhým ozbrojencem Stráže Gondorské věže je ve městě pokládáno za čest a takoví muži jsou v zemi váženi.“

„Potom na to zdaleka nestačím,“ řekl Pipin. „Zaveď mé zpátky do našeho pokoje, a nebude-li tam Gandalf, půjdu, kam budeš chtít - jako tvůj host.“

Gandalf v bytě nebyl a nic nevzkázal, Pipin šel tedy s Beregonďem a seznámil se s muži z Třetího oddílu. A zdálo se, že Beregonďovi to přišlo ke cti stejně jako hostu, protože Pipin byl velice vítán. V citadele se už hodně mluvilo o Mithrandirově společníku a o dlouhém tajném rozhovoru s Pánem. Rozletěla se pověst, že ze Severu přijel kníže půlčiků a nabídl Gondoru spojenectví a pět tisíc mečů. Říkalo se také, že z Rohanu přiveze každý jezdec za sebou půlvelikého válečníka, sice malého, ale udatného.

Pipin musel s lítostí zbořit tuto nadějnou vidinu, ale své hodnosti se zbavit nemohl: muži se domnívali, že žádná jiná by neslušela někomu, s kým se přátelil Boromir a jehož poctil Pán Denethor, děkovali mu, že mezi ně přišel, a viseli mu na rtech, když vypravoval o cizích krajích, a dali mu jídla a piva, kolik si jen přál. Jeho jedinou starostí bylo, aby zůstal „ostrážitý“ podle Gandalfovy rady a aby si příliš nepopouštěl jazyk po způsobu hobita mezi přáteli.

Posléze Beregonď vstal. „Zatím se měj dobře!“ řekl. „Do západu slunce mám službu a ostatní kolem myslím také. Jestli je ti ale smutno, jak říkáš, třeba bys přivítal veselého průvodce po městě. Můj syn by s tebou chodil rád. Mohu říct, že je to dobrý chlapec. Budeš-li mít chuť, sejdi dolů do nejnižšího kruhu a ptej se na Starý hostinec v Rath Celerdain, Lampářské ulici. Najdeš ho tam s ostatními chlapci, kteří zůstali ve městě. Možná že dole u Velké brány něco uvidíte, než se zavře.“

Vyšel a ostatní ho brzy následovali. Byl pořád pěkný den, i když se mlžilo, a i tady na jihu bylo na březem dost horko. Pipin se cítil ospalý, ale v bytě bylo neveselo. Rozhodl se, že půjde dolů a propátrá Město. Vzal s sebou pár soust, která schoval Stínovlasovi, a ta byla zdvořile přijata, přestože kuň zřejmě ničeho nepostrádal. Pak šel dolů točitými uličkami.

Lidé ho cestou notně okukovali. Do očí k němu byli vážně zdvořilí, zdravili ho po gondorském způsobu úklonem hlavy s rukama na prsou, za zády však slyšel četné výkřiky, když lidé ve dveřích volali na ty uvnitř, aby se šli podívat na knížete pŕlčiků, Mithrandirova společníka. Mnozí užívali jiného jazyka než Obecné řeči, ale zanedlouho se naučil aspoň to, co znamená *ernil i pheriannath*, a pozoroval, že titul ho do města předešel.

Nakonec dospěl klenutými průchody a mnoha půvabnými dlážděnými uličkami do nejnižšího a nejširšího kruhu a tam mu ukázali cestu k Lampářské ulici, široké cestě mířící k Velké bráně. V ní našel Starý hostinec, velikou budovu ze šedivého zvětralého kamene s dvěma křídly ubíhajícími dozadu od cesty. Mezi nimi se zelenal úzký palouk a za ním byl dŕm s mnoha okny, který měl po celé šíři sloupovou verandu a na trávu sbíhala řádka schodů. Mezi sloupy si hráli chlapci, jediné děti, které Pipin v Minas Tirith dosud viděl. Zastavil

se a hleděl na ně. Vzápětí si ho jeden všiml, s výkřikem přeběhl trávník a vyšel na ulici. Několik jiných za ním. Tam si stoupl před Pipina a měřil si ho.

„Nazdar!“ řekl chlapec. „Odkud jsi? Ve městě jsi cizí.“

„Byl jsem,“ řekl Pipin, „ale teď mi říkají, že jsem gondorský muž.“

„Nepovídej!“ řekl chlapec. „Pak jsme tu muži všichni. Ale jak jsi starý a jak se jmenuješ? Mně už je deset let a brzo budu měřit pět stop. Jsem větší než ty. Ale můj táta je ze Stráže, jeden z největších. Čím je tvůj táta?“

„Na co mám odpovědět nejdřív?“ řekl Pipin. „Můj otec je sedlák v Bílé Studni poblíž Bralova Městce v Kraji. Je mi skoro devětadvacet, takže v tom tě předčím, i když měřím jen čtyři stopy a asi už neporostu, leda do šířky.“

„Devětadvacet!“ hvízdal chlapec. „To jsi teda pěkně starý! Tak starý jako můj strejda Iorlas. Stejně,“ dodal s nadějí, „vsadím se, že bych tě dokázal postavit na hlavu nebo položit na lopatky.“

„Možná že ano, kdybych ti to dovolil,“ řekl Pipin se smíchem. „A možná že bych to udělal já tobě, v naší malé zemičce umíme leccjaký zápasnický trik. Musím ti říct, že mě tam pokládají za náramně velkého a silného, a nikdy jsem nikomu nedovolil, aby mě postavil na hlavu. Takže kdyby to někdo zkoušel a já si nemohl jinak pomoci, třeba bych ho musel zabít. Až budeš starší, poznáš, že lidi vždycky nejsou takoví, jak vypadají, a třebaže mě možná považuješ za měkkotu a snadnou kořist, musím tě varovat: to nejsem, já jsem půlčik, tvrdý, smělý a zlý!“ Pipin se zatvářil tak sverpě, že chlapec ustoupil o krok, ale hned se vrátil se zaťatými pěstmi a oči mu bojovně svítily. „Ne!“ zasmál se Pipin. „Nevěř také tomu, co o sobě cizí lidé říkají! Nejsem rváč. Ale bylo by každopádně zdvořilejší, kdyby vyzývatel řekl, kdo je.“

Chlapec se hrdě vzpřímil. „Jsem Bergil, syn Beregonda ze Stráže,“ řekl.

„To jsem si myslel,“ řekl Pipin, „protože jsi podobný otci. Znáám ho a poslal mě, abych tě vyhledal.“

„Tak proč jsi to neřekl hned?“ řekl Bergil a najednou mu do tváře vstoupil úlek. „Neříkej mi, že si to rozmyslel a že mě pošle pryč s holkama! Ale ne, poslední vozy už odjely.“

„Jeho vzkaz není tak zlý, když už ne dobrý,“ řekl Pipin. „Říkal, že kdybys mě nechtěl zrovna stavět na hlavu, mohl bys mě místo toho provést po městě a potěšit mě v mé osamělosti. Na oplátku ti mohu povídat o cizích krajích.“

Bergil zatleskal a úlevou se rozesmál. „Tak to je dobré!“ vykřikl. „Pojď. Chystali jsme se, že se za chvíli půjdeme podívat k Bráně. Půjdeme hned.“

„Co se tam děje?“

„Po jižní silnici mají do západu slunce přijet kapitáni z Venkova. Pojď s námi a uvidíš.“

Bergil se projevil jako dobrý kamarád, nejlepší společník, jakého měl Pipin od rozloučení se Smíškem. Záhy se smáli a vesele povídali, když procházeli ulicemi a nedbali na lidské pohledy. Zanedlouho se ocitli v davu, který mířil k Velké bráně. Tam Pipin u Bergila velice stoupl v úctě, když totiž vyslovil své jméno a heslo, strážný mu zasalutoval a nechal ho projít, navíc mu dovolil, aby vzal svého společníka s sebou.

„To je dobré!“ řekl Bergil. „Kluky už z Brány nepouštějí bez někoho staršího. Teď budeme líp vidět.“

Za Branou byl zástup mužů na okraji silnice a velikého dlážděného prostranství, kde se sbíhaly všechny cesty k Minas Tirith. Všechny oči byly obráceny k jihu a brzy se zvedlo mručení: „Tamhle víří prach! Už jdou!“

Pipin a Bergil se protáhli do popředí zástupu a čekali. V jisté vzdálenosti zazněly rohy a pozdravné volání se k nim valilo jako rostoucí vítr. Pak hlasitě zatroubila trubka a lidé kolem se rozkřičeli.

„Forlong! Forlong!“ slyšel Pipin volání. „Co to říkají?“ ptal se.

„Přišel Forlong,“ odpověděl Bergil, „starý Forlong Tlustý, Pán Lossarnachu. Tam bydlí můj dědeček. Hurá! Tady je. Starý dobrý Forlong!“

V čele zástupu kráčel veliký statný valach a na něm seděl širokoplecí objemný muž, starý a šedovlasý, ale v brnění a s černou přílbou, a třímal veliké těžké kopí. Za ním hrdě pochodovala řada zaprášených mužů, dobře ozbrojených a s velikými válečnými sekýrami, vypadali sveřepě a byli menší a snědší než muži, které zatím Pipin v Gondoru viděl.

„Forlong!“ křičeli muži. „Věrné srdce, věrný přítel! Forlong!“ Ale když muži z Lossarnachu přešli, mumlali: „Málo! Dvě stovky, co to je? Doufali jsme v desetkrát tolik. To udělala ta nová zpráva o černém loďstvu. Posílají jenom desátek své síly. Přesto, každá troška dobrá.“

A tak přicházely oddíly a byly vítány a pozdravovány a procházely Branou: muži z Venkova pochodovali bránit gondorské Město v temnou hodinu, vždycky však příliš málo, vždycky méně, než vyhlížela naděje nebo žádala nouze. Za synem svého pána Dervorina kráčeli pěšky muži z údolí Ringló: tři stovky. Z vysočiny Morthondu, z velikého údolí Černokořanu, přicházel urostlý Duinhir se svými syny Duilinem a Derufinem a pět set lučištníků. Z Anfalasu, dalekého Dlouhopolska, dlouhá řada nejrůznějších mužů, lovců, pastevců a vesničanů s chabou výzbrojí, s výjimkou domácnosti jejich pána Golasgila. Z Lamedonu hrstka sveřepých horalů bez kapitána. Ethirští rybáři, stovka, kterou mohli postrádat na lodích. Hirluin Sličný ze Zelených vrchů s třemi sty chrabrých mužů v zeleném z Pinnath Gelinu. A nakonec, nejhrději ze všech, Imrahil, kníže Dol Amrothu, příbuzný Pána, se zlacenými praporci, jež nesly jeho znak lodi a stříbrné labutě, s družinou obrněných rytířů na šedých koních a za nimi sedm set ozbrojenců urostlých jako šlechtici, s šedýma očima a tmavými vlasy. Cestou zpívali.

A to bylo vše, celkem ani ne tři tisíce. Víc už jich nemělo přijít. Jejich výkřiky a těžký krok vstoupily do města a dozněly. Diváci chvíli stáli mlčky. Ve vzduchu visel prach, protože vítr ustal, a večer byl tíživý. Blížila se již hodina zavření Brány a rudé slunce zašlo za Mindolluinu. Na město se snášel stín.

Pipin vzhlédl a zdálo se mu, že obloha zpopelavěla, jako by nad nimi doširoka visel prach a kouř a světlo jím procházelo mdlé. Na západě však slunce všechn dým zažehlo a Mindolluina se teď černala proti doutnajícímu, jantarově stříkanému ohni. „Tak končí krásný den v hněvu!“ řekl, zapomínaje na chlapce po svém boku.

„To ano, jestli se nevrátím před večerními zvony,“ řekl Bergil. „Pojď! Troubí trubka, Brána se bude zavírat.“

Ruku v ruce se vrátili do Města, poslední, kdo prošel, než Bránu zavřeli, a když došli do Lampářské ulice, všechny zvony na věžích

vážně odbíjely. V mnoha oknech se rozžihala světla a z domů a ubytoven ozbrojenců u opevnění se ozýval zpěv.

„Zatím se měj dobře!“ řekl Bergil. „Pozdravuj tátu a poděkuj mu, že mi poslal takovou společnost. Prosím tě, přijď zase brzo. Skoro bych si přál, aby nebyla válka, protože to bychom se spolu pobavili. Mohli jsme zajet do Lossarnachu k dědečkovi, na jaře je tam hezky, lesy a louky jsou samá kytka. Ale třeba se tam ještě spolu podíváme. Našeho Pána nikdy nepřemůžou a můj táta je ohromně statečný. Měj se dobře a vrať se!“

Rozloučili se a Pipin spěchal zpátky do citadely. Připadala mu daleko. Uřítíl se a dostal velký hlad, a noc padala rychle. Byla temná, na nebi ani hvězdička. Přišel do jídelny pozdě. Beregond ho radostně pozdravil a posadil ho k sobě, aby mu vyprávěl o synovi. Po jídle Pipin chvíli poseděl a pak se rozloučil, protože na něho přišla divná zasmušilost a velice teď toužil po Gandalfovi.

„Trefíš?“ řekl Beregond ve dveřích malé síně na severní straně citadely, kde seděli. „Je černá noc, tím černější, že přišel rozkaz ztlumit světla ve městě a na opevnění nenechat svítit vůbec žádné. A řeknu ti novinu jiného druhu: zítra budeš časně povolán k Pánu Denethorovi. Obávám se, že tě Třetí oddíl nedostane. Přesto doufám, že se ještě sejdeme. Měj se dobře a spi klidně.“ Obydlí bylo temné, jen na stole svítila lucernička. Gandalf tam nebyl. Zasmušilost padala na Pipina víc a víc. Vylezl na lavici a snažil se vykouknout z okna, bylo to však jako dívat se do inkoustové tůně. Slezl, zavřel okenici a šel do postele. Chvíli ležel a naslouchal, kdy se vrátí Gandalf, a potom neklidně usnul.

V noci ho probudilo světlo a viděl, že Gandalf přechází po místnosti za záclonou výklenku. Na stole byly svíce a svitky pergamenu.

Slyšel čaroděje povzdechnout a zamumlat: „Kdy se vrátí Faramir?“

„Nazdar!“ řekl Pipin a vystrčil hlavu ze záclony. „Myslel jsem, že jste na mě úplně zapomněl. Rád vás zase vidím. Byl to dlouhý den.“

„Ale noc bude příliš krátká,“ řekl Gandalf. „Vrátil jsem se sem, protože musím mít chvíli klidu a samoty. Měl bys spát, dokud máš postel. Za východu slunce tě zase odvedu k Pánu Denethorovi. Vlast-

ně ne, až přijde výzva, ne za východu slunce. Začala Tma. Žádné svítání nebude.“

POUŤ ŠEDÉ DRUŽINY

Když se Smíšek vrátil k Aragornovi, byl Gandalf pryč a dusot Stínovlasových kopyt se ztratil v noci. Měl jenom lehký uzlíček, protože o svůj batoh přišel na Parth Galenu, a nesl jen pár užitečných věcí, které posbíral v troskách Železného pasu. Hasufel byl už osedlán. Legolas a Gimli stáli se svým koněm hned vedle.

„Takže pořád ještě zůstávají čtyři z Družiny,“ řekl Aragorn. „Pojedeme spolu. Nepojedeme však sami, jak jsem si myslel. Král je teď rozhodnut vyrazit ihned. Co přiletěl ten okřídlený stín, chce se vrátit do kopců pod rouškou noci.“

„A pak kam?“ řekl Legolas.

„Ještě vám nepovím,“ odpověděl Aragorn. „Pokud jde o krále, pojedete teď do Edorasu, kam svolal vojsko na čtvrtý večer ode dneška. A tam myslím uslyší zprávy o válce a Rohanští jezdci pojedou dolů do Minas Tirith. Ale já, a kdo půjde se mnou...“

„Rozhodně já!“ zvolal Legolas.

„A Gimli s ním!“ řekl trpaslík.

„Tedy já,“ řekl Aragorn, „mám před sebou temno. I já musím dolů do Minas Tirith, ale cestu ještě nevidím. Blíží se dlouho připravovaná hodina.“

„Nenechávejte mě být!“ řekl Smíšek. „Ještě jsem nebyl moc užitečný, ale nechci se dát odložit jako zavazadlo, které si vyzvednou, když je po všem. Myslím, že Jezdci se teď se mnou nebudou chtít obtěžovat. I když král samozřejmě říkal, že budu sedět u něho a vykládat mu o Kraji, až bude ve svém domě.“

„Ano,“ řekl Aragorn, „myslím, že tvá cesta vede k němu, Smíšku. Nečekej ale na konci nic veselého. Bojím se, že to bude dlouho trvat, než Théoden zase s úlevou zasedne v Meduseldu. Mnoho nadějí uvadne v tomto hořkém jaru.“

Brzy byli všichni hotovi k odjezdu: čtyřiadvacet koní, Gimli za Legolasem a Smíšek před Aragornem. Vzápětí se rychle rozjeli nocí.

Nebyli daleko za brody přes Želíz, když ze zadní řady tryskem předjel jezdec.

„Můj pane,“ řekl králi, „za námi jsou jezdcí na koních. Když jsme přejížděli brody, zdálo se mi, že je slyším. Teď jsme si jistí. Dohánějí nás a jedou mocně.“

Théoden dal ihned zastavit. Jezdci se obrátili a uchopili kopí. Aragorn sesedl, postavil Smíška na zem, tasil a stanul u králova třmene. Éomer a jeho panoš se rozjeli k zadní řadě. Smíšek se teď teprve cítil jako zbytečné zavazadlo a přemítal, co si počne, když dojde k bitvě. Co když bude králův malý průvod zaskočen a přemožen, ale on uteče do tmy - sám v divokých rohanských pláních bez nejmenšího tušení, kde vlastně je v těch nekonečných mílich? „To není na nic!“ pomyslel si. Tasil meč a utáhl si opasek.

Klesající měsíc byl zakryt velikým letícím mrakem, ale náhle opět vyplul na jasné nebe. Všichni slyšeli zvuk kopyt a v témže okamžiku spatřili temné stíny rychle jedoucí po cestě od brodů. Měsíční světlo se tu a tam zalesklo na hrotech kopí. Nebylo možné pronásledovatele sečíst, zdálo se však, že jich není méně než králova průvodu.

Když byli na padesát kroků, Éomer hlasitě zvolal: „Stát! Stát! Kdo jede Rohanem?“

Pronásledovatelé rázem zastavili koně. Následovalo ticho, pak bylo v měsíčním světle vidět, že jeden jezdec sesedá a zvolna kráčí vpřed. Bíle zasvitla jeho ruka, kterou držel pozdviženu dlaní ven na znamení míru, královi muži však svírali zbraně. Když byl na deset kroků, muž stanul. Byl vysoký - temný stojící stín. Pak zazněl jeho jasný hlas. „Rohan? Říkáte Rohan? To je radostné slovo. Spěcháme do té země zdaleka.“

„Už jste v ní,“ řekl Éomer. „Vstoupili jste do ní, když jste překročili brody. Je to však říše krále Théodena. Nikdo tudy nejedí bez jeho svolení. Kdo jste? A proč spěcháte?“

„Jsem Dúnadan Halbarad, Hraničář ze Severu,“ zvolal muž. „Hledáme jistého Aragorna, syna Arathornova, a doslechli jsme se, že je v Rohanu.“

„A také jste ho našli!“ vykřikl Aragorn. Podal otěže Smíškovi, rozběhl se kupředu a objal příchozího. „Halbarade!“ řekl. „Ze všech radostí je tahle nejméně očekávaná!“

Smíšek úlevou vydechl. Myslel, že je to nějaký poslední Sarumanův kousek, napadnout krále ze zálohy, dokud má s sebou jen pár mužů, zdálo se však, že nebude třeba padnout při obraně Théodena, alespoň prozatím. Strčil meč do pochvy.

„Všechno je v pořádku,“ obrátil se zpět Aragorn. „To jsou mí vlastní příbuzní z daleké země, kde jsem přebýval. Proč ale přicházejí a kolik jich je, to nám poví Halbarad.“

„Je nás třicet,“ řekl Halbarad. „Víc našich příbuzných se narychlo sebrat nedalo, ale jedou s námi bratři Elladan a Elrohir, kteří si přejí jet do války. Když přišla tvá výzva, jeli jsme, jak rychle jsme mohli.“

„Já vás ale nevyzýval,“ řekl Aragorn, „leda přáním. Často jsem se k vám obracel v myšlenkách a málokdy tolik jako dnes v noci, přesto jsem nevzkazoval. Ale pojed'te! To všechno musí počkat. Našli jste nás, jak ujíždíme ve spěchu a nebezpečí. Pojed'te s námi, pokud král dovolí.“

Théoden měl z té noviny opravdovou radost. „To je dobře!“ řekl. „Jsou-li tví příbuzní aspoň trochu podobní tobě, můj pane Aragorne, třicet takových rytířů je posila, jakou nelze měřit počtem hlav.“

Pak jeli jezdcí dál a Aragorn jel chvíli s Dúnadany, a když pohovořili o novinách ze Severu a z Jihu, Elrohir mu řekl:

„Přináším ti vzkaz od svého otce: *Dny se krátí. Spěcháš-li, vzpomeň na Stezky Mrtvých.*“

„Mé dny se mi vždycky zdály příliš krátké, abych dosáhl své touhy,“ řekl Aragorn. „Budu ovšem muset velmi spěchat, než se dám onou cestou.“

„To se brzy ukáže,“ řekl Elrohir. „Ale nemluvme o těch věcech na otevřené cestě.“

A Aragorn řekl Halbaradovi: „Co to neseš, bratře?“ Viděl totiž, že místo kopí nese dlouhou tyč jako zástavu, byla však těsně ovinuta černou látkou převázanou mnoha řemínky.

„Je to dar, který ti přináším od Paní z Roklinky,“ odvětil Halbarad. „Vyráběla jej potají a vznikala dlouho. I ona ti posílá vzkaz: *Dny se krátí. Bud' přijde naše naděje, nebo bude všem nadějším konec. Proto ti posílám, co jsem pro tebe udělala. Měj se dobře, Elfkame!*“

A Aragorn řekl: „Už vím, co neseš. Nos to pro mne ještě chvíli!“ A obrátil se, pohlédl na daleký Sever pod velikými hvězdami, pak zmlkl, a dokud trvala noční jízda, nepromluvil.

Noc stárla a na východě šíralo, když konečně vyjeli ze Žlebové kotliny a vrátili se do Hlásky. Tam si měli na chvíli lehnout, odpočínout si a poradit se.

Smíšek spal, dokud ho Legolas a Gimli neprobudili. „Slunce je vysoko,“ řekl Legolas. „Všichni ostatní jsou vzhůru a pracují. Pojd'te, pane Loudo, a prohlédněte si to tady, dokud můžete!“

„Před třemi dny tu byla v noci bitva,“ řekl Gimli, „a hráli jsme tu s Legolasem hru, kterou jsem vyhrál o jednoho skřeta. Pojd' se podívat, jak to bylo! A jsou tam jeskyně, Smíšku, podivuhodné jeskyně! Co myslíš, Legolasi, zajdeme do nich?“

„Ne,“ řekl elf, „není čas. Nekaz ten zázrak spěchem! Dal jsem ti slovo, že se sem s tebou vrátím, přijde-li zase den míru a svobody. Ale teď bude poledne a v tu hodinu jíme a slyšel jsem, že pak zas pojedeme.“

Smíšek vstal a zívł. Pár hodin spánku mu zdaleka nestačilo, byl unavený a celý skleslý. Scházel mu Pipin a cítil, že je pouhým břemenem, zatímco každý dělá plány, jak rychle jednat v čemsi, čemu valně nerozuměl. „Kde je Aragorn?“ ptal se.

„V horní komnatě hradu,“ řekl Legolas. „Myslím, že nespál ani neodpočíval. Šel tam před několika hodinami. Říkal, že musí přemýšlet, a vzal s sebou jen svého příbuzného Halbarada, leží na něm nějaká temná pochybnost nebo starost.“

„Je to zvláštní družina, ti noví příchozí,“ řekl Gimli. „Jsou to statní páni a Rohanští jezdci vedle nich vypadají málem jako chlapci, jsou to zachmuření muži, ošlehaní jako skály, tak jako Aragorn, a mlčenliví.“

„Ale jako Aragorn jsou ovšem zdvořilí, když přeruší své mlčení,“ řekl Legolas. „A všiml sis bratrů Elladana a Elrohira? Jejich oděv je méně ponurý než ostatních a jsou krásní a ušlechtilí jako knížata elfů, tomu se nelze divit u synů Elronda z Roklinky.“

„Proč přijeli? Neslyšeli jste?“ ptal se Smíšek. Už se oblékl a přehodil si přes ramena šedý plášť, všichni tři vyšli k zhroucené bráně hradu.

„Jak jsi slyšel, odpověděli na výzvu,“ řekl Gimli. „Říkají, že do Roklinky došel vzkaz: *Aragorn potřebuje své příbuzné. Ať k němu Dúnadani jedou do Rohanu!* Teď ale nevědí, odkud ta zpráva přišla. Hádal bych, že ji poslal Gandalf.“

„Ne, Galadriel,“ řekl Legolas. „Nemluvila skrze Gandalfa o tom, že ze Severu přijede Šedá družina?“

„Ano, tys na to přišel,“ řekl Gimli. „Paní z Lesa! Čte mnohá srdce a mnohé touhy. Pročpak jsme si nepřáli nějaké příbuzné my, Legolasi?“

Legolas stál před branou, obracel jasné oči na severovýchod a jeho sličná tvář byla ztrápená. „Myslím, že by nepřišli,“ odpověděl. „Není jim třeba vyjíždět do války, válka už je na pochodu do jejich vlastních zemí.“

Druhové se chvíli procházeli a vyprávěli o zvratech bitvy a šli od rozbité brány kolem mohyl padlých na trávníku u cesty, až stáli na Helmově valu a dívali se do Kotliny. Smrtný vrch už tam čněl vysoký, černý a kamenitý a bylo vidět trávu zdupanou a rozoranou huorny. Vrchovci a mnozí z posádky hradu pracovali na Valu a v polích a na otlučených zdech vzadu. Přesto se všechno zdálo nezvykle tiché: unavené údolí odpočívalo po velké bouři. Brzy se obrátili zpět a šli poobědvat do hradu.

Král už tam byl, a sotva vešli, povolal Smíška a dal mu postavit židličku vedle sebe. „Není to takové, jak bych si přál,“ řekl Théoden, „tohle se totiž málo podobá mému krásnému domu v Edorasu. A tvůj přítel, který měl být tady, je pryč. Může ještě dlouho trvat, než spolu posedíme u tabule v Meduseldu, až se tam vrátím, nebude čas na hostiny. Ale pojď, teď jez a pij a povídejme si, dokud můžeme. A pak pojeděš se mnou.“

„Můžu?“ řekl Smíšek překvapeně a nadšeně. „To by bylo nádherné?“ Nikdy nebyl vděčnější za laskavé slovo. „Obávám se, že každému jen překážím,“ zakoktal, „ale rád bych udělal všecko, co mohu.“

„O tom nepochybuji,“ řekl král. „Dal jsem pro tebe připravit dobrého horského poníka. Po cestách, kterými pojedu, tě ponese tak rychle jako každý jiný kůň. Pojedu totiž z hradu horskými pěšinami, ne po pláni, a tak se dostanu do Edorasu přes Šerou Brázdu, kde mě

očekává Paní Éowyn. Chceš-li, budeš mým panošem. Je tady nějaká zbroj, Éomere, kterou by mohl použít můj mečník?“

„Nesou tu velké zásoby zbraní, pane,“ odpověděl Éomer. „Možná že by se na něho našla přilba, ale nemáme brnění ani meč na jeho postavu.“

„Meč mám,“ řekl Smíšek, slezl se židle a vytáhl z černé pochvy svůj lesklý mečík. Náhle ho prostoupila láska k tomuto starci. Poklekl na koleno, vzal ho za ruku a políbil ji. „Smím Vám položit do klína meč Smělmíra z Kraje, králi Théodene?“ zvolal. „Přijměte mé služby, přejete-li si!“

„Rád je přijmu,“ řekl král. Položil dlouhé stařecké ruce na hbitovy hnědé vlasy a požehnal mu. „Vstaň, Smělmíre, panoši rohanský z meduseldské domácnosti!“ řekl. „Přijmi svůj meč a nos jej šťastně!“

„Budete pro mne jako otec,“ řekl Smíšek.

„Nakratičko,“ řekl Théoden.

Potom si při jídle povídali, až zanedlouho promluvil Éomer. „Blíží se hodina, kterou jsme stanovili k odjezdu, pane,“ řekl. „Mám dát zatroubit? Kde však je Aragorn? Jeho místo je prázdné a nejedl.“

„Připravíme se k jízdě,“ řekl Théoden, „dej však Aragornovi vzkázat, že se hodina přiblížila.“

Král se svou stráží a se Smíškem po boku sešel od brány hradu tam, kde se na zelené trávě shromažďovali jezdci. Mnozí již seděli na koních. Byl to velký houfec, král totiž nechával v hradě jen malou posádku a všichni, kdo mohli být postrádáni, jeli k branné hotovosti do Edorasu. Tisíc kopí odjelo již v noci, přesto však s králem mělo jet ještě asi pět set dalších, ponejvíce mužů z plání a údolí Západních úvalů.

Hraničáři seděli trochu stranou ve spořádaném útvaru, ozbrojeni luky, kopími a meči. Byli oděni v tmavošedých pláštích a přes hlavy v přilbách teď měli přehozeny kápě. Koně měli silné a pyšně vykračující, ale s hrubou srstí, a jeden tam stál bez jezdce - Aragornův vlastní kůň, kterého přivedli ze Severu. Jmenoval se Roheryn. Na jejich oblečení a postrojích nezářil jediný kámen ani zlato a vůbec žádná okrasa, jezdci také nenesli odznaky ani erby, jen pláště měli na levém rameni sepnuty sponou ve tvaru paprscité hvězdy.

Král nasedl na svého koně Bělohříváka a Smíšek vedle něho vylezl na poníka, jmenoval se Stybba. Nato vyšel z brány Éomer a s ním Aragorn, Halbarad, který nesl velikou tyč těsně ovinutou černou látkou, a dva urostlí muži, ani mladí, ani staří. Tak podobní si byli synové Elrondovi, že je málokdo rozeznal od sebe: tmavovlasí, šedoocí, s elfsky sličnými tvářemi, odění stejně lesklým brněním pod stříbrošedými plášti. Za nimi kráčel Legolas a Gimli. Smíšek však měl oči jen pro Aragorna, tak zarážející proměnu na něm pozoroval. Jako by za jedinou noc dolehlo na jeho hlavu mnoho let. Tvář měl chmurnou, zešedlou a unavenou.

„Jsem znepokojen,“ řekl, když stál u králova koně. „Slyšel jsem podivné zvěsti a vidím teď daleká nebezpečí. Dlouho jsem namáhavě přemýšlel a teď se obávám, že musím změnit svůj záměr. Pověz mi, Théodene, jedeš teď do Šeré Brázdy. Jak dlouho ti bude trvat, než se tam dostaneš?“

„Je už hodina s poledne,“ řekl Éomer. „Před večerem třetího dne bychom se měli dostat k Hradišti. To bude den po úplňku a přehlídka branné hotovosti se bude konat den nato. Rychleji nemůžeme, má-li se sebrat všechna síla Rohanu.“

Aragorn chvíli mlčel. „Tři dny,“ zamumlal, „a to teprve začne přehlídka Rohanských. Vidím však, že se to teď uspišit nedá.“ Vzhlédl a zdálo se, že došel k nějakému rozhodnutí, jeho tvář byla méně ztrápená. „Pak, dovolíš-li, pane, já a mí příbuzní si musíme poradit jinak. Musíme jet svou vlastní cestou a už ne tajně. Pro mne čas skrývání minul. Pojedu na východ nejkratší cestou a dám se Stezkami Mrtvých.“

„Stezkami Mrtvých?“ řekl Théoden a zachvěl se. „Proč o nich mluvíš?“ Éomer se otočil a zahleděl se na Aragorna, a Smíškovi se zdálo, že tváře jezdců v doslechu při těch slovech zbledly.

„Jestliže vpravdě existují takové stezky,“ řekl Théoden, „jejich brána je v Šeré Brázdě, žádný živý však do ní nesmí vkročit.“

„Běda, Aragorne, můj příteli!“ řekl Éomer. „Doufal jsem, že pojedeme do války spolu, hledáš-li však Stezky Mrtvých, nadešlo nám loučení a je málo pravděpodobné, že se pod sluncem ještě setkáme.“

„Nicméně tou cestou půjdu,“ řekl Aragorn. „Říkám ti ale, Éomere, že se v bitvě možná ještě setkáme, i kdyby mezi námi stála všechna vojska Mordoru.“

„Dělej, jak chceš, můj pane Aragorne,“ řekl Théoden. „Snad je ti souzeno chodit neznámými stezkami, kam se jiní neodvažují. To loučení mne rmoutí a moje síla se tím umenšuje, teď se však musím vydat na horské cesty a dál neotálet. Měj se dobře!“

„Měj se dobře, pane!“ řekl Aragorn. „Jeď vstříc veliké slávě! Měj se dobře, Smíšku! Nechávám tě v dobrých rukou, v lepších, než jsme doufali, když jsme se hnali za skřety k Fangornu. Legolas a Gimli budou, doufám, dál honit se mnou, ale nezapomeneme na tebe.“

„Sbohem!“ řekl Smíšek. Více slov nenalézal. Cítil se maličký a mášla ho a skličovala ta ponurá slova. Víc než kdy jindy postrádal Pipinovu nepotlačitelnou veselost. Jezdci byli připraveni a jejich koně přešlapovali, aby vyjeli a bylo po všem.

Théoden promluvil k Éomerovi, ten zvedl ruku a hlasitě vzkřikl, a na to slovo se jezdcí rozjeli. Projeli Valem, dolů Kotlinou, pak rychle zabočili na východ a dali se stezkou, jež v dálce asi dvou mil obtáčela předhůří, pak zahýbala na jih, vracela se do pahorkatiny a mizela z očí. Aragorn dojel k Valu a díval se, dokud královi muži nebyli daleko v Kotlině. Pak se otočil k Halbaradovi.

„Tam jedou tři, které mám rád, a toho nejmenšího ne nejméně,“ řekl. „Neví, k jakému konci jede, a přece, kdyby věděl, stejně by jel dál.“

„Je to malý nárůdek, ale má velkou cenu, ti Krajané,“ řekl Halbarad. „Co vědí o naší dlouhé námaze, kdy jsme jim zabezpečovali hranice? Přesto jsem to dělal rád.“

„A teď se naše osudy spletly dohromady,“ řekl Aragorn. „A přece se tu žel musíme rozloučit. Dobrá, musím něco sníst a pak musíme rychle odtud i my. Pojd'te, Legolasi a Gimli! Musím s vámi mluvit, zatímco budu jít.“

Vrátili se spolu do hradu. Přesto seděl Aragorn chvíli u stolu v síni mlčky a druzí čekali, až promluví. „No tak?“ řekl nakonec Legolas. „Mluv, potěš se a setřes ten stín! Co se sběhlo, když jsme se za šerého jitra vrátili na tohle drsné místo?“

„Zápas, který byl pro mne trochu drsnější než bitva o Hlásku,“ řekl v odpověď Aragorn. „Pohlédl jsem do Orthanckého kamene, přátelé moji.“

„Ty ses podíval do toho prokletého čarodějnického kamene!“ zvolal Gimli a ve tváři měl strach a ohromení. „Řekl jsi něco - jemu? Gandalf se bál toho střetnutí.“

„Zapomínáš, s kým mluvíš,“ řekl Aragorn stroze a v očích mu zablesklo. „Neprohlásil jsem snad svůj titul otevřeně před branami Edorasu? Co bych mu řekl, že se toho bojíš? Ne, Gimli,“ řekl měkčeji a zachmuření opustilo jeho tvář a vypadal jako ten, kdo protrpěl mnoho bezesných nocí v bolestech. „Ne, přátelé moji, jsem právo-
platný pán tohoto Kamene a měl jsem právo i sílu použít jej, aspoň jsem tak soudil. O právu pochybovat nelze. Síla postačila - stěží.“

Zhluboka se nadechl. „Byl to hořký zápas a únava přechází pomalu. Neřekl jsem mu ani slovo a nakonec jsem mu svou vůlí Kámen vyrval. Už to ponese těžce. A spatřil mne. Ano, Mistře Gimli, viděl mě, ale v jiném šatě, než mě vidíte tady. Jestliže mu to prospěje, jednal jsem špatně. Ale nemyslím si to. Dozvědět se, že žiji a chodím po zemi, byla pro něho, myslím, rána do srdce: až do nynějška to totiž nevěděl. Oči Orthanku neprohlédly Théodenovo brnění, Sauron však nezapomněl na Isildura a na Elendilův meč. Teď v samu hodinu jeho velikých záměrů se zjevil Isildurův dědic a Meč, ukázal jsem mu totiž znovu zkutou čepel. Ještě není tak mocný, aby neznal strach, ne, stále ho šírají pochybnosti.“

„Přesto vládne velikým panstvím,“ řekl Gimli, „a teď udeří tím rychleji.“

„Ukvapený úder jde často mimo,“ řekl Aragorn. „Musíme na Nepřítele dotírat, už nečekat na jeho pohyb. Víte, přátelé, když jsem opanoval Kámen, dozvěděl jsem se mnoho věcí. Viděl jsem, že na Gondor se valí neočekávané nebezpečí z Jihu a stáhne mnoho sil od obrany Minas Tirith. Nebude-li rychle odraženo, soudím, že Město bude do deseti dnů ztraceno.“

„Pak ztraceno být musí,“ řekl Gimli. „Vždyť jakou posilu tam můžeme poslat, a jak se tam může dostat včas?“

„Nemám žádnou posilu, kterou bych mohl poslat, proto musím jít sám,“ řekl Aragorn. „Je ale jenom jedna cesta horami, která mě dovede na pobřeží, než bude všechno ztraceno. To jsou Stezky Mrtvých.“

„Stezky Mrtvých?“ řekl Gimli. „To je zlověstné jméno, a viděl jsem, že Rohanským se valně nelíbilo. Může takovou cestou projít

živý a nezhynout? A i kdybys prošel tou cestou, co nadělá taková hrstka, aby odvrátila úder Mordoru?“

„Co přišli Rohirové, živí nikdy nepoužili té cesty,“ řekl Aragorn, „protože je jim uzavřena. V tuto temnou hodinu jí však Isildurův dědic smí použít, odváží-li se. Poslouchejte! Tento vzkaz mi přinášejí Elrondovi synové od svého otce z Roklinky, od nejmoudřejšího z učených: *Řekněte Aragornovi, aby vzpomněl na slova Věštce a na Stezky Mrtvých.*“

„A co jsou slova Věštce?“ řekl Legolas.

„Tak pravil Malbeth Věstec za dnů Arveduiho, posledního krále ve Fornostu,“ řekl Aragorn:

*Nad zemí leží dlouhý stín,
na západ vztahuje temná křídla.
Věž otřásá se, k hrobům králů
blíží se osud. Mrtví procitají,
vždyť přišla hodina pro věrolomné,
u kamene Erech znovu budou stát
a z hor uslyší troubení rohu.
Čí roh to bude? Kdo je povolá
z šerého soumraku, zapomenutý národ?
Dědic toho, kterému přísahali.
Ze Severu přijde, nouzí hnán:
on projde dveřmi Stezek Mrtvých.*

„To je rozhodně temná cesta,“ řekl Gimli, „ale o nic temnější, než jsou pro mne ty verše.“

„Chceš-li jim porozumět líp, zvu tě, abys šel se mnou,“ řekl Aragorn. „Tou cestou totiž půjdu. Nejdou ovšem rád, jen nouze mě žene. Proto bych chtěl, abys šel jedině z vlastní vůle, protože tam potkáš námahu i velký strach a možná horší věci.“

„Půjdu s tebou i Stezkami Mrtvých,“ řekl Gimli, „ať vedou k jakémukoliv konci.“

„Já půjdu také,“ řekl Legolas, „protože se Mrtvých nebojím.“

„Doufám, že ten zapomenutý národ nezapomněl bojovat,“ řekl Gimli, „protože jinak nevím, proč bychom je měli rušit.“

„To poznáme, dojdeme-li někdy k Erechu,“ řekl Aragorn. „Ale přísaha, kterou porušili, byla, že budou bojovat proti Sauronovi. Musí tedy bojovat, má ji-li ji splnit. Na Erechu totiž dosud stojí černý kámen, který prý přinesl z Númenoru Isildur, postavili jej na kopec a na něm přísahal Horský král věrnost, když vznikla Gondorská říše. Když se však Sauron vrátil a opět zesílil, Isildur vyzval muže z hor, aby splnili svou přísahu, a oni nechtěli: v Temných rocích totiž Saurona uctívali.

Pak řekl Isildur jejich králi: „Budeš posledním králem. A prokáže-li se Západ silnější než tvůj Černý pán, vkládám na tebe a na tvůj lid toto prokletí: nikdy neodpočinete, dokud přísahu nesplníte. Tato válka totiž potrvá nespočetné roky a budete ještě jednou povoláni, než skončí.“ A oni uprchli před Isildurovým hněvem a neodvážili se vyjít do války po Sauronově boku, skrývali se v tajných horských končinách a nestýkali se s jinými lidmi, ale pomalu hynuli v neúrodných kopcích. A okolo vrchu Erech a na všech místech, kde onen národ živořil, leží hrůza z Mrtvých, kteří nespí. Musím však jít tou cestou, protože nejsou živí, kteří by mi pomohli.“

Vstal. „Pojďte!“ zvolal, tasil meč a ten se zablýskl v soumravné síni hradu. „Ke kameni Erech! Hledám Stezky Mrtvých. Ať jde se mnou, kdo chce!“

Legolas a Gimli neodpověděli, ale vstali a následovali Aragorna ze síně. Na zelené louce tam nehybně čekali mlčenliví Hraničáři v kápích. Legolas a Gimli nasedli. Aragorn vyskočil na Roheryna. Pak Halbarad pozdvihl veliký roh a jeho zatroubení se rozlehlo Helmovým žlebem a s tím se vyřítili pryč a jeli Kotlinou jako bouře, zatímco všichni muži, kteří zůstali na Valu nebo na hradě, užasle přihlíželi.

Zatímco Théoden jel pomalými pěšinami pahorkatinou, Šedá družina rychle projížděla plání a druhého dne odpoledne byla v Edorasu. Zdrželi se tam jen krátce, než vyjeli vzhůru údolím, a tak za setmění dojeli do Šeré Brázdy.

Paní Éowyn je přivítala a radovala se, že přijeli, neviděla totiž ještě mocnější muže než Dúnadany a sličné Elrondovy syny, nejvíce však její oči utkvávaly na Aragornovi. Pak s ní usedli k večeři, rozmlouvali a ona se doslechla o všem, co se přihodilo od Théodenova odjezdu, dosud k ní došly jen chvatné zprávy. Když slyšela o bitvě v

Helmově žlebu a o velikém pobíjení nepřátel a o útoku Théodena a jeho rytířů, oči se jí rozzářily.

Nakonec řekla: „Páni, jste unavení a půjdete si teď lehnout tak pohodlně, jak bylo možno narychlo zařídit. Zítřka však pro vás najdeme lepší ubytování.“

Aragorn však řekl: „Ne, paní, netrapte se s námi! Smíme-li tu dnes přenocovat a ráno posnídat, to postačí. Jedu za krajně naléhavým úkolem a musíme jet, jen se rozední.“

Usmála se na něho a řekla: „Bylo tedy laskavé, pane, že sis zajel tolik mil, abys přinesl noviny Éowyn a promluvil s ní v jejím vyhnanství.“

„Žádný muž by jistě nepokládal takovou cestu za promarněnou,“ řekl Aragorn, „avšak, paní, nebyl bych mohl přijít, kdyby mě cesta, kterou musím jít, nevedla do Šeré Brázd.“

Odpověděla jako ten, komu se nelíbí, co slyší: „Potom jsi, pane, zabloudil, vždyť z Brázdné doliny nevede žádná cesta na jih či na východ, a měl by ses raději vrátit, jak jsi přijel.“

„Ne, paní, nezabloudil jsem,“ řekl, „chodil jsem totiž touto zemí, nežli ses narodila k její ozdobě. Je cesta z tohoto údolí, a tou se dám. Zítřka pojedu Stezkami Mrtvých.“

Tu na něj pohlédla jako udeřená a její tvář jí zbělela a dlouho neříkala nic. Všichni mlčeli. „Ale, Aragorne,“ řekla nakonec, „je pak tvým úkolem hledat smrt? Vždyť to je jediné, co najdeš na té cestě. Oni nestrpí, aby jí prošel někdo živý.“

„Mne možná strpí,“ řekl Aragorn, „ale odvážím se toho buď jak buď. Jiná cesta mi neposlouží.“

„To je ale šílenství,“ řekla. „Vždyť jsou tu slavní a chrabří muži, které bys neměl brát s sebou do stínů, ale vést do války, kde je mužů třeba. Prosím tě, zůstaň a jed' s mým bratrem, potom se budou srdce nás všech radovat a naše naděje bude jasnější.“

„Není to šílenství, paní,“ odpověděl, „jdu totiž po určené cestě. Ale ti, kdo mě následují, to činí ze svobodné vůle, a přejí-li si teď zůstat a jet s Rohiry, mohou. Já však půjdu Stezkami Mrtvých třeba sám, bude-li třeba.“

Víc neřekli a jedli mlčky, její oči však byly stále upřeny na Aragorna a ostatní viděli, že trpí. Posléze se zvedli, rozloučili se s Paní, poděkovali za její starostlivost a odebrali se k odpočinku.

Když však Aragorn docházel k chýši, kde měl nocovat s Legolasem a Gimlim, a jeho druhové zašli, objevila se Paní Éowyn a zavolala na něho. Obrátil se a uviděl ji v noci jako třpyt, protože byla oblečena v bílém, oči jí však hořely.

„Aragorne,“ řekla, „proč chceš jít tou smrtonosnou cestou?“

„Protože musím,“ řekl. „Jeví se mi, že jen tak mám naději sehrát svou úlohu ve válce proti Sauronovi. Nevybírám si nebezpečné stezky, Éowyn. Kdybych měl jít tam, kde zůstává mé srdce, toulal bych se teď daleko na Severu líbezným údolím Roklinky.“

Chvíli mlčela, jako by uvažovala, co to asi znamená. Pak mu náhle položila ruku na paži. „Jsi přísný a tvrdý pán,“ řekla, „a tak muži dobývají slávy.“ Odmlčela se. „Pane,“ řekla, „musíš-li jít, dovol mi tedy jet v tvém průvodu. Už mě omrzelo schovávat se v horách a přeji si čelit nebezpečí v bitvě.“

„Tvou povinností je zůstat se svým lidem,“ odpověděl.

„Příliš často slychám o povinnosti,“ vykřikla. „Nejsem snad z Eorlova rodu, štítonoška, a ne chůva? Už jsem dost dlouho poslouchovala roztrášeným nohám. Když se teď zřejmě dál netřesou, nemohu snad trávit život tak, jak chci?“

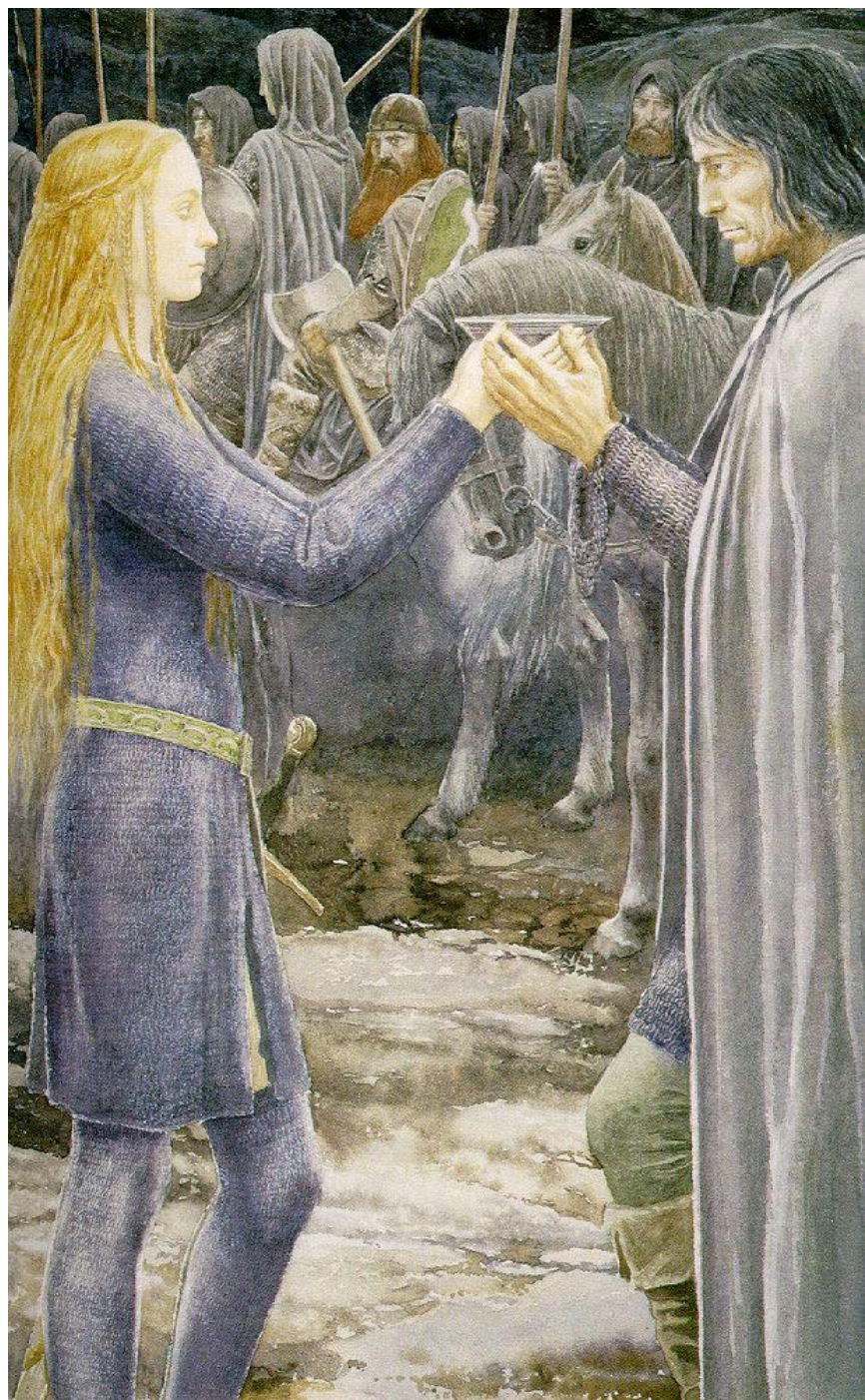
„To může se ctí málokdo,“ odpověděl. „Ale pokud jde o tebe, paní, nepřijala jsi snad pověření vládnout lidu, dokud se jeho pán nevrátí? Kdybys nebyla vyvolena ty, musel by totéž místo zaujmout některý maršál nebo kapitán a nemohl by ujet od svého pověření, ať by ho mrzelo či ne.“

„To budu vždycky vyvolena já?“ řekla hořce. „Vždycky mě nechají doma, když jezdcí odjedou, abych se starala o dům, zatímco oni dobývají slávy, aby pak našli při návratu jídlo a postel?“

„Možná že brzy přijde čas,“ řekl on, „a nevrátí se žádný. Pak bude třeba statečnosti bez slávy, protože nikdo nebude pamatovat činy, které budou vykonány při poslední obraně vašich domovů. Přesto ty činy nebudou méně chrabré, protože nejsou oslavovány.“

Odpověděla: „Všemi slovy říkáš jen jedno: jsi žena a tvoje úloha je v domácnosti. Ale až muži se ctí padnou v bitvě, smíš se dát v domě upálit, protože muži už jej potřebovat nebudou. Já jsem ale z Eorlova rodu, a ne služka. Dovedu jezdit a zacházet s mečem a nebojím se bolesti ani smrti.“

„Čeho se bojíš, paní?“ zeptal se.

„Klece,“ řekla. „Zůstat za mřížemi, dokud je zvyk a stáří nepřijmou a možnost vykonat velké činy nebude nenávratně pryč a neztratím i touhu po nich.“

„Přesto jsi mi radila, abych se neodvažoval na cestu, kterou jsem zvolil, protože je nebezpečná?“

„Tak může člověk radit druhému,“ řekla. „Přesto tě nevybízím, abys prchal před nebezpečím, ale abys jel do bitvy, kde ti může tvůj meč dobýt slávu a vítězství. Nechtěla bych vidět, jak je něco vznešeného a skvělého zbytečně zahozeno.“

„Já také ne,“ řekl. „Proto ti říkám, paní: zůstaň! Na Jihu nemáš žádný úkol.“

„Ti ostatní, co jedou s tebou, také ne. Jdou jenom proto, že se od tebe nechtějí nechat odloučit - protože tě milují.“ Pak se obrátila a zmizela v noci.

Když se na obloze objevilo denní světlo, ale slunce ještě nevystoupilo nad vysoké hřebeny na východě, Aragorn se hotovil k odjezdu. Jeho družina už byla v sedle a on se právě chystal naskočit, když jim přišla Paní Éowyn přát šťastnou cestu. Byla oblečena jako jezdec a opásána mečem. V ruce držela pohár, přiložila jej k ústům, upila, a pak podala pohár Aragornovi. Napil se a řekl: „Měj se dobře, rohanská Paní! Připíjím na štěstí tvého rodu a tvoje a všeho tvého lidu. Řekni svému bratrovi: za stíny se snad opět setkáme!“

Tehdy se Gimlimu a Legolasovi, kteří byli blízko, zdálo, že zaplakala, a u někoho tak strohého a hrdého to byl tím bolestnější pohled. Řekla však: „Aragorne, pojeděš?“ „Pojedu,“ řekl.

„A nedovolíš mi tedy jet s tvou družinou, jak jsem žádala?“

„Ne, paní,“ řekl. „Nemohl bych to dovolit bez souhlasu krále a tvého bratra, a ti se do zítřka nevrátí. Já však teď počítám každou hodinu, ba každou minutu. Měj se dobře!“

Nato padla na kolena. „Snažně tě prosím!“

„Ne, paní,“ řekl, vzal jí za ruku a zvedl ji. Pak jí ruku políbil, skočil do sedla a odjel bez ohlednutí, jenom ti, kdo ho znali dobře a byli blízko, viděli bolest, kterou si odnáší.

Éowyn však stála strnule jako postava vytesaná z kamene, ruce zaťaty, a hleděla za nimi, dokud nezajeli do stínů pod černým Dwi-morbergem, Strašidelnou horou, v níž byla Brána Mrtvých. Když

zmizeli oku, obrátila se, klopýtajíc jako slepec, a vrátila se do svého příbytku. Nikdo z jejího lidu však toto loučení neviděl, protože se ve strachu skryli a nechtěli vyjít, dokud nebudou ti troufalí cizinci pryč.

A někteří říkali: „Jsou to elfská strašidla. Ať si jdou, kam patří, do temných končin, a víckrát se nevracejí. Časy jsou i tak dost zlé.“

Teprve šíralo, když jeli, protože slunce ještě nevystoupilo nad černé hřebeny Strašidelné hory před nimi. Padl na ně děs, už když projížděli mezi řadami starobylých kamenů, a tak se dostali do Černoboru. Tam, v temnu pod černými stromy, pod nimiž ani Legolas dlouho nevydržel, našli dutinu otvírající se u kořenů hory a přímo v cestě jim stál jeden mohutný kámen jako prst osudu.

„Styďte mi krev,“ řekl Gimli, ostatní však byli zticha a jeho hlas mrtvě padl do vlhkého jedlového jehličí u nohou. Koně odmítali minout zlověstný kámen, dokud jezdcí nesedli a neprovedli je kolem. A tak nakonec zašli hluboko do rokliny. Tam stála kolmá skalní stěna a ve stěně jim zely vstříc temné dveře jako tlama noci. Nad vysokým obloukem byly vytesány znaky a obrazce, příliš nezřetelné, aby se daly rozluštit, a jako šedá mlha odtud vanul strach.

Družina se zastavila a nebylo mezi nimi srdce, jež by se nezačhvělo, snad kromě srdce Legolase z elfů, které duchové lidí neděsí.

„Jsou to zlé dveře,“ řekl Halbarad, „a za nimi leží má smrt. Přesto se odvážím jimi projít. Žádný kůň ale dovnitř nevejde.“

„Jenže my dovnitř musíme, a proto musejí i koně,“ řekl Aragorn. „Pokud totiž někdy vyjdeme z té tmy, zbývá nám ještě mnoho mil a každá ztracená hodina přiblíží Sauronův triumf. Za mnou!“

Aragorn šel první a taková byla síla jeho vůle v tu hodinu, že všichni Dúnadani a jejich koně ho následovali. Láska, kterou koně Hraničářů chovali ke svým jezdcům, byla vskutku tak veliká, že byli ochotni čelit i hrůze dveří, pokud byla srdce jejich pánů pevná, když kráčeli vedle nich. Avšak Arod, rohanský kůň, odmítal jít a stál a potil se ve strachu, který bylo bolestné vidět. Tehdy mu Legolas položil ruce na oči a zazpíval mu pár slov, jež něžně pronikala tmou, až se nechal vést, a Legolas vstoupil. A teď tu zůstal trpaslík Gimli docela sám.

Kolena se mu třásla a zlobil se sám na sebe. „To je neslýchané!“ řekl. „Elf půjde pod zem, a trpaslík se neodváží!“ S tím se vrhl

dovnitř jako do vody. Zdálo se mu však, že vleče nohy přes práh jako olovo, a rázem na něj padla slepota - na Gimliho, Glóinova syna, který nebojácně kráčel mnoha hlubinami světa.

Aragorn vzal s sebou z Šeré Brázdy pochodně a teď šel napřed a třímal jednu z nich, Elladan nesl druhou na konci a Gimli klopýtal vzadu a snažil se ho dohonit. Neviděl nic než nezřetelný plápol pochodní, když se však družina zastavila, zdálo se mu, že všude kolem nekonečně šepotají hlasy a mumlají jazykem, jaký ještě nikdy neslyšel.

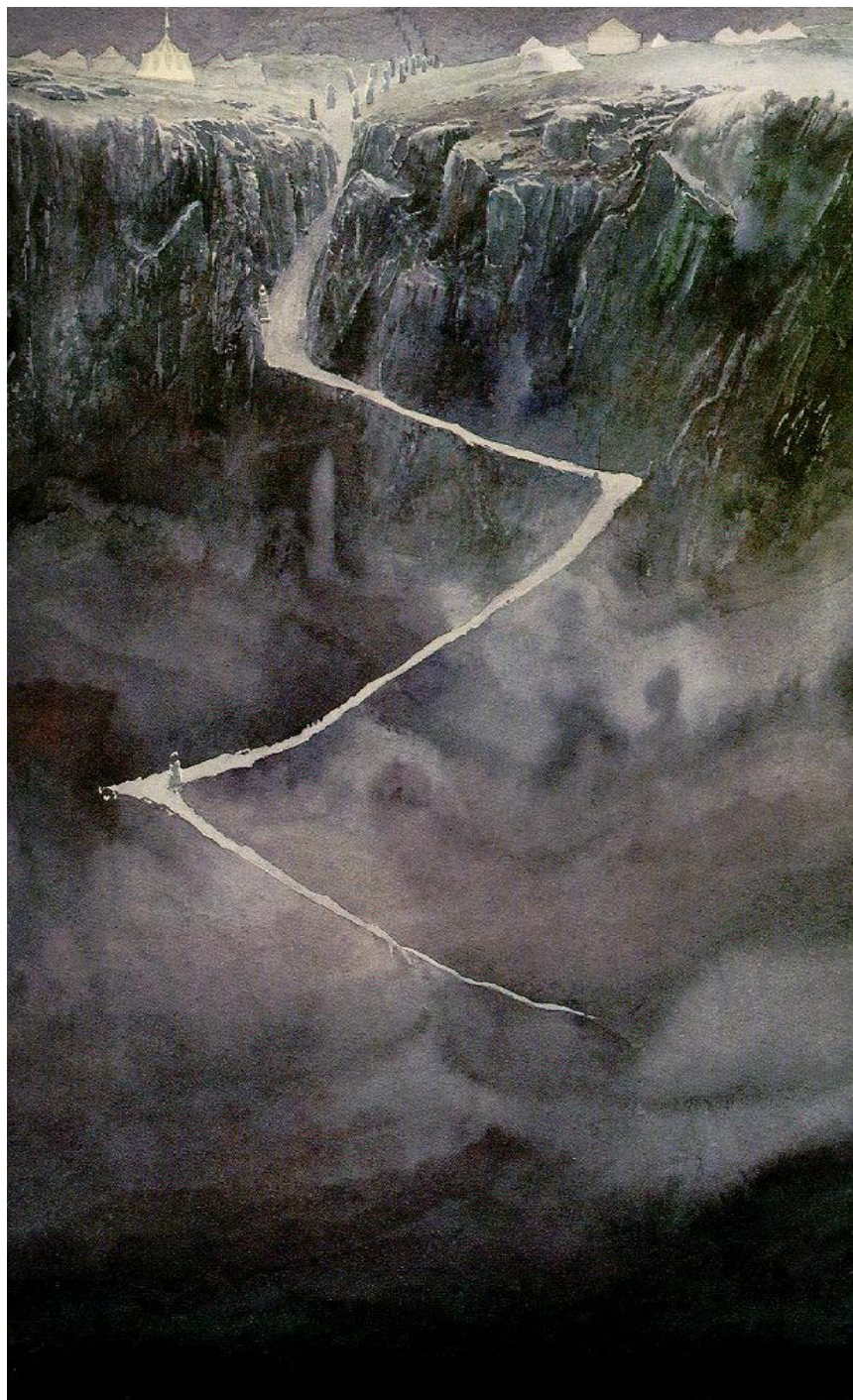
Družinu nic nepřepadlo ani jí nic nebránilo v průchodu, a přece trpaslíkův strach narůstal, čím dále zacházel: nejmíc proto, že věděl, že teď už není návratu, všechny cesty za ním byly plné neviditelných vojsk, jež následovala tmou.

Tak míjel neměřený čas, až Gimli uviděl to, co si pak vždycky nerad připomínal. Cesta byla široká, pokud mohl soudit, teď však družina náhle vyšla do velkého prázdného prostoru a po stranách už nebyly žádné zdi. Děs ho tížil tak, že se sotva vlekl. Po straně vlevo se v černotě cosi zatřpytilo, když se Aragornova pochodeň přiblížila. Aragorn se zastavil a šel se podívat, co to je.

„To vůbec necítí strach?“ zamumlal trpaslík. „V každé jiné jeskyni by Glóinův syn Gimli první běžel za zábleskem zlata. Ale tady ne. Ať si leží!“

Přesto šel blíž a viděl, že Aragorn klečí, zatímco Elladan třímal obě pochodně. Před ním ležely kosti mohutného muže. Byl kdysi oděn v brnění a to tu dosud leželo neporušené, protože vzduch ve slují byl suchý jako troud a kyrys byl pozlacený. Opasek byl ze zlata a granátů a bohatě zlacená byla i přilba na jeho holé lebce, ležící tváří dolů na podlaze. Padl u zdi jeskyně, jak bylo nyní vidět, a před ním stály zavřené kamenné dveře, prstní kůstky se dosud zarývaly do šterbin. Vedle ležel zubatý a polámaný meč, jako by muž v konečném zoufalství sekal do skály.

Aragorn se ho nedotkl. Chvilí však na něho mlčky hleděl a pak vstal a vzdychl. „Sem nikdy do konce světa nepřijdou květy *simbelmyně*,“ zamumlal. „Devět a sedm mohyl se už zelená trávou a on tu celé ty dlouhé roky leží u dveří, které nemohl odemknout. Kam vedou? Proč tam chtěl vejít? To se nikdy nikdo nedoví.“

Protože to není můj úkol!“ zvolal, obrátil se a oslovil šepotavou tmou za sebou. „Nechte si své poklady a své tajnosti ukryté za Prokletých let! Žádáme jen o rychlost. Nechte nás projít a pak pojd'te! Zvu vás ke kameni Erech!“

Nedočkal se odpovědi, leda že jí bylo naprosté ticho, strašlivější než dosavadní šepot, pak zavál chladný vzduch, pochodně zablikaly a zhasly a nedaly se už rozsvítit. Z času, který následoval, ať to byla hodina nebo mnoho hodin, si Gimli pamatoval málo. Ostatní spěchali dál, on však byl stále poslední, pronásledován tajemnou hrůzou, která jako by po něm ustavičně sahala, za ním se ozýval ševel jako přízračný zvuk mnoha krácejících nohou. Klopýtal dál a pak se plazil po zemi a cítil, že nevydrží: buď musí najít východ a uprchnout, nebo se v šílenství rozběhne zpátky vstříc strachu za sebou.

Náhle uslyšel zurčení vody, tvrdý a čirý zvuk, jako když do snu o temném stínu padne kámen. Začalo se šířit světlo a hle - družina prošla další klenutou, širokou branou a po jejich boku vyprýštila ven stružka, dál vedla strmě dolů cesta mezi svislými srázy s hranami jako nůž proti vysokému nebi. Průrva byla tak hluboká a úzká, že nebe bylo temné a svítily v něm drobné hvězdy. A přece, jak se Gimli potom dozvěděl, chyběly ještě dvě hodiny do západu slunce dne, kdy se vydali ze Šeré Brázd. Pro něj to však mohl být soumrak v nějakém jiném roce nebo v jiném světě.

Družina opět nasedla a Gimli se vrátil k Legolasovi. Jeli v řadě a s večerem přišel hluboký modrý soumrak, strach je však stále následoval. Legolas se otočil ke Gimlimu, pohlédl dozadu a trpaslík viděl před obličejem třpyt elfových jasných očí. Za nimi jel Elladan, poslední z družiny, ale ne poslední z těch, kteří sjížděli cestou dolů.

„Mrtví jedou za námi,“ řekl Legolas. „Vidím obrysy mužů a koní a bledé praporce jako potrhané mraky a kopí jako zimní háje za mlhavé noci. Mrtví jedou za námi.“

„Ano. Mrtví jedou. Byli vyzváni,“ řekl Elladan.

Nakonec družina vyjela ze strže tak náhle, jako když se vynoří z trhliny ve stěně. Před nimi ležel horní konec širokého údolí a potok vedle nich spadal řadou vodopádů a studeně zněl.

„Na kterém konci Středozeemě to jsme?“ řekl Gimli. Elladan odvětil: „Sestoupili jsme od pramenů Morthondy, dlouhé studené řeky, která nakonec vtéká do moře, jež omývá stěny Dol Amrothu. Od nynějška se nebudeš muset ptát, jak přišla ke svému jménu: lidé jí říkají Černokořán.“

Údolí Morthondy tvořilo velikou zátočinu, jež se vzdouvala proti strmým jižním stěnám hor. Příkré svahy zarůstala tráva, v tu hodinu však bylo všechno šedé, protože slunce odešlo a daleko dole mrkala světélka lidských obydlí. Údolí bylo bohaté a žilo tam mnoho lidí.

Pojednou Aragorn bez otočení hlasitě zvolal, aby všichni slyšeli: „Přátelé, zapomeňte na únavu! Jeďte, jen jeďte! Než mine dnešní den, musíme být u kamene Erech a cesta je ještě dlouhá.“

Jeli tedy dál horskými pláněmi a neohlíželi se, až přijeli k mostu přes silící bystřinu a našli cestu, jež sbíhala dolů do kraje.

Když přijížděli, světla v domech a ve vesničkách zhasínala, dveře se uzavíraly a lidé na polích křičeli hrůzou a rozbíhali se jako štvaní jeleni. Znovu a znovu se zvedal houstnoucí nocí křik: „Král Mrtvých! Král Mrtvých na nás přišel!“

Daleko dole zvonily zvony a všichni lidé prchali před Aragornovou tváří, Šedá družina však ve svém chvatu jela jako lovci, až koně klopýtali únavou. A tak těsně před půlnocí a za tmy černé jako sluje v horách dorazili konečně ke kameni Erech.

Dlouho spočívala na onom pahorku a pustých pláních kolem hrůza z Mrtvých. Na vrcholku totiž stál černý kámen, oblý jako velká koule a vysoký jako člověk, přestože byl zpola zabořen v zemi. Vypadal nezemsky, jako by spadl z nebe, jak někteří věřili, ale ti, kdo ještě pamatovali moudrost Západní říše, říkali, že byl vynesena ze zkázy Númenoru a sem jej postavil po přistání Isildur. Nikdo z lidí v údolí se k němu neodvážil přiblížit ani se neusídlil poblíž, říkali totiž, že je to místo, kde se scházejí Stíny lidí a shromažďují se tam v dobách strachu, tísní se kolem kamene a šepotají.

K tomu kameni přijela družina a zastavila se v hluboké noci. Pak dal Elrohir Aragornovi stříbrný roh, Aragorn na něj zatroubil a těm, kdo stáli okolo, se zdálo, že slyší odpověď rohů jako ozvěnu v hlubokých jeskyních. Jiný zvuk neslyšeli, a přece si byli vědomi, že kolem pahorku, na kterém stáli, se shromáždil velký zástup, z hor vál

studený vítr jako dech přízraků. Aragorn však sesedl, stanul u kamene a zvolal mocným hlasem:

„Věrolomníci, proč jste přišli?“

A z noci bylo slyšet hlas, který jako by mu zdaleka odpovídal:

„Splnit svou přísahu a dojít pokoje.“

Pak řekl Aragorn: „Hodina konečně přišla. Teď půjdu do Pelargiru na Anduině a vy půjdete za mnou. A až bude tato země očištěna od Sauronových služebníků, budu mít přísahu za splněnou a vy získáte pokoj a navždy odejdete. Protože já jsem Elessar, potomek Isildurův, dědic Gondoru.“

S tím vyzval Halbarada, aby rozvinul velikou zástavu, kterou přinesl, a hle, byla černá, a byl-li na ní nějaký znak, kryla jej tma. Pak bylo ticho a celou noc nezazněl ani šepot, ani vzdech. Družina se utábořila u kamene, spali však málo pro hrůzu ze Stínů, které je obklopovaly.

Když ale přišel studený a bledý úsvit, Aragorn ihned vstal a vedl družinu na nejchvatnější a nejúpornější pouť, jakou kdy zažil někdo z nich s výjimkou jeho samotného, a jenom jeho vůle je držela, aby jeli dál. Nevydržel by žádný smrtelník, co tenkrát vydrželi Dúnadani ze Severu a s nimi Gimli trpaslík a Legolas z elfů.

Přejeli Tarlangovu šíji a vjeli do Lamedonu, vojsko Stínů se hnalo za nimi a strach je předcházal, až nakonec přijeli do Calembelu na Kirilu a slunce v krvi zapadlo za Pinnath Gelinem daleko na západě, vzadu za nimi. Město a brody Kirilu našli opuštěné, protože mnoho mužů odešlo do války a všichni zbylí uprchli do hor, když zaslechli o příchodu Krále Mrtvých. Příštího dne však nepřišlo svítání. Šedá družina odjela do tmy Mordorské bouře a zmizela lidským pohledům, Mrtví však jeli za nimi.

PŘEHLÍDKA ROHANSKÝCH

Všechny cesty se nyní sbíhaly na východ vsříc přicházející válce a náporu Stínu. A právě když Pipin stál u Velké brány Města a viděl vjíždět knížete Dol Amrothu s praporci, rohanský král sjížděl z vrchoviny.

Den se klonil. V posledních paprscích slunce vrhali jezdcí dlouhé špičaté stíny, které šly před nimi. Pod ševlejší větve jedlových lesů, jež halily strmá horská úbočí, se už vkrádala tma. Král jel teď na konci dne zvolna. Zanedlouho cesta zahrnula kolem velikého holého skalnatého ramene a vrhla se do tmy mezi zlehka vzdychajícími stromy. Dolů a pořád dolů sjížděli dlouhou točící se řadou. Když byli konečně na dně rokle, zjistili, že do prohlubin už padla noc. Slunce zmizelo. Na vodopádech ležel soumrak.

Celý den před nimi skákal z vysokého průsmyku potok a prorážel si úzkou cestu mezi srázy porostlými borem, teď vytékal kamennými vraty do širší doliny. Jezdci jej sledovali a náhle před nimi ležela Brázdna dolina plná večerního hučení vod. Tam se přes kameny hnala Sněžná a pěníla s menšími přítoky dolů k Edorasu a zeleným vrchům a pláním. Stranou vpravo se v čele veliké doliny rýsoval mohutný Roháč jako obrovské bašty ovinuté mraky, jeho zubatý štít pokrytý věčným sněhem se však třpytil vysoko nad světem, na východě jako modrý stín, na západě s rudými skvrnami od zapadajícího slunce.

Smíšek s úžasem hleděl na tu cizí zemi, o níž slyšel na jejich dlouhé cestě tolik příběhů. Byl to svět bez oblohy, v němž oko za šerými propastmi stinného vzduchu vidělo jenom další a další svahy, veliké stěny kamene jednu za druhou a mračné propasti věnčené mlhou. Chvilíčku seděl jako ve snách, poslouchal hučení vody, ševel temných stromů, praskání kamene a ohromné čekající ticho, jež viselo za všemi zvuky. Miloval hory, nebo alespoň pomyšlení na ně v příbězích z dalekých krajů, nyní ho však drtila nesnesitelná váha

Středozemě. Toužil se před tím nekonečnem zavřít do klidného pokojíka k ohni.

Byl velmi unaven, jeli sice pomalu, ale téměř bez odpočinku. Hodinu za hodinou se skoro tři úmorné dny trmácel přes průsmyky a dlouhé doly a přes mnoho říček. Někdy, když byla cesta širší, jel po boku krále a nevnímal, že se mnozí Jezdci usmívají, když je vidí spolu: hobita na šedém huňatém poníku a Pána Rohanu na velikém bílém hřebci. Potom si s Théodenem povídal a vyprávěl mu o svém domově a o tom, co dělá lid z Kraje, nebo zas naslouchal jeho příběhům o Marce a o jejích dávných mocných mužích. Většinu času, zejména poslední den, však jel Smíšek sám, hned za králem, nemluvil a snažil se porozumět pomalé zvučné rohanské řeči, kterou slyšel za sebou. Zdálo se mu, že v tom jazyce poznává mnohá slova, přestože zněla št'avnatěji a silněji než v Kraji, a přece je nemohl poskládat dohromady. Čas od času zvedl některý z Jezdců hlas jasnou a svižnou písní a Smíškovi poskočilo srdce, i když nevěděl, o čem je.

Přesto se cítil osamělý a teď na konci dne víc než jindy. Dumal, kam se v tom cizím světě poděl Pipin a co se stalo s Aragornem a Legolasem a Gimlim. Pak ho najednou do srdce zamrazila myšlenka na Froda a Sama. „Zapomínám na ně!“ řekl si káravě. „A přitom jsou důležitější než my všichni ostatní. A já jsem jim šel pomáhat, teď ale musejí být stovky mil daleko, jestli jsou ještě živí.“ Zachvěl se.

„Konečně Brázdna dolina,“ řekl Éomer. „Naše pouť bude brzy u konce.“ Zastavili se. Z úzké rokly spadaly strmé stezky. Veliké údolí bylo pod nimi v soumraku vidět jen zčásti, jako vysokým oknem. U řeky mrkalo jediné světélko.

„Tato pouť možná končí,“ řekl Théoden, „ale já mám jet ještě daleko. Včera byl úplněk a ráno pojedu do Edorasu na shromáždění Marky.“

„Kdyby sis však dal poradit ode mne,“ řekl Éomer tiše, „vrátil by ses sem, dokud nebude po válce, ať bude prohraná nebo vyhraná.“

Théoden se usmál. „Ne, můj synu, protože tak ti chci říkat, nemluv mi do starých uší Červivcovými slovy!“ Vztyčil se a ohlédl se na dlouhou řadu svých mužů traticí se v šeru. „Dny od chvíle, kdy jsem vyjel na západ, mi připadají jako roky, ale nikdy se už nebudu opírat o hůl. Když bude válka prohraná, k čemu bude, abych se scho-

vával v kopcích? A když vyhraná, jaký žal, i kdybych padl a vydal se z posledních sil? Ale teď toho necháme. Dnes si odpočineme v Hradišti Šeré Brázdy. Ještě nám zbývá alespoň jeden pokojný večer. Pojďme dál!“

Houstnoucím šerem vjeli do údolí. Sněžná se tam valila u západní stěny doliny a stezka je brzy odvedla k brodu, kde mělká voda hlučně kolotala po kamení. Brod byl střežen. Když se král přiblížil, ze stínu skal vyskočil houfec mužů. Když uviděli krále, radostně volali: „Král Théoden! Král Théoden! Král Marky se vrací!“

Pak jeden dlouze zatroubil na roh signál. Rozlehl se údolím. Odpověděly mu jiné rohy a za řekou vysvitla světla. A náhle z výšky sborem zahučely trubky jako z nějaké dutiny, jež se zdála sbírat jejich tóny v jediný hlas a vysílala jej, aby zabušil a zahřímal do kamenných stěn.

Tak se král Marky vítězně vrátil ze západu do Šeré Brázdy na úpatí Bílých hor. Tam našel sebrány ostatní síly svého lidu, jakmile se totiž kapitáni doslechli o jeho příchodu, vyjeli mu k brodu vstříc a nesli vzkazy od Gandalfa. V jejich čele byl Dúnhere, náčelník lidu z Brázdne doliny.

„Na úsvitu před třemi dny, pane,“ řekl, „přiletěl do Edorasu od západu jako vítr Stínovlas a Gandalf přinesl novinu o tvém vítězství, aby nás rozradostnil. Přinesl však i tvůj vzkaz, abychom uspíšili brannou hotovost Jezdců. A pak přiletěl okřídlený stín.“

„Okřídlený stín!“ řekl Théoden. „I my jsme jej viděli, ale to bylo hluboko v noci, než nás Gandalf opustil.“

„Možná, pane,“ řekl Dúnhere. „Přesto týž anebo podobný, letící tma ve tvaru obludného ptáka, přelétl toho jitra nad Edorasem a všichni muži se trásli strachem. Nad Meduseldem totiž slétl níž, skoro až nad střechu, a vydal výkřik, který nám zmrazil srdce. Potom nám Gandalf poradil, abychom se neshromažďovali v poli, ale počkali na tebe tady, v údolí pod horami. A vybízel nás, abychom nerozžihali víc ohňů a světel, než je zcela nezbytné. Udělali jsme to tak, Gandalf mluvil s velkou vážností. Spoléháme se, že je to podle tvého přání. V Brázdne dolině se tito zlí tvorové neukázali.“

„To je dobře,“ řekl Théoden. „Pojedu teď do Hradiště a tam, než si půjdu odpočinout, přijmu kapitány a maršály. Ať ke mně přijdou co nejdřív!“

Cesta teď vedla přímo na východ přes údolí, které v těch místech bylo jen něco přes půl míle široké. Kolem nich ležely plochy a loučky hrubé trávy šednoucí s příchodem noci, vpředu však na druhém konci údolí uviděl Smíšek chmurnou stěnu, poslední výběžek velikých kořenů Roháče, proražený za dávných věků řekou.

Na všech planinách byla veliká spousta mužů. Někteří se tlačili k cestě a zdravili krále a Jezdce od západu radostnými výkřiky, do dále za nimi se však táhly spořádané řady stanů a srubů a skupiny uvázaných koní a veliké zásoby zbraní i nakupená kopí, která se ježila jako háje čerstvě zasazených stromků. Teď se celé shromáždění propadalo do stínu. Přestože z vysočiny vál chladný noční vzduch, nesvítily žádné lucerny a nehořely žádné ohně. Strážní v těžkých pláštích přecházeli sem a tam.

Smíšek uvažoval, kolik Jezdců tu je. V padající tmě nemohl odhadnout jejich počet, ale připadalo mu to jako veliká, mnohatisícová armáda. Zatímco usilovně vyhlížel, králova skupina vjela pod přečnívajícím útes na východní straně údolí, tam najednou začala stezka stoupat a Smíšek ohromeně vzhlédl. Byl na silnici, jakou ještě neviděl, velikém díle lidských rukou z let, o nichž se už nezpívá. Vinula se nahoru jako had a razila si cestu po kolmém skalním srázu. Mohli po ní vystoupit koně i pomalu vyjet vozy, ale nemohl tudy projít žádný nepřítel, pokud byla shora bráněna. U každého zákrutu stály veliké kameny otesané do lidské podoby. Byly mohutné, s neohrabanými končetinami, seděly se zkříženými nohama a pahýlovité paže měly složeny na odulém břiše. Některé léty ztratily všechnu podobu, jen černé díry očí dosud smutně pohlížely na příchozí. Jezdci na ně ani nepohlédli. Říkali jim Púkelové a nevšimli si jich: už ztratily všechnu moc i děsivost. Smíšek však na ně hleděl s podivem a cítil téměř soucit, jak se tak truchlivě rýsovaly v soumraku.

Po chvíli se ohlédl a viděl, že už jsou několik set stop nad údolím, a přesto pořád ještě viděl hluboko dole vinoucí se řadu Jezdců, jak překračuje brod a řadí se na cestu k připravenému táboru. Jen král a jeho stráž jeli nahoru do Hradiště.

Konečně dorazila králova družina na ostrou hranu a stoupající cesta vklouzla do soutěsky mezi skalními stěnami, vystoupila do krátkého svahu a na rozlehlou náhorní planinu. Muži ji nazývali Firi-enfeld. Byla to velká horská louka s trávou a vřesem vysoko nad hluboce vymletým řečištěm Sněžné, rozložená v klíně velikých hor v pozadí. Na jihu to byl Roháč a na severu zubatá hmota Pilice, mezi nimiž stála proti jezdcům pochmurná černá stěna Dwimorbergu, Strašidelné hory, zvedající se nad příkrými svahy zasmušilých borů. Náhorní rovinu půlila dvojitá řada neopracovaných stojících kamenů, které se zmenšovaly do hloubi soumraku a mizely mezi stromy. Ti, kdo se obrátili tou cestou, brzy přišli do temného Černoboru pod Dwimorbergem, k hrozivému kamennému pilíři a zejícímu stínu zapovězených dveří.

Taková byla temná Šerá Brázda, dílo dávno zapomenutého národa. Jeho jméno se ztratilo a nepřipomínala je žádná píseň a legenda. Za jakým záměrem zbudovali to místo, zda jako město, jako tajný chrám nebo jako pohřebiště králů, to nemohl říci nikdo. Tady pracovali za Temných roků, než k západním břehům přijela první loď a než stál Gondor Dúnadanů, pak zmizeli a zůstali jen Púkelové sedící posud v zákrutech silnice.

Smíšek zíral na dvojestup ubíhajících kamenů: byly černé a zvětřalé, některé stály šikmo, jiné padly, některé byly puklé nebo zlámané, vypadaly jako řady starých hladových zubů. Ptal se, co to může být, a doufal, že se jimi král nedá vést do tmy vzadu. Pak viděl, že po obou stranách cesty s kameny jsou skupiny stanů a srubů, ale nestojí u stromů, naopak se tísní dál od nich při kraji útesu. Víc jich bylo napravo, kde byl Firi-enfeld širší. Nalevo byl menší tábor. Uprostřed něho stál vysoký pavilón. Z té strany jim teď vyjel vstříc jezdec a zástup odbočil ze silnice.

Když se přiblížili, viděl Smíšek, že jezdec je žena, jejíž dlouhé pletence vlasů se lesknou v soumraku. Přesto měla prilbu, do pasu byla oděna jako válečník a byla opásána mečem.

„Bud' zdrav, Pane Marky!“ zvolala. „Ze srdce se raduji, že ses vrátil!“

„A co ty, Éowyn,“ řekl Théoden, „vede se ti dobře?“

„Dobře,“ odvětila, přesto se Smíškovi zdálo, že její hlas prozrazuje opak, a myslel by, že plakala, kdyby se to dalo věřit o tak strohé

tváři. „Všechno je dobré. Byla to pro lidi úmorná cesta, odtrhnout se tak náhle od domovů. Trochu se reptalo, protože nás už dávno válka nevyhnala ze zelených plání, ale nikdo neprovedl nic zlého. Jak vidíš, teď je všechno spořádané. A ubytování máš připravené. Dostala jsem totiž o tobě zevrubné zprávy a znala jsem hodinu tvého příjezdu.“

„Aragorn tedy přijel,“ řekl Éomer. „Ještě tu je?“

„Ne, je pryč,“ řekla Éowyn, odvrátila se a zahleděla se na temné hory na východě a na jihu.

„Kam jel?“ ptal se Éomer.

„Já nevím,“ odvětila. „Přišel v noci a odjel včera za svítání, než slunce vyšlo nad koruny stromů. Je pryč.“

„Trápíš se, dcero,“ řekl Théoden. „Co se stalo? Pověz mi, mluvil o té cestě?“ ukázal na temnicí dvojstup kamenů k Dwimorbergu. „O Stezkách Mrtvých?“

„Ano, pane,“ řekla Éowyn. „A odešel do stínů, z nichž se nikdo nevrátil. Nemohla jsem ho odradit. Je pryč.“

„Naše cesty se tedy rozešly,“ řekl Éomer. „Je ztracen. Musíme jet bez něho a naše naděje klesá.“

Pomaloučku jeli nízkým vřesem a horskou trávou a nemluvíli, dokud nedojeli ke královu pavilónu. Tam Smíšek zjistil, že je všechno připraveno a že nezapomněli ani na něj. Vedle králova obydlí pro něj postavili malý stan a tam seděl sám, zatímco muži procházeli mimo, ke králi a na poradu s ním. Noc postupovala a stěží viditelné hlavy hor na západě byly korunovány hvězdami, východ však byl temný a bezhvězdný. Ubíhající kameny zvolna mizely oku, za nimi se však stále chmuřil obrovský hrbatý stín Dwimorbergu černější než tma.

„Stezky Mrtvých,“ bručel si. „Stezky Mrtvých? Co to celé značí? Všichni mě teď opustili. Všichni šli za nějakým osudem: Gandalf a Pipin do války na Východ, Sam a Frodo do Mordoru a Chodec a Legolas a Gimli na Stezky Mrtvých. Ale počítám, že brzo dojde i na mne. Rád bych věděl, o čem to vlastně vykládají a co chce král dělat. Protože teď musím jít tam, kam on.“

Uprostřed pochmurných myšlenek si najednou vzpomněl, že má velíkánský hlad, a vstal, aby se porozhlédl, není-li v tomhle zvláštním táboře ještě někdo se stejnými pocity. V tu chvíli však zazněla

trubka a přišel muž, který ho zval jako králova panoše, aby šel králi sloužit u tabule.

Ve vnitřní části pavilónu byl malý prostor oddělený vyšivanými závěsy a vystlaný kožešinami. Tam seděl u malého stolu Théoden s Éomerem a Éowyn s Dúnherem, pánem Brázdne doliny. Smíšek stál u královy židle a vyčkával. Stařec se za chvíli vynořil z hlubokého zamyšlení, obrátil se k němu a usmál se.

„Pojď, Mistře Smělmíre!“ řekl. „Nebudeš stát. Dokud zůstávám ve vlastní zemi, budeš sedět vedle mne a potěšíš mi srdce vyprávěním.“

Udělal hobitovi místo po levici krále, nikdo však o vyprávění nežádal. Mluvili vskutku pramálo a jedli a pili ponejvíc mlčky, až nakonec Smíšek sebral odvalu a položil otázku, která ho mučila.

„Už dvakrát jsem, pane, slyšel o Stezkách Mrtvých,“ řekl. „Co to je? A kam šel Chodec, myslím Pán Aragorn?“

Král vzdychl, ale nikdo neodpovídal, až nakonec promluvil Éomer. „Nevíme a srdce máme těžká,“ řekl. „Pokud jde ale o Stezky Mrtvých, sám jsi kráčet po jejich prvních stupních. Ne, nebudu mluvit zlověstně! Cesta, kterou jsme vystupovali, je příchod ke Dveřím v Černoboru. Co však je dál, to nikdo neví.“

„To nikdo neví,“ řekl Théoden, „nicméně starobylá, dnes málo připomínaná pověst má ještě co říci. Mluví-li pravdu ty staré zkazky, které se v Eorlově rodu předávají z otce na syna, Dveře pod Dwimorbergem vedou na tajnou cestu, jež vede pod horami k zapomenutému konci. Nikdo se však neodvážil vyzkoumat jejich tajemství od té doby, co Baldor, syn Bregův, prošel Dveřmi a víckrát ho lidé nespátřili. Pronesl zbrklou přísahu, když vyprázdnil roh na hostině, kterou Brego uspořádal na oslavu dokončení Meduseldu, a nikdy nenastoupil na vysoký stolec, jehož byl dědicem.“

Říká se mezi lidmi, že cestu střeží Mrtví z Temných roků a nedovolí živému, aby vkročil do jejich síní, časem však bývá vidět je samé, jak vycházejí ze dveří jako stíny a plouží se dolů silnicí. Tehdy lidé v Brázdne dolině zamykají dveře, zastírají okna a bojí se. Mrtví však vycházejí zřídka a jenom v dobách velikého neklidu a blížící se smrti.“

„Přesto se v Brázdě dolině říká,“ pravila Éowyn, „že nedávno za bezměsíčných nocí přicházelo veliké vojsko v podivném ustrojení. Odkud přišli, neví nikdo, vystoupili však po kamenné silnici a zmizeli v hoře, jako by šli na dohodnutou schůzku.“

„Proč tedy šel Aragorn tou cestou?“ ptal se Smíšek. „Nevíte, jak to vysvětlit?“

„Pokud tobě jako svému příteli neřekl nic, co jsme neslyšeli,“ řekl Éomer, „nikdo v zemi živých teď nemůže mluvit o jeho záměru.“

„Zdál se mi velmi změněn od té doby, kdy jsem ho prvně viděla v králově domě,“ řekla Éowyn. „Pochmurnější, starší. Zdál se mi posedlý smrtí jako ten, koho volají Mrtví.“

„Možná že byl povolán,“ řekl Théoden, „a srdce mi říká, že už ho víckrát neuvidím. A přece je to královský muž vysokého údelu. Ale utěš se, dcero, protože, zdá se, potřebuješ útěchu v zármutku pro tohoto hosta. Vypráví se, že po tom, co Eorlovci přijeli ze Severu, časem jeli proti toku Sněžné a hledali pevná útočiště pro čas tísně. Brego a jeho syn Baldor zlezli schody k Hradišti, a tak se dostali ke Dveřím. Na prahu seděl stařec, letitý tak, že jeho roky nemohl nikdo sečíst, býval královsky urostlý, ale teď byl zvrátněný jako starý kámen. Nejdřív ho dokonce pokládali za kámen, protože se nehýbal a neřekl ani slovo, dokud se nepokusili obejít ho a vstoupit. A tu z něho vyšel hlas jako z hloubi země, a k jejich úžasu promluvil západní řečí: *„Cesta je uzavřena.“*

Zastavili se, podívali se na něj a viděli, že je ještě živ, nedíval se však na ně. *„Cesta je uzavřena,“* opakoval jeho hlas. *„Postavili ji ti, kdo jsou dnes mrtvi, a Mrtví ji strážejí, dokud nepřijde čas. Cesta je uzavřena.“*

„*A kdy ten čas přijde?*“ řekl Baldor. Odpověď však nikdy nedostal. Stařec totiž v tu hodinu zemřel a padl na tvář, a náš lid nikdy nezjistil nic víc o praobyvatelích hor. A přece snad konečně přišel předpověděný čas a Aragorn smí vejít.“

„Jak jinak ale člověk zjistí, zda přišel čas nebo ne, pokud se neodváží do Dveří?“ řekl Éomer. „A já bych tudy nešel, i kdybych měl před sebou všechna vojska Mordoru, byl sám a neměl jiné útočiště. Běda, že takové velké srdce zatoužilo po smrti v této hodině tísně! Není snad na světě dost zlého bez toho, abychom je chodili hledat pod zem? Bude válka.“

Odmlčel se, protože v tu chvíli se venku ozval hluk, nějaký muž volal Théodenovo jméno a stráž ho stavěla.

Vzápětí odhrnul závěs velitel stráže. „Je tu jeden muž, pane,“ řekl, „jízdni posel z Gondoru. Přeje si okamžitě předstoupit před tebe.“ „Ať vejde!“ řekl Théoden.

Vstoupil urostlý muž a Smíšek zdusil výkřik, na okamžik se mu zdálo, že Boromir ožil a vrátil se. Pak si všiml, že tomu tak není: byl to neznámý muž, ačkoli se Boromirovi podobal jako příbuzný, byl stejně vysoký, šedooký a hrdý. Oblečen byl v jezdeckém, s tmavozele-
leným pláštěm přes jemnou drátěnou košili, na čele prilby měl stříbrnou hvězdičku. V ruce nesl jediný šíp s černým opeřením a ocelovou špicí, hrot však byl natřen červeně.

Klesl na koleno a podal šíp Théodenovi. „Bud' zdrav, Pane Rohirů, příteli Gondoru!“ řekl. „Jsem Hirgon, jízdni posel Denethorův, a přináším ti toto znamení války. Gondor je ve veliké nouzi. Často nám Rohirové pomáhali, tentokrát však Pán Denethor žádá o celé vaše vojsko a všechnu vaši rychlost, nebo Gondor konečně padne.“

„Rudý šíp!“ řekl Théoden a uchopil jej jako ten, kdo dostal výzvu, kterou dlouho očekával, a přece je strašlivá, když přišla. Ruka se mu chvěla. „Za celý život jsem v Marce neviděl Rudý šíp! Až k tomu došlo? A s jakým vojskem a s jakou rychlostí Denethor počítá?“

„To víš nejlíp sám, pane,“ řekl Hirgon. „Zanedlouho se však může stát, že Minas Tirith bude obklíčena, a nemáš-li vojsko, abys promil obležení mnoha mocností, Pán Denethor mi kázal říci, že podle něho by bylo silným pažím Rohirů lépe uvnitř zdí než vně.“

„Ale vždyť ví, že jsme národ, který raději bojuje na koni v otevřeném poli, a že jsme roztroušený lid a k sebrání našich Jezdců je zapotřebí času. Není pravda, Hirgone, že Pán Minas Tirith ví víc, než říká ve svém poselství? Vždyť my už válčíme, jak jsi mohl vidět, a nezastihl jsi nás zcela nepřipravené. Byl mezi námi Gandalf Šedý a už se shromažďujeme do boje na Východě.“

„Nemohu říci, co Pán Denethor ví nebo tuší o těchto věcech,“ řekl Hirgon. „Naše situace je však zoufalá. Můj pán nerozkazuje, jen prosí, abys pamatoval na staré přátelství a dávno pronesené přísahy, a pro své vlastní dobro udělal, co můžeš. Dostali jsme hlášení, že z Východu přijde na pomoc Mordoru mnoho králů. Od Severu po pláň

Dagorlad jsou šarvátky a proslýchá se o válce. Na Jihu se hnuli Haradští a na všechna naše pobřeží padl strach, takže odtamtud nám velká pomoc nepřijde. Pospěšte! Před valy Minas Tirith se totiž rozhodne osud našeho času, a nebude-li tam přívál zastaven, přelije se přes krásná pole Rohanu a ani toto Hradiště v horách nebude ochranou.“

„Temné zprávy,“ řekl Théoden, „a přece ne netušené. Řekni však Denethorovi, že i kdyby Rohan sám nebezpečí necítil, přece bychom mu přišli na pomoc. Utrpěli jsme však velké ztráty v bitvách se zrádcem Sarumanem a musíme stále myslet na své severní a západní hranice, jak vysvítá i z jeho zpráv. Zdá se, že Temný pán teď vládne takovou mocí, že by nás docela dobře mohl zadržet v bitvě před Městem, a přesto udeřit velkou silou přes Řeku nahoře nad Branou Králů. Nebudeme však dále mluvit o opatrnosti. Přijedeme. Branná hotovost je svolána na zítřek. Až budou všichni seřazeni, vyrazíme. Býval bych mohl poslat přes pláň deset tisíc koní a zastrašil bych nepřátele. Obávám se, že teď to bude méně, nenechám totiž všechny své pevnosti nechráněné. Přesto se mnou pojede nejméně šest tisíc. Řekni Denethorovi, že v tuto hodinu král Marky sám přijede do Gondoru, ačkoli možná nepojede zpět. Je to však dlouhá cesta a muži i zvířata musejí dojet na konec bojeschopní. Od zítřejšího rána to může být týden, než uslyšíte pokřik Eorlových synů ze Severu.“

„Týden!“ řekl Hirgon. „Musí-li to být, musí. Za sedm dní ode dneška ale nejspíš najdeš jenom zřícené zdi, nepřijde-li jiná nečekaná pomoc. Přesto snad aspoň vyrušíte skřety a Černé muže od hodování v Bílé věži.“

„Aspoň to,“ řekl Théoden. „Já sám však právě přijel z bitvy a dlouhé cesty a půjdu si teď odpočinout. Zdrž se tu přes noc. Pak uvidíš přehlídku Rohanských a odjedeš veselejší o ten pohled a rychlejší o ten odpočinek. Ráno je moudřejší večera.“

S tím král povstal a všichni se zvedli. „Jděte si teď všichni odpočinout,“ řekl, „a spěte dobře. A tebe, Mistře Smělmíre, už dnes večer nepotřebuji. Buď však připraven na mé zavolání, sotva vyjde slunce.“

„Budu připraven,“ řekl Smíšek, „i kdybyste mě vyzval, abych jel s vámi Stezkami Mrtvých.“

„Nesýčkuj!“ řekl král. „Vždyť víc je cest, které mohou nést to jméno. Neříkal jsem ale, že tě vyzvu, abys se mnou někam jel. Dobrou noc!“

„Já se nenechám odložit, aby si mě vyzvedli, až se vrátí!“ řekl Smíšek. „Nenechám a nenechám.“ A to si opakoval, dokud ve svém stanu konečně neusnul.

Probudil ho jakýsi muž, který s ním třásl. „Vstávej, vstávej, pane holbytlo!“ volal. Smíšek se pomalu vynořil z hlubokého snu a s trnutím se posadil. Zdálo se mu ještě hodně tma. „Co se děje?“ ptal se.

„Král tě volá.“

„Ale vždyť slunce ještě nevyšlo,“ řekl Smíšek.

„A dneska ani nevyjde, pane holbytlo. A asi nikdy, jak se člověku zdá pod tím mrakem. Ale čas nestojí, i když se slunce ztratilo. Pospěš!“

Smíšek na sebe hodil šaty a vykoukl. Svět byl potemnělý. I vzduch vypadal hnědý a všechno kolem bylo černé a šedé a nic nevrhalo stín, bylo veliké mrtvo. Neukázal se ani obrys mraku, snad jen daleko na západě, kde se nejvzdálenější tápavé prsty veliké černavy ještě plazily dál a mezi nimi prosakovalo trochu světla. Nad hlavami visela těžká ponurá střecha bez tvaru a světlo spíš sláblo než sílilo.

Smíšek viděl řadu lidí stát, vzhlížet a šeptat, jejich tváře byly šedivé a smutné a někteří se báli. Srdce mu klesalo, když šel ke králi. Před ním tam byl gondorský jezdec Hirgon a vedle něho teď stál další muž, který mu byl podobný a oblečen byl stejně, byl však menší a rozložitější. Když Smíšek vstoupil, mluvil ke králi.

„Jde to z Mordoru, pane,“ říkal. „Začalo to včera večer se západem slunce. Viděl jsem, jak se to zvedá z kopců ve Východních úvalech tvé říše a rozlézalo se to po obloze celou noc. Jak jsem jel, šlo to za mnou a polykalo hvězdy. Ted' visí veliký mrak nad celou zemí odtud až k Horám stínu, a prohlubuje se. Válka začala.“

Král chvíli seděl. Nakonec promluvil. „Tak konečně nadchází,“ řekl, „veliká bitva naší doby, v níž mnoho věcí pomine. Není však aspoň třeba se dál skrývat. Pojedeme přímou cestou a po otevřené silnici plnou rychlostí. Přehlídka začne ihned a nebudeme čekat na opozdilce. Máte v Minas Tirith dobré zásoby? Ted' totiž musíme jet

ve velkém chvatu, a proto nalehko, jen s jídlem a vodou, které by nám vystačily do bitvy.“

„Máme veliké, dlouho připravované zásoby,“ odvětil Hirgon. „Jen jed'te nalehko a co nejrychleji!“

„Povolej tedy herolda, Éomere,“ řekl Théoden. „Ať se Jezdci řadí!“

Éomer vyšel a vzápětí zazvučely v Hradišti trubky a zdola jim odpovídalo mnoho jiných, jejich hlasy však již nezněly jasně a odvázně, jako se Smíškovi zdálo včera. Zněly dušeně a drsně a v těžkém vzduchu zlověstně vřeštěly.

Král se obrátil k Smíškovi. „Jedu do války, Mistře Smělmíre,“ řekl. „Zanedlouho se vydám na cestu. Propouštím tě ze svých služeb, ale ne ze svého přátelství. Zůstaneš tady, budeš-li si přát, a můžeš sloužit Paní Éowyn, která bude za mne vládnout lidu.“

„Ale, ale, pane,“ zakoktal Smíšek, „já jsem vám nabídl svůj meč. Já se od vás nechci dát takhle odloučit, králi Théodene. A když šli do bitvy všichni mí přátelé, styděl bych se zůstat pozadu.“

„Jenže my jezdíme na vysokých a rychlých koních,“ řekl Théoden, „a i když máš veliké srdce, na takovém zvířeti jet nemůžeš.“

„Tak mě nějakému přivažte na záda nebo mě nechte, abych se držel třmenu nebo něco,“ řekl Smíšek. „Je to daleko na to, abych běžel, ale já poběžím, jestli nebudu moct jet, i kdybych si měl nohy uběhat a dorazit za kolik neděl.“

Théoden se usmál. „To bych tě raději vzal s sebou na Bělohřívákovi,“ řekl. „Pojedeš ale se mnou aspoň do Edorasu a podíváš se na Meduseld, tou cestou se totiž dám. Tak daleko tě může nést Stybba, velká štvanice začne až na pláních.“

Pak vstala Éowyn. „Pojď, Smělmíre,“ řekla. „Ukážu ti výzbroj, kterou jsem pro tebe připravila.“ Odešli spolu. „Jen o to jediné mě žádal Aragorn,“ řekla Éowyn, když procházeli mezi stany, „abys byl vyzbrojen do bitvy. Splnila jsem to, jak jsem mohla. Srdce mi totiž říká, že takovou výzbroj budeš potřebovat, než bude konec.“

Teď zavedla Smíška do srubu mezi obydlími královny strážce, tam jí zbroj přinesl malou přílbu, okrouhlý štít a jinou výstroj.

„Nemáme žádné brnění, které by ti padlo,“ řekla Éowyn, „ani čas ukovat je. Je tu však kazajka ze silné kůže, opasek a nůž. Meč máš.“ Smíšek se poklonil a paní mu ukázala štít, který se podobal tomu,

jež dostal Gimli, a měl na sobě znak bílého koně. „Vezmi si to všechno a šťastně jed!“ řekla. „Teď sbohem, Mistře Smělmíre. Přesto se možná my dva ještě setkáme.“

Tak se tedy v rostoucím temnu připravil král Marky, aby vedl své Jezdce cestou na východ. Srdce byla těžká a mnohé se ve stínu chvělo. Byl to však tvrdý lid věrný svému pánu, a bylo slyšet málo pláče nebo reptání, dokonce i v Hradišti, kde byli usídleni vyhnanci z Edorasu, ženy, děti a starci. Visel nad nimi osud, čelili mu však mlčky. Rychle přelétly dvě hodiny a král teď seděl na bílém koni, který se mihotal v polosvětle. Byl hrdý a vysoký, přestože vlasy, které mu splývaly zpod přilbice, byly bílé jako sníh, a mnozí nad ním žasli a nabývali odvahy, když ho viděli neshrbeného a nebojácného.

Na širokých planinách vedle hlučné řeky se v oddíly seřadilo téměř pětadesát stovek plně ozbrojených Jezdců a mnoho set mužů s náhradními koňmi a lehkým nákladem. Zazněla jediná trubka. Král zvedl ruku a vojsko Marky se tiše dalo do pohybu. Napřed jelo dvanáct proslulých Jezdců, mužů z královského domu. Potom král s Éomerem po pravici. S Éowyn se rozloučil nahoře v Hradišti a byla to bolestná vzpomínka, teď se však obrátil myslí k cestě před sebou. Za ním jel Smíšek na Stybbovi s gondorskými jízdními posly a za nimi opět dvanáct mužů z královského domu. Míjeli dlouhé řady čekajících mužů se strohými, nepohnutými tvářemi. Když však byli téměř na konci řady, jeden vzhlédl a ostře se zadíval na hobita. Mladíček, pomyslel si Smíšek, když pohled oplácel, menší a útlejší než většina ostatních. Zachytil záblesk čirých šedých očí, a pak se otrásl, protože mu náhle přišlo, že je to tvář člověka bez naděje, který jede hledat smrt. Dál dolů šedou cestou jeli podle Sněžné, chvátající přes kameny, vesničkami Podbrázdím a Nadříčím, kde z temných dveří vyhlížely smutné tváře žen, a tak bez rohů, harf a hudby lidských hlasů začala velická jízda na východ, o níž pak po mnoho lidských životů zpívaly rohanské písně.

*Ze Šeré Brázdy za šerého jitra
s tvrdými muži Thengelův jel syn.
Do Edorasu dojel, dlouhověké síně,
záštity Marky, zahalené mhou,*

*trámoví zlaté temnotou se krylo.
Sbohem dal svému svobodnému lidu,
krbu i křeslu, kolébce též králů,
kde dlouho dlel, než světlo zemdlelo.
Vpřed vyjel král, strach v patách krácel.
Vedl ho osud, věrností se skvěl,
přísahu složil, slavně splnil pak.
Vpřed vyjel Théoden. V noci jel i ve dne,
pět nocí na východ nes' národ kuň,
to Eorlovce úvalem a úžlabinou,
šest tisíc oštěpů šlo k zemi Sluneční,
k mocnému Mundburgu pod Mindolluinou
kde město Mořských králů klesá
ohněm a nepřáteli obklíčeno nyní.
Sudba jim dala spěch, soumrak je stínil,
jezdce i koně, jejich kopyta
potuchla v tichu, píseň praví nám.*

Král skutečně přijel do Edorasu v houstnoucí tmě, přestože podle hodin bylo teprve poledne. Zastavil se tam jen krátce a posílil své vojsko asi o šedesát Jezdců, kteří přijeli pozdě k branné hotovosti. Pojedl, připravil se k odjezdu a laskavě se loučil se svým panošem. Smíšek však naposledy snažně prosil, aby se od něho nemusel odloučit.,

„To není cesta pro takové zvíře, jako je Stybba,“ pravil Théoden. „Už jsem ti to říkal. A v takové bitvě, jakou chceme svést na gondorské pláni - co by sis počal, Mistře Smělmíre, i když jsi mečník srdcem větší nežli postavou?“

„Kdo může tohle říct?“ odpověděl Smíšek. „Proč jste mě ale, pane, přijal za mečníka, když vám nemám zůstat po boku? A nechci, aby se o mně zpívalo, že mě vždycky někde odložili!“

„Přijal jsem tě do opatrování,“ odpověděl Théoden, „a také abys činil, k čemu tě vybidnu. Nikdo z mých Jezdců tě nemůže nést jako břemeno. Kdyby mi bitva stála před branami, snad by tvé skutky opěvovali pěvci, do Mundburgu, kde je pánem Denethor, je ale tři sta mil. Dál nebudu mluvit.“

Smíšek se poklonil a nešťastně odcházel a zíral na řady jezdců na koních. Oddíly se už hotovily k odjezdu: muži utahovali řemení, prohlíželi sedla, laskali koně, někteří nepokojně vzhlíželi do zamračené oblohy. Nepovšimnut přistoupil jeden Jezdec a tiše promluvil hobitovi do ucha.

„Kde vůle neschází, cesta se nachází, říká se u nás,“ zašeptal, „a sám jsem to zjistil.“ Smíšek vzhlédl a viděl, že je to ten mladý Jezdec, kterého si povšiml ráno. „Přeješ si jet tam, kam jede Pán Marky: vidím ti to na obličejí.“

„To ano,“ řekl Smíšek.

„Tak pojed' se mnou,“ řekl Jezdec. „Posadím si tě před sebe a přikryji pláštěm, dokud nebudeme daleko v poli a tma nebude ještě temnější. Takové dobré vůli se odepřít nedá. Už nikomu nic neříkej, ale pojď.“

„Opravdu ti děkuji!“ řekl Smíšek. „Děkuji ti, pane, i když neznám tvé jméno.“

„Neznáš?“ řekl Jezdec tiše. „Potom mi říkej Dernhelm.“

Tak se stalo, že král vyrazil a před Dernhelmem seděl hobit Smělmír a veliký šedý oř Větroplach to břímě ani necítil, vždyť Dernhelm vážil méně než mnozí muži, přestože byl pohyblivý a pevně stavěný.

Do stínu jeli dál. Té noci tábořili ve vrbových hájích šestatřicet mil na východ od Edorasu, kde se Sněžná vlévala do Entvy. Pak jeli dál Úvalem a přes Bahniska, kde se jim po pravici zvedaly veliké dubové lesy na úpatí vrcholů pod stínem temné Halifirien na pomezí Gondoru, nalevo od nich však v močálech, které napájela delta Entvy, ležely mlhy. A zatímco jeli, šířila se pověst o válce na Severu. Osamělí, divoce ujíždějící muži přinášeli zprávy, že nepřátelé napadli východní hranici a po Rohanské vysočině pochodují vojska skřetů.

„Jed'te dál! Jed'te dál!“ volal Éomer. „Teď už je pozdě odvracet se stranou. Z boku nás musí chránit bažiny Entvy. Teď je nám třeba spěchu. Jed'te dál!“

A tak odjel král Théoden z vlastní říše a míli za míli se vinula dlouhá cesta pryč a kolem mýjely majákové kopce: Calenhad, Minrimmon, Erelas, Nardol. Jejich ohně však byly uhašeny. Všechny

kraje byly šedé a tiché, stín před nimi se stále prohluboval a ve všech
srdcích hasla naděje.

OBLÉHÁNÍ GONDORU

Pipina vzbudil Gandalf. V jejich komnatě hořely svíce, protože okny přicházel jen šerý soumrak, vzduch byl těžký, jako když se valí bouře.

„Kolik je?“ zívln Pipin.

„Po druhé hodině,“ řekl Gandalf. „Je čas vstát a upravit se, Mistře Pipine. Volá tě k sobě Pán Města, aby ses poučil o svých nových povinnostech.“

„A dá mi snídani?“

„Ne, dám ti ji já, před polednem víc nedostaneš. Jídlo je teď podle rozkazu na příděl.“

Pipin žalně hleděl na malý bochánek a na velmi nedostatečnou (jak soudil) kuličku másla, které měl před sebou vedle pohárku sbíraného mléka. „Proč jste mě sem vozil?“ řekl.

„Víš to docela dobře,“ řekl Gandalf. „Abych tě uchránil před mrzutostmi, a když se ti to nelíbí, připomínej si, že sis to přivodil sám.“ Pipin už neříkal nic.

Zanedlouho opět kráčel s Gandalfem dlouhou chodbou ke dveřím Věžní síně. Tam seděl v hustém šeru Denethor - jako starý trpělivý pavouk, pomyslel si Pipin, zdálo se, že se od včerejška nepohnul. Pokynul Gandalfovi, aby se posadil, Pipin však zůstal chvíli nepovšimnut stát. Nato se k němu stařec obrátil:

„Nuže, Mistře Peregrine, doufám, že jsi včerejšího dne využil prospěšně a příjemně? Bojím se ovšem, že strava je tu hubenější, než by sis přál.“

Pipin měl nepříjemný pocit, že většina toho, co říkal nebo dělal, se nějak donesla Pánovi Města, a že také tuší mnoho z jeho myšlenek. Neodpověděl.

„Co chceš konat v mých službách?“

„Myslel jsem, pane, že mi mé povinnosti oznámíte vy.“

„To ano, až zjistím, k čemu se hodíš,“ řekl Denethor. „Ale nejsnáze to asi zjistím, když si tě nechám u sebe. Můj komorník žádal, aby směl jít na přední hlídku, takže pro tu chvíli zaujmeš jeho místo. Budeš mě obsluhovat, vyřizovat vzkazy a mluvit se mnou, když mi válka a porady popřejí trochu volného času. Umíš zpívat?“

„Ano,“ řekl Pipin. „Tedy, na můj národ docela slušně. Ale nemáme žádné písně, které by se hodily do vznešených síní a zlých časů, pane. Málokdy zpíváme o něčem horším, než je vítr a déšť. A většina mých písniček je o věcech, které nás rozesmávají, nebo o jídle a pití, samozřejmě.“

„A proč by měly být takové písně nevhodné pro síně nebo pro takové hodiny, jako jsou nyní? My, kteří dlouho žijeme pod Stínem, si snad přece můžeme poslechnout ozvěnu ze země, kam nedopadá. Pak můžeme mít pocit, že naše bdělost nebyla neplodná, i když se nám za ni nedostalo díky.“

Pipinovi pokleslo srdce. Nelákala ho představa, že bude zpívat nějakou písničku z Kraje Pánu Minas Tirith, rozhodně ne nějakou žertovnou, jaké uměl nejlíp, pro takovou příležitost byly trochu, řekněme, venkovské.

Prozatím byl ovšem toho utrpení ušetřen. Zpívat mu neporučili. Denethor se obrátil ke Gandalfovi, začal se vyptávat na Rohiry a jejich politiku a na postavení králova synovce Éomera. Pipin žasl nad tím, co Pán, jak se zdálo, věděl o lidech žijících tak daleko, ačkoli to muselo být léta, myslel si, co Denethor sám vyjízďel přes hranice.

Zanedlouho Denethor Pipinovi pokynul a zase ho na chvíli propustil. „Jdi do zbrojnice citadely,“ řekl. „A nech si tam dát stejnokroj a výstroj Věže. Budou připraveny. Včera to bylo nařizeno. Vrať se, až budeš ustrojen.“

Bylo to, jak říkal, a Pipin se brzy procházel v cizím oblečení, celý v černém a ve stříbře. Měl kazajku z kroužků kovaných nejspíš z oceli, ale černých jako smola, a vysokou prilbu s malými krkavčími křídly po stranách. Uprostřed obroučky měla vsazenou stříbrnou hvězdičku. Přes brnění měl krátký kabátek, černý, ale na prsou byl stříbrem vyšíтый znak Stromu. Jeho staré šaty sbalili a uložili, dovolili mu však, aby si nechal šedý lórienský plášť. Ve službě jej ovšem nosit nesměl. Ani nevěděl, že teď vypadá opravdu jako *ernil i pheri-*

annath, kníže pŕlčíků, jak ho nazývali lidé. Cítil se jenom nesvŕj. A pŕitímí mu začínalo tížit ducha.

Celý den byla tma a šero. Od ŕsvitu bez slunce se těžký stín prohluboval až do večera a tísnil všechna srdce v městě. Vysoko daleko z Černé země pomalu táhl na západ veliký mrak, pohlcoval světlo a nesl se na větru války, dole však byl vzduch nehybný a nedýchatelný, jako by údolí Anduiny čekalo na nápor ničivé bouře.

Kolem jedenácté byl Pipin na chvíli propuštěn ze služby a šel si ven hledat něco k jídlu a pití, aby potěšil své těžké srdce a lépe snášel svŕj ŕkol vyčkávání. V jídelně se opět setkal s Beregondem, který právě pŕišel z výpravy pŕes Pelennor ke strážním věžím u silnice. Spolu šli procházkou k hradbám, Pipin se totiž cítil pod střechem jako ve vězení a dusil se i ve vzosné citadele. Ted' spolu opět seděli u pŕůhledu na východ, kde jedli a povídali včera.

Byla hodina západu slunce, ale veliký pŕíkrov se ted' roztáhl daleko na západ, a teprve když slunce klesalo do moře, podařilo se mu uniknout a vyslat krátký záblesk na rozloučenou pŕed nocí - ten, který viděl Frodo, jak na Křižovatce svítí na hlavu padlého krále. Na Pelennorská pole ve stínu Mindolluiny však žádný záblesk nepŕišel. Byla hnědá a tesklivá.

Pipinovi to pŕipadalo jako léta, co tady seděl, v jakémisi zpola zapomenutém čase, kdy byl ještě hobit, lehkovážný poutník, kterého se nebezpečí, jimiž pŕošel, téměř nedotkla. Ted' byl malý vojáček v městě, které se pŕipravovalo na velký ŕtok, oděný hrdě, ale ponuře po způsobu Strážní věže.

Jindy a jinde by byl Pipin možná svŕm novým ŕborem potěšen, ale ted' věděl, že to všechno není hra, že je smrtelně vážně služebníkem tvrdého pána v největším nebezpečí. Kazajka mu byla břemenem a pŕilba na hlavě ho tížila. Pláš' odhodil stranou na sedátko. Odvrátil unavený pohled od potemnělých polí dole, zívl a pak vzdychl.

„Unavil tě dnešní den?“ řekl Beregonde.

„Ano,“ řekl Pipin, „moc, jsem umořený nicneděláním a čekáním. Hodiny jsem postával u dveří komnaty svého pána, zatímco si dlouze povídal s Gandalfem a s knížetem a s jinými velkými pány. A nejsem zvyklý, Mistře Beregonde, o hladu obsluhovat jiné pŕi jídle. To je pro hobita tvrdá zkouška. Nepochybně si myslíš, že bych měl víc cítit,

jaká je to čest. Ale k čemu je taková čest? A k čemu je vlastně jídlo a pití pod tímto plíživým stínem? Co to znamená? Vždyť i vzduch jako kdyby zhoustl a zhnědl! Míváte tu často takovou tmou, když fouká od východu?“

„Ne,“ řekl Beregond, „tohle není počasí z tohoto světa. To je nějaký jeho zlovlný výmysl, nějaký palčivý dým z Ohnivé hory, který posílá, aby nám zatemnil srdce a rozum. A také se mu to daří. Kdyby tak byl zpátky Pán Faramir! Ten by se nedal zastrašit. Ale teď kdo ví, jestli vůbec přijde zpátky přes Řeku z té tmy.“

„Ano,“ řekl Pipin. „I Gandalf má starost. Myslím, že byl zklaman, když tu Faramira nenašel. A kam se poděl sám? Odešel z Pánovy rady před obědem a zdálo se mi, že v nijak dobré náladě. Možná že má předtuchu nějakých špatných zpráv.“

Uprostřed rozhovoru najednou oněměli, zmrazeni na kámen, kterému zbyl jen sluch. Pipin se schouлил a přitiskl si dlaně na uši, kdežto Beregond, který při řeči o Faramirovi vyhlížel přes cimbuří, zůstal ztuhlý a zíral vytřeštěnýma očima. Pipin znal chvějivý výkřik, který slyšeli: byl to tůž, který slyšel dávno na Blatech v Kraji. Teď mu však přibýlo mohutnosti a nenávisti a probodával srdce ohavným zoufalstvím. Nakonec Beregond s námahou promluvil. „Už jsou tady!“ řekl.

„Vzmuž se a podívej se. Dole jsou zlé stvůry.“

Pipin neochotně vylezl na sedátko a vyhlédl přes zeď. Pelennor se pod ním v šeru táhl k téměř neznatelné linii Řeky. Nyní však nad ním spatřil ve vzduchu pod sebou rychle kroužit pět tvorů v ptačí podobě jako předčasné noční stíny. Byli hrozni jako mrchožrouti, a přece větší než orli, krutí jako smrt. Tu se řítili dolů téměř na dostřel od hradeb, tu kroužili dál.

„Černí jezdci!“ zamumlal Pipin. „Černí jezdci ve vzduchu! Ale podívej, Beregonde!“ vykřikl. „Ti přece něco hledají! Podívej, jak krouží a snášejí se dolů, pořád na tamto jedno místo! Vidiš, po zemi se něco pohybuje! Maličké tmavé tečky. Ano, muži na koních, čtyři nebo pět. Ne! Nemůžu to vydržet! Gandalfe, zachraň nás!“

Nové zakvílení se zvedlo a kleslo a Pipin se pozpátku vrhl od hradby, dýchaje jako štvaná zvěř. Slaboučce a jako z dálky slyšel za tím chvějivým výkřikem trubení trubky, jež končilo dlouhým vysokým tónem.

„Faramir! Pán Faramir! To je jeho volání!“ vykřikl Beregonď. „Hrdina! Ale jak se probije k Bráně, jestli ti ohavní pekelní jestřábi mají ještě jiné zbraně než strach? Ale podívej! Drží se. Dojedou k Bráně. Ne! Koně se plaší. Podívej! Shazují jezdce, utíkají pěšky. Ne, jeden je pořád v sedle, ale jede zpátky k ostatním. To bude kapitán: umí ovládat zvířata i lidi. Ach! Jedna ta obluda se řítí na něho. Pomoc! Pomoc! To k němu nikdo nevyjede? Faramire!“

S tím Beregonď odskočil a běžel do tmy. Pipin se zastyděl za svou hrůzu, když Beregonď ze Stráže myslel především na milovaného kapitána, vstal a podíval se ven. V tu chvíli spatřil od severu přijíždět bílý a stříbrný záblesk jako hvězdičku na soumráčných polích. Letělo to jako šíp a cestou rostlo. Rychle to směřovalo ke čtyřem mužům prchajícím k Bráně. Pipinovi se zdálo, že kolem sebe šíří bledé světlo a těžké stíny se před tím rozestupují, a pak, jak se to blížilo, měl dojem, že jako ozvěnu mezi hradbami slyší mocný hlas.

„Gandalf!“ vykřikl. „Gandalf! Vždycky se objeví, když je nejhůř. Jed’, jed’, Bílý jezdec! Gandalf! Gandalf!“ křičel zuřivě, jako když divák na velikých závodech pobízí běžce, k němuž povzbuzování zdálky nedoléhá.

Teď si však černé slétající stíny uvědomily nového příchozího. Jeden se obrátil k němu, Pipinovi se však zdálo, že Gandalf zvedl ruku a z ní šlehl paprsek bílého světla. Nazgûl dlouze zakvílel a uhnul, ostatní čtyři zakolísali, rychlými spirálami se vznesli a ulétli na východ do nízkého mračna a dole na Pelennoru se zdálo pro tu chvíli méně temno.

Pipin pozoroval, jak se muž na koni a Bílý jezdec setkali a zastavili a čekají na pěší. Z města se k nim už rozbíhali muži, brzy všichni zmizeli z dohledu pod vnějším opevněním a věděl, že vcházejí do Brány. Uhnul, že půjdou rovnou do Věže a ke správci, spěchal tedy ke vchodu citadely. Tam se k němu připojilo mnoho jiných, kteří sledovali honičku a záchranu z vysokých hradeb.

Zanedlouho bylo slyšet v ulicích dole halas sunoucí se z vnějších okruhů vzhůru a znělo pozdravné volání a ozývala se jména Faramir a Mithrandir. Vzápětí spatřil Pipin pochodně a před shlukem lidu dva pomalu jedoucí muže na koni: jeden byl v bílém, ale už nesvítil a v soumraku byl bledý, jako by byl jeho oheň spotřebován nebo zaha-len, druhý byl tmavý a hlavu měl skloněnou. Sesedli, a když štolbové

převzali Stínovlase a druhého koně, kráčeli kupředu ke stráži a k bráně: Gandalf pevně, šedý plášť odhozen, v očích mu dosud doutnal oheň, ten druhý, celý v zeleném, šel pomalu a trochu kolísavě jako unavený nebo raněný člověk.

Pipin se protlačil dopředu, když procházeli pod lampou klenuté brány, a když spatřil Faramirovu bledou tvář, zastavil se mu dech. Byla to tvář člověka, který byl napaden velikým strachem nebo trýzní, ale již je přemohl a je klidný. Hrdě a vážně postál, když mluvil se stráží, a Pipin teď na něho zíral a viděl, jak velmi připomíná svého bratra Boromira, který se Pipinovi od začátku líbil, protože obdivoval jeho panské, a přece vlídné chování velkého muže. A přece pro Faramira pocítil v srdci něco, co dosud nepoznal. Tady byl kdosi, z koho vyzařovala vznešenost, taková, jaká se někdy zjevila v Aragornovi, snad ne tak vysoká, ale zároveň méně nevyzpytatelná a vzdálená, jeden z Králů lidí narozený do pozdního času, ale dotčený moudrostí a smutkem Starého plemene. Už věděl, proč Beregonď vyslovoval jeho jméno s láskou. Byl to kapitán, za jakým by muži šli, za kterým by šel i on sám do stínu černých křídel.

„Faramir!“ volal nahlas s ostatními. „Faramir!“ A Faramir zachytil mezi provoláváním mužů z Města jeho nezvyklý hlas, obrátil se, shlédl na něho a užasl.

„Odkud přicházíš?“ řekl. „Půlčík, a v stejnokroji Věže! Odkud...?“

Tu však k němu přikročil Gandalf a promluvil. „Přišel se mnou ze země půlčíků,“ řekl. „Se mnou přišel. Ale nezdržujme se tady. Musíme toho mnoho prohovořit a udělat a ty jsi unaven. Půjde s námi. Vždyť musí, protože nezapomíná-li na své povinnosti rychleji než já, má v tuto hodinu nastoupit k svému pánu. Pipine, pojď s námi!“

Tak konečně přišli do soukromé komnaty Pána Města. Okolo koše se žhavým uhlím rozestavili hluboká křesla, bylo přineseno víno a Pipin tam stál skoro nepovšimnut za Denethorovým sedadlem a téměř necítil únavu, jak dychtivě naslouchal.

Když Faramir pojedl bílý chléb a vypil doušek vína, posadil se na nízkou stoličku po levici otce. Trochu stranou seděl na druhé straně Gandalf ve vyřezávaném dřevěném křesle a zprvu se zdálo, že spí. Zpočátku totiž Faramir mluvil jen o poslání, s nímž byl vyslán před

deseti dny, a přinášel noviny z Ithilienu a o pohybech Nepřítele a jeho spojenců, vyprávěl také o bitce na silnici, kde porazili Haradské a jejich velké zvíře: hlášení kapitána veliteli o věcech, jaké už často slychal, drobnosti z pohraniční války, které se teď zdály zbytečné a malicherné, postrádaly slávy.

Pak náhle Faramir pohlédl na Pipina. „Teď se však dostáváme k zvláštním věcem,“ řekl. „Protože tohle není první půlčik, kterého jsem viděl vkročit ze severských pověstí do jižních krajů.“

Nato se Gandalf vzpřimil a sevřel opěradla křesla, neřekl však nic a pohledem zarazil Pipinovi výkřik na rtech. Denethor pohlédl na jejich tváře a pokývl hlavou, jako na znamení, že mnohé vyčetl dřív, než to bylo vyřčeno.

Pomalou, zatímco ostatní seděli nehybně a mlčky, vyprávěl Faramir svůj příběh. Oči upíral většinou na Gandalfa, ačkoli tu a tam zabloudil jeho pohled k Pipinovi, jako by si chtěl osvěžit vzpomínku na jiné, které viděl.

Jak se odvíjel příběh o setkání s Frodem a jeho služebníkem a o událostech v Henneth Annûnu, Pipin si uvědomil, že Gandalfovy ruce, jež svíraly vyřezávané dřevo, se chvějí. Zdály se teď bílé a prastaré, když na ně hleděl, a tu si Pipin s náhlým záchvěvem bázně uvědomil, že Gandalf, sám Gandalf, je znepokojen, dokonce má strach. Vzduch v místnosti byl dusný a nehybný.

Když nakonec Faramir mluvil o svém loučení s pocestnými a o jejich rozhodnutí jít do Cirith Ungolu, hlas mu klesl. Potřásl hlavou a vzdychl. Nato Gandalf vyskočil.

„Cirith Ungol? Morgulské údolí?“ řekl. „Čas, Faramire, čas? Kdy ses s nimi rozloučil? Kdy mohli být v tom prokletém údolí?“

„Rozloučil jsem se s nimi přede dvěma dny ráno,“ řekl Faramir. „Odtamtud k údolí Morgulduiny je pětáctřicet mil, pokud šli rovnou na jih, a to by byli ještě patnáct mil na západ od té prokleté věže. Nejrychleji tam mohli dojít dnes, a možná že tam ještě nejsou. Víím, čeho se obáváš. Ta tma ale s jejich výpravou nesouvisí. Začala včera večer a v noci bylo celé ithilienské území pod stínem. Je jasné, že Nepřítel útok na nás už dlouho plánoval a jeho hodina byla rozhodnuta před tím, než pocestní vůbec ode mne odešli.“

Gandalf přecházel po komnatě sem a tam. „Přede dvěma dny ráno, skoro tři dny cesty! Jak daleko je místo, kde jste se rozešli?“

„Vzdušnou čarou asi pětasedmdesát mil,“ odpověděl Faramir. „Rychleji jsem ale přijít nemohl. Včera večer jsem nocoval na Cair Androsu, dlouhém ostrově v Řece na sever odtud, který bráníme. Na břehu držíme koně. Když se stmívalo, poznal jsem, že je třeba spěchat, odjel jsem tedy s třemi jinými, pro něž se také našli koně. Zbytek své družiny jsem poslal na jih, aby posílili posádku u brodů Osgiliathu. Doufám, že jsem nejednal špatně?“ Pohlédl na otce.

„Špatně?“ vykřikl Denethor a oči mu náhle zablýskly. „Proč se ptáš? Ti muži byli pod tvým velením. Nebo žádáš, abych soudil všechny tvé skutky? V mé přítomnosti se chováš skromně, ale je to už hodně dlouho, co ses naposled odvrátil od své vlastní cesty na mou radu. Vidím, mluvil jsi obratně jako vždycky, ale já, copak jsem neviděl, že upíráš oči na Mithrandira a ptáš se, jestli mluvíš dobře, nebo příliš mnoho? Už dlouho je strážcem tvého srdce.“

Synu, tvůj otec je starý, ale ještě ne slabomyslný. Slyším a vidím, jako jsem byl zvyklý, a zůstalo mi skryto málo z toho, co jsi řekl jen napůl nebo cos neřekl. Znímá odpověď na mnohé hádanky. Ubohý, ubohý Boromir!“

„Jestliže tě to, co jsem udělal, rozhněvalo, otče,“ řekl Faramir tiše, „škoda že jsem neznal tvůj názor dřív, než na mne bylo vloženo břímě tak těžkého rozhodnutí.“

„Bylo by to snad tvé rozhodnutí změnilo?“ řekl Denethor. „Stejně bys, soudím, jednal právě tak. Znímá tě dobře. Toužíš vypadat pořád ušlechtilé a vznešeně jako král ze starých časů, milostivě, mírně. To může slušet člověku ze vznešeného rodu, když trůní v moci a v míru. Jenže v zoufalých chvílích se za mírnost může platit smrtí.“

„Budiž,“ řekl Faramir.

„Budiž!“ vykřikl Denethor. „Ale ne jen tvou smrtí, pane Faramire: i smrtí tvého otce a celého tvého národa, který máš teď za úkol chránit, když už není Boromir.“

„Přál by sis tedy,“ řekl Faramir, „abychom si byli vyměnili místa?“

„Ano, to bych si doopravdy přál,“ řekl Denethor. „Protože Boromir byl věrný mně a nebyl to žádný čarodějuv učeň. Byl by pamautoval na otcovu nouzi a nebyl by promrhal, co osud nabízel. Byl by mi přinesl mocný dar.“

Faramirovo sebeovládání na okamžik povolilo. „Rád bych tě, otče, požádal, aby sis vzpomněl, proč jsem byl v Ithilienu já, a ne on. Alespoň jedenkrát zvítězil tvůj názor, není to dlouho. To Pán Města ho poslal na cestu.“

„Nerozvířuj hořkost v poháru, který jsem si sám namíchal,“ řekl Denethor. „Necítil jsem ji snad již kolik nocí na jazyku s předtuchou, že v sedlině čekají ještě horší věci? A to teď zjišťuji. Kdyby se to tak mohlo odestát! Kdyby tak ta věc byla přišla ke mně!“

„Utěš se,“ řekl Gandalf. „Boromir by ti ji byl v žádném případě nepřinesl. Je mrtev a zemřel dobře, ať spí v pokoji! Ale klameš sám sebe. Byl by po té věci vztáhl ruku, vzal ji a padl. Byl by si ji nechal, a až by se vrátil, nepoznal bys svého syna.“

Denethorova tvář ztvrdla a zchladla. „Zjistil jsi, že Boromir tě jen tak neposlouchá, vid’?“ řekl tiše. „Ale já, který jsem byl jeho otcem, říkám, že by mi ji byl přinesl. Jsi možná moudrý, Mithrandire, ale při vši své zchytralosti nemáš všechnu moudrost. Najdou se rady, které nejsou ani předivem čarodějů, ani ukvapeností bláznů. V té věci mám větší poznání a moudrost, než se domníváš.“

„Jaká je tedy tvá moudrost?“ řekl Gandalf.

„Dostatečná, abych viděl, že je třeba vyhnout se dvěma bláznovstvím. Použití tu věc je nebezpečné. Poslat ji v tuto hodinu rukama nedovtipného půlčíka do země Nepřítele, jako jsi udělal ty a tento můj syn, to je šílenství.“

„A co Pán Denethor? Co by byl udělal on?“

„Ani jedno, ani druhé. Ale naprosto jistě, a na žádné přesvědčování, by byl tu věc nevystavil nebezpečí, v němž může vidět naději jen blázen, neriskoval by naši naprostou zkázu, kdyby Nepřítel získal, co ztratil. Ne, mělo se to schovat, schovat do tmy a hluboko. Neříkám použít, leda v nejkrajnější nouzi, na sám konec, ale postavit mimo jeho dosah, ledaže by zvítězil tak konečně, že to, co bude pak, by nás už netrápilo, protože bychom byli mrtvi.“

„Jak je tvým zvykem, pane, myslíš jen na Gondor,“ řekl Gandalf. „Jsou ale jiní lidé a jiné životy a přijde budoucnost. A já, já lituji i jeho otroky.“

„A kde budou jiní lidé hledat pomoc, když Gondor padne?“ odpověděl Denethor. „Kdybych tu věc teď měl v pevných kobkách citadely, netrápili bychom se strachem v téhle tmě, nebáli bychom se nej-

horšího a naše úradky by nebyly rozrušené. Jestliže mi nedůvěřuješ, že bych ve zkoušce obstál, ještě mě neznáš.“

„Přesto ti nedůvěřuji,“ řekl Gandalf. „Kdybych ti byl důvěřoval, mohl jsem ti to sem poslat do úschovy a ušetřil bych mnoho úzkosti sobě i jiným. A teď, když tě slyším, důvěřuji ti ještě méně, o nic víc než Boromirovi. Ne, zadrž svůj hněv! Nedůvěřuji v tom ani sobě a odmítl jsem tu věc i jako dobrovolný dar. Jsi silný a dosud se v mnohém dovedeš opanovat, Denethore, kdybys však byl tuto věc dostal, byla by tě rozvrátila. I kdyby byla pohřbena pod kořeny Mindolluiny, spalovala by ti mysl, zatímco tma roste a přicházejí ještě horší věci. Budou tu brzy.“ Denethorovi na okamžik opět vzplály oči, když čelil Gandalfovi, a Pipin znovu cítil napětí mezi jejich vůlemi, nyní se však téměř zdálo, že jejich pohledy jsou meče z oka do oka a blýskají, když se kříží. Pipin se roztřásl strachem z nějakého strašlivého úderu. Denethor se však náhle uvolnil a opět zchladl. Pokrčil rameny.

„Kdybych! Kdybys!“ řekl. „Taková slova jsou marná. Odešlo to do Stínu a jenom čas ukáže, jaký osud to čeká a jaký čeká nás. Dlouho to trvat nebude. Ať se všichni, kdo po svém způsobu bojují s Nepřítelem, sjednotí, dokud zbývá čas, a udržují si naději, dokud budou moci, a po naději aspoň statečnost, aby zemřeli svobodní.“ Obrátil se k Faramirovi. „Co si myslíš o posádce v Osgiliathu?“

„Není silná,“ řekl Faramir. „Poslal jsem tam na posílenou svůj ithilienský oddíl, jak jsem říkal.“

„To nestačí, soudím,“ řekl Denethor. „Tam dopadne první úder. Budou tam potřebovat statného kapitána.“

„Tam i leckde jinde,“ řekl Faramir a vzdychl. „Ubohý můj bratr, vždyť jsem ho také miloval!“ Vstal. „Dovolíš mi odejít, otče?“ A pak se zapotácel a opřel se o otcovo křeslo.

„Jsi unaven, jak vidím,“ řekl Denethor. „Jel jsi dlouho a rychle a prý ve stínu zlých tvorů ve vzduchu.“

„Nemluvme o tom!“ řekl Faramir.

„Tak tedy ne,“ řekl Denethor. „Jdi teď, odpočiň si, jak můžeš. Zítřejší nároky budou tvrdší.“

Všichni se teď s Pánem rozloučili a šli si odpočinout, dokud ještě mohli. Venku byla bezhvězdná černota, když se Gandalf s Pipinem, který nesl malou pochodeň, ubírali do svého příbytku. Dokud za se-

bou nezavřeli dveře, nemluvili. Potom vzal konečně Pipin Gandalfa za ruku.

„Povězte mi,“ řekl, „je nějaká naděje? Myslím pro Froda, tedy hlavně pro Froda.“

Gandalf položil Pipinovi ruku na hlavu. „Nikdy nebylo moc naděje,“ odpověděl. „Jenom bláznovská naděje, jak mi bylo řečeno. A když jsem slyšel o Cirith Ungolu-“ Zarazil se a odkráčel k oknu, jako by mohl očima prorazit noc na východě. „Cirith Ungol!“ zamumlal. „Proč tudy, rád bych věděl?“ Otočil se. „Právě teď mi, Pipine, málem selhalo srdce, když jsem uslyšel to jméno. A přece po pravdě řečeno věřím, že novina, kterou přinesl Faramir, má v sobě jistou naději. Zdá se totiž jasné, že Nepřítel již konečně zahájil válku a první krok udělal, zatímco byl Frodo ještě na svobodě. Teď bude po mnoho dní obracet oko sem i onam, pryč od vlastní země. A přece, Pipine, cítím zdaleka jeho chvat a strach. Začal dřív, než hodlal. Stalo se něco, co ho vyrušilo.“

Gandalf chvíli stál v zamyšlení. „Možná,“ zamumlal. „Možná že pomohla i tvá hloupost, hošku. Počkej: bude to nějakých pět dní, co zjistil, že jsme svrhli Sarumana a vzali Kámen. Ale co by si z toho dělal? Nemohli jsme jej pořádně využít, rozhodně ne tak, aby se o tom nedozvěděl. Aha! Rád bych věděl... Aragorn? Jeho čas se blíží. A on je uvnitř silný a tvrdý, Pipine: smělý, rozhodný, je schopen poradit si sám, a když je nutno, odváží se do velikých nebezpečí. To by mohlo být ono. Možná že použil Kámen, ukázal se Nepříteli a vyzval ho právě pro tenhle účel. Kdoví. Ne, nedozvím se to, dokud nepřijedou Rohanští jezdci, nepřijedou-li příliš pozdě. Máme před sebou zlé dny. Pojďme spát, dokud můžeme!“

„Ale,“ řekl Pipin.

„Ale co?“ řekl Gandalf. „Dnes večer dovolím jenom jedno ale.“

„Glum,“ řekl Pipin. „Jak je mohlo napadnout jít s ním, ba dokonce za ním? A viděl jsem, že se Faramirovi nezamlouvá, kam je vedl, o nic víc než vám. V čem je chyba?“

„Na to ti teď nemohu odpovědět,“ řekl Gandalf. „Přesto jsem v srdci uhodl, že Frodo a Glum se setkají, než bude konec. K dobrému nebo k zlému. Ale o Cirith Ungolu dnes večer mluvit nebudu. Zrady, zrady se bojím, zrady toho mrzkého tvora. Ale tak to musí být. Pama-

tujme, že zrádce může někdy zradit i sebe samého a vykonat dobro, které nezamýšlel. Občas se to stát může. Dobrou noc!“

Přišel další den a ráno bylo jako hnědý soumrak a srdce mužů, která na chvíli pozvedl Faramirův návrat, zase klesla. Toho dne okřídlené stíny nespátřili, a přece se čas od času vysoko nad městem ozval slabý výkřik a mnozí, kteří jej slyšeli, zůstávali stát strnulí okamžitým děsem, kdežto méně odolní se třásli a plakali.

A Faramir byl už zase pryč. „Nenechají ho odpočinout,“ mručeli někteří. „Pán žene svého syna příliš tvrdě a teď musí vykonávat povinnosti za dva, za sebe i za toho, který se nevrátí.“ A muži stále hleděli k severu a ptali se: „Kde jsou Rohanští jezdci?“

Po pravdě nešel Faramir ze své vůle. Pán Města byl však hlavou své rady a toho dne nebyl v náladě podvolovat se jiným. Časně zrána dal svolat radu. Všichni přítomní soudili, že vinou ohrožení z jihu jsou jejich síly příliš malé na to, aby mohli sami zasadit nějaký válečný úder, leda by snad ještě dorazili Rohanští jezdci. Zatím však musí postavit muže na hradby a čekat.

„Přesto,“ řekl Denethor, „bychom se neměli jen tak vzdávat našich opevnění Rammas, která jsme zbudovali s takovou námahou, a Nepřítel musí překročení Řeky draze zaplatit. Chce-li napadnout Město, nemůže jít na sever od Cair Androsu kvůli močálům ani na jih směrem k Lebenninu, protože Řeka je tam široká a potřeboval by mnoho lodí. Jeho váha dopadne na Osgiliath jako předtím, když mu Boromir nedovolil projít.“

„To byla jenom zkouška,“ řekl Faramir. „Dnes bychom mohli Nepříteli splatit naše ztráty na přechodu desetkrát, a přesto litovat. Vždyť on si snáze může dovolit ztratit celé vojsko než my jeden oddíl. A probije-li se na druhou stranu, bude návrat těch, které postavíme daleko do pole, nebezpečný.“

„A co Cair Andros?“ řekl kníže. „I ten musíme držet, chceme-li bránit Osgiliath. Nezapomínejme na nebezpečí po levici. Rohirové možná přijedou, možná ne. Ale Faramir nám řekl o veliké síle, která se stále stahuje k Černé bráně. Z té může vyjít víc než jedna armáda a udeřit na víc než jednom přechodu.“

„Ve válce se musí mnoho riskovat,“ řekl Denethor. „Cair Andros má posádku a víc se tak daleko vyslat nedá. Nevzdám se ale Řeky a

Pelennoru bez boje - dokud tu bude jediný kapitán, který má ještě odvahu konat vůli svého pána.“

Pak všichni mlčeli. Posléze však Faramir řekl: „Neodporuji tvé vůli, pane. Protože jsi přišel o Boromira, půjdu a udělám, co budu moci, místo něho - jestliže rozkážeš.“

„Rozkazuji,“ řekl Denethor.

„Měj se tedy dobře!“ řekl Faramir. „Ale kdybych se vrátil, smýšlej o mně líp!“

„To záleží na tom, jak se vrátíš,“ řekl Denethor.

Gandalf byl poslední, kdo oslovil Faramira, než odjel na východ. „Nezahazuj svůj život zbrkle ani v hořkosti,“ řekl. „Bude tě tu třeba pro jiné věci než pro válku. Tvůj otec tě miluje, Faramire, a upamatuje se na to, než bude konec. Měj se dobře!“

Pán Faramir tedy opět vyjel a vzal s sebou tolik mužů, kolik bylo ochotno a kolik bylo možno postrádat. Na zdech mnozí hleděli mrákovou směrem ke zříceninám města a ptali se, co se tam děje, protože vidět nebylo. Jiní stále hleděli k severu a počítali míle k Théodenovi do Rohanu. „Přijede? Vzpomene na naše staré spojenectví?“ říkali.

„Ano, přijede,“ říkal Gandalf. „I kdyby přijel pozdě. Ale pomyslete! Rudý šíp k němu nemohl dorazit dřív než před dvěma dny a z Edorasu je dlouhá cesta.“

Byla už noc, když přišly zprávy. Od brodů spěšně přijel muž a říkal, že z Minas Morgul vyjelo vojsko a už se blíží k Osgiliathu, a připojily se k němu pluky z Jihu, velcí a krutí Haradští. „A dozvěděli jsme se,“ řekl posel, „že je zas vede Černý kapitán a přes Řeku ho předchází strach.“

S těmi zlověstnými slovy skončil třetí den od Pipinova příjezdu do Minas Tirith. Málokdo šel odpočívat, protože kdo teď mohl doufat, že i sám Faramir ubrání brody?

Ač temnota druhý den dosáhla své plné síly a dál už nerostla, více tížila srdce mužů a na všech spočinul velký děs. Brzy došly další zlé zprávy. Nepřítel dobyl přechod přes Anduinu. Faramir ustupuje k pelennorské zdi a svolává své muže k pevnůstkám u silnice, má však proti sobě desetinásobnou přesilu.

„Jestli se vůbec dostane zpátky přes Peleonnor, bude mít nepřítele v patách,“ řekl posel. „Zaplatili za přechod draze, ale ne tak, jak jsme doufali. Plán byl dobře promyšlen. Teď je vidět, že ve východním Osgiliathu dlouho tajně budovali velký počet vorů a pramic. Hemžily se přes řeku jako brouci. Ale Černý kapitán, ten nás poráží. Sotvakdo zůstane stát a snese už jen zvěst o jeho příchodu. Jeho vlastní se před ním třesou a na jeho povel by se sami pobíjeli.“

„Potom je mne tam třeba víc než tady,“ řekl Gandalf a ihned odjel a jeho třpyt brzy zmizel z dohledu. Celou noc stál Pipin beze sna a sám na hradbě a zíral na východ.

Zvony na den sotva odbily jako výsměch v tom neprosvětleném temnu, když v dálce uviděl vyskakovat ohně v šerých prostorách, kde stály zdi Peleonnoru. Pozorovatelé vykřikli nahlas a všichni muži v městě se chápali zbraní. Teď bylo rudé záblesky vidět co chvíli a v těžkém vzduchu se pomalu neslo duté hřmění. „Dobyli zeď!“ volali muži. „Vyhazují ji do povětří. Jdou!“ „Kde je Faramir?“ zvolal Beregonď s úlekem. „Neříkejte, že padl!“

První zprávy přivezl Gandalf. Uprostřed dopoledne přijel s hrstkou mužů na koních jako doprovod řady vozů. Byly plné raněných, všech, které zachránili z troskek pevnůstek u silnice. Šel rovnou k Denethorovi. Pán Města teď seděl v horní komnatě nad síní v Bílé věži s Pipinem po boku a za zešeřelými okny obracel tmavé oči na sever a na jih a na východ, jako by chtěl prorazit stíny osudu, který ho obkružoval. Ponejvíc hleděl na sever a chvílemi se zaposlouchával, jako by nějakým pradávným umem mohlo jeho ucho zaslechnout hřmění kopyt na dalekých pláních.

„Přišel Faramir?“ zeptal se.

„Ne,“ řekl Gandalf. „Dosud však žil, když jsem ho opustil. Je ovšem odhodlán zůstat se zadním vojem, aby se z ústupu přes Peleonnor nestal úprk. Možná že své muže udrží pohromadě dost dlouho, ale pochybuji. Stojí proti příliš velikému nepříteli. Přišel totiž kdosi, koho jsem se obával.“

„Ne - přece ne Temný pán?“ vykřikl Pipin, který v zděšení zapomněl na své postavení.

Denethor se hořce zasmál. „Ne, ještě ne, Místře Peregrine! Ten přijde jedině triumfovat nade mnou, až plně zvítězí. Jako své zbraně

používá jiných. Tak to dělají všichni velcí páni, když jsou moudří, pane půlčíku. Proč bych jinak seděl tady ve věži a přemýšlel a bděl a čekal a obětoval vlastní syny? Vždyť dosud mohu vládnout mečem.“

Vstal a rozhalil dlouhý černý plášť a hle: byl pod ním oděn drátenou košilí a opásán mečem s velkým jílcem v černé a stříbrné pochvě. „Tak chodím a tak už celou řadu let spím,“ řekl, „aby s věkem tělo nezměklo a nezbojácnělo.“

„A přece pod vedením Pána Barad-dûr už jeho nejlítější kapitán dobyl tvé vnější opevnění,“ řekl Gandalf. „Král pradávného Angmaru, Černokněžník, Prstenový přízrak, Pán nazgûlů, kopí děsu v Sauronově ruce, stín zoufalství.“

„Potom jsi, Mithrandire, našel nepřítele, který je ti roven,“ řekl Denethor. „Já sám už dávno vím, kdo je hlavním kapitánem vojsk Temné věže. To je všechno, co jsi mi přišel říci? Nebo je to snad tak, že ses stáhl, protože byl na tebe příliš silný?“

Pipin se zachvěl obavou, že to Gandalfa popíchne k náhlému hněvu, ale obával se zbytečně. „Možná že je,“ odpověděl Gandalf mírně. „K měření našich sil však ještě nedošlo. A jsou-li pravdivá dávno vyřčená slova, nepadne rukou muže a Moudrým je skryto, jaký ho čeká osud. Ať je to jakkoliv, Kapitán zoufalství se zatím netlačí dopředu. Vládne raději podle moudrosti, o níž jsi právě mluvil, ze zadu, a žene své šílené otroky před sebou.“

Ne, přišel jsem spíš ochraňovat raněné, kteří se ještě mohou uzdravit, Rammas jsou totiž široko daleko proraženy a morgulské vojsko brzy pronikne na mnoha místech. A hlavně jsem přišel říci jedno. Brzy bude bitva na polích. Musí se připravit výpad. Ať jsou to muži na koních. V nich spočívá nakrátko naše naděje, protože jediného má nepřítel zatím málo: nedostává se mu jezdců.“

„I my jich máme málo,“ řekl Denethor. „Teď je nejvyšší čas, aby přišli Rohanští.“

„Pravděpodobně dřív uvidíme jiné příchozí,“ řekl Gandalf. „Uprchlíci z Cair Androsu se už dostali až k nám. Ostrov padl. Z Černé brány vyšla jiná armáda a přepravuje se od severovýchodu.“

„Někteří tě obviňují, že nosíš rád špatné zprávy, Mithrandire,“ řekl Denethor, „ale pro mne to už není novina: věděl jsem o tom už včera večer. A pokud jde o výpad, už jsem na něj myslel. Pojdme dolů.“

Čas plynul. Nakonec spatřili pozorovatelé na zdech návrat předních oddílů. Skupinky znavených a často raněných mužů přicházely zprvu v nepořádku, někteří divoce utíkali jako pronásledovaní. Daleko na východě šlehalo vzdálené ohně, teď se zdálo, že se tu a tam rozlézají po pláni. Hořely domy a stodoly. Pak se z mnoha míst začaly valit potoky rudých plamenů a vinuly se tmou a sbíhaly se k čáře široké silnice, která vedla od Brány Města k Osgiliathu.

„Nepřítel,“ mručeli muži. „Val padl. Tady se hrnou přes průlomy! A zřejmě nesou pochodně. Kde jsou naši?“

Podle hodin se chýlilo k večeru a světlo bylo tak mdlé, že ani dalekozrací nerozeznávali z citadely jasně, co se děje na polích, jen to, že požáry se stále množí a řady ohňů se dlouží a zrychlují. Nakonec se ani ne míli od Města objevil spořádanější útvar mužů. Pochodovali a neutíkali, dosud se drželi při sobě.

Pozorovatelé zatajili dech. „Tam musí být Faramir,“ říkali. „Dovede ovládat lidi i zvířata. Ještě to dokáže.“

Hlavní ustupující voj už byl vzdálen jen dva hony. Z tmy vzadu vyjel tryskem malý jízdní oddíl, všechno, co zbylo ze zadního voje. Znovu se postavili a obrátili proti postupujícím čarám ohně. Pak se najednou rozlehly zuřivé výkřiky. Přihnali se nepřítelovi jezdcí. Z ohnivých čar se staly proudící bystřiny, řada za řadou skřetů s pochodněmi a divocí Jižané s červenými praporce. Křičeli drsnými jazyky, hnali se jako příboj a doháněli ustupující. S pronikavým výkřikem padaly z temné oblohy okřídlené stíny, nazgûlové řítící se zabíjet. Z ústupu se stal úprk. Muži se už trhali a rozbíhali pomateně sem a tam, zahazovali zbraně, křičeli strachem, padali na zem.

Tu z citadely zazněla trubka a Denethor konečně zahájil výpad. Všichni zbylí jízdní bojovníci z Města čekali venku shromáždění ve stínu Brány a pod záštitou zdí na jeho znamení. Teď skočili kupředu, seřadili se, zrychlili v trysk a s mocným křikem zaútočili. Z hradeb se nesl křik v odpověď, protože první jeli polem labutí rytíři z Dol Amrothu s knížetem a jeho modrým praporcem v čele. „Amroth za Gondor!“ volali. „Amroth k Faramirovi!“ Jako hrom udeřili na nepřítel po obou křídlech ustupujících, ale jeden jezdec předhonal všechny, rychlý jako vítr v trávě: nesl ho Stínovlas a zářil opět naplno a z pozdvižené ruky mu tryskalo světlo.

Nazgûlové zavřískli a uhnuli, protože jejich kapitán dosud nepřišel vyzvat k boji bílý oheň nepřítel. Morgulské vojsko, upnuté ke své kořisti, se po nečekaném napadení rozprsklo a rozletělo jako jiskry v bouři. Ustupující oddíly se s jásavým výkřikem obrátily a udeřily na pronásledovatele. Z honců se stali honění. Z ústupu se stal útok. Pole bylo poseto padlými skřety a muži a zvedal se zápach odhozených pochodní, které čadivě zhasínaly. Jízda jela dál.

Denethor jim však nedovolil jet daleko. Přestože byl nepřítel zražen a v danou chvíli zapuzen zpátky, z východu proudily mohutné posily. Trubka znovu zazněla, tentokrát k ústupu. Gondorská jízda stanula. Za její záštitou se znovu seřadily oddíly ustupujících. Teď pochodovali zpátky vyrovnaně. Dosáhli Brány Města a hrdě vkročili, lidé z Města na ně hrdě pohlíželi a provolávali jim slávu, a přece byla jejich srdce znepokojená. Oddíly totiž byly bolestně prořídle. Faramir ztratil třetinu svých mužů. A kde zůstal?

Přišel poslední ze všech. Jeho muži už byli uvnitř. Rytíři na koních se vraceli. Řadu uzavíral praporec Dol Amrothu a kníže. V náručí nesl před sebou na koni tělo svého příbuzného Faramira, syna Denethorova, nalezené na poli padlých.

„Faramire! Faramire!“ volali muži a plakali v ulicích. Neodpovídal však a nesli ho vzhůru točitou cestou k citadele a k otcí. Ve chvíli, kdy nazgûlové uhýbali před nájezdem Bílého jezdce, přilétla smrtící střela a Faramir, který dotíral na haradského lamželeza na koni, padl na zem. Jen útok amrothských ho zachránil, aby ho rudé meče nerozsekaly na kusy tam, kde ležel.

Kníže Imrahil donesl Faramira do Bílé věže a řekl: „Tvůj syn se vrátil, pane, po velkých činech,“ a vyprávěl všechno, co viděl. Denethor však vstal, pohlédl na tvář svého syna a mlčel. Pak nařídil, aby v komnatě pro Faramira ustlali lůžko a odešli. Sám se ale vzdálil do tajné komnaty pod vrcholkem Věže. Mnohý, kdo tam v onu dobu vzhlédl, viděl bledé světlo, jak chvíli probleskuje a kmitá úzkými okny, pak silně zablesklo a zhaslo. Když Denethor opět sešel, usedl u Faramira a seděl vedle něho beze slova, Pánova tvář však byla zešedlá a mrtvější než tvář jeho syna.

Tak bylo Město konečně obklíčeno a uzavřeno kruhem nepřátel. Rammas byly prolomeny a Pelennor zanechán nepříteli. Poslední zvěst zvenčí přinesli muži prchající po silnici od severu, než se zavřela Brána. Byl to zbytek stráže, která byla udržována v místě, kde cesta z Anórienu a Rohanu vbíhala do příměstí. Vedl je Ingold, ten, který před pěti dny vpouštěl Gandalfa a Pipina, když slunce ještě vstávalo a jitro přinášelo naději.

„O Rohanských nejsou žádné zprávy,“ řekl. „Teď už Rohan nepřijede. Anebo přijede-li, už nám to nepomůže. To nové vojsko, o kterém jsme měli zprávy, přišlo dřív, prý přes Řeku a Andros. Jsou silní: pluky skřetů s Okem a nesčíslné šiky mužů nového druhu, jaké jsme ještě neviděli. Nejsou vysocí, ale rozložití a sveřepí, vousatí jako trpaslíci a máchají velikými sekyrami. Soudíme, že pocházejí z nějaké divošské země na dalekém Východě. Drží severní silnici a mnoho jich proniklo do Anórienu. Rohirové přijít nemohou.“

Brána se zavřela. Celou noc slyšeli pozorovatelé na zdech hluk nepřátel obcházejících venku. Pálili pole a stromy a rozsekali každého, koho našli, mrtvé i živé. Počet těch, kdo už překročili Řeku, se ve tmě nedal odhadnout, když se však do pláň vkradlo jitro nebo jeho matný stín, bylo vidět, že noční strach příliš nepřeháněl: pláň se černala jejich pochodujícími oddíly, a kam oko v temnu dohlédlo, jako šeredné houby vyrážely kolem obleženého města stanové tábory, černé nebo mračně červené.

Pilně jako mravenci kopali skřeti řady hlubokých příkopů v obrovském kruhu těsně mimo dostřel hradeb, každý příkop po dokončení naplnili ohněm, ačkoli nikdo neviděl, jakým umem nebo d'ábelstvím se zažihá a udržuje. Práce celý den pokračovala, muži z Minas Tirith přihlíželi a nemohli jí zabránit. Pokaždé když byl dokončen celý příkop, viděli, jak se blíží velké vozy, zanedlouho další oddíly nepřátel rychle stavěly za stěnou ohně veliké stroje na vrhání střel. Na hradbách Města neměli žádný, který by dosáhl tak daleko a mohl práci překazit.

Muži se zprvu smáli a nedělali si mnoho z takových vynálezů. Hlavní zeď Města byla totiž velmi vysoká a podivuhodně silná, postavená, ještě než začala moc a zručnost Númenoru ve vyhnanství upadat, a její vnější plocha byla jako věž Orthank, tvrdá, temná a

hladká, neprorazitelná ocelí ani ohněm, a rozbít se nedala jinak než otřesem, který by rozerval samu půdu, na níž stála.

„Ne,“ říkali, „i kdyby přišel Bezejmenný sám, ani on by nevkročil, dokud jsme živi.“ Někteří ale odpovídali: „Dokud jsme živi? Jak dlouho? Má zbraň, která už od počátku světa pokořila mnoho silných pevností. Hlad. Cesty jsou odříznuty. Rohan nepřijede.“

Stroje však neplýtvaly střelami na nepokořitelnou zed'. Útok na největšího nepřitele Pána Mordoru neřídil žádný lupič ani skřetí náčelník. Vedla jej síla a zlovlná mysl. Jakmile byly veliké katapulty postaveny, za jekotu, vrzání lan a rumpálů, začaly vrhat střely podivuhodně vysoko, takže přelétaly opevnění a dunivě dopadaly do prvního kruhu města, a mnohé, když padaly, jakýmsi tajemným kouzlem propukaly v oheň.

Brzy hrozilo za hradbou veliké nebezpečí požárů a každý, kdo mohl, hbitě hasil plameny vyskakující na mnoha místech. Pak mezi většími tělesy přilétlo jiné krupobití, méně zkázonosné, ale hrůznější. Do ulic a uliček za Branou se rozkutálely malé okrouhlé střely, které nehořely. Když se však muži rozběhli, aby viděli, co to je, vykřikovali a plakali. Nepřítel totiž vrhal do Města hlavy všech, kdo padli v boji u Osgiliathu, na Rammas a v poli. Vypadaly strašně, přestože některé byly rozdrcené a beztvaré a některé byly krutě posekané, mnohé měly rozeznatelnou podobu a mluvily o bolestné smrti, a všechny byly označeny ohavným znamením Oka bez víčka. Byly zohavené a zneuctěné, a přece se často stalo, že člověk znovu spatřil tvář někoho, koho znal, někoho, kdo kdysi pyšně kráčel ve zbroji nebo oral pole nebo o svátek přijížděl ze zelených dolin v horách.

Marně hrozili muži pěťmi nemilosrdným nepřátelům, kteří se hemžili před Branou. Na kletby nedbali a nerozuměli západnímu jazyku, křičeli ostrými hlasy jako zvířata nebo ptáci mrchožrouti. Brzy však v Minas Tirith zůstal málokdo, jenž by vyzývavě stál proti mordorským vojskům. Vždyť ještě jednu zbraň, a rychlejší než hlad, měl Pán Temné věže: děs a zoufalství.

Nazgûlové přilétli znovu, a jak jejich Temný pán rostl a vysílal svou sílu, jejich hlasy, jež vyslovovaly jen jeho vůli, jeho zlobu, se plnily nenávistí a hrůzou. Stále kroužili nad městem jako supi, když čekají, až se nacpou masa odsouzených. Létali z dohledu a dostřelu, a přece byli stále přítomní a jejich smrtící hlasy drásaly vzduch. S kaž-

dým novým výkřikem byly nesnesitelnější. Nakonec se i udatní muži vrhali na zem, když přelétala skrytá hrozba, nebo stáli a z bezvládných rukou jim padaly zbraně, zatímco do mysli jim vnikalo černo a nepomýšleli už na válku, ale jen na skrývání, plazení a smrt.

Celý ten černý den ležel Faramir na lůžku v komnatě Bílé věže a blouznil v zoufalé horečce, kdosi řekl, že umírá, a brzy říkali „umírá“ všichni muži na hradbách a na ulicích. Jeho otec seděl u něho, neříkal nic, ale pozoroval ho a už se vůbec nestaral o obranu.

Tak temné hodiny nepoznal Pipin nikdy, dokonce ani v drápech skurut-hai. Měl za povinnost být k službám Pánovi, a čekal tedy zdánlivě zapomenut u dveří neosvětlené komnaty a přemáhal vlastní obavy, jak mohl. A zatímco hleděl, zdálo se mu, že Denethor mu před očima stárne, jako by v jeho pyšné vůli cosi prasklo a jeho přísná mysl byla rozvrácena. Snad to způsobil zármutek a výčitky svědomí. Viděl slzy na té kdysi neslzávé tváři a byly nesnesitelnější než hněv.

„Neplačte, pane,“ zakoktal. „Třeba se uzdraví. Ptal jste se Gandalfa?“

„S čaroději mě neutěšuj!“ řekl Denethor. „Bláznivá naděje selhala. Nepřítel to našel a jeho síla teď roste, vidí i naše myšlenky a všechno, co děláme, přináší jen zkázu.“

Poslal jsem syna pryč, bez poděkování, bez požehnání, ven do zbytečného nebezpečí, a teď tu leží s jedem v žilách. Ne, ne, ať se teď ve válce přihodí cokoli, i můj rod končí, i Dům správců selhal. Poslednímu zbytku Králů lidí budou panovat prostřední lidé a budou se skrývat v horách, dokud je všechny nevyčenenichají.“

Ke dveřím přišli muži a dožadovali se Pána Města. „Ne, nepůjdu dolů,“ řekl. „Musím zůstat u syna. Snad ještě před koncem promluví. Ale to už je blízko. Následujte, koho chcete, třeba i Šedého blázna, i když jeho naděje selhala. Já zůstanu tady.“

Tak se stalo, že se velení poslední obrany gondorského Města ujal Gandalf. Kam přišel, všude se srdce mužů pozvedala a okřídlené stíny prchaly z paměti. Neúnavně rázoval od citadely k Bráně, od severu k jihu podle hradeb, s ním chodil kníže Dol Amrothu v lesklé zbroji. On i jeho rytíři se totiž stále drželi jako páni, v nichž dosud

koluje pravá númenorská krev. Muži, kteří je viděli, šeptali: „Snad mají staré pověsti skutečně pravdu, v žilách těch lidí je elfí krev, protože v té zemi kdysi žili Nimrodelští.“ A někdo zazpíval uprostřed temna pár veršů Zpěvu o Nimrodel nebo nějakou jinou píseň z údolí Anduiny ze zmizelých let.

A přece - když odešli, stíny se kolem mužů opět zavřely a jejich srdce stydla a gondorská udatnost se měnila v prach a popel. Tak pomalu přešli z šerého dne strachu do tmy zoufalé noci. V prvním kruhu Města už ohně zuřily bez překážek a posádka na vnějším opevnění měla na mnoha místech odříznutý ústup. Ale věrných, kteří tam zůstali na svých místech, bylo málo, většina uprchla za druhou zedí.

Daleko za bitevní čarou rychle přemostili Řeku a celý den se přes ni valily další posily a válečná výstroj. Teď uprostřed noci konečně spustili útok. Předvoj šel mezi ohnivými zákopy po mnoha klikatých cestičkách, které mezi nimi zůstaly. Šli vpřed, nedbali na ztráty a postupovali v hustých houfech na dostřel lučištníků ze zdí. Teď ale bylo nahoře příliš málo mužů na to, aby jim mohli způsobit velké ztráty, přestože světla ohňů poskytovala četné cíle pro lučištníky obdařené zručností, jakou se kdysi pyšnil Gondor. Tehdy si skrytý kapitán všiml, že udatnost města je už pokořena, a vyslal své síly vpřed. Zvolna se kupředu valily tmou veliké obléhací věže zbudované v Osgiliathu.

Poslové opět přišli ke komnatě v Bílé věži a Pipin je vpustil, protože naléhali. Denethor pomalu odvrátil hlavu od Faramirovy tváře a mlčky na ně hleděl.

„První kruh Města hoří, pane,“ řekli. „Jaké jsou tvé rozkazy? Jsi pořád Pán a správce. Ne každý chce poslouchat Mithrandira. Muži prchají z hradeb a nechávají je bez posádky.“

„Proč? Proč ti hlupáci prchají?“ řekl Denethor. „Lepší je shořet dřív než později, protože shořet musíme. Vraťte se na svou vatru! A já? Já teď půjdu na svou vlastní hranici. Na svou vlastní hranici! Žádný náhrobek pro Denethora a Faramira. Žádný náhrobek! Žádný dlouhý pomalý spánek balzamované smrti. Budeme hořet jako po-

hanští králové dávno předtím, než sem přijela první loď od Západu. Západ selhal. Vraťte se a shořte!“

Poslové se bez poklony a bez odpovědi obrátili a prchli.

Denethor vstal a pustil Faramirovu rozpálenou ruku, kterou držel. „Hoří, už hoří,“ řekl smutně. „Dům jeho ducha se hroučí.“ Pak tiše přikročil k Pipinovi a shlédl na něho.

„Sbohem!“ řekl. „Sbohem, Peregrine, synu Paladinův! Tvá služba byla krátká a už se blíží ke konci. Propouštím tě z toho mála, co zbývá. Jdi si a umři, jak se ti zdá nejlepší. A s kým chceš, třeba i s tím přítelem, jehož bláznovství tě dovedlo k této smrti. Pošli pro mé služebníky a pak jdi. Sbohem!“

„Neřeknu sbohem, můj pane,“ řekl Pipin a poklekl. A pak najednou zase jako hobit vyskočil a pohlédl starci do očí. „Přijmu vaše dovolení, pane, protože opravdu velice potřebuji vidět Gandalfa. Ale on není blázen a já nebudu myslet na smrt, dokud si až k smrti nezoufne on. Ale nepřejí si být propuštěn ze svého slova a z vašich služeb, dokud žijete. A jestli nakonec přijdou do citadely, doufám, že budu stát vedle vás a snad si zasloužím tu zbroj, kterou jste mi dal.“

„Dělej, jak chceš, Mistře půlčíku,“ řekl Denethor. „Ale můj život je zlomen. Pošli pro mé služebníky!“ Obrátil se zpátky k Faramirovi.

Pipin ho opustil, zavolal služebníky a ti přišli: šest silných a krásných mužů z domácnosti, a přece se třásli, když je povolával. Denethor jim však pokojně nařídil, aby přikryli Faramirovo lůžko teplými pokrývkami a zvedli je. Učinili to a nesli lůžko z komnaty. Kráčeli pomalu, aby co nejméně rušili blouznícího, a Denethor, shrbený a o holi, šel za nimi, poslední šel Pipin.

Vyšli ven z Bílé věže jako na pohřeb do tmy, kde nízko visící mračna zesponu zažíhaly mdlé rudé zášlehy. Tiše kráčeli přes veliké nádvoří a na Denethorovo slovo zastavili u Ushlého stromu.

Všude bylo ticho, jen dole ve Městě hučela válka a bylo slyšet, jak voda smutně kane z mrtvých větví do temného jezírka. Pak šli dál, branou citadely, kde na ně strážný s podivem a úlekem zíral, když ho míjeli. Obrátili se na západ a posléze přišli ke dveřím v zadní stěně šestého kruhu. Říkalo se jim Fen Hollen, protože byly stále zavřené s výjimkou časů pohřbu, a směl jich použít jenom Pán Města a ti, kdo nosili odznak hrobek a starali se o domy mrtvých. Ode dveří

vedla točitá cesta, jež sestupovala na úzký pruh země pod stínem srázu Mindolluiny, kde stály příbytky mrtvých králů a jejich správců.

V domečku u cesty seděl vrátný a se strachem v očích vyšel s lucernou v ruce. Na Pánův povel odemkl dveře a mlčky je rozrazil, prošli a vzali lucernu z jeho ruky. Na příkré cestě mezi věkovitými zdmi a sloupořadími, jež vysvítala v kymácivých paprscích lucerny, byla tma. Pomalé kroky se rozléhaly, jak sestupovali níž a níž, až se nakonec octli v Mlčenlivé ulici, Rath Dínenu, mezi bledými kopulemi a pustými sály a sochami dávno mrtvých mužů, vešli do Domu správců a složili tam své břímě.

Tam se Pipin znepokojeně rozhlédl a viděl, že je v rozlehlé klenuté síni jakoby ověšené stíny, jež vrhala malá lucernička na zahalené zdi. Matně bylo vidět řady stolů tesaných z mramoru, na každém stole ležela spící postava se složenýma rukama, hlavu na kamenném polštáři. Jeden stůl nedaleko však byl prázdný. Na Denethorovo znamení naň položili Faramira a jeho otce bok po boku a oba přikryli jediným přehozem. Pak stáli se sklopenými hlavami jako truchlící u úmrtního lože. Potom Denethor tiše promluvil.

„Tady budeme čekat,“ řekl. „Neposílejte však pro balzamovače. Přineste nám dobře hořící dřevo a naložte je kolem nás i pod nás. Přelijte je olejem. A až vám přikážu, vhod'te do něj pochodeň. Vykoňte to a víc se mnou nemluvte. Sbohem!“

„Dovolte, pane!“ řekl Pipin, obrátil se a v hrůze prchal ze smutného domu. „Chudák Faramir!“ myslil si. „Musím najít Gandalfa. Chudák Faramir! Řekl bych, že spíš potřebuje léky než slzy. Kde jenom najdu Gandalfa? Asi tam, kde je to nejdivočejší, a nebude mít čas na umírající ani na šílence.“

Ve dveřích se obrátil k jednomu ze služebníků, který tam zůstal na stráž. „Váš pán není ve své kůži,“ řekl. „Dělejte pomalu! Nenoste sem oheň, dokud Faramir žije! Počkejte, dokud nepřijde Gandalf!“

„Kdo je pánem Minas Tirith?“ odpověděl muž. „Pán Denethor nebo Šedý tulák?“

„Šedý tulák nebo nikdo, jak se zdá,“ řekl Pipin a hnal se zpátky nahoru točitou cestou, co mu nohy stačily, kolem ohromného vrátného, ven ze dveří a dál, až byl skoro u brány citadely. Strážný ho pozdravil, když míjel, a on poznal Beregonďův hlas.

„Kam utíkáš, Mistře Peregrine?“ volal.

„Hledám Mithrandira,“ odpověděl Pipin.

„Pánovy pochůzky jsou naléhavé a já bych je neměl zdržovat,“ řekl Beregonď, „pověz mi ale rychle, můžeš-li: co se děje? Kam šel můj pán? Právě jsem nastoupil, ale slyšel jsem, že odešel k Zavřeným dveřím a před ním nesli Faramira.“

„Ano, do Mlčenlivé ulice,“ řekl Pipin.

Beregonď se sklonil, aby zakryl slzy. „Říkali, že umírá,“ vzdychl, „a teď je mrtev.“

„Ne,“ řekl Pipin. „Ještě ne. A ještě teď by se myslím dalo jeho smrti zabránit. Ale Pán Města, Beregonďe, padl dřív, než bylo dobytó jeho město. Je posedlý smrtí a nebezpečný.“ Rychle vyprávěl o Denethorových podivných slovech a činech. „Musím ihned najít Gandalfa.“

„To musíš dolů do bitvy.“

„Já vím. Pán mi to dovolil. Ale udělej něco, Beregonďe, jestli můžeš, aby se nestala nějaká hrozná věc.“

„Pán nedovoluje těm, kdo nosí černou a stříbrnou, aby z jakéhokolí důvodu opustili své místo, jedině na jeho rozkaz.“

„Dobře, musíš si tedy vybrat mezi nařizeními a Faramirovým životem,“ řekl Pipin. „A pokud jde o nařizení, myslím, že máš co dělat s šilencem, a ne s pánem. Musím běžet. Vrátím se, jakmile to půjde.“

Běžel dál, dolů, dolů k okraji města. Muži prchající před požárem ho mýjeli a někteří se obraceli a křičeli, když viděli jeho stejno-kroj, ale on si ničeho nevšímal. Konečně byl za druhou branou, za níž mezi zdmi vzlétaly veliké ohně. Přesto se zdálo být podivné ticho. Nebylo slyšet žádný hluk ani výkřiky boje nebo třesk zbraní. Pak najednou strašlivý výkřik a hluboké, rozléhající se zadunění. Přinutil se jít proti závanu strachu a zděšení, který ho málem srazil na kolena. Zahnul za roh a otevřelo se před ním širé prostranství u Brány Města. Zůstal přikován. Našel Gandalfa, stáhl se však zpět a skrčil se do stínu.

Od poloviny noci pokračoval veliký útok. Bubny duněly. Ze severu i jihu se ke zdem tlačil oddíl za oddílem nepřátel. Přicházela veliká zvířata jako pochodující domy v rudém mihotavém světle, mûmakové z Haradu. Vlekli uličkami mezi ohni veliké věže a stroje. Přesto jejich kapitán příliš nedbal, co natropí a kolik jich bude zabito:

jejich účelem bylo jen zkoušet síly obrany a zaměstnávat Gondorské na mnoha místech. Svou největší sílu hodlal vrhnout proti Bráně. Byla sice velmi silná, vyrobená z oceli a železa, střežená věžemi a baštami z nepoddajného kamene, a přece byla klíčem, nejslabším místem v té vysoké a neprostupné zdi.

Bubny zaduněly hlasitěji. Vyšlehly ohně. Veliké stroje se plazily přes pole, uprostřed se na mocných řetězech houpalo obrovité beranidlo, veliké jako lesní strom, dlouhé sto stop. Dlouho je kovali v temných kovárnách Mordoru a jeho ohavná hlava z kalené černé oceli měla podobu hladového vlka, na ni byla vložena ničivá kouzla. Dali mu jméno Grond, na paměť Kladiva podsvětí z dávných časů. Táhla je veliká zvířata, obklopovali skřeti a vzadu šli horšší obři, aby je rozhoupali.

Okolo Brány byl odpor dosud silný a stáli tam rytíři z Dol Amrothu a nejstatnější z posádky. Střely a šípy se hustě sypaly, obléhací věže se hroutily nebo se náhle vzněcovaly jako pochodně. Po obou stranách Brány se všude před hradbami vršily trosky a těla zabitých, přesto, jako šílenstvím hnáni, nastupovali další a další.

Grond se plazil dál. Jeho konstrukce byla nehořlavá, a když co chvíli některé veliké tažné zvíře zdivočelo a dupotem vneslo zkázu mezi nesčíslné skřety, kteří je provázeli, těla prostě odhodili z cesty a jejich místa zaujali jiní.

Grond se plazil dál. Bubny zuřivě rachotily. Nad kopci zabitých se objevila obludná postava: vysoký jezdec na koni, v kápi a černém plášti. Pomalu přijížděl přes těla padlých a nedbal již na střely. Zastavil se a pozvedl dlouhý bledý meč. Když to učinil, na všechny padl strašný děs, na obránce i nepřátele, paže mužů klesly k bokům a nezazpíval žádný luk. Na okamžik všechno strnulo.

Bubny zaduněly a zarachotily. Ohromným chvatem vrhly Grond kupředu obří ruce. Dojel k Bráně. Zhoupł se. Hluboké zadunění zahřmělo Městem jako hrom v mracích. Dveře ze železa, sloupy z oceli však ráně odolaly.

Pak Černý kapitán vstal ve třmenech a vzkřikl hrozným hlasem. Zapomenutou řečí vyslovil mocná a děsná slova, která rvala srdce i kameny.

Zavolal třikrát. Třikrát zadunělo veliké beranidlo. A poslední ranou náhle Gondorská brána pukla. Jako pod úderem ničivého kouzla

se rozlétla, palčivě šlehl blesk a dveře se zhroutily na zem rozervané na kousičky.

Dovnitř vjel Pán nazgûlû. Na pozadí ohňů se rýsoval veliký a černý, vyrostlý v obrovitou hrozbu zoufalství. Vjel pod klenbu, kterou ještě nikdy neprošel nepřítel, a všichni prchali před jeho tváří.

Všichni až na jednoho. V prostoru za Branou seděl mlčky a nehybně Gandalf na Stínovlasovi, na Stínovlasovi, který jediný ze svobodných koní země snášel hrůzu, nepohnut, pevný jako tesaná socha v Rath Dínenu.

„Sem nemůžeš,“ řekl Gandalf, a veliký stín zůstal stát. „Jdi zpátky do propasti, která je pro tebe připravena! Jdi zpátky! Padni do nicoty, která očekává tebe i tvého pána. Jdi!“

Černý jezdec odhodil kápi a hle: měl královskou korunu, a přece nesesedla na viditelné hlavě. Mezi ní a velikými temnými rameny v plášti rudě žhly ohně. Z neviditelných úst vyšel smrtící smích.

„Starý blázne!“ řekl. „Starý blázne! Toto je moje hodina. Nepoznáš smrt, když ji vidíš? Zemři teď a marně proklínej!“ S tím vysoko zdvihl svůj meč a po čepeli se rozběhly plameny.

Gandalf se nepohnul. A právě v tom okamžiku daleko na jednom dvoře ve městě zakokrhál kohout. Pronikavě a jasně zakokrhál, ne dbaje kouzel ani války, a vítal jenom jitro, jež vysoko na obloze nad stíny smrti přicházelo s úsvitem.

A jako v odpověď dolehla zdáli jiná nota. Rohy, rohy, rohy. Tlumeně se rozlehly ozvěnou v temných úbočích Mindolluiny. Divoce dující veliké rohy Severu. Rohan konečně přijel.

JÍZDA ROHANSKÝCH

Byla tma a Smíšek, který ležel na zemi zachumlaný v pokrývce, neviděl nic, ač byla noc dusná a bezvětrná, všude kolem lehce vzdychaly skryté stromy. Zvedl hlavu. Pak to uslyšel zas: zvuk jako tiché bubnování v lesnatých kopcích a předstupních hor. Tepání náhle ustávalo a pak zaznívalo opět jinde, jednou blíž, jednou dál. Uvažoval, jestli to slyšely i stráže.

Neviděl nikoho, ale věděl, že všude okolo něho jsou oddíly Rohirů. Cítil ve tmě koně a slyšel je, jak přešlapují a podupávají na půdě pokryté jehličím. Vojsko nocovalo v borových lesích, které obklopovaly maják Eilenach, vysoký kopec trčící z dlouhých hřebenů Drúadanského hvozdu, který ležel při velké silnici ve východním Anórienu.

I když byl Smíšek unavený, nemohl spát. Jel teď už čtyři dny a stále houstnoucí tma mu tížila srdce. Začínal se divit, proč byl tak dychtivý té cesty, když měl veškerou omluvu včetně příkazu svého pána, aby zůstal stranou. Byl také zvědav, jestli starý král ví, že neposlechl, a zlobí se. Snad ne. Zdálo se, že mezi Dernhelmem a Elfhelmem, který velel *éoredu*, v němž jeli, existuje nějaká dohoda. On i všichni jeho muži Smíška přehlíželi a dělali, že neslyší, když promluvil. Jako by byl prostě nějaký pytel, který Dernhelm veze. Ani Dernhelm ho nijak nepovzbuzoval, nikdy s nikým nemluvil. Smíšek se cítil malý, nechtěný a opuštěný. Nastal teď čas úzkosti a vojsko se octlo v nebezpečí. Zbýval jim sotva den cesty k vnějším zdem Minas Tirith, jež obtáčely příměstí. Dopředu byli vysláni vyzvědači. Někteří se nevrátili, jiní přispěchali zpátky a hlásili, že jim cestu zastoupilo nepřátelské vojsko. Utábořilo se na ní tři míle na západ od Amon Dínu a jisté množství mužů už vyráželo po silnici. Byli od sebe sotva devět mil. V kopcích a lesích u silnice obcházeli skřeti. Král s Éome-rem drželi během nočních hlídek poradu.

Smíšek potřeboval někoho, s kým by si popovídal, a myslel na Pipina. To ho ale jen tím víc zneklidnilo. Smíšek zalitoval, že není

urostlý Jezdec jako Éomer a nemůže zatroubit na roh nebo něco takového a tryskem se rozjet zachránit ho. Posadil se a naslouchal bubnům, které už zase tloukly, teď blíž. Vzápětí uslyšel tiché hlasy a spatřil, jak mezi stromy procházejí matné polozakryté lucerny. Muži v okolí se začínali nejistě pohybovat ve tmě.

Vynořila se vysoká postava, klopýtla o něho a prohodila cosi nelichotivého o kořenech stromů. Smíšek poznal hlas maršála Elfhelma.

„Já nejsem kořen, pane,“ řekl, „ani pytel, ale pohmožděný hobit. Nejmenší, co můžete udělat na omluvu, je, že mi řeknete, co se tu sběhlo.“

„Všechno, co v téhle čertovské tmě nezakoplo,“ odpověděl Elfhelm. „Ale pán vzkazuje, že se musíme připravit: může přijít rozkaz a okamžitě se hneme.“

„Takže nepřítel už jde?“ zeptal se Smíšek úzkostlivě. „Jsou to jejich bubny? Už jsem si myslel, že si je vymyslím, když si jich nikdo nevšiml.“

„Ale ne,“ řekl Elfhelm, „nepřítel je na silnici, ne v kopcích. Slyšíš Wose, Divoké lidi z lesů, tak se domlouvají na dálku. Říká se, že ještě obcházejí Drúadanský hvozd. Přežili ze Starých časů, žije jich jen pár a tajně a jsou divocí a ostražití jako zvěř. Nechodí do války s Gondorem ani s Markou, ale teď je znepokojila ta tma a příchod skřetů: bojí se, aby se nevrátily Temné roky, a nebylo by divu. Buďme rádi, že nehoní nás, protože prý používají otrávené šípky a v lese se jim nikdo nevyrovná. Nabídlí ale své služby Théodenovi. Zrovna teď vedli jednoho jejich pohlavára ke králi. Tamhle jdou světla. To jsem slyšel, ale nic víc. A teď musím plnit rozkazy svého pána. Sbalte se, pane Pytel!“ S tím zmizel ve stínech.

Smíškovi se nelíbily řeči o divokých lidech a otrávených střelách, ale i bez nich na něm ležel veliký děs. Čekání bylo nesnesitelné. Toužil vědět, co se bude dít. Vstal a zanedlouho se už ostražitě plížil za poslední lucernou, než se ztratila mezi stromy.

Vzápětí vyšel na prostranství, kde pod velikým stromem postavili králi stan. Z větve visela velká, shora zakrytá svítlna a vrhala dolů bledý kruh světla. V něm seděl Théoden a Éomer a před nimi seděla na zemi zvláštní sražená postava muže, hranatá jako starý kámen.

Chlupy řídké bradky se mu rozlézaly po bradě jako uschlý mech. Měl krátké nohy a tlusté paže, silné a pahýlovité, a oblečen byl jenom travou kolem pasu. Smíšek měl pocit, že už ho někdy viděl, a vtom si vzpomněl na Púkely z Šeré Brázdy. Tady jako by jedna ze soch oživila, nebo to stvoření bylo po nekonečných letech přímým potomkem modelů, které sloužily dávnověkým řemeslníkům. Smíšek se plížil dál, nejdřív bylo ticho a pak začal divoký člověk mluvit, zřejmě v odpověď na nějaké otázky. Hlas měl hluboký a hrdelní, přesto však k Smíškovu překvapení mluvil Obecnou řečí, ačkoli zadržával a mísil do ní nelibozvučná slova.

„Ne, otče Lidí s koňmi,“ říkal, „my nebojujeme. Jen lovíme. Zabíjíme *gorgûn* v lesích, nenávidíme skřety. Vy také nenávidíte *gogûn*. My pomůžeme, jak umíme. Divocí lidé mají dlouhé uši a dlouhé oči, znají všechny stezky. Divocí lidé tu žijí před kamennými domy, než přijdou Vysocí lidé z vody.“

„Ale my potřebujeme pomoc v boji,“ řekl Éomer. „Jak nám chceš se svým lidem pomoci?“

„Nesu noviny,“ řekl divoký člověk. „Díváme se z kopců. Lezeme na vysokou horu a díváme se dolů. Kamenné město je zavřené. Venku tam hoří oheň, teď už i vevnitř. Vy tam chcete jet? Tak musíte rychle. Ale *gorgûn* a lidi zdaleka,“ máchl krátkou sukovitou paží k východu, „sedí na koňské silnici. Moc, moc, víc než Lidí s koňmi.“

„Jak to víš?“ řekl Éomer.

Starcova plochá tvář a tmavé oči neprojevovaly nic, ale hlas zněl rozmrzele. „Divocí lidé jsou divocí, svobodní, ale ne děti,“ odpověděl. „Já jsem velký pohlavár Ghân-buri-ghân. Počítám mnoho věcí: hvězdy na nebi, listy na stromech, lidi ve tmě. Vás je dvacetkrát dvacet počítáno desetkrát a pětkrát. Jich je víc. Velké boje, a kdo vyhraje? A mnohem víc jich obchází kolem zdí Kamenného města.“

„Žel, mluví až příliš bystře,“ řekl Théoden. „A naši zvědové říkají, že přes silnici prokopali příkopy a nadělali kolové hradby. Nemůžeme je smést náhlým nájezdem.“

„Přesto potřebujeme být velmi rychlí,“ řekl Éomer. „Mundburg hoří!“

„Nechte Ghân-buri-ghâna domluvit,“ řekl divoký člověk. „Zná víc než jednu cestu. Povede vás cestou, kde nejsou žádné jámy, nechodí tam žádní *gorgûn*, jen Divocí lidé a zvířata. Mnoho stezek bylo

postaveno, když byli Lidé z kamenných domů silnější. Krájeli kopce, jako lovec krájí maso zvířete. Divocí lidé myslí, že kámen jedli. Jezdili přes Drúadan k Rimmonu s velikými vozy. Už nejezdí. Cesta je zapomenutá, ale divocí lidé nezapomněli. Za kopcem leží pořád pod trávou a stromy, vzadu za Rimmonem a dolů k Dînu a pak zpátky na silnici Lidí s koňmi. Divocí lidé vám tu cestu ukážou. Pak pobijete *gorgûn* a zaženete zlou tmou jasným železem a Divocí lidé zas mohou jít spát do divokých lesů.“

Éomer a král se spolu rozhovořili vlastním jazykem. Konečně se Théoden obrátil k divokému člověku. „Přijímáme tvou nabídku,“ řekl. „Nesejde na tom, že za sebou necháme vojsko nepřátel. Padne-li Kamenné město, nebude pro nás návratu. Bude-li zachráněno, pak bude skřetí vojsko samo odříznuto. Budeš-li věrný, Ghân-buri-ghâne, dáme ti bohatou odměnu a navždy budeš mít přátelství Marky.“

„Mrtví lidé nejsou přáteli živých lidí a nedávají jim žádné dary,“ řekl divoký člověk. „Ale jestli přežijete tmou, nechte divoké lidi v lesích na pokoji a už je nehoňte jako zvěř. Ghân-buri-ghân vás do pasti nezavede. Půjde sám s otcem Lidí s koňmi, a když vás povede špatně, zabijete ho.“

„Staň se!“ řekl Théoden.

„Jak dlouho potrvá, než obejdeme nepřátele a vrátíme se na silnici?“ ptal se Éomer. „Musíme krokem, když nás povedeš, a cesta je určitě úzká.“

„Divocí lidé chodí rychle,“ řekl Ghân. „Cesta v Údolí kamenných vozů je široká pro čtyři koně,“ máchl rukou k jihu, „ale na začátku a na konci je úzká. Divoký člověk by odtud k Dînu došel mezi východem slunce a polednem.“

„Musíme tedy počítat pro vedoucí oddíl nejméně sedm hodin,“ řekl Éomer, „ale raději počítejme pro všechny deset hodin. Může nám vstoupit do cesty něco nečekaného, a bude-li celé naše vojsko roztaženo, za kopci je hned tak neseřadíme. Kolik je hodin teď?“

„Kdoví?“ řekl Théoden. „Všude je noc.“

„Všude je tma, ale není všude noc,“ řekl Ghân. „Když vyjde slunce, cítíme je, i když se schovává. Už šplhá přes východní hory. Na slunečních lánech se šíří den.“

„Musíme tedy vyrazit co nejdřív,“ řekl Éomer. „Ani tak nemůžeme doufat, že přijedeme Gondoru na pomoc ještě dnes.“

Smíšek dál neposlouchal, ale odplížil se pryč a chystal se, až budou volat na pochod. Tohle byl poslední úsek před bitvou. Nezdálo se mu pravděpodobné, že jich moc přežije. Pomyslel ale na Pipina a na plameny v Minas Tirith a potlačil svůj vlastní děs.

Všechno se ten den dařilo a nezahlédli ani nezaslechli nepřítele, který by číhal v záloze. Divocí lidé vyslali rojnici ostražitých lovců, aby se žádný skřet nebo obcházející zvěd nedozvěděl o pohybu v kopcích. Světlo bylo stále mdlejší, jak se blížili k obleženému městu, a Jezdci projížděli v dlouhých řadách jako černé stíny mužů a koní. Každý oddíl vedl divoký lesní člověk, starý Ghân však kráčet vedle krále. Vyrazili pomaleji, než doufali, protože Jezdcům, kteří kráčeli pěšky a vedli koně, trvalo dlouho, než našli cestičky přes hustě zalesněné hřebeny za táborem a dolů do skrytého Údolí kamenných vozů. Bylo pozdní odpoledne, když vedoucí oddíl přišel k rozlehlým šedým houštinám, které se táhly po východní straně Amon Dînu a zakrývaly velkou průrvu v řadě pahorků, jež ubíhaly na západ a na východ od Nardolu k Dînu. Průrvou kdysi scházela zapomenutá vozová cesta zpět na hlavní jízdní silnici z města přes Anórien, teď však na ní už mnoho lidských věků pracovaly stromy, takže zmizela rozrušena a pohřbena pod listím nescítaných let. Houštiny však poskytly Jezdcům poslední úkryt, než vyjedou do otevřené bitvy, dál totiž ležela silnice a pláně u Anduiny, zatímco na východě a na jihu byly holé skalnaté svahy, kde se změť vrchů shlukovala a stoupala, bašta za baštou, k veliké hmotě ramen Mindolluiny.

Vedoucí oddíl zastavil, a jak se ti za ním vynořovali z koryta Údolí kamenných vozů, rozprostírali se a rozcházeli na tábořiště pod šedými stromy. Král svolal radu kapitánů. Éomer vyslal zvědy na silnici, starý Ghân však vrtěl hlavou.

„Není k ničemu posílat Lidi s koňmi,“ řekl. „Divocí lidé už viděli všechno, co se v tom špatném vzduchu vidět dá. Brzy přijdou a budou se mnou mluvit.“

Kapitáni se sešli a pak se ze stromů ostražitě vyplížili jiní Púkelové, tak podobní starému Ghânovi, že je Smíšek těžko rozlišoval. Oslovili Ghâna cizím, hrdelním jazykem.

Ghân se brzy obrátil ke králi. „Divocí lidé říkají hodně věcí,“ řekl. „Za prvé: buď ostražitý! V táboře za Dînem mnoho mužů, hodinu

cesty tam,“ máchl paží na západ k černému majáku. „Ale odtud až k nové hradbě Kameníků není vidět nikoho. Tam hodně živo. Hradby už nestojí: *gorgûn* je shazují pozemním hromem a klacky z černého železa. Nejsou ostražití a nerozhlížejí se. Myslí, že jejich kamarádi střeží všechny cesty!“ Při tom vydal starý Ghân podivný kloktavý zvuk, jako když se směje.

„Dobré zprávy!“ zvolal Éomer. „I v téhle černotě nám svítla naděje. Vynálezy Nepřítele často slouží nám jemu navzdory. Ta prokletá tma nám sama posloužila jako plášť. A teď jsou skřeti tak lační rozsápat Gondor a nenechat kámen na kameni, že mě zbavili mé největší obavy. Tu vnější hradbu proti nám mohli dlouho bránit. Teď můžeme proletět - jestli se dostaneme až tam.“

„Ještě jednou ti děkuji, Ghân-buri-ghâne,“ řekl Théoden. „Hodně štěstí za tvé zprávy a tvé vedení!“

„Zabíjejte *gorgûn*! Zabíjejte skřety! Jiné slovo Divoké lidi nepotěší,“ odpověděl Ghân. „Zažeňte špatný vzduch a tmu jasným železem!“

„Právě proto jedeme z velké dálky,“ řekl král, „a také se o to pokusíme. Co ovšem dokážeme, to ukáže až zítřek.“

Ghân-buri-ghân se skrčil na bobek a na rozloučenou se dotkl země rohovatým čelem. Pak vstal k odchodu. Náhle však zůstal stát a vzhlédl jako překvapené lesní zvíře, když ucítí neznámý pach. V očích mu svítilo.

„Vít se obrací!“ vykřikl a s tím jako mžikem oka zmizel i se svými druhy ve tmě. Žádný Rohanský jezdec ho víckrát nespátřil. Zanedlouho v dálce na východě začaly opět tiše tepat bubny. Přesto nikoho ve vojsku nenapadlo bát se, že Divocí lidé, třebaže vypadali podivně a nepůvabně, jsou proradní.

„Dál už vedení nepotřebujeme,“ řekl Elfhelm, „ve vojsku jsou totiž jezdcí, kteří už byli v Mundburgu v míru. Já k nim patřím. Až budeme na silnici, ta zahne k jihu a bude před námi ležet ještě jedenadvacet mil, než dorazíme k vnější zdi příměstí. Skoro celou cestu je po obou stranách silnice dobrá tráva. Počítá se, že na tom kousku jezdí gondorští jízdní poslí nejrychleji. Můžeme tudy jet rychle a celkem nehlučně.“

„Protože máme vyhlídku na lýtý boj a budeme potřebovat všechny síly,“ řekl Éomer, „radím, abychom si teď odpočali a vyjeli odtud

za noci. Načasujeme tak svůj příchod, abychom vjeli do pole ráno, až bude světlo, nebo až nám pán dá znamení.“

S tím král souhlasil a kapitáni se rozešli. Elfhelm se však brzy vrátil. „Zvědové nenašli za šedým lesem nic, pane,“ řekl, „jenom dva muže, dva mrtvé muže a dva mrtvé koně.“

„Nuže?“ řekl Éomer. „Co to znamená?“

„Toto, pane: byli to gondorští jízdni posli, jeden byl možná Hirgon. V ruce aspoň dosud svírá Rudý šíp. Hlavu mu ale usekli. A také toto: pravděpodobně prchali na západ, když padli. Z toho usuzuji, že už našli u vnější hradby nepřitele, nebo tam právě útočil, když se vraceli - a to mohlo být v noci před dvěma dny, pokud na stanicích dostávali čerstvé koně, jak je u nich zvykem. Nemohli dojet do Města a vraceli se.“

„To je zlé!“ řekl Théoden. „Takže Denethor neslyšel o naší jízdě a ztratil naději, že přijedeme.“

„*V nouzi je každá minuta drahá, a přece je lepší pozdě než nikdy,*“ řekl Éomer. „A uvidíme možná, že za celou dobu, co lidé umějí mluvit, nebylo tohle rčení pravdivější.“

Byla noc. Po obou stranách silnice se tiše pohybovalo rohanské vojsko. Silnice teď mýjela předhůří Mindolluiny a otáčela se k jihu. Daleko a téměř přímo vpředu prosvítala pod černým nebem rudá záře a úbočí velké hory se proti ní temně rýsovalo. Blížili se k pelennorským Rammas, den však ještě nepřicházel.

Král jel uprostřed vedoucího oddílu, kolem něho muži z jeho domu. Za nimi jel Elfhelmův *éored*, a tu si Smíšek všiml, že Derhelm opustil své místo a ve tmě vytrvale předjížděl, dokud nejel těsně za královou stráží. Došlo k zastávce. Smíšek slyšel vpředu tichý hovor. Vrátili se vyzvědači, kteří jeli napřed až téměř k hradbě. Přijeli ke králi.

„Hoří tam veliké ohně, pane,“ řekli. „Celé Město je obklopeno plameny a pole je plné nepřátel. Zdá se ale, že všichni jsou staženi do útoku. Nakolik můžeme odhadnout, na vnější hradbě jich zůstalo pár a ti o nic nedbají a pilně bourají.“

„Vzpomínáš na slova toho divokého člověka, pane?“ řekl jiný. „V míru žiji na otevřené Vysočině, jmenuji se Wídfara a i mně vzduch přináší noviny. Vítr se už obrací. Dýchá to z jihu, je cítit mo-

ře, i když slaboučce. Ráno přinese něco nového. Až přejedeš hradbu, nad ohavnými výpary bude svítat.“

„Mluvíš-li pravdu, Wídfaro, kéž přežiješ tento den a čekají tě blažené roky!“ řekl Théoden. Obrátil se k mužům ze své domácnosti, kteří byli poblíž, a promluvil teď jasným hlasem, takže ho zaslechli i mnozí jezdci z prvního *éoredu*:

„Teď přišla hodina, Jezdci z Marky, synové Eorlovi! Nepřítel a oheň před námi, domovy daleko za námi. A přece: ač budete bojovat na cizím poli, sláva, kterou sklídíte, bude navždy vaše vlastní. Složili jste přísahy: splňte je všechny, pánu i zemi i přátelství a spojenectví!“

Muži udeřili kopími o štíty.

„Éomere, můj synu! Ved' první *éored*,“ řekl Théoden, „pojede za královou zástavou uprostřed. Elfhelme, až přejedeme hradbu, ved' svůj oddíl doprava. A Grimbold povede svůj doleva. Ať ostatní oddíly následují tyto vedoucí, jak se dá. Udeřte všude, kde se nakupí nepřátelé. Jiné plány činit nemůžeme, protože dosud nevíme, jak se vyvíjejí věci v poli. Teď kupředu a nebojte se žádné tmy!“

Vedoucí družina vyjela tak rychle, jak to šlo, protože byla pořád hluboká tma, ať Wídfara předpovídal cokoli. Smíšek jel za Dernhelmem, levou rukou se držel a druhou se snažil povytáhnout meč z pochvy. Cítil teď hořce pravdivost králových slov: „*Co by sis počal v takové bitvě, Smělmíre?*“ „Jenom tohle,“ myslel si, „budu na přítěž jezdcí a přinejlepším budu doufat, že se udržím v sedle a nenechám se rozdupat pádicími koňmi!“

K vnější zdi byly sotva tři míle. Brzy k ní dojeli, Smíškovi až příliš brzy. Vypukl divoký pokřik a třesky zbraně, srážka však byla krátká. Skřetů na zdech bylo pár a překvapených, takže byli rychle pobiti a rozehnáni. Před troskami severní brány Rammas král zastavil podruhé. První *éored* se stáhl kolem něho. Dernhelm se držel při králi, přestože Elfhelmův oddíl byl kus vpravo. Grimboldovi muži odbočili a přejeli k široké průrvě ve zdi dál na východě.

Smíšek vyhlížel Dernhelmovi za zády. Daleko, snad deset mil a víc, byl veliký požár, ale mezi ním a Jezdci plápolaly ve velikém půlkruhu řady ohňů. Nejblíže sahaly asi na tři míle od nich. Na temné

pláni o mnoho víc nerozeznal a zatím neviděl žádnou naději na jitra a necítil žádný vítr, ať už z jakéhokoli směru.

Rohanské vojsko se tiše pohnulo vpřed do gondorských polí, lilo se do nich pomalu, ale vytrvale, jako příliv stoupající průlomem v hrázi, kterou lidé pokládali za bezpečnou. Mysl a vůle Černého kapitána však byla plně upnuta k hroučícímu se městu a dosud k němu nedošly zprávy a varování, že v jeho plánech je chyba.

Za chvíli vedl král své muže trochu stranou k východu, aby se dostal mezi obkličující ohně a vnější pláne. Stále se proti nim nikdo nestavěl a stále nedával Théoden žádné znamení. Nakonec zastavil ještě jednou. Město bylo už blíž. Ve vzduchu visel pach spáleniště a samotný stín smrti. Koně zneklidněli. Král však seděl nehybně na Bělohřívákovi a zíral na smrtelný zápas Minas Tirith jako zasažen náhlou bolestí či děsem. Jako by se scvrkal, pokořen stářím. I Smíšek cítil, že na něho padla velká tíže hrůzy a pochybností. Srdce mu bilo pomalu. Čas se zdál viset v nejistotě. Jedou příliš pozdě! Příliš pozdě je horší než nikdy! Třeba Théoden zakolísá, skloní hlavu, obrátí se, odplíží a ukryje se v kopcích.

A vtom to Smíšek pocítil nad všechny pochyby: změna! Vítr mu vanul do tváře. Mihotalo se světlo. Daleko, daleko na jihu bylo matně vidět mraky jako valící a vlekoucí se šedé mátohy, za nimi leželo jitra.

V tom okamžiku však zablýsklo, jako by ze země pod Městem vyšlehl oheň. Palčivou vteřinu oslnivě vystávalo v dálce černé a bílé, nejvyšší věž jako třpytivá jehla, a pak, když se temnota opět zavřela, se přes pláň převalilo veliké zadunění.

V té chvíli se králova ohnutá postava rázem napřímila. Opět byl vysoký a hrdý, povstal ve třmenech a zvolal mocným hlasem, jasněji, než z nich někdo slyšel volat smrtelníka:

*Vzhůru ted', vzhůru Jezdci Théodenovi!
Lítý boj čeká: plameny a činy!
Kopí se štípe, štít jiskry křeše,
den mečů, den rudý, nežli slunce vzejde!
Jeďte jen, jeďte! Do Gondoru jeďte!*

S tím sáhl po velikém rohu, který nesl jeho praporečník Guthláf, a zadul do něho tak, že se rozpukl. Rázem se zvedly všechny rohy v celém vojsku a zazpívaly, a jejich troubení v onu hodinu bylo jako bouře na pláni a hrom v horách.

Jed'te jen, jed'te! Do Gondoru jed'te!

Najednou král křikl na Bělohříváka a kůň skočil vpřed. Za ním se třepotala jeho zástava, bílý kůň na zeleném poli, ale on ji předháněl. Za ním hřměli rytíři z jeho domu, ale král byl stále před nimi. Jel tam Éomer, bílý koňský ohon mu rychlostí vlál za přílbou a čelo prvního *éoredu* burácelo jako zpěněný příboj na pobřeží, ale Théodena předjet nemohli. Byl jako posedlý smrtí, či snad se mu bojová zuřivost jeho otců rozběhla žilami jako nový oheň, letěl na Bělohříváku jako bůh ze starých dob, jako sám velký Oromě v bitvě Valar, když byl svět mlád. Zlatý štít byl odhalen, a hle: svítil jako obraz slunce a tráva zeleně zahořívala pod bílými nohama králova oře. Vždyť přicházelo jitro, jitro a vítr od moře, temnota byla sňata a mordorská vojska kvílela hrůzou a prchala a hynula a kopyta hněvu je rozdupávala. A pak celé rohanské vojsko propuklo v zpěv a Jezdci zpívali a zabíjeli, protože se jich zmocnila radost z bitvy, a zvuk jejich zpěvu, který byl krásný a strašný, dolehl do Města.

BITVA NA PELENNORSKÝCH POLÍCH

Ten, kdo vedl útok na Gondor, však nebyl žádný skřetí náčelník nebo lupič. Tma se trhala příliš brzy, dříve, než stanovil jeho Pán, štěstěna ho v tu chvíli zrazovala a svět se obracel proti němu, vítězství mu klouzalo z ruky, právě když ji po něm vztáhl. Jeho paže však byla dlouhá. Dosud velel, vládl velikou mocí. Král, Prstenový přízrak, Pán nazgûlû, měl mnohé zbraně. Opustil Bránu a zmizel.

Théoden, král Marky, dorazil k silnici od Brány k Řece a obrátil se k Městu, které už bylo sotva míli vzdáleno. Trochu zvolnil, pátraje po nových nepřátelích, jeho rytíři ho obklopili a Dernhelm byl mezi nimi. Vpředu, blíž k hradbám, Elfhelmovi muži mezi obléhacími stroji sekali, zabíjeli a zaháněli nepřítele do hořících jam. Téměř celá severní polovina Pelelnoru byla zaplavena Jezdci a hořely tam tábory, skřeti prchali k Řece jako stáda před honáky a Rohirové jezdili sem a tam, kam se jim zachtělo. Ještě však neprolomili obklíčení, ještě nedobyli Bránu. Před ní stálo množství nepřátel a na druhé polovině pláně byly další, ještě neporazené voje. Na jih od silnice ležela hlavní síla Haradských a jejich jezdci se tam seskupili pod praporem svého náčelníka. Ten vzhlédl a v rostoucím světle spatřil, že králova zástava je daleko vpředu v bitvě a kolem ní jen hrstka mužů. Tu se ho zmocnila rudá zuřivost, hlasitě zakřičel, rozvinul svůj praporec s černým hadem na šarlatovém poli a vyjel proti bílému koni na zeleném s velkým houfem mužů, zakřivené šavle Jižanů vzlétly, jako když se zatřpytí hvězdy.

Pak si Théoden všiml jeho, a místo aby čekal na nápor, křikl na Bělohříváka a střemhlav se vrhl náčelníku vstříc. Veliký třesk provázel jejich setkání. Bílá zuřivost Seveřanů však měla palčivější žár a jejich rytíři s dlouhými ostrými kopími byli zručnější. Bylo jich méně, ale rozčísli Jižany jako ohnivý blesk hvozd. Nejhustší sečí jel Théoden, a kopí se mu rozštíplo, když srazil náčelníka. Vytasil meč a

pobodl koně k praporci, ťal po tyči i po nosiči, a černý had klesl. Nato se všichni nepobití z jižanské jízdy obrátili a prchali pryč.

Ale co to? Uprostřed slávy náhle králův zlatý štít zmatněl. Nové jitro bylo smazáno z oblohy. Kolem krále padla tma. Koně se vzpínali a řičeli. Muži vyhození ze sedel se váleli po zemi.

„Ke mně! Ke mně!“ volal Théoden. „Vzhůru, Eorlovci! Nebojte se žádné tmy!“ Bělohřívák zdivočelý hrůzou však stál na zadních a bil do vzduchu a pak se s velikým zařičením zřítíl na bok: prolétla jím černá střela. Král padl pod něho.

Veliký stín klesal jako padající mrak. A hle: byl to okřídlený tvor. Jestliže pták, tedy větší než všichni ostatní ptáci, byl holý, bez brků a bez per a jeho obrovité letky byly jako kožní blány mezi rohovitými prsty, zapáchal. Snad to byl nějaký z tvorů staršího světa, jehož rod se zdržoval v zapomenutých horách pod studeným svitem měsíce, přežil svou dobu a v ohybném hnízdě zplodil toto poslední, pozdní pokolení propadlé zlu. A Temný pán jej vzal a pěstoval jej na dravcích pokrmech, až přerostl všechny ostatní létavé tvory, a dal jej svému služebníku jako oře. Snášel se dolů, pak složil prstnaté blány, zakrákal a usadil se na Bělohřívákově těle, zaryl do něho drápy a ohnul dlouhý holý krk.

Seděla na něm obrovitá postava, hrozivá v černém plášti. Měla ocelovou korunu, ale mezi okrajem a hávem nebylo vidět nic než smrtící lesk očí. Pán nazgûlû, vrátil se do vzduchu, než přešla tma, povolal svého oře, a teď přicházel znovu, přinášel zkázu, obracel naději v zoufalství a vítězství ve smrt. Třímal veliký černý palcát.

Théoden však nebyl zcela opuštěn. Rytíři jeho domu leželi kolem pobiti nebo je splašení koně unášeli daleko do pole. Přesto tu jeden stál: mladičkový Dernhelm, nebojácný ve své věrnosti, plakal, neboť miloval krále jako otce. Přes celý útok zůstal Smíšek za ním nezraněn, dokud nepřišel Stín, potom je Větroplach ve své hrůze shodil a zdivočele teď běhal po pláni. Smíšek lezl po čtyřech jako omámené zvíře a ležel na něm takový děs, že byl slepý a bylo mu špatně.

„Králův vojáku! Králův vojáku!“ křičelo v něm srdce. „Musíš stát při něm. Budete pro mne jako otec, to jsi říkal.“ Jeho vůle však neodpovídala a jeho tělo se třáslo. Neodvažoval se otevřít oči ani vzhlédnout.

Pak se mu v zatemnělé mysli zdálo, že slyší mluvit Dernhelma, a přece zněl ten hlas náhle jinak, připomínal jakýsi hlas, který znával.

„Táhni, ohavný dwimmerlaiku, pane mrtvol! Nech mrtvé na pokoji!“

Odpověděl studený hlas: „Nevstupuj mezi nazgûla a jeho kořist! Nebo tě nezabije. Odnese tě do domu nářků, až do nejzazší temnoty, kde bude tvé tělo stráveno a tvá schoulená mysl obnažena před Okem bez víčka.“

Zařinčel tasený meč. „Dělej, co chceš, ale já ti v tom zabráním, budu-li moci.“

„Zabráníš mně? Ty blázne. Mně nezabrání žádný živý muž!“

Tu Smíšek zaslechl nejpodivnější ze všech zvuků v té hodině. Zdálo se, že se Dernhelm směje, a jasný hlas zazvonil jako ocel. „Ale já nejsem živý muž! Máš před sebou ženu. Jsem Éowyn, Éomundova dcera. Stojíš mezi mnou a mým pánem a příbuzným. Táhni, pokud nejsi nesmrtelný! Ať živý nebo temný nemrtvý, srazím tě, jestli se ho dotkneš.“

Okřídlený tvor na ni zavřískl, ale Prstenový přízrak neodpovídal a mlčel jako v náhlé pochybnosti. Samotný úžas na okamžik překonal Smíškův strach. Otevřel oči a černota z nich spadla. Pár kroků od něho seděla veliká obluda, kolem ní byla tma a nad ní se tyčil Pán nazgûlů jako stín zoufalství. Kousek vlevo, tváří k nim, stála ta, které říkal Dernhelm. Přílbice, pod níž se tajila, však spadla a její jasné vlasy osvobozené z pout jí bledězlatě zářily na ramenou. Její oči, šedé jako moře, byly tvrdé a nelítostné, a přece měla slzy na tvářích. V ruce držela meč a zvedala štít proti děsným očím nepřítele.

Byla to Éowyn i Dernhelm. Smíškovi vyvstala v mysli vzpomínka na tvář, kterou viděl při odjezdu z Šeré Brázdy: tvář toho, kdo jde hledat smrt, protože nemá naději. Srdce mu naplnil soucit a veliký úžas a náhle v něm procitla pomalu se budící statečnost jeho lidu. Sevřel pěst. Nesmí zemřít, tak krásná, tak zoufalá! Aspoň ne sama, bez pomoci.

Tvář jejich nepřítele nebyla obrácena k němu. Přesto se sotva odvažoval pohnout hrůzou, aby na něho nepadlo smrtící oko. Pomaloučku se začal plížit stranou, Černý kapitán, upřený ve zlobě a v pochybnosti k ženě před sebou, si ho nevšímal o nic víc než červa v blátě.

Veliká obluda náhle zatloukla křídly a vyvalil se puch. Vyskočila zase do vzduchu a pak rychle s vřeskem padla na Éowyn, zobák i drápy napřažené.

Rohirská dívka, dítě králů, štíhlá, avšak jako břit meče, krásná, a přece strašlivá, však nezbledla. Zasadila rychlou ránu, obratnou a smrtící. Přetřela natažený krk a useknutá hlava padla jako kámen. Odskočila, když se veliký tvor řítil do zkázy s roztaženými křídly a zhroutil se na zem, sotva dopadl, stín pomínil. Kolem dívky se rozlilo světlo a vlasy jí zazářily ve vycházejícím slunci.

Ze zkázy povstal Černý jezdec. Vysoký a hrozivý čněl nad ní. S nenávisným výkřikem, který štípal do uší jako jed, nechal dopadnout palcát. Její štít se roztrhl na kousíčky a paže se zlomila. Klopýtla a padla na kolena. Sklonil se nad ní jako mrak a oči se mu leskly, zvedl palcát, aby zabil.

Náhle však klopýt i on, vykřikl krutou bolestí a jeho rána šla mimo, zasáhla jen zem. Smíškův meč ho bodl zezadu, prorazil černý plášť, pronikl pod drátěnou košili a přetřel šlachy pod jeho mocným kolenem.

„Éowyn, Éowyn!“ vykřikl Smíšek. Tu se potácivě zvedla a z posledních sil vrazila svůj meč mezi korunu a plášť, když veliké rameno před ní pokleslo. Meč se s třpytem rozlétl v úlomky. Koruna se zvonivě odkutálela. Éowyn se zhroutil na tvář na padlého nepřítele. Avšak hle! Plášť a drátěná košile byly prázdné. Ležely na zemi bez tvaré, potřhané a pomuchlané, a třesoucím se vzduchem se nesl výkřik, slábl v ostrý kvíl a s větrem odlétal, tenký hlas bez těla, který umíral, byl pohlcen a svět jej v onom věku víckrát neuslyšel.

A hobit Smělmír tam stál vprostřed zabitých, mžouraje jako sova v denním světle, protože ho oslepovaly slzy, mlhou hleděl na Éowyninu plavou hlavu, která ležela a nehýbala se, a pak na tvář krále padlého uprostřed své slávy. Bělohřívák se sice ve smrtelném zápase opět odvalil, přesto se stal zhoubou svého pána.

Potom se Smíšek sklonil, vzal ho za ruku, aby ji políbil, a hle: Théoden otevřel oči, byly jasné. Tiše promluvil, ač s námahou.

„Sbohem, pane holbytlo!“ řekl. „Mé tělo je zpřelámáno. Odcházím ke svým otcům. A teď se ani v jejich velké společnosti nebudu

stydět. Srazil jsem černého hada. Pochmurné ráno, radostný den a zlatý západ slunce!“

Smíšek nedokázal promluvit, ale opět se rozplakal. „Odpusťte mi, pane,“ řekl nakonec, „že jsem porušil váš příkaz, a přece jsem ve vašich službách nedokázal víc než plakat při loučení.“

Starý král se usmál. „Netrap se! Je odpuštěno. Velké srdce si nedá odepřít. Žij teď požehnaně, a až budeš sedět v míru se svou dýmčíčkou, vzpomeň si na mne. Vždyť už nikdy neposedíme spolu v Meduseldu, jak jsem slíbil, a nebudu poslouchat tvé nauky o bylinách.“ Zavřel oči a Smíšek se vedle něho poklonil. Vzápětí promluvil znovu. „Kde je Éomer? Mé oči se už tmí a rád bych ho viděl, než odejdu. Musí být po mně králem. A rád bych vzkázal Éowyn. Nechtěla, abych ji opouštěl, a teď už ji neuvidím. Byla mi dražší než dcera.“

„Pane, pane,“ začal Smíšek trhaně, „ona -“, v tu chvíli se však ozval velký hluk a všude kolem se rozezvučely rohy a trubky. Smíšek se rozhlédl: zapomněl na válku a na celý svět kolem a zdálo se mu to kolik hodin, co král vyjel vstříc pádu, ačkoli to vpravdě byla jenom chvilka. Teď ale viděl, co jim hrozí: že budou chyceni uprostřed veliké bitvy, jež se záhy srazí.

Po silnici od Řeky spěchaly nové šiky nepřátel, zpod hradeb přicházely morgulské síly a za nimi se zvedaly obří hřbety mûmaků s válečnými věžemi. Od severu však Éomerův bílý chochol vedl velkou frontu Rohirů, kteří se opět sebrali a seřadili, a z Města vycházela všechna síla mužů, která byla uvnitř. Vpředu se nesla stříbrná labuť Dol Amrothu a hnala nepřátele od Brány.

Smíškovi na okamžik prolétla hlavou myšlenka: „Kde je Gandalf? Není tu? Nemohl zachránit krále a Éowyn?“ Nato však chvatně přijel Éomer a s ním rytíři z domácnosti, kteří zůstali naživu a už ovládli své koně. Hleděli v úžasu na mrtvolu obludy, která tam ležela, a jejich koně se odmítali přiblížit. Éomer však seskočil ze sedla, a když přistoupil ke králi, padl na něho zármutek a zaraženost a zůstal stát mlčky.

Potom vzal jeden z rytířů královu zástavu z ruky praporečnicka Guthláfa, který ležel mrtev, a zvedl ji. Théoden pomalu otevřel oči. Vida zástavu, učinil znamení, aby ji dali Éomerovi.

„Bud' zdrav, králi Marky!“ řekl. „Jed' k vítězství! Dej za mne sbohem Éowyn!“ A tak zemřel a nevěděl, že Éowyn leží vedle něho. A ti, kdo stáli kolem, plakali a volali: „Králi Théodene! Králi Théodene!“

Éomer jim však řekl:

*Přemozte pláč! Mocný byl ten padlý
a pěkný konec měl. Mohyly nakupíme
a potom budou plakat ženy. Nás volá válka!*

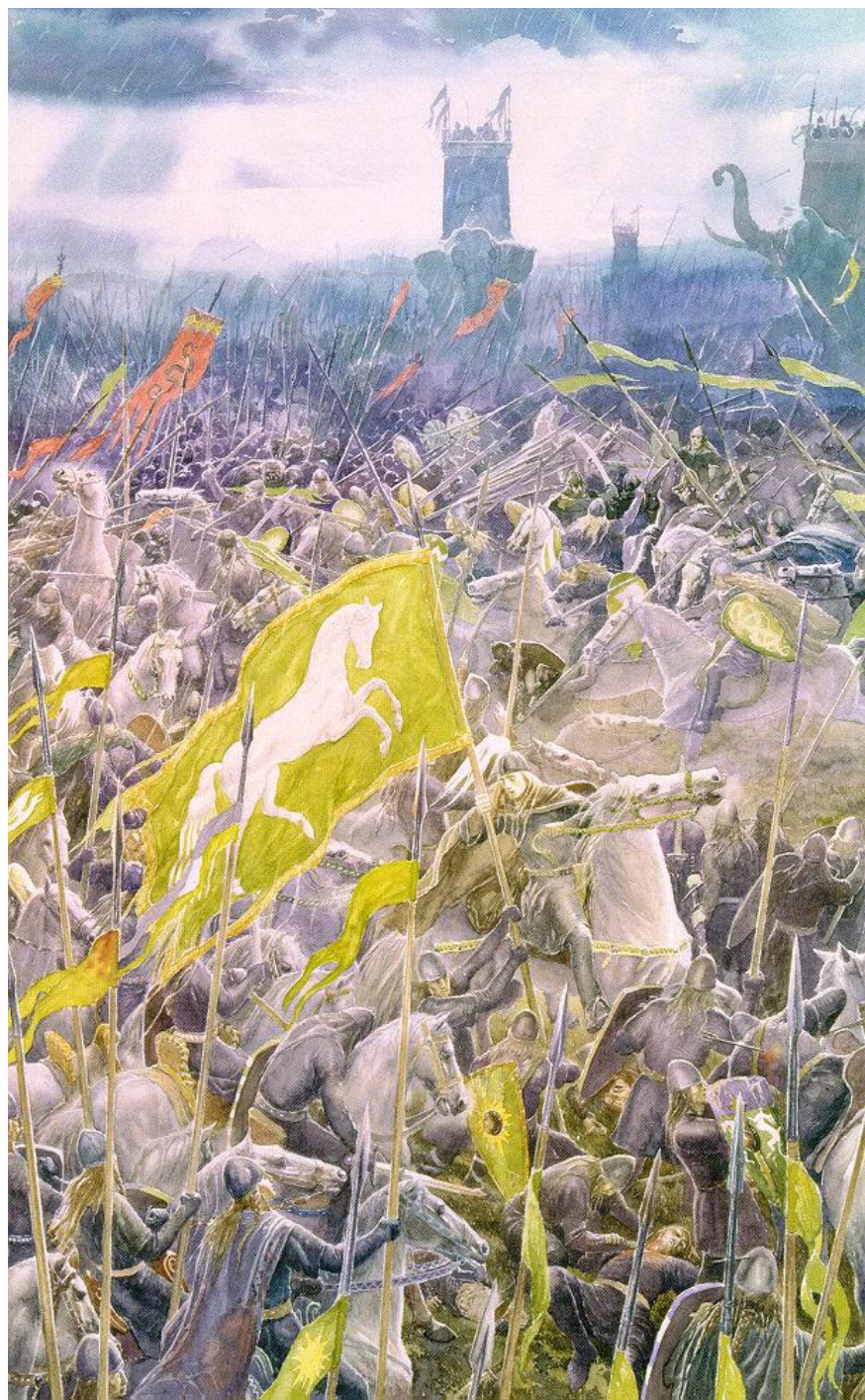
A přece sám plakal, když to říkal. „Ať jeho rytíři zůstanou tady,“ řekl, „a odnesou jeho tělo se ctí z pole, aby se přes ně nepřehnala bitva! Ano, a také všechny ostatní královny muže, kteří tu leží.“ Nato pohlédl na zabité a připomínal jejich jména. Vtom spatřil svou sestru Éowyn, kde ležela, a poznal ji. Tvář mu smrtelně zbledla a vzňala se v něm chladná zuřivost, takže byl na chvíli neschopen slova. Zatoužil po smrti.

„Éowyn! Éowyn!“ vykřikl nakonec. „Éowyn, jak ses sem dostala! Co je to za šílenství či kouzla? Smrt, smrt, smrt! Smrt ať nás vezme všechny!“

Pak bez porady, nečekaje na příchod mužů z Města, pobodl koně střemhlav zpět do čela fronty, zadul na roh a zavolal hlasitě do útoku. Přes pole zazvonil jeho jasný hlas: „Smrt! Jed'te, jed'te do zkázy a konce světa!“

S tím se dalo vojsko do pohybu. Rohirové však už nezpívali. Volali *smrt* jedním mohutným a strašným hlasem, nabrali rychlost jako velická přílivová vlna, mihli se kolem svého padlého krále a s rykem ujížděli na jih.

A hobit Smělmír tu pořád stál, mžikaje skrz slzy, a nikdo k němu nemluvil, jako by si ho vůbec nikdo nevšímal. Setřel slzy, shýbl se, aby sebral zelený štít, který mu dala Éowyn, a hodil si jej na záda. Pak se ohlížel po svém meči, který mu vypadl, když udeřil, zmrtevěla mu totiž paže a mohl teď užívat jen levé ruky. A hle! Tu ležela jeho zbraň, čepel však kouřila jako suchá větev strčená do ohně, jak se díval, kroutila se a tratila se a byla strávena.

Tak odešel meč z Mohylových vrchů, dílo Západní říše. Ale ten, kdo jej pomalu koval kdysi dávno v Severním království, když byli Dúnadani mladí a jejich hlavním nepřítelem byla strašlivá říše Angmar a její Černokněžný král, ten by se radoval, kdyby znal jeho osud. Žádná jiná čepel, i kdyby jí vládla mohutnější ruka, by nezasadila onomu nepříteli ránu tak palčivou a neprořala by nemrtvé tělo, nezlomila kouzlo, jež upínalo neviditelné šlachy k jeho vůli.

Muži teď zvedli krále, položili pláště na tyče kopí, a tak ho nesli k Městu. Jiní jemně zvedli Éowyn a nesli ji za ním. Muže z královny domácnosti však ještě z pole odnést nemohli, padlo tam totiž sedm králových rytířů a mezi nimi jejich náčelník Déorwine. Položili je tedy stranou od nepřátel a od obludy a zabodali kolem kopí. Později, když bylo po všem, se muži vrátili a rozdělali oheň, jímž spálili mrtvolu obludy. Pro Bělohříváka však vykopali hrob a na něj postavili kámen, do nějž vytesali v jazycích Gondoru a Marky:

*Věrný, a přece pána svého zhouba,
Bělohřívák rychlý, rohanských stád chloubá.*

Vysoká a zelená rostla tráva na Bělohřívákově rovu, ale půda, kde spálili obludu, zůstala navěky černá a holá.

Pomalou a smutně kráčel Smíšek vedle nosičů a bitvy si už nevšímal. Byl unavený a rozbolavělý a údy se mu třásly jako v zimnici. Od Moře se přivalil prudký déšť a zdálo se, že všechno pláče pro Théodena a Éowyn a hasí ohně v Městě šedými slzami. Jen mlhavě spatřil za chvíli předvoj Gondorských, jak se blíží. Předjel Imrahil, kníže Dol Amrothu, a přitáhl otěže.

„Jaké břímě to nesete, rohanští muži?“ zvolal.

„Krále Théodena,“ odpověděli. „Je mrtev. Král Éomer nyní jede do boje: ten s bílým chocholem ve větru.“

Kníže tedy sestoupil z koně, poklekl u már na počest krále a jeho velikého útoku a zaplakal. Když vstával, pohlédl na Éowyn a užasl. „To je přece žena!“ řekl. „Vyjely nám snad na pomoc i ženy Rohirů?“

„Ne, jenom jediná,“ odpověděli. „To je Paní Éowyn, Éomerova sestra, nevěděli jsme, že jede, až do této hodiny, a velmi nás to rmoutí.“ Kníže spatřil její krásu, přestože tvář měla bledou a chladnou, a dotkl se její ruky, když se nad ní skláněl, aby si ji lépe prohlédl. „Rohanští muži!“ vykřikl. „Nemáte mezi sebou žádného lékaře? Je raněna, snad na smrt, ale věřím, že ještě žije.“ Podržel jí před ústy lesklý náloketník, který měl na paži, a hle: objevila se na něm sotva postřehnutelná mlžička.

„Nyní je třeba spěchu,“ řekl a poslal rychle zpátky do Města pro pomoc. Sám se hluboce poklonil padlému, rozloučil se, nasedl a odjel do bitvy.

Teď se na polích Pelennoru rozběsil boj, třesk zbraní vysoko vzlétal s výkřiky mužů a ržáním koní. Troubily rohy a vřeštěly trubky a můmakové ryčeli, když je pobodávali do války. Pod jižními hradbami Města teď gondorští pěšci dotírali na morgulské šiky, jichž tam byla dosud sebrána velká síla. Jezdci však jeli na východ posílit Éomera: Hurin Vysoký, Strážce klíčů a Pán Lossarnachu, Hirluin ze Zelených vrchů a sličný kníže Imrahil se svými rytíři.

Pomoc Rohirům přišla v nejvyšší čas, štěstí se totiž obrátilo proti Éomerovi a jeho zuřivost ho zradila. Jeho veliký hněvný nájezd zcela rozvrátil frontu nepřátel a veliké klíny jeho Jezdců projely naskrz řadami Jižanů, rozprašující jezdce a srážející pěší pod kopyta. Kde se však objevili můmakové, tam koně nechtěli, ale zachvívali se a uhýbali, velicí netvoři stáli neporaženi jako obranné věže a Haradští se seskupovali kolem nich. Jestliže bylo Rohirů na počátku útoku třikrát méně než samotných Haradských, jejich postavení se brzy zhoršilo, z Osgiliathu totiž proudily do pole nové síly. Byly sebrány pro plnění Města a pustošení Gondoru a čekaly na zavolání kapitána. Ten zhynul, ale morgulský pobočník Gothmog je vrhl do řeže: Východňany se sekýrami a Varjagy z Chandu, Jižany v šarlatu a černé muže z Dálného Haradu, připomínající poloviční obry s bílými očima a červenými jazyky. Někteří se teď hnali Rohirům do zad, jiní mířili na západ, aby zadrželi síly Gondoru a zabránili jim spojit se s Rohanem.

Právě když se den takto začal obracet proti Gondoru a naděje kolísala, ozval se ve Městě nový pokřik. Bylo to uprostřed dopoledne a

vanul silný vítr, déšť letěl na sever a slunce svítilo. V tom čistém vzduchu spatřili pozorovatelé na zdech zdáli novou strašlivou podívanou a poslední naděje je opustila.

Anduina totiž od zákrutu u Harlondu tekla tak, že z Města na ni muži viděli řadu mil po proudu a dalekozrací zahlédli každou blížící se loď. Když tam teď pohlédli, vykřikli úlekem: na třpytivém proudu spatřili černé loďstvo poháněné větrem, lehké galéry a veliké lodi s mnoha vesly a s černými plachtami, jež se nadouvaly větrem.

„Umbarští korzáři!“ křičeli muži. „Umbarští korzáři! Pohled'te, umbarští korzáři jedou! To tedy padl Belfalas a Ethir a Lebennin nám vzali. Korzáři táhnou na nás! To je poslední rána osudu!“

Někteří se zmateně rozběhli ke zvonům, protože ve Městě nemohli najít nikoho, kdo by velel, a bili na poplach, jiní troubili znamením ústupu. „Zpátky k hradbám!“ volali. „Zpátky k hradbám! Vrat'te se do Města, než bude všechno zaplaveno!“ Avšak vítr, který poháněl lodi, odvíval jejich křik.

Rohirové však nepotřebovali zprávy ani výstrahy. Až příliš dobře sami viděli černé plachty. Vždyť Éomer už byl stěží míli od Harlondu a mezi ním a přístavem se tlačily houfy jeho dřívějších nepřátel, zatímco za ním se hnali noví nepřátelé a odřezávali ho od knížete. Teď hleděl na Řeku a naděje mu umírala v srdci a vítr, kterému předtím žehnal, teď proklínal. Mordorský voj se posilnil a s novou lačností a zuřivostí nastoupil do útoku.

Teď byla Éomerova nálada přísná a mysl opět jasná. Dal zatroubit na rohy, aby sebral co možno nejvíc mužů pod svou zástavu, chtěl totiž nakonec postavit velikou zeď štítů a bojovat tam opěšalý, dokud všichni nepadnou, a vykonat na Pelennorských polích činy hodné písně, i kdyby na Západě nezbyl jediný, kdo by pamatoval na posledního krále Marky. Vyjel tedy na zelený vršíček, tam zarazil zástavu a Bílý kuň se zavlnil a zavlál ve větru.

*Z pochyb a tísně tmou do jitra jel jsem,
zpíval jsem slunci, zasnítel se meč.
Do konce naděje jsem dojel,
a teď do skonání zlobou a zhoubou do zatmění dne!*

Tak mluvil, a přece se smál, když to říkal. Vždyť se ho opět zmocnila radost z boje, byl přece dosud nezraněn, byl mladý a byl král: pán bojovného lidu. A hle! Když se vysmál zoufalství, pohlédl opět na černé lodě a vzdorně proti nim zvedl meč.

A tu se ho zmocnil úžas a veliká radost, vyhodil meč do slunce a zpíval, když jej chytal. A všechny oči sledovaly jeho pohled a hle: nad první z lodí zavlála veliká zástava a vítr ji rozestřel, když loď zahýbala do Harlondu. Kvetl tam Bílý strom, a to značilo Gondor, kolem však bylo Sedm hvězd a nahoře vysoká koruna, znaky Elendila, které nenosil žádný pán po nespočetně let. Hvězdy plápolaly na slunci, protože byly z drahokamů Arwen, Elrondovy dcery, a koruna za jitra zářila, protože byla z *mitrilu* a zlata.

Tak přišel Aragorn, syn Arathornův, Elessar, Isildurův dědic, ze Stezek Mrtvých, hnán větrem od Moře, do Gondorského království. Veselí Rohirů bylo přívalem smíchu a blýskavých mečů a radost a úžas Města byly hudbou trubek a zvoněním zvonů. Mordorských vojsk se však zmocnil zmatek a zdálo se jim velkým kouzelnictvím, že jejich vlastní lodě jsou plné nepřátel. Padl na ně černý děs, protože viděli, že tok osudu se obrací proti nim a že se jejich zkáza blíží.

K východu jeli rytíři z Dol Amrothu a hnali nepřítelů před sebou: obro-lidi a skřety, kteří nenávidí slunce. Na jih rázoval Éomer a muži prchali před jeho tváří a byli chyceni mezi kladivem a kovádkou. Na mola Harlondu teď totiž vyskakovali muži z lodí a hnali se na sever jako bouře. Přicházeli Legolas, Gimli se sekyrou v ruce a Halbarad se zástavou, Elladan a Elrohir s hvězdami na čele, Dúnadani s těžkýma rukama, Hraničáři ze Severu, a vedli udatný lid z Lebenninu a Lamedonu a z jižních lén. Přede, všemi však jel Aragorn s Plamenem Západu, Andúrilem, který plál novým ohněm, znovu zkutým Narsilem, smrtonosným jako zastara, na čele měl Elendilovu hvězdu.

A tak se posléze Éomer a Aragorn setkali vprostřed bitvy. Opřeli se o meče a dívali se na sebe a byli rádi.

„Tak se opět setkáváme, přestože všechna vojska Mordoru ležela mezi námi,“ řekl Aragorn. „Neříkal jsem to u Hlázky?“

„Říkal,“ pravil Éomer, „ale naděje často klame a já tenkrát nevěděl, že máš dar předvídání. Přesto je nečekaná pomoc dvojnásob požehnaná a nikdy nebylo radostnějšího shledání přátel.“ Podali si ruce.

„Ani včasnějšího,“ řekl Éomer. „Přicházíš v nejvyšší čas, příteli. Mnoho ztrát a žalů nás postihlo.“

„Pomstěme je tedy, než o nich budeme mluvit!“ řekl Aragorn a rozjeli se zpátky do boje spolu.

Ještě je čekal těžký boj a dlouhá práce, Jižané totiž byli smělí a urputní a v zoufalství zuřiví, a Východňané byli silní a otužilí válečníci a neprosili o milost. A tak se tady a onde u spálených domů a stodol, na kopcích, na pahrbcích, pod zdí anebo v poli pořád seskupovali a bojovali, dokud nepohasl den.

Pak slunce konečně zapadlo za Mindolluinu a naplnilo celou oblohu velikým požárem, takže kopce a hory byly jako obarveny krví, oheň plál i na řece a tráva Pelennoru se do noci červenala. V tu hodinu byla veliká Bitva na Gondorském poli skončena, v celém kruhu Rammas nebyl jediný živý nepřítel. Všichni byli pobiti s výjimkou těch, kdo prchli, aby zemřeli nebo se utopili v rudé pění na Řece. Prameno se jich vrátilo na východ do Morgulu či Mordoru, a do země Haradských přišel jen příběh z dále: pověst o hrozném hněvu Gondoru.

Aragorn, Éomer a Imrahil jeli zpátky k Bráně Města a byli tak unavení, že se nedokázali radovat ani trápit. Byli nezranění, protože takové bylo jejich štěstí a obratnost a síla jejich paží, a vsukotku málokdo se odvážil postavit se jim nebo jim pohledět do tváře v hodině jejich hněvu. Mnozí jiní však byli raněni nebo zmrzačeni anebo leželi v poli mrtvi. Sekyry rozsekaly Forlonga, když bojoval sám a opěšalý, a Duilin Morthondský i jeho bratr byli ušlapáni za útoku na můmaky, když vedli své lučištníky blízko, aby mohli netvory střílet do oka. Krásný Hirluin se už nevrátil do Pinnath Gelinu, Grimbold do Grimsladu a Halbarad, Hraničář s těžkou rukou, na Sever. Nemálo jich padlo, proslulých i bezejmenných, kapitánů i vojáků, byla to převeliká bitva a plný počet o ní nevydává žádný příběh. Tak pravil dlouho potom básník v Rohanu ve své písni o Mohylách u Mundburgu:

*Zahučely rohy, rozlehly se v horách,
míhaly se meče v poli pod městem.
Klusali koně do Kamenné země
jak vítr s jitem. Válka jiskřila.*

*Tam padl Théoden, proslulý Thengelovec,
do zlaté síně, do zelených luk,
na pláň severní on nepojede zpět,
vojska velitel. Harding a Guthláf,
Dúnhere a Déorwine, Horn a Fastred
krev dali kraji dalekému:
v Mohylách u Mundburgu mlčky práchnivěji
s pobratimy svými, pány z Gondoru.
Nevrátí se Hirluin nazpět do svých hor,
ani starý Forlong do svých světlých planin,
tam do Arnachu, do své domoviny
ve slávě, ani statní lučičiníci
Derufin a Duilin k vodám dumavým
hluboké Morthondy, do které hledí hory.
Smrt za jitra i za soumraku
přijali páni jako poddaní.
Spí sladce v Gondoru u Velké řeky
šedé jak slzy, stříbrem svítící.
Rděla se tenkrát ryčná její voda:
do pěn a krve slunce klesalo,
hory jak majáky hořely za večera,
rudá padala rosa v Rammas Echoru.*

DENETHOROVA HRANICE

Když se temný stín od Brány stáhl, Gandalf zůstal sedět bez pohybu. Pipin však vyskočil, jako by z něho spadla veliká tíže, poslouchal rohy a myslel, že mu srdce pukne radostí. Od té doby pak nikdy nemohl slyšet troubení rohu v dálce, aby mu z očí nevytryskly slzy. Ale teď si náhle vzpomněl na své poslání a rozběhl se kupředu. V tom okamžiku se Gandalf pohnul, oslovil Stínovlase a chystal se projet Branou.

„Gandalf! Gandalf!“ vykřikl Pipin a Stínovlas se zastavil.

„Co tu děláš?“ řekl Gandalf. „Neplatí v Městě zákon, že ti, kdo nosí černou a stříbrnou, musejí zůstat v citadele, pokud je neuvolní jejich pán?“

„Uvolnil mě,“ řekl Pipin. „Poslal mě pryč. Ale já mám hrozný strach. Tam nahoře se může stát něco strašného. Myslím, že Pán se zbláznil. Bojím se, že zabije sám sebe a že zabije taky Faramira. Nemůžete něco udělat?“

Gandalf vyhlédl zejmí Branou a zaslechl v poli hluk sílící bitvy. Sevřel pěst. „Musím jet,“ řekl. „Je tam Černý jezdec a ještě nám způsobí zkázu. Nemám čas.“

„Ale Faramir!“ vykřikl Pipin. „Není mrtvý a oni ho upálí zaživa, jestli je někdo nezastaví.“

„Upálí ho zaživa?“ řekl Gandalf. „Co je to za povídačky? Rychle!“

„Denethor odešel do hrobek,“ řekl Pipin, „a vzal Faramira a říká, že všichni shoříme a že nebude čekat, a mají pro něho udělat hranici a upálit ho na ní a Faramira taky. Poslal už pro dříví a pro olej. Já to řekl Beregonдови, ale mám strach, že se neodváží opustit místo, je na stráž. A stejně, co může dělat?“ Tak ze sebe Pipin vysypal svůj příběh, natáhl se a třesoucíma se rukama se dotkl Gandalfova kolena. „Nemůžete Faramira zachránit?“

„Možná že ano,“ řekl Gandalf, „ale potom, obávám se, budou muset umřít jiní. Ano, musím jít, protože jiná pomoc se k němu ne-

dostane. Ale vzejde z toho zlo a bolest. I v srdci naší bašty má Nepřítel moc zasadit nám ránu: vždyť to pracuje jeho vůle.“

Když se jednou rozhodl, jednal rychle, chytil Pipina, posadil ho před sebe a slovem obrátil Stínovlase. Klapali strmými ulicemi Minas Tirith, zatímco za nimi se zvedal hluk války. Všude muži procítali ze zoufalství a děsu, chápali se zbraní a volali na sebe: „Rohan přijel!“ Kapitáni křičeli, oddíly se řadily, mnohé již pochodovaly dolů k Bráně.

Potkali knížete Imrahila a ten na ně zavolal: „Kampak, Mithrandire? Rohirové bojují na Gondorském poli! Musíme sebrat všechny síly.“

„Budeš potřebovat každého muže a ještě jich nebude dost,“ řekl Gandalf. „Spěchej, jak můžeš. Přijedu, až budu moci. Mám posláni k Pánu Denethorovi, které nemůže čekat. Převezmi velení v Pánově nepřítomnosti!“

Jeli dál. Jak stoupali a blížili se k citadele, cítili, jak jim vítr vane do tváří, a zahlédli zásvit dalekého jitra, světla, jež se rozrůstalo na jižní obloze. Dávalo jim však málo naděje, vždyť nevěděli, jaké zlo je čeká, a báli se, že přijdou pozdě.

„Tma pomíjí,“ řekl Gandalf, „ale na Městě dosud leží těžce.“

U brány citadely nenašli stráž. „Takže Beregond šel,“ řekl Pipin s větší nadějí. Obrátili se a spěchali silnicí k Zavřeným dveřím. Byly dokořán a před nimi ležel strážný. Byl zabit a byl mu vzat klíč.

„Dílo Nepřítele,“ řekl Gandalf. „Tohle se mu líbí: přítel ve válce s přítelem, rozpolcená věrnost ve zmatených srdcích.“ Sesedl a poslal Stínovlase zpátky do stáje. „Víš, příteli,“ řekl, „měli jsme spolu už dávno vyjet do pole, ale zdržují mě jiné věci. Přijď ale, až tě zavolám!“

Prošli Dveřmi a kráčeli dolů točitou stezkou. Rozsvětlovalo se a vysoké sloupy a sochy u cesty zvolna mýjely jako šedá strašidla.

Náhle bylo ticho přerušeno a před sebou uslyšeli výkřiky a řinčební mečů, takové zvuky se v těchto posvátných místech neozvaly, co Město stálo. Konečně došli do Rath Dínenu a spěchali k Domu správců, který se v šeru rýsoval pod svou velikou kopulí.

„Zadržte! Zadržte!“ křičel Gandalf, vrhaje se na kamenné schodiště přede dveřmi. „Zadržte to šílenství!“

Tam totiž byli Denethorovi služebníci s meči a pochodněmi v rukou, na nejvyšším schodě stál osamocen Beregonď ve stříbrném a černém stejnokroji Strážce a bránil proti nim dveře. Dva z nich už padli jeho mečem a jejich krev poskvřnila posvátné místo, ostatní ho proklínali a nazývali ho vyvrhelem a zrádcem svého pána.

Právě když Gandalf a Pipin přibíhali, slyšeli z domu mrtvých Denethorův hlas: „Rychle! Rychle! Dělejte, jak velím! Zabijte mi toho odpadlíka! Nebo to musím udělat sám?“

Nato se dveře, které Beregonď držel zavřené levou rukou, trhnutím rozevřely a za ním stanul Pán Města, vysoký a zuřivý, v očích mu svítil plamen a držel tasený meč.

Gandalf však vylétl po schodech a muži před ním uskakovali a zakrývali si oči, přicházel ve velikém hněvu, jako když bílé světlo vpadne do temné komory. Zvedl ruku a uprostřed rány vylétl meč Denethorovi z ruky. Dopadl za něho do stínu v domě a Denethor ustoupil před Gandalfem jako omráčený.

„Co je to, můj pane?“ řekl čaroděj. „Domy mrtvých nejsou pro živé. A proč se muži bijí tady, na posvátných místech, když je před Branou války dost? Nebo snad Nepřítel přišel až do Rath Dínenu?“

„Odkdy se Pán Gondoru zodpovídá tobě?“ řekl Denethor. „Cožpak nesmím poroučet svým služebníkům?“

„Smíš,“ řekl Gandalf. „Ale jiní se mohou postavit proti tvé vůli, když se obrátila k šílenství a zlému. Kde je tvůj syn Faramir?“

„Leží uvnitř,“ řekl Denethor, „hoří, už hoří. Zažehli mu oheň v těle. Ale brzy shoří všechno. Západ selhal. Všechno vyletí ve velikém ohni a všemu bude konec. Popel! Popel a kouř, který odvane vítr!“

Tu viděl Gandalf, jaké šílenství ho posedlo, a lekl se, že již spáchal nějaký zlý čin. Tlačil se dopředu s Beregonďem a Pipinem za zády a Denethor ustupoval, až stál vedle stolu uvnitř. Faramira našli ležet na stole, pořád v horečných snech. Pod stolem a kolem něho bylo vysoko navršeno dříví a všechno bylo nasáklé olejem včetně Faramirova oděvu a přikrývek. Dřevo však ještě nikdo nezapálil. Tehdy Gandalf odhalil sílu, kterou v sobě tajil, jako se tajilo světlo jeho moci pod šedým pláštěm. Vyskočil na otep dřeva, zvedl chorého muže, lehce seskočil zpátky a nesl ho ke dveřím. Přitom však Faramir zasténal a ve snu volal otce.

Denethor sebou trhl, jako když procitá z omámení, plamen v oku mu pohasl a on zaplakal a řekl: „Neber mi mého syna! Volá po mně.“

„Volá,“ řekl Gandalf, „ale ty za ním ještě nemůžeš. On musí hledat uzdravení na prahu smrti a možná je nenajde. Kdežto tvou povinností je vyjít do bitvy za Město, kde tě možná očekává smrt. To ve svém srdci víš.“

„Už se neprobudí,“ řekl Denethor. „Bitva je marná. Proč bychom si měli přát žít dál? Proč bychom neměli jít bok po boku na smrt?“

„Ty nemáš právo, Správče Gondoru, určit si hodinu své smrti,“ řekl Gandalf. „Jenom pohanští králové pod nadvládou Temné moci tak jednali, zabíjeli se v pýše a zoufalství a vraždili svůj rod, aby si usnadnili vlastní umírání.“ Pak prošel dveřmi, vynesl Faramira ze smrtného domu a položil ho na máry, na nichž ho přinesli. Stály teď pod přístřeškem. Denethor šel za ním a stál a třásl se a s touhou hleděl na tvář svého syna. Chvilíčku kolísal, zatímco všichni stáli mlčky a nehybně a sledovali Pána v jeho rozervanosti.

„Pojď!“ řekl Gandalf. „Je nás zapotřebí. Můžeš ještě mnoho vykonat.“

Pak se najednou Denethor zasmál. Znovu se pyšně vztyčil, rychle odstoupil zpět ke stolu a zvedl z něho polštář, na němž předtím spočívala jeho hlava. Pak přišel opět ke dveřím, odtáhl povlak a hle: v ruce držel *palantír*. Když jej pozdvihl, přihlížejícím se zdálo, že koule zahořela vnitřním plamenem, takže vyzáblá tvář Pána byla osvětlena rudým ohněm a vypadala jako vytesaná z tvrdého kamene: ostrá, s černými stíny, vznešená, pyšná a strašná. Oči se mu třpytily.

„Pýcha a zoufalství!“ zvolal. „Myslíš jsi, že jsou oči Bílé věže slepé? Ne, viděl jsem víc, než ty víš, Šedý blázne. Tvá naděje je jenom nevědomost. Jen jdi a namáhej se s uzdravováním! Jdi vpřed a bojuj! Marnost. Nakratičko můžeš v poli triumfovat, na jeden den. Jenže proti Moci, která teď povstává, není vítězství. Zatím natáhla k tomuto Městu jen první prst své ruky. Celý Východ je v pohybu. A i teď tě vítr tvé naděje klame a nese vzhůru po Anduině loďstvo s černými plachtami. Západ selhal. Je čas, aby odešli všichni, kdo nechtějí být otroky.“

„Takové rady skutečně zajistí Nepříteli vítězství,“ řekl Gandalf.

„Tak doufej dál!“ smál se Denethor. „Copak tě neznám, Mithrandire? Doufáš, že budeš vládnout místo mne, že budeš stát za

každým trůnem na Severu, na Jihu i na Západě. Já přečetl tvé myšlenky a záměry. Copak nevím, že přikazuješ tady tomu půlčickovi, aby mlčel? Že jsi ho sem přivedl, aby mi dělal špeha v mé vlastní komnatě? A přece jsem se v našem rozhovoru dozvěděl jména a záměry všech tvých společníků. Tak! Levou rukou bys mě chvíli používal jako štít proti Mordoru a pravou bys přitáhl toho Hraničáře ze Severu, aby mě vyhodil ze sedla.

Ale já ti říkám, Gandalfě Mithrandire, že nebudu tvým nástrojem! Jsem Správce Anárionova rodu. Já nesestoupím, abych byl zdětinštělým komořím nějakého samozvance. I kdyby mi jeho nárok prokázali, pořád je jenom z Isildurovy linie. Takovému se nepokloním, poslednímu z odraného rodu, který už dávno ztratil panství a důstojnost.“

„Co bys tedy chtěl,“ řekl Gandalf, „kdyby mohlo být po tvé vůli, Denethore?“

„Chtěl bych, aby bylo všechno, jak bývalo celý můj život,“ odpověděl Denethor, „a za dlouhých let mých předků: být Pánem tohoto Města v míru a zanechat po sobě křeslo synu, který by byl svým vlastním pánem a žádným čarodějovým učněm. Když mi to ale osud upírá, tak nechci *nic*: ani zmenšený život, ani rozpůlenou lásku, ani pokleslou čest.“

„Mně by se nezdálo, že správce, který věrně odevzdá své pověření, je zmenšen v lásce nebo ve cti,“ řekl Gandalf. „A přinejmenším neoloupíš svého syna o vlastní volbu, dokud není jisto, že zemře.“

Při těchto slovech Denethorovi opět vzplály oči. Vzal Kámen pod paži, vytáhl nůž a kráčel k márám. Beregond však skočil vpřed a postavil se před Faramira.

„Tak!“ zvolal Denethor. „Už jsi ukradl polovic lásky mého syna. Teď kradeš také srdce mých rytířů, aby mě nakonec o mého syna docela připravili. Ale v jednom se proti mé vůli nepostavíš: svůj konec budu řídit sám.“

„Pojďte sem!“ vykřikl na své služebníky. „Pojďte, nejste-li všichni odpadlíci!“ Tu dva z nich vyběhli po schodech k němu. Pak jednomu vytrhl pochodeň a vrhl se zpátky do domu. Než mu v tom mohl Gandalf zabránit, zarazil hořící větev mezi klestí a to okamžitě zapraskalo a zahučelo plamenem.

Pak Denethor vyskočil na stůl, a jak tam stál ověnčen ohněm a kouřem, vzal hůl svého správcovství, jež mu ležela u nohou, a zlomil ji přes koleno. Oba kusy hodil do ohně, sklonil se a uleh na stůl, svíraje *palantír* oběma rukama na hrudi. A říkalo se, že od té doby musel mít ten, kdo se do Kamene podíval, obrovskou sílu vůle, aby jej odvrátil za jiným cílem, jinak viděl jen dvě stařecké ruce stravované plameny.

Gandalf v zármutku a hrůze odvrátil tvář a zavřel dveře. Chvilí stál zamyšleně a mlčky na prahu, zatímco ti venku slyšeli lačný hukot ohně uvnitř. Pak Denethor silně vykřikl a víckrát nepromluvil a víckrát ho již žádný smrtelník nespátřil.

„Tak odchází Denethor, syn Ecthelionův,“ řekl Gandalf. Pak se obrátil k Beregonovi a Pánovým služebníkům, kteří tu stáli v zděšení. „A tak odcházejí i dny Gondoru, který jste znali, ať k dobrému či zlému, jsou skončeny. Staly se tu zlé činy, nechte však nyní nepřátelství stranou, protože bylo připraveno Nepřítelem a provedlo jen jeho vůli. Byli jste polapeni do sítě protikladných povinností, kterou jste sami nespětli. Ale pomyslete, vy služebníci Pána, slepí ve své poslušnosti, že nebýt Beregonovy zrady, Faramir, kapitán Bílé věže, by teď také hořel.“

Odneste z tohoto místa své padlé druhy. A my odneseme Faramira, Správce Gondoru, na místo, kde může pokojně spát, nebo zemřít, jestliže je to jeho osud.“

Pak vzali Gandalf s Beregonem máry a nesli je k Domům uzdravování a Pipin kráčel za nimi se svěřenou hlavou. Ale služebníci Pána stáli a zírali jako omráčení na dům mrtvých, a když Gandalf docházel na konec Rath Díneny, ozval se veliký hluk. Ohlédli se a viděli, jak klenba domu puká a kouř se valí ven. Pak se s hukotem a rachocením kamene zřítla do změti plamenů, oheň však nerušeně šlehal a tančil mezi troskami. Pak se služebníci v hrůze dali na útěk za Gandalfem.

Konečně došli ke Dveřím správců a Beregon zarmouceně pohlédl na strážného. „Tohoto skutku budu vždycky litovat,“ řekl, „ale šlel jsem spěchem a on si nechtěl dát říci a tasil proti mně meč.“

Potom vzal klíč, který vyrval mrtvému, zavřel dveře a zamkl je. „Měl by být nyní odevzdán Pánu Faramirovi,“ řekl.

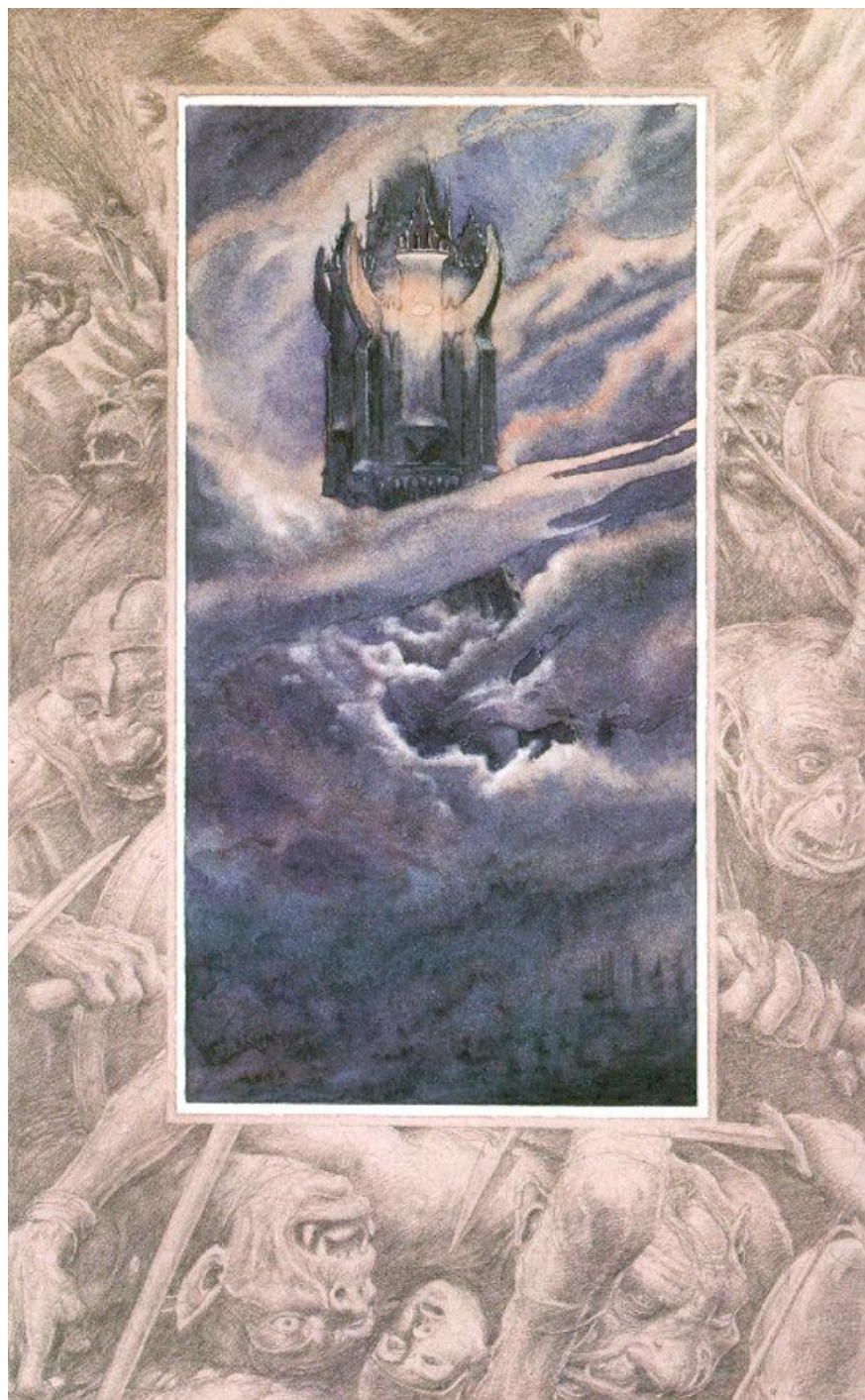
„V nepřítomnosti Pána velí kníže Dol Amrothu,“ řekl Gandalf, „ale protože tu není, musím to vzít na sebe. Vyzývám tě, abys klíč podržel a opatroval jej, dokud nebude Město zase v pořádku.“

Teď konečně prošli do horních kruhů Města a v jitřním světle se ubírali k Domům uzdravování, byly to krásné domy vyhrazené péči o ty, kdo byli vážně nemocní, ale teď byly připraveny pro ošetřování mužů raněných v bitvě nebo umírajících. Stály nedaleko brány citadely v šestém kruhu poblíž jižní zdi a kolem byla zahrada a palouk se stromy, jediné takové místo ve Městě. Tam zůstávalo těch pár žen, kterým dovolili zůstat v Minas Tirith, protože dovedly uzdravovat nebo sloužit uzdravovatelům.

Ale právě když Gandalf a jeho společníci donášeli máry k hlavnímu vchodu Domů, zaslechli silný výkřik, který se vznesl z pole před Branou a ostře, pronikavě vzlétl k obloze a zmíral ve větru. Výkřik byl tak strašný, že na okamžik všechno strnulo. Ale když minul, náhle se jim srdce zvedla takovou nadějí, jakou nepoznali od chvíle, kdy od východu přišla tma, zdálo se jim, že světlo se rozjasnilo a slunce prorazilo mraky.

Gandalfova tvář však byla vážná a smutná. Vyzval Beregonda a Pipina, aby odnesli Faramira do Domů uzdravování, a vystoupil na nedalekou zeď, stál tam jako bílá socha v novém slunci a vyhlížel. A zrakem, který mu byl dán, viděl vše, co se přihodilo, když Éomer vyjel z přední řady bitvy a stanul vedle těch, kteří leželi v poli, vzdychl, opět si přes sebe přehodil plášť a sestoupil ze zdi. Když Beregond a Pipin vycházeli, našli ho zamyšleně stát před vchodem.

Hleděli na něho a on chvíli mlčel. Konečně promluvil. „Přátelé moji,“ řekl, „a všichni lidé z tohoto Města a ze Západních zemí! Staly se truchlivé a slavné věci. Máme plakat, nebo se radovat? Nedoufali jsme v to, ale kapitán našich nepřátel byl zahuben a vy jste slyšeli ozvěnu jeho posledního zoufalství. Neodešel však bez pohromy a bez trpkých ztrát. To jsem mohl odvrátit, nebýt Denethorova šílenství. Tak daleko dosáhl Nepřítel! Běda. Teď však chápu, jak mohla jeho vůle proniknout až do srdce Města.“

Správci se sice domnívali, že je to jejich tajemství, ale já dávno uhodl, že tady v Bílé věži byl uchován aspoň jeden ze Sedmi vidoucích kamenů. Za dnů své moudrosti se Denethor neopovážil jej použít ani vyzývat Saurona, protože znal meze vlastní síly. Jeho moudrost však selhala, a jak rostlo nebezpečí jeho říše, obávám se, že do něj hleděl a byl oklamán: tuším, že od chvíle, kdy odešel Boromir, až příliš často. Byl příliš velký, aby se pokořil před vůlí Temné moci, ale přesto viděl jen věci, které mu ona dovolila vidět. Poznání, které získal, mu nepochybně často posloužilo, přesto vidina veliké moci Mordoru, kterou mu ukázali, živila zoufalství v jeho srdci, dokud mu nerozvrátilo mysl.“

„Teď už chápu, co mi bylo tak divné,“ řekl Pipin. Otřásl se při vzpomínce. „Pán odešel z místnosti, kde ležel Faramir, a teprve když se vrátil, zdál se mi změněný, starý a zlomený.“

„Právě v hodinu, kdy přinesli Faramira do Věže, mnozí viděli v horní komnatě zvláštní světlo,“ řekl Beregond. „Ale to světlo jsme viděli už předtím a ve městě se dlouho proslýchalo, že Pán občas myšlenkami zápasí se svým Nepřítelem.“

„Běda, hádal jsem tedy správně,“ řekl Gandalf. „Tak Sauronova vůle vstoupila do Minas Tirith, a tak jsem tu byl zdržen. A budu tu muset zůstat dál, protože brzy budu mít na starost jiné, nejen Faramira.“

Teď musím dolů vstříc těm, kteří přicházejí. Viděl jsem na poli podívanou, z níž mě bolí srdce, a může nastat ještě větší bolest. Pojd' se mnou, Pipine! A ty, Beregonde, by ses měl vrátit do citadely a říci veliteli Stráže, co se stalo. Obávám se, že jeho povinností bude vyloučit tě ze Stráže, ale řekni mu, aby tě, smím-li mu radit, poslal do Domů uzdravování, abys střežil svého kapitána a sloužil mu, a tak byl po jeho boku, až se probudí - pokud se to ještě někdy stane. Vždyť jsi ho zachránil před ohněm. Teď jdi! Já se brzy vrátím.“

S tím se otočil a scházel s Pipinem do dolního města. A jak pospíchali, vítr přinesl šedý déšť, který utloukal ohně, a před nimi se zvedaly spousty dýmu.

DOMY UZDRAVOVÁNÍ

Smíšek měl v očích mlhu slz a únavy, když se blížili k zhroucené Bráně Minas Tirith. Ani si nevšímal zkázy a jatek kolem sebe. Ve vzduchu byl oheň, kouř a zápach, mnoho strojů totiž shořelo nebo bylo sraženo do hořících jam a mnoho zabitých rovněž, zatímco tu a tam ležely mrtvolky velikých jižních netvorů, zpřerážené vrhanými kameny nebo střelené do oka udatnými morthondskými lučištníky. Letící déšť na chvíli ustal a nahoře problesklo slunce, celé dolní město však zahalovaly doutnavé výpary.

Muži už pracně proklíželi cestu mezi pozůstatky bitvy a z Brány už vycházeli s nosítky. Jemně položili Éowyn na měkký polštář, královo tělo však přikryli velikým kusem zlatohlavu a okolo něho nesli pochodně, jejichž plameny, blednoucí ve slunci, rozkolísával vítr.

Tak přišli Théoden a Éowyn do gondorského Města, a kdo je viděl, obnažoval hlavu a klaněl se, procházeli popelem a dýmem spáleného kruhu a stoupali dál a nahoru kamennými ulicemi. Smíškovi se zdál ten výstup nekonečný, jako nesmyslná pouť v odporném snu, který se vleče k nějakému mlhavému konci, který paměť vůbec nemůže uchopit.

Světlo pochodní před ním pomalu zaprskalo a zhaslo a Smíšek se ocítl ve tmě, pomyslel si: „To je určitě tunel někam do hrobky, tam zůstaneme navždycky.“ Náhle však do jeho snu vpadl živý hlas.

„Smíšku! To je dobře, že jsem tě našel!“

Vzhlédl a mlha před očima se mu trochu projasnila. Vida, Pipin! Stáli proti sobě v úzké uličce a kolem nich pusto a prázdno. Protřel si oči.

„Kde je král?“ řekl. „A Éowyn?“ Pak klopýtl, sedl si na práh a znovu se dal do pláče.

„Šli do citadely,“ řekl Pipin. „Myslím, že jsi musel usnout v chůzi a špatně odbočit. Když jsme zjistili, že s nimi nejsi, Gandalf mě poslal, abych tě hledal. Chudáčku Smíšku! To jsem rád, že tě zase

vidím! Ale ty jsi unavený a já tě nebudu otravovat řečmi. Jenom mi pověz, jsi nějak poraněný?“

„Ne,“ řekl Smíšek, „aspoň myslím, že ne. Ale neslouží mi pravá ruka, Pipine, od té chvíle, co jsem ho bodl. A můj meč shořel jako kus dřeva.“

Pipinova tvář byla ustaraná. „Radši se mnou pojd' co nejrychleji,“ řekl. „Kdybych tě tak mohl nést. Už bys neměl dál chodit. Vůbec tě neměli nechat jít pěšky, ale musíš jim odpustit. Ve Městě se stalo tolik děsných věcí, Smíšku, že jednoho chudáka hobita snadno přehlédnou, když jde z boje.“

„Není to vždycky neštěstí, když tě přehlédnou,“ řekl Smíšek. „Zrovna teď mě přehlédl - ne, nemůžu o tom mluvit. Pomoz mi, Pipine! Už se zase stmívá a ruku mám tak studenou.“

„Opři se o mě, kamaráde Smíšku!“ řekl Pipin. „Pojd', krok za krokem. Není to daleko.“

„Pohrbíš mě?“ řekl Smíšek.

„To jsou nápady!“ snažil se Pipin mluvit vesele, přestože srdce se mu svíralo strachem a lítostí. „Ne, jdeme do Domů uzdravování.“

Zabočili zpátky z uličky mezi vysokými domy a vnější zdí čtvrtého kruhu na hlavní ulici stoupající k citadele. Šli, co noha nohu mine, a Smíšek se potácel a mumlal jako ze spaní.

„Já ho tam prostě nedostanu,“ pomyslel si Pipin. „To tu nikdo není, aby mi pomohl? Tady ho nemůžu nechat.“ Právě v tu chvíli k jeho údivu přibíhal kolem něho zezadu chlapec. Když ho míjel, poznal Beregonova syna Bergila.

„Hej, Bergile!“ zavolal. „Kam jdeš? Rád tě vidím, že jsi živ!“

„Dělám poslička uzdravovatelům,“ řekl Bergil. „Nemohu se zdržet.“

„Tak se nezdržuj!“ řekl Pipin. „Řekni jim nahoře, že tu mám nemocného hobita, *periana*, abys věděl, a jde z bitvy. Myslím, že až tam nedojde. Jestli je tam Mithrandir, bude mít z té noviny radost.“ Bergil utíkal dál.

„Radši počkáme tady,“ pomyslel si Pipin. Nechal Smíška, aby se zlehka svezl na dláždění, kam svítilo sluníčko, pak se posadil vedle něho a položil si Smíškovu hlavu do klína. Jemně mu ohmatal trup a končetiny a vzal přítele za ruce. Pravá byla na omak ledová.

Zanedlouho je přišel hledat Gandalf sám. Sklonil se nad Smíškem a pohladil ho po čele, pak ho opatrně zvedl. „Měli ho se ctí přinést do Města,“ řekl. „Dobře se mi odvděčil za mou důvěru. Kdyby mi byl Elrond neustoupil, ani jeden z vás by byl nešel a pak by byl tento den přinesl mnohem víc zlého.“ Vzdychl. „Jenže teď mám na starosti dalšího a bitva je pořád na vázkách.“

Tak konečně leželi Faramir, Éowyn a Smělmír na postelích v Domech uzdravování a tam se o ně dobře starali. Vždyť navzdory tomu, že všechno poznání v těchto pozdních dnech upadlo od starodávné plnosti, gondorské léčitelství bylo posud moudré a umělo hojit rány i pohmoždění a všechny nemoci, jimiž trpěli lidé na východ od Moře.

Jen stáří ne. Pro to nenašli lék, a délka jejich života nyní příliš nepřesahovala délku života ostatních lidí, těch, kteří v plné síle překali stovku, bylo málo, s výjimkou některých rodů s málo smíšenou krví. Teď však bylo zdejší poznání a umění zmateno, mnozí tu totiž ochoreli nemocí, kterou nešlo léčit. Nazvali ji Černý stín, protože pocházela od nazgûlů. Ti, kdo jí byli zasaženi, se zvolna propadali do stále hlubšího snu a pak odcházeli do mlčení a smrtelného chladu, a tak umírali. Těm, kdo pečovali o nemocné, se zdálo, že na pŕlčíka a na rohanskou Paní dolehla ta nemoc těžce. Dopoledne ještě chvílemi promlouvali a šeptali ze sna a ošetřovatelé naslouchali s nadějí, že se snad dozvědí něco, co jim pomůže pochopit, co se přihodilo. Brzy se však oba začali propadat do tmy, a když se slunce obrátilo k západu, do tváře se jim vkradl šedý stín. Faramira však spalovala horečka, která neklesala.

Gandalf chodil starostlivě od jednoho k druhému a dozvídal se všechno, co zaslechli ošetřovatelé. Tak plynul den, zatímco bitva venku pokračovala, naděje se střídaly a docházely divné zvěsti. Gandalf pořád čekal a pozoroval a nevycházel, až nakonec oblohu naplnil červený západ slunce a světlo dopadlo na šedivé tváře nemocných. Tu se těm, kdo stáli kolem, zezdálo, že se tváře v té záři lehce zardívají, jako by se do nich vracelo zdraví, byl to však jen výsměch nadějí.

Stařena Ioreth, nejstarší z žen, které sloužily v Domě, propukla v pláč při pohledu na Famirovu sličnou tvář, protože všechen lid ho

miloval. Řekla: „Běda, kdyby měl umřít. Kéž by tak byli v Gondoru králové, jako prý bývali kdysi! Protože stará moudrost praví: *Ruce krále jsou ruce uzdravitele*. A tak se vždycky poznal právoplatný král.“

Gandalf, který stál u toho, řekl: „Tvá slova si budou lidé možná dlouho pamatovat, Ioreth! Vždyť je v nich naděje. Snad se do Gondoru opravdu vrátil král, copak jsi neslyšela ty divné zvěsti, které došly do Města?“

„Mám práci tuhle a tamhle a křiku si nevšímám,“ odpověděla. „Jenom doufám, že ti vrahouni nepřijdou sem do Domu a nebudou rušit nemocné.“

Nato Gandalf spěšně odešel a oheň na obloze dohořival, řeřavé vrchy bledly a přes pole se plížil popelavý večer.

Když slunce zapadalo, Aragorn, Éomer a Imrahil se stáhli k Městu se svými kapitány a rytíři a před Branou jim Aragorn řekl:

„Pohleďte, jak slunce zapadá ve velikém ohni! Je to znamení konce mnoha věcí a obratu ve světě. Toto Město a říše však mnoho dlouhých let přebývaly v péči správců a bojím se, že vejdu-li bez pozvání, vzniknou pochybnosti a spory, což by se nemělo stát, dokud trvá tato válka. Nevejdu ani nevznesu žádný nárok, dokud se neukáže, zda vítězíme my, nebo Mordor. Muži postaví mé stany na poli a tady budu čekat na uvítání Pána Města.“

Éomer však řekl: „Už jsi rozvinul praporec Králů a ukázal znaky Elendilova domu. Strpíš, aby je někdo zlehčoval?“

„Ne,“ řekl Aragorn. „Pokládám však dobu za nezralou a nehodlám se svářit s jinými než s Nepřítelem a jeho služebníky.“

Kníže Imrahil řekl: „Tvá slova jsou moudrá, smí-li v této věci soudit ten, kdo je příbuzný Pána Denethora. Má silnou vůli, je pyšný, ale starý, a od chvíle, kdy byl raněn jeho syn, se chová divně. Přesto bych nerad, abys zůstal jako žebrák u dveří.“

„Ne jako žebrák,“ řekl Aragorn. „Řekni kapitán Hraničářů, kteří nepřivykli městům a kamenným domům.“ Pak přikázal, aby jeho zástavu svinuli, sňal Hvězdu Severního království a dal ji do úschovy Elrondovým synům.

Potom ho kníže Imrahil a Éomer Rohanský opustili, prošli Městem a davy lidu a vystoupili do citadely, tam vešli do Věžní síně a hledali správce. Jeho křeslo však našli prázdné, před stupni ležel na slavnostním loži král Théoden z Marky. Okolo stálo dvanáct pochodní a dvanáct stráží, rytířů z Rohanu i Gondoru. Závěsy lože byly zelené a bílé, král však byl až po hrud' zahalen širokým zlatohlavem a na něm ležel obnažený meč a u nohou jeho štít. Světlo pochodní se mu mihotalo v bílých vlasech jako slunce v tříšti vodotrysku, ale tvář byla sličná a mladá, jen klid, který na ní spočíval, byl mimo dosah mládí. Zdálo se, že spí.

Když chvíli postáli mlčky u krále, řekl Imrahil: „Kde je správce? A kde je také Mithrandir?“

Jeden ze strážných Gondoru odpověděl: „Správce Gondoru je v Domech uzdravování.“

Ale Éomer řekl. „Kde je Paní Éowyn, má sestra? Přece by měla ležet vedle krále s nemensšími poctami? Kam ji položili?“

Imrahil odpověděl: „Vždyť Paní Éowyn ještě žila, když ji sem donesli. To jsi nevěděl?“

Tu vnikla Éomerovi do srdce tak prudce nečekaná naděje a s ní znovu procitlo hryzení starostí a strachu, že už nic neříkal, ale obrátil se a rychle vyšel ze síně, kníže ho následoval. Když vyšli, byl večer a na obloze plno hvězd. A přicházel Gandalf a s ním kdosi v šedém plášti, setkali se přede dveřmi Domů uzdravování. Pozdravili Gandalfa a řekli: „Hledáme správce a muži říkají, že je v tomto domě. Byl nějak raněn? A kde je Paní Éowyn?“

Gandalf odpověděl: „Leží uvnitř a není mrtva, ale je blízka smrti. Pán Faramir však byl raněn zlou střelou, jak jste slyšeli, a on je nyní správce. Denethor totiž odešel a jeho dům se obrátil v popel.“ Byli plni zármutku a úžasu, když jim příběh vyložil.

Imrahil však řekl: „Tak je vítězství zbaveno radosti a je to trpké pomyslení, že Gondor i Rohan jsou v jediném dnu připraveny o své pány. Rohirům vládne Éomer. Kdo bude zatím vládnout Městu? Nemáme nyní poslat pro Pána Aragorna?“

Muž v plášti řekl: „Už přišel.“ Když vystoupil do světla lucerny u dveří, viděli, že je to Aragorn, halící lórienským pláštěm svou drátěnou košili, beze všech odznaků, jen se zeleným kamenem Galadriel. „Přišel jsem, protože mě o to prosí Gandalf,“ řekl. „Ale prozatím

jsem jenom kapitán arnorských Dúnadanů a Městu bude vládnout kníže Dol Amrothu, dokud Faramir neprocitne. Radím však, aby nám všem v následujících dnech vládl Gandalf.“ Na tom se dohodli.

Potom Gandalf řekl: „Nestůjme tu u dveří, protože čas kvapí. Vejděme! Vždyť jenom Aragornův příchod je možná nadějí pro ne-mocné, kteří leží v Domě. Tak pravila Ioreth, gondorská moudrá žena: „*Ruce krále jsou ruce uzdravitele, a tak se pozná právoplatný král.*“

Aragorn tedy vešel první a ostatní ho následovali. U dveří byli dva strážníci ve stejnokroji citadely: jeden vysoký, ale druhý vzrůstem sotva chlapec, když je viděl, hlasitě vykřikl překvapením a radostí.

„Chodče! To je báječné! Víte, že jsem uhádl, že jste v těch černých lodích? Ale oni všichni křičeli *korzáři* a neposlouchali mě. Jak jste to provedl?“

Aragorn se zasmál a vzal hobita za ruku. „Opravdu příjemné setkání!“ řekl. „Ale ještě není čas na vyprávění z cest.“

Imrahil však řekl Éomerovi: „Takhle se mluví s králem? Ale možná že korunu bude nosit pod nějakým jiným jménem!“

Aragorn ho zaslechl, obrátil se a řekl: „To opravdu, protože ve vznešeném starobylém jazyku jsem *Elessar, Elfkam, a Envinyatar, Obnovitel.*“ Pozvedl zelený kámen, který mu spočíval na prsou. „Ale Chodec bude jméno mého domu, bude-li někdy založen. Ve vznešeném jazyce to nebude znít tak špatně a *Telcontar* budu já i všichni dědicové z mého těla.“

S tím vešli do Domu. Když procházeli k pokojům, kde byli ošetřováni choří, Gandalf jim vyprávěl, co vykonali Éowyn a Smělmír. „Dlouho,“ řekl, „jsem totiž u nich stál a zprvu hodně mluvili ze sna, než se propadli do smrtelné tmy. A také je mi dáno vidět mnoho vzdálených věcí.“

Aragorn šel nejdřív k Faramirovi, pak k Paní Éowyn a nakonec k Smíškovi. Když pohlédl do tváří chorých a viděl jejich rány, vzdychl. „Tady musím vynaložit všechny síly a umění, které jsou mi dány,“ řekl. „Kéž by tu byl Elrond, ten je nejstarší z našeho plemene a má větší moc.“

Éomer viděl, že je zarmoucený a znavený, a řekl: „Nejdřív si přece musíš odpočinout a aspoň trochu se najíst.“

Aragorn však odpověděl: „Ne, těmto třem, a zejména Faramirovi, už dobíhá čas. Je třeba nejvyššího spěchu.“

Pak zavolal Ioreth a řekl: „Máte tu v domě zásoby léčivých bylin?“

„Ano, pane,“ odpověděla, „ale bojím se, že ne dost pro všechny, kdo je budou potřebovat. Protože vůbec nemám ponětí, kde vezme další, všechno je v tuhle strašnou dobu vzhůru nohama, ohně, požáry, chlapců poslíčků je příliš málo a všechny silnice jsou ucpané. To už je doba, co z Lossarnachu nepříjel na trh jediný povozník! Ale děláme tu v Domě, co můžeme, s tím, co máme, to vaše jasnost určitě ví.“

„To posoudím, až to uvidím,“ řekl Aragorn. „Také jednoho je málo, času na hovor. Máte *athelas*?“

„To nevím, to vám nevím, pane,“ odpověděla, „aspoň ne pod tímto jménem. Půjdu se zeptat mistra bylinkáře, ten zná stará jména.“

„Říká se mu také *králův lístek*,“ řekl Aragorn, „a možná že ho znáš pod tímto jménem, protože tak se mu v těchto pozdních dobách říká na venkově.“

„A ten!“ řekla Ioreth. „No, kdyby ho byla vaše jasnost pojmenovala hned, tak jsem vám to mohla říct. Ne, ten nemáme, určitě ne. Víte, nikdy jsem neslyšela, že by byl nějak zvlášť dobrý, a často jsem vlastně říkávala sestřám, když jsme ho viděly růst v lese: „Králův lístek,“ povídám, „to je divné jméno a ráda bych věděla, proč se mu tak říká, já kdybych byla králem, nasázela bych si do zahrady onačejší kytky.“ Ale voní sladce, když se rozmačká, že? Jestli ovšem sladce je to pravé slovo: snad spíš zdravě.“

„Opravdu zdravě,“ řekl Aragorn. „A teď, paničko, jestli máš ráda Pána Faramira, běž tak rychle, jak ti běhá jazyk, a sežeň mi králův lístek, i kdyby bylo ve Městě jediné stébélko.“

„A když ne,“ řekl Gandalf, „pojedu do Lossarnachu, posadím si Ioreth za sebe a ona mě odvede do lesa, ale ne ke svým sestřám. A Stínovlas jí ukáže, co je spěch.“

Zatímco byla Ioreth pryč, Aragorn nařídil ostatním ženám, aby nahřály vodu. Pak vzal Faramira za ruku a druhou položil na čelo nemocného. Bylo zalito potem, Faramir se však nehýbal a nedával nic najevo a zdálo se, že sotva dýchá.

„Je téměř stráven,“ řekl Aragorn Gandalfovi. „Ale to není zraněním. Vidiš, to se hojí. Kdyby ho byla zasáhla střela nazgûlů, jak sis myslel, byl by zemřel ještě téže noci. Tuto ránu způsobil nějaký jižanský šíp, hádal bych. Kdo jej vytáhl? Schovali jste jej?“

„Já jsem jej vytáhl,“ řekl Imrahil, „a ucpal ránu. Ale šíp jsem neschoval, protože jsme měli co dělat. Vzpomínám si, že to byla střela, jaké používají Jižané. Přesto jsem věřil, že přilétla od Stínů nahoře, protože jinak nebylo možné vysvětlit jeho horečku a nemoc, rána přece nebyla hluboká ani smrtelná. Jak tedy vykládáš tu věc?“

„Únava, zármutek nad otcovou nevělů, zranění, a především Černý dech,“ řekl Aragorn. „Je to muž pevné vůle, protože pod Stín se dostal už předtím, než vyjel do bitvy na vnějším opevnění. Tma ho musela zaplavit pomalu, zatímco bojoval a snažil se udržet své předsunuté postavení. Kéž bych tu býval dřív!“

Nato vstoupil mistr bylinkář. „Vaše jasnost si přála *králův lístek*, jak říkají vesničané,“ řekl, „čili *athelas* ve vznešeném jazyku, anebo pro ty, kteří znají trochu valinorsky...“

„Znám,“ řekl Aragorn, „a je mi jedno, jestli mu budeš říkat *asëa aranion* nebo *králův lístek*, jen když nějaký máš.“

„Promiňte, pane!“ řekl muž. „Vidím, že jste učenec, nejen válečník. Ale žel, pane, nepřechováváme tu rostlinu v Domech uzdravování, kde se ošetřují jen vážně ranění nebo nemocní. Nevíme totiž, že by měla nějakou moc, leda snad že zlepšuje nečistý vzduch nebo zaháná nějakou pomíjivou těžkost. Pokud ovšem nedáte na staré říkan-ky, které omílají ženské jako naše milá Ioreth, i když jim nerozumějí.“

*Když vane černý dech,
smrt stojí na schodech
a paprsek dne zhasí,
přijď, athelasi! Přijď, athelasi!
Život v umírání
na králově dlani!*

Je to kostrbaté, obávám se, že to báby celé popletly. Uhodnout smysl přenechávám vám, má-li to ovšem nějaký. Staří tu bylinu ovšem pořád užívají v nálevu proti bolení hlavy.“

„Tak ve jménu krále běž a sežeň nějakého starocha, který je mňí učeny, ale moudřejší, a má ho doma!“ vykřikl Gandalf.

Teď Aragorn přiklekl k Faramirovi a držel mu ruku na čele. Ti, co přihlíželi, cítili, že se tu odehrává veliký zápas. Aragornova tvář totiž zešedla únavou, znovu a znovu volal Faramirovo jméno, ale pokaždé slaběji, jako by se i Aragorn od nich vzdaloval a kráčel daleko jakýmsi temným údolím, volaje někoho ztraceného.

Nakonec vběhl Bergil a nesl šest lístečků v kuse látky. „Je to králův lístek,“ řekl, „pane, ale není čerstvý, naneštěstí. Určitě je utržený nejmňí čtrnáct dní. Doufám, že poslouží, pane?“ Pak se podíval na Faramira a vytryskly mu slzy.

Ale Aragorn se usmál. „Poslouží,“ řekl. „Nejhorší je už za námi. Zůstaň tu a potěš se!“ Potom vzal dva lístečky, položil si je do dlaní, dechl na ně a pak je rozmačkal. Místnost rázem naplnila živá svěžest, jako by samotný vzduch procítl, zatetelil se a zatřpytil se radostí. Pak hodil lístky do misky vroucí vody, kterou mu přinesli, a všem srdcím se náhle ulevilo. Vůně, která k nim všem zavála, byla jako vzpomínka na orosená jitra s jasným sluncem v jakési jiné zemi, na kterou je krása jarního světa sama pouhou vzpomínkou. Aragorn se vztyčil jako osvěžen a očima se usmíval, když přidržel misku před Faramirovou snící tváří.

„No ne! Kdo by tomu věřil!“ řekla Ioreth k ženě vedle sebe. „Ta bylína je lepší, než jsem myslela. Připomíná mi růže z Imloth Melui, když jsem byla děvče, a ani král by nemohl chtít nic lepšího.“

Najednou se Faramir pohnul, otevřel oči a pohlédl na Aragorna, který se nad ním skláněl, v očích mu zasvitlo světlo poznání a lásky a tiše promluvil. „Volal jsi mě, můj pane. Přicházím. Co přikazuje král?“

„Nechod' už stínem, ale probud' se!“ řekl Aragorn. „Jsi unaven. Trochu si odpočiň a jez a buď připraven, až se vrátím.“

„Budu, pane,“ řekl Faramir. „Vždyť kdo by zahálel, když se vrátil král?“

„Tak sbohem na chvíli!“ řekl Aragorn. „Musím k ostatním, kteří mě potřebují.“ Nato s Gandalfem a Imrahilem odešel z komnaty, Beregonď se synem však zůstali a nemohli ovládnout svou radost. Když

se Pipin ubíral za Gandalfem a zavíral dveře, slyšel Ioreth, jak vykřikuje:

„Král! Slyšelas to? Ruce uzdravitele, to jsem říkala.“ Brzy se z Domu vyneslo, že král skutečně přišel mezi ně a po válce přináší uzdravení, a novina se rozběhla po Městě.

Aragorn však přišel k Éowyn a řekl: „Tady je veliká bolest a těžká rána. Paži, která byla zlomena, ošetřili obratně a časem se uzdraví, bude-li mít ona sílu žít. Zmrzačená je ruka, která nosí štít, ale hlavní zlo přišlo skrze ruku s mečem. Zdá se, že v té není život, i když je nezlomena.

Žel, stála proti nepříteli, který přesahoval sílu jejího ducha i těla. Ti, kdo zvednou zbraň proti takovému nepříteli, musejí být tvrdší než ocel, nemá-li je zahubit samotný náraz. Zlý byl osud, který mu ji postavil do cesty. Vždyť je to sličná dívka, nejsličnější paní z rodu královen. A přece nevím, jak bych měl o ní mluvit. Když jsem na ni poprvé pohlédl a uvědomil si, jak je nešťastná, zdálo se mi, že vidím bílý květ stát zpříma a hrdě jako lilie, a přece jsem věděl, že je tvrdý, jako by jej elfové vyrobili z oceli. Či to snad byl mráz, který obrátil jeho mízu v led, takže stál sladkohořce, na pohled pořád krásný, ale už zasažený a na pokraji pádu a smrti? Její nemoc začíná dávno před tímto dnem, vid' Éomere?“

„Divím se, že se ptáš mne, pane,“ odpověděl. „Já tě přece v této věci neobviňuji, jako v ničem jiném, ale nevěděl jsem, že by se mé sestry Éowyn dotkl mráz, dokud tě poprvé nespatriła. Zнала starosti a obavy a sdílela je se mnou za časů Červivce a králova očarování, a pečovala o krále s rostoucím strachem. Ale to ji do tohoto stavu nepřivedlo!“

„Můj milý,“ řekl Gandalf, „ty jsi měl koně a činy ve zbrani a svobodná pole, ale ona, narozená v těle dívky, měla ducha a odvahu, kterými se ti přinejmenším vyrovnala. Přesto byla odsouzena, aby pečovala o starce, kterého milovala jako otce, a sledovala, jak upadá do ubohé stařecké pošetilosti, její úloha se jí zdála víc ponižující, než kdyby bývala holí, o kterou se opíral.

Myslíš, že Červivec měl jed jen pro královny uši? „*Dědku! Co jiného je Eorlův dům než došková stodola, kde v prachu popíjejí lotři a jejich spratkové se válejí po podlaze se psy?*“ Neslyšel jsi ta slova?

Říkal je Saruman, Červivcův učitel. Nepochybují ovšem, že Červivec je doma zaobalil zchytraleji. Můj pane, kdyby jí láska, kterou k tobě měla, a vůle, která ji stále poutala k povinnosti, nezavíraly ústa, možná bys ze sestřiných rtů slyšel právě taková slova. Kdo ale ví, co říkala ve tmě, sama, v hořkém nočním bdění, když se jí zdálo, že se celý její život scvrká a stěny její besídky se kolem ní svírají jako klec, v níž má být zkrocen nějaký divoký tvor?“

Éomer mlčel a hleděl na sestru, jako by znovu vážil všechny spolu prožité dny. Ale Aragorn řekl: „I já jsem viděl to, co ty, Éomere. Málokterá bolest mezi smutnými nahodilostmi tohoto světa působí tolik hořkosti a studu srdci muže jako vidět lásku tak krásné a statečné paní, jež nemůže být opětována. Bolest a lítost mě provázely od chvíle, kdy jsem ji opustil zoufalou v Šeré Brázdě a odjel po Stezkách Mrtvých. A žádný strach na té cestě nebyl tak živý jako strach, co se může stát jí. Přesto ti říkám, že tebe miluje opravdověji než mne, tebe miluje a zná tě, ve mně však miluje jen stín a myšlenku: naději na slávu a velké činy a země daleko od rohanských polí.

Možná, že mám moc uzdravit její tělo a přivolat ji z toho temného údolí. Ale k čemu se probudí - k naději, k zapomnění, nebo k zoufalství - to nevím. A jestliže k zoufalství, pak zemře, nepřijde-li jiné uzdravení, které já přinést nemohu. Je to smutné, vždyť její skutky ji postavily na roveň nejslavnějším královnám.“

Pak se Aragorn sklonil a pohlédl jí do tváře a ta byla opravdu bílá jako lilie, studená jako mráz a tvrdá jako tesaný kámen. Shýbl se však, políbil ji na čelo a tiše zavolal:

„Éowyn, Eomundova dcero, vzbud' se! Tvůj nepřítel zahynul!“

Nepohnula se, ale začala opět zhluboka dýchat, takže se jí hrud' pod bílým prostěradlem zvedala a klesala. Ještě jednou rozmačkal Aragorn dva lístky *athelasu*, vhodil do vroucí vody a omyl jí čelo a pravou paži ležící studeně a ochromeně na pokrývce.

Ať již měl Aragorn skutečně jakousi zapomenutou moc Západní říše, nebo tak působila jen jeho slova o Paní Éowyn, když se sladký účinek byliny šířil po místnosti, zdálo se těm, kdo stáli okolo, že oknem přivál ostrý vítr a ničím nevoní, ale je naprosto čerstvý a čistý a mladý, jako by jej ještě nevdechl žádný živý tvor a jako by, nově stvořený, právě přilétl od zasněžených hor vysoko pod hvězdnou klenbou nebo z dalekých stříbřitých břehů omývaných mořem pěn.

„Probud' se, Éowyn, Paní Rohanu!“ řekl Aragorn znovu, vzal její pravou ruku do své a cítil, že je teplá vracejícím se životem. „Probud' se! Stín odešel a všechna temnota je smyta!“ Pak vložil její ruku do Éomerovy a ustoupil. „Zavojej ji!“ řekl a mlčky odešel z komnaty.

„Éowyn! Éowyn!“ volal Éomer v slzách. Ona však otevřela oči a řekla: „Éomere! Co je to za radost? Vždyť říkali, že jsi zabit. Ne, to byly jen hlasy, temné hlasy v mém snu. Jak dlouho jsem snila?“

„Dlouho ne, sestřičko,“ řekl Éomer. „Ale už na to nemysli!“

„Jsem tak divně unavená,“ řekla. „Musím si trochu odpočinout. Ale řekni mi, co je s Pánem Marky? Běda! Neříkej mi, že to byl sen, já přece vím, že nebyl. Je mrtev, jak předvídal.“

„Je mrtev,“ řekl Éomer, „ale přikázal mi, abych se za něho rozloučil s Éowyn, která mu byla dražší než dcera. Leží teď ve velké cti v gondorské citadele.“

„To je bolestné,“ řekla. „A přece je to lepší než všechno, več jsem se odvažovala doufat v temných dnech, kdy se zdálo, že Eorlův dům poklesl ve cti niž než pastouška. A co králův panoš, ten půlčík? Éomere, udělej ho rytířem Jízdmarky, protože je udatný!“

„Leží nedaleko odtud tady v Domě a půjdu za ním,“ řekl Gandalf. „Éomer tu chvíli zůstane. Ale nemluv ještě o válce a pohromách, dokud nebudeš zdráva. Je to veliká radost, vidět, jak se zas probouzíš ke zdraví a naději, taková udatná paní!“

„Ke zdraví?“ řekla Éowyn. „To možná. Aspoň pokud zbylo nějaké prázdné sedlo po padlém Jezdci a mohu nasednout a je třeba konat nějaké činy. Ale k naději? To nevím.“

Gandalf a Pipin přišli do Smíškova pokoje a tam našli Aragorna stát u postele. „Chudák Smíšek!“ vykřikl Pipin a rozběhl se k lůžku, protože se mu zdálo, že přítel vypadá hůř a tvář má zešedlou, jako by na něm ležela tíha bolestných let, a najednou se ho zmocnil strach, že Smíšek umře.

„Neboj se,“ řekl Aragorn. „Přišel jsem včas a přivolal ho zpět. Je teď unavený a zarmoucený. Byl raněn podobně jako Paní Éowyn, protože se odvážil bodnout toho smrtícího netvora. Ale to se dá napravit, vždyť má v sobě silného a veselého ducha. Svůj zármutek nezapomene, ale nezatemní mu srdce, naučí ho moudrosti.“

Potom položil ruku Smíškovi na hlavu, zlehka mu prohrábl hnědé kučery, dotkl se víček a zavolal ho jménem. Když se místností

rozlila vůně *athelasu* jako dech ze sadů a ze slunečného vřesu plného včel, Smíšek najednou procitl a řekl: „Mám hlad. Kolik je hodin?“

„Už je po večeři,“ řekl Pipin, „ale hádám, že bych ti mohl něco přinést, když mě pustí.“

„To jistě,“ řekl Gandalf. „A všechno ostatní, co si může tento Rohanský jezdec přát, pokud se to dá opatřit v Minas Tirith, kde je jeho jméno ve cti.“

„Tak dobře!“ pravil Smíšek. „Nejdřív bych chtěl večeři a pak dýmku.“ Tu se jeho tvář zasmušila. „Ne, dýmku ne. Myslím, že vícrát už kouřit nebudu.“

„Proč ne?“ řekl Pipin.

„Tak,“ odpověděl Smíšek pomalu. „On umřel. Všechno se mi vybavilo. Říkal, že ho mrzí, že si se mnou nemohl nikdy popovídat o bylinkách. To bylo málem to poslední, co vůbec řekl. Už nebudu nikdy kouřit, abych si přitom nevzpomněl na něho a na ten den, Pipine, kdy přijel k Železnému pasu a byl tak zdvořilý.“

„Tak kuř a vzpomínej na něho!“ řekl Aragorn. „Měl ušlechtilé srdce a byl to velký král a dodržoval přísahy, ze stínu povstal k poslednímu krásnému ránu. Přestože byla tvá služba u něho krátká, měla by to být pro tebe radostná vzpomínka do konce života.“

Smíšek se usmál. „Tak dobře,“ řekl. „Jestli mi Chodec opatří potřebné, budu kouřit a přemýšlet. Měl jsem v batohu zbytek listí od Sarumana, ale co se s ním stalo v bitvě, to nevím.“

„Mistře Smělmíre,“ řekl Aragorn, „jestli si myslíš, že jsem přešel přes hory a přes Gondorskou říši s ohněm a mečem, abych nosil bylinky nepořádnému vojákovi, který zahazuje výstroj, tak to se pleteš. Jestli se tvůj batoh nenašel, musíš poslat pro mistra bylinkáře z tohoto Domu. Ten ti řekne, že bylina, po které toužíš, nemá, pokud on ví, žádnou moc, ale prost'áčci jí říkají *západní kořen* a urození *galenas*, a poví ti ještě jiná jména v učenějších jazycích, a když přidá navrch pár polozapomenutých veršovanék, kterým nerozumí, s lítostí ti oznámí, že v Domě žádný není, a ponechá tě úvahám o dějinách jazykovědy. A to musím i já. Protože v takovéhle posteli jsem nespál, co jsem vyjel z Šeré Brázdy, a od svítání jsem nejedl.“

Smíšek ho chytil za ruku a políbil ji. „Strašně se omlouvám,“ řekl. „Honem běžte! Už od té noci v Hůrce jsme vám jen na obtíž. Ale to už je takový zvyk v našem národě, že v takové chvíli mluvíme

lehkovážně a říkáme miň, než myslíme. Bojíme se toho říct příliš. Potom nám chybějí vhodná slova, když se nesluší žertovat.“

„Já to přece dobře vím, jinak bych ti neoplácel stejným,“ řekl Aragorn. „Ať Kraj nikdy nezestárne!“ Políbil Smíška a vyšel, a Gandalf šel za ním.

Pipin zůstal. „Byl někdy někdo takový jako on?“ řekl. „Kromě Gandalfa, samozřejmě. Myslím, že musejí být z rodiny. Ty můj oslíčku, vždyť máš batoh u postele, a když jsem tě potkal, měl jsi ho na zádech. Samozřejmě ho celý čas viděl. A můžeš si přece vzít ode mě. Tak si dej! Je to Dolanské listí. Nacpi si a já zatím doběhnu pro jídlo. A pak si dáme chvíli klid. To víš, my Bralové a Brandorádi nevydržíme žít dlouho ve výšinách.“

„To ne,“ řekl Smíšek. „Já ne. Aspoň zatím ne. Ale aspoň je, Pipine, vidíme a vážíme si jich. Asi je nejlepší mít nejdřív rád to, k čemu se hodíš: musíš někde začít a mít nějaké kořeny a v Kraji je hluboká půda. Ale jsou i hlubší a vyšší věci, a kdyby jich nebylo, žádný kmotr by nemohl ošetřovat zahrádku v tom, čemu říká klid a mír, ať už o nich ví nebo neví. Jsem rád, že o nich vím aspoň trochu. Ale nevím, proč tak vykládám. Kde je to listí? A podej mi z batohu dýmku, jestli není rozbitá.“

Aragorn a Gandalf teď zašli k dozorčímu Domů uzdravování a radili mu, aby Faramir a Éowyn zůstali a ještě dlouho byli pečlivě ošetřováni.

„Paní Éowyn si bude brzy přát vstát a odejít,“ řekl Aragorn, „ale nemělo by se jí to dovolit, pokud ji budete moci jakkoli zadržet, aspoň dokud nepřejde deset dní.“

„Pokud jde o Faramira,“ řekl Gandalf, „musí se brzy dozvědět, že jeho otec je mrtev. Ale celý příběh Denethorova šílenství byste mu neměli vyprávět, dokud nebude zcela zdrav a nebude mít před sebou povinnosti. Dbejte, aby mu Beregonď a ten *perian*, který byl u toho, zatím nic neříkali!“

„A ten druhý *perian*, Smělmír, kterého mám na starost, co bude s ním?“ řekl dozorčí.

„Je pravděpodobné, že zítra bude moci vstát, na chvíli,“ řekl Aragorn. „Dovolte mu to, bude-li si přát. Může se trochu projít, když o něho budou přátelé pečovat.“

„Je to pozoruhodné plemeno,“ řekl dozorčí a pokýval hlavou. „Mají tuhý kořínek, řekl bych.“

U dveří Domů se už sebralo mnoho lidí, aby viděli Aragorna, a následovali ho, a když se konečně navečeřel, přišli a prosili, aby uzdravil jejich příbuzné nebo přátele, jejichž životy byly v nebezpečí po zranění nebo pohmoždění, nebo na které dolehl Černý stín. Aragorn vstal a vyšel, poslal pro Elrondovy syny a společně pracovali hluboko do noci. A Městem šla pověst: „Král doopravdy přišel!“ Říkali mu Elfkam, pro zelený kámen, který nosil, a tak jméno, jež mu bylo předpověděno při narození, vyvolil pro něho jeho vlastní lid.

Když dál nemohl, zahalil se pláštěm a vyklouzl z Města. Těsně před úsvitem došel do svého stanu a šel chvíli spát. Ráno vlála z Věže zástava Dol Amrothu, bílá loď jako labuť na modré vodě, a lidé vzhlíželi a ptali se, zda králův příchod byl jen sen.

POSLEDNÍ ROZMLUVA

Po dni bitvy přišlo jitro a bylo krásné, s lehkými obláčky, a vítě se obracel na západ. Legolas a Gimli vstali časně a prosili o dovolení jít do města, dychtili totiž vidět Smíška a Pipina.

„Je příjemné vědět, že ještě žijí,“ řekl Gimli, „dost jsme se přece kvůli nim nadřeli na pochodu přes Rohan a nerad bych takovou námahu docela vyplýtvat.“

Elf a trpaslík společně vešli do Minas Tirith a lidé, kteří je viděli, žasli nad takovým společenstvím, neboť Legolas byl krásnější než lidé a jasným hlasem si zpíval elfí píseň, když kráčel ránem, kdežto Gimli rázoval vedle něho, hladil si vous a civěl kolem sebe.

„Najde se tu dobrá kamenická práce,“ řekl, dívaje se po zdech, „ale některá už tak dobrá není a ulice se daly rozvrhnout líp. Až se Aragorn ujme svého, nabídnu mu služby kameníků z Hory a uděláme z toho město, na které bude moci být hrdý.“

„Potřebuje víc zahrad,“ řekl Legolas. „Domy jsou mrtvé a málo toho tady roste a raduje se. Jestliže se Aragorn ujme svého, lid z Lesa mu přinese zpěvné ptáky a stromy, které neumírají.“

Konečně přišli ke knížeti Imrahilovi. Legolas na něho pohlédl a hluboce se poklonil, viděl totiž, že tady je vpravdě kdosi, kdo má v žilách elfí krev. „Bud' zdrav, pane!“ řekl. „Už je to dlouho, co Nimrodelští odešli z lórienských lesů, a přece je ještě vidět, že ne všichni odpluli z amrothského přístavu přes vodu na západ.“

„To říká stará moudrost mé země,“ řekl kníže, „ale nikdo ze Sličného lidu se tam už nesčítané roky neukázal. A žasnu, že tu teď jednoho vidím uprostřed bolesti a války. Co hledáš?“

„Jsem jeden z devíti druhů, kteří se vydali s Mithrandirem z Imladris,“ řekl Legolas, „a s tímhle trpaslíkem, který je můj přítel, jsme přišli s Pánem Aragornem. Teď bychom však rádi viděli své přátele Smělmíra a Peregrina, které prý máš ve své péči.“

„Jsou v Domech uzdravování,“ řekl Imrahil, „dovedu vás tam.“

„Postačí, když s námi někoho pošleš, pane, aby nás vedl,“ řekl Legolas. „Aragorn ti totiž posílá poselství. Nepřeje si v této době opět vstoupit do Města. Přesto je třeba, aby se velitelé ihned poradili, a prosí, abyste s Éomerem Rohanským co nejdříve sešli dolů k jeho stanům. Mithrandir už tam je.“

„Přijdeme,“ řekl Imrahil a zdvořile se rozloučili.

„Je to řádný šlechtic a velký kapitán,“ řekl Legolas. „Má-li Gondor takové muže ještě v dnešních časech úpadku, veliká musela být jeho sláva, když povstal.“

„A ta dobrá kamenická práce je bezpochyby ta starší a vznikla, když stavěli město,“ řekl Gimli. „Tak je to s věcmi, které začnou lidé, vždycky: na jaře přijde mráz nebo v létě padlí a ony nesplní, co slibovaly.“

„Přesto málokdy zajdou bez semene,“ řekl Legolas. „A to bude ležet v prachu a hnilobě a vzejde znovu tehdy a tam, kde to nečekáme. Činy lidí nás přetrvají, Gimli.“

„A stejně z nich nakonec nebude tolik, kolik mohlo být, hádal bych,“ řekl trpaslík.

„Na to elfové neznají odpověď,“ řekl Legolas.

V tu chvíli přišel služebník knížete a zavedl je do Domů uzdravování, tam našli své přátele v zahradě a bylo to veselé setkání. Chvíli se procházeli a povídali si a radovali se z kratičkého míru a odpočinku zrána na větrných kruzích Města. Když pak byl Smíšek unavený, šli se posadit na zeď a před sebou měli palouk Domů uzdravování, na jih od nich se ve slunci třpytila Anduina a odplouvala, kam ani Legolas nedohlél - do širých rovin a zeleného oparu Lebenninu a jižního Ithilienu.

Legolas zmlkl, zatímco ostatní rozmlouvali, zahleděl se do slunce a uviděl bílé mořské ptáky máchající křídly proti proudu Řeky.

„Podívejte!“ řekl. „Rackové! Letí hluboko do vnitrozemí. Vzbuzují můj údiv a zneklidnili mé srdce. Nikdy v životě jsem se s nimi nesetkal, dokud jsme nepřišli do Pelargiru. Tam jsem slyšel jejich křik ve vzduchu, když jsme vjížděli do bitvy o loď. Tehdy jsem zůstal stát a zapomněl na válku ve Středozemí. Ty kvílivé hlasy ke mně mluvily o Moři. Moře! Běda! Ještě jsem je neviděl. Ale hluboko v srdci všeho mého rodu leží touha po Moři a tu je nebezpečné probu-

dit. Ach, ti rackové! Teď už nenajdu klid pod bukem ani pod jilmem.“

„To neříkej!“ řekl Gimli. „Ve Středozemí je ještě spousta věcí k vidění a musí se udělat veliká práce. Ale když všechen Sličný lid odejde do Přístavů, svět bude šedivější pro ty, kterým je souzeno zůstat.“

„Ano, šedivý a ponurý!“ řekl Smíšek. „Nesmíte do Přístavů, Legolasi. Pořád tu budou lidi, velcí nebo malí, kteří vás budou potřebovat, a dokonce i pár moudrých trpaslíků jako Gimli. Aspoň doufám. Ačkoli nějak cítím, že to nejhorší v téhle válce teprve přijde. Tolik bych chtěl, abychom už to měli za sebou, a šťastně za sebou!“

„Nebud' takový mrzout!“ křikl Pipin. „Sluníčko svítí a jsme tu zas aspoň na den na dva spolu. Chci toho slyšet o vás o všech víc. No tak, Gimli, už od rána jste s Legolasem samá zmínka o vaší podivné cestě s Chodcem, ale nic jste mi o ní neřekli.“

„Tady sice svítí slunce,“ řekl Gimli, „ale na tu cestu mám vzpomínky, které se mi nechce vytahovat na světlo. Kdybych byl věděl, co mám před sebou, myslím, že by mě na Stezky Mrtvých nedostalo žádné přátelství.“

„Stezky Mrtvých?“ řekl Pipin. „Slyšel jsem, že to říkal Aragorn, a byl jsem zvědav, co tím myslí. Neřekneš nám toho víc?“

„Nerad,“ řekl Gimli. „Na té cestě jsem byl totiž zahanben: já, Gimli, Glóinův syn, který se pokládal za tvrdšího než muži a odolnějšího pod zemí než všichni elfi. Ale ukázalo se, že nejsem ani to, ani ono, a na cestě mě udržela jedine Aragornova vůle.“

„A také láska k němu,“ řekl Legolas. „Vždyť každý, kdo ho pozná, si ho po svém zamiluje, i ta studená rohirská dívka. Bylo časně ráno, den předtím, než jsi dojel, Smíšku, když jsme odjžděli z Šeré Brázdy, a na celý lid padl takový strach, že se nikdo nešel podívat na náš odjezd, jen Paní Éowyn, která teď leží raněná tam v Domě. Bylo to bolestné rozloučení a mne bolelo i jen dívat se na ně.“

„Běda, já jsem měl na srdci jen sám sebe,“ řekl Gimli. „Ne! O té cestě mluvit nebudu.“

Zmlkl, ale Pipin a Smíšek byli tak dychtiví novinek, že Legolas nakonec řekl: „Povím vám toho aspoň tolik, abych vás upokojil, já jsem tu hrůzu totiž necítil a nebál jsem se stínů lidí. Zdály se mi bezmocné a křehké.“

Potom jim rychle vyprávěl o strašidelné cestě pod horami, o temném dostaveníčku na Erechu a o veliké jízdě odtamtud dvě stě osmdesát mil do Pelargiru na Anduině. „Čtyři dny a noci a ještě kus pátého jsme jeli od Černého kamene,“ řekl. „A hle! V mordorské tmě ve mně rostla naděje, protože v té černavě se zdálo Stínové vojsko silnější a strašlivější na pohled. Někteří jeli, jak jsem viděl, jiní kráčeli, a přesto se všichni pohybovali touž velikou rychlostí. Byli mlčenliví, ale oči jim svítily. Na lamedonské vysočině nás předhonili, hnali se kolem nás a byli by nás minuli, kdyby jim to byl Aragorn nezakázal. Na jeho povel zůstali vzadu. I stíny mužů ho poslouchají,“ pomyslel jsem si. „Takže mu třeba poslouží, jak bude potřebovat!“

Jeli jsme jeden den za světla a pak přišel den bez svítání a my jeli pořád dál a překročili jsme Kiril a Ringló, třetího dne jsme přijeli do Linhiru nad ústím Gilrainu. A tam Lamedonští bojovali o brody se zlými Haradskými a Umbarckými, kteří připluli vzhůru po Řece. Ale obránci i útočníci nechali bitvy, sotva jsme přišli, a křičeli, že na ně přišel král Mrtvých. Jen Angbor, pán Lamedonu, měl odvalu vydržet při nás, a Aragorn ho vyzval, aby sebral svůj lid a šel za námi, budou-li mít odvalu, až Šedé vojsko přejde.

„V Pelargiru vás bude potřebovat Isildurův dědic,“ řekl.

Tak jsme překročili Gilrain a hnali před sebou spojence Mordoru úprkem, pak jsme si chvíli odpočali. Aragorn však brzy vstal a řekl: „Minas Tirith už je napadena. Bojím se, že padne, než jí přijdeme na pomoc.“ Proto jsme ještě za noci nasedli a jeli dál, co koně stačili, po Lebenninských pláních.

Legolas se odmlčel a vzdychl, obrátil oči k jihu a tiše zazpíval:

*Stříbrně plynou potůčky z Celosu k Erui
v zelených pláních Lebenninu!
Vysoká roste tam tráva. Ve větru od moří
lilie bílé se kývají
a chvějí se zlaté zvonky mallosu a alfirinu
na zelených pláních Lebenninu
ve větru od moří!*

„V písních mého lidu jsou ty pláně zelené, ale tentokrát to byly temné, šedivé pustiny v černotě před námi. A širým krajem jsme den

a noc hnali nepřítel a bezohledně dupali po trávě a kvítí, až jsme na hořkém konci dojeli k Velké řece.

Tu se mi v srdci zdálo, že se blížíme k Moři, voda ve tmě byla širá a na březích křičeli nesčetní mořští ptáci. Proč jen ti rackové kvíleli? Neříkala mi Paní, abych se měl před nimi na pozoru? Teď na ně nemohu zapomenout.“

„Já si jich nevšímá,“ řekl Gimli, „protože jsme konečně přijeli do opravdové bitvy. V Pelargiru kotvila hlavní umbarská flotila, padesát velikých lodí a menších nepočítaně. Spousta těch, které jsme pronásledovali, byla v přístavech dřív než my a přinesla svůj strach s sebou, některé lodě odrazily a snažily se ujet po Řece dolů nebo na protější břeh, a hodně menších plavidel hořelo. Ale Haradští, když byli zahnáni na kraj Řeky, se obrátili a v zoufalství byli zuřiví. A když nás viděli, smáli se, protože jich byla pořád veliká armáda.

Ale Aragorn zastavil a vykřikl velikým hlasem: „Teď pojďte! Volám vás při Černém kameni!“ A najednou Stínové vojsko, které se drželo zpátky, konečně nastoupilo jako šedivý příliv a všechno před sebou smetlo. Slyšel jsem slabé výkřiky a dušené troubení rohů a ševel nespočetných dalekých hlasů, bylo to jako ozvěna nějaké zapomenuté bitvy z dávných Temných roků. Měli bledé meče, nevím však, jestli ještě mohli ranit, protože Mrtví už nepotřebovali žádnou zbraň, jen strach. Nikdo se jim nepostavil.

Vstoupili na každou loď, která byla vytažena na břeh, a pak šli přes vodu na ty, které byly zakotveny, všichni námořníci zešíleli hrůzou a seskákali přes palubu, kromě otroků, kteří byli přikováni k veslům. Bezstarostně jsme projížděli mezi prchajícími nepřáteli a hnali je jako listí, až jsme dojeli k pobřeží. Pak poslal Aragorn na každou velkou loď, která zůstala, jednoho Dúnadana, a ti uklidňovali zajatce na palubě a říkali jim, aby se nebáli, že jsou svobodní.

Než skončil ten temný den, nezůstal proti nám stát jediný nepřítel, všichni utonuli nebo prchali na jih v naději, že se pěšky dostanou domů. Připadalo mi zvláštní a podivuhodné, že plány Mordoru rozvrátily takové příšery strachu a temnoty. Byl poražen svými vlastními zbraněmi!“

„Opravdu zvláštní,“ řekl Legolas. „V tu chvíli jsem hleděl na Aragorna a myslel na to, jak veliký a strašný pán se z něho mohl stát při jeho síle a vůli, kdyby si byl vzal Prsten sám. Mordor se ho neo-

bává pro nic za nic. Jeho duch je však ušlechtilější, než může Sauron pochopit, není snad z dětí Lúthien? Ten rod nikdy nevymře, i kdyby let přibývalo donekonečna.“

„Na takové předpovídání trpaslíci nejsou,“ řekl Gimli. „Ale v ten den byl Aragorn opravdu mocný. Vždyť měl najednou v rukou celé černé loďstvo, vybral si největší loď a vstoupil na ni. Pak nechal svolat slavné shromáždění trubkami ukořistěnými od nepřátel a Stínové vojsko se stáhlo na břeh. Tam stáli mlčky, stěží viditelní, jen oči jim rudě svítily, jak se v nich odrážela záře lodí, které hořely. A Aragorn hlasitě oslovil Mrtvé:

„Teď slyšte slova Isildurova dědice! Vaše přísaha je splněna. Jděte nazpět a víckrát neznepokojujte doliny. Odejděte a odpočíte!“

Nato král Mrtvých vystoupil před vojsko, zlomil své kopí a hodil je na zem. Pak se hluboce poklonil a obrátil se, a celé Šedé vojsko se rychle vzdánilo a zmizelo jako mlha odehnaná závanem větru, a zdálo se mi, že procítám ze sna.

Tu noc jsme odpočívali, zatímco jiní pracovali. Bylo tam totiž mnoho propuštěných zajatců a osvobozených otroků, kteří bývali z gondorského lidu a byli zajati při nájezdech, a brzy se tu sebrala i spousta mužů z Lebenninu a Ethiru a Angbor přijel z Lamedonu se všemi jezdci, které mohl sebrat. Teď, když pominul strach z Mrtvých, přišli nám na pomoc a hledali Isildurova dědice, pověst o tom jménu se totiž tmou rozlétla jako oheň.

A to už je našemu vyprávění pomalu konec. Za večer a za noc připravili totiž spousta lodí a osadili je, a ráno loďstvo vyrazilo. Už se to zdá hrozně dávno, ale bylo to teprve předevírem ráno, šest dní nato, co jsme vyjeli z Šeré Brázdy. Ale Aragorna stále poháněl strach, že má příliš málo času.

„Z Pelargiru je do přístaviště v Harlondu sto dvacet šest mil,“ řekl. „Ale zítra musíme být v Harlondu, nebo jsme naprosto selhali.“

Vesly teď vládli svobodní muži a pracovali muzně, přesto jsme proti proudu Velké řeky postupovali pomalu a namáhavě. Není sice dole na jihu silný, ale neměli jsme žádnou pomoc větru. Přes to vítězství v přístavu bych býval měl těžké srdce, kdyby se Legolas najednou nerozesmál.

„Zvedni bradu, Durinův synu!“ řekl. „Říká se přece: *naděje se rodívá, když už nám nic nezbyvá.*“ Ale jakou naději viděl v dálce, to

mi neřekl. Když přišla noc, tma se jenom prohloubila a srdce nás páčila, protože daleko na severu jsme viděli pod mraky rudou zář, a Aragorn řekl: „Minas Tirith hoří.“

Ale o půlnoci se opravdu zrodila nová naděje. Ethirští, znalí moře, pohlédli na jih a mluvili o změně, která přichází od Moře s čerstvým větrem. Dlouho před rozedněním vytáhly lodě plachty na stěžně a naše rychlost rostla, až se pěna před našimi přídemi začala bělat svítáním. A tak jsme, jak víte, přijeli v třetí hodinu po ránu s dobrým větrem a jasným sluncem a rozvinuli jsme velikou zástavu do bitvy. To byl veliký den a veliká hodina, ať už teď přijde cokoliv.“

„Ať se stane cokoli, velké činy neztratí svou cenu,“ řekl Legolas. „Jízda po Stezkách Mrtvých byla velký čin a zůstane velký, i kdyby v Gondoru napříště nezůstal nikdo, kdo by ji opěvoval.“

„A to se může docela dobře stát,“ řekl Gimli. „Protože Aragorn i Gandalf se tváří vážně. Moc rád bych věděl, o čem se tam dole ve stanech radí. Já bych si zrovna jako Smíšek přál, aby teď, s naším vítězstvím, bylo už po válce. Ale ať se bude dít co chce, doufám, že se toho zúčastním pro čest lidu z Osamělé hory.“

„A já za lid z Velkého lesa,“ řekl Legolas, „a z lásky k Pánu Bílého stromu.“

Pak druhové zmlkli, ale zůstali chvíli sedět nahoře, každý zaměřený vlastními myšlenkami, zatímco se kapitáni radili.

Když kníže Imrahil opustil Legolase a Gimliho, poslal ihned pro Éomera a sešli před Město k Aragornovým stanům, jež byly rozestaveny v poli nedaleko místa, kde padl král Théoden. Tam se radili spolu s Gandalfem, Aragornem a Elrondovými syny.

„Pánové,“ řekl Gandalf, „poslechněte si, co říkal Správce Gondoru, než zemřel: *„Na den můžeš na Pelennorských polích triumfovat, ale proti Moci, která teď povstala, není vítězství.“* Neříkám vám, abyste zoufali jako on, ale abyste uvážili pravdivost jeho slov.

Vidoucí kameny nelžou a nedonutí je k tomu ani Pán Barad-dûr. Může snad svou vůlí vybírat, co uvidí slabší mysl, nebo způsobit, aby špatně pochopila to, co vidí. Přesto nelze pochybovat, že když Denethor viděl proti sobě v Mordoru připravené veliké síly, a jak se sbírají ještě další, viděl, co vpravdě je.

Sotva nám stačila síla na odražení prvního útoku. Příští bude větší. Tato válka je nakonec bez naděje, jak Denethor pochopil. Vítězství nelze dosáhnout zbraněmi, ať budete sedět tady a odolávat jednomu obležení za druhým, nebo překročíte Řeku a tam se dáte pohltit. Máte na vybranou jen mezi dvěma zly, opatrnost by radila opevnit silné tvrze, které máte, a očekávat nápor, protože tak oddálíte svůj konec.“

„Chtěl bys tedy, abychom ustoupili do Minas Tirith a Dol Amrothu nebo do Šeré Brázdy a tam seděli jako děti na hradech z písku, když se valí příliv?“ řekl Imrahil.

„To bych vám neradil nic nového,“ řekl Gandalf. „Dělali jste snad něco jiného za Denethorových časů? Ale ne! Já říkal, že by to bylo opatrné. Já k opatrnosti neradím. Řekl jsem, že vítězství nelze dosáhnout zbraněmi. Pořád doufám ve vítězství, ale ne zbraněmi. Protože do všeho tohoto plánování vstupuje Prsten moci, základ Barad-dûr a Sauronova naděje.“

O tom teď, pánové, všichni víte dost, abyste chápali položení naše i Sauronovo. Jestliže jej získá zpět, vaše udatnost je marná a jeho vítězství bude rychlé a úplné, tak úplné, že si nikdo nedovede představit, že by skončilo, dokud trvá tento svět. Bude-li Prsten zničen, pak Sauron padne, padne tak hluboko, že nikdo si nedovede představit, jak by znovu povstal. Ztratí totiž převážnou část síly, která mu na počátku byla vlastní, a všechno, co bylo vytvořeno nebo započato s tou mocí, se zhroutlí, a on bude navždy ochromen. Stane se z něho pouhý záštiplný duch, který se užírá ve stínu, ale nemůže znovu vyrůst nebo nabýt podoby. A tak bude odstraněno z tohoto světa veliké zlo.

Jsou jiná zla, jež mohou přijít, i Sauron sám je jenom služebník či vyslanec. Nám nepřísluší zvládnout všechny zvraty světa, jen udělat, co můžeme, pro dobro let, do nichž jsme postaveni, vykořeňovat zlo na polích, která známe, aby ti, kdo přijdou po nás, mohli obdělávat čistou zemi. Jaké počasí budou mít, o tom my nerozhodneme.

Sauron tohle všechno ví a ví, že se jeho ztracený miláček zase našel, ale neví ještě, kde je. Alespoň doufáme. A proto je teď na velkých pochybách. Jestliže jsme totiž tu věc našli my, jsou mezi námi někteří dost silní, aby ji používali. I to ví. Nehádám snad správně, Aragorne, že ses mu ukázal v Orthanckém kameni?“

„Udělal jsem to, než jsem vyjel z Hlásky,“ odpověděl Aragorn. „Soudil jsem, že čas uzrál a že Kámen přišel právě pro takový účel. Bylo to už deset dní, co Ten, kdo nese Prsten, odešel na východ od Rauros, a myslel jsem, že Sauronovo Oko by mělo být odpoutáno od jeho vlastní země. Když se vrátil do své věže, byl příliš málo vyzván. Kdybych byl ovšem předvídal, jak rychlý bude jeho odvetný nástup, možná že bych se byl neodvážil ukázat. Stěží jsem měl čas přijít vám na pomoc.“

„Ale jak vysvětlíte tohle?“ ptal se Éomer. „Říkáte, že všechno je marné, získá-li Prsten. Proč si nemyslí, že je marné útočit na nás, když jej máme my?“

„Ještě si není jist,“ řekl Gandalf, „a nevybudoval svou sílu tím, že by čekal, až budou jeho nepřátelé zajištěni, jako jsme to dělali my. A kromě toho bychom se nenaučili vládnout plnou silou Prstenu za den. Ano, může jej používat jenom jediný pán, sám, ne několik, a on se bude těšit, že nastanou sváry, dokud se některý velký mezi námi nestane pánem a nepodrobí si všechny ostatní. V tom čase by mu Prsten mohl posloužit, kdyby jednal rychle.“

Pozoruje, vidí a slyší mnoho. Jeho nazgûlové jsou pořád na cestách. Před východem slunce přelétli nad tímto polem, ačkoli málokdo z unavených spáčů si jich povšiml. Zkoumá znamení: meč, který ho oloupil o jeho poklad, obnovený, vítr štěstěny, který se obrátil v náš prospěch, nečekaná porážka prvního útoku, pád jeho velikého kapitána.

Jeho pochybnosti porostou i teď, zatímco tu rozmlouváme. Jeho Oko se teď namáhá spatřit nás a je téměř slepé vůči všemu ostatnímu, co se pohybuje. Musíme je tedy poutat dál. V tom leží všechna naše naděje. Toto je tedy má rada. Nemáme Prsten. Moudře, nebo velmi bláznivě byl odeslán pryč, aby byl zničen, nemá-li zničit nás. Bez něho nemůžeme Sauronovu sílu porazit silou. Musíme ale za každou cenu odpoutat jeho Oko od opravdového nebezpečí, které mu hrozí. Nemůžeme dobýt vítězství zbraněmi, ale jedině zbraněmi můžeme dát Tomu, kdo nese Prsten, možnost, třebaže vratkou.

Jak Aragorn začal, tak musíme pokračovat. Musíme dotlačit Saurona k poslednímu vrhu. Musíme vylákat jeho utajené síly, aby vyprázdnil svou zem. Musíme okamžitě vypočodovat proti němu. Musíme ze sebe udělat vnadidlo, i kdyby nás sevřel svými čelistmi. V

naději a hltavosti se na vnadidlo chytí, protože v takové zbrklosti uvidí pýchu nového Pána Prstenu a řekne si: „Tak! Vystrkuje hlavu moc brzy a moc daleko. Jen ať přijde a já ho dostanu do pasti, ze které nemůže uniknout. Tam ho rozdrtím a to, co mi ve své opovázlivosti vzal, dostanu zpátky jednou provždy.“

Musíme do té léčky vejít s otevřenýma očima, s odvahou, ale nedělat si pro sebe velkou naději. Může se totiž snadno stát, že sami nadobro zahyneme v černé bitvě daleko od zemí živých, takže i tehdy, bude-li Barad-dûr svržena, nedožijeme se nového věku. Ale to pokládám za naši povinnost. A lépe tak, než zahynout stejně - jako určitě zahyneme, když zůstaneme sedět - a při umírání vědět, že žádný nový věk nebude.“

Chvíli mlčeli. Posléze promluvil Aragorn. „Jak jsem začal, tak budu pokračovat. Teď jsme přišli až na rozhraní, kde je naděje sestrou zoufalství. Zaváhat znamená padnout. Ať teď nikdo nezavrhne Gandalfovu radu. Dlouho pracoval proti Sauronovi a teď přichází zkouška jeho díla. Bez něho bychom byli dávno ztraceni. Nicméně si ještě nečiním nárok, abych komukoli rozkazoval. Ať ostatní volí, jak chtějí.“

Pak řekl Elrohir: „S tímto záměrem jsme přijeli ze Severu a od Elronda neseme právě takovou radu. Neobrátime se zpět.“

„Pokud jde o mne,“ řekl Éomer, „v těchto hlubokých věcech se mnoho nevyznám, ale není mi toho třeba. Vím jedno a to mi stačí: jako můj přítel Aragorn podpořil mne a můj lid, tak pomohu já jemu, když volá. Půjdu.“

„A já,“ řekl Imrahil, „pokládám Pána Aragorna za svého lenního pána, ať si na to činí nárok nebo ne. Jeho přání je mi rozkazem. Půjdu také. Přesto v tuto chvíli zastávám také místo Správce Gondoru a musím nejprve myslet na zdejší lid. Je dosud třeba dbát jisté opatrnosti. Musíme se přece připravit na všechny možnosti, na dobré jako na zlé. Může se stát, že zvítězíme, a dokud je taková naděje, musí být Gondor chráněn. Nerad bych se vítězně vracel z bitvy do Města v troskách a do vypleněného zázemí. A přitom se od Rohirů dozvídám, že na našem severním boku je ještě neporažená armáda.“

„To je pravda,“ řekl Gandalf. „Neradím, abyste nechávali Město zcela bez posádky. Vždyť síla, kterou povedeme na východ, nemusí

být dost velká na opravdový útok na Mordor, stačí, když bude dost velká, aby ho vylákala k bitvě. A musí se pohnout brzy. Proto se Kapitánů ptám: jak velkou sílu můžeme sebrat a vyvést nejdéle do dvou dní? A musí to být tvrdí muži, kteří jdou dobrovolně a znají své nebezpečí.“

„Všichni jsou unavení a velmi mnoho je lehce nebo těžce raněno,“ řekl Éomer, „a utrpěli jsme velké ztráty na koních. To je trpké. Musíme-li jet brzy, nemohu doufat, že povedu celé dva tisíce, mám-li zároveň nechat stejné množství na obranu Města.“

„Nemusíme počítat jen s těmi, kdo bojovali na tomto poli,“ řekl Aragorn. „Z jižních lén jsou na cestě posily, když jsou teď pobřeží volná. Před dvěma dny jsem jich poslal z Pelargiru čtyři tisíce pochodem přes Lossarnach. Před nimi jede nebojácný Angbor. Vyrazíme-li za dva dny, budou blízko, než odejdeme. Mnohé jsem kromě toho vyzval, aby mě následovali po Řece každým plavidlem, které najdou, a s tímhle větrem tu budou brzy, několik lodí už do Harlondu skutečně přijelo. Soudím, že bychom mohli vést sedm tisíc jízdnic i pěších, a přesto nechat město lépe osazeno, než bylo na počátku útoku.“

„Brána je rozbitá,“ řekl Imrahil, „a kde je teď umění, které by ji dokázalo opravit a znovu vybudovat?“

„V Dáinově království v Ereboru takové umění je,“ řekl Aragorn, „a nezahynou-li všechny naděje, pošlu Gimliho, Glóinova syna, aby požádal o řemeslníky z Hory. Ale muži jsou lepší než brány a žádná brána neodolá našemu Nepříteli, když ji muži opustí.“

Tak tedy skončil rozhovor pánů: měli by vyrazit zrána druhého dne se sedmi tisíci, pokud se najdou, velká část té armády by měla být pěší, protože půjdou do zlých končin. Aragorn hodlal vybrat asi dva tisíce z těch, které k sobě shromáždil na Jihu, Imrahil měl vybrat tři a půl tisíce a Éomer pět set Rohirů bez koní, kteří zůstali bojeschopní, a sám vést pět set svých nejlepších Jezdců na koni, kromě toho měla být ještě jedna družina pěti set koní, v níž měli jet Elrondovi synové s Dúnadany a rytíři z Dol Amrothu, dohromady „šest tisíc pěších a tisíc na koni. Ale hlavní síla Rohirů, která měla dosud koně a byla bojeschopná, asi tři tisíce mužů pod Elfhelmovým velením, měla u Západní silnice přepadnout nepřitele, který byl v Anóri-

enu. Ihned byli vysláni rychlí jezdci pro noviny ze severu a také z východu od Osgiliathu, ze silnice k Minas Morgul.

Když sečetli všechny své síly a rozvážili, kudy poputují a kterými cestami se dají, Imrahil se najednou nahlas rozesmál.

„To je přece,“ zvolal, „největší žert v dějinách Gondoru: že se sedmi tisíci, což je méně než předvoj armády z dnů naší moci, jdeme, abychom napadli hory a neproniknutelnou bránu Černé země! Tak by mohlo děcko vyhrožovat obrněnému rytíři lukem z provázku a vrbového proutku! Ví-li Temný pán tolik, kolik říkáš, Mithrandire, nebude se spíš usmívat než obávat, nerozmáčkne nás malíčkem jako mouchu, která ho chce štípnout?“

„Ne, pokusí se mouchu chytit a vzít jí žihadlo,“ řekl Gandalf. „A jsou mezi námi jména, z nichž každé má cenu tisíce obrněných rytířů. Ne, nebude se usmívat.“

„My také ne,“ řekl Aragorn. „Je-li to žert, je příliš trpký pro smích. Ne, je to poslední tah ve veliké nejistotě a pro jednu nebo druhou stranu to bude konec hry.“ Pak vytasil Andúril a pozvedl jej, až se zatřpytil na slunci. „Nevrátíš se do pochvy, dokud nebude vybojována poslední bitva,“ řekl.

ČERNÁ BRÁNA SE OTVÍRÁ

Za dva dny se celá západní armáda shromáždila na Pelennoru. Vojsko skřetů a Východňanů se z Anórienu obrátilo nazpět, ale pronásledováno a rozháněno Rohiry se dalo téměř bez boje na útěk ke Cair Androsu, když byla tato hrozba odstraněna a z jihu přišly posily, město bylo dobře osazeno. Zvědové hlásili, že na východě až po Křižovatku padlého krále nezůstal na silnicích jediný nepřítel. Všechno teď bylo připraveno k poslednímu vrhu.

Legolas a Gimli měli zase jet spolu v Aragornově a Gandalfově oddílu, který jel s Dúnadany a Elrondovými syny jako předvoj. Ale Smíšek jet neměl a styděl se.

„Na takovou cestu ještě nejsi zdrav,“ řekl Aragorn. „Ale nestyď se. Neuděláš-li v této válce nic víc, vysloužil sis už velikou čest. Půjde Peregrin a bude zastupovat Krajany, a nezávíď mu tuhle vyhlídku na nebezpečí, protože dělal sice, co mu štěstí dopřálo, ale tobě a tvému činu se teprve bude muset vyrovnat. Pravda je ovšem, že všichni jsou teď ve stejném nebezpečí. Náš úkol možná bude znamenat hořký konec před Branou Mordoru, ale stane-li se to, nakonec se dostane i na tebe buď tady, nebo kdekoliv jinde tě stihne černá záplava. Sbohem!“

A tak teď Smíšek sklíčeně stál a pozoroval řazení armády. Byl s ním Bergil a i on byl skleslý. Jeho otec měl totiž vést do pochodu oddíl mužů z Města, nemohl se vrátit do Stráže, dokud nebude rozsouzen jeho případ. V tom oddíle měl pochodovat také Pipin jako gondorský voják. Smíšek viděl opodál jeho malou, ale vzpřímenou postavičku mezi vysokými muži z Minas Tirith.

Konečně zazněly trubky a vojsko se pohnulo. Četa za četou, oddíl za oddílem zatáčeli a odcházel na východ. Smíšek tam stál ještě dlouho po tom, co zmizeli z dohledu po velké cestě k hlavní silnici. Jitřní slunce naposled zablesklo na kopí a přilbě a on tam pořád zůstával se sklopenou hlavou a s těžkým srdcem, cítil se bez přátel a

sám. Všichni, na kom mu záleželo, odešli do tmy, která visela na východní obloze, v srdci měl málo naděje, že je ještě někdy uvidí.

Do paže se mu vrátila bolest, jako by ji přivolala jeho zoufalá nálada. Cítil se slabý a starý a sluneční světlo ochabovalo. Vytrhl ho dotek Bergilovy ruky.

„Pojďte, pane Periane!“ řekl chlapec. „Vidím, že vás to ještě bolí. Pomohu vám zpátky k uzdravovatelům. Ale nebojte se! Oni se vrátí. Muži z Minas Tirith nebudou nikdy poraženi. A teď mají Pána Elfkama a taky Beregonda ze Stráže.“

Před polednem došla armáda do Osgiliathu. Tam pilně pracovali všichni dělníci a řemeslníci, které bylo možno vyslat. Někteří posilovali přívozy a mosty z člunů, které postavili nepřátelé a na útěku zčásti zničili, někteří sbírali zásoby a kořist. Jiní rychle stavěli zátarasu na východě za Řekou.

Předvoj prošel troskami starého Gondoru, přes Řeku a pak nahoru přímou silnicí, kterou za dnů slávy zbudovali od sličné Věže slunce k vysoké Věži měsíce, z níž se dnes stala Minas Morgul. Pět mil za Osgiliathem zastavili a ukončili první denní pochod.

Jezdci však pokračovali a do večera byli u Křižovatky s velikým kruhem stromů. Všude bylo ticho. Neviděli žádné známky nepřátel, nezaslechli výkřik ani volání, ze skal ani z houštin nevylétla jediná střela, přesto celý den cítili, jak ostražitost krajiny roste. Stromy a kameny, tráva i listí naslouchaly. Tma se rozptýlila. Daleko v údolí Anduiny zapadalo slunce a bílé štíty hor se rděly v modrém vzduchu, nad Ephel Dúath však visel stín a chmura.

Pak postavil Aragorn trubače na všechny čtyři cesty, jež se sbíhaly v kruhu stromů, ti zatroubili mocnou fanfárou a hlasatelé vzkřikli: „Gondorští Páni se vrátili a berou si zpět celou tuto zemi, jež jim patří.“ Ohavnou skřetí hlavu nasazenou na kamenné postavě shodili a rozbili na kusy, pozvedli hlavu starého krále a vrátili ji na místo. Zůstala korunovaná zlatými a bílými květy. Muži pracně omyli a odřeli nečisté škrábanice, kterými skřeti pomalovali kámen.

V rozhovoru předtím někteří radili, aby se nejdřív zaútočilo na Minas Morgul, a bude-li možné se jí zmocnit, aby byla naprosto zničena. „A možná,“ řekl Imrahil, „že k útoku na Temného pána bude cesta odtud do průsmyku snazší než jeho severní brána.“

Gandalf však naléhavě mluvil proti, jednak proto, že v údolí sídlilo zlo, jež obracelo lidskou mysl k šílenství a hrůze, a také pro novinu, kterou přinesl Faramir. Jestliže se totiž Ten, kdo nese Prsten, skutečně pokusil o tuto cestu, rozhodně by k ní neměli obracet Oko Mordoru. Druhého dne, když dorazil hlavní voj, nechali tedy na Křižovatce silnou stráž, aby se mohla postavit k obraně, kdyby Mordor poslal vojsko přes Morgulský průsmyk nebo kdyby táhli další muži z Jihu. Pro tuto stráž vybrali zejména lučištníky, kteří se vyznali v Ithilienu a mohli se skrývat v lesích a na svazích kolem křižovatky cest. Gandalf a Aragorn však s předvojem vjeli do ústí Morgulského údolí a pohlédli na zlé město. Bylo temné a bez života, skřeti a menší mordorští netvoři, kteří tam sídlili, totiž zahynuli v bitvě a nazgûlové byli pryč. Přesto byl vzduch v údolí těžký strachem a nepřátelstvím. Zbořili zlý most, zažehli rudé plameny v ohavných polích a odjeli.

Příštího dne, třetího, co se vypravili z Minas Tirith, zahájilo vojsko pochod po silnici na sever. Od Křižovatky k Morannonu to bylo asi sto mil a nikdo nevěděl, co se jim může přihodit, než dojdou tak daleko. Šli neskrývaně, ale opatrně, s jízdními vyzvědači před sebou na silnici a s pěšími po stranách, zejména na východním boku, tam totiž byly tmavé houštiny a nerovný skalnatý kraj strží a trčících balvanů, za nimiž se zvedaly hrbolaté, dlouhé a ponuré svahy Ephel Dúath. Počasí zůstávalo krásné a vítr stále vál od západu, ale chmury a tesklivé mlhy, které lpěly na Horách stínu, nemohlo odváť nic, za nimi se občas do povětří zvedal hustý dým.

Co chvíli nechal Gandalf zatroubit a hlasatelé volali: „Gondorští Páni přicházejí! Ať všichni opustí tuto zemi nebo se vzdají!“ Ale Imrahil se ozval: „Neříkejte *gondorští Páni*. Říkejte *král Elessar*. Vždyť je to pravda, přestože ještě nedosedl na trůn, a Nepřítel se víc zamyslí, když budou hlasatelé používat toho jména.“ Od té doby hlasatelé třikrát za den provolávali příchod krále Elessara. Nikdo však na výzvu neodpovídal.

Přestože pochodovali v zdánlivém míru, srdce celého vojska, od nejvyššího k nejnižšímu, byla skleslá a s každou milí, kterou ušli na sever, padala na ně těžší předtucha zlého. Pomalu končil druhý den jejich pochodu od Křižovatky, když se jim poprvé naskytlá příležitost k bitvě. Silné vojsko skřetů a Východňanů se totiž pokusilo napad-

nout vedoucí oddíly ze zálohy, bylo to právě v místě, kde Faramir číhal na Haradské a silnice procházela hlubokým úvozem ve výběžku východních kopců. Kapitáni Západu byli ovšem včas varováni svými vyzvědači, zkušenými muži z Henneth Annûnu, které vedl Mablung, a tak se do pasti dostali sami číhající. Jezdci totiž udělali širokou objížděku na západ a vpadli na nepřátele z boku a zezadu a pobili je nebo je zahnali na východ do kopců.

Vítězství však Kapitány příliš nepovzbudilo. „Je to jen klička,“ řekl Aragorn, „a hlavním účelem bylo, soudím, svést nás k falešnému odhadu Nepřítelovy slabosti, ne že by se nám pokoušel nějak vážně ublížit, aspoň prozatím.“ Toho večera přiletli nazgûlové a od té doby sledovali každý pohyb vojska. Pořád táhli vysoko, kam dohlédl jen Legolas, a přece bylo cítit jejich přítomnost jako hlubší stín a zatmívání slunce, a třebaže Prstenové přízraky dosud nenalétávaly na své nepřátele a nekřičely, hrůzu z nich nebylo možno setřást.

Tak se vlekl čas a beznadějná výprava. Čtvrtý den za Křížovatkou a šestý den od Minas Tirith došli konečně na hranice zemí živých a vstoupili do zpustlých končin, které se táhly před branami průsmyku Cirith Gorgor. Dohlédli až k močálům a poušti, které se táhly na sever a západ od Eryn Muilu. Tak bezúspěšné byly ty kraje a tak hluboký děs na nich spočíval, že někteří z vojska docela ztratili zmužilost a nedokázali ani jít, ani jet dál na sever.

Aragorn na ně hleděl a v očích měl spíš lítost než hněv, byli to totiž mladíci z Rohanu, z dalekých Západních úvalů, a sedláci z Lossarnachu, pro něž byl Mordor od dětství jméno plné zla, a přece neskutečné, pověst, jež neměla díl v jejich prostém životě, teď kráčeli jako lidé v ohavném snu, který se stal skutečností, a nerozuměli té válce ani tomu, proč je sem osud zavedl.

„Jděte!“ řekl Aragorn. „Zachovejte si však trochu cti a neutíkejte. A je jeden úkol, o který se můžete pokusit: tak nebudete zcela zahanbeni. Dejte se na jihozápad, až přijдете ke Cair Androsu, a jestliže jej dosud drží nepřátelé, jak se domnívám, dobuďte ho zpět, budete-li moci, a držte jej až do konce a braňte Gondor a Rohan!“

Nato se někteří zastyděli před jeho milosrdenstvím, přemohli strach a šli dál, ostatní získali novou naději, když slyšeli o mužném činu, na jaký stačí a k němuž se mohou obrátit, a odešli. A tak, protože mnoho mužů již bylo ponecháno na Křížovatce, přišli nakonec

Kapitáni Západu vyzvat k boji Černou bránu a mordorskou moc s méně než šesti tisíci muži.

Postupovali teď pomalu a každou hodinu očekávali odpověď na výzvu. Shlukli se dohromady, protože vysílat zvědy nebo malé skupiny z hlavního voje znamenalo plýtvat muži. Za večera pátého dne pochodu od Morgulského údolí se naposledy utábořili a rozžehli okolo sebe ohně z odumřelého chrástí a vřesu, které posbírali kolem. Probděli noční hodiny a byli si vědomi toho, že kolem obcházejí a plíží se různí tvorové, a slyšeli vytí vlků. Vítr odumřel a vzduch se zdál nehybný. Viděli pramálo, protože bylo sice bezmračno a měsíc už čtvrtý den rostl, ale ze země vyvstával kouř a výpary a bílý srpek byl zahalen rubášem mordorských mlh.

Ochladilo se. S ránem se opět probudil vítr, ale nyní vál od severu a brzy zesílil. Všechno, co v noci obcházelo, zmizelo a země se zdála pustá. Na severu se mezi páchnoucími děrami rozkládaly první velké hromady a pahorky hlušiny, roztloučeného kamení a spálené zeminy, zvratky mordorských červů, nedaleko na jihu se však již rýsovalo veliké opevnění Cirith Gorgoru: Černá brána uprostřed a po obou stranách vysoké a temné Zubové věže. Na posledním pochodu totiž Kapitáni odbočili ze staré silnice, když zahýbala na východ, aby se vyhnuli nebezpečí číhajícímu v kopcích, takže nyní přistupovali k Morannonu od severozápadu jako předtím Frodo.

Ohromná železná křídla Černé brány byla pod mračným obloukem pevně zavřená. Na cimbuří nebylo nic vidět. Všechno mlčelo a pozorovalo. Došli až na konec svého bláznovství a stáli ztraceně a zkřehle v šedém světle černého dne před věžemi a valy, které jejich vojsko nemělo naději vítz útokem, ani kdyby přitáhlo s sebou veliké, mocné stroje a kdyby Nepřítel neměl víc sil, než co by postavil k bráně a k hradbám. Přitom věděli, že všechny kopce a skály před Morannonem jsou plné skrytých nepřátel a stínové defilé vzadu je skrz naskrz provrtáno hemživou zlou havětí. Jak stáli, viděli všechny nazgûly, jak se společně vznášejí nad Zubovými věžemi jako supi, a věděli, že jsou pozorováni. Přesto Nepřítel nedával žádné znamení.

Neměli teď na vybranou: museli dohrát svou úlohu až do konce. Aragorn tedy rozestavil vojsko, jak nejlépe mohl, stáhli se na dva

veliké pahorky spáleného kamene a zeminy, které skřeti navršili za roky dřiny. Před nimi se k Mordoru táhlo bahnisko páchnoucího bláta a smradlavých tůní. Když bylo všechno seřazeno, Kapitáni vyjeli kupředu k Černé bráně se silnou jezdeckou stráží, s praporem, hlasateli a trubači. Byl tam Gandalf jako první herold, Aragorn s Elrondovými syny, Éomer Rohanský a Imrahil, Legolas, Gimli a Peregrin byli rovněž vyzváni, aby přišli, aby tak všichni z nepřátel Mordoru měli svého svědka.

Přijeli na doslech k Morannonu, rozvinuli praporec a zatroubili na trubky, hlasatelé vystoupili a poslali své hlasy přes cimbuří Mordoru.

„Vyjděte ven!“ volali. „Ať vyjde Pán Černé země! Bude na něm vykonána spravedlnost. Vedl nespravedlivou válku proti Gondoru a uchvátil jeho země. Král Gondoru proto žádá, aby pykal za své zlé činy a pak navždy odešel. Vyjděte ven!“

Bylo dlouho ticho a ze zdi ani z brány nebylo slyšet žádný výkřik, žádný zvuk v odpověď. Ale Sauron měl už hotovy své plány a chtěl si nejprve s myškami kruté pohrát, než zasadí smrtelnou ránu. A tak, právě když Kapitáni chtěli obrátit, ticho bylo náhle prolomeno. Dlouze zarachotily bubny jako hřmění v horách a pak zabučely rohy, jež roztráslly samotný kámen a muže ohlušily. Nato se s řinčením rozlétly střední dveře Černé brány a z nich vyšlo poselstvo Temné věže.

V čele jel kdosi vysoký a zlý na černém koni, byl-li to kůň, bylo to totiž veliké a ohyzdné a na obličejích to mělo děsivou masku podobnou spíš lebce než živé hlavě a v očních důlcích a nozdrách hořel plamen. Jezdec byl celý v černém hávu a černá byla i jeho vzosná přilbice, přesto to nebyl Prstenový přízrak, ale živý člověk. Byl to Pobočník věže Barad-dûr a jeho jméno nepřipomíná žádný příběh. Sám je zapomněl a říkal: „Jsem Ústa Sauronova.“ Vypráví se však, že to byl odpadlík, jenž pocházel z plemene těch, jimž se říkalo Černí Númenorejci, zbudovali si totiž sídla ve Středozemi za let Sauronova panství a uctívali ho, protože milovali zlé poznání. Vstoupil do služeb Temné věže, když opět povstala, a pro svou zchytralost vystupoval stále výše v přízni Pána, naučil se velikému černokněžnictví, znal velkou část Sauronovy mysli a byl krutější než všichni skřeti.

To on teď vyjel a s ním skupinka jeho vojáků v černém brnění a s jediným praporcem, celým černým až na rudé Zlé oko. Zastavil pár kroků před Kapitány Západu, změřil si je a zasmál se.

„Je tady v té sebrance někdo oprávněný, aby se mnou jednal?“ zeptal se. „Má tu vůbec někdo vtip, aby mi rozuměl? Ty rozhodně ne!“ výsměšně se obrátil k Aragornovi s opovržením. „Krále nedělá elfí skličko ani takováhle sběh. Kdejaký loupežník z kopců předvede lepší průvod!“

Aragorn v odpověď neřekl nic, ale upřel pohled do očí druhého a tak chvíličku zápasili, zanedlouho, přestože Aragorn se nepohnul, ani se nedotkl zbraně, se však jeho protivník schoužil a couvl jako před hrozbou úderu. „Jsem herold a vyslanec a nesmím být napaden!“ vykřikl.

„Kde platí takové zákony,“ řekl Gandalf, „je také zvykem vyslanců nechovat se opovážlivě. Nikdo ti ale nevyhrožoval. Od nás se nemáš čeho obávat, dokud nevyřídíš své poselství. Pokud ovšem tvůj pán nezmoudřel, pak budeš v nebezpečí ty i všichni ostatní jeho služebníci.“

„Tak!“ řekl posel. „Ty jsi tedy mluvčím, šedá brado? Copak jsme o tobě neslychali, že se potuluješ a z bezpečné vzdálenosti ustavičně kuješ zlomyslné pikle a děláš neplechu? Tentokrát jsi však strčil nos příliš daleko, Mistře Gandalfe, a uvidíš, co se stane tomu, kdo tká bláznovské pavučiny Sauronovi Velikému u nohou. Mám věci, které jsem ti měl ukázat - právě tobě, odvážíš-li se přijít.“ Pokynul jednomu ze své stráže a ten předstoupil s uzlíkem zabaleným v černé látce. Posel ji rozbalil a k úžasu a úleku všech Kapitánů pozvedl krátký mečík, který nosil Sam, pak šedý plášť s elfí sponou a nakonec mitrilovou kazajku, kterou nosíval Frodo pod roztrhanými šaty. Před očima se jim začernalo a v okamžiku ticha se jim zdálo, že svět se zastavil, ale jejich srdce jsou mrtvá a poslední naděje pryč. Pipin, který stál za knížetem Imrahilem, skočil vpřed s bolestným výkřikem.

„Ticho!“ řekl Gandalf přísně a strčil ho zpátky, posel se však hlasitě zasmál. „Tak ty máš s sebou ještě jednoho takového pidimužika!“ zvolal.

„Nechápu, k čemu ti slouží, ale posílat je na výzvědy do Mordoru je ještě větší bláznovství, než je u tebe obvyklé. Přesto mu děkuji,

protože vidím, že přinejmenším tenhle harant už ty věci viděl, a teď bys je marně zapíral.“

„Nepřeji si je zapírat,“ řekl Gandalf. „Ano, znám je všechny, i jejich původ, a i když se vysmíváš, ty, nečistá Ústa Sauronova, nemůžeš říci tolik. Ale proč je přinášíš?“

„Trpasličí brnění, elfí plášť, meč padlého Západu a špeh z toho krysího Kraje - necukej sebou! My to dobře známe - tady jsou znaky spiknutí. Možná že byste toho, kdo je nosil, postrádali celkem snadno, a možná že ne, třeba je vám drahý? Pokud ano, rychle se poradte s tou špetkou rozumu, která vám zbyla. Sauron totiž špehy nemá rád a jeho osud teď závisí na vaší volbě.“

Nikdo mu neodpovídal, viděl však jejich tváře zešedlé strachem a hrůzu v jejich očích a zasmál se znovu, protože se mu zdálo, že jeho hra se daří.

„Dobrá, dobrá,“ řekl. „Vidím, že vám byl drahý. Nebo jste nechtěli, aby jeho posláni selhalo? Už selhalo. Teď bude snášet pomalá muka během let, tak dlouhá a pomalá, jak jen to dovede naše umění ve Velké věži, a nebude nikdy propuštěn, leda snad až se změní a zlomí, pak se k vám může vrátit a vy uvidíte, co jste udělali. To se stane zcela určitě - jestliže nepřijmete podmínky mého Pána.“

„Jmenuj podmínky,“ řekl Gandalf vyrovnaně, ale ti, kteří stáli okolo, viděli, že má ve tváři úzkost, vypadal nyní jako starý a seschlý kmet, zdrcený, konečně poražený. Nepochybovali, že přijme.

„Toto jsou podmínky,“ řekl posel a usmíval se, když pohlížel z jednoho na druhého. „Gondorská sebranka a její podvedení spojenci se okamžitě stáhnou za Anduinu, když se nejdřív zavážou, že už nikdy nepozdvihnou zbraně proti Sauronovi Velikému, ať otevřeně nebo skrytě. Všechny země na východ od Anduiny budou navždy a jedině Sauronovy. Země na západ od Anduiny až po Mlžné hory a Rohanskou bránu budou Mordoru odvádět daň a muži tam nebudou nosit zbraň, ale budou smět spravovat své vlastní záležitosti. Pomohou však znovu vybudovat Železný pas, který zbujně zničili, a ten bude Sauronův a v něm bude bydlit jeho pobočník, ne Saruman, ale někdo hodnější důvěry.“

Hleděli do poslových očí a četli jeho myšlenku. On měl být tím pobočníkem a strhnout vše, co zbylo ze Západu, pod svou moc, on měl být jejich tyranem a oni jeho otroky.

Gandalf ale řekl: „To chcete mnoho za vydání jednoho služebníka: tak by tvůj Pán dostal výměnou to, co bude muset jinak vybojovat mnoha válkami! Nebo snad Gondorské pole zničilo jeho válečné naděje, takže se snížil k handrkování? A i kdybychom opravdu cenili toho vězně tak vysoko, jakou máme záruku, že Sauron, ten nízký mistr zrady, splní svou část smlouvy? Kde je vězeň? Ať je vyveden a je nám předán. Potom zvažíme tyto požadavky.“

Tu se Gandalfovi, který svého soupeře upřeně pozoroval, jako by šermoval se smrtelným nepřítelem, zazdalo, že si posel na chvíličku, jen co by nabral dech, neví rady, přesto se opět rychle rozesmál.

„Nežertuj ve své opovázlivosti s Ústy Sauronovými!“ zvolal. „Žebráš o záruku! Sauron ji nedává. Když prosíš o slitování, nejdřív musíš udělat, co žádá. Toto jsou jeho podmínky. Ber, nebo nech tak!“

„Tohle беру!“ řekl Gandalf náhle. Odhodil plášť a bílé světlo zaskvítilo na tom černém místě jako meč. Ohavný posel ucouvl před jeho pozvednutou rukou. Gandalf přikročil a vytrhl mu předměty: kazajku, plášť a meč. „To si vezmeme na památku našeho přítele,“ zvolal. „Ale vaše podmínky, ty naprosto odmítáme. Táhní, protože tvé poselství skončilo a blíží se tvá smrt. Nepřišli jsme sem plýtvat slovy a vyjednávat se Sauronem, nevěrným a prokletým, tím méně s jeho sluhou. Jdi odtud!“

To už se posel Mordoru nesmál. Tvář se mu zkřivila ohromením a hněvem jako dravému zvířeti, které se hrbí nad kořistí a najednou je šlehně přes čumák palčivý prut. Zmocnila se ho zuřivost, ústa se mu zpěnila a z hrdla se mu draly nesrozumitelné zvuky běsnění. Pohlédl však do nelítostných tváří Kapitánů a do jejich smrtících očí a strach přemohl jeho vztek. Hlasitě vykřikl, obrátil se, skočil na koně a se svým mužstvem odjížděl jako šílenec zpátky k Cirith Gorgoru. Cestou však jeho vojáci zatroubili na roh dávno dohodnuté znamení, ještě než byli v bráně, Sauron sklapl past.

Bubny zarachotily a vzlétly ohně. Mohutná křídla Černé brány se rozlétla doširoka. Z ní proudilo veliké vojsko tak rychle, jako vířící voda, když se zvedne propust.

Kapitáni opět nasedli a jeli zpátky a z mordorského vojska se ozval výsměšný jek. Vzduchem se dusivě vznesl prach, když znedaleka připochovalo vojsko Východňanů, kteří čekali na znamení ve

stínu Ered Lithui za vzdálenější věží. Z kopců po obou stranách Morannonu se lili nespočetní skřeti. Muži ze Západu byli v pasti. Šedé pahorky, kde stáli, měly brzy obklopit síly desetkrát větší, než měli oni, a oblít je mořem nepřátel. Sauron uchopil nabízenou návnadu ocelovými čelistmi.

Aragornovi zbývalo málo času na uspořádání bitvy. Na jednom kopci stanul s Gandalfem a tam se, krásná a zoufalá, vztyčila zástava se Stromem a hvězdami. Na druhém kopci stály vedle sebe praporec Rohanu a Dol Amrothu, Bílý kůň a Stříbrná labuť. Kolem obou kopců utvořili kruh hledící do všech stran a ježící se kopími a meči. Avšak vpředu, naproti Mordoru, kam měl dopadnout první ostrý nápor, stáli nalevo synové Elrondovi s Dúnadany kolem sebe a napravo kníže Imrahil s urostlými a sličnými muži z Dol Amrothu a vybranými muži Strážní věže.

Vál vítr a trubky zpívaly a šípy kvílely, slunce stoupající k jihu však bylo zahaleno závojem mordorských dýmů a vzdáleně probleskovalo hrozivým oparem pochmurně a rudé, jako by končil den anebo možná veškerý svět světla. A pak z houstnoucího mraku přilétli nazgûlové se studenými hlasy a volali smrt, tu hasla všechna naděje.

Pipin se shrbil, zdrcen hrůzou, když slyšel Gandalfa odmítat podmínky a odsuzovat Froda k mučení ve Věži, už se však opanoval a teď stál vedle Beregonda v první řadě Gondorských s Imrahilovými muži. Zdálo se mu totiž nejlepší zemřít brzy a nechat za sebou hořký příběh svého života, protože všechno bylo v troskách.

„Kdyby tu tak byl Smíšek,“ slyšel se a rychlé myšlenky se mu hnaly hlavou, zatímco pozoroval nepřátele, jak se ženou do útoku. „Tak, tak, teď aspoň rozumím trochu líp chudákovi Denethorovi. Mohli bychom se Smíškem umřít spolu, a když už umřít musíme, proč ne? No, není tady. Doufám, že skončí příjemněji. Ale teď se musím snažit.“

Vytasil meč, pohlédl na něj a na propletené zlaté a červené kresby. Vzletné númenorské písmo na čepeli se lesklo jako oheň. „Ten vyrobili právě pro takovou hodinu,“ pomyslel si. „Kdybych tak s ním mohl srazit toho ohavného posla, pak bych se skoro vyrovnal Smíškovi. Dobře, nějakou tu šerednou havěť pobiju, než bude konec. Ale rád bych ještě jednou viděl sluníčko a chládek a zelenou trávu!“

Jak tak přemýšlel, narazil do nich první útok. Skřetům zabránila v postupu bahniska ležící před kopci. Zastavili se a metali do řad obránců šípy. Mezi nimi však rázoval vpřed se zvířeckým rykem oddíl horských obrů z Gorgorothu. Byli větší a rozložitější než muži a na sobě měli jen těsně přiléhající síť rohovatých šupin, nebo to snad byla jejich ohavná kůže, měli veliké černé okrouhlé štítů a v uzlovatých rukou třímali těžká kladiva. Bezohledně naskákali do tůní a přebrodili je a cestou řvali. Jako bouře padli na řadu gondorských mužů a bili je do přilbic, hlav, paží a štítů jako kováři ohýbající horké železo. Beregond byl Pipinovi po boku omráčen a překonán padl, veliký náčelník obrů, který ho srazil, se nad ním sklonil a natahoval pařát, obludy totiž prokusovaly hrdlo těm, které povalily.

Tu Pipin bodl vzhůru a popsaná čepel ze Západní říše prorazila tlustou kůži a hluboko se zaryla obru do útroh. Černá krev vystříkla. Zapotácel se a zřítíl se dolů jako padající skála, pohřbívající všechny pod sebou. Pipina zavalila černota, puch a drtivá bolest a jeho mysl se propadala do veliké tmy.

„Takže to končí, jak jsem tušil,“ říkala jeho myšlenka, třepetajíc se pryč, a trochu se v něm zasmála, než ulétla, málem s veselou odhazovala konečně všechny pochybnosti a starosti a strach. A pak, jak se na křídlech nesla do zapomnění, zaslechla hlasy a zdálo se, že křičí v jakémsi zapomenutém světě kdesi vysoko:

„Přilétají orli! Přilétají orli!“

Pipinova myšlenka ještě na okamžik zaotálela. „Bilbo!“ řekla. „Ale ne, to bylo v jeho příběhu, dávno, dávno. Tohle je můj příběh a ten teď končí. Sbohem!“ A pak uletěla do dále a jeho oči už nic neviděly.

KNIHA ŠESTÁ

VĚŽ V CIRITH UNGOLU

Sam se s bolestí zvedl ze země. Chvilíčku uvažoval, kde to vlastně je, a pak se mu vrátila všechna bída a zoufalství. Byl v hluboké tmě před dolní branou skřetí pevnosti, její mosazné dveře byly zavřeny. Musel padnout omráčen, když se proti nim vrhl, ale jak dlouho tam ležel, to nevěděl. Tehdy ho spaloval oheň, zuřil a zoufal si, teď se třásl a bylo mu zima. Doplížil se ke dveřím a přitiskl k nim ucho.

Daleko uvnitř slyšel slabě pokřikovat skřety, ale brzy přestali nebo odešli z doslechu a všechno ztichlo. Hlava ho brněla a oči viděly ve tmě přízračná světélka, s námahou se však přinutil uklidnit se a myslet. Bylo aspoň jasné, že touto branou se do skřetí tvrze rozhodně nedostane, čekal by třeba kolik dní, než se otevře, a čekat nemohl: čas byl zoufale drahocenný. Už neměl pochybnosti, co je jeho povinnost: musí vysvobodit svého pána nebo zahynout při pokusu.

„To zahynutí je mnohem pravděpodobnější a rozhodně bude mnohem snazší,“ řekl si zachmuřeně, když zastrkoval Žihadlo do pochvy a odvracel se od mosazné brány. Pomalu tápal potmě zpátky tunelem. Neodvažoval se použít elfího světla, cestou se snažil složit dohromady události od chvíle, kdy s Frodem odešli od Křižovatky. Uvažoval, kolik je asi hodin. Něco mezi dneškem a zítřkem, soudil, ale i o počtu dní ztratil všechn přehled. Byl v zemi temnoty, kde se dny světa zdály zapomenuté a kde byli zapomenuti všichni, kdo vstoupili.

„Jestlipak na nás vůbec myslí,“ řekl, „a co se tam s nimi se všemi děje?“ Neurčitě máchl rukou do vzduchu před sebe, ve skutečnosti byl však právě tváří k jihu, když se vracel do Odulina tunelu, ne k západu. Ve světě na západě se blížilo poledne čtrnáctého března podle krajového letopočtu a právě teď vedl Aragorn černé loďstvo z Pelargiru - a Smíšek jel s Rohiry Údolím kamenných vozů, zatímco v Minas Tirith se vzámaly plameny a Pipin sledoval, jak v Denethorových očích roste šílenství. Přesto se uprostřed všech starostí a obav

myšlenky jejich přátel pořád obracely k Frodovi a Samovi. Nebyli zapomenuti. Byli však daleko, nikdo jim nemohl přispět a žádná myšlenka zatím nemohla přinést pomoc Samvědovi, Peckoslavovu synovi, byl dočista sám.

Nakonec se dostal zpátky ke kamenným dveřím skřetí chodby, a protože pořád nemohl najít západku nebo zámek, které je uzavíraly, přešel jako předtím a tiše žuchl na zem. Pak se kradmě plížil k východu z Odulina tunelu, kde dosud v chladném vanutí vlály a houpa-ly se cáry její veliké sítě. Samovi se zdál vzduch po páchnoucí tem- notě vzadu studený, ale když se ho nadechl, oživilo ho to. Okamžitě se vyplížil.

Všechno bylo zlověstně strnulé. Světlo bylo jako za soumraku, když končí tmavý den. Ohromné páry, jež vyvstávaly z Mordoru a proudily na západ, táhly nízko nad hlavou jako veliké vření oblak a kouře, osvětlené teď zespodu mračnou rudou září.

Sam vzhlédl ke skřetí věži a z jejích úzkých okének najednou vyhlédla světélka jako červená očka. Uvažoval, zda je to nějaké zna- mení. Vrátil se mu strach ze skřetů, na který ve svém vzteku a zou- falství na čas zapomněl. Jak se mu to jevilo, mohl se dát jen jednou cestou: jít dál a pokusit se najít hlavní vchod do té strašné věže, kole- na však měl zesláblá a zjistil, že se třese. Odtrhl oči od věže a rohů rozsedliny před sebou, donutil neochotné nohy k poslušnosti a pomalu, s nataženýma ušima, zíraje do hustých stínů skal u cesty, se vracel po vlastních stopách. Minul místo, kde padl Frodo a kde pořád pro- dléval puch Oduly, a pokračoval dál nahoru, až opět stál přímo v roz- sedlině, kde si nasadil Prsten a viděl procházet Šagratův oddíl.

Tam se zastavil a usedl. V tu chvíli se nemohl přimět jít dál. Cí- til, že jakmile jednou přejde temeno průsmyku a udělá jediný oprav- dový krok dolů do země Mordor, ten krok bude neodvolatelný. Nikdy se nevrátí zpátky. Bez jasného záměru vytáhl Prsten a opět si jej na- sadil. Okamžitě pocítil veliké břímě jeho váhy a opětovně cítil, jenže silněji a naléhavěji, zlobu Oka Mordoru, jež pátralo, snažilo se prora- zit stíny, které vytvořilo pro vlastní ochranu, ale které mu teď v jeho znepokojení a pochybnostech překážely. Jako předtím Sam zjistil, že se mu zbystřil sluch, ale že věci tohoto světa se jeho zraku jeví jako řídké a nezřetelné. Skalní stěny u cesty se zdály bledé jako v mlze, ale zdálky pořád slyšel bubláni zbědované Oduly a drsně a jasně,

zdálo se, že velmi zblízka, slyšel výkřiky a třesk kovu. Vyskočil na nohy a přitiskl se ke stěně u cesty. Byl rád, že má Prsten, protože se zdálo, že pochoduje další oddíl skřetů. Alespoň si to zpočátku myslel. Pak si najednou uvědomil, že to tak není, že ho oklamal sluch: skřetí výkřiky vycházely z věže, jejíž nejvyšší roh byl teď právě nad ním, na levé straně rozsedliny.

Sam se otřásl a nutil se k pohybu. Očividně se dělo něco nekalého. Třeba navzdory všem rozkazům skřety přemohla krutost a Froda právě mučili nebo dokonce zběsile rozsekávali na kusy. Naslouchal, a tu mu svítila naděje. Nebylo možno pochybovat: ve věži začal boj. Skřeti museli válčit sami mezi sebou. Šagrat a Gorbag se dostali do pranice. Třebaže naděje, kterou mu tento dohad přinesl, byla chabá, stačila ho vyburcovat. Třeba je nějaká možnost. Láska k Frodovi přemohla všechny ostatní myšlenky, Sam zapomněl na vlastní nebezpečí a hlasitě vykřikl: „Už jdu, pane Frodo!“

Rozběhl se k vrcholu stoupající stezky a přes něj. Silnice ihned zatáčela doleva a strmě se svažovala. Sam přešel do Mordoru.

Sundal si Prsten. Snad ho k tomu pohnula nějaká hluboká předtucha nebezpečí, i když si pomyslel, že chce jen líp vidět. „Radši vidět to nejhorší,“ zabručel. „Nemá cenu bloudit v mlze!“

Před očima mu vyvstala tvrdá, krutá a trpká země. Pod nohama mu nejvyšší hřeben Ephel Dúath příkře ubíhal velikými útesy do temného koryta, na jehož druhé straně se zvedal jiný hřeben, mnohem nižší, se zubatou a nerovnou hranou a se skalisky podobnými tesákům, jež černě vyvstávaly na pozadí rudého světla, to byly sveřepé Morgai, vnitřní kruh opevnění této země. Daleko za nimi, ale téměř přímo vpředu za širokým jezerem tmy, tečkovaným drobnými ohničky, hořela veliká záře, z ní stoupaly obrovité sloupy vířivého dýmu, u kořenů téměř rudé, nahoře černající tam, kde se spojily s vlnivým příkrovem, jenž tvořil střechu celé té proklaté země.

Sam hleděl na Orodruinu, Ohnivou horu. Co chvíli pece hluboko pod jejím popelavým kuzelem zahořely a z propastí na jejích úbočích se vyvalily pulzující řeky roztavené skály. Některé plápolavě proudily velikými kanály k Barad-dûr, jiné se vinuly kamenitou plání, až zchladly a zůstaly jako pokroucení draci vyzvracení zmučenou zemí. V takovou hodinu spatřil Sam Horu osudu a její světlo, od něhož byli

ti, kdo šplhali stezkou ze západu, odříznuti stěnou Ephel Dúath, teď žhnulo na skalních stěnách, takže se zdály zalaty krví.

Sam stál v tom hrozném světle zděšeně, protože když se teď po-
díval vlevo, viděl věž v Cirith Ungolu v celé síle. Roh, který viděl
z druhé strany, byla jen nejvyšší vížka. Východní strana vyvstávala
v třech obrovitých okruzích z římsy v horském valu dole, zády se
opírala o velikou skálu, z níž vyčnívaly špičaté bašty jedna nad dru-
hou, směrem nahoru se zmenšovaly a boky měly vyhlazené dovednou
kamenickou prací. Čněly k severovýchodu a jihovýchodu. Kolem
nejnižší vrstvy, o dvě stě stop níž, než teď stál Sam, byla zeď s cim-
buřím, jež uzavírala úzké nádvoří. Brána na jihovýchodní straně se
otvírala na širokou silnici, jejíž vnější ohrazení vedlo po kraji propas-
ti, pak zahrnula na jih a vinula se dolů do tmy, kde se napojovala na
silnici procházející Morgulským průsmykem, a ta šla dál zubatou
průrvou v Morgai do údolí Gorgoroth a do dálky k Barad-dûr. Úzká
horní cesta, na níž stál Sam, rychle skákala dolů po schodech strmou
pěšinou k hlavní silnici pod zachmuřenými stěnami nedaleko brány
věže.

Když na tu pevnost zíral, Sam si náhle téměř s úlekem uvědomil,
že ji nepostavili proto, aby chránila před vstupem nepřátel do Mordoru,
ale aby je zadržovala uvnitř. Byla to skutečně jedna z dávných
gondorských staveb, východní výspa obrany Ithilienu, postavená,
když po Posledním spojenectví drželi Muži ze Západní říše stráž u
zdi Sauronovy země, kde se dosud skrývaly jeho zlé stvůry. Avšak
jako v případě Narchostu a Carchostu, Zubových věží, i tady bdělost
usnula a zrada vydala věž Pánu Prstenových přízraků. Teď ji už
dlouhé roky držely zlé stvůry. Když se Sauron vrátil do Mordoru,
byla mu užitečná, měl totiž málo služebníků, ale mnoho otroků ze
strachu a jejím hlavním účelem stále bylo jako zastara bránit útěku z
Mordoru. Kdyby ovšem byl nějaký nepřítel tak zbrklý, že by se po-
koušel tajně vstoupit do oné země, i tady čekala poslední neusínající
stráž na ty, kdo by snad unikli bdělosti Morgulu a Oduly.

Až příliš jasně viděl Sam, jak beznadějně by bylo plížít se pod
těmi zdmi s mnoha očima a minout ostražitou bránu. A i kdyby to
dokázal, po střežené silnici za ní nemohl dojít daleko: ani černé stíny
by ho tam hluboko, kam nedosáhne rudá zář, nadlouho neochránily
před nočníma očima skřetů. Ale ať by byla ta cesta sebezoufalejší,

teď stál před mnohem horším úkolem: ne vyhnout se bráně a uniknout, ale vstoupit, a sám.

Samovy myšlenky se obrátily k Prstenu, ale tam nebyla žádná útěcha, jen děs a nebezpečí. Sotva došel na dohled Hory osudu, hořící v dálce, uvědomil si, že jeho břímě prošlo změnou. Jak se Prsten blížil k velikým pecím, kde byl v hlubinách času utvářen a kován, jeho moc rostla, byl děsivější a zvládnutelný leda nějakou mocnou vůlí. Sam stál, a přestože neměl Prsten na ruce, ale jen pověšený na řetízku kolem krku, cítil, že vzrůstá, jako by byl oděn ve velikém zkesleném stínu sebe sama, jako ohromná zlověstná hrozba stojící na hradbách Mordoru. Cítil, že od nynějška má jen dvě možnosti: vyvarovat se Prstenu, přestože ho bude trýznit, nebo se ho zmocnit a vyzvat na souboj Moc, která seděla ve svém černém hradě za údolím stínů. Prsten ho už sváděl, nahlodával mu vůli a rozum. V mysli mu vyvstávaly bláznivé představy, viděl Samvěda Silného, Hrdinu doby, jak kráčí s planoucím mečem napříč zatemnělou zemí a vojska se sbíhají na jeho povel, když pochoduje svrhnout Barad-dûr. A pak se všechny mraky odvalily a slunce bíle vysvitlo a na jeho rozkaz se údolí Gorgoroth stalo zahradou plnou květin a stromů a vydalo plody. Stačilo nasadit Prsten a prohlásit jej za svůj, a to všechno se mohlo stát.

V té hodině zkoušky mu nejvíce pomohla obstát láska k pánovi, ale hluboko v něm také žil dosud nepřemožený zdravý hobití rozum: v nitru srdce věděl, že není dost velký, aby nesl takové břímě, i kdyby všechny ty vidiny nebyly pouhý zrádný klam. Jedna maličká zahrádka pro svobodného zahradníka byla vším, co potřeboval a co mu příslušelo, ne zahrada rozrostlá v říši, měl používat vlastní ruce, ne rozkazovat rukám jiných.

„A stejně jsou ty nápady jenom švindl,“ řekl si. „Našel by mě a zastrašil, než bych stačil vykviknout. Našel by mě pěkně zčerstva, kdybych si Prsten nasadil teď, v Mordoru. Zkrátka můžu říct jen jedno: vypadá to beznadějně, jako když zjara přijde mráz. Zrovna když by se opravdu hodilo být neviditelný, nemůžu Prsten použít! A jestli se vůbec dostanu dál, tak to bude jenom vleklá dřina a břemeno na každém kroku. Co tedy dělat?“

Ve skutečnosti vůbec nebyl na pochybách. Věděl, že musí dolů k bráně a už neotálet. Pokrčil rameny, jako když setřásá stín a zahání

přízraky, a začal pomalu sestupovat. S každým krokem jako by se menšil. Nedošel daleko a scvrkl se zase na velmi maličkého a ulekaného hobita. Procházel teď přímo pod stěnami věže a výkřiky a hluk boje slyšel i bez pomoci Prstenu. V tu chvíli se zdálo, že zvuky vycházejí z nádvoří za vnější zdi.

Sam byl asi v polovině cesty dolů, když z temné brány do rudé záře vyběhli dva skřeti. Neobrátili se k Samovi. Mířili k hlavní silnici. V běhu však klopýtli, padli na zem a zůstali ležet. Sam neviděl žádné šípy, ale uhadl, že skřety zastřelili jiní z cimbuří nebo z úkrytu ve stínu u brány. Šel dál a držel se při zdi po levici. Jediný pohled vzhůru mu řekl, že nemá naději vyšplhat po ní. Kámen se zvedal třicet stop bez jediné spáry nebo římsy k převisu, který připomínal obrácené schody. Jediná cesta byla branou.

Plížil se dál, cestou uvažoval, kolik skřetů asi žije ve věži se Šagratem, kolik jich měl Gorbag a o co se pohádali, jestli se to doopravdy stalo. Zdálo se, že Šagratova skupina má čtyřicet členů a Gorbagova asi dvojnásobek. Šagratova hlídka ovšem byla pouhou částí jeho posádky. Skoro jistě se pohádali kvůli Frodovi a kořisti. Sam na vteřinku zůstal stát, protože najednou se mu zdálo všechno jasné, skoro jako by to viděl na vlastní oči. Mitrilová kazajka! Ovšem, Frodo ji měl na sobě a oni ji museli najít. A podle toho, co Sam slyšel, Gorbag po ní určitě zatoužil. Jedinou Frodovou ochranou teď ovšem byly rozkazy Temné věže, a kdyby se na ně nedbalo, zabili by Froda v tu chvíli.

„Tak pojď, ty mizernej loudo!“ křikl Sam na sebe. „Do toho!“ Tasil Žihadlo a rozběhl se k otevřené bráně. Když však chtěl proběhnout pod velikým obloukem, ucítil náraz: jako by vběhl do nějaké Oduliny pavučiny, jenže neviditelné. Neviděl žádnou překážku, ale cestu uzavíralo cosi silnějšího než jeho vůle. Rozhlédl se a pak ve stínu brány uviděl dva Bdící.

Podobali se velikým postavám sedícím na trůně. Každý měl tři spojená těla a tři hlavy hledící dovnitř, ven a na druhou stranu brány. Hlavy měly supí tváře a na mohutných kolenou ležely ruce podobné pařátům. Zdáli se vytesaní z velikých bloků kamene, nehybní, a přesto byli při vědomí: přebýval v nich jakýsi strašlivý duch nebo zlovol-

ná bdělost. Poznali nepřítel. Viditelný nebo neviditelný, bez povšimnutí nemohl projít nikdo, znemožnili by mu vstup i únik.

Sam se zatvrdil a vyrazil znovu vpřed a s trhnutím zůstal stát, jako když dostane ránu do prsou a do hlavy. Pak, protože ho nic jiného nenapadlo, velmi troufale zareagoval na náhlý nápad, vytáhl pomalu Galadrielinu lahvičku a zvedl ji. Bílé světlo rychle oživilo a stíny pod temným obloukem se rozprchly. Obludní Bdíci tam seděli studeně a tiše, odhaleni v celé své ohyzdnosti. Na okamžik zachytil Sam třpyt v černých kamenech jejich očí a jejich zloba jím otrásla, cítil však, jak se jejich vůle pomalu zachvívá a drolí se v strach.

Proskočil mezi nimi, ale v okamžiku, kdy zastrkoval lahvičku zpátky do záhadří, uvědomil si, že bdělost za ním se obnovila, jako když zaklapne ocelová závora. Ze zlých hlav vyšel vysoký rezavý výkřik, který se rozlehl mezi mohutnými zdmi. Daleko nahoře jako v odpověď jedinkrát cinkl chraplavý zvonec.

„A máme to!“ řekl Sam. „Teď jsem zazvonil u dveří. No tak, pojdte někdo!“ křikl. „Řekněte kapitánovi Šagratovi, že přišel velký elfí bojovník a že má elfí meč!“

Žádná odpověď. Sam rázoval kupředu. Žihadlo mu modře svítilo v ruce. Nádvoří leželo v hlubokém stínu, ale viděl, že dlažba je poseta těly. Přímo u nohou měl dva skřeti lučištníky, kterým ze zad trčely nože. Dál leželo mnohem víc postav, některé jednotlivě, kde byly sraženy mečem nebo střelou, jiné po dvou, a i po smrti se pořád ještě navzájem svíraly v křečovitém bodání, rdoušení, kousání. Kameny byly kluzké temnou krví.

Sam zaznamenal dvojí stejnokroj, jeden značený Rudým okem, druhý měsícem zohaveným tváří smrtky, nezdržoval se však podrobnějším prohlížením. Za nádvořím stály na úpatí věže pootevřené dveře a vycházelo z nich rudé světlo, na prahu ležel veliký mrtvý skřet. Sam přeskočil tělo a vstoupil. Pak se zmateně rozhlédl.

Ode dveří se do úbočí hory táhla široká chodba plná ozvěn. Mdle ji osvětlovaly pochodně šlehající z držáků ve zdech, ale druhý konec se ztrácel ve tmě. Po stranách bylo vidět mnoho dveří a otvorů. Byla však prázdná, jen na podlaze se válelo dalších pár těl. Podle toho, co slyšel z rozmluvy kapitánů, věděl Sam, že Frodo bude nejspíš v

komnatě vysoko nahoře ve vížce, ať živ nebo mrtev. Než by našel cestu, mohl ovšem hledat celý den.

„Hádal bych, že to bude někde vzadu,“ zabručel Sam. „Celá věž stoupá jako dozadu. A stejně bych se měl dát podle těch světél.“

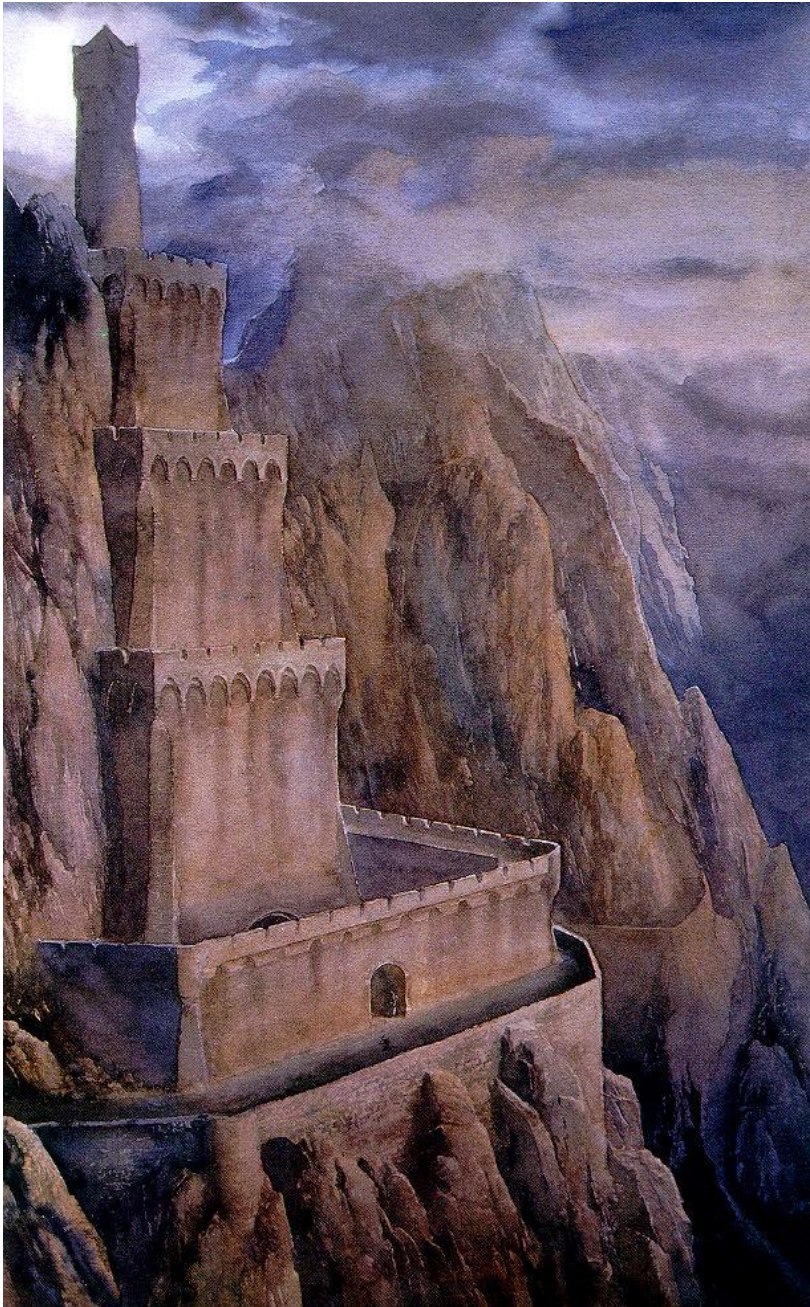
Vydal se chodbou, ale teď pomalu, a co krok, to neochotněji. Začala ho opět svírat hrůza. Nebylo slyšet nic než dopad kroků, který jako by ozvěnou narůstal v pleskání velikých rukou o kameny. Mrtvá těla, prázdno, vlhké černé zdi, z nichž jako by ve svitu pochodní kanula krev, strach z náhlé smrti číhající za dveřmi nebo ve stínu a docela vzadu v mysli to čekající, číhající zlo u brány: bylo toho skorem víc, než dokázal snést. Radši by uvítal boj - kdyby nebylo nepřátel moc najednou - než tuhle ohavnou nejistotu, jež nad ním visela. Přinutil se myslet na Froda, který ležel svázaný nebo v bolestech nebo mrtvý někde v těch děsných končinách. Šel dál.

Minul pochodně a byl skoro u velikých klenutých dveří na konci chodby, u vnitřní strany dolní brány, jak správně uhadl, když se shora ozval strašlivý rdoušený výkřik. Zarazil se. Pak uslyšel blížící se kroky. Někdo ve velikém spěchu utíkal schodištěm shora, až se to rozléhalo.

Vůli měl příliš slabou a pomalou, aby mu zadržela ruku. Zatáhla za řetízek a sevřela Prsten. Ale nenasadil si jej, protože právě když jej tiskl k hrudi, přitítil se skřet. Vyskočil z temného otvoru vpravo a běžel k němu. Byl od něho sotva šest kroků, když ho spatřil. Sam slyšel, jak lapá po dechu, a viděl svit jeho krví podlitých očí. Skřet zůstal zděšeně stát. Co viděl, nebyl malý vystrašený hobit snažící se, aby se mu meč netrásl, viděl velikou mlčenlivou postavu zahalenou šedým stínem, jak se tyčí proti kmitavému světlu za sebou, v jedné ruce držela meč, jehož světlo samo ostře bodalo, druhou svírala na prsou, ale v ní držela v skrytu jakousi bezejmennou hrozbu s osudnou mocí.

Skřet se chvíli krčil a pak se s ohavným poděšeným zaječením obrátil a prchal, kudy přišel. Žádného psa nikdy tak nepovzbudilo, když nepřítel stáhl ocas, jako Sama ten nečekaný útěk. S výkřikem se dal do pronásledování.

„Jo! Elfi bojovník je tu!“ křičel. „Už jdu. Pěkně mi ukaž cestu nahoru, nebo tě svlíknu z kůže!“

Ale skřet byl doma, pohyblivý a dobře živený. Sam byl cizinec, hladový a unavený. Schody byly vysoké, strmé a točité. Skřet se brzy ztratil z dohledu a bylo už jen slabě slyšet pleskání jeho nohou, jak pokračoval dál nahoru. Tu a tam zaječel a ozvěna se rozběhla podél zdí. Pomalu však všechny zvuky odumřely.

Sam se plahočil dál. Cítil, že je na správné cestě, a řádně se mu zvedla nálada. Zastrčil Prsten a utáhl si opasek. „Vida, vida!“ řekl si. „Kdybych se všem takhle nelíbil a Žihadlo taky, pak by to mohlo dopadnout líp, než jsem doufal. A stejně to vypadá, že Šagrat, Gorbag a spol. už za mne všechnu práci udělali. Věřil bych, že kromě té poděšené krysy tady nezůstalo ani živáčka!“

S tím se zastavil, tvrdě a naráz, jako by hlavou narazil o kamennou zeď. Plný význam toho, co řekl, ho zasáhl jako rána. Ani živáčka! Čí bylo to hrozné, zmírající zaúpění? „Frodo! Frodo! Pane!“ vykřikl, napůl vzlykaje. „Jestli vás zabili, co si počnu? Dobře, teď jdu nahoru, a co uvidím, to uvidím.“

Šel pořád vzhůru. Byla tma, jen v zákrutech nebo u otvorů vedoucích na vyšší podlaží věže místy planuly pochodně. Postupoval teď tiše, měl totiž dojem, že kus nad sebou slyší hlasy. Krys zřejmě zůstalo naživu víc.

Najednou, právě když cítil, že už nenabere dech a nedonutí kolena, aby se ještě jednou ohnula, schody skončily. Zůstal stát. Hlasy teď byly hlučné a blízké. Sam vykoukl. Vyšplhal až na plochou střechu třetího a nejvyššího okruží věže. Byl to otevřený prostor asi dvacet metrů napříč s nízkým zábradlím. Schody kryla komůrka s kopulí uprostřed střechy. Měla dveře na východ a na západ. Na východě viděl Sam velikou a temnou mordorskou pláň a v dálce hořící horu. Z jejích hlubokých studnic se už opět vyléval nový var a řeky ohně plápolaly tak divoce, že i na vzdálenost mnoha mil zalévaly vrchol věže rudou září. Na západě uzavírala výhled základna velké věžice, jež stála v pozadí tohoto horního nádvoří a vzpínala svůj roh vysoko nad hřeben okolo stojících vrchů. V jedné okenní štěrbíně se svítilo. Dveře byly sotva deset metrů od místa, kde stál Sam. Byly otevřené a právě z jejich stínu vycházely hlasy.

Sam zprvu neposlouchal. Vykročil z východních dveří a rozhlédl se. Ihned viděl, že tady se bojovalo nejzuřivěji. Celé nádvoří bylo zavaleno mrtvými skřety nebo jejich uťatými hlavami a končetinami.

Kolem to páchlo smrtí. Náhlé zavrčení, rána a výkřik ho zahnal zpátky do úkrytu. Zvedl se hněvivý skřetí hlas a Sam jej rázem poznal, drsný, bezohledný a studený. To mluvil Šagrat, kapitán věže.

„Říkáš, že nepůjdeš? Ty zatracenej Snago, ty červe zakrslá! Jestli myslíš, že jsem tak zřízenej, že si můžeš dovolovat, tak to se pleteš. Pojď sem a já ti vydloubu oči, jako jsem je zrovna vydloubal Radbuvovi. A až přijdou noví hoši, tak si to s tebou vyřídím: pošlu tě Odule.“

„Ti nepřijdou, aspoň ne dřív, než budete mrtvej,“ odpověděl Snaga neurvale. „Dvakrát jsem vám říkal, že Gorbagovy svině byly u brány první a žádněj z našich se ven nedostal. Lagduf a Muzgaš proběhli, ale zastřelili je. Viděl jsem to z okna, říkám vám. A ti byli poslední.“

„Tak musíš jít ty. Já tu stejně musím zůstat. Ale jsem raněnej. Aby se ten špinavej rebel Gorbag propad do nejčernější jámy!“ Šagratův hlas přešel v lavinu nadávek a kleteb. „Dal jsem mu víc, než jsem dostal, ale to čuně do mně vrazilo nůž, než jsem ho zardousil. Půjdeš, nebo tě sežeru. Zpráva se do Lugalbúrzu dostat musí, nebo půjdem do nejčernější jámy my dva. Jo, ty taky. Neutečeš, když se budeš schovávat.“

„Já po těch schodech podruhý nejdu,“ zavrčel Snaga. „Ať jste kapitán nebo ne. No tak! Pracky pryč od nože, nebo vám do břicha pošlu šíp. Dlouho kapitánem nebudete, až se Oni doslechnou, co se dělo. Já bojoval za věž proti těm smradlavejm morgulskejm krysám, ale vy dva kapitáni, vy jste tomu dali, když jste se poprali o kořist.“

„Už jsi toho napovídal dost,“ štěkl Sagrat. „Měl jsem rozkazy. Gorbag si začal, když chtěl šlohnout tu pěknou košilku.“

„A vy jste ho celýho naježil, když jste dělal velkýho pána. A stejně měl víc rozumu než vy. Kolikrát vám říkal, že ten nejnebezpečnější špeh je pořád ještě na svobodě, a vy jste ho neposlouchal. A teď taky nechcete poslouchat. Gorbag měl pravdu, říkám vám. Je tady velikej rváč, nějakěj krvavej elf nebo špinavej tark. Jde sem, to vám povídám. Slyšel jste zvonec. Dostal se přes Bdící, a to může jenom tark. Je na schodech. A dokud z nich neodejde, já dolů nejdu. I kdybyste byl nazgûl, nešel bych.“

„Jo, tak to teda je?“ zaječel Šagrat. „Ty si budeš vybírat? A až přijde, tak zdrhneš a necháš mě? Tak to teda ne! Nejdřív ti nadělám díry do břicha.“

Ze dveří vížky vyběhl menší skřet. Za ním Šagrat, veliký skřet s dlouhými pažemi, které při běhu dosahovaly až na zem. Jedna ruka však visela bezvládně a zdálo se, že krvácí. Druhou objímal velký černý ranec. V rudé záři zahlédl Sam, schoulený za dveřmi schodiště, jeho zlou tvář, když ho mījela: byla podrápaná a umazaná krví, z vynívajících tesáků kapaly sliny, ústa byla rozšklebená jako zvířecí.

Nakolik Sam viděl, Šagrat honil Snagu po střeše, až se menší shýbl, uhnul a se zaječením kmitl zpátky do vížky a zmizel. Pak se Šagrat zastavil. Východními dveřmi ho teď Sam viděl u zábradlí, jak těžce oddychuje a levý pařát se mu chabě svírá a rozvírá. Položil ranec na podlahu a pravým pařátem vytáhl dlouhý červený nůž, plivl na něj, došel k zábradlí, naklonil se přes ně a pohlédl dolů, do vnějšího nádvoří. Dvakrát zařval, ale bez odpovědi.

Najednou, právě když se Šagrat nahýbal přes cimbuří zády k plošině, si Sam s úžasem všiml, že jedno z rozvalených těl se pohybuje.

Plazilo se. Natáhlo pařát a sevřelo ranec. Potácivě se zvedlo. V druhé ruce třímalo oštěp se širokou hlavicí a krátkou zlomenou rukojetí. Byl připraven k bodnutí. V tu chvíli se mu však mezi zuby vydralo syknutí, dechnutí bolesti nebo nenávisti. Šagrat se smekl jako had, zvrtil se a vrazil nepříteli do hrdla nůž.

„Dostal jsem tě, Gorbagu!“ vykřikl. „Ještě nejsi úplně mrtvej? Tak to dokončíme.“ Skočil na padlé tělo a dupal a šlapal po něm ve své zuřivosti. Tu a tam se shýbal a bodal a sekal do něho nožem. Nakonec byl spokojen, zaklonil hlavu a vydal strašlivý kloktavý vítězný jek. Pak nůž olízl, strčil si jej mezi zuby, sebral ranec a pádil ke dveřím schodiště.

Sam neměl čas na rozmyšlenou. Mohl vyklouznout druhými dveřmi, ale stěží nepozorovaně, a dlouho si s tou skřetí obludou na schovávanou hrát nemohl. Udělal asi to nejlepší, co mohl. S výkřikem skočil Šagratovi vstříc. Prsten už nedržel, ale byl tu pořád jako skrytá moc a hrozba, před níž se sluhové Mordoru krčili, v ruce měl Žihadlo a jeho světlo udeřilo skřeta do očí jako třpyt krutých hvězd ve strašných zemích elfů, jejichž vidina studeně strašila ve snu celý jeho rod. Šagrat kromě toho nemohl současně bojovat i držet svůj

poklad. Zastavil se, vrčel a cenil zuby. Pak opět po skřetíu způsobu uskočil stranou, a když se na něj Sam vrhl, použil těžkého rance jako štítu i zbraně a vrazil jej nepříteli do obličeje. Sam se zapotácel, a než se mohl vzpamatovat, Šagrát se mihl kolem a běžel ze schodů.

Sam se pustil s klením za ním, ale nehnal se daleko. Brzy si vzpomněl na Froda a na to, že druhý skřet se vrátil do vížky. To byla další strašlivá volba a on neměl čas na rozmyšlení. Dostane-li se Šagrát pryč, brzy sežene pomoc a vrátí se. Kdyby ho ale Sam pronásledoval, druhý skřet mohl nahoře provést něco hrozného. A kromě toho by mohl Sam Šagrata minout nebo se nechat od něho zabít. Rychle se obrátil a běžel zpátky nahoru po schodech. „Zase špatně, nejspíš,“ vzdychl. „Ale můj úkol je nejdřív doběhnout až nahoru, pak ať se děje co chce.“

Šagrát dole skákal ze schodů a přes nádvoří a branou ven. Stále nesl své drahocenné břímě. Kdyby ho byl Sam viděl a věděl, jaký zármutek způsobí jeho útek, snad by byl zaváhal. Ale teď se soustředil na poslední úsek svého hledání. Opatrně došel ke dveřím vížky a vstoupil. Bylo tam tma. Brzy si však jeho rozevřené oči uvědomily mdlé světlo po pravici. Vycházelo z otvoru, který vedl k dalšímu úzkému a temnému schodišti, které se zřejmě točilo vzhůru kolem vnitřní stěny kulaté věžice. Někde nahoře prokmitávala pochodeň.

Sam začal tichounce stoupat. Přišel k prskající pochodni upevněné nade dveřmi vlevo, jež stály proti průzoru obrácenému na západ. To bylo jedno z rudých očí, které viděli s Frodem zdola od ústí tunelu. Sam rychle proběhl kolem dveří a spěchal do druhého patra v hrůze, že každým okamžikem bude napaden a ucítí zezadu na hrdle škrtící prsty. Pak přišel k oknu na východ a k další pochodni nade dveřmi do chodby vedoucí středem věže. Dveře byly otevřené, chodba temná, jen pochodeň se trochu mihotala a rudá záře pronikala dovnitř okenní štěrbinou. Tady však schodiště končilo a dál nevedlo. Sam se vplížil do chodby. Po obou stranách byly dveře zavřené na zámek. Nikde ani hlásku.

„Slepá ulička,“ zabručel Sam. „Po všem tom lezení! Tohle přece není vršek věže. Ale co teď?“

Seběhl zpátky do nižšího patra a zkusil dveře. Nehnuly se. Zase vyběhl a po tváři mu začal stékat pot. Cítil, že každá minuta je drahá, ale utíkaly jedna za druhou a nemohl dělat nic. Už mu nezáleželo na

Šagratovi, Snagovi ani na žádném jiném skřetu, který kdy byl zplozen. Toužil jen po svém pánovi, jen ho vidět, jen se ho dotknout.

Nakonec si unavený a nadobro poražený sedl na schod kousek pod úroveň podlahy a složil hlavu do dlaní. Bylo ticho, strašně ticho. Pochodeň, která dohořivala, když přišel, zaprskala a zhasla. Cítil, jak ho tma přikrývá jako příliv. A potom tam, na marném konci své dlouhé pouti a ve svém zármutku, pohnut kdovíjakou myšlenkou z hlubin srdce, začal k vlastnímu údivu tiše zpívat.

Jeho hlas zněl ve studené temné věži tence a třaslavě, hlas opuštěného a unaveného hobita, který si žádný skřet nemohl ani na první poslech splést se zvučnou písní vznešeného elfa. Pobrukoval si staré dětské písničky z Kraje a útržky skladeb pana Bilba, které mu přicházely na mysl jako přelétavé obrázky rodné země. A najednou v něm procitla nová síla a jeho hlas zazvonil, zatímco k němu, nevolána, přišla vlastní slova k prostému nápěvu.

*V západních krajích pod sluncem
květy se zjara otvírají,
vyraší strom, říčka poteče,
veselé pěnkavy zazpívají.
Třeba je tam noc bez mráčeků
a hvězda na buku se houpá,
z drahokamů má houpačku
a vlasy stromu stříbrem koupá.*

*I když má cesta končí tady
a ležím pohřben v černé tmě,
za horami a temnými hrady
vždycky se slunce usměje.
Ze stínu vstane, nebem jde,
hvězdy se po obloze točí,
já neřeknu, že skončil den,
a s hvězdami se nerozloučím.*

„Za horami a temnými hrady,“ začal znovu a pak se zarazil. Měl dojem, že zaslechl slaboučký hlas, jak odpovídá. Ale teď neslyšel nic. Ano, něco přece, ale ne hlas. Blížící se kroky. Teď se v chodbě

tiše otevřely dveře, vrzly závěsy. Sam se příkrčil a naslouchal. Dveře se s tlumeným bouchnutím zavřely. Pak zazněl vzteklý skřetí hlas.

„Holá! Ty tam nahoře, ty hnojná kryso! Nech toho pištění, nebo si to s tebou dojdu vyřídit. Slyšels?“

Žádná odpověď.

„Tak dobře,“ zavrčel Snaga. „Ale stejně se na tebe dojdu podívat a mrknu se, co vyvádíš.“

Závěsy opět zavrzaly a Sam, který teď vyhlížel přes práh, zahlédl zákmit světla v otevřených dveřích a nezřetelný obrys vycházejícího skřeta. Zdálo se, že nese žebřík. Najednou Samovi svitlo: do nejvyšší komnaty se chodí padacími dveřmi ve stropě chodby. Snaga postavil žebřík, pevně jej opřel a pak se vydrápal z dohledu. Sam slyšel odta-hovanou západku. Pak zase uslyšel ten ohavný hlas.

„Budeš ležet zticha, nebo to zaplatíš! Moc dlouho v klidu žít nebudeš, hádal bych, ale jestli nechceš, aby legrace začala hned, tak drž tlamu, jo? Tady máš na pamětnou!“ Ozval se zvuk jako prásknutí biče.

Tu vzplál Samovi v srdci vztek v prudkou zuřivost. Vyskočil, doběhl k žebříku a vylezl nahoru jako kočka. Jeho hlava se vynořila uprostřed podlahy rozlehlé okrouhlé komnaty. Ze stropu visela červená lampa, západní průzor byl vysoko a byl temný. U zdi pod oknem leželo něco, nad čím stála rozkročená černá skřetí postava. Zvedla bič podruhé, ale rána nikdy nedopadla.

S výkřikem skočil Sam přes podlahu, Žihadlo v ruce. Skřet se zvrtil, ale než se mohl pohnout, Sam mu usekl ruku i s bičem. Skřet zavyl bolestí a strachem, ale v zoufalství se střemhlav vrhl na Sama. Samova druhá rána šla vedle. Ztratil rovnováhu, upadl a přitom chňapl po skřetovi, který přes něho klopýtl. Než se vyškrábal na nohy, slyšel výkřik a žuchnutí. Skřet v zuřivém spěchu zakopl o žebřík a propadl otevřenými padacími dveřmi. Sam se o něho dál nestaral. Rozběhl se k schoulené postavě na podlaze. Byl to Frodo.

Byl nahý a ležel jako v mdlobách na hromadě špinavých hadrů. Ruku měl hozenou nahoru, chránil si hlavu, a po boku se mu táhla ošklivá podlitina po biči.

„Frodo! Můj drahý pane Frodo!“ vykřikl Sam a slzy ho téměř oslepily. „To je Sam, já jsem přišel!“ Zpola pozvedl svého pána a přitiskl ho k sobě. Frodo otevřel oči.

„Pořád se mi něco zdá?“ zašeptal. „Ale ty ostatní sny byly hrozné.“

„Vůbec nic se vám nezdá, pane,“ řekl Sam. „Je to pravda. Jsem to já. Přišel jsem.“

„Nemohu tomu věřit,“ řekl Frodo a pevně se ho držel. „Byl tady skřet s bičem, a najednou se promění v Sama! Tak se mi to přece nezdálo, když jsem zdola slyšel zpěv a pokoušel se odpovídat? Byl jsi to ty?“

„To jsem byl opravdu já, pane Frodo. Už jsem se málem vzdal naděje. Nemohl jsem vás najít.“

„Tak jsi mě našel, Same, Samíčku,“ řekl Frodo a spočinul v Samových něžných pažích a zavřel oči jako uklidněné dítě, když noční strachy zažene milovaný hlas nebo ruka.

Sam cítil, že by takhle mohl blaženě sedět donekonečna, ale nasměl. Nestačilo pána najít, ještě se musí pokusit zachránit ho. Políbil Froda na čelo. „No tak, probud'te se, pane Frodo!“ řekl a snažil se, aby to znělo stejně vesele, jako když roztahoval závěsy v Dnu pytle za letního rána.

Frodo vzdychl a posadil se. „Kde jsme? Jak jsem se sem dostal?“ zeptal se.

„Na povídání není čas, dokud nebudeme někde jinde, pane Frodo,“ řekl Sam. „Ale jste nahoře v té věži, co jsme spolu viděli zdola od tunelu, než vás dostali skřeti. Jak je to dávno, nevím. Víc než den, hádal bych.“

„Jenom?“ řekl Frodo. „Připadá mi to jako týdny. Musíš mi všechno vysvětlit, budeme-li mít možnost. Něco mě uhodilo, ne? A upadl jsem do tmy a do ohavných snů a vzbudil jsem se a bylo to ještě horší. Kolem byli samí skřeti. Myslím, že mi zrovna nalili do hrdla nějaký hrozný palčivý dryák. Hlava se mi pročistila, ale všechno mě bolelo a byl jsem unavený. Všechno ze mne stáhli a pak přišli dva velikánští ohavové a vyslyšali mě a vyslyšali, div jsem se nezbláznil, stáli nade mnou, pásli se na mně očima, hráli si s nožem. Na jejich drápy a oči nikdy nezapomenu.“

„Když o nich budete mluvit, tak ne, pane Frodo,“ řekl Sam. „A jestli je nechcete vidět zas, čím dřív se dáme na cestu, tím líp. Můžete chodit?“

„Ano, mohu chodit,“ řekl Frodo, pomalu se zvedaje. „Nic se mi nestalo, Same. Jenom se cítím strašně unavený a tady mě bolí.“ Sáhl si na zátylek nad levým ramenem. Vstal a Samovi připadalo, jako by byl oblečen do plamene: ve světle lampy měl kůži úplně šarlatovou. Dvakrát přešel komnatu.

„To už je lepší!“ řekl a nálada se mu trochu zvedla. „Neodvažoval jsem se pohnout, když mě nechali samotného, jinak přišel někdo ze strážných. Dokud nezačal ten jek a pranice. Myslím, že se ti dva velcí ohavové pohádali. Kvůli mně a mým věcem. Ležel jsem tu celý zděšený. A pak přišlo smrtelné ticho a to bylo ještě horší.“

„Ano, zřejmě se pohádali,“ řekl Sam. „Muselo tu být těch špi navců pár set. Kapánek moc na Sama Křepelku, řekl byste. Ale všechno pobíjení obstarali sami. To bylo štěstí, ale není čas o tom skládat písničky, dokud nebudeme venku. Co teď? Nemůžete chodit po Černé zemi oblečený jenom v kůži, pane Frodo!“

„Vzali všechno, Same,“ řekl Frodo. „Všechno, co jsem měl. *Všechno!*“ Schoulil se zpátky na podlahu, se sklopenou hlavou, když mu vlastní slova přivedla na mysl plnou hrůzu toho, co se stalo, a zavalilo ho zoufalství. „Poslání selhalo, Same. I kdybys mě odtud dostal, nemůžeme uniknout. Jenom elfové mohou uniknout. Pryč, pryč ze Středozemě, daleko přes Moře. Jestli je aspoň Moře dost širé, aby přes ně nedolehl Stín.“

„Ne, všechno ne, pane Frodo. A nic neselhalo, ještě ne. Já ho vzal, pane Frodo, s prominutím. A chovám ho v bezpečí. Mám ho tady na krku, a je to pořádná tíha.“ Sam lovil Prsten na řetízku. „Ale nejspíš si ho musíte vzít zpátky.“ Teď, když na to došlo, Sam jaksi neměl chuť vzdát se Prstenu a zase jím zatížit pána.

„Ty ho máš?“ vydechl Frodo. „Ty ho máš tady? Same, ty jsi zá zrak!“ Pak se jeho tón rychle a podivně změnil. „Dej mi ho!“ vykřikl a natáhl třesoucí se ruku. „Okamžitě mi ho dej! Ty ho mít nemůžeš!“

„Dobře, pane Frodo,“ řekl Sam poněkud zaraženě. „Tu máte!“ Pomalu vyndal Prsten a přetáhl řetízek přes hlavu. „Ale jste teď v zemi Mordor, pane, a až vyjdete ven, uvidíte Ohnivou horu a všechno. Uvidíte, že je teď Prsten pořádně nebezpečný a těžko se s ním

chodí. Jestli to bude příliš těžká práce, třeba bych se o ni mohl s vámi podělit, ne?“

„Ne, ne!“ vykřikl Frodo a vytrhl Prsten s řetízkem Samovi z rukou. „Ne, to rozhodně ne, ty zloději!“ Těžce dýchal a zíral na Sama očima rozšířenými strachem a nepřítelstvím. Pak najednou zůstal zděšeně stát, Prsten v zaťaté pěsti. Jako by mu z očí spadla mlha. Přejel si rukou přes bolavé čelo. Ohavná vidina se mu zdála docela skutečná, jak byl pořád ještě zpola omámen zraněním a strachem: Sam se mu přímo před očima proměnil v skřeta, který pošilhává a sápe se po jeho pokladu, ohavné zakrslé stvoření s hladovými očima a uslintanou tlamou. Teď vidina přešla. Před ním klečel Sam, tvář zkřivenou bolestí, jako by ho bodl do srdce. Z očí mu prýštily slzy.

„Samíčku!“ vykřikl Frodo. „Co jsem to řekl? Co jsem to udělal? Odpusť mi! Po všem, co jsi udělal. To je ta hrozná moc Prstenu. Kdyby se tak byl vůbec nikdy nenašel! Ale nevšímej si mě, Same. Musím nést to břímě až do konce. Nedá se to změnit. Nemůžeš vstoupit mezi mne a tenhle osud.“

„To je v pořádku, pane Frodo,“ řekl Sam a přetřel si oči rukávem. „Já to chápu. Ale můžu přece pomáhat, ne? Musím vás dostat odtud. A hned, rozumíte? Ale nejdřív potřebujete nějaké oblečení a výzbroj a potom jídlo. Se šaty to bude jednodušší. Když jsme v Mordoru, tak abychom se radši oblékali po mordorsku. Stejně nemáme na vybranou. Asi se budete muset převlíci do skřetího, pane Frodo. A já taky. Když půjdeme spolu, tak radši ať se k sobě hodíme. Teď si přehod'te tohle!“

Sam rozepjal šedý plášť a přehodil jej Frodovi přes ramena. Pak sundal batoh a položil jej na podlahu. Vytáhl z pochvy Žihadlo. Čepel se téměř neleskla. „Na tohle jsem zapomněl, pane Frodo,“ řekl. „Ne, všechno nedostali. Půjčil jste mi Žihadlo, jestli si vzpomínáte, a skleničku od Paní. Mám to oboje. Ale ještě mi je chvíli půjčte. Musím se po něčem podívat. Zůstaňte tady. Trochu chod'te, ať se rozchodíte. Nebude mi to dlouho trvat. Daleko nemusím.“

„Dej pozor, Same!“ řekl Frodo. „A pospěš si! Třeba jsou tam ještě živí skřeti a číhají.“

„To musím risknout,“ řekl Sam. Přistoupil k padacím dvířkům a sklouzl po žebříku. V minutě se jeho hlava zase objevila. Hodil na podlahu dlouhý nůž.

„Tohle by se mohlo hodit,“ řekl. „Je mrtvý, ten, co vás šlehl. Zdá se, že si ve spěchu zlomil vaz. Teď vytáhněte žebřík, pane Frodo, jestli můžete, a nespouštějte ho, dokud mě neuslyšíte, jak volám heslo. Zavolám *Elbereth*, jak to říkají elfové. To by neřekl žádný skřet.“

Frodo chvíli seděl a třásl se a myslí se mu hnaly děsné obavy jedna za druhou. Pak vstal, přitáhl si k tělu šedý plášť elfů, a aby se zaměstnal, začal přecházet a přitom nahlížel a strkal prsty do všech koutů svého vězení.

Netrvalo dlouho, i když ve strachu mu to připadalo jako dobrá hodina, a zaslechl, jak Sam zesponu zticha volá: „*Elbereth! Elbereth!*“ Frodo spustil lehký žebřík a Sam se s funěním vydrápal nahoru a na hlavě vlekł pořádný balík. S žuchnutím jej shodil.

„Honem, pane Frodo,“ řekl. „Docela mi trvalo, než jsem našel něco, co by pro nás bylo dost malé. Budeme si muset pomoci všelijak. Ale musíme si pospíšet. Nic živého jsem nepotkal a nic neviděl, ale necítím se. Myslím, že je to tu sledované. Neumím to vysvětlit, ale prostě mám pocit, jako by tu někde poletoval jeden ten odporný létající Jezdec, nahoře ve tmě, kde ho není vidět.“

Rozbalil uzel. Frodo se s odporem podíval dovnitř, ale nedalo se nic dělat: musel si buď obléci tohle, nebo chodit nahý. Byly tam dlouhé chlupaté nohavice z kůže nějakého ošklivého zvířete a špinavá kožená kazajka. Natáhl si je. Přes kazajku navlékl důkladnou kroužkovou košili. Na velkého skřeta byla příliš krátká, Frodovi byla dlouhá a těžká. Zapjal si opasek, na němž visela krátká pochva se širokým bodným mečem. Sam přinesl několik skřetích přileb. Jedna Frodovi celkem padla, černá čapka s železným lemem a se železnými výztužemi krytými kůží. Nad zobákovitým nánosníkem bylo červeně namalované zlé Oko.

„Morgulské hábity, co nosili Gorbagovi chlapi, by padly líp a byly líp udělané,“ řekl Sam, „ale nehodilo by se chodit po Mordoru s jeho odznakem, rozhodně ne po tom, co se stalo. No vida, pane Frodo. Skřetík jedna radost, jestli můžu být tak smělý - aspoň byste byl, kdybyste si mohl tvář zakrýt maskou, měl delší ruce a křivé nohy. Tohle zakryje některé ty zrádné rysy.“ Přehodil Frodovi přes ramena veliký černý plášť. „Teď jste připravený! Štít si můžete vybrat cestou.“

„A co ty, Same?“ řekl Frodo. „Neoblečeme se tak, abychom se k sobě hodili?“

„Víte, pane Frodo, přemýšlel jsem,“ řekl Sam. „Radši bych tu neměl nechávat nic ze svých věcí a zničit je nemůžeme. A přes všechno své oblečení skřetí zbroj neobleču. Tak to budu muset jenom zakrýt.“

Klekl si a pečlivě složil elfí plášť. Svinul se v překvapivě malou roličku. Tu si dal do odloženého batohu. Vstal, hodil si jej na záda, na hlavu si nasadil skřetí přilbu a přes ramena si také přehodil černý plášť. „Tak, teď se k sobě hodíme,“ řekl. „A pryč odtud!“

„Celou cestu naráz neuběhnu,“ křivě se usmál Frodo. „Doufám, že ses vyptal, kde jsou tu po cestě hospody? Nebo jsi zapomněl na jídlo a pití?“

„No nazdar, to teda jo!“ řekl Sam. Zaraženě hvízdal. „Teď jste mi ale, pane Frodo, přivolal pěkný hlad a žízeň! Nevím, kdy jsem naposled něco polkl. Zapomněl jsem na to, jak jsem se vás snažil najít. Ale počkejte! Když jsem se naposled díval, měl jsem dost cestovního chleba a toho, co nám dal Faramir, abych se přinejhorším udržel na nohou asi dva týdny. Ale v láhvi mám sotva kapku. Pro dva to rozhodně stačit nebude. Copak skřetí nejedí a nepijí? Žijí snad jenom ze zkaženého vzduchu a jedu?“

„Ne, jedí a pijí, Same. Stín, který je vypěstoval, umí jen křivit a napodobovat, ne tvořit, nic nového a vlastního. Myslím, že skřetům nedal život, jenom je pokazil a pokřivil, a když mají zůstat naživu, musejí žít jako jiní živí tvorové. Přijmou zkaženou vodu a zkažené maso, když nedostanou nic lepšího, ale jed ne. Mě nakrmili, takže jsem na tom líp než ty. Někde tady musí být potrava a voda.“

„Ale není čas hledat,“ řekl Sam.

„No, je to o něco lepší, než myslíš,“ řekl Frodo. „Když jsi byl pryč, měl jsem trochu štěstí. Nevzali úplně všechno. Našel jsem svůj pytlík s jídlem mezi hadry na podlaze. Samozřejmě ho přehrabali, ale hádám, že oplatky lembasu se jim ošklivily na pohled i vůni ještě víc než Glumnovi. Rozházeli je a několik jich pošlapali a rozlámali, ale posbíral jsem je. Není to o mnoho méně, než máš ty. Jídlo od Faramira ale sebrali a rozsekali mi láhev na vodu.“

„Tak nemusíme dál povídat,“ řekl Sam. „Pro začátek máme dost. Jen s vodou to bude špatné. Ale pojd'te, pane Frodo! Ať jsme pryč, jinak nám nepomůže ani celé jezero.“

„Teprve až něco zhltněš, Same,“ řekl Frodo. „Nehnu se. Tu máš, vezmi si elfí oplatku, a vypij tu poslední kapku z láhve. Celé je to úplně beznadějně, tak si nebudeme dělat hlavu se zítřkem. Asi vůbec nepřijde.“

Nakonec vyrazili. Slezli po žebříku. Potom jej Sam vzal a položil do chodby vedle schouleného těla spadlého skřeta. Na schodišti bylo tma, ale na ploše střechy bylo pořád ještě vidět záři Hory, přestože skomírala v ponuru červeň. Vybrali si dva štíty, aby doplnili přestrojení, a pak šli dál.

Plahočili se po velikém schodišti dolů. Horní komnata ve vížce nahoře, kde se opět setkali, jim připadala skoro jako domov. Teď byli zase v otevřeném prostoru a při zdech kvapila hrůza. Ve věži v Círih Ungolu bylo možná všechno mrtvé, ale pořád byla prosáklá strachem a zlem.

Posléze sešli ke dveřím na vnější nádvoří a zastavili se. I tam, kde stáli, cítili, jak do nich bije zloba Bdících, černých mlčenlivých postav po stranách brány, za níž matně vyvstávala záře Mordoru. Jak se proplétali mezi ohavnými těly skřetů, každý krok byl obtížnější. Ještě než došli k oblouku, zastavilo je to. Pohnout se o píd' bolelo a vyčerpávalo vůli i tělo.

Frodo neměl sílu na takovou bitku. Klesl k zemi. „Dál nemohu, Same,“ zamumlal. „Omdlím. Nevím, co se to se mnou stalo.“

„Já vím, pane Frodo. Držte se! To dělá ta brána. Je tam nějaká čertovina. Ale dostal jsem se dovnitř a dostanu se taky ven. Nebezpečnější než předtím to být nemůže. Do toho!“

Vytáhl zase elfí skleničku od Galadriel. Jako na počest jeho neústupnosti a pro okrasu a slávu jeho věrné snědé hobití ruky, která vykonala takové činy, lahvička prudce vzplála, takže celý dvůr byl zalit oslnivou září, zůstala však rozsvícená a nepohasínala.

„*Gilthoniel a Elbereth!*“ vykřikl Sam. Nevěděl proč, ale myšlenky mu zaběhly zpátky k elfům v Kraji a k písni, jež zahrála Černého jezdce mezi stromy.

„*Aiya elenion ancalima!*“ zavolal opět za ním Frodo.

Vůle Bdícih se zlomila tak náhle, jako když se přetrhne provaz, a Frodo i Sam klopýtli kupředu. Pak se rozběhli branou kolem velkých sedících postav s lesklýma očima. Něco zapraštělo. Klenák oblouku se jim zřítíl těsně za patami a zeď nahoře se rozdrobila a zhroutila. Unikli jen o vlas. Zazvonil zvonec a Bdíci vydali vysoký a strašlivý kvil. Daleko ve výši se ze tmy ozvala odpověď. Z černé oblohy se jako blesk snesla okřídlená postava a trhala mračna ohavným záúpěním.

ZEMĚ STÍNU

Sam měl dost rozumu, aby zastrčil lahvičku zpět do záňadří. „Utíkejte, pane Frodo!“ zvolal. „Tudy ne! Tam to vede svise dolů. Pojd'te za mnou!“

Utíkali po silnici od brány. Po padesáti krocích ostře zahruli kolem vyčnívající bašty útesu a byli z dohledu věže. Pro tu chvíli unikli. Přitiskli se ke skále, nabírali dech a drželi se za srdce. Nazgûl teď seděl na zdi vedle zhroucené brány a vysílal smrtící výkřiky. Všechny skály se rozléhaly ozvěnou.

V hrůze klopytali dál. Silnice brzy opět zahrnula na východ a na strašlivý okamžik je odhalila pohledu věže. Když se po ní hnali, viděli na cimbuří velký černý stín a pak se vrhli dolů cestou proraženou mezi vysokými skalními stěnami směrem k morgulské silnici. Došli na křižovatku. Po skřetech nebylo ani stopy, ani na skřek nazgûla nikdo neodpovídal, ale věděli, že ticho dlouho nepotrvá. Tušili, že každou chvíli začne pronásledování.

„To nepůjde, Same,“ řekl Frodo. „Kdybychom byli opravdoví skřeti, měli bychom upalovat zpátky k věži, a ne pryč. První nepřítel, který nás uvidí, nás pozná. Musíme pryč z té silnice.“

„Ale nemůžeme,“ řekl Sam, „když nemáme křídla.“

Východní čelo Ephel Dúath bylo svislé a spadalo útesy a srázy do černého koryta, které leželo mezi nimi a vnitřním hřebenem. Kousek za křižovatkou se po dalším prudkém spádu přes propast vznášel kamenný můstek a po něm šla silnice do hrbolatých svahů a roklin Morgai. Frodo a Sam pádili přes můstek, ale sotva byli na druhé straně, slyšeli, že začíná štvance. Daleko za nimi se teď nahoře v úbočí hory rýsovala věž v Cirith Ungolu a její kameny mdle zářily. Náhle opět zařinčel její chraplavý zvonec a pak začal ohlušivě vyzvánět. Zatroubily rohy. A za mostem se ozvaly výkřiky v odpověď. Dole v temném korytě, odříznuti od skomírající záře Orodruiny, neviděli

Frodo a Sam dopředu, ale slyšeli už dupání nohou v železných botách a na silnici zazvonil rychlý klapot kopyt.

„Rychle, Same! Přelezeme!“ zvolal Frodo. Vyškrábal se na nízkou zídku mostu. Naštěstí už tam nebyl žádný strašlivý spád do propasti, protože svahy Morgai se mezitím zvedly téměř do úrovně silnice, ale bylo příliš tma, aby mohli odhadnout hloubku pod sebou.

„Tak já padám, pane Frodo,“ řekl Sam. „Sbohem!“

Pustil se. Frodo za ním. Jak padali, slyšeli na mostě chvatně projíždět jezdce na koních a za nimi harašení běžících skřetích nohou. Sam by se však byl rozesmál, kdyby neměl strach. Hobiti se báli drtivého pádu na neviditelné skály a přistáli sotva o dvanáct stop níž, se zapraštěním žuchli do toho posledního, co očekávali: houštiny trní. Tam zůstal Sam ležet a tiše si sál poškrábanou ruku.

Když kopyta a nohy přeběhly, odvážil se zašeptat: „No ne, pane Frodo, já nevěděl, že v Mordoru něco roste! Ale kdybych to byl věděl, tohle bych tak nejspíš čekal. Ty trny musejí mít půl metru, jak to tak cítím. Propíchalys všechno, co mám na sobě. Že jsem si nevzal tu drátěnou košili!“

„Skřetí brnění před trny nechrání,“ řekl Frodo. „Ani kožená kazajka.“

Dalo jim práci vymotat se z houštiny. Trní a šlahouny byly tuhé jako dráty a ulpívaly jako pařáty. Než se osvobodili, měli pláště samý cár. „A teď dolů, Same,“ šeptal Frodo. „Rychle dolů do údolí a pak na sever, jakmile to půjde.“

Ve světě venku už zase přicházel den a daleko za mordorskou černavou šplhalo slunce přes východní okraj Středozeří, tady však bylo pořád tma jako v noci. Hora doutnala a její ohně pohasly. Zář z útesů sešla. Východní vítr, který vál od chvíle, kdy odešli z Ithilienu, teď odumřel. Pomalu a bolestně se škrábali dolů, tápali, klopýtali, prodírali se mezi balvany, šípky a odumřelým chrastím ve slepém stínu, pořád dolů, až už nemohli.

Konečně se zastavili a posadili se vedle sebe zády k balvanu. Oba se potili. „Kdyby mi teď sám Šagrat nabízel sklenici vody, potřásl bych mu rukou,“ řekl Sam.

„Ani to neříkej!“ řekl Frodo. „Tím je to jen horší.“ Pak se natáhl, celý utmácený a vratký, a chvíli nemluvil. Nakonec se zase pracně

zvedl. K svému ohromení zjistil, že Sam spí. „Vzbuď se, Same!“ řekl. „Pojď. Je zase čas, abychom se trochu snažili.“

Sam se vydrápal na nohy. „No tohle!“ řekl. „Musel jsem zdřímnout. Už jsem se, pane Frodo, dlouho pořádně nevyspal a oči se mi prostě samy zavřely.“

Frodo šel teď první, co nejpřímější cestou na sever, jak odhadoval, mezi kamením a balvany, které hustě ležely na dně veliké strže. Vzápětí se opět zastavil.

„Nemá to cenu, Same,“ řekl. „Nezvládnou to. Myslím tuhle drátěnou košili. Rozhodně ne v tom stavu, jak mi je teď. I můj mitrilový kabátek mi byl těžký, když jsem byl unavený. Tohle je mnohem těžší. A k čemu je? Bojem se nikam nedostaneme.“

„Ale možná že budeme muset bojovat,“ řekl Sam. „A jsou i nože a zatoulané šípy. A Glum, ten není mrtvý. Nelíbí se mi představa, že mezi vámi a bodnutím ze tmy je jen kožený hadřík.“

„Podívej, můj Samičku,“ řekl Frodo, „jsem unavený, vyčerpaný a nezbyvá mi už žádná naděje. Ale musím se dál snažit dostat se k Hoře, dokud jsem schopen pohybu. A Prsten mi stačí. Tahle váha navíc mě zabíjí. Musí pryč. Ale nemysli si, že jsem nevděčný. Je to hrozné pomýšlení, jak odpornou práci jsi musel vykonat, abys to pro mne našel mezi těmi těly.“

„Nemluvte o tom, pane Frodo. Já bych vás nesl na zádech, kdyby to šlo. Jen to zahod'te!“

Frodo odložil plášť, sňal skřetí brnění a zahodil je. Trochu se zachvěl. „Co bych opravdu potřeboval, je něco teplého,“ řekl. „Udělal se zima, nebo jsem se nastydl.“

„Vezměte si můj plášť, pane Frodo,“ řekl Sam. Shodil batoh a vytáhl elfí plášť. „Co vy na to, pane Frodo?“ řekl. „Omotejte si ten skřetí hadr těsně kolem sebe a dejte si opasek přes něj. Tohle si můžete přehodit navrch. Nevypadá přesně jako skřetí, ale bude vám v něm tepleji, a řekl bych, že vás ochrání před úhonou líp než všechno ostatní. Dělal ho Paní.“

Frodo vzal plášť a zapjal sponu. „To je lepší!“ řekl. „Cítím se mnohem lehčeji. Teď mohu jít dál. Ale tahle slepá tma jako když mi padá do srdce. Když jsem ležel v zajetí, Same, snažil jsem se vzpo-

menout si na Brandyvínu a Lesany a na Vodu, jak teče přes hobitínský mlýn, ale nevidím je.“

„Vidíte, pane Frodo, teď mluvíte o vodě vy!“ řekl Sam. „Kdyby nás tak Paní viděla nebo slyšela, řekl bych jí: „Paní, jediné, po čem toužíme, je světlo a voda, jenom čistá voda a obyčejné denní světlo, ty jsou lepší než všechny klenoty, jestli prominete.“ Jenže Lórien je daleko.“ Sam vzdychl a máchl rukou směrem k Ephel Dúath, které teď mohl tušit jen jako černější tmu proti černé obloze.

Zase vyrazili. Nedošli daleko a Frodo stanul. „Nad námi je Černý jezdec. Cítím ho,“ řekl. „Radši abychom se chvilku nehýbali.“

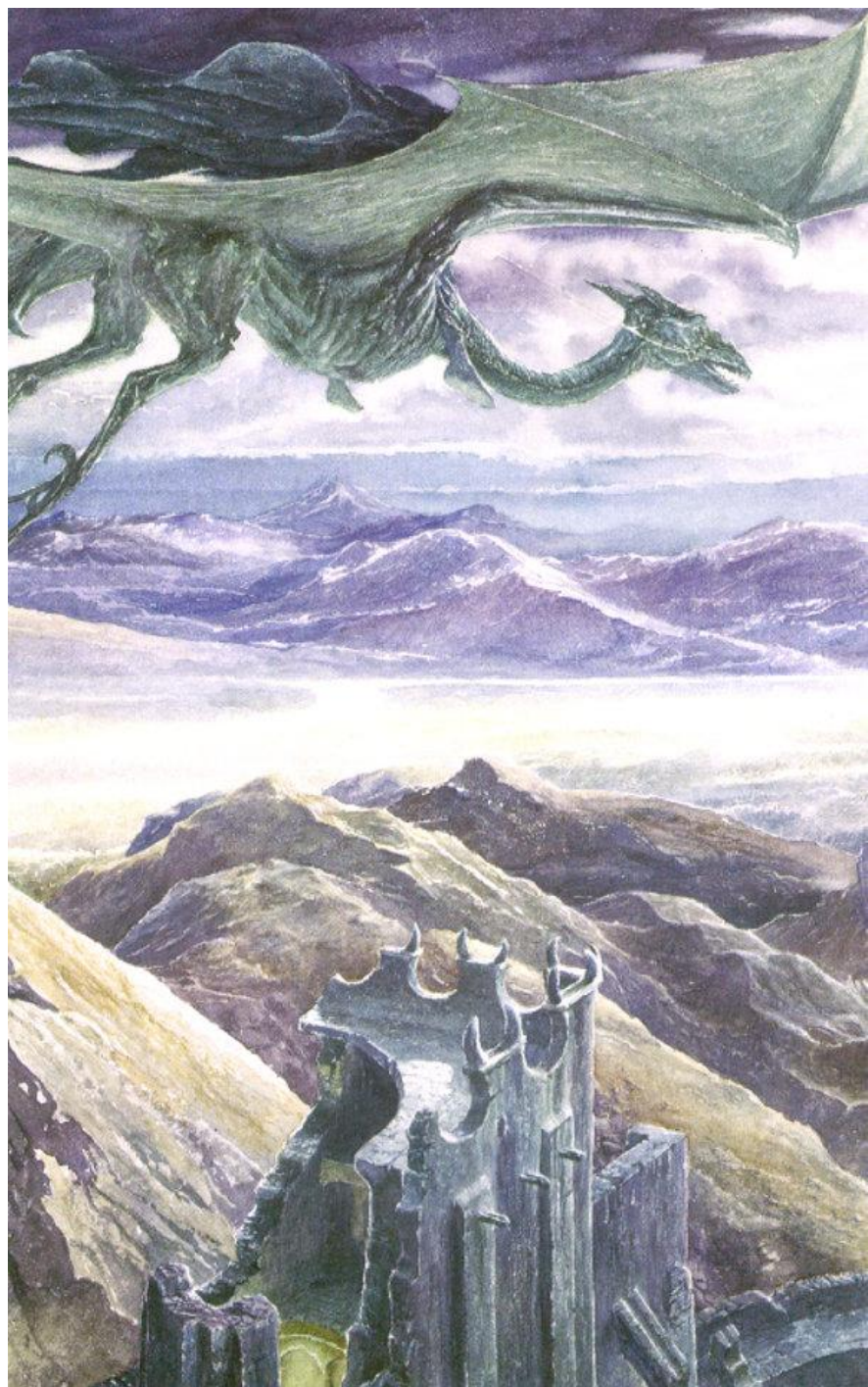
Seděli schouleni pod velikým balvanem tváří zpátky k západu a nějaký čas nemluvili. Pak Frodo vydechl úlevou. „Je pryč,“ řekl. Vstali a pak oba zůstali zírat. Nalevo, na jih od nich, se proti šednoucímu nebi začínaly temně a černě rýsovat vrcholky vysokých hřebenu dlouhého pohoří. Bylo je vidět. Za nimi rostlo světlo. Pomalu se rozlévalo směrem k severu. Vysoko ve vzdušných prostorách se odehrávala bitva. Vzduchující se mordorská mračna byla hnána zpět a jejich okraje se třepily, jak vítr ze světa živých přicházel a smetal výpary a dým zpátky k temné zemi, kde byly doma. Pod zvedající se suknicí ponurého baldachýnu prosakovalo do Mordoru matné světlo, jako bledé jitro proniká špinavým oknem vězení.

„Jen se na to podívejte, pane Frodo!“ řekl Sam. „Podívejte se! Vítr se změnil. Něco se děje. Není všechno podle jeho vůle. Jeho tma se tam venku ve světě trhá. Kdybych tak mohl vidět, co se děje!“

Bylo ráno patnáctého března a nad údolím Anduiny vstávalo slunce z východního stínu a vál jihozápadní vítr. Théoden ležel a umíral na Pelennorských polích.

Frodo a Sam stáli, zírali a lem světla se rozšířil po celé délce Ephel Dúath, potom uviděli cosi rychle letícího od západu, zprvu jako černou tečku ve svítivém proužku nad vrcholky hor, která však rostla a pak se jako blesk vrhla do temného baldachýnu a přelétla vysoko nad nimi. V letu tvor vyslal dlouhý řežavý výkřik, hlas nazgûla, ale už je nezděsil: byl to bědný a zaleknutý výkřik, nesoucí zlé zprávy do Temné věže. Pán Prstenových přízraků se potkal s osudem.

„Co jsem vám říkal? Něco se děje!“ zvolal Sam. „Válka jde dobře, říkal Šagrat, ale Gorbag si tím nebyl tak jist. A taky měl pravdu. Vyjasňuje se, pane Frodo. Nedostal jste teď trochu naděje?“

„No, moc ne, Same,“ vzdychl Frodo. „To je za horami. My jdeme na východ, a ne na západ. Jsem unavený. A Prsten je tak těžký, Same. Začínám ho pořád vidět před očima jako velké ohnivé kolo.“

Samovo oživení rázem pohaslo. Úzkostně pohlédl na svého pána a vzal ho za ruku. „Pojďte, pane Frodo!“ řekl. „Dostal jsem jedno, po čem jsem toužil: trochu světla. Dost, aby nám pomohlo, ale hádám, že je i nebezpečné. Musíme ještě kousek jít a pak si zalezeme a odpočineme. Ale zakousněte teď něco málo, trochu elfího jídla, třeba vás povzbudí.“

Podělili se o oplatku *lembasu* a žvýkali ji, jak se dalo s vyprahlými ústy. Přitom se plahočili dál. Světla sice nebylo víc než šerý přísvit, ale stačilo, aby viděli, že už jsou hluboko v údolí mezi horami. K severu se mírně zvedalo a po dně vedlo řečiště vyschlé a odumřelé říčky. Za jejím kamenitým korytem viděli vyšlapanou stezku, která se vinula pod úpatím západních útesů. Kdyby to byli věděli, mohli se na ni dostat rychleji, protože na západním konci mostu odbočovala z morgulské silnice pěšina a scházela po dlouhém skalním schodišti na dno údolí. Používaly ji hlídky a poslové na rychlé cestě k menším strážnicím a pevnůstkám na severu mezi Cirith Ungolem a soutěskou Železná tlama, železnými čelistmi Carach Angrenu.

Pro hobity bylo nebezpečné, aby používali takovou stezku, ale měli zapotřebí rychlosti a Frodo cítil, že se nedokáže vzchopit k zlézání balvanů v bezcestí morgaiských roklin. Usuzoval také, že jejich pronásledovatelé budou ze všeho nejméně čekat, že by se vydali na sever. Nejdřív a nejdůkladněji určitě propátrají silnici na východ do pláně nebo průsmyk zpátky na západ. Teprve kus na sever od věže se hodlal obrátit a hledat cestu na východ, která by ho dopravila na poslední zoufalý úsek jeho pouti. Překročili tedy kamenité řečiště a dali se skřetí stezkou a chvíli po ní pochodovali. Útesy po levici byly převísle a shora je nemohl nikdo zahlédnout, stezka se však hodně točila a v každém zákrutu svírali jílce mečů a postupovali opatrně.

Světlo dál nesílilo, protože Orodruina stále vyvrhovala hustý dým, který střídavé závany vzduchu hnaly do výše, takže vystupoval

nad větrné končiny a rozestíral se v nezměrnou střechu, jejíž střední pilíř vyvstával ze stínů, kam nedohlédli. Ploužili se už hodinu, když zaslechli zvuk, který je zastavil. Neuvěřitelný, ale nepochybný. Tekoucí voda. Z rokle vlevo, která byla tak ostrá a úzká, jako by se tu do útesu zasekla obří sekyra, stékala voda: snad poslední zbytky sladkého deště sebraného z osluněných moří, který měl to neštěstí, že nakonec padl na stěny Černé země a neplodně putoval dolů do prachu. Prýštil tu ze skály tenounký pramínek a tekl přes cestu, zatačel na jih a rychle se tratil mezi mrtvým kamením.

Sam se k němu vrhl. „Jestli ještě někdy uvidím Paní, řeknu jí to!“ vykřikl. „Světlo, a teď voda!“ Pak se zastavil. „Nechte mě pít prvního, pane Frodo,“ řekl. „Dobře, ale je tu dost místa pro oba.“

„To jsem nemyslel,“ řekl Sam. „Myslel jsem, jestli je to jedovaté nebo jestli se rychle projeví, že je to špatné, tak radši já než vy, pane, jestli mi rozumíte.“

„Rozumím. Ale myslím si, Same, že budeme spolu důvěřovat svému štěstí nebo požehnání. Ale buď opatrný, aby to nebylo moc studené!“

Voda byla chladná, ale ne ledová, a měla nepříjemnou pachut', hořkou a zároveň olejnatou, jak by řekli doma. Tady si ji nemohli vynachválit a zapomněli na strach i opatrnost. Napili se dosyta a Sam si znovu naplnil láhev. Potom bylo i Frodovi lehčeji a šli dál několik mil, až je rozšiřující se cesta a počátky hrubé zdi podle okraje varovaly, že se blíží k další skřeti tvrzi.

„Tady odbočíme, Same,“ řekl Frodo, „a musíme na východ.“ Vzdychl, když se podíval na pochmurné hřebeny na druhé straně údolí. „Sotva mi postačí síla, abych si tam nahoře našel nějakou noru. A pak si musím trochu odpočinout.“

Řečiště bylo kus pod stezkou. Seškrábali se dolů a vydali se přes ně. Ke svému překvapení narazili na temné tůně, které živily pramínky vody přitékající z jakéhosi zdroje výš v údolí. Na vnějších okrajích pod západními horami byl Mordor umírající, ale ne ještě mrtvou zemí, ještě tu leccos rostlo v drsném, pokřiveném a hořkém zápasu o život. V roklích Morgai na druhé straně údolí se choulily a držely nízké stromy jako košťata, s kamením bojovaly hrubé šedé trsy trávy a rozlézal se tam svraskalý mech, a všude se roztahovalo husté, kroučící se, spletené ostružiní. Místy mělo dlouhé bodavé trny, jinde za-

hnuté háčky, které drásaly jako nože. Viselo na něm mračné, seschlé loňské listí, chrastilo a harašilo v smutném vání, ale pupeny prolezlé červy se právě otvíraly. Bzučely tu mouchy, hnědavé, šedé nebo černé, poznamenané červenou skvrnou jako skřeti, a štípaly, nad trnitými houštinami tančily a kroužily mraky hladových komárů.

„Skřeti hadry nejsou k ničemu,“ máchal rukama Sam. „Kdybych tak měl skřeti kůži!“

Nakonec už Frodo dál nemohl. Vyšplhali do úzké zkosené průrvy, ale pořád jim zbýval ještě kus cesty k místu, odkud by aspoň zahlédli poslední skalnatý hřeben. „Musíme si teď odpočinout, Same, a pokud možno usnout,“ řekl Frodo. Rozhlédl se, ale v té neveselé krajině neviděl nic, kde by se mohlo schovat aspoň zvířátko. Nakonec se v té únavě zasoukali pod záclonu ostružiní, které viselo jako rohož na nízké skalce.

Usadili se a pojedli, jak se dalo. *Lembas* si šetřili na budoucí zlé časy, a snědli tedy polovic toho, co zůstalo Samovi v batohu z Faramirových zásob: trochu sušeného ovoce a kousíček uzeného masa. Ustrkli také vody. Pili i z tůní v údolí, ale už měli zase žízeň. V mordorském vzduchu byla hořká příchůť, která vysoušela ústa. Když Sam pomyslel na vodu, i jeho naděje a nálada klesala. Uvědomil si, že za Morgai budou muset přejít strašlivou pláň Gorgoroth.

„Vy teď spěte první, pane Frodo,“ řekl. „Už se zase stmívá. Počítám, že tenhle den je pomalu za námi.“

Frodo vzdychl a usnul, málem než Sam domluvil. Sam bojoval s vlastní únavou, vzal Froda za ruku, seděl tam a mlčel, až padla hluboká noc. Pak se konečně vyplížil z úkrytu, aby neusnul, a vyhlédl. Zem se zdála plná skřípání a praskání a pokradmých zvuků, ale neozývaly se žádné hlasy ani kroky. Vysoko na západě nad Ephel Dúath bylo noční nebe dosud matně bledé. Mezi tříští mraků nad černou skalní věží vysoko v horách spatřil Sam chvíli probleskovat bílou hvězdu. Její krása ho ranila do srdce, jak vzhlížel ze zavržené země, a naděje se mu vrátila. Vždyť jako jasný a chladný paprsek jí přejela myšlenka, že Stín je koneckonců věc malá a pomíjivá: že světlo a vznešená krása trvají a Stín na ně nikdy nedosáhne. Jeho písnička ve věži byla spíš vzdor než naděje, tenkrát totiž myslel na sebe. Nyní ho na okamžik přestal trápit vlastní, a dokonce i Frodův osud. Zasoukal

se zpátky do ostružiní, lehl si Frodovi po boku, odhodil všechn strach a hluboce, pokojně usnul.

Probudili se spolu, držíce se za ruce. Sam byl téměř svěží a připravený na další den, ale Frodo vzdychal. Spal neklidně, zdálo se mu o ohni a probuzení žádnou útěchu nepřineslo. Přesto jeho spánek nebyl zcela bez hojivého účinku. Byl silnější, schopnější nést své břímě zase o jeden úsek dál. Nevěděli, kolik je hodin ani jak dlouho spali, po soustě jídla a hltu vody však pokračovali dál strží až k závěrečnému ostrému suťovému svahu. Tam se život konečně vzdal, vrcholky Morgai byly bez trávy, holé, zubaté, neplodné jako břidlice.

Po spoustě hledání a bloudění našli cestu, kudy mohli vylézt, a po čtyřech se vydrápali posledních sto stop. Přišli k rozsedlině mezi dvěma tmavými skalisky, prošli a octli se na samém kraji poslední hradby Mordoru. Pod nimi, na dně spádu nějakých patnácti set stop, ležela vnitřní pláň a táhla se do beztvarých temných dálav, kam nedohlédli. Vítr ze světa vál nyní od západu a veliké mraky se vysoko zvedaly a odplouvaly na východ, přesto na bezútěšné pláň Gorgorothu docházelo jen šedavé světlo. Dým se vlekl po zemi a zalézal do prohlubní a z trhlin v půdě vycházely výpary.

Horu osudu viděli pořád ještě čtyřicet mil daleko, ne-li víc, úpatí tkvělo v popelu a troskách, obrovský kužel se zvedal do veliké výše, kde byla dýmající hlava obalena mrakem. Její ohně teď pohasly a stála v doutnající dřimotě, hrozivá a nebezpečná jako spící šelma. Za ní visel obrovský stín, zlověstný jako bouřkové mračno, závoje nad Barad-dûr, jež se zvedala v dáli na dlouhém ostrohu Popelavých hor vybíhajícím od severu. Temná moc byla hluboce zamyšlena. Oko bylo obráceno dovnitř, vážilo noviny o nejistotě a nebezpečí, vidělo jasný meč a přísnou královskou tvář a na čas nemyslelo na jiné, celá jeho veliká pevnost, brána za branou, věž za věží, byla zahalena v temných dumách.

Frodo a Sam pohlíželi v směsici odporu a úžasu na tu ohavnou zemi. Mezi nimi a kouřící horou, na sever i na jih od ní se všechno zdálo zhroucené a mrtvé jako spálená a zadušená poušť. Uvažovali, jak pán této říše udržuje a živí své otroky a svá vojska. Přesto vojska měl. Kam oči dohlédly, po úpatí Morgai na jih byly tábory, některé stanové, jiné uspořádané jako městečka. Jedno z největších měli prá-

vě pod sebou. Sotva míli v pláni bylo nahlučeno jako nějaké obrovské hnízdo hmyzu s rovnými bezútěšnými ulicemi chatrčí a dlouhých nízkých šedohnědých baráků. Kolem se hemžili po zemi obyvatelé, běžela odtud široká silnice na jihovýchod, kde se napojovala na morgulskou cestu, a po ní spěchaly řady černých postaviček.

„Vůbec se mi to tu nelíbí,“ řekl Sam. „Dost beznadějně, řekl bych - ledaže tam, kde je tolik lidu, musejí být studně nebo voda, nemluvě o jídle. A jsou to lidi, ne skřeti, jestli mě oči neklamou.“

Ani on, ani Frodo nevěděli o velikých polích na jihu této rozlehlé říše, kde pracovali otroci mimo dosah výparů Hory u smutných vod jezera Núrnen, ani o velikých silnicích, jež běžely na východ a na jih do zemí, které platily daň a odkud vojáci Věže přivázeli plné vozy zboží, kořisti a nových otroků. Tady v severních oblastech byly doly a kovárný a zde se sbírala dlouho připravovaná válka, sem svolávala Temná moc svá vojska, jako když přesouvá pěšce po šachovnici. První pohyby, první tykadla její síly, byly na západní frontě zaraženy na jihu i na severu. Prozatím je stáhla a přiváděla nové síly a shromažďovala je u Cirith Gorgoru k odvetnému úderu. I kdyby bývala měla v úmyslu zabránit všemu přístupu k Hoře, stěží mohla vykonat víc.

„Dobře,“ pokračoval Sam. „Ať si jedí a pijí co chtějí, my to nedostaneme. Nevidím vůbec žádnou cestu dolů. A celou otevřenou krajinu překročit nemůžeme, když je tam tolik nepřátel, i kdybychom se dolů dostali.“

„Přesto to budeme muset zkusit, Same,“ řekl Frodo. „Není to o nic horší, než jsem čekal, nikdy jsem nedoufal, že se tam dostanu. Teď nevidím vůbec žádnou naději. Ale přesto musím dělat, co mohu. Prozatím to znamená co nejdéle se nenechat chytit. Takže musíme, myslím, dál na sever, a uvidíme, jaké to bude tam, kde je pláň užší.“

„Já bych měl představu,“ řekl Sam. „Kde je užší, tam budou prostě skřeti a lidi víc namačkaní. Uvidíte, pane Frodo.“

„To asi uvidím, jestli se vůbec dostaneme tak daleko,“ řekl Frodo a odvrátil se.

Brzy zjistili, že neprojdou po hřebeni Morgai ani po náhorních plochách, které byly bez cest a rozryté hlubokými průrvami. Nakonec museli zpátky do strže, kterou vylezli, a hledat si cestu údolím. Šlo se

těžko, protože se neodvažovali přejít na stezku po západní straně. Asi o míli dál viděli v prohlubni pod útesem skřetí pevnůstku, kterou tušili: byla to zeď a trs kamenných budek okolo temného ústí jeskyne. Nebylo vidět žádný pohyb, ale hobiti se kolem plížili ostražitě, držíce se co nejbliž trnitých houštin, které tu hustě rostly po obou březích starého řečiště.

Šli ještě asi dvě tři míle a skřetí pevnůstka se jim schovala, sotva však svobodněji vydechli, zaslechli hrubé a hlučné skřetí hlasy. Rychle se ztratili za hnědý zakrslý keř. Hlasy se blížily. Vzápětí vyšli do zorného pole dva skřeti. Jeden měl na sobě hnědé hadry a byl ozbrojen rohovinovým lukem, byl z malého plemene, s černou kůží a širokými čenichavými nozdrami: očividně nějaký stopař. Druhý byl velký bojovný skřet jako ti ze Šagratova oddílu a nosil znak Oka. I on měl na zádech luk a nesl krátké kopí se širokým hrotem. Jako obvykle se hádali, a protože byli různých plemen, používali Obecnou řeč po svém.

Sotva dvacet kroků od hobití skrýše se malý skřet zastavil.

„Nee!“ zavrčel. „Já jdu domů.“ Ukázal přes údolí ke skřetí pevnůstce. „Nemá to cenu, dál si opotřebovávat nos na těchhle kamelech. Říkám, že tu nezůstala ani stopa. Ztratil jsem ji, protože jsem dal na tebe. Šla do kopců, ne údolím, říkám ti.“

„Nejsi k ničemu, ty mrňavej čmuchale, vid’?“ řekl velký skřet. „Počítám, že moje oči jsou lepší než ten tvůj ušňupaný rypák.“

„Tak co jsi s nima viděl?“ štěkl druhý. „Grrr! Ani nevíš, co hledáš.“

„Čí je to vina?“ řekl voják. „Moje ne. To přišlo shora. Nejdřív povídali, že je to velikej elf ve svítivým brnění, potom je to jako trpaslíček, pak to má bejt banda vzbouřenejch skurut-hai, nebo je to možná všecko dohromady.“

„Á!“ řekl stopař. „Ztratil hlavu, tak to je. A některý hlavouni ztratěj i kůži, řek bych, jestli je pravda, co jsem slyšel: věž vyplundrovaná, spousty vašich chlapů oddělanejch a věžeň pryč. Jestli takhle bojujete, není divu, že z bitvy přicházejí špatný zprávy.“

„Kdo říká, že choděj špatný zprávy?“ zařval voják.

„Á! Kdo říká, že nechoděj?“

„To jsou zatraceně buřičský řeči a já tě zapáchnu, jestli nezavřeš klapačku, rozuměls?“

„No jo, no jo!“ řekl stopař. „Nebudu už nic říkat a budu si dál myslet svý. Ale co s tím má společnýho ten černej slídil? Ten hltoun s pleskavejma tlapama?“

„Já nevím. Možná že nic. Ale nic dobrýho v úmyslu nemá, to se vsadím. Zatraceně! Jen nám uklouz, a už přišla zpráva, že ho chtěj živýho a honem.“

„Tak doufám, že ho dostanou a zpracujou,“ zavrčel stopař. „Poničil tam vzadu stopy, jak šlohnul tu zahozenou drátěnou košili a celý to tam potlapal, než jsem se tam dostal.“

„Na každěj pád mu zachránila život,“ řekl voják. „Vždyť jsem ho střelil, než jsem věděl, že ho chtěj živýho, pěkně čistě, na padesát stop doprostřed zad, ale utíkal dál.“

„Ha! To jsi ho minul,“ řekl stopař. „Nejdřív střílíte mimo, potom běháte pomalu a pak posíláte pro chudáky stopaře. Už vás mám dost.“ Skákal pryč.

„Vrať se,“ zařval voják, „nebo tě budu hlásit!“

„Komu? Tomu svýmu drahocennýmu Šagratovi ne. Ten už dopitánoval.“

„Dám tvý jméno a číslo nazgûlum,“ zasyčel voják. „Teď má správu věže jeden z *nich*.“

Druhý se zastavil a jeho hlas byl plný strachu a vzteku. „Ty zatracenej slídivej zlodějí!“ zaječel. „Nedokážeš dělat vlastní práci a nedokážeš ani držet při svejch. Jdi si k těm svějm smradlavejm Vřískalům, a ať ti zmrazej morek v kostech! Jestli je dřív nedostanou nepřátelé. Slyšel jsem, že oddělali Jedničku, a doufám, že je to pravda!“

Velký skřet za ním skočil s kopím v ruce. Ale stopař se vrhl za kámen a střelil mu šíp rovnou do oka, když dobíhal, takže se s třeskem zřítíl. Druhý přeběhl údolí a zmizel.

Hobiti seděli chvíli mlčky. Posléze se Sam zavrtěl. „Tak, to byla čistá práce,“ řekl. „Kdyby se takové přátelské jednání v Mordoru rozmohlo, měli bychom půl starostí.“

„Tiše, Same,“ šeptl Frodo. „Mohou tu být další. Zřejmě jsme unikli tak tak a pronásledovali nás těsněji, než jsme mysleli. Ale tohle je duch Mordoru, Same, a rozšířil se do všech jeho koutů. Skřeti se takhle chovají odjakživa, když jsou mezi sebou, říkají to všechny

příběhy. Ale v tom velká naděje není. Nás nenávidí mnohem víc, všechny a pořád. Kdyby nás ti dva uviděli, zapomněli by na svoje spory, dokud by nebylo po nás.“

Zase bylo dlouhé ticho. Sam je opět přerušil, ale tentokrát šep-tem. „Slyšel jste, co říkali o *tom hltounovi*, pane Frodo? Já vám říkal, že Glum ještě není mrtvý!“

„Ano, vzpomínám si. A říkal jsem si, jak to víš,“ řekl Frodo. „Ale teď povídej. Myslím, že bychom se odtud radši neměli hnout, dokud nebude úplně tma. Tak mi řekneš, jak to víš a co se vůbec sběhlo. Pokud to dokážeš tiše.“

„Pokusím se,“ řekl Sam, „ale když pomyslím na toho Podraza, rozpálím se, že bych řval.“

A tak hobiti seděli pod trnitým keřem, zatímco ponuré mordorské světlo zvolna přecházelo v hlubokou bezhvězdnou noc, a Sam vyprávěl Frodovi tak, jak nalézal slova, o Glumově zrádném útoku, o strašné Odule a o vlastních dobrodružstvích se skřety. Když skončil, Frodo neřekl nic, ale vzal Sama za ruku a stiskl ji. Po chvíli se po-
nhul.

„Tak asi musíme zas dál,“ řekl. „Rád bych věděl, jak dlouho to bude trvat, než nás doopravdy chytanou a celé té dřině a tomu schová-
vání bude konec a bude to k ničemu.“ Vstal. „Je tma a nemůžeme použít skleničku od Paní. Opatruj mi ji, Same. Nemám ji teď kam dát, leda bych ji nesl v ruce, a v té slepé noci budu obě ruce potřebo-
vat. Zato Žihadlo ti dávám. Mám skřetí meč, ale myslím, že už nebu-
du mít za úkol zasadit žádnou ránu.“

Bylo těžké a nebezpečné pohybovat se v noci bezcestím, a tak se hobiti jen pomalu a s velkým klopýtáním plahočili na sever po vý-
chodním okraji kamenného údolí. Když se zas šedé světlo připlížilo
přes výšiny na západě dávno po tom, co se v zemích za nimi rozbřes-
kl den, opět zašli do úkrytu a trochu se střídavě prospali. Když byl
Sam vzhůru, zaměstnával se myšlenkami na jídlo. Když se Frodo
konečně probral a řekl, že se mají najíst a vydat se za další námahou,
položil otázku, která ho nejvíc trápila.

„Prosím za prominutí, pane Frodo,“ řekl, „ale máte ponětí, jak je
to ještě daleko?“

„Ne moc jasně, Same,“ odpověděl Frodo. „Než jsem se vydával,
ukázali mi v Roklince nějakou mapu Mordoru, nakreslenou, než se

tam Nepřítel vrátil, ale pamatuji si ji jen matně. Nejjasněji si vzpomínám, že tam na severu bylo místo, kde západní a severní pohoří vysílají ostruhu, které se téměř setkávají. To musí být nejmíň šedesát mil od mostu a věže za námi. Tam by se možná dalo dobře přejít. Ale pokud se tam dostaneme, budeme samozřejmě od Hory dál než předtím, řekl bych asi šedesát mil. Hádám, že teď jsme ušli od mostu asi šestatřicet mil. I kdyby šlo všechno dobře, nedošel bych k Hoře ani za týden. Bojím se, Same, že břemeno bude hodně těžké a že půjdu pořád pomaleji, čím budeme blíž.“

Sam vzdychl. „Toho jsem se bál,“ řekl. „Takže, když nebudu mluvit o vodě, musíme buď jíst méně, nebo se pohybovat rychleji, aspoň dokud jsme tady v údolí. Jednou se nasvačíme, a máme po jídle, kromě elfího cestovního chleba.“

„Pokusím se být trochu rychlejší, Same,“ řekl Frodo a zhluboka se nadechl. „Tak pojď! Půjdeme na další pochod!“

Nebylo ještě docela tma. Ploužili se dál až do noci. Míjely hodiny zmořeného klopytání s pár krátkými zastávkami. Při prvním náznaku šedého světla pod okrajem stínového baldachýnu se schovali v temné prohlubni pod převislým kamenem.

Světlo pomalu rostlo, až bylo jasnější než dosud. Silný vítr od západu teď vyháněl mordorské výpary z horních vrstev vzduchu. Zanedlouho mohli hobiti rozeznat podobu krajiny na několik mil kolem sebe. Koryto mezi horami bylo směrem nahoru stále mělké a vnitřní hřeben byl už jen římsou v příkrých stěnách Ephel Dúath, na východě však spadal do Gorgorothu stejně svisle jako předtím. Vpředu končilo řečiště v rozbitých skalních prazích, z hlavního pohoří totiž vybíhala vysoká holá ostruha a směřovala na východ jako zeď. Ze šedého a zamlženého severního pohoří Ered Lithui se jí natahovala vstříc dlouhá vyčnělá paže a mezi oběma konci byla úzká soutěska Carach Angren, Železná tlama, za níž ležela hluboká dolina Udûn. V té dolině za Morannonem byly tunely a podzemní zbrojnice, které služebníci Mordoru zbudovali na obranu Černé brány své země, tam nyní shromažďoval jejich pán ve spěchu veliké síly proti náporu Kapitánů Západu. Na vyčnělých ostruhách byly zbudovány pevnosti a věže a hořely tam strážní ohně, a přes celou soutěsku byl navršen

hliněný val a vykopán hluboký příkop, který bylo možno překročit jen po jediném mostě.

Několik mil na sever, vysoko v úhlu, kde západní ostruha vybíhala z hlavního hřebene, stál starý hrad Durthang, nyní jedna z mnoha skřetích pevností nahloučených kolem doliny Udûn. Od něho se dolů vinula silnice, již viditelná v rostoucím světle, a sotva jednu nebo dvě míle od místa, kde leželi hobiti, zahýbala na východ a běžela po římse vytesané v úbočí ostruhy, a tak sbíhala dolů do pláně a k Železné tlamě.

Jak se tak hobiti dívali, celá pouť na sever se jim zdála zbytečná. Pláň napravo byla šerá a zakouřená a neviděli tam ani tábory, ani pohyb jednotek, celá oblast byla ovšem pod dohledem pevností Carach Angrenu.

„Jsme ve slepé uličce,“ řekl Frodo. „Půjdeme-li dál, dojdeme jen k tamté skřetí věži, ale jediná cesta, kterou se můžeme dát, vede od ní - leda bychom se vrátili. Nemůžeme vyšplhat nahoru na západ ani sešplhat dolů na východ.“

„Tak musíme po silnici, pane Frodo,“ řekl Sam. „Musíme se dát po ní a důvěřovat ve štěstí, jestli v Mordoru nějaké štěstí je. Než bychom ještě bloudili kolem nebo se pokoušeli jít zpátky, to se rovnou můžeme vydat jim. Jídlo nám nevystačí. Musíme to vzít klusem!“

„Tak dobře, Same,“ řekl Frodo. „Veď mě, dokud ti zbude nějaká naděje. Já už ji nemám. Ale klusem nemohu, Same. Budu se za tebou jenom ploužit.“

„Než se dáte do dalšího ploužení, potřebujete se vyspat a najíst, pane Frodo. Pojdte si vzít, co se dá, od obojího!“

Dal Frodovi vodu a jednu oplatku cestovního chleba navíc a udělal ze svého pláště pánovi podhlavník. Frodo byl příliš vyčerpaný, aby se vpytával, a Sam mu neřekl, že vypil poslední kapku jejich vody a kromě vlastního snědl i Samův předěl potravy. Když Frodo usnul, Sam se nad ním sklonil, poslouchal jeho dech a zkoumal jeho tvář. Byla zvrásněná a vyhublá, a přece ve spaní vypadala spokojeně a bez obav. „Tak jo, pane!“ zabručel si Sam. „Budu vás muset na chvíličku opustit a spolehnout na štěstí. Vodu mít musíme, nebo se dál nedostaneme.“

Sam se vyplížil mezi kameny s více než hobití opatrností, sešel dolů k řečišti a pak je sledoval kousek nahoru na sever, až se dostal

ke skalním prahům, kde kdysi dávno musel pramen proudit dolů malým vodopádem. Všechno teď vypadalo vyschle a ztichle, Sam si však odmítl zoufat. Shýbl se, naslouchal, a ke své veliké radosti zaslechl zvuk potůčku. Vydrápal se pár kroků a našel malinký pramínek temné vody, která vyvěrala z úbočí kopce a plnila holou tůňku, z níž se vylévala dál a ztrácela se pod mrtvým kamením.

Sam vodu ochutnal a zdála se mu obstojná. Pak se napil zhluboka, naplnil láhev a obrátil se na zpáteční cestu. V tom okamžiku zahlédl, jak mezi skalami opodál, blízko Frodova úkrytu, kmitlo něco černého jako stín. Spolkl výkřik, skočil od pramene a běžel, přeskačuje z kamene na kámen. Bylo to ostražitě stvoření, těžko rozeznatelné, ale Sam měl pramálo pochybností, co je zač, a toužil mu zmáčknot krk. Ale tvor ho slyšel přicházet a rychle uklouzl. Sam měl dojem, že zahlédl na prchavý okamžik, jak naposledy vykukuje přes hranu východního srázu, než schoval hlavu a byl pryč.

„Tak mě štěstí nezklamalo,“ zabručel Sam, „ale bylo to těsné! To nestačí ty tisíce skřetů kolem, že tady musí čmuchar ten lotr podražáká? Že ho nezastřelili!“ Posadil se k Frodovi a nebudil ho, ale sám se usnout neodvážil. Nakonec, když cítil, že se mu oči zavírají a že už ani s největším úsilím dlouho nevydrží vzhůru, jemně Froda probudil.

„Ten Glum už je tady zas, je mi líto, pane Frodo,“ řekl. „A když to nebyl on, tak jsou dva. Šel jsem kousek pro vodu a zpozoroval jsem ho, jak tu čmuchar, zrovna když jsem se obracel zpátky. Počítám, že není bezpečné, abychom spali oba najednou, a prosím za prominutí, ale už neudržím víčka.“

„Ty můj zlatý Same!“ řekl Frodo. „Lehni si a pořádně se vyspi. Ale radši Gluma než skřety. Ten nás aspoň nevydá jim - leda by ho samotného chytili.“

„Ale trošku loupění a vraždění na vlastní pěst, to by svedl,“ zavrčel Sam. „Mějte oči dokořán, pane Frodo! Je tu plná láhev vody. Vypijte ji. Můžeme si ji zase naplnit, až půjdeme dál.“

S tím se pohroužil do spánku.

Světlo už sláblo, když se probudil. Frodo seděl opřen o skálu, ale usnul. Láhev na vodu byla prázdná. Glum nikde.

Vrátila se mordorská tma a strážní ohně na vysočině planuly di-voce a rudě, když se hobiti vydali dál na nejnebezpečnější úsek své cesty. Nejdřív došli k pramínku a pak ostražitě vyšplhali nahoru na silnici, kde zahýbala na východ k Železné tlamě, vzdálené asi dvacet mil. Nebyla to široká silnice a neměla žádnou zídku ani zábradlí po straně a kolmý sráz po jejím okraji byl čím dál hlubší. Hobiti neslyše-li žádný pohyb, a když chvilku poslouchali, vyrazili rovnoměrným tempem na východ.

Když urazili asi dvanáct mil, zastavili se. Kousek za nimi silnice trochu zahýbala na sever a neviděli teď na úsek, který právě prošli. To bylo jejich neštěstí. Pár minut si odpočali a pak šli dál, sotva ušli pár kroků, najednou v nočním tichu zaslechli zvuk, kterého se celý čas tajně děsili: hluk pochodujících nohou. Byl ještě kus za nimi, ale když se ohlédli, viděli zákmit pochodní nořících se ze zatáčky ani ne míli daleko. Pohybovaly se rychle, příliš rychle, aby jim Frodo mohl uniknout úprkem vpřed po silnici.

„Toho jsem se bál, Same,“ řekl Frodo. „Spolehli jsme se na štěstí a to nás zklamalo. Jsme v pasti.“ Vyplašeně pohlédl na mračnou zeď, kde dávní stavitelé svisle odtesali skálu mnoho sáhů nad jejich hlavami. Rozběhl se na druhou stranu a podíval se přes okraj do temné černé propasti. „Konečně jsme v pasti!“ Klesl na zem pod skalní stěnu a sklonil hlavu.

„Vypadá to tak,“ řekl Sam. „No co, můžeme jediné počkat a uvidíme.“ A s tím si sedl vedle Froda pod stín útesu.

Dlouho čekat nemuseli. Skřeti rázovali pěkně rychle. První řady nesly pochodně. Přicházeli jako červené, rychle rostoucí plameny ve tmě. Teď sklopil hlavu i Sam, doufaje, že schová obličej, až se pochodně dostanou k nim, oběma dal přes kolena štíty, aby zakryl jejich nohy.

„Kdyby tak spěchali a nechali pár unavených vojáků být a šli dál!“ pomyslel si.

A zdálo se, že nechají. Vedoucí skřeti už skákali kolem, udýchaně, se svěřenými rameny. Byla to tlupa menších odrůd, které byly nedobrovolně hnány do války svého Temného pána, stála jen o jedno: mít pochod za sebou a uniknout důtkám. Po straně pobíhali podél zástupu dva velicí zuřiví skurutí, práskali bičem a řvali. Míjela řada za řadou a zrádné světlo pochodní bylo už kus vpředu. Sam tajil

dech. Už přešla větší část zástupu. Tu si náhle jeden z poháněčů všiml dvou postaviček při kraji silnice. Šlehl po nich bičem a zaječel: „Hej! Vstávat!“ Neodpověděli, a tak zařváním zastavil celý oddíl.

„Tak honem, slimáci!“ křikl. „Teď není čas na hnípání.“ Udělal krok k nim a i ve tmě rozeznal znak na jejich štítech. „Dezertěři, co?“ štěkl. „Nebo to máte teprve v plánu? Všichni vaši měli bejt v Udúnu už včera večer. Dobře to víte. Tak vstávat a hezky do řady, nebo si vezmu vaše čísla a budu vás hlásit.“

Pracně vstali a shrbeně, kulhající jako vojáci s bolavýma nohama, se přiloudali k zadní řadě. „Ne, nikam dozadu!“ zařval poháněč. „Tři řady dopředu. A tam zůstanete, nebo uvidíte, až přijdu na konec!“ Práskl jim dlouhým řemínkem biče nad hlavou a s dalším prásknutím a zaječením uvedl zase oddíl do pohybu čerstvým klusem.

Pro chudáka utahaného Sama to bylo pořádně tvrdé, ale pro Froda to byla muka a zakrátko zlý sen. Zařal zuby a snažil se nemyslet a nutil se dál. Puch zpocených skřetů okolo ho dusil a začínal prahnout žízní. Šli dál a dál a Frodo upínal všechnu vůli k tomu, aby dýchal a udržoval nohy v pohybu, k jakému zlému konci se namáhá a trpí, na to se neodvažoval ani pomyslet. Nebyla naděje, že neviděn vypadne z řady. Poháněč si na ně co chvíli počkal a vysmíval se jim.

„No vida!“ chechtal se a zlehka je švihal přes nohy. „Když je bič, všechno jde, slimáci. Držet Krok! Pěkně bych vás občerstvil, ale však dostanete, co se do vás vejde, až přijдете pozdě do tábora. To vám udělá dobře. Nevíte, že jsme ve válce?“

Ušli několik mil a silnice konečně sbíhala dlouhým svahem do roviny, když začala Frodova síla selhávat a vůle povolovat. Potácel se a klopýtal. Sam se ho zoufale snažil přidržovat a pomáhat mu na nohy, i když sám cítil, že to tempo dlouho nevydrží. Konec teď přijde každou chvíli, to věděl: pán omdlí nebo upadne, všechno bude odhaleno a jejich hořká námaha bude marná. „Ale toho velikého poháněčského ohavu dostanu,“ pomyslel si.

Právě když sahal po jílci meče, přišla nečekaná úleva. Byli už na rovině a blížili se k vstupu do Udúnu. Kousek před ním se u brány předmostí sbíhala cesta od západu s jinou z jihu a od Barad-dûr. Po všech silnicích pochodovaly útvary, Kapitáni Západu totiž postupo-

vali a Temný pán hnal své síly na sever. Tak se přihodilo, že se ve tmě, kam nedopadalo světlo strážních ohňů na zdech, sešlo na křižovatce několik oddílů. Rázem nastalo veliké strkání a proklínání, jak se každý oddíl snažil být u brány první a mít pochod za sebou. Přestože poháněči ječeli a nešetřili biče, propukaly šarvátky a vylétly i meče. Útvar skurutů s těžkýma rukama z Barad-dûr se vrhl do houfu z Durthangu a způsobil zmatek.

Přestože byl omámený bolestí a únavou, Sam se probral, rychle pochopil příležitost, vrhl se na zem a stáhl Froda za sebou. Skřeti s vrčením a proklínáním padali přes ně. Hobiti se pomalu po čtyřech plížili z vřavy, až nakonec nepozorovaně přepadli přes druhý okraj silnice. Byla tam vysoká krajnice, podle níž se mohli řídit vůdci oddílů v černé noci nebo v mlze, a čněla pár stop nad pláň.

Chvíli leželi nehybně. Bylo příliš tma, aby hledali úkryt, pokud se dal vůbec nějaký najít, ale Sam cítil, že by se měli aspoň snažit dostat se dál od silnice a z dosahu světla pochodní.

„Pojďte, pane Frodo!“ šeptl. „Ještě kousíček se odplazíme a pak můžete ležet.“

S poslední zoufalou námahou se Frodo zvedl na ruce a plazil se dál nějakých dvacet metrů. Pak padl do mělké jámy, která se před nimi nečekaně rozevřela, a zůstal v ní ležet jako mrtvý.

HORA OSUDU

Sam položil svůj rozedraný skřetí kabát pánovi pod hlavu a oba přikryl šedým lórienským pláštěm. Přitom mu myšlenky zaběhly do té líbezné země a k elfům a doufal, že látka utkaná jejich rukama bude mít nějakou moc, která je nade všechnu naději ukryje v téhle pustině strachu. Slyšel, jak pošťuchování a křik utichá, jak útvary procházejí Železnou tlamou dál. Zdálo se, že ve zmatku a tlačenci oddílů nejrůznějších odrůd je nikdo nepostrádá, aspoň zatím ne.

Sam usrkl vody, ale Froda nutil, aby pil, a když se pán trochu vzpamatoval, dal mu celou oplatku jejich drahocenného chleba a přiměl ho, aby ji snědl. Chvilí neklidně a trhaně spali, pot na nich totiž stydl, tvrdé kamení je bodalo a třásli se. Ze severu přicházel po zemi od Cirith Gorgoru lezavě studený ševelící van.

Ráno opět přineslo šeré světlo, protože ve výšce vál pořád západní vítr, ale dole na kamení a za hradbami Černé země se zdál vzduch téměř mrtvý, studený, a přece dusný. Sam vyhlédl z prohlubně. Země kolem byla bezútesná, plochá a šedohnědá. Na okolních silnicích se nic nepohybovalo, Sam se však obával bdělých očí na zdi Železné tlamy, jež byla sotva hon na sever. Na jihovýchodě se jako stojící stín v dálce rýsovala Hora. Vystupoval z ní dým, a zatímco ten, který stoupal do horních vzdušných vrstev, se vlekl na východ, veliká oblaka se valila po úbočí dolů a rozprostírala se po zemi. Pár mil na severovýchod stálo předhůří Popelavých hor jako zasmušilé šedé příšery, za nimiž se mlhavé výšiny na severu zvedaly jako řada vzdálených mraků o málo temnějších než zachmuřená obloha.

Sam se pokoušel odhadnout vzdálenost a rozhodnout, kterou cestou se mají dát. „Vypadá to jako dobrých padesát mil,“ zabručel mrzutě a zíral na hrozivou horu. „To bude dobře týden, když to s panem Frodem vypadá takhle.“ Potřásl hlavou, a jak si to rozvažoval, pomalu se mu v mysli rodila nová temná myšlenka. Naděje mu nikdy v oddaném srdci neumírala nadlouho a až dosud vždycky aspoň trochu počítal s návratem. Ale teď mu konečně došla trpká pravda: jejich

zásoby jim vystačí přinejlepším k cíli, a až bude úkol vykonán, skončí sami, bez domova, bez jídla, uprostřed strašlivé pouště. Nebudou se moci vrátit.

„Takže to byla ta práce, kterou jsem od začátku cítil, že mě čeká,“ pomyslel si Sam: „pomocť panu Frodovi, aby došel poslední krok, a potom s ním umřít? No dobře, jestli je to ono, tak to musím udělat. Ale moc rád bych zas viděl Povodí a Růžu Chaloupkovou a její bratry a Kmotra a Mochničku a všECKY. Nějak nemůžu uvěřit, že by byl Gandalf poslal pana Froda na tuhle cestu, kdyby nebyla naděje, že se vrátí. Všecko se pokazilo, když spadl do Morie. Kdyby to tak nebylo! Ten by byl něco udělal.“

Když však v Samovi naděje zemřela - nebo se zdálo, že zemřela - proměnila se v novou sílu. Samova prostičká hobití tvář ztvrdla a byla skoro sveřepá, jak se v něm zpevňovala vůle, cítil, že mu všemi údy probíhá mravenčení, jako by se měnil v něco z kamene a z oceli, co neporazí ani zoufalství, ani únava, ani nekonečné pusté míle.

S novým pocitem odpovědnosti se znovu zahleděl na blízkou krajinu a zkoumal, kudy dál. Když světlo trochu zjasnělo, s překvapením viděl, že co se zdálky zdálo rozlehlou a beztvárovou rovinou, je ve skutečnosti rozbité a hrbolaté. Celý povrch pláně Gorgoroth byl poďobaný velikými děrami, jako by ji v době, kdy byla ještě měkkým bahnem, potloukl lijavec střel a velikých vrhacích balvanů. Největší díry byly lemovány hřebeny rozlámaných skal a do všech stran se od nich rozbíhaly široké praskliny. Byla to krajina, kde se mohli plížit z úkrytu do úkrytu, a uvidět by je mohlo jen nejbdelejší oko, aspoň ten, kdo je silný a nemá naspěch, by se plížit mohl. Pro hladové a vyčerpané, kteří mají daleko dojít, než život vyprchá, to vypadalo zle.

Se všemi těmito myšlenkami v hlavě šel Sam zpátky k svému pánu. Nemusel ho budit. Frodo ležel na zádech s otevřenýma očima a hleděl na oblačné nebe. „Tak, pane Frodo,“ řekl Sam, „trochu jsem se porozhlédl a popřemýšlel. Na silnicích nikde nikdo a měli bychom se raději vytrátit, dokud máme možnost. Zvládnete to?“

„Zvládnu,“ řekl Frodo. „Musím.“

Opět vyrazili a plížili se z prohlubně do prohlubně, míhali se z úkrytu do úkrytu, jaký se dal najít, ale stále se pohybovali šikmo k předhůří severního pohoří. Ale jak šli, východní silnice je sledovala a

až daleko vpředu odbočovala klikatě po úpatí hor do stěny černého stínu. Kam až se táhla, plochá a šedivá, nepohyboval se po ní ani člověk, ani skřet, Temný pán totiž téměř dokončil přesun svých sil a i ve vlastní opevněné říši vyhledával kradnou noc, protože se lekal větrů ze světa, které se obrátily proti němu a strhly závoje, a byl znepokojen zprávami o smělých vyzvědačích, kteří pronikli jeho zátarasu.

Hobiti ušli několik úmorných mil a pak se zastavili. Zdálo se, že Frodo je téměř na konci sil. Sam viděl, že takhle to dál nepůjde - plazit se, hrbít se, jednou pomalu hledat nejistou cestu, jindy klopýtavě utíkat.

„Jdu zpátky na silnici, dokud je světlo,“ řekl. „Zase budu důvěřovat štěstí, pane Frodo. Minule nás málem zklamalo, ale ne docela. Ještě pár mil pěkně po rovném a pak odpočinek.“

Riskoval mnohem víc, než věděl, ale Frodo byl příliš zaměstnán svým břemenem a svým vnitřním bojem, než aby se přel, a měl už tak málo naděje, že mu bylo všechno jedno. Vydali se na dlážděnou cestu a plahočili se dál po tvrdé, kruté silnici vedoucí k samotné Temné věži. Jejich štěstí vytrvalo a po celý den nepotkali živáčka, když padla noc, zmizeli v mordorské tmě. Celá země se teď chmuřila v očekávání jako před velikou bouří: Kapitáni Západu totiž minuli Křížovatku a zapálili smrtná pole Imlad Morgulu.

Tak zoufalá výprava pokračovala, Prsten šel na jih a praporec králů jely na sever. Hobitům byl každý další den, každá míle trpčí než předchozí, jak jim ubývalo sil a země byla stále zlověstnější. Za dne nepotkávali žádné nepřátele. V noci, když se choulili nebo neklidně podřimovali v nějaké skrýši u silnice, slychali chvílemi výkřiky a dupot mnoha nohou nebo rychlý průjezd krutě poháněného koně. Mnohem horší než všechna taková nebezpečí však byla stále se přibližující hrozba, jež do nich cestou bušila: hrozba strašlivé Moci, která čekala v hlubokém zadumání a ustavičně bdělé zlobě za temnými závoji obklopujícími trůn. Blíž a blíž, tyčila se stále černěji jako přicházející hráz noci na úplném konci světa.

Nakonec přišel strašlivý soumrak, a jak se Kapitáni Západu blížili na konec zemí živých, dva poutníci dospěli k hodině pustého zoufalství. Uplynuly čtyři dny, co unikli skřetům, ale čas ležel za nimi jako stále temnější sen. Celý poslední den Frodo nepromluvil, ale

kráčel shrbeně, často klopýtal, jako by už jeho oči neviděly cestu pod nohama. Sam uhodl, že mezi všemi jejich bolestmi nese on tu nejhorší: rostoucí váhu Prstenu, břímě tělu a muka mysli. Sam si s úzkostí všímal, jak často jeho pán zvedá levou ruku jako na obranu před úderem, nebo aby zaštitil své uhýbající oči před strašným Okem, které se do nich snaží nahlédnout. Někdy se mu pravá ruka plížila k prsům, sevřela se a pak se pomalu, jak vůle získávala opět nadvládu, odtahovala.

Teď, když se vrátila černá noc, Frodo seděl, hlavu mezi koleny, paže mu visely unaveně k zemi, na níž ležely jeho pošukávající se ruce. Sam ho pozoroval, dokud je oba nezahalila noc a neukryla jednoho před druhým. Už nenacházel slova, obrátil se k vlastním temným myšlenkám. On sám, unavený a pod stínem strachu, měl ještě pořád trochu sil. *Lembas* v sobě měl něco dobrého, bez čeho by byli už dávno ulehli a zemřeli. Neukájel žádost a Sam měl chvílemi plnou hlavu vzpomínek na jídlo a touhy po obyčejném chlebě a mase. Přesto měl tento cestovní chléb elfů moc, která sílila, když byli pocestní odkázáni jen na něj a nemísili jej s jinou potravou. Živil vůli a dával sílu vytrvávat a ovládat svaly nad hranici smrtelných sil. Teď se však museli znovu rozhodnout. Po silnici dál nemohli, šla totiž na východ do velikého Stínu, kdežto Hora teď čněla hobitům po pravici téměř přímo na jihu a museli se obrátit k ní. Před ní se však ještě táhla široká rozloha dýmající pusté země zavalené popelem.

„Vodu, vodu!“ mumlal Sam. Šetřil na sobě a ve vyprahlých ústech měl jazyk celý naběhlý, ale přes všechnu jeho starostlivost jim zbývalo už jen maličko, snad polovina láhve, a přitom mohli mít před sebou ještě celé dny cesty. Už dávno by byla všechna spotřebována, kdyby se neodvážili jít po skřetí silnici. Daleko od sebe tam totiž byly zbudovány nádrže pro oddíly vysílané spěšně bezvodým krajem. V jedné našel Sam trochu stojaté vody zkalené skřety, ale v jejich zoufalém stavu postačila. Jenže to bylo už včera. Teď nebyla naděje na další.

Nakonec umořen starostmi zdříml a nechal zítřek, ať přijde, víc udělat nemohl. Sny a bdění se nepřijemně mísily. Viděl světélka jako hladové oči a temné plíživé obrysy a slyšel zvuky, které připomínaly řev dravé zvěře nebo strašlivé výkřiky mučených, pak sebou trhl a zjistil, že svět je temný a kolem je pustá černota. Jen jednou, když

vyskočil a zmateně se rozhlížel, zdálo se mu i v bdění, že dosud vidí bledá světélka jako oči, brzy však blikla a zmizela.

Odporná noc plynula pomalu a neochotně. Den, který následoval, byl šerý, tady, v blízkosti Hory, byl totiž vzduch stále zkalený a z Temné věže táhly závoje stínu, které Sauron utkával kolem sebe. Frodo ležel na zádech a nehýbal se. Sam stál vedle něho, nechťelo se mu nic říkat, ale věděl, že teď je na něm, aby přiměl pánovu vůli, aby se vzhopila k další námaze. Po chvíli se sklonil, pohladil Frodovo čelo a zašeptal mu do ucha.

„Vzbud'te se, pane!“ řekl. „Je čas jít dál.“

Jako vyburcován náhlým zvoněním Frodo rychle vstal a pohlédl do dálky k jihu. Když ale jeho oči uviděly Horu a poušť, opět zakolísal.

„Já to nezvládnou, Same,“ řekl. „Je to taková tíha, taková tíha.“

Sam věděl, že je to marné, že těmi slovy spíš uškodí, než prospěje, ale přesto mu soucit nedovolil, aby mlčel. „Tak mě ho nechte chvíli nést za vás, pane,“ řekl. „Vy víte, že bych ho nesl a rád, dokud mi zbývá jen trošičku síly.“

Frodovi zasvitlo v očích divoké světlo. „Odstup! Nedotýkej se mě!“ vykřikl. „Je můj, říkám ti. Pryč!“ Rukou zabloudil k jílci meče. Pak se však jeho hlas rychle změnil. „Ne, Same, ne,“ řekl smutně. „Ale musíš pochopit. Je to moje břímě a nemůže je nést nikdo jiný. Už je pozdě, Samičku. Tím způsobem už mi pomoci nemůžeš. Jsem teď téměř v jeho moci. Nemohl bych se ho vzdát, a kdybys mi ho chtěl vzít, zešílel bych.“

Sam přikývl. „Chápu,“ řekl. „Ale přemýšlel jsem, pane Frodo. Jsou jiné věci, bez kterých bychom se mohli obejít. Proč si trochu neulehčit? Teď jdeme tam, co možná přímou cestou.“ Ukázal k Hoře. „Nemá cenu tahat věci, které nebudeme nutně potřebovat.“

Frodo opět pohlédl k Hoře. „Ne, na té cestě nebudeme potřebovat mnoho. A na jejím konci vůbec nic.“ Zvedl svůj skřetí štít, zahodil jej a přílbu mrštil za ním. Pak stáhl šedý plášť, rozepjal těžký opasek a nechal jej padnout na zem i s mečem v pochvě. Strhal cáry černého pláště a pohodil je.

„Tak, už nebudu skřet,“ zvolal, „a nebudu nosit žádnou zbraň, čistou nebo nečistou. Ať si mě seberou, jestli chtějí!“

Sam učinil podobně a odložil svou skřetí výzbroj a vyndal všechny věci ze svého batohu. Byly mu teď všechny nějak drahé, i kdyby jen proto, že se s nimi tak dlouho a tak těžce vlácel. Nejtěžší bylo rozloučit se s kuchařským náčiním. Z očí mu vytryskly slzy, když pomyslel, že je má zahodit.

„Vzpomínáte si na ten kousek králíka, pane Frodo?“ řekl. „A na to místočko pod teplým svahem v zemi kapitána Faramira, ten den, co jsem viděl olifanta?“

„Ne, je mi líto, Same,“ řekl Frodo. „Tedy, vím, že se takové věci staly, ale nevidím je. Nezůstala mi žádná chuť jídla, žádný pocit vody, žádný zvuk větru, žádná vzpomínka na stromy, trávu nebo kytky, žádná představa měsíce ani hvězd. Jsem nahý ve tmě, Same, a není žádný závoj mezi mnou a ohnivým kolem. Začínám je vidět už i v bdění a všechno ostatní bledne.“

Sam šel k němu a políbil mu ruku. „Potom, čím dřív se toho zbavíme, tím dřív si odpočineme,“ řekl zadržle, nanacházeje lepší slova. „Řeči nic nespraví,“ zabručel, když sbíral všechno, co se rozhodl zahodit. Nebyl ochoten nechat věci volně ležet, aby je kdekdo viděl. „Podraz zřejmě sebral tu skřetí košili, ale meč si k ní nepřidá. Jeho ruce nadělají dost neplechy, i když jsou prázdné. A moje kastrolky mi osahávat nebude!“ S tím všechno odnesl k jedné zející trhlině, která rozrývala krajinu, a hodil to do ní. Řinčení jeho milovaných kastrůlků, když se řítily do tmy, znělo jeho srdci jako umíráček.

Vrátil se k Frodovi, pak uřízl kousek svého elfího lana, aby si pán mohl přepásat šedý plášť a přitáhnout si jej těsně k tělu. Ostatek pečlivě svinul a dal zpátky do batohu. Kromě něho si nechal jen zbytky cestovního chleba, láhev na vodu a na opasku zavěšené Žihadlo, a v kapse košile v záhradří lahvičku od Galadriel a krabičku, kterou dala jemu.

Teď se konečně obrátili k Hoře a vyrazili. Už nemysleli na schovávání a upnuli svou únavu a slábnoucí vůli jen k jedinému úkolu: jít dál. V šeru bezútěšného dne by je mohl sledovat málokdo i v té bdělé zemi, leda zblízka. Ze všech otroků Temného pána jen nazgûlové ho mohli varovat před nebezpečím, které se droboučké, ale nezdolné plížilo do samotného srdce jeho strážené říše. Ale nazgûlové byli na svých černých křídlech za hranicemi s jiným posláním: shlukli se

daleko, stopovali pochod Kapitánů Západu a tam byla obrácena i mysl Temné věže.

Ten den se Samovi zdálo, že jeho pán nabral nějakou novou sílu, větší, než bylo možno vysvětlit malým ulehčením nákladu, který musel nést. Během prvních úseků pochodu šli dál a rychleji, než doufal. Země byla drsná a nepřátelská, přesto však hodně pokročili a Hora se stále blížila. Ale jak den uplýval a světlo začalo až příliš brzy slábnout, Frodo se opět začal hrbít a potácet se, jako by obnovené úsilí vyplývalo všechnu sílu, která mu zbývala.

Při poslední zastávce klesl a řekl: „Mám žízeň, Same,“ a už nepromluvil. Sam mu dal hlt vody. Zbýval už jen jediný další lok. Sam se obešel bez ní a teď, když se nad nimi opět zavřela mordorská noc, do všech myšlenek se mu mísila vzpomínka na vodu, všechny potoky, řeky a prameny, které kdy viděl v zeleném stínu vrb nebo ve slunečním třpytu, mu tančily a vlnily se před zmučenýma oslepenýma očima. Cítil vlhké bláto pod nohama, když se cáchal v jezírku v Povodí s Chaloupkovic Kvítkem a Tomem a Hlaváčem a s jejich sestrou Růžou. „Ale to už je dávno,“ vzdychl, „a daleko. Cesta zpátky, jestli vůbec nějaká je, vede přes Horu.“

Nemohl spát a přel se sám se sebou. „No vida, šlo to líp, než jsi doufal,“ říkal srdnatě. „Aspoň jsme dobře začali. Počítám, že jsme ušli dobrou půlku cesty. Ještě den a bude to.“ A pak se zarazil.

„Nebud' blázen, Same Křepelko,“ odpověděl jeho vlastní hlas. „On takhle další den nepůjde, jestli se vůbec hne. A ty už o moc déle nemůžeš dávat všecku vodu a většinu jídla jemu.“ „Ale ještě kus jít můžu a taky půjdu.“ „Kampak?“ „K Hoře, kam jinam.“

„Ale co pak, Same Křepelko, co pak? Až se tam dostaneš, co uděláš? On sám nebude schopný ničeho.“

Sam si zaraženě uvědomil, že na to nemá odpověď. Vůbec neměl jasnou představu. Frodo s ním o svém poslání příliš nemluvil a Sam jen matně věděl, že se Prsten musí nějak dostat do ohně. „Pukliny osudu,“ zabručel, když mu v mysli vyvstalo dávné pojmenování. „Dobře, jestli pán ví, kde je hledat, tak já ne.“ „Vidíš,“ přišla odpověď. „Je to všechno úplně k ničemu. Sám to říkal. Jsi blázen, když dál doufáš a dřeš se. Mohli jste si oba dva lehnout a jít spát už před několika dny, kdybys nebyl tak paličatý. Ale tak jako tak umřeš a možná

hůř. Můžeš si klidně lehnout hned a vzdát to. Nahoru se stejně nikdy nedostaneš.“

„Dostanu se tam, kdybych měl na té cestě nechat všechno kromě kostí,“ řekl Sam. „A vynesu pana Froda nahoru sám, i kdyby mi to mělo zlámat hřbet i srdce. Tak přestaň!“

V tu chvíli ucítil Sam v zemi pod sebou otřes a zaslechl nebo ucítil hluboký vzdálený rachot, jako když je pod zemí uvězněný hrom. Pod mraky krátce vyšlehl rudý plamen a uhasl. I Hora spala neklidně.

Přišel poslední úsek jejich pouti k Orodruině a byla to větší muka, než by Sama vůbec někdy napadlo, že může snést. Všechno ho bolelo a byl tak vyprahlý, že už nemohl polknout ani kousek jídla. Zůstalo temno, nejen protože Hora kouřila: zdálo se, že přichází bouře, a daleko na jihovýchodě pod černým nebem prokmitávaly blesky. Nejhorší bylo, že vzduch byl plný kouře, dýchání bylo bolestivé a obtížné a na hobity přišla závrať, takže se potáceli a často padali. A přece se jejich vůle nepoddávala a drali se dál.

Hora byla stále blíží, až nakonec, když zvedli těžké hlavy, vyplňovala celý obzor a tyčila se nad nimi jako obr: ohromná hmota popela a strusky a spáleného kamení, z níž se do mraků zvedal srázný kužel. Než skončilo celodenní šero a vrátila se opravdová noc, doplazili se a doklopýtali až na úpatí.

Frodo vydechl a vrhl se na zem. Sam se posadil vedle něho. S překvapením zjistil, že je unaven, ale je mu lehčeji a hlavu má zas čistou. Už ho netrýznily žádné vnitřní spory. Znal všechny argumenty zoufalství a nic na ně nedal. Jeho vůle se utvrdila a zlomit už ji mohla jen smrt. Už necítil ani touhu po spánku, ani jeho potřebu, ale byl naopak bdělý. Věděl, že všechny nejistoty a nebezpečí se teď vyhrocují: příští den bude dnem soudu, dnem posledního vypětí nebo zkázy, posledního dechu.

Ale kdy přijde? Noc se zdála nekonečným bezčasím, minuty padaly mrtvě a nesčítaly se v plynoucí hodiny, nepřinášely žádnou změnu. Sama napadlo, zda nenastala druhá tma a den už vůbec nikdy nepřijde. Nakonec zalapal po Frodově ruce. Byla studená a třásla se. Jeho pán se chvěl.

„Neměl jsem zahazovat pokrývku,“ zabručel Sam, lehl si a pokoušel se pána zahřát vlastními pažemi a tělem. Pak se ho zmocnil spánek a mdlé světlo posledního dne je našlo bok po boku. Předešlého dne vítr utichl, když se obracel od západu, ale teď zavál od severu a začal sílit a do stínů, kde leželi hobiti, pomalu prolínalo světlo neviděného slunce.

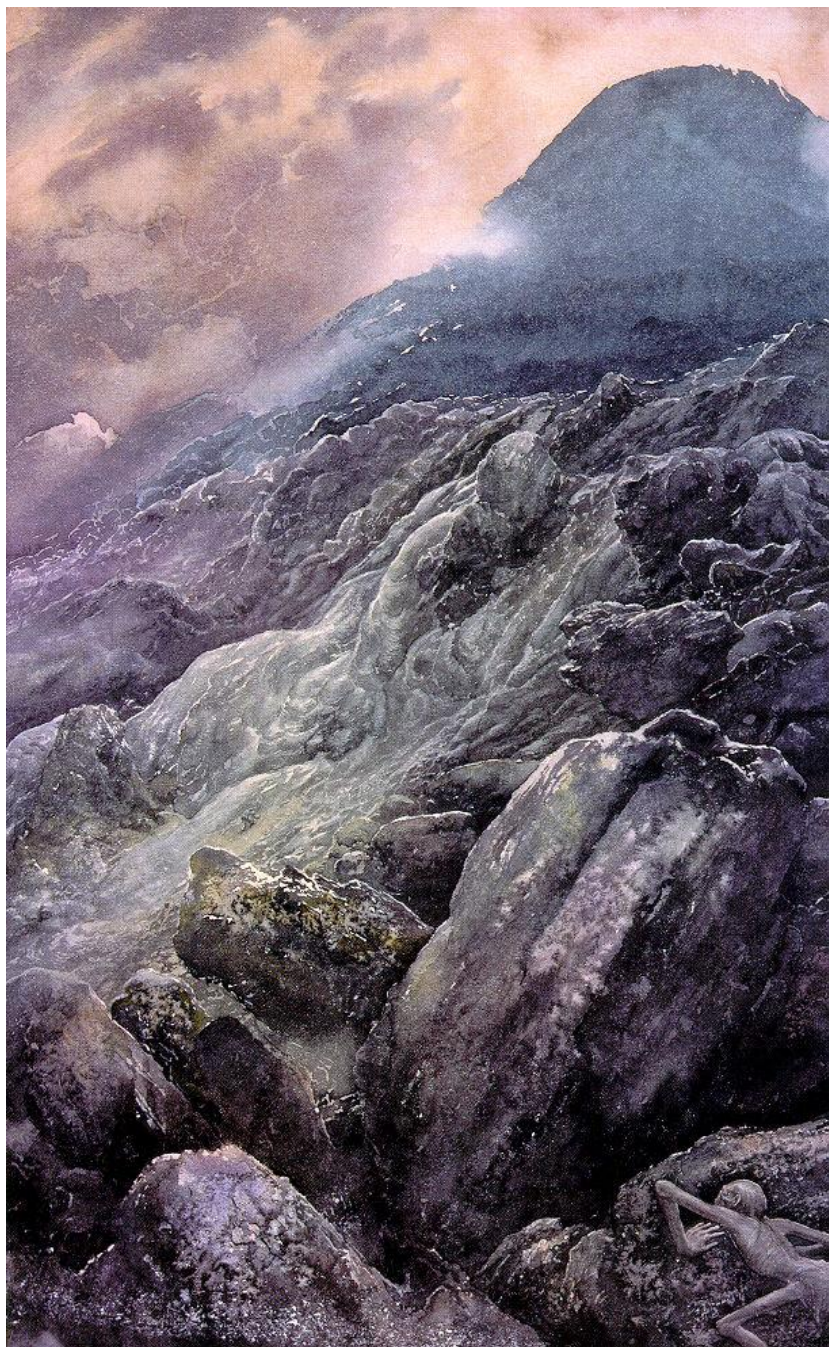
„Teď do toho! Teď do posledního dechu!“ řekl Sam a pracně se zvedl. Sklonil se nad Frodem a jemně ho budil. Frodo zasténal, ale s velikým vypětím vůle potácivě vstal, a pak zase padl na kolena. Namáhavě zvedl oči k temným svahům Hory osudu, jež nad ním čněla, a pak se začal žalostně plazit vpřed po rukou.

Sam na něho hleděl a srdce mu plakalo. Do vyschlých palčivých očí však slzy nevstoupily. „Řekl jsem, že ho ponesu, kdyby mi to mělo zlomit hřbet,“ zabručel, „a ponesu ho!“

„Pojďte, pane Frodo!“ zvolal. „Nemůžu ho nést za vás, ale můžu ho nést i s váma. Tak vstaňte. Pojďte, milý pane Frodo! Sam vás sveze. Jen mu řekněte, kam má jít, a on půjde.“

Když se mu Frodo přitiskl na záda a ruce mu dal volně kolem krku, Sam pevně sevřel jeho nohy pod pažemi a namáhavě vstal, a pak s úžasem zjistil, že je to břímě lehké. Báł se, že mu sotva postačí síla, aby zvedl svého pána samotného, a kromě toho očekával, že povleče i část strašné tíhy prokletého Prstenu. Ale nestalo se. Buď proto, že byl Frodo tak spotřebován dlouhým utrpením, ranou nože, jedovatým žihadlem, zármutkem, strachem a blouděním bez domova, nebo protože Sam dostal nějakou poslední sílu, zvedl Froda tak lehce, jako kdyby nesl na zádech hobiťátko při hře na palouku nebo na strništi v Kraji. Zhluboka se nadechl a vyrazil.

Dostali se na úpatí Hory od severu a trochu od západu: tam nebyly dlouhé šedé svahy tak srázné, i když byly stejně nerovné. Frodo nemluvil a Sam se snažil, jak mohl, i když neměl žádné vedení, jen vůli vylézt co nejvýš, než mu síla dojde a vůle se zlomí. Dál se plahočil, stále nahoru, zahýbal sem a tam, aby si zmírnil výstup, často klopýtal, div neupadl, a nakonec se plazil jako slimák s těžkým břemenem na zádech. Když už ho vůle dál pohnat nedokázala a údy mu povolily, zastavil se a jemně pána složil na zem.

Frodo otevřel oči a nadechl se. Tady nahoře nad výpary, které se kroutily a ploužily dole, bylo snazší dýchat. „Děkuji ti, Same,“ řekl lámajícím se šeptem. „Jak je to ještě daleko?“

„Já nevím,“ řekl Sam, „protože nevím, kam jdeme.“

Rozhlédl se a pak vzhlédl a užasl, jak daleko se dostal svým posledním vzepětím. Když stála Hora zlověstně a o samotě, zdála se větší, než byla. Sam teď viděl, že není tak vysoká jako horské průsmyky Ephel Dúath, které už s Frodem zlezli. Spletená a hrbatá ramena na její veliké základně se zvedala asi tři tisíce stop nad pláň a nad nimi čněl asi do poloviční výše hlavní vysoký kužel jako větrák nebo komín se zubatým kráterem nahoře. Ale Sam už byl nad polovinou základny a pláň Gorgoroth pod ním byla mlhavá, zahalená výpary a stínem. Když vzhlédl, byl by vykřikl, kdyby mu to vyprahlé hrdlo dovolilo: mezi hrboly a výběžky nad sebou totiž zřetelně viděl stezku nebo silnici. Šplhala jako stoupající pás od západu a vinula se kolem Hory jako had. Než zahrnula z dohledu, dosáhla na východní straně úpatí kužele.

Sam neviděl, kudy stezka běží přímo nad ním, kde byla nejniž, protože měl nad sebou strmou stráň, ale uhodl, že dokáže-li se vydrápat ještě kousek, dostanou se na ni. Vrátil se mu záblesk naděje. Ještě by Horu mohli zdolat. „Jako by tam byla schválně!“ řekl. „Nebýt jí, musel bych nakonec přiznat, že jsem poražený!“

Stezka tam nebyla schválně kvůli Samovi. Nevěděl, že se dívá na Sauronovu silnici z Barad-dûr do Sammath Nauru, Ohnivých komor. Od veliké západní brány Temné věže se klenula přes velikou propast po obrovském železném mostě, pak klesala do pláně a běžela tři míle mezi dýmajícími jámami, až se proměnila v dlouhou stoupající dlážděnou silnici, jež vybíhala do východního úbočí Hory. Tam zahýbala a ovíjela celou hmotu Hory od jihu k severu, až nakonec vysoko v horním kuželi, ale pořád ještě daleko od kouřícího vrcholu vstoupila do temného otvoru, který hleděl zpátky na východ, přímo do Okna Oka v Sauronově pevnosti zahalené stínem. Silnici často zavalovaly nebo ničily výrony z pecí Hory, ale pokaždé byla znovu opravena a vyčištěna dřinou nespočetných skřetů.

Sam se zhluboka nadechl. Stezka tam byla, ale jak se dostane do svahu, to nevěděl. Nejdřív musel ulevit svým bolavým zádům. Na chvíli se natáhl vedle Froda. Světlo pomalu rostlo. Nemluvili. Náhle

dostal Sam nepochopitelný pocit naléhavosti. Skoro jako by na něho zavolali: „Teď, teď, nebo bude pozdě!“ Vzchopil se a vstal. I Frodo jako by pocítil to volání. Vzepřel se na kolena. „Polezu, Same,“ vydechl.

Tak se, co noha nohu mine, jako drobný šedý hmyz plazili do svahu. Přišli na stezku a zjistili, že je široká a dlážděná drtí a udusavým popelem. Frodo se na ni vyškrábal a pak, jako by ho cosi hnalo, se pomalu obrátil čelem k východu. V dálce visely Sauronovy stíny, ale buď že je roztrhl nějaký závan větru ze světa, nebo jimi pohnul jakýsi velký nepokoj uvnitř, oblačný plášť zavířil a na okamžik se odhalil, a tu Frodo spatřil černě, černěji než obrovité stíny kolem čnít kruté fiály a železnou korunu nejvyšší věže Barad-dûr. Vyhlédla jen na okamžik, ale z jakéhosi velikého okna v nezměrné výši šlehl k severu rudý plamen, záblesk pronikavého Oka, pak se stíny opět spojily a strašlivé vidění bylo pryč. Oko nebylo obráceno k nim: zíralo k severu, kde Kapitáni Západu stáli v obraně, a tam teď byla obrácena všechna jeho zloba, jak se Moc sbírala k smrtícímu úderu, Frodo však při tom strašlivém pohledu padl jako smrtelně raněn. Jeho ruka hledala řetízek na krku. Sam k němu přiklekl. Slaboučce, skoro neslyšně Frodo zašeptal:

„Pomoz mi, Same! Zadrž mi ruku! Nemohu ji zastavit.“ Sam vzal pána za ruce a složil je dlaň k dlani a políbil je a pak je jemně držel ve svých. Náhle ho napadlo: „Všiml si nás. Už je po všem, nebo brzo bude. Tak, Same Křepelko, tohle je úplný konec.“

Zase Froda zvedl a přitáhl si jeho ruce na prsa, kdežto pánovy nohy nechal viset. Pak sklonil hlavu a namáhavě se vydal po cestě nahoru. Nebyla tak snadná, jak se mu zprvu zdálo. Ohně, jež se vylévaly během velkých křečí, které viděl Sam z Cirith Ungolu, tekly naštěstí převážně po jižním a západním úbočí a cesta nebyla na této straně zavalená. Přesto se na mnoha místech zbourala nebo ji křížovaly zející trhliny. Chvilí šplhala na východ, pak zahrnula do ostrého úhlu a kus šla na západ. V zatáčce prorážela omšelé skalisko, kdysi dávno vyvržené z pecí Hory. Sam, supící pod svým nákladem, zahrnul, v tu chvíli zahlédl koutečkem oka, že ze skaliska cosi padá, jako by se svalil kousek černého kamene, když procházel kolem.

Dopadla na něho náhlá váha. Zřítíl se dopředu a rozdrásal si hřbety rukou, kterými svíral pánovy. Pak pochopil, co se stalo, protože nad sebou uslyšel nenáviděný hlas.

„Zlý pánešek!“ zasyčelo to. „Zlý pánešek nás šidí, šidí Sméagola, *glum*. Nesmí tou cesstou! Nessmí ublížit Miláškoví. Dejte ho Sméagolovi, jistě, dejte nám ho! Dejte nám ho!“

Sam se se zuřivým vzepětím zvedl. Okamžitě tasil meč, ale nemohl dělat nic, Glum a Frodo byli propleteni. Glum se na pána vrhl a snažil se dostat k řetízku a Prstenu. To byla zřejmě jediná věc, která mohla probudit doutnající uhlíky Frodovy odvahy a vůle: útok, pokus vyrvat mu jeho poklad násilím. Začal zápasit s náhlou zběsilostí, která ohromila Sama i Gluma. I tak by mohlo všechno dopadnout jinak, kdyby se byl Glum sám nezměnil, ale strašlivé, hladové a bezvodé stezky, kterými prošel, hnán sžíravou touhou a hrozným strachem, na něm zanechaly kruté stopy. Byl hubený, vyhladovělý a vychrtlý, jen kosti a napjatá žlutá kůže. V očích mu planulo divoké světlo, ale síla jeho stisku se už nerovнала jeho zlobě. Frodo ho odmrštil a chvějivě se vztyčil.

„Lehni! Lehni!“ vydechl, svíraje rukou Prsten přes koženou košili. „Lehni, ty plaze, a jdi mi z cesty. Tvůj čas už končí. Už mě nemůžeš zradit ani zabít.“

Pak náhle jako předtím pod Emyň Muilem viděl Sam tyto dva soky jiným viděním. Schoulenou postavičku, sotva stín něčeho živého, nadobro zničené poražené stvoření, a přece plné ohavné žádosti a vzteku, a před ním přisnou, lítostí už nedotčenou postavu v bílém, jež na prsou držela ohnivé kolo. Z ohně vyšel velitelský hlas.

„Odejdi a už mě neruš! Dotkneš-li se mě ještě jednou, sám budeš vržen do Ohně osudu.“

Schoulená postavička couvla, v mžikajících očích děs, a přece v nich dále byla neúkojná touha.

Pak vidění minulo a Sam spatřil Froda stát s rukou na prsou a těžce dýchat, a Gluma u jeho nohou, skrčeného na kolenou, s rukama roztaženýma na zemi.

„Pozor!“ vykřikl Sam. „Skočí!“ Vykročil kupředu, mávaje mečem. „Rychle, pane!“ vydechl. „Jděte dál! Jděte dál! Není čas. Já se s ním vypořádám. Jděte dál!“

Frodo na něho pohlédl jako na někoho velmi vzdáleného. „Ano, musím jít dál,“ řekl. „Sbohem, Same. Tohle je tedy konec. Na Horu osudu dopadne osud. Sbohem!“ Obrátil se a šel dál pomalu, ale vzpřímeně vzhůru stoupající stezkou.

„Tak!“ řekl Sam. „Konečně si to s tebou můžu vyřídit!“ Skočil vpřed s taseným mečem, připraven k boji. Glum ale neskočil. Plácl sebou na zem a začal fňukat.

„Nezabíjej nás,“ plakal. „Neubližuj nám ošklivou krutou ocelí! Nech nás žít, jistě, žít, ještě chvílišku. Ztracení, ztracení! Jsme ztracení. A až odejde Milášek, přijde smrt, jistě, padneme do prachu.“ Hrabal popel dlouhými bezmasými prsty. „Prach a smrt!“ zasyčel.

Samovi se zachvěla ruka. Mysl měl rozpálenou vztekem a zlými vzpomínkami. Bylo by spravedlivé a mnohokrát zasloužené ho zabít, a zřejmě to byla jediná záruka bezpečí. Ale hluboko v srdci měl cosi, co ho zadrželo: nemohl udeřit tu věc ležící v prachu, opuštěnou, zhroucenou, naprosto zuboženou. On sám, i když jen nakratičko, nesl Prsten a teď matně tušil utrpení Glumovy vyprahlé mysli a těla, zotročených Prstenem, neschopných najít v životě znovu pokoj nebo úlevu. Ale Sam neměl slova, kterými by to vyjádřil.

„Čert tě vem, Podraze!“ řekl. „Mazej! Táhni! Nevěřím ti ani za mák, ale táhni. Nebo ti opravdu ublížím, jistě, ošklivou krutou ocelí.“

Glum se zvedl na všechny čtyři, několik kroků couval, pak se obrátil, a jak se ho Sam chystal nakopnout, dal se na útěk po pěšině dolů. Sam si ho dál nevšímal. Rázem si vzpomněl na svého pána. Vzhlédl pěšinou vzhůru a neviděl ho. Ploužil se nahoru po silnici co nejrychleji. Kdyby se byl ohlédl, viděl by, jak se Glum o kousek níž zase obrací a pak se s divokým světlem šílenství v planoucích očích rychle, ale ostražitě plíží za ním jako slídivý stín mezi kameny.

Stežka šplhala dál. Brzy opět zahrnula a posledním rozběhem na východ vstoupila do průvalu ve stěně kužele a tudy k temnému vchodu v úbočí Hory, ke vchodu Sammath Nauru. Daleko na jihu stoupalo slunce, proráželo kouř a opar, zlověstně hořelo jako mdlý, krvavě červený kotouč, celý Mordor však ležel okolo Hory jako mrtvá země a mlčky, zahalen do stínu, čekal na nějaký strašlivý úder.

Sam došel k zejícímu ústí a nahlédl. Byla tam tma a horko a vzduch se třásl hlubokým rachotem. „Frodo! Pane!“ volal. Žádná odpověď. Okamžik stál, srdce mu tlouklo divokým strachem, a pak se vrhl dovnitř. Za ním šel jakýsi stín.

Zprvu neviděl nic. Ve své veliké tísní opět vytáhl lahvičku od Galadriel, ale byla v jeho roztřesené ruce bledá a chladná a nevrhala do té dusné tmy žádné světlo. Došel do srdce Sauronovy říše a k pecím jeho pradávne moci, největší ve Středozemi, zde byly všechny ostatní moci potlačeny. Bázlivě udělal pár nejistých krůčků ve tmě a pak náhle vyšlehl rudý záblesk a odrazil se od vysokého černého stropu. Sam viděl, že je v dlouhé jeskyni nebo tunelu, který se zarývá do kouřícího kuželu hory. Ale kousek vpředu byly podlaha i stěny přetřaty velikou trhlinou, z níž vycházela rudá záře, tu vyšlehující, tu pohasínající ve tmě. Z hlubin se stále ozývalo hřmení a chvění, jako když dole pracují a buší veliké stroje.

Světlo opět vyšlehlo a tam, na pokraji propasti, u samé Pukliny osudu, stál Frodo, černý proti rudé záři, napjatý, vztyčený, ale nehybný, jako by se byl obrátil v kámen.

„Pane!“ vykřikl Sam.

Nato se Frodo pohnul a promluvil jasným hlasem, hlasem jasnějším a mocnějším, než jaký kdy Sam od něho slyšel, a ten hlas přehlušil dunění a vření Hory osudu a rozezvučel strop i stěny.

„Přišel jsem,“ řekl. „Ale nyní volím tak: neudělám to, proč jsem přišel. Nevykonám ten čin. Prsten je můj!“ A náhle si jej nasadil na prst a zmizel Samovi z očí. Sam se nadechl, ale neměl čas vykřiknout, protože v tu chvíli se stalo mnoho věcí.

Něco divoce udeřilo Sama do zad, podrazilo mu nohy a odmrstilo ho stranou, takže hlavou udeřil o kamennou podlahu a cosi temného ho přeskočilo. Zůstal ležet a na okamžik se udělala tma.

A daleko odtud, když si Frodo nasadil Prsten a prohlásil jej za svůj tady v Sammath Nauru, v samotném srdci říše, se Moc v Barad-dûr otřásla a Věž se zachvěla od základů až po pyšnou zubatou korunu. Temný pán si ho náhle uvědomil a jeho Oko, prorážejíc všechny stíny, pohlédlo přes pláň ke vchodu, který sám udělal, celá obrovská velikost vlastní pošetilosti se mu zjevila v oslepivém okamžiku a všechny záměry jeho nepřátel byly konečně odhaleny. Potom vzplál jeho hněv jako stravující plamen, kdežto jeho strach se zvedl jako

ohromný černý kouř, aby ho zadusil. Znal totiž své smrtelné nebezpečí a vlákénko, na němž teď visel jeho osud.

Jeho mysl odhodila všechny plány přediva strachu a zrady, všechny úskoky a války, a celou jeho říši proběhl záchvěv, jeho otroci couvli, jeho armády strnuly a jeho kapitáni, náhle bez vedení, zbaveni vůle, zakolísali a začali si zoufat. Vždyť byli zapomenuti. Veškerá mysl a cílevědomost Moci, jež jimi vládla, se nyní drtivou silou obrátila k Hoře. Na její výzvu se s drásavým výkřikem otočili nazgûlové, Prstenové přízraky, a v posledním zoufalém závodě se rychleji než vítr na bouřících křídlech řítili na jih k Hoře osudu.

Sam vstal. Byl omráčen a krev prýstící z poraněné hlavy mu kanula do očí. Tápal kupředu a potom spatřil podivuhodnou a strašnou věc. Glum jako šílenec bojoval na pokraji propasti s neviditelným nepřítelem. Kymácel se sem a tam, chvílemi tak blízko kraje, že se div nesvalil dolů, a opět se stahoval, padal na zem, vstával a zase padal. Celý čas syčel, ale nevyřkl ani slovo.

Dole hněvivě procitly ohně, rudé světlo zahořelo a celá sluj se naplnila velikou září a žářem. Sam najednou spatřil, jak Glum přitahuje dlouhé ruce k ústům, zaleskly se jeho bílé tesáky a pak hryzly. Chruplo to. Frodo vykřikl a byl tu: na kolenou klečel na pokraji propasti. Ale Glum tančil jako pominutý a vysoko zvedal Prsten. V kroužku dosud vězel prst. Prsten teď zářil, jako by byl vpravdě vyroben z živého ohně.

„Milášek, milášek, milášek!“ křičel Glum. „Můj Milášku! Ach, můj Milášku!“ A vtom, právě když zvedal oči, aby se pokochal svým úlovkem, udělal jeden krok navíc, zapotácel se, chvíličku se kymácel na okraji a pak se zaúpením spadl. Z hlubiny se ozvalo jeho poslední zakvílení *Milášku* a byl pryč.

Ozval se řev a zmatená směsice zvuků. Ohně vyšlehly a olízly strop. Bušení vzrostlo ve velikou vřavu a Hora se třásla. Sam se rozběhl k Frodovi, zvedl ho a nesl ke vchodu. A tam, na temném prahu Sammath Nauru, vysoko nad pláněmi Mordoru, na něho padl takový úžas a hrůza, že zůstal stát, zapomněl na všechno ostatní a zíral jako zkamenělý.

Měl krátké vidění vířícího oblaku, uprostřed něhož byly věže a cimbuří vysoké jako pohoří, založené na mohutném horském trůnu

nad nezměrnými hlubinami, velikých dvoran a žalářů, bezokých vězení, srázných jako skály, a zejících bran z oceli a dýmantů, a pak všechno pominulo. Věže padaly a hory se sesouvaly, zdi se hroutily a tály a řítily se dolů, ohromné věže kouře a tryskajících par vzlétaly a vzdouvaly se, až se převalily jak drtivá vlna, jejíž bouřlivý hřeben se stočil a pěnivě dopadl na zem. A potom konečně přes míle, které je dělily, dolehl rachot a vzepjal se k ohlušivému třeskotu a řevu, zem se trásla, pláň se zvedala a pukala a Orodruina se zakolébala. Z jejího rozervaného vrcholku vytryskl oheň. Obloha propukla v hřmění a palčivé blesky. Jako šlehající důtky dopadala povodeň černého deště. A do srdce bouře, s výkřikem, který prorazil všechny ostatní zvuky a rozerval mraky, vlétli nazgûlové jako ohnivé střely, lapeni v ohnivé zkáze kopců i oblohy vzplanuli jako vích, zkroutili se a zhasli.

„Tak tohle je konec, Same Křepelko,“ řekl hlas po jeho boku. Byl to Frodo, bledý a unavený, ale už zase on sám, v jeho očích byl mír, ne vypětí vůle, ani šílenství, ani strach. Jeho břímě bylo snato. Byl to jeho drahý pán z utěšených dnů v Kraji.

„Pane!“ vykřikl Sam a padl na kolena. V celé té zkáze světa cítil na okamžik jen radost, velikou radost. Břímě bylo pryč. Pán byl zachráněn, už byl zase sám sebou, byl svobodný. Pak si Sam všiml zmrzačené a krvácející ruky.

„Vaše ubohá ruka!“ řekl. „A já ji nemám čím zavázat ani ošetřit. Radši bych mu byl dal celou vlastní ruku. Ale teď už se nevrátí, teď už je navždycky po něm.“

„Ano,“ řekl Frodo. „Ale pamatuješ si, co říkal Gandalf? „*Glum možná má ještě něco vykonat.*“ Nebýt jeho, Same, nebyl bych mohl Prsten zničit. Poslání by bylo zmařeno na samém hořkém konci. Odpusťme mu tedy! Vždyť poslání je vykonáno a teď je po všem. Jsem rád, že jsi tu se mnou. Tady, na konci všeho, Same.“

CORMALLENSKÉ POLE

Okolo pahorků běsnila mordorská vojska. Kapitáni Západu tonuli v stoupajícím moři. Slunce svítilo rudě a pod křídly nazgûlů padaly na zem temné stíny smrti. Aragorn stál pod svou zástavou mlčky a přísně, jako ztracen v myšlenkách na dávné a daleké věci, ale oči mu zářily jako hvězdy, jež svítí tím jasněji, čím hlubší je noc. Na vrcholku kopce stál Gandalf a byl bílý a chladný a žádný stín na něho nedopadal. Nápor Mordoru se tříštil jako vlny o obležené pahorky, hlasy řvaly jako příboj uprostřed třesku a srážek zbraní.

Jako by byly jeho oči obdařeny náhlým viděním, Gandalf se poohnul, obrátil se a pohlédl zpátky na sever, kde byla obloha bledá a jasná. Pak pozdvihl ruce a zvolal hlasem, který přehlušil vřavu: „*Přilétají orli! Přilétají orli!*“ A mnoho hlasů vykřiklo v odpověď: „*Přilétají orli! Přilétají orli!*“ Mordorské voje vzhledly a ptaly se, co asi věští to znamení.

Přilétal Gwaihir, Pán větru, a jeho bratr Landroval, největší ze všech orlů Severu, nejmohutnější z potomků dávného Thorondora, který hnízdil na nedostupných štítech Okružních hor, když byla dávná Středozem mladá. Za nimi letěli dlouhými rychlými řadami jejich vazalové ze severních hor a hnali se s rostoucím větrem. Slétali přímo dolů na nazgûly, padající náhle z horních vrstev ovzduší, a hukot jejich širokých křídel, když přelétali, byl jako bouře.

Nazgûlové se však obrátili na útěk a zmizeli v mordorských stínech, zaslechli totiž náhlé strašlivé volání z Temné věže. A v témže okamžiku se všechna mordorská vojska zachvěla, do srdcí se jim zaryla pochybnost, smích selhal, ruce se roztrásly a kolena povolovala. Moc, která je hnala a plnila nenávistí a zuřivostí, kolísala, její vůle jim byla odňata, pohlédli do očí svých nepřátel, spatřili smrtící světlo a báli se.

Pak všichni Kapitáni Západu hlasitě vzkřikli, protože srdce jim uprostřed temnoty naplnila nová naděje. Z obležených pahorků vyrazily proti kolísajícím nepřítelům sevřené útvary gondorských rytířů, Rohanských jezdců a Dúnadanů ze Severu a prorážely

Rohanských jezdců a Dúnadanů ze Severu a prorážely tlačenicí ostrými kopími. Gandalf však opět zvedl paže a zvolal jasným hlasem:

„Stůjte, muži Západu! Stůjte a čekejte! Toto je osudná hodina.“

A sotva domluvil, země se jim pod nohama zakolébala. Pak vysoko nad věže Černé brány, vysoko nad hory vylétla do oblohy ohromná temnota prošlehující ohněm. Zubové věže se zahoupaly, zakymácely a padly, mohutná hradba se rozdrobila, Černá brána se zhroutila do zkázy, a zdaleka, nejprve zdušeně, pak silněji a potom až do mraků zaduněl rachot, řev, dlouhá ozvěna zkázného hřmění.

„Je konec Sauronovy říše!“ řekl Gandalf. „Ten, který nesl Prsten, splnil své poslání.“ A jak Kapiténi zírali na jih k zemi Mordor, zdálo se jim, že proti příkrovu mraků vyvstává obrovská stínová postava, neprostupná, korunovaná blesky, vyplňující celou oblohu. Vztyčila se obrovitě nad světem a vztáhla proti nim velikou hněvivou ruku, strašlivou, ale bezmocnou: protože jak se nad nimi skláněla, vítr ji vzal a odvál a pominula, a potom padlo ticho.

Kapiténi sklonili hlavy, a když opět vzhledli, hle: jejich nepřátelé prchali a moc Mordoru se rozlétala jako prach ve větru. Jako mravenci bloudí bez cíle, rozvahy a potom zesláble umírají, když smrt srazí onu nadmutou věc, která obývá jejich hemživou hromadu a všemu vládne, tak Sauronovy stvůry - skřeti, skalní obři, zakletá zvířata - pobíhaly sem a tam bez rozumu, některé se zabíjely, vrhaly se do jam či s kvílením prchaly do úkrytů v děrách a temných místech bez světla, daleko od naděje. Muži z Rhûnu a Haradu, Východňané a Jižané, však viděli zkázu své války a velkou vznešenost a slávu Kapiténů Západu. Ti, kdo byli nejhloběji a nejdéle v otroctví zla, kdo nenáviděli Západ a přitom byli pyšní a smělí, se nyní sami sbírali k poslední obraně v zoufalé bitvě. Většina však prchala na východ, jak se dalo, někteří zahazovali zbraně a prosili o milost.

Pak Gandalf přenechal celou bitvu a velení Aragornovi a ostatním pánům, postavil se na vrcholek kopce a zavolal, nato se k němu snesl veliký orel, Gwaihir, Pán větru, a postavil se před ním.

„Dvakrát jsi mě nesl, příteli Gwaihire,“ řekl Gandalf. „Udělej to do třetice, jsi-li ochoten. Nebudu ti o mnoho větším břemenem, než když jsi mě nesl ze Zirakzigilu, kde shořel můj minulý život.“

„Nesl bych tě,“ odvětil Gwaihir, „kam budeš chtít, i kdybys byl z kamene.“

„Tak pojď, a ať s námi letí tvůj bratr a ještě někdo z tvého lidu, ten nejrychlejší. Potřebujeme být totiž rychlejší než vítr, rychlejší než křídla nazgûlů.“

„Vane severák, ale předhoníme jej,“ řekl Gwaihir. Zvedl Gandalfa a spěchal na jih. S ním letěl Landroval a mladý Meneldor. Přelétli nad Udûnem a Gorgorothem, viděli pod sebou všechnu zem ve zkáze a vřavě a před nimi plála Hora osudu a vyléval se oheň.

„Jsem rád, že jsi tu se mnou,“ řekl Frodo. „Tady, na konci všeho, Same.“

„Ano, jsem s vámi, pane,“ řekl Sam a přiložil si Frodovu raněnou ruku jemně k prsům. „A vy jste se mnou. A cesta skončila. Ale když už jsme to celé ušli, nechce se mi ještě vzdávat se. Nějak mi to nese-dí, jestli rozumíte.“

„Snad ne, Same,“ řekl Frodo, „ale tak už to ve světě chodí. Nadě-je selhávají. Přichází konec. Nebudeme muset čekat dlouho. Jsme ztraceni ve zkáze a není úniku.“

„Dobře, pane, ale aspoň můžeme jít kousek dál od tohoto ne-bezpečného místa, od té Pukliny osudu, jestli se tak jmenuje. Nešlo by to? Pojd'te, pane Frodo, aspoň sejdeme kousek po cestě!“

„Tak dobře, Same. Jestli chceš jít, já půjdu,“ řekl Frodo. Vstali a pomalu scházeli točitou cestou, když sešli kus k úpatí chvějící se hory, ze Sammath Nauru se vyvalil kouř a pára, bok kužele se roztrhl a po východním úbočí se pomalu hřímavě valil vyzvracený vodopád ohně.

Frodo a Sam dál nemohli. Posledních sil ducha i těla rychle ubý-valo. Došli na nízký pahorek z popela navršený na úpatí Hory, dál odtud však nebylo úniku. Byl už jen ostrůvkem, který nemohl dlouho obstát v křečích Orodruiiny. Všude kolem zely jámy a z hlubokých škvír vylétal kouř a dým. Za nimi se zmítala Hora. V úbočí se obje-vovaly trhliny. Po dlouhých svazích se k nim pomalu valily řeky ohně. Brzy je obklopí. Padal déšť horkého popela.

Teď stáli a Sam polaskal pánovu ruku, kterou stále držel. Vzdychl. „To jsme se ale dostali do pořádného příběhu, vid'te, pane Frodo?“ řekl. „Kdybych to tak slyšel vypravovat! Co myslíte, budou

říkat: „*Ted' uslyšíte příběh Devítiprstého Froda a Prstenu osudu?*“ A potom všichni ztichnou jako my, když nám v Roklince vypravovali příběh o Jednorukém Berenovi a o Velkém klenotu. Kdybych to tak mohl slyšet! A rád bych věděl, jak to bude pokračovat po nás.“

Ale zatímco mluvil, aby co nejvíc oddálil strach, až do posledka, oči mu stále zabíhaly k severu, k severu, do oka větru, tam, kde bylo daleké nebe jasné a studený víchř bouřil a zaháněl tmu a oblaka zkázy.

A tak je Gwaihir uviděl svýma pronikavýma, dalekozrakýma očima, když přilétal s divokým větrem a kroužil vzduchem po nebezpečné obloze: dvě malé tmavé postavičky, ztracené, ruku v ruce, na pahorku, zatímco svět pod nimi se třásl a dusil se a řeky ohně se blížily. A když je pozoroval a rychle se snášel dolů, viděl, jak klesají, vyčerpání nebo zahlceni dýmem a žárem, nebo snad nakonec přece sražení zoufalstvím schovávají oči před smrtí.

Leželi vedle sebe, Gwaihir slétl dolů a za ním se snesl Landroval i rychlý Meneldor, ve snu, nevědouce, co se s nimi děje, byli vyzdviženi a nesení daleko ze tmy a ohně.

Když se Sam probudil, zjistil, že leží na měkkém lůžku, ale nad ním se houpají rozestřené bukové haluze a jejich mladým listím zeleně a zlatě prosvítá sluneční světlo. Vzduch byl plný směsi sladkých pachů. Tu vůni si pamatoval: vzduch Ithilienu. „No ne!“ přemítal. „Jak dlouho jsem to spal?“ Vůně ho totiž odnesla zpátky ke dni, kdy rozdělal svůj ohníček pod slunným břehem, pro tu chvíli si nevzpomínal na nic víc. „To byl ale sen!“ zamumlal. „Jsem rád, že jsem vzhůru!“ Posadil se a pak viděl, že Frodo leží vedle něho a pokojně spí, jednu ruku za hlavou, druhou na pokrývce. Byla to pravá ruka a třetí prst scházel.

Zaplavila ho vzpomínka na všechno a Sam vykřikl nahlas: „Nebyl to sen! Kde tedy jsme?“

Za ním se ozval tichý hlas: „V zemi Ithilien, v ošetřování krále, čeká na vás.“ Stanul před ním Gandalf oděný v bílém a vous mu teď svítil jako čistý sníh v mihotavém listnatém světle. „Tak jak se cítíš, Mistře Samvěde?“

Sam padl nazpátek a zíral s otevřenými ústy a chvíli nebyl ve svém zmatku a veliké radosti schopen odpovědi. Nakonec vydechl: „Gandalf! Já myslel, že jste mrtvý! Ale myslel jsem si vlastně, že jsem mrtvý i já. Takže se všechno smutné odestane? Co se stalo se světem?“

„Odešel veliký Stín,“ řekl Gandalf, a pak se zasmál a znělo to jako hudba nebo jako voda na vyprahlou zemi. A jak Sam naslouchal, napadlo ho, že už neslyšel smích, čistý zvuk radosti, po nespočetnou spoustu dní. Padl mu do uší jako ozvěna všech radostí, které kdy znal. Ale sám se rozplakal. Pak, jako sladký déšť přejde s jarním větrem a slunce vysvitne o to jasněji, jeho slzy ustalý a vytryskl smích a Sam se smíchem vyskočil z postele.

„Jak se cítím?“ vykřikl. „Já, já nevím, jak to říct. Cítím se - cítím se“ - zamával rukama - „cítím se jako jaro po zimě a sluníčko na listí a jako harfy a trumpety a všechny písničky, co jsem kdy slyšel!“ Zastavil se a obrátil se ke svému pánu. „Ale co pan Frodo?“ řekl. „Není to hanebnost s tou jeho rukou? Ale doufám, že jinak je v pořádku. Zažil kruté časy.“

„Ano, jinak jsem v pořádku,“ řekl Frodo, posadil se a rozesmál se zas on. „Usnul jsem znovu, jak jsem na tebe čekal, Same, ty ospalo. Byl jsem vzhůru už po ránu, a teď musí být málem poledne.“

„Poledne?“ řekl Sam, pokoušeje se počítat. „Poledne kterého dne?“

„Čtrnáctého v novém roce,“ řekl Gandalf, „nebo, chceš-li, osmého dubna podle krajového letopočtu.*¹ Ale v Gondoru teď bude nový rok vždycky začínat pětadvacátého března, kdy padl Sauron a kdy jste byli vyneseni z ohně ke králi. Ošetřoval vás a teď na vás čeká. Budete s ním jíst a pít. Až budete připraveni, odvedu vás k němu.“

„Král?“ řekl Sam. „Jaký král, a kdo to je?“

„Král Gondoru a Pán Západních zemí,“ řekl Gandalf, „ujal se opět celé své starodávné říše. Brzy pojedje ke své korunovaci, ale čeká na vás.“

„Co si vezmeme na sebe?“ řekl Sam, protože jediný, co viděl, byly staré rozedrané šaty, v kterých putovali, jež ležely složené na zemi u postelí.

---

¹ Podle krajového kalendáře měl březen (neboli jara) třicet dní.

„Šaty, které jste měli na sobě cestou do Mordoru,“ řekl Gandalf. „I ty skřetí hadry, co jsi nosil v Černé zemi, Frodo, budou zachovány. Žádné hedvábí a plátno ani brnění a erb by nemohly být víc hodné cti. Ale později vám možná najdu něco jiného.“

Potom k nim vztáhl ruce a hobiti viděli, že jedna září světlem. „Co to máte?“ zvolal Frodo. „Je to snad -“

„Ano, přinesl jsem vám dva poklady. Našly se u Sama, když jste byli zachráněni. Dary Paní Galadriel: tvá sklenička, Frodo, a tvá krabička, Same. Budete rádi, že je zas máte.“

Když byli umytí a oblečení a lehce pojedli, šli hobiti za Gandalfem. Vykročili z bukového háje, ve kterém leželi, a vstoupili na dlouhý zelený palouk, který svítil na slunci a který ohraničovaly urostlé stromy s tmavým listím a tíhou šarlatových květů. Za sebou slyšeli zvuk padající vody a před nimi běžel mezi rozkvetlými břehy do zeleného lesa na konci palouku potůček a tekł dál pod klenbou stromů, za níž viděli třpyt daleké vody.

Když došli ke vstupu do lesa, s překvapením viděli, že tam stojí rytíři v lesklém brnění a urostlé strážce ve stříbrné a černé, ti je s úctou pozdravili a poklonili se před nimi. Pak jeden zatroubil na dlouhou trubku a hobiti šli uličkou stromů podle zpívajícího potůčku. Tudy přišli do širé zelené krajiny a za ní byla široká řeka ve stříbrném oparu, z níž se zvedal dlouhý lesnatý ostrov, u břehů kotvilo mnoho lodí. Na poli, kde teď stáli, bylo shromážděno veliké vojsko v řadách a oddílech, které se blyštěly na slunci. Když se hobiti přiblížili, meče vylétly z pochev, kopí zamávala, rohy a trubky zazpívaly a muži vzkřikli mnoha hlasy a mnoha jazyky:

*Ať žijí pŕlčící! Chvalme je velikou chválou!
Cuio i Pheriain anann Aglar! 'ni Pheriannath!
Chvalme je velikou chválou, Froda i Samvěda!
Daur a Berhael, Conin en Annûn! Eglerio!
Chvalme je!
Eglerio!
A laita te, laita te! Andave laitivalmet!
Chvalme je!
Cormacolindor, a laita tárienna!*

Chvalme je! Ty, kteří nesli prsten, chvalme je velikou chválou!

A tak s červenou krví zardávající tváře a s očima zářícíma úžasem kráčeli Frodo a Sam kupředu a viděli, že uprostřed hlučícího vojska jsou postaveny tři vysoké stolce ze zeleného drnu. Za stolicem vpravo vlál bíle na zeleném veliký, svobodně běžící kůň, nalevo byl praporec s lodí, jejíž labutí před brázdila moře, stříbrná v modrém, ale za největším trůnem uprostřed všeho byla ve větru rozvinuta velká zástava a na ní kvetl bílý strom na černém poli pod zářící korunou a sedmi třípytívními hvězdami. Na trůně seděl muž v drátěné košili, na kolenou měl veliký meč, ale neměl přilbu. Když se blížili, vstal. A pak ho poznali, i když se tolik změnil a byl teď tak vznešený a radostné tváře, královský, pán lidí s tmavými vlasy a šedýma očima.

Frodo se mu rozběhl vstříc a Sam ho následoval. „No jestli tohle není koruna všeho!“ řekl. „Chodec, nebo jsem se ještě neprobudil!“

„Ano, Same, Chodec,“ řekl Aragorn. „Ušli jsme pořádný kus cesty z Hůrky, kde jsem se ti na pohled nezamlouval. Byla to dlouhá cesta pro všechny, ale ta vaše byla nejtemnější.“

A pak k Samovu úžasu a naprostému zmatku před nimi poklekl na koleno, vzal je za ruku, Froda po pravici, Sama po levici, a vedl je k trůnu, posadil je na něj, obrátil se k mužům a kapitánům, kteří stáli kolem, a promluvil. Jeho hlas zazvučel nad celým vojskem:

„Chvalme je velikou chválou!“

A když radostný pokřik zabouřil a opět utichl, k Samovu konečnému a úplnému uspokojení a čiré radosti přistoupil pěvec z Gondoru, poklekl a prosil o dovolení zazpívat. Pak řekl:

„Hle, páni rytíři a udatní muži bez hany, králové, knížata a dobrý gondorský lide, Rohanští jezdcí a vy, synové Elrondovi, Dúnadani ze Severu, elfe a trpaslíku, veliká srdce z Kraje a všecken svobodný lide Západu, slyšte nyní můj zpěv. Budu vám totiž zpívat o Frodovi s devíti prsty a o Prstenu osudu.“

Když to Sam uslyšel, hlasitě se rozesmál čirou rozkoší, vstal a vykřikl: „To je přece sláva a nádhera! Všecka přání se mi splňují!“ Pak se rozplakal.

Celé vojsko se smálo a plakalo a uprostřed jejich veselí a slz zazněl jasný hlas pěvce jako stříbro a zlato a všichni muži ztichli. Zpíval jim tu elfským jazykem, tu řečí Západu, až jejich srdce, raněná

sladkými slovy, přetékala a jejich radost byla jako meče a myšlenkami odešli do krajů, kde bolest a rozkoš tryskají spolu a slzy jsou vínem blaženosti.

Pak, když slunce kleslo z poledne a stíny stromů se prodloužily, skončil. „Chvalme je velikou chválou!“ řekl a poklekl. Nato Aragorn vstal, celé vojsko se zvedlo a odešli do připravených stanů, aby jedli, pili a veselili se, dokud den trval.

Froda a Sama odvedli stranou do jednoho ze stanů a tam jim sňali staré šaty, ale s úctou je uložili, a dali jim čisté plátěné šatstvo. Pak přišel Gandalf a k Frodově úžasu nesl v rukou meč, elfí plášť a mitrilovou kazajku, které mu vzali v Mordoru. Samovi přinesl zlacené brnění a jeho elfí plášť zbavený všech nečistot a ran, které utržil, pak před ně položil dva meče.

„Já si žádný meč nepřeji,“ řekl Frodo.

„Aspoň dnes večer by sis jej vzít měl,“ řekl Gandalf.

Frodo si tedy vzal meč, který patřival Samovi a který mu ležel po boku v Cirith Ungolu. „Žihadlo jsem dal Samovi,“ řekl.

„Ne, pane! Pan Bilbo je dal vám a patří k tomu stříbrnému kabátku, nechtěl by, aby ho teď nosil někdo jiný.“

Frodo ustoupil a Gandalf, jako by byl jejich panošem, poklekl a opásal je meči, pak vstal a vsadil jim na hlavu stříbrné obroučky. Když byli ustrojeni, šli k velké hostině a seděli u králova stolu s Gandalfem, rohanským králem Éomerem, knížetem Imrahilem a všemi hlavními kapitány, byli tam i Gimli a Legolas.

Když po Mlčenlivém stání přinesli víno, přišli krále obsluhovat dva panoši. Aspoň tak vypadali: jeden ve stříbrném a černém šatu Stráže Minas Tirith a druhý v bílé a zelené. Sam se divil, co dělají takoví chlapi ve vojsku vzrostlých mužů. Pak najednou, když se přiblížili a on je uviděl pořádně, zvolal:

„Podívejte se, pane Frodo! Jenom se podívejte! Jestli to není Pipin, vlastně pan Peregrin Bral, a pan Smíšek! Ti vyrostli! No ne! Vidím, že tady bude i jiné povídání než jen o nás.“

„To bych prosil,“ obrátil se Pipin k němu. „A začneme povídat, jen co hostina skončí. Zatím můžete zkusit Gandalfa. Už není takový tajnůstkář, i když se teď víc směje, než mluví. Teď máme se Smíškem práci. Jsme rytíři Města a Marky, jak doufám pozorujete.“

Nakonec radostný den skončil, když slunce zašlo, kulatý měsíc zvolna povstal nad mlhy Anduiny a pableskoval chvějivým listím, Frodo a Sam seděli pod ševelicími stromy ve vůni sličného Ithilienu a dlouho do noci si povídali se Smíškem, Pipinem a Gandalfem, po chvíli se k nim připojili Legolas a Gimli. Tam se Frodo a Sam dozvěděli mnohé o tom, co se stalo s Družinou, když se jejich společenství rozpadlo v onen zlý den na Parth Galenu u Rauroského vodopádu, a bylo pořád nač se ptát a o čem vypravovat.

Skřeti, mluvící stromy, míle a míle trávy, pádící jezdcí, třpytivé jeskyně, bílé věže a zlaté síně, bitvy, plující vysoké lodi - to všechno míjelo Samovi před očima, až byl celý zmatený. Ale uprostřed všech těch divů se pořád vracel k svému ohromení nad Smíškovou a Pipinovou velikostí, přiměl je, aby se zády postavili k Frodovi a k němu. Poškrábal se na hlavě. „Tomu nerozumím, ve vašem věku! Ale je to tak: jste o tři couly větší, než byste měli být, nebo já jsem trpaslík.“

„To rozhodně nejsi,“ řekl Gimli. „Ale co jsem říkal? Smrtníci nemohou pít entí lektvary a myslet si, že z toho nevzejde víc než z holby piva.“

„Entí lektvary?“ řekl Sam. „Už zase slyším o entech, ale naprosto nechápu, co jsou zač. To bude kolik neděl, než si to všechno srovnám!“

„Kolik neděl, určitě,“ řekl Pipin. „A pak budeme muset Froda zamknout do věže v Minas Tirith, aby to všechno sepsal. Jinak toho půlku zapomene a chudák Bilbo bude děsně zklamaný.“

Posléze Gandalf vstal. „Ruce krále uzdravují, milí přátelé,“ řekl. „Ale došli jste až na pokraj smrti, než vás přivolal zpět, musel vynaložit všechnu svou moc a pak vás poslal do sladkého zapomnění spánku. A přestože jste spali opravdu dlouho a blaze, je už opět čas jít spát.“

„A nejen pro Sama a Froda,“ řekl Gimli, „ale i pro tebe, Pipine. Mám tě rád, kdyby jen pro tu námahu, co jsi mě stál, na to nikdy nezapomenu. A nezapomenu ani, jak jsem tě našel na pahorku po poslední bitvě. Nebýt trpaslíka Gimliho, byl bys tenkrát ztracený. Ale teď aspoň vím, jak vypadá hobití noha, když není pod hromadou těl vidět nic víc. A když jsem z tebe sundal tu mrtvou obludu, byl jsem

si jistý, že je po tobě. Div jsem si nerval vousy. A je to teprve den, co běháš. Tak do postele. A já půjdu taky.“

„A já,“ řekl Legolas, „se půjdu projít po lesích téhle líbezné země. Tak si odpočinu. V budoucích dnech, pokud mi to dovolí můj elfí pán, se sem přestěhuje část našeho lidu, až přijdeme, bude to tu požehnané, aspoň na chvíli. Na chvíli: na měsíc, na jeden život, na stovku lidských let. Ale Anduina je blízko a Anduina vede k Moři. K Moři!

*K Moři, ach k Moři! Bílý racek křičí,
vítr tam věje, pěna se tam tříští.
Na západ, na západ rudé slunce sedá.
Slyšíš to volání, lodičko má šedá,
hlas mého lidu, jenž za Moře odplouvá?
Odejdu od lesa, který mě odchoval,
dny naše končí a roky už zmírají.
Přes širé vody sám odpluji potají.
Vlny se lámou o dlouhý břeh Poslední:
Ztracený ostrov tam zpívá, ach, pohlédni!
Eressëa, Elfie, člověk ji nenajde.
Tam listí nepadá, tam lid můj nezajde!“*

S tím zpěvem odešel Legolas po návrší dolů.

Pak odešli i ostatní a Frodo i Sam si lehli do postelí a usnuli. Ráno opět vstali v naději a v míru a strávili v Ithilienu mnoho dní. Cormallenské pole, kde nyní tábořilo vojsko, bylo totiž blízko Henneth Annúnu a říčku, která tekla od vodopádů, bylo za nocí slyšet, jak hučí skalní branou a plyne květnatými lukami do vln Anduiny u ostrova Cair Andros.

Hobiti se potulovali po okolí a znovu navštěvovali místa, kterými předtím prošli, Sam pořád doufal, že snad někde ve stínu lesa nebo na utajené pasece zahlédne velikého olifanta.

Když se pak dozvěděl, že při obléhání Gondoru bylo těch zvířat spousta, ale všechna zahynula, bylo mu to líto.

„No, nemůže být člověk všude,“ řekl. „Ale zdá se, že jsem přišel o hodně.“

Mezitím se vojsko chystalo k návratu do Minas Tirith. Unavení odpočívali a ranění se uzdravovali. Někteří totiž ještě museli těžce bojovat se zbytkem Východňanů a Jižanů, než byli všichni pokořeni. Poslední ze všech se vrátili ti, kdo vstoupili do Mordoru, aby zničili pevnosti na severu země.

Ale nakonec, když se blížil máj, Kapitáni Západu opět vyrazili, vstoupili se všemi svými muži do lodí a pluli po Anduině od Cair Androsu k Osgiliathu, tam zůstali jeden den a příštího dne přišli na zelená pole Pelennoru a opět spatřili bílé věže pod vysokou Mindolluinou, Město Gondorských, poslední památku Západní říše, jež prošla tmou a ohněm do nového dne.

A tam uprostřed pole vztyčili své stany a očekávali jitra, byl totiž předvečer prvního máje a s východem slunce měl král vstoupit do svých bran.

SPRÁVCE A KRÁL

Nad gondorským Městem visela nejistota a velké obavy. Krásné počasí a jasné slunce se zdály pustým výsměchem mužům, kterým, dny skýtaly malou naději a kteří každého jitra očekávali osudnou zprávu. Jejich pán byl mrtev a spálen, v citadele ležel mrtvý král Rohanu a nový král, který k nim v noci přišel, opět odešel do války s mocnostmi příliš temnými a strašnými na to, aby je mohla zdolat udatnost a síla. A zprávy nepřicházely. Po tom, co vojsko opustilo Morgulské údolí a dalo se silnicí na sever pod stínem hor, nevrátil se žádný posel ani nedolehla žádná zvěst o tom, co se děje na zachmuřeném Východě.

Když byli Kapitáni pryč druhý den, Paní Éowyn nařídila ženám, které o ni pečovaly, aby jí přinesly šaty, a nedala si říci a vstala, když jí oblékli a upevnili jí paži plátěnou páskou, šla k dozorčímu Domu uzdravování.

„Pane,“ řekla, „jsem velmi neklidná a nemohu už ležet a lenivět.“

„Paní,“ opáčil, „ještě nejste vyhojena a bylo mi nařízeno, abych o vás pečoval zvlášť bedlivě. Ještě sedm dní jste neměla vstát z lože, tak mi bylo nařízeno. Prosím vás, vraťte se.“

„Jsem vyhojena,“ řekla. „Alespoň mé tělo je vyhojeno, kromě levé ruky, a ta odpočívá. Ale onemocním znovu, nebudu-li mít co dělat. Nejsou žádné noviny o válce? Ženy mi nedovedou nic říci.“

„Nejsou žádné noviny,“ řekl dozorčí, „jenom to, že páni dojeli k Morgulskému údolí, a muži říkají, že náčelníkem je ten nový kapitán ze Severu. Je to veliký pán a uzdravitel, a je pro mne krajně zvláštní věcí, že uzdravující ruka vládne i mečem. Dnes tomu tak v Gondoru není, ačkoli to tak bývalo, mluví-li staré příběhy pravdu. Dlouhá léta však uzdravovatelé už jen záplatují trhliny, které nadělali muži s mečem. I bez nich bychom ovšem měli pořád práce dost, svět je dost plný ran a neštěstí a není je třeba množit válkou.“

„Stačí jen jeden nepřítel, aby zplodil válku, nemusí být dva, pane dozorčí,“ odpověděla Éowyn. „A ti, kdo nemají meče, pořád ještě mohou mečem zahynout. Chtěl bys, aby gondorský lid sbíral jen bylinky, když Temný pán sbírá vojska? A není vždy dobré být uzdraven na těle. Ani není vždy zlé zemřít v bitvě, třeba v kruté bolesti. Kdybych směla, volila bych v této hodině to druhé.“

Dozorčí na ni pohlédl. Stála tam, vysoká, jasné oči v bílé tváři, a ruka se jí sevřela v pěst, když se odvrátila a pohlédla oknem na východ. Vzdychl a potřásl hlavou. Po odmlce se k němu obrátila zpět.

„Není tu žádný čin, který je možno vykonat?“ řekla. „Kdo velí tomuto Městu?“

„Nevím přesně,“ odpověděl. „Takové věci nejsou mou starostí. Rohanští jezdci mají nad sebou maršála a slyšel jsem, že Gondorským velí Pán Húrin. Ale podle práva je Správcem Města Pán Faramir.“

„Kde ho najdu?“

„V tomto domě, paní. Byl těžce raněn, ale již se opět uzdravuje. Nevím ale -“

„Nedovedeš mě k němu? Pak budeš vědět.“

Pán Faramir se procházel sám po zahradě Domů uzdravování, slunce ho hrálo a cítil, jak se mu žilami znovu rozbíhá život, srdce však měl těžké a hleděl přes hradby k východu. Dozorčí přišel a vyslovil jeho jméno. Faramir se obrátil. Uviděl Éowyn, Paní Rohanu, a pocítil lítost, protože viděl, že je raněna, a jeho jasný zrak si všiml i jejího žalu a neklidu.

„Můj pane,“ řekl dozorčí, „zde je Éowyn, Paní Rohanu. Jela s králem a byla těžce raněna a zůstává v mé péči. Není však spokojena a přeje si mluvit se Správcem Města.“

„Nerozuměj mi špatně, pane,“ řekla Éowyn. „Netrápí mě nedostatek péče. Nemůže být krásnějšího domova pro ty, kdo touží po uzdravení. Ale já tady nemohu jen ležet a zahálet a být jako v kleci. Hledala jsem smrt v bitvě. Nezemřela jsem však a bitva dosud pokračuje.“

Na Faramirovo znamení se dozorčí uklonil a vzdálil se. „Co bys chtěla, abych udělal, paní?“ řekl Faramir. „I já jsem vězněm uzdravovatelů.“ Hleděl na ni, a protože to byl muž, na kterého lítost hlubo-

ce působila, zdálo se mu, že její krása a její smutek ho bodají až do srdce. A ona pohlédla na něho a viděla vážnou něhu v jeho očích, a přece věděla, neboť byla vychována mezi válečníky, že tady stojí někdo, koho by žádný Jezdec z Marky v boji nepřekonal.

„Co si přeješ?“ opakoval. „Leží-li to v mé moci, udělám to.“

„Chtěla bych, abys rozkázal dozorčímu, aby mě propustil,“ řekla, jakkoli však byla její slova pořád pyšná, její srdce zakolísalo a poprvé zapochybovala sama o sobě. Uhodla, že tento vysoký muž, přísný i mírný, ji může pokládat za pouhé rozmarné děcko, kterému schází pevnost mysli, aby dovedlo nezáživný úkol do konce.

„Sám jsem v péči dozorčího,“ odpověděl Faramir. „Ani jsem se ještě neujal moci v Městě. Ale i kdybych to udělal, pořád bych poslouchal jeho rady a nekřížil jeho vůli v záležitostech jeho řemesla, leda ve veliké tísní.“

„Já ale netoužím po uzdravení,“ řekla Éowyn. „Přeji si jet do války jako můj bratr Éomer, nebo spíš jako král Théoden, protože ten zemřel a má čest i mír.“

„Je příliš pozdě, paní, abys následovala Kapitány, i kdybys měla sílu,“ řekl Faramir. „Ale smrt v bitvě může ještě přijít na nás všechny, ať chceme nebo nechceme. Budeš lépe připravena čelit jí podle svého způsobu, jestliže budeš jednat tak, jak nařídil Uzdravitel, dokud máš čas. Ty i já musíme trpělivě snášet hodiny čekání.“

Neodpověděla, ale jak na ni hleděl, zdálo se mu, že v ní cosi měkne, jako by se krutý mráz poddával první slabounké předzvěsti jara. Z oka jí vytryskla slza a skanula jí po tváři jak lesklá kapka deště. Její pyšná hlava se trochu schýlila. Pak řekla tiše, jakoby spíš k sobě než k němu: „Ale uzdravovatelé chtějí, abych ještě sedm dní ležela, a mé okno nehledí na východ.“ Ted' měla hlas jako mladičká a smutná dívka.

Faramir se usmál, přestože měl srdce plné lítosti. „Tvé okno nehledí na východ?“ řekl. „To se dá napravit. V tom dozorčímu příkází. Zůstaneš-li v tomto domě v naší péči, paní, a budeš odpočívat, můžeš se procházet tady v zahradě na slunci, jak je ti libo, a budeš se dívat na východ, kam odešly všechny naše naděje. A najdeš tu i mě, jak přecházím a čekám a také hledím na východ. Bylo by mi lehčeji v mých starostech, kdybys se mnou promluvila nebo se někdy procházela se mnou.“

Nato zvedla Éowyn hlavu a opět mu pohlédla do očí, do bledé tváře jí vstoupila barva. „Jak bych ti já ulehčila v tvých starostech, pane?“ řekla. „A netoužím po řeči živých.“

„Chceš, abych odpověděl přímo?“ řekl.

„Chci.“

„Říkám ti tedy, Éowyn Rohanská, že jsi krásná. V údolích našich kopců jsou sličné a jasné květiny a ještě sličnější dívky, ale ještě jsem v Gondoru neviděl květinu ani dívku tak líbeznou a tak zarmoucenou. Možná že zbývá jen pár dní, než náš svět padne do tmy, a až přijde, doufám, že jí budu čelit vyrovnaně, ale mému srdci by bylo lehčeji, kdybych tě mohl ještě vidět, dokud svítí slunce. Vždyť ty i já jsme prošli pod křídly Stínu a zpět nás přivedla stejná ruka.“

„Běda, mě ne, pane!“ řekla. „Stín na mně pořád leží. Nehledej u mne uzdravení! Jsem štítonoška a ruku mám nejemnou. Ale děkuji ti alespoň za to, že nemusím zůstat v komnatě. Budu chodit na procházky z milosti Správce Města.“ Uklonila se mu a odkráčela do domu. Faramir se však dlouho procházel po zahradě sám a jeho pohled teď častěji zabloudil směrem k domu než k východním zdem.

Když se vrátil do své komnaty, zavolal dozorčího a vyslechl vše, co mu mohl povědět o rohanské Paní.

„Nepochybuji ale,“ řekl dozorčí, „že víc by ses dozvěděl od půlčika, který je u nás, on totiž přijel s králem a nakonec prý jel s Paní.“

Poslali tedy Smíška k Faramirovi, a dokud trval den, dlouho si povídali a Faramir se dozvěděl mnoho, mnohem víc, než řekl Smíšek slovy, domníval se, že teď poněkud rozumí zármutku a nepokoji Éowyn Rohanské. Za krásného večera pak Faramir se Smíškem chodili po zahradě, ale Éowyn nepřišla.

Ale ráno, když Faramir vyšel z Domů, viděl ji, jak stojí na hradbách, byla oblečena celá v bílém a blyštěla se na slunci. Zavolal na ni a ona sešla a procházeli se po trávě nebo spolu usedali pod zelený strom, jednou mlčky, jindy v rozmluvě. Každého dalšího dne tomu bylo stejně. Dozorčí se díval z okna a v srdci měl radost, protože byl uzdravovatelem a jeho starost byla ulehčena, bylo jisté, že ač děs a předtuchy oněch dní padaly těžce do lidských srdcí, tito dva jeho svěřenci vzkvétali a denně sílili.

Tak přišel pátý den po tom, co Paní Éowyn poprvé šla za Faramirem. Stáli teď opět spolu na hradbách Města a hleděli ven. Ještě ne-

přišly žádné zprávy a všechna srdce byla zatemnělá. Ani počasí už nebylo jasné. Bylo chladno. Vítr, který začal v noci, teď ostře vanul od severu a narůstal, země kolem však vypadaly šedě a nevesele.

Byli teple oblečení v těžkých kabátech. Paní Éowyn měla přes sebe přehozen modrý plášť barvy hluboké letní noci. Na lemu a u krku byl ozdoben stříbrnými hvězdičkami. Faramir dal pro to roucho poslat a zahalil ji do něho, když mu stála po boku, pomyslel si, že je opravdu krásná jako královna. Plášť kdysi vyrobili pro jeho matku Finduilas Amrothskou, jež zemřela předčasně a byla pro něho jen vzpomínkou na cosi dalekého a líbezného a na první žal, její roucho se mu zdálo přiměřeným oděvem pro krásu a smutek Éowyn.

Teď se však pod hvězdným pláštěm chvěla a hleděla k severu, nad šedé krajiny, do tváře studenému větru, tam, kde bylo v dálce nebe tvrdé a jasné.

„Co vyhlížíš, Éowyn?“ řekl Faramir.

„Neleží tam snad Černá brána?“ řekla. „A nedošel snad už teď k ní? Je to sedm dní, co odjel.“

„Sedm dní,“ řekl Faramir. „Nesmýšlej však o mně zle, když ti řeknu: přinesly mi radost i bolest, jaké jsem nikdy neočekával. Radost, že tě vidím, a bolest, protože strach a nejistota tohoto zlého času teď skutečně ztemněly. Éowyn, nechtěl bych, aby teď skončil svět nebo abych tak brzy ztratil, co jsem našel.“

„Ztratil, co jsi našel, pane?“ odpověděla, ale pohlédla na něho vážně a oči měla vlídné. „Nevím, co jsi v těchto dnech našel a mohl bys to ztratit. Ale ne, příteli. Nebudeme o tom mluvit. Nemluvme vůbec! Stojím na jakémsi strašném rozhraní a v propasti přede mnou je čirá tma, je-li však za mnou nějaké světlo, to nevím. Ještě se nemohu obrátit. Čekám na nějaký osudný úder.“

„Ano, čekáme na osudný úder,“ řekl Faramir. Víc už neřekli, stáli na zdi a zdálo se jim, že vítr odumřel, světlo zesláblo, slunce zmatnělo a všechny zvuky ve Městě i v zemích kolem utichly, neslyšeli ani vítr, ani hlas, ani křik ptáka, ani ševel listu, ani vlastní dech, samotné bušení jejich srdcí se zastavilo. Čas strnul.

A jak tak stáli, jejich ruce se setkaly a sevřely se navzájem, třebaže o tom nevěděli. A stále čekali a nevěděli nač. Tu se jim náhle zdálo, že nad hřebeny dalekých hor vyvstává hora tmy, tyčí se jako vlna, jež by chtěla pohltnout svět, a kolem ní šlehaají blesky, pak zemí

proběhl třas a cítili, že se hradby Města chvějí. Cosi jako vzdech vzlétlo ze všech zemí kolem, a jejich srdce náhle začala opět bít.

„Připomíná mi to Númenor,“ řekl Faramir a podivil se, že se slyší mluvit.

„Númenor?“ řekla Éowyn.

„Ano,“ řekl Faramir. „Západní říši, jež se potopila, a velikou temnou vlnu, která šplhá přes zelené země a nad pahorky a postupuje dál, tma, které neunikneš. Často se mi o ní zdává.“

„Myslíš tedy, že přichází Tma?“ řekla Éowyn. „Tma, které neunikneš?“ Náhle se přiblížila těsně k němu.

„Ne,“ řekl Faramir a hleděl jí do tváře. „Byla to jen vidina v mysli. Nevím, co se děje. Rozum mi říká, že se stalo veliké zlo a že jsme na konci dnů. Ale mé srdce říká ne, a všechny mé údy jsou lehké a přišla ke mně naděje a radost, kterou žádný rozum nemůže potlačit. Éowyn, Éowyn, bílá rohanská Paní, v tuto hodinu nevěřím, že někdy nějaká tma potrvá!“ A sklonil se a políbil ji na čelo.

Tak stáli na zdech gondorského Města a zvedl se veliký vítr a vál a jejich vlasy, havraní a zlaté, se propletly, když zaválaly v tom proudu. A Stín odešel a slunce bylo odestřeno a světlo zazářilo, vody Anduiny svítily jako stříbro a ve všech domech zpívali lidé radostí, jež jim vytryskla v srdcích ze zdroje, který nechápali.

Než se slunce schýlilo z poledne, od východu přiletěl veliký orel a nesl nedoufané zprávy od Pánů Západu a volal:

*Zpívejte, lidé věže Anor,
vždyť Sauronova říše navždy padla
a Temná věž je svržena.*

*Zpívejte, radujte se, lidé Strážní věže,
vaše stráž marná nebyla
a Černá brána v troskách leží
a prošel jí váš král.
Je vítěz.*

*Zpívejte, těšte se, všechny Západu děti,
váš král zas přijde, přichází
a bude bydlet mezi vámi*

po všechny dny vašich životů.

*Strom, který uschl, obnoví se,
vysoko jej sám zasadí
a Městu bude požehnáno.*

Zpívejte, všichni lidé!

A lidé zpívali ve všech ulicích Města.

Dny, které následovaly, byly zlaté, jaro a léto se spojily a radovaly se spolu na gondorských polích. Teď přišly noviny po rychlých jezdcích od Cair Androsu o všem, co se stalo, a Město se připravovalo na příchod krále. Smíška povolali. Odjel s těžkými vozy, které dopravovaly zásoby do Osgiliathu, a odtud lodí na Cair Andros, ale Faramir nejel, protože se po uzdravení ujal správcovského úřadu, ač jen nakrátko, a jeho povinností bylo připravit vše pro toho, kdo ho vystřídá.

Ani Éowyn nejela, přestože jí bratr vzkázal a prosil, aby přijela na Cormallenské pole. Faramir se tomu divil, vídal ji však zřídka, neboť měl mnoho práce, tak zůstávala stále v Domech uzdravování, chodila sama po zahradě a její tvář opět pobledla. Zdálo se, že v celém městě jen ona jediná stůně a teskní. Dozorčí Domů byl znepokojen a promluvil s Faramirem.

Faramir přišel, vyhledal Éowyn a opět stanuli na zdech spolu. Řekl jí: „Éowyn, proč tady otálíš a nejedeš se radovat na Cormallen za Cair Andros, kde tě čeká bratr?“

„Ty nevíš?“ řekla.

Faramir odpověděl: „Mohou být dva důvody, ale který je pravý, to nevím.“

Řekla: „Nemám náladu na hádanky. Mluv jasněji!“

„Chceš-li tedy, paní,“ řekl, „nejedeš, protože tě zval jen bratr, a dívat se na Pána Aragorna, Elendilova dědice, v jeho slávě, by ti teď nepřineslo žádnou radost. Nebo protože nejedu já a ty si přeješ být stále při mně. A třeba z obou těch důvodů a sama se mezi nimi nemůžeš rozhodnout. Éowyn, nemiluješ mě, ani nebudeš?“

„Přála jsem si, aby mě miloval jiný,“ odpověděla. „Ale nežádám soucit od žádného muže.“

„To vím,“ řekl. „Toužila jsi po lásce Pána Aragorna. Protože byl vznešený a mocný a ty sis přála mít proslulost a slávu a chtěla jsi být vysoko vyzdvížená nad ubohé tvory, kteří se plazí po zemi. A jako veliký kapitán mladému vojínu se ti zdál obdivuhodný. Vždyť je takový, šlechtic mezi muži, největší, který dnes je. Když ti však nabídl jen porozumění a soucit, nepřála sis už nic, snad jenom statečnou smrt v bitvě. Podívej se na mne, Éowyn!“

Éowyn se dlouze a pevně zahleděla na Faramira, a Faramir řekl: „Neopovrhuj soucitem, který je darem ušlechtilého srdce, Éowyn! Já ti však nenabízím svůj soucit. Jsi přece vznešená a chrabrá paní a sama sis dobyla proslulosti, jež nebude zapomenuta, myslím však, že jsi také krásná paní, krásnější než sama slova v elfí řeči. A já tě miluji. Kdysi jsem tě litoval pro tvůj žal. Ale teď, i kdybys žádný neměla, neznala strach ani nedostatek, i kdybys byla blaženou královnou Gondoru, pořád bych tě miloval. Éowyn, nemiluješ mě?“

V té chvíli se srdce Éowyn proměnilo, nebo mu konečně porozuměla. A zima v ní náhle pominula a zasvitlo na ni slunce.

„Stojím v Minas Anor, Věži slunce,“ řekla, „a hle: Stín odešel! Už nebudu štítonoškou a nebudu soupeřit s velkými Jezdci ani se radovat jen ze zpěvů o zabíjení. Budu uzdravitelkou a budu milovat všechny věci, jež rostou a nejsou neplodné.“ Opět pohlédla na Faramira. „Už netoužím být královnou,“ řekla.

Nato se Faramir vesele zasmál. „To je dobře, protože já nejsem král. Přesto se chci oženit s bílou rohanskou Paní, bude-li jí to po vůli. A bude-li chtít, překročíme Řeku a ve šťastnějších dnech budeme bydlet v krásném Ithilienu a uděláme z něho zahradu. Všechno tam poroste s radostí, přijde-li Bělostná paní.“

„Musím tedy opustit svůj vlastní národ, gondorský muži?“ řekla. „A chtěl bys, aby tvůj pyšný lid o tobě říkal: „Hle, pán, který zkrotil divokou štítonošku ze Severu. To si nemohl vybrat nějakou ženu z númenorského rodu?““

„Chtěl bych,“ řekl Faramir a vzal ji do náruče a pod slunečným nebem ji políbil. Nedbal, že stojí vysoko na hradbách a mnozí je mohou vidět. A mnozí je skutečně viděli, i světlo, které okolo nich hrálo, když sestoupili z hradby a ruku v ruce šli do Domů uzdravování.

Dozorčímu Domů Faramir řekl: „Tady je Paní Éowyn Rohanská a už je uzdravena.“

Dozorčí řekl: „Potom ji propouštím ze své péče a loučím se s ní s přáním, aby už nikdy nezakusila ránu ani nemoc. Svěřuji ji do péče Správce Města, dokud se nevrátí její bratr.“

Éowyn ale řekla: „A přece teď, když smím odejít, ráda bych zůstala. Vždyť tento dům se mi stal nejbláženějším příbytkem.“ A zůstala tam, dokud nepřijel král Éomer.

Ve Městě už bylo vše připraveno a sešlo se veliké množství lidu, protože noviny se rozlétly po celém Gondoru od Minrimmonu až po Pinnath Gelin a daleká mořská pobřeží, a každý, kdo mohl přijít, spěchal do Města. Město bylo opět plné žen a krásných dětí, které se vrátily se záplavou květin, z Dol Amrothu přišli harfeníci, kteří hráli nejdovedněji v celé zemi, byli tu hráči na violy a flétny a na stříbrné rohy a pěvci s jasnými hlasy z lebenninských dolin.

Konečně přišel večer, kdy bylo z hradeb vidět na poli stany a celou noc hořela světla, jak lidé čekali na úsvit. Když pak slunce v čirém jitru vstalo nad horami na východě, na nichž už neležel stín, zazněly všechny zvony a praporce zavlály ve větru, na Bílé věži naposled nad Gondorem stoupala zástava správců, stříbrná jako sníh na slunci, bez ozdob a beze znaku.

Tu vedli Kapitáni své vojsko k Městu a lid je viděl postupovat řadu za řadou, jež se ve východu slunce blýskaly, leskly a vlnily jako stříbro. Tak přišli před vstup do Brány a zastavili se na hon od hradeb. Dosud nebyly postaveny nové dveře, ale přes vchod do Města byla položena závora a stáli tam ozbrojenci ve stříbrné a černé s dlouhými tasenými meči. Před závorou stál Správce Faramir, Strážce klíčů Húrin a další kapitáni Gondoru, a Paní Éowyn Rohanská s maršálem Elfhelmem a mnoha rytíři Marky, po obou stranách Brány se tísnili sliční lidé v pestrých oděvech s věnci květin.

Před hradbami Minas Tirith bylo nyní rozlehlé prostranství, jež bylo ze všech stran uzavřeno rytíři, gondorskými vojáky i lidem z Města a ze všech částí země. Na všechny padlo ticho, když z vojska vystoupili Dúnadani ve stříbrné a šedé, před nimi pomalu kráčel Pán Aragorn. Byl v černé drátěné košili opásané stříbrem a přes ni měl přehozen dlouhý, čistě bílý plášť sepnutý u hrdla velikým zeleným

drahokamem, jenž do daleka zářil, hlavu však měl nepokrytou, jen na čele měl hvězdu upevněnou tenoučkým stříbrným páskem. Byli s ním Éomer Rohanský, kníže Imrahil a Gandalf, celý v bílém, a čtyři malé postavičky, nad nimiž mnozí lidé žasli.

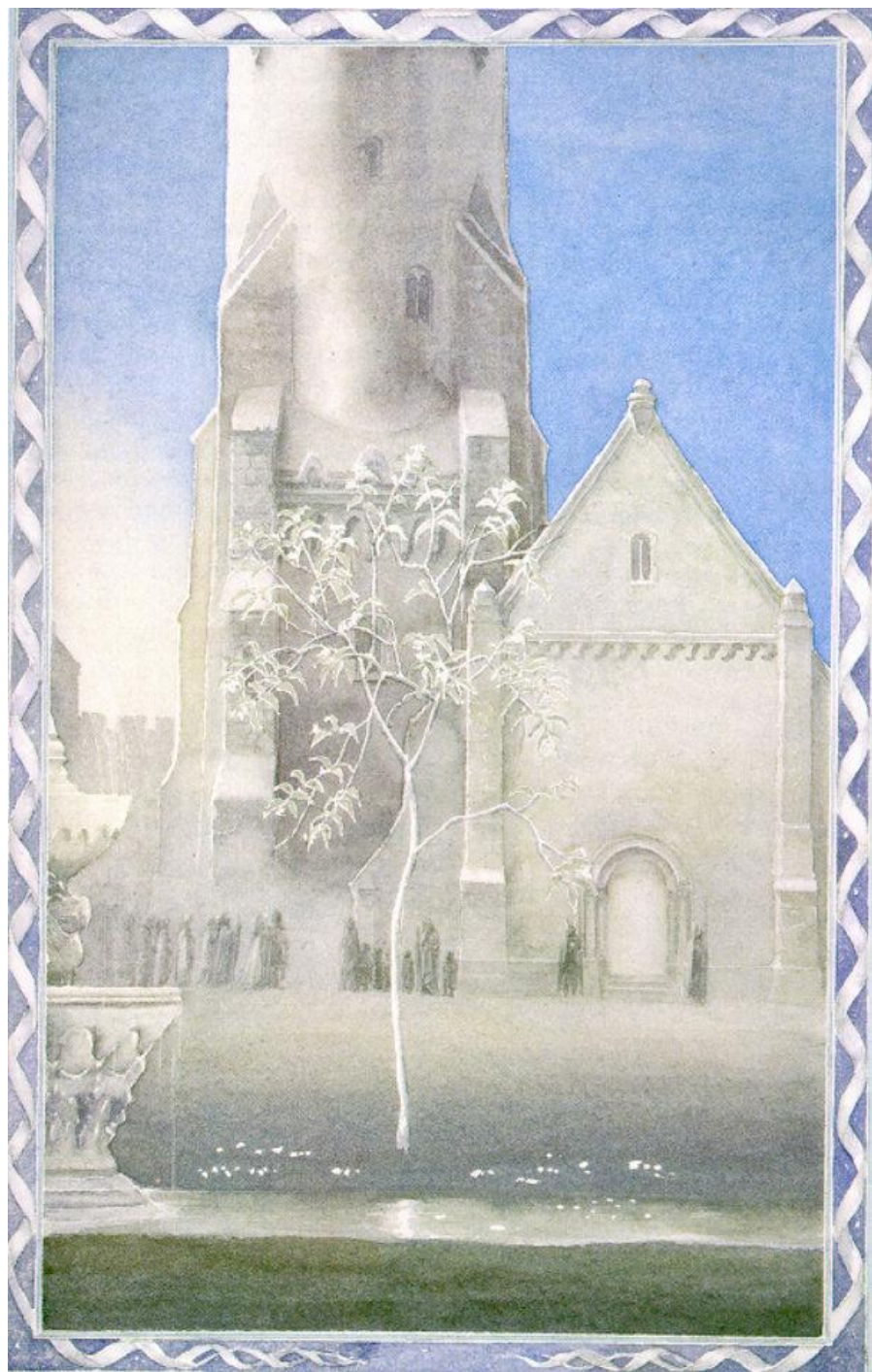
„Ne, sestřenko, to nejsou chlapi,“ říkala Ioreth své příbuzné z Imloth Melui, jenž stála vedle ní. „To jsou *perian*, z daleké země půlčiků, kde jsou prý slavnými knížaty. Já bych to měla vědět, vždyť jsem jednoho z nich ošetřovala v Domech. Jsou malí, ale udatní. Víš, sestřenko, že jeden z nich šel jenom se svým panošem do Černé země a bojoval s Temným pánem docela sám a podpálil mu Věž? Věřila bys tomu? Aspoň tak se to vypravuje ve Městě. To bude ten, co jde s naším Elfkamem. Slyšela jsem, že jsou dobří přátelé. Pan Elfkam, to je učiněný div, nemluví nijak jemně, to ne, ale má zlaté srdce, jak se říká, a má ruce uzdravitele. „Ruce krále jsou ruce uzdravitele,“ to jsem říkala, a tak se na všechno přišlo. A Mithrandir mi potom řekl: „Ioreth, lidi si budou dlouho pamatovat tvoje slova a-“

Jenže Ioreth nebylo dopřáno, aby dál poučovala svou příbuznou z venkova, protože zazněla osamělá trubka a pak nastalo mrtvé ticho. Pak vykročil od Brány Faramir s Húrinem Klíčником a nikdo jiný, jen za nimi kráčeli muži ve vysokých přilbách a ve zbroji citadely a nesli velikou truhlu z černého *lebethronu* opásanou stříbrem.

Faramir se setkal s Aragornem uprostřed všech shromážděných, poklekl a řekl: „Poslední Správce Gondoru prosí, aby se směl vzdát úřadu.“ Přitom mu podal bílou hůlku, Aragorn však hůlku vzal a dal ji zpět se slovy: „Ten úřad nekončí a bude tvůj a tvých dědiců, dokud potrvá můj rod. Nyní konej svůj úřad!“

Pak Faramir vstal a promluvil jasným hlasem: „Muži Gondoru, slyšte teď správce této říše! Hle! Konečně přišel opět kdosi žádat o království. Zde je Aragorn, syn Arathornův, náčelník Dúnadanů z Arnoru, kapitán vojska Západu, nositel Hvězdy Severu, jenž vládne Znovu zkutým mečem, vítěz v boji, s rukama, jež přinášejí uzdravení, Elfkam, Elessar z rodu Valandila, Isildurova syna, Elendilova syna z Númenoru. Bude králem a vstoupí do Města a bude v něm bydlet?“

A celé vojsko a všechen lid zvolali *ano* jediným hlasem.

Ioreth řekla své příbuzné: „To je jenom obřad, jaký máme v Městě, sestřenko, vždyť on už vstoupil, jak jsem ti vypravovala, a řekl mi -“ A pak musela opět umlknout, protože Faramir mluvil dál.

„Muži Gondoru, učenci praví, že starým zvykem bylo, aby král přijal korunu od otce, než zemřel, a nemohlo-li se tak stát, měl jít sám a vzít ji z otcových rukou v hrobce, kam byl uložen. Protože nyní to však musí být provedeno jinak, užil jsem moci správce a přinesl jsem dnes z Rath Dínenu korunu posledního krále Eärnura, jehož dny skončily v časech našich dávných praotců.“

Nato předstoupily strážce, Faramir otevřel truhlu a pozvedl starobylou korunu. Byla tvarována jako přilby Strážce citadely, byla však vyšší a celá bílá a křídla po stranách byla z perel a stříbra, v podobě křídel mořského ptáka, neboť byla znakem králů, kteří přišli přes Moře, v obroučce bylo zasazeno sedm démantů a na vrcholku byl vsazen jediný drahokam, jehož světlo šlehalo jako plamen. Když vzal Aragorn korunu, pozvedl ji a řekl:

„Et Eärello Endorenna utúlien. Sinome maruvan ar Hildinyar tenn' Ambar-metta!“

To byla slova, jež vyřkl Elendil, když byl vynesena z Moře na křídlech větru: „Z Velkého moře přicházím do Středozemě. Zde budu bydlet já a mí dědicové do skonání světa.“

Potom si k úžasu mnohých Aragorn nenasadil korunu na hlavu, ale vrátil ji Faramirovi a řekl: „Námahou a statečností mnohých jsem došel svého dědictví. Na znamení toho bych si přál, aby mi korunu přinesl Ten, kdo nesl Prsten, a aby mi ji nasadil Mithrandir, bude-li chtít, vždyť on byl hybatelem všeho, čeho bylo dosaženo, a toto je jeho vítězství.“

Nato předstoupil Frodo, vzal korunu od Faramira a donesl ji Gandalfovi, Aragorn poklekl a Gandalf mu vstavil Bílou korunu na hlavu a řekl:

„Teď přicházejí dny krále, a kéž jsou požehnané, dokud stojí trůny Valar!“

Když však Aragorn vstal, všichni, kdo ho viděli, hleděli mlčky, protože se jim zdálo, jako by se jim nyní odhalil poprvé. Stál nade všemi, kdo byli u něho, vysoký jako starodávní Mořští králové, zdál se věkovitý, a přece v květu mužnosti, moudrost mu sídlila na čele a

v rukou měl sílu a uzdravení a kolem něho bylo světlo. Potom Faramir zvolal:

„Hle, král!“

V tom okamžiku zatroubily naráz všechny trubky, král Elessar vykročil, došel k závoře a Húrin Klíčník ji odsunul. Uprostřed hudby: harf a viol a zpěvu jasných hlasů prošel král ulicemi plnými květín, došel k citadele a vstoupil, praporec se Stromem a hvězdami zavláhl na nejvyšší věži a začala vláda krále Elessara, o níž vyprávějí mnohé písně.

Za jeho času bylo Město učiněno krásnějším než kdy dříve, i než za dnů první slávy, bylo okrášleno stromy a vodotrysky, brány byly z *mitrilu* a oceli a ulice byly dlážděny bílým mramorem, pracoval tam lid z Hory a lid z Lesa tam s radostí přicházel, a všechno bylo uzdraveno a učiněno dobrým a domy byly naplněny muži, ženami a smíchem dětí a žádné okno nezůstalo slepé, žádný dvůr prázdný, a po skončení Třetího věku uchoval nový věk památku i slávu zašlých let.

Ve dnech, jež následovaly po korunovaci, seděl král na trůně v Síni králů a vynášel rozhodnutí. Přicházela poselstva z mnoha zemí, od mnoha národů, z východu i z jihu, z pomezí Temného hvozdu a z Vrchoviny na západě. Král odpustil Východňanům, kteří se poddali, poslal je zpátky svobodné a uzavřel mír s národy Haradu, otroky Mordoru propustil a dal jim všechny země okolo jezera Núrnen za vlastní. Mnozí k němu byli přivedeni pro pochvalu a odměnu za svou statečnost, naposledy k němu kapitán Stráže přivedl Beregonda, aby byl souzen.

Král řekl Beregondovi: „Beregonde, tvým mečem byla prolita krev na posvátném místě, kde je to zapovězeno. Za tyto věci býval odedávna trest smrti. Proto nad tebou musím nyní vyřknout ortel.

Všechn trest je ti prominut za udatnost v bitvě, a ještě více proto, že jsi vše udělal z lásky k Pánu Faramirovi. Přesto musíš odejít ze Stráže citadely a musíš opustit Minas Tirith.“

Tu se krev stáhla Beregondovi z tváře, byl zasažen do srdce a sklonil hlavu. Král však řekl:

„Tak to musí být, protože jsi zařazen do Bílé družiny Stráže Faramira, knížete Ithilienu. Budeš jejím kapitánem a budeš sídlit v

Emyn Arnenu ve cti a pokoji a ve službě tomu, pro něhož ses odvážil všeho, abys ho uchránil smrti.“

Beregond pochopil královo milosrdenství a spravedlnost, zardoval se, poklekl, políbil mu ruku a radostně a spokojeně odešel. Aragorn dal pak Faramirovi Ithilien jako knížectví a vybídl ho, aby bydlel v kopcích Emyr Amen na dohled Města.

„Minas Ithil v Morgulském údolí,“ řekl, „bude zcela zničena, a přestože v budoucnosti možná bude údolí očištěno, po mnoho dlouhých let tam nesmí přebývat žádný člověk.“

Naposled ze všech pozdravil Aragorn Éomera Rohanského, objali se a Aragorn řekl: „Mezi námi nemůže být řeč o dávání a přijímání ani o odměně, jsme přece bratři. Ve šťastnou hodinu přijel Éorl ze Severu a nikdy nebylo požehnanějšího spojení mezi národy, protože nikdy jeden nezklamal druhého, a ani nezklame. Nyní, jak víš, jsme uložili Théodena Proslulého do hrobky na posvátných místech, a chceš-li, bude tam navždy ležet mezi králi Gondoru. Přeješ-li si však, přijedeme do Rohanu a přivezeme ho domů, aby odpočíval se svým vlastním lidem.“

Éomer odvětil: „Ode dne, kdy jsi přede mnou povstal ze zelené trávy vrchů, jsem tě miloval, a ta láska nezklame. Teď ale musím na čas odejít do vlastní říše, kde je mnohé k uzdravování a uspořádání. Pokud však jde o Padlého, vrátíme se pro něho, až bude všechno připraveno, zatím ať spí tady.“

Éowyn řekla Faramirovi: „Teď musím zpátky do vlastní země, ještě jednou se na ni podívat a pomoci bratrovi v jeho práci, ale až bude ten, koho jsem dlouho milovala jako otce, uložen k odpočinku, vrátím se.“

Tak plynuly radostné dny, osmého května se Rohanští jezdci připravili a odjeli severní cestou spolu s Elrondovými syny. Celá silnice od Brány Města až ke zdem Pelennoru byla lemována lidmi, kteří jim prokazovali čest a chválili je. Pak se s jásotem vrátili domů všichni ostatní, kdo bydlili daleko, ve Městě však pracovalo mnoho ochotných rukou na obnově a na odstranění všech jizev války a památek na tmu.

Hobiti s Legolasem a Gimlim ještě zůstali v Minas Tirith, Aragornovi se totiž nechtělo rozpouštět Společenstvo. „Všechno musí

nakonec skončit,“ řekl, „ale chtěl bych, abyste ještě chvíli počkali, vždyť ještě nepřišel konec činů, na kterých jste se podíleli. Blíží se den, který jsem vyhlížel po všechny dny své mužnosti, a až přijde, rád bych měl své přátele vedle sebe.“ Víc jim však o tom dni neřekl.

V oněch dnech bydleli členové Družiny Prstenu v krásném domě společně s Gandalfem a chodili, kam se jim zlíbilo. Frodo řekl Gandalfovi: „Nevíte, co je to za den, o kterém mluví Aragorn? Jsme tu sice šťastní a nechce se mi odcházet, ale dny ubíhají a Bilbo čeká, a můj domov je v Kraji.“

„Pokud jde o Bilba,“ řekl Gandalf, „čeká na stejný den a ví, co tě zdržuje. A pokud jde o ubíhající dny, je teprve květen a léto ještě nepřišlo, a přestože všechny věci vypadají změněny, jako by pominul věk světa, pro stromy a trávu to není ani rok, co ses vypravil.“

„Pipine,“ řekl Frodo, „neříkal jsi, že Gandalf už není tak tajnůstkářský, jako býval? Myslím, že to byl jen unavený po práci. Už se zase vzpamatovává.“

Gandalf však řekl: „Spousta lidí chce vědět napřed, co bude na stole, ale ti, kdo se namáhali s přípravou hostiny, rádi zachovávají tajemství, údiv přece dává chvále hlasitější zvuk. A Aragorn sám čeká na znamení.“

Jednoho dne se Gandalf někam vytratil a druhové byli zvědaví, co se děje. Gandalf vyvedl v noci Aragorna z Města a dovedl ho na jižní úpatí Mindolluiny, tam našli stezku vyšlapanou v dávných dobách, po níž se nyní málokdo odvažoval vystoupit. Vedla totiž po hoře k vyvýšenému posvátnému místu, kam chodívali jenom králové. Šli nahoru strmými cestami, až byli na náhorní planině pod sněhy, které halily vznosné štíty, a odtud bylo přes propast za Město vidět do kraje. Stáli tam a pozorovali, protože přišlo jitro, viděli hluboko pod sebou věže Města jako bílé tužky dotčené slunečním světlem, celé údolí Anduiny bylo jako zahrada a Hory stínu byly zahaleny ve zlatém oparu. Na jedné straně dohlédli až k šedému Emyň Muilu a třpyt Raurosů byl podoben mrkání vzdálené hvězdy, na druhé straně viděli Řeku jako stužku položenou směrem k Pelargiru a dál bylo na okraji oblohy světlo, jež promlouvalo o Moři.

Gandalf řekl: „To je tvá říše a srdce větší říše, která bude. Třetí věk světa skončil a nový věk začal, a je tvým úkolem, abys řídil jeho

počátek a zachoval, co může být zachováno. Vždyť mnohé bylo zachráněno, ale mnohé teď musí pominout, i moc Tří prstenů skončila.

Všechny země, které vidíš, i ty, jež leží okolo, budou příbytkem lidí. Nastává čas panování lidí a Starší plémě vybledne nebo odejde.“

„Vím to, drahý příteli,“ řekl Aragorn, „přesto stále stojím o tvé rady.“

„Už ne nadlouho,“ řekl Gandalf. „Třetí věk byl můj věk. Já jsem byl Nepřítelem Saurona a moje práce skončila. Brzy odejdu. Břímě teď dolehne na tebe a na tvé plémě.“

„Ale já zemřu,“ řekl Aragorn. „Jsem smrtelný člověk, a přestože jsem tím, kým jsem, a z nesmíšeného západního rodu, a budu mít život mnohem delší než jiní lidé, je to jenom chvilka, až se ti, kdo jsou teď v lůnech žen, narodí a zestárnou, také já zestárnu. Kdo bude potom vládnout Gondoru a těm, kdo vzhlížejí k Městu jako ke královně, nebude-li splněna má touha? Strom na nádvoří je stále uschlý a neplodný. Kdy uvidím znamení, že tomu někdy bude jinak?“

„Obrat' tvář od zeleného světa a pohlédni tam, kde se zdá všechno neplodné a studené!“ řekl Gandalf.

Aragorn se tedy obrátil, a za sebou uviděl kamenitý svah sbíhající od sněžného lemu, hleděl, a tu si uvědomil, že v pustině tam o samotě cosi roste. Vyšplhal k tomu a viděl, že na samém kraji sněhu vyrůstá semenáček stromu, sotva tři stopy vysoký. Již vyrazil dlouhé a úhledné listy, nahoře tmavé, vespod stříbrné, a na útlé koruně nesl chumáček květů, jejichž bílé lístky svítily jako osluněný sníh.

Aragorn zvolal: „*Yé! utúvienyes!* Našel jsem! Hle, tady je odnož Nejstaršího ze stromů! Ale jak se sem dostala? Vždyť není stará ani sedm let.“

Gandalf přišel, pohlédl na ni a řekl: „Vpravdě je to semenáček z rodu sličného Nimlothu, a to byl semenáček Galathilionu, a ten byl plodem Telperionu s mnoha jmény, Nejstaršího ze stromů. Kdo ví, jak sem přichází v určenou hodinu? Toto je však starodávné posvátné místo, a než králové vymřeli a než Strom na nádvoří uschl, musel tady být zasazen plod. Říká se totiž, že plod Stromu sice zřídka kdy dozraje, ale potom v něm může život spát mnoho dlouhých let a nikdo nemůže předpovědět čas, ve kterém procitne. Pamatuj na to. Pokud někdy plod dozraje, měl by být zasazen, aby rod nevymřel ze světa. Zde ležel ukryt ve výšinách tak, jako Elendilův rod ležel ukryt

v pustinách na Severu. Přesto je rod Nimlothu mnohem starší než tvůj, králi Elessare!“

Aragorn pak jemně položil ruku na stromek a hle: jako by se jen lehce držel v zemi, byl vytažen bez úhony, a Aragorn jej odnesl zpátky do citadely. Potom byl uschlý strom vykopán, avšak s úctou, nespálili jej, ale uložili k odpočinku do ticha Rath Dínenu. Aragorn zasadil nový strom na nádvoří u fontány a ten začal rychle a radostně růst, když přišel měsíc červen, byl obtížen květem.

„Znamení bylo dáno,“ řekl Aragorn, „a den už není daleko.“ Pak postavil pozorovatele na hradby.

Den před letním slunovratem přišli od Amon Dinu do Města poslové a oznámili, že od severu jede Sličný lid a že se blíží ke zdem Pelennoru. Král řekl: „Konečně přicházejí. Ať se celé Město připraví!“

V předvečer slunovratu, když bylo nebe safírově modré a vzduch byl chladivý a voňavý, přijeli jezdci po severní cestě k branám Minas Tirith. První jeli Elrohir a Elladan se stříbrným praporcem a pak přijížděli Glorfindel, Erestor a všechna domácnost Roklinky a za nimi Paní Galadriel a Celeborn, Pán Lothlórienu, na bílých koních a s nimi množství Sličného lidu z jejich země v šedých pláštích a s bílými drahokamy ve vlasech, poslední jel Mistr Elrond, mocný mezi elfy i lidmi, s Annúminaským žezlem, a vedle něho na šedém oři Arwen, jeho dcera, Večernice svého lidu.

Když ji Frodo viděl přijíždět jako třpyt za večera, s hvězdami na čele a sladkou vůní kolem, byl dotčen velikým úžasem a řekl Gandalfovi: „Konečně chápu, proč jsme čekali! Toto je zakončení. Teď už nebude milován pouze den, ale i noc bude krásná a požehnaná a všechen její strach pomine!“

Potom král přivítal své hosty a oni sestoupili, Elrond mu vydal žezlo, vložil ruku své dcery do ruky krále, společně vystoupili do Hlavního města a všechny hvězdy kvetly na obloze. A Aragorn, král Elessar, si ve Městě králů o letním slunovratu vzal za ženu Arwen Undómiel a příběh jejich dlouhého čekání a práce se naplnil.

MNOHÁ LOUČENÍ

Když dny radovánek skončily, pomýšleli členové Družiny na návrat do vlastních domovů. Frodo šel ke králi, který seděl u fontány s královnou Arwen, a ta zpívala o Valinoru, zatímco Strom rostl a květl. Uvítali Froda a vstali na pozdrav. Aragorn řekl:

„Vím, co jsi mi přišel říci, Frodo, přeješ si vrátit se domů. Ano, nejdražší příteli, strom roste nejlépe v zemi svých předků, ale ty budeš vždycky vítán ve všech zemích Západu. A přestože tvůj národ byl málo proslulý v pověstech velkých, nyní bude proslulejší než mnohá velká říše, která už není.“

„Je pravda, že bych se rád vrátil do Kraje,“ řekl Frodo. „Nejdřív ale musím do Roklinky. Vždyť pokud mi v takovém blaženém čase něco scházelo, byl to Bilbo, a bylo mi smutno, když jsem viděl, že nepřišel s Elrondovým průvodem.“

„Divíš se tomu, Ty, který jsi nesl Prsten?“ řekla Arwen. „Znáš přece moc té věci, která je nyní zničena, a všechno, co bylo učiněno tou mocí, teď pomíjí. Ale tvůj příbuzný tu věc vlastnil déle než ty. Je na svůj národ staříčká a čeká na tebe, protože už nepodnikne žádnou dlouhou cestu kromě jediné.“

„Pak prosím, abych směl jít brzy,“ řekl Frodo.

„Vydáme se za sedm dní,“ řekl Aragorn. „Pojedeme totiž kus cesty s tebou, až do Rohanu. Za tři dny se sem teď vrátí Éomer, aby odvezl Théodena zpátky k odpočinku do Marky, a my pojedeme s ním, abychom uctili padlého. Ale teď, než odjedeš, potvrdím slova, která ti řekl Faramir, navždy smíš svobodně procházet Gondorskou říší a právě tak tví společníci. A kdybych měl dary, které by se vyrovnaly tvým činům, dal bych ti je, smíš si však s sebou vzít, cokoli si budeš přát, a pojeděš ve cti, oblečen jako knížata této země.“

Ale královna Arwen řekla: „Já ti dám dar. Jsem přece Elrondova dcera. Nepojedu s ním, až se teď odebere do Přístavů, má je totiž volba Lúthien, a jako ona, volila jsem i já, sladké i hořké. Ale místo mne pojeděš Ty, který jsi nesl Prsten, až přijde čas a budeš-li si to

tehdy přát. Budou-li tě stále bolet rány a vzpomínka na břímě ti bude těžká, smíš odejít na Západ, dokud se nevyhojí všechna tvá zranění i únava. Toto však nyní nos na památku Elfkama a Večernice, s nimiž se spřel tvůj život!“

Vzala bílý drahokam podobný hvězdě, který jí spočíval na prsou zavěšen na bílém řetízku, a pověsila Frodovi řetízek kolem krku. „Až tě bude trápit vzpomínka na strach a na temnotu,“ řekla, „pomůže ti.“

Za tři dny, jak řekl král, přijel do Města Éomer Rohanský a s ním *éored* nejkrásnějších rytířů z Marky. Byl uvítán, a když zasedli ke stolu v Merethrondu, veliké hodovní síni, spatřil krásu dam před sebou a velice užasl. Než se odebral k odpočinku, poslal pro trpaslíka Gimliho a řekl mu: „Gimli, Glóinův synu, máš připravenou sekyru?“

„Ne, pane,“ řekl Gimli, „ale rychle si ji přinesu, bude-li třeba.“

„To posud' sám,“ řekl Éomer. „Leží přece mezi námi dosud jistá ukvapená slova týkající se Paní ze Zlatého lesa. Teď jsem ji viděl na vlastní oči.“

„Nuže, pane?“ řekl Gimli. „Co říkáš teď?“

„Běda!“ řekl Éomer. „Neřeknu, že je to nejkrásnější paní, která žije.“

„Pak musím pro sekyru,“ řekl Gimli.

„Ale nejdříve řeknu něco na svou omluvu,“ pravil Éomer. „Kdybych ji byl viděl v jakékoli jiné společnosti, byl bych řekl, co by sis jen přál. Ale teď stavím na první místo královnu Arwen Večernici a jsem ochoten se bít s každým, kdo to popírá. Mám poslat pro meč?“

Nato se Gimli hluboce poklonil. „Ne, pane, pro mne jsi omluven,“ řekl. „Volil jsi Večer, ale má láska patří Jitru. A mé srdce tuší, že to brzy odejde navždycky.“

Konečně nastal den odjezdu a velká krásná družina se hotovila vyjet z města na sever. Pak se králové Gondoru a Rohanu odebrali na posvátná místa, došli do hrobek v Rath Dínenu, vynesli krále Théodena na zlatých mářách a v mlčení prošli Městem. Potom položili máry na veliký vůz. Kolem něho byli Rohanští jezdci a vpředu nesli jeho zástavu, Smíšek jako Théodenův panoš jel na voze a opatroval královu zbroj.

Pro ostatní druhy opatřili koně přiměřené postavě, Frodo a Sam jeli Aragornovi po boku, Gandalf jel na Stínovlasovi a Pipin jel s gondorskými rytíři, Legolas a Gimli jeli jako vždycky spolu na Arodovi.

Ve výpravě jela i královna Arwen, Celeborn a Galadriel se svým lidem i Elrond a jeho synové, kníže dol amrothský a ithilienský a mnoho kapitánů a rytířů. Nikdy neměl žádný král Marky takovou družinu, jaká jela s Théodenem, Thengelovým synem, do jeho domovské země.

Beze spěchu a v míru vjeli do Anórienu a dostali se k Šedému lesu pod Amon Dinem, tam uslyšeli zvuk, jako když v kopcích bijí bubny, ačkoli nebylo vidět nic živého. Potom dal Aragorn zatroubit a hlasatelé provolali:

„Hle, přichází král Elessar! Drúadanský hvozd dává Ghân-buri-ghânovi a jeho lidu, aby byl navždy jejich, a od nynějška necht' dovnitř nevstoupí žádný člověk bez jejich svolení!“

Pak bubny hlasitě zavířily a zmlkly.

Po patnácti dnech cesty přešel vůz krále Théodena konečně zelená rohanská pole a vjel do Edorasu, tam si všichni odpočali. Zlatá síň byla ozdobena krásnými závěsy a byla plná světla a konala se tam největší hostina, jakou pamatovala od časů, kdy byla postavena. Po třech dnech totiž muži z Marky připravili Théodenův pohřeb a uložili ho v domě z kamene s jeho zbrojí a s mnoha jinými krásnými věcmi, které mu patřily, a nad ním navršili velikou mohylu, pokrytou zelenými trsy trávy s bílou stáličkou. Nyní bylo na východní straně Mohylového pole devět pahrbků.

Pak Jezdci z králova domu objížděli mohylu na bílých koních a spolu zpívali píseň o Théodenovi, kterou složil jeho pěvec Gléowine a pak už nesložil žádnou. Pomalé hlasy Jezdců pohnuly i srdce těch, kteří neznali jazyk onoho národa, slova písně však vnesla do očí lidu Marky světlo, když opět slyšeli o hřmění kopyt od Severu a o Eorlově hlasu volajícím nad bitevní vřavou na Poli Celebrantu, a vyprávění o králich se valilo dál, Helmův roh hlasitě hučel v horách, až přišla Tma a král Théoden povstal, jel Stínem do ohně a zemřel ve slávě, právě když slunce nečekaným návratem osvěcovalo zjitra Mindolluinu.

*Ze tmy a tísně tmou do jitra jel,
slunci on zpíval, zasnivil se meč.
Naději vzkřísil, v naději skončil,
nad smrtí, strachem, nad sudbou sám stoupá
ze žalu života na výšiny slávy.*

Ale Smíšek stál na úpatí zeleného pahrbku a plakal, a když píseň skončila, vztyčil se a zvolal:

„Králi Théodene! Králi Théodene! Byl jsi pro mne jako otec, nakratičko. Sbohem!“

Když bylo po pohřbu, pláč žen utichl a Théoden byl konečně ponechán o samotě ve své mohyle, sebral se lid do Zlaté síně na velikou hostinu a odložil smutek, neboť Théoden se dožil plných let a skončil s nemenší slávou než jeho největší předkové. Když přišel čas, aby po zvyku Marky připili na památku králů, předstoupila paní Éowyn Rohanská, zlatá jako slunce a bílá jako sníh, a nesla plný pohár Éomerovi.

Pak povstal učený pěvec a jmenoval všechny pány Marky po řadě jejich jmény: Eorla Mladého, Brega, stavitele Síně, Aldora, bratra neblahého Baldora, Fréu a Fréawina a Goldwina, Déora a Grama, Helma, který ležel ukryt v Helmově žlebu, když byla Marka v rukou nepřátel. Tak skončila řada devíti mohyl na západní straně, protože v onom čase byla linie přerušena, a pak přišly mohyly na východní straně: Fréalaf, syn Helmovy sestry, Léofa, Walda, Folca, Folcwine, Fengel, Thengel a Théoden nejpozději. Když byl jmenován Théoden, Éomer vyprázdnil pohár. Pak Éowyn vyzvala ty, kdo přisluhovali, aby naplnili číše, a všichni shromáždění vstali a připili svému králi s voláním: „Buď zdrav, Éomere, králi Marky!“

Když se pak blížil konec hostiny, Éomer povstal a řekl: „Vím, že je to pohřební hostina za krále Théodena, ale než se rozejdeme, chci promluvit o radostné novině, protože on by se proto nehněval, vždyť býval vždycky otcem mé sestře Éowyn. Slyšte tedy, všichni mí hosté, krásný lide mnoha říší, jaký se posud nikdy v této síni neshromáždil! Faramir, Správce Gondoru a kníže ithilienský, žádá rohanskou Paní

Éowyn za ženu a ona ochotně svoluje. Proto budou před vámi zasnoubeni.“

Faramir a Éowyn předstoupili a vzali se za ruce, a všichni jim připili a byli rádi. „Tak,“ řekl Éomer, „se přátelství Marky a Gondoru utužuje dalším poutem a má radost je tím větší.“

„Nejsi žádný lakomec, Éomere,“ řekl Aragorn, „když dáváš Gondoru to nejkrásnější ve své říši!“

Potom Éowyn pohlédla Aragornovi do očí a řekla: „Přej mi radost, můj lenní pane a uzdraviteli!“

Odpověděl: „Přál jsem ti radost od první chvíle, kdy jsem tě spatřil. Mé srdce se uzdravuje, když tě teď vidím blaženou.“

Když bylo po hostině, ti, kdo měli odjet, se rozloučili s králem Éomerem. Aragorn a jeho rytíři, lid z Lórienu a z Roklinky se hotovili k jízdě, Faramir a Imrahil však zůstali v Edorasu a také Arwen Večernice zůstala a řekla sbohem svým bratrům. Nikdo neviděl její poslední setkání s Elrondem, jejím otcem, protože odešli do kopců a tam spolu dlouho rozmlouvali, hořké bylo jejich loučení, které mělo trvat přes skonání světa.

Nakonec, než hosté vyjeli, přišli Éomer a Éowyn k Smíškovi a řekli mu: „Měj se dobře, Smělmíre z Kraje a Holdwine z Marky! Jed' ke zdaru a brzy přijed' zpět, ať tě zas uvítáme!“

Éomer pak řekl: „Staří králové by tě za tvoje činy v poli u Mundburgu obtížili dary, které by nevezl velký vůz, a přece říkáš, že nevezmeš nic než zbroj, která ti byla dána. Strpím to, protože skutečně nemám žádný dar, který by tě byl hoděn, ale má sestra tě prosí, abys přijal tuto maličkost jako připomínku Dernhelma a rohanských rohů za příchodu jitra.“

Éowyn pak podala Smíškovi starodávný roh, malý, ale umně vyrobený z jasného stříbra, se zeleným závěsem, tvůrce na něm vyryl rychlé jezdce na koních v řadě, která jej ovíjela od špice k náustku, kolem byly vepsány mocné runy.

„Dědil se v našem domě,“ řekla Éowyn. „Vyrobili jej trpaslíci a pochází z pokladu draka Scathy. Ze Severu jej přinesl Eorl Mladý. Ten, kdo na něj v nouzi zatroubí, vnese do srdce nepřátel strach a do srdce přátel radost, a ti ho uslyší a přijdou k němu.“

Smíšek tedy přijal roh, protože nebylo možno odmítnout, a políbil Éowyn ruku, oba ho objali a tak se na čas rozloučili.

Teď byli hosté připraveni, vypili v sedle pohár a s velikou chválou a přátelstvím odjeli. Posléze přijeli do Helmova žlebu a tam si dva dny odpočali. Tehdy Legolas splnil slib daný Gimlimu a šel s ním do Třpytivých jeskyní, když se vrátil, mlčel a řekl jen, že pouze Gimli dovedl pro ně najít přiměřená slova. „Dosud nikdy nedosáhl trpaslík nad elfem vítězství ve slovním souboji,“ řekl. „Pojedme tedy do Fangornu, abychom se vyrovnali!“

Ze Žlebové kotliny jeli k Železnému pasu a viděli, jak byli enti pilní. Celý kamenný kruh byl stržen a odstraněn a země uvnitř se proměnila v zahradu plnou stromů a sadů a protékala jí říčka, uprostřed však bylo jezero čiré vody a z něho se zvedala věž Orthank, tichá, vysoká a nedobytná, a její černá skála se zrcadlila v tůni.

Pocestní chvíli poseděli tam, kde bývala stará brána Železného pasu a kde nyní byly dva vysoké stromy jako strážce na počátku zeleně lemované cestičky, která běžela k Orthanku, hleděli s úžasem na dílo, jež bylo vykonáno, široko daleko však neviděli živého tvora. Vzápětí však zaslechli volání *húm-hom, húm-hom* a tu jim cestičkou rázoval v ústrety Stromovous s Řeřábkem po boku.

„Vítejte v Orthanckém stromosadu!“ řekl. „Věděl jsem, že jedete, ale měl jsem práci nahoře v údolí, ještě se musí mnoho vykonat. Ale vy jste tam na jihu a na východě také nelenili, jak slyším, a co slyším, je moc dobré, moc dobré.“ Pak Stromovous pochválil všechny jejich činy, o kterých zřejmě všechno věděl, nakonec se zarazil a dlouze se zahleděl na Gandalfa,

„Tak vidíš!“ řekl. „Ukázal ses nejsilnější a všechna tvoje námaha se zdařila. Kam máš namířeno teď? A proč přicházíš sem?“

„Abych viděl, jak ti jde práce, příteli,“ řekl Gandalf, „a abych ti poděkoval za pomoc ve všem, čeho bylo dosaženo.“

„*Húm*, to je celkem slušné,“ řekl Stromovous, „protože enti rozhodně svou úlohu sehráli. A nejen, když si to vyřizovali s tím *húm*, s tím prokletým vrahem stromů, co tu bydlel. Byl tady totiž pořádný sběh těch *burárum*, těch zlokových - černorukých - křivonohých - kamenosrdcatých - smradlavých - krvežíznivých, *morimaite-sincáhonda*, *húm*, zkrátka, protože jste ukvapený národ a jejich plné

jméno je dlouhé jako roky utrpení, té skřetí havěti, přišli přes Řeku a od severu a kolem celého lesa Laurelindórenanu, do kterého se nemohli dostat díky tuhle těm Velkým.“ Uklonil se Pánu a Paní Lórienu.

„A ty špinavce pořádně překvapilo, když na Vysočině potkali nás, protože o nás předtím neslyšeli, ačkoliv to se dá říct i o lepších národech. Mnoho z nich si nás pamatovat nebude, protože živých jich moc nevyvázlo a z těch většinu dostala Řeka. Ale bylo to pro vás dobře, kdyby se totiž nestřetli s námi, král travnaté země by byl daleko nedošel, a kdyby dojel, neměl by se kam vrátit.“

„To dobře víme,“ řekl Aragorn, „a v Minas Tirith ani v Edorasu to nikdy nebude zapomenuto.“

„*Nikdy* je příliš dlouhé slovo i pro mne,“ řekl Stromovous. „Myslíš, dokud potrvají vaše království, ale budou muset trvat opravdu hodně dlouho, aby se to zdálo dlouho entům.“

„Začíná nový věk,“ řekl Gandalf, „a v tomto věku se možná stane, že lidská království tě přetrvají, můj příteli Fangorne. Ale teď mi pověz, co úkol, který jsem ti uložil? Jak se má Saruman? Ještě ho neomrzel Orthank? Nepředpokládám totiž, že se mu líbí, jak jsi mu vylepšil výhled z okna.“

Stromovous vrhl na Gandalfa dlouhý pohled, téměř vychytralý, pomyslně si Smíšek. „Á!“ řekl. „Myslel jsem si, že k tomu dojdeš. Jestli ho neomrzel Orthank? Nakonec ho moc omrzel, ale víc než jeho věž ho omrzel můj hlas. *Húm!* Posloužil jsem mu pořádně dlouhým vypravováním, aspoň ve vaší řeči by vám připadalo dlouhé.“

„Tak proč tě poslouchal? To jsi šel do Orthanku?“ ptal se Gandalf.

„*Húm*, kdepak do Orthanku!“ řekl Stromovous. „Ale chodil k oknu poslouchat, protože jinak zprávy dostávat nemohl, a přestože se mu ošklivily, byl jich lačný, a já dohlédl, aby slyšel všechno. Ale přidal jsem ke zprávám spoustu věcí, o kterých jsem si myslel, že mu udělají dobře. Náramně ho to omrzelo. Byl vždycky ukvapený. To ho zničilo.“

„Všiml jsem si, milý Fangorne,“ řekl Gandalf, „že velmi pečlivě říkáš *bydlel, byl, omrzelo ho*. Copak je? Umřel snad?“

„Ne, neumřel, pokud vím,“ řekl Stromovous. „Ale je pryč. Ano, je to sedm dní, co odešel. Pustil jsem ho. Moc z něho nezbylo, když vylezl ven, a ten jeho červ byl jako bledý stín. Prosím tě, Gandalfe,

neříkej mi, že jsem ho měl střežit, já vím. Ale od té doby se věci změnily. A střežil jsem ho, dokud nebylo jisté, že už nemůže nic natropit. Měl bys vědět, že ze všeho nejvíc nenávidím živé tvory v kleci a nerad držím v kleci i takovéhle, když to není krajně nutné. Had bez zubů si může lézt, kam chce.“

„Možná že máš pravdu,“ řekl Gandalf, „ale tento had měl myslím pořád ještě jeden zub. Měl jed svého hlasu a já hádám, že tě umluvil, ano, tebe, Stromovousi, protože ví, že máš měkké srdce. Dobrá, je pryč a už není o čem mluvit. Ale věž Orthank teď přechází zpátky na krále, kterému patří. Třebaže ji možná nebude potřebovat.“

„To se uvidí později,“ řekl Aragorn. „Dám ale celé toto údolí entům, aby s ním nakládali podle libosti, pokud budou dozírat na Orthank a dají pozor, aby tam nikdo nevstoupil bez mého svolení.“

„Je zamčeno,“ řekl Stromovous. „Donutil jsem Sarumana, aby zamkl a klíče mi dal. Má je Řeřábek.“

Řeřábek se uklonil, jako když se strom ohýbá větrem, a podal Aragornovi dva velké černé klíče složitého tvaru, spojené ocelovým kroužkem. „Teď vám ještě jednou děkuji,“ řekl Aragorn, „a přeji vám štěstí. Ať váš hvozd zase v míru roste. Až bude toto údolí plné, na západ od hor je místa dost, tam, kde jste kdysi chodívali.“

Stromovousova tvář posmutněla. „Hvozdy možná porostou,“ řekl. „Lesy se mohou šířit. Ale enti ne. Nejsou enťata.“

„Přesto je možná vaše hledání teď nadějnější,“ řekl Aragorn. „Otvírají se vám země na Východě, které byly dlouho uzavřeny.“

Stromovous však zavrtěl hlavou. „Je to daleko. A v dnešních dobách je tam příliš mnoho lidí. Ale jsem to nevychovanec! Zdržíte se tu a odpočínate si trochu? A někteří by se třeba rádi vydali přes Fangorn a zkrátili si cestu domů?“ Pohlédl na Celeborna a Galadriel.

Všichni kromě Legolase však řekli, že se teď musí rozloučit a odjet, buď na jih, nebo na západ. „Pojď, Gimli!“ řekl Legolas. „Teď s Fangornovým svolením navštívím hlubiny Entího lesa a uvidím stromy, jaké se nenajdou nikde jinde ve Středozemí. Pojedeš se mnou a dodržíš slovo, a tak spolu pojedeme dál do našich vlastních zemí v Temném hvozdu a za ním.“ Gimli s tím souhlasil, ač, zdálo se, s nevalnou radostí.

„Tady se konečně rozchází Společenstvo Prstenu,“ řekl Aragorn. „Přesto doufám, že se zanedlouho vrátíte do mé země s pomocí, kterou jste slíbili.“

„Přijdeme, pokud to naši páni dovolí,“ řekl Gimli. „Tak sbohem, hobitci! Teď už byste se měli dostat domů bezpečně a já se nebudu budít strachem, co se s vámi děje. Vzkážeme vám, kdy budeme moci, a někteří z nás se třeba ještě časem sejdou, ale bojím se, že všichni už se spolu nesejdeme nikdy.“

Pak řekl Stromovous každému po řadě sbohem a třikrát se hluboce a s velkou úctou poklonil Celebornovi a Galadriel. „Dlouho jsme se neviděli, při pařezu a kameni, *A vanitnar, vanimálion nostari!*“ řekl. „Je smutné, že se setkáváme až takhle na konci. Svět se přece mění: cítím to ve vodě, cítím to v půdě, cítím to ve vzduchu. Myslím, že se už nesetkáme.“

Celeborn řekl: „Já nevím, Nejstarší.“ Galadriel však řekla: „Ve Středozemi ne, ne do té doby, než se země, jež leží pod vodami, opět zvednou. Potom se možná z jara setkáme ve vrbových lukách Tasarinanu. Měj se dobře!“

Poslední dali Stromovousovi sbohem Smíšek a Pipin, a když se na ně starý ent podíval, rozveselil se. „Tak co, mí veselí lidičky,“ řekl, „nenapijete se ještě se mnou, než pojedete?“

„To ano,“ řekli a on je odvedl stranou do stínu stromů a tam uviděli stát velikou kamennou nádobu. Stromovous nalil tři misky a všichni se napili, hobiti viděli, že jeho zvláštní oči na ně hledí přes okraj misky. „Dejte si pozor! Dejte si pozor!“ řekl. „Už jste vyrostli, co jsem vás neviděl.“ A oni se zasmáli a vyprázdnili misky.

„Tak sbohem!“ řekl. „A nezapomeňte, jestli se ve své zemi někdy doslechnete o entkách, vzkážete mi.“ Pak zamával velikýma rukama celé společnosti a zašel mezi stromy.

Pocestní teď jeli rychleji a mířili k Rohanské bráně, Aragorn se s nimi nakonec rozloučil blízko místa, kde Pipin nahlédl do Orthancého kamene. Hobity to rozloučení bolelo, vždyť Aragorn je nikdy nezklamal a byl jim vůdcem v mnoha nebezpečích.

„Přál bych si mít Kámen, ve kterém bychom mohli vidět všechny své přátele,“ řekl Pipin, „abychom si s nimi mohli na dálku povídat!“

„Zůstal už jen jeden, který bys mohl použít,“ odpověděl Aragorn, „protože bys určitě nechtěl vidět, co by ti ukázal Kámen z Minas Tirith. Ale Orthanký palantír si nechá král, aby viděl, co se děje v jeho říši a co dělají jeho služebníci. Nezapomínej totiž, Peregrine Brale, že jsi gondorským rytířem a že tě nepropouštím ze služeb. Teď jdeš na dovolenou, ale mohu tě povolat zpět. A pamatujte, drazí přátelé z Kraje, že moje říše leží i na Severu a že jednou přijdu.“

Pak se Aragorn rozloučil s Celebornem a Galadriel, a Paní mu řekla: „Elfkame, skrze tmu jsi došel své naděje a teď máš všechno, po čem jsi toužil. Využij dobře těch dnů!“

Ale Celeborn pravil: „Měj se dobře, můj rodný! Kéž je tvůj osud jiný než můj a tvůj poklad s tebou zůstane až do konce!“

S tím se rozloučili, právě když byl čas západu slunce, po chvíli se otočili a ohlédli, a tu viděli krále Západu, jak sedí na koni se svými rytíři kolem sebe. Klesající slunce na ně svítilo a jejich postroje se leskly jako rudé zlato a Aragornův bílý plášť se proměnil v plamen. Potom vzal Aragorn zelený kámen a pozvedl jej a z ruky mu vyšlehl zelený oheň.

Brzy zatočila tenčící se společnost podle Želíze na západ a Branou projela do pustin za ní, potom se obrátila na sever a přejela hranice Vrchoviny. Vrchovci prchali a skrývali se, protože se báli elfů, ačkoli do jejich země jich přicházelo pramálo. Ale cestovatelé si jich nevšíмали, protože jich byla pořád velká družina a měli vše, co potřebovali, jeli pohodlně a stavěli stany, kde se jim zlíbilo.

Šestého dne po rozloučení s králem putovali přes les sestupující z kopců na úpatí Mlžných hor, které nyní měli po pravici. Když opět vyjeli do otevřené krajiny a slunce zapadalo, dohonili starce opírajícího se o hůl. Byl v šedých a špinavě bílých hadrech a v patách mu šel druhý žebrák, šoural se a skuhral.

„Vida, Saruman!“ řekl Gandalf. „Kampak jdeš?“

„Co je ti po tom?“ odpověděl. „Budeš mi pořád poroučet, kam mám jít, a nejsi spokojen, že jsi mě zničil?“

„Odpovědi znáš,“ řekl Gandalf, „ne a ne. Ale každopádně se teď blíží konec mé práce. Král vzal břímě na sebe. Kdybys byl počkal v Orthanku, byl bys ho viděl a on by ti byl ukázal, co je moudrost a milosrdenství.“

„O to více důvodů, abych odešel dřív,“ řekl Saruman, „protože od něho nechci jedno ani druhé. Ano, chceš-li odpověď na svou první otázku, hledám cestu z jeho říše.“

„Potom jdeš zase nesprávnou cestou,“ řekl Gandalf, „a nevidím v té pouti žádnou naději. Opovrhneš však pomocí? Nabízíme ti ji.“

„Mně?“ řekl Saruman. „Ne, prosím, neusmívej se. Jsem raději, když se mračíš. A pokud jde tady o Paní, té nedůvěřuji: vždycky mě nenáviděla a kula pikle ve tvůj prospěch. Nepochybuji, že vás vede touto cestou, aby se mohla pokochat mou bídou. Kdybych byl věděl, že mě pronásledujete, odepřel bych vám to potěšení.“

„Sarumane,“ řekla Galadriel, „máme jiné úkoly a starosti, jež se nám zdají naléhavější než stíhat tě. Řekni raději, že tě dostihlo štěstí, teď máš totiž poslední příležitost.“

„Jestliže je opravdu poslední, jsem rád,“ řekl Saruman, „protože mi ušetří námahu s dalším odmítáním. Všechny mé naděje se zhroutily, ale na vašich se podílet nechci. Máte-li vůbec nějaké.“ Na okamžik mu oči zahořely. „Jděte,“ řekl. „Nestudoval jsem tyto věci dlouho pro nic za nic. Odsoudili jste sami sebe a víte to. A bude mi jistou útěchou v mém bloudění, když pomyslím, že jste si strhli vlastní dům, když jste ho bořili mně. Jaká loď vás teď odnese nazpátek po mořích?“ usklíbl se. „Bude to šedá loď plná strašidel.“ Zasmál se, ale hlas měl puklý a odpudivý.

„Vstávej, hňupe!“ křikl na druhého žebráka, který si mezitím sedl na zem, a udeřil ho holí. „Obrat' se! Jdou-li tihle skvělí páni naší cestou, my půjdeme jinudy. Běž, nebo nedostaneš žádné kůrky k večeri!“

Žebrák se obrátil a šoural se dál s fňukáním: „Chudák starý Gríma! Chudák starý Gríma! Pořád ho bije a proklíná. Jak ho nenávidím! Kdybych ho tak mohl opustit!“

„Tak ho opust'!“ řekl Gandalf.

Červivec však jenom vystřelil z krhavých očí zděšený pohled na Gandalfa a pak se rychle odšoural za Sarumanem. Když zbědovaný pár míjel družinu a přišel k hobitům, Saruman se zastavil a upřel na ně zrak, oni však na něho hleděli s lítostí.

„Tak vy jste se taky přišli pokochat, uličníci moji?“ řekl. „Je vám jedno, co žebrákovi schází, vidíte? Vy máte všechno, co potřebujete,

jídlo, parádní oblečení a nejlepší koření do dýmky. Já vím, já vím, odkud pochází! Že byste nedali žebrákovi na jedno nacpání?“

„Dal bych, kdybych měl,“ řekl Frodo.

„Můžete dostat, co mi zbylo,“ řekl Smíšek, „když chvíličku počkáte.“ Sesedl a hledal v sedlovém vaku. Pak podal Sarumanovi kožený váček. „Vezměte si, co tam je,“ řekl. „Přeju vám to, však jsem ho našel v Železném pasu.“

„Můj, můj, ano, a draze zaplacený!“ zvolal Saruman, svíraje váček. „To je jen symbolická splátka, vždyť jsi vzal víc, to se vsadím. Přesto musí být žebrák spokojen, když mu zloděj vrátí aspoň sousto z toho, co mu patřilo. Ale prospěje vám, až se vrátíte domů a zjistíte, že to v Jižní čtvrtce nejde tak dobře, jak byste si přáli. Ať se vám v zemi dlouho nedostává listí!“

„Děkuji!“ řekl Smíšek. „V tom případě chci zpátky svůj váček, s kterým jsem daleko putoval. Zabalte si koření do vlastních hadrů.“

„Zloději se oplácí stejnou,“ řekl Saruman, obrátil se k Smíškovi zády, nakopl Červivce a zamířil k lesu.

„No to se mi líbí!“ řekl Pipin. „Zloděj, no ne! A co naše nároky za přepadení, zranění a vlečení skřety přes Rohan?“

„Jo!“ řekl Sam. „A říkal *zaplacený*. Jak? To bych rád věděl. A nelíbilo se mi, co říkal o Jižní čtvrtce. Je na čase, abychom se vrátili.“

„To určitě,“ řekl Frodo. „Ale rychleji nemůžeme, máme-li vidět Bilba. Já jedu nejdřív do Roklinky, ať se děje co chce.“

„Ano, myslím, že bys měl,“ řekl Gandalf. „Ale škoda Sarumana! Bojím se, že se s ním už nedá nic dělat. Nadobro upadl. Přesto si nejsem jist, že měl Stromovou pravdu: umím si představit, že pořád ještě může nadělat trochu škody, takovým ubožáckým, zlomyslným způsobem.“

Druhý den byli v severní Vrchovině, kde teď nikdo nesídlil, přestože to byla zelená a příjemná země. Přišlo září se zlatými dny a stříbrnými nocemi, jeli pohodlně až k Labutí řece a našli starý brod východně od vodopádů, jimiž prudce sbíhala do nížiny. Daleko na západě ležela v oparu veliká jezera a ostrůvky, jimiž si hledala cestu k Seravě, v rákosinách tam sídlilo nespočet labutí.

Vjeli do Eregionu a konečně se rozbřeslo jasné ráno a zatřpytilo se nad svítivými mlhami, když pohlédli ze svého tábora na nízkém návrší, viděli cestovatelé v dálce na východě slunce, jak padá na tři

štíty, jež ční do oblohy mezi plujícími oblaky: Caradhras, Celebdil a Fanuidhol. Byli nedaleko Bran Morie.

Zde se zdrželi sedm dní, protože přicházel čas dalšího loučení, do něhož se jim nechtělo. Brzy se měli Celeborn a Galadriel obrátit se svým lidem na východ a projet Rudou branou a po Rmutných schodech dolů ke Stříberce a do své vlasti. Jeli tak dlouho po západní cestě, protože měli mnoho o čem mluvit s Elrodem a s Gandalfem a i zde ještě zůstávali a rozmlouvali s přáteli. Často sedali pod hvězdami dlouho po tom, co hobity přikryl spánek, vzpomínali na zašlé věky a na své radosti, i na těžkou práci ve světě, nebo se radili o dnech, které přijdou. Kdyby šel nějaký poutník kolem, viděl a slyšel by málo a zdálo by se mu, že vidí jen šedé postavy tesané z kamene, památky zapomenutých věcí ztracených dnes v zemích bez lidí. Nehýbali se totiž ani nemluvili ústy, nazírali z mysli do mysli, jen jejich zářící oči se pohybovaly a rozhořivaly, když myšlenky procházely.

Konečně bylo řečeno vše a opět se na chvíli rozloučili, než přijde čas k odchodu Tří prstenů. Šedé pláště lidu z Lórienu rychle splynuly s kamením a stíny, když odjížděli k horám, ti, kdo jeli do Roklinky, seděli na kopci a dívali se, dokud z houstnoucí mlhy nevyšlehl záblesk, pak už neviděli nic. Frodo věděl, že Galadriel pozvedla na rozloučenou svůj prsten.

Sam se odvrátil a vzdychl: „Kdybych se tak mohl vrátit do Lórienu!“

Pak jednoho večera přešli náhorní vřesoviště a náhle, jak se pocestným vždycky zdálo, byl před nimi okraj hlubokého údolí Roklinky a daleko pod sebou viděli svítit lampy v Elrondově domě. Sjeli dolů, překročili most, přišli ke dveřím a celý dům se naplnil světlem a zpěvem z radosti nad Elrondovým návratem domů.

Ze všeho nejdřív, ještě než se najedli, umyli, ba dokonce sundali pláště, šli hobiti hledat Bilba. Našli ho úplně samotného v jeho pokojíku, který byl zavalený papíry, pery a tužkami, Bilbo seděl v křesle u jasného ohničku. Vypadal velice starý, ale pokojný a ospalý.

Otevřel oči a vzhlédl, když vešli. „Nazdar! Nazdar!“ řekl. „Tak jste se vrátili? A zítra mám navíc narozeniny. To se vám povedlo! Víte, že mi bude sto dvacet devět? Za rok, jestli se dožiju, se vyrovnám Starému Bralovi. Rád bych ho překonal, ale uvidíme.“

Po oslavě Bilbových narozenin zůstali hobiti pár dní v Roklince a hojně vysedávali se starým přítelem, který teď s výjimkou jídel trávil většinu času ve svém pokoji. K jídlu býval zpravidla velmi dochvilný a málokdy se neprobudil včas. Seděli u ohně a jeden po druhém mu povídali všechno, nač vzpomněli ze svých poutí a dobrodružství. Zprvu předstíral, že si dělá poznámky, ale často usínal, když se vzbudil, říkal: „To je báječné! To je obdivuhodné! Ale kde jsme to byli?“ Pak pokračovali ve vyprávění od místa, kde začal klimbat.

Jediné, co ho dokázalo doopravdy probudit a upoutat, bylo líčení Aragornovy korunovace a svatby. „Byl jsem samozřejmě na svatbu pozván,“ říkal. „A že jsem na ni čekal dlouho. Ale když na to došlo, zjistil jsem, že mám nějak moc práce tady, a balení je taková otrava.“

Když uplynulo skoro čtrnáct dní, Frodo vyhlédl z okna a viděl, že v noci byl mráz a pavučiny jsou jako bílé sítě. Najednou si uvědomil, že musí jít a dát Bilbovi sbohem. Počasí bylo dosud klidné a jasné po jednom z nejkrásnějších lét, jaká lidé pamatovali, přišel však říjen a brzy se musí zlomit a zase začne pršet a foukat. A ještě pořád museli daleko. Přesto ho vlastně nepohnulo pomyšlení na počasí. Měl pouze pocit, že je čas, aby se vrátil do Kraje. Sam jej sdílel. Předchozího večera řekl:

„Víte, pane Frodo, byli jsme daleko a hodně jsme viděli, a přece se mi nezdá, že bychom někde našli lepší místo než tohle. Je tu ode všeho něco, jestli mi rozumíte: z Kraje, ze Zlatého lesa, z Gondoru a královských domů, z hospod, luk a hor, ze všeho dohromady. A přece nějak cítím, že bychom brzo měli jet. Mám starost o Kmotra, abych vám pravdu řekl.“

„Ano, ode všeho něco, Same, kromě Moře,“ řekl Frodo a teď si to opakoval pro sebe: „Kromě Moře.“

Toho dne promluvil Frodo s Elrondem a bylo dohodnuto, že příštího jitra vyjedou. K jejich radosti řekl Gandalf: „Myslím, že pojedou také. Aspoň do Hůrky. Chtěl bych vidět Máselníka.“

Večer se šli rozloučit s Bilbem. „No, když musíte jít, tak musíte,“ řekl. „Je mi to líto. Budete mi scházet. Je to příjemné, prostě vědět, že tu někde jste. Ale začínám být hrozně ospalý.“ Potom dával Frodovi svůj mitrilový kabátek a Žihadlo, zapomínaje, že už mu je dal, dal mu také tři knihy moudrostí, které sepsal v různých dobách

svým pavoučím písmem, na hřbetě nadepsané: *Překlady z elfštiny, seps. B.P.*

Samovi dal váček zlata. „Skoro poslední ze Šmakovy ražby,“ řekl. „Třeba se ti budou hodit, jestli pomýšlíš na ženění, Same.“ Sam se zarděl.

„Pro vás, hoši, nic moc nemám,“ řekl Smíškovi a Pipinovi. „Leda dobré rady.“ A když jim jich nandal pozhnaně, dodal závěrečnou po krajsku: „Ale ať vám hlavy moc nevyrostou! A vůbec, jestli nepřestanete růst, přijdou vám šaty i klobouky draho.“

„Jestli vy chcete překonat Starého Brala,“ řekl Pipin, „nevím, proč my bychom neměli chtít překonat Bučivoje.“

Bilbo se zasmál a vytáhl z kapsy dvě překrásné dýmky s perletovými náustky, opásané jemně tepaným stříbrem. „Elfové je udělali pro mě, ale já už nekouřím.“ Pak najednou usnul a chvílku spal, a když se zase vzbudil, řekl: „Kde jsme to byli? Ano, jistě, u dávání dárků. Což mi připomíná: co se stalo s mým prstenem, Frodo, který jsi odnesl?“

„Ztratil jsem ho, můj milý Bilbo,“ řekl Frodo. „Zbavil jsem se ho, víš.“

„To je škoda,“ řekl Bilbo. „Rád bych ho zas viděl. Ale ne, já jsem přece hlupák! Kvůli tomu jsi přece šel, ne? Aby ses ho zbavil. Ale je to všechno tak spleť, protože se do toho zamíchalo tolik jiných věcí: Aragornovy záležitosti, Bílá rada, Gondor, koně a jezdcí, Jižani, olifanti - opravdu jsi ho viděl, Same? - a jeskyně a věže a zlaté stromy a kdovíco ještě.“

Zřejmě jsem se ze svého výletu vracel moc přímo. Myslím, že mě mohl Gandalf trochu provést po světě. Ale to by zas bylo po dražbě, než bych se vrátil, a měl bych ještě víc potíží, než jsem měl. Stejně už je pozdě a opravdu si myslím, že je mnohem příjemnější sedět tu a nechat si to vypravovat. U ohně je moc útulno a jídlo je náramně dobré, a když chceš elfy, tak jsou po ruce. Co víc si může jeden přát?

*Cesta jde pořád dál a dál,
kupředu, pryč jde od mých vrat.
Daleko už mi utekla
a já bych raději šel spát.*

*At' jiní jdou tou dlouhou cestou
na nová, vlastní putování,
mě nohy do hostince nesou,
kde čeká dlouhé klidné spaní. “*

Když Bilbo zamumlal poslední slova, hlava mu padla a tvrdě usnul.

Večer v pokoji se prohluboval a oheň hořel jasněji, dívali se na Bilba, jak spí, a viděli, že jeho tvář je usměvavá. Chvilí seděli mlčky, pak se Sam rozhlédl po pokoji, na kmitavé stíny na zdech, a tiše řekl:

„Myslím, pane Frodo, že toho moc nenapsal, co jsme byli pryč. Náš příběh už teď nenapíše.“

Nato Bilbo otevřel jedno oko, skoro jako by ho zaslechl. Pak se probral. „Vidíte, jak začínám být ospalý,“ řekl. „A když mám čas psát, už mě doopravdy těší psát jen poezii. Co myslíš, Frodiku, vadilo by ti moc, kdybys to trochu urovnal, než půjdeš? Posbírej mé poznámky, papíry a taky deník a vezmi je s sebou, jestli chceš. Víš, nemám moc času na výběr a na pořádání a tak. At' ti Sam pomůže, a až to dostaneš do nějaké podoby, přijď zas a já to přehlédnu. Nebudu moc kritizovat.“

„Ale samozřejmě,“ řekl Frodo. „A samozřejmě, že zas přijdu a brzo, už to nebude nebezpečné. Teď vládne opravdový král a zanedlouho udělá na silnicích pořádek.“

„Děkuju, můj milý!“ řekl Bilbo. „To mi ohromně ulehčíš.“ A s tím zase tvrdě usnul.

Druhý den se Gandalf a hobiti rozloučili s Bilbem v jeho pokoji, protože venku bylo chladno, pak dali sbohem Elrondovi a celé jeho domácnosti.

Když stál Frodo na prahu, Elrond mu popřál šťastnou cestu, požehnal mu a řekl:

„Myslím, Frodo, že se možná nebudeš muset vracet, ledaže by ses vracel hodně brzy. Asi touto dobou, až bude listí zlátnout, hledej Bilba v lesích Kraje. Já budu s ním.“

Ta slova nikdo jiný neslyšel a Frodo si je nechal pro sebe.

DOMŮ

Konečně obrátili hobiti tváře k domovu. Dychtili teď zase vidět Kraj, zprvu však jeli pomalu, protože Frodovi nebylo dobře. Když přijeli k Bruinenskému brodu, zastavil a nechtělo se mu vjet do proudu, a ostatní si všimli, že jeho oči jako by na chvíli neviděly ani je, ani okolí. Celý den mlčel. Bylo šestého října.

„Máš bolesti, Frodo?“ řekl tiše Gandalf, který mu jel po boku.

„Vlastně ano,“ řekl Frodo. „To rameno. Rána bolí a vzpomínka na tmu mě tíží. Je to dnes rok.“

„Je to zlé. Některé rány se nedají úplně vyléčit,“ řekl Gandalf.

„Bojím se, že s těmi mými to tak bude,“ řekl Frodo. „Nejde se doopravdy vrátit. Přijedu sice do Kraje, ale nebude mi připadat stejný, protože já nebudu stejný. Jsem raněn nožem, sosákem, zuby a dlouhým břemenem. Kde najdu odpočinek?“

Gandalf neodpověděl.

Během dalšího dne bolest a nevolnost pominuly a Frodo byl zase veselý, tak veselý, jako by si nepamatoval černý včerejšek. Potom ubíhala cesta dobře a dny rychle mýjely, jeli totiž pohodlně a často otáleli v líbezně lesnaté krajině, kde listí v podzimmím slunci rudlo a zlátlo. Posléze dojeli k Větrovu, blížil se večer a stín kopce ležel temně přes silnici. Frodo prosil, aby si pospíšili, a nechtěl se na kopec ani podívat, projel jeho stínem se sklopenou hlavou a s pláštěm těsně přitáženým k tělu. Tu noc se počasí změnilo a ze západu zavál vítr obtěžkaný deštěm. Dul hlasitě a studeně a žluté listí kroužilo ve vzduchu jako ptáci. Když dojeli do Hustolesa, větve byly už téměř holé a Hůrecký kopec jim halila veliká záclona deště.

Tak na sklonku bouřlivého a mokrého večera na konci října dojele pět cestovatelů stoupající silnicí k Jižní bráně Hůrky. Brána byla zamčená, hustý déšť jim bil do tváří a na temnicí obloze se proháněly nízké mraky, a srdce jim poněkud pokleslo, protože očekávali lepší uvítání.

Když dlouho volali, vyšel konečně vrátný a viděli, že nese pořádný klacek. Pohlédl na ně se strachem a podezřením, ale když viděl, že je to Gandalf a jeho společníci jsou hobiti, nehledě na nezvyklé oblečení, rozjasnil se a přivítal je.

„Pojďte dál!“ řekl a odemykal bránu. „Nebudeme si vykládat novinky tady v dešti a v zimě. Je to darebný večer. Ale starý Ječmen vás jistě uvítá u „Poníka“ a tam všechno uslyšíte.“

„A ty tam později uslyšíš všechno, co jsme říkali, a víc,“ zasmál se Gandalf. „Co je s Jindrou?“

Vrátný se zamračil. „Je pryč,“ řekl. „Ale radši se zeptejte Ječmínka. Dobrou noc!“

„Dobrou noc přejeme!“ řekli a projeli. Pak si všimli, že za živým plotem postavili u cesty dlouhý nízký barák, z něhož vyšla řada mužů a zírá na ně přes plot. Když dojeli k domku Vilíka Potměchutě, viděli, že živý plot je odraný a neudržovaný a okna jsou zatlučená.

„Myslíš, že jsi ho tím jabkem zabil, Same?“ řekl Pipin.

„To nedoufám, pane Pipine,“ řekl Sam. „Ale rád bych věděl, co se stalo s tím nešťastným poníkem. Mokrát jsem na něho myslel, když tam ti vlci tak vyli a vůbec.“

Konečně dojeli ke „Skákavému poníkovi“ a aspoň tam to vypadalo zvenčí stejně, za červenými záclonami bylo v dolních oknech světlo. Zazvonili, Nob přišel ke dveřím, otevřel na škvírku a vykoukl, a když je viděl stát pod lampou, překvapeně vykřikl:

„Pane Máselníku! Pane Máselníku! Vrátili se!“

„Jo? Já je naučím!“ ozval se Máselník a vyřítil se s klackem v ruce. Ale když viděl, o koho jde, zůstal stát a černý mrak na jeho tváři se proměnil v úžas a potěšení.

„Nobe, ty kudrnatěj ňoumo!“ zvolal. „To nemůžeš staré přátele pořádně pojmenovat? Nemáš mě tak děsit v dnešních časech. No toto! A odkudpak jste přijeli? Vůbec jsem nečekal, že vás ještě někdy uvidím, to tedy ne, odejít do Divočiny s tím Chodcem a kolem tamti Černí. Ale jsem náramně rád, že vás vidím, a nikoho víc než Gandalfa. Pojďte dál! Pojďte dál! Stejně pokoje jako posledně? Jsou volné. Vlastně, dneska jsou volné skoro všechny pokoje, to vám nebudu tajit, protože na to stejně brzo přijdete. A uvidím, co se dá sehnat k večeři, hned to bude, ale chybí mi personál. Hej, Nobe, ty lenochode! Řekni

Bobovi! Ach, já zapomínám, Bob je pryč: chodí teď na noc domů. Tak zaveď hostům poníky do stáje, Nobe. A vy si jistě odvedete koně do stáje sám, Gandalfé. Znamenité zvíře, jak jsem říkal, když jsem ho viděl poprvé. Tak pojd'te dál! Jako doma!“

Pan Máselník rozhodně nezměnil svůj způsob řeči a pořád, zdálo se, žil ve svém udýchaném shonu. A přece kolem nebyl skoro nikdo a všude bylo ticho, ze sálu bylo slyšet tlumené mumlání dvou tří hlasů. A když viděli tvář hostinského víc zblízka, ve světle dvou svíček, které rozsvítil a nesl před nimi, vypadala dost zvrásněná a ustaraná.

Vedl je chodbou do salónku, kde byli oné podivné noci víc než před rokem, šli tam trochu zneklidněni, protože jim bylo zřejmé, že Ječmínek statečně zastírá nějaké obtíže. Už to nebylo jako dříve. Neříkali však nic a čekali.

Jak předpokládali, pan Máselník přišel po večeři do salónku přesvědčit se, jestli byli se vším spokojeni. A byli: pivo a jídlo se u „Poníka“ rozhodně nijak nezhoršilo. „Neodvážím se vás teď zvát do sálu,“ řekl Máselník. „Musíte být unavení a stejně tu dnes večer není velká návštěva. Ale kdybyste mi mohli půlhodinku věnovat, než si půjdete lehnout, moc rád bych si s vámi popovídal v klidu a o samotě.“

„Přesně to bychom také rádi,“ řekl Gandalf. „Nejsme unavení. Nijak jsme se nehnali. Byli jsme zmoklí, prochladlí a hladoví, ale z toho všeho jste nás vyléčil. Tak se posaďte! A máte-li trošku dýmkového koření, budeme vám blahorečit.“

„Kdybyste chtěli cokoliv jiného, byl bych radši,“ řekl Máselník. „To je zrovna, čeho se nedostává, protože máme jen tolik, kolik vy-
pěstujeme sami, a to nestačí. Z Kraje dneska nic nedostáváme. Ale pokusím se.“

Když se vrátil, přinesl jim smotek nenařezaného listí, který by jim stačil na dva dny, „Jižní vršek,“ řekl, „nejlepší, co máme, ale Jižní čtvrtce se to nevyrovná, jak jsem vždycky říkal, přestože ve většině věcí jsem s prominutím pro Húrku.“

Usadili ho do velkého křesla u ohně z polínek, Gandalf se posadil na druhou stranu a hobiti na nízké židličky mezi nimi, povídali si mnoho půlhodin a vyměnili si všechny novinky, které chtěl Máselník slyšet a sdělit. Většina toho, co vyprávěli, byla pro hostitele prostě divná a nepochopitelná a daleko přesahovala jeho představivost, ne-

vyvolala vlastně jiný komentář než: „Nepovídejte,“ což opakoval často, přestože si očividně přál pravý opak. „Nepovídejte, pane Pytlíku, nebo pane Podhorský? Všechno se mi plete. Nepovídejte, pane Gandalfé! No tohle! Kdo by si to byl pomyslel za našich časů!“

Sám toho ale navykládal hodně. Vůbec to není dobré, řekl, a obchod nejde ani obstojně, je rovnou prašpatný. „Dneska nikdo zvenčí o Hůrku ani nezavadí,“ říkal. „A zdejší, ti většinou sedí doma a dveře mají na závoru. To všechno vzešlo z těch přivandrovalců a tuláků, co začali přicházet loni zdola po Zelené cestě, jak si možná vzpomínáte, později jich přišlo víc. Někteří byli jenom chudáci a utíkali před těžkostmi, ale většinou to byli špatní lidi, samá zlodějina a neřádstvo. A mrzutosti byly i tady v Hůrce, a ošklivé. Víte, že jsme měli opravdovou bitku a byli tady i zabití, dočista zabití? To mi věřte.“

„To věřím,“ řekl Gandalf. „Kolik?“

„Tři a dva,“ řekl Máselník a myslel velké a malé. „Chudák Matěj Vřesík a Rudla Jabloňka a malý Tomík Trnka z druhé strany Kopce, a Vilda Stránský seshora a jeden Podhorský ze Špalíčku, samý dobrý chlap a je jich škoda. A Jindra Kozílist, co býval u Západní brány, a Vili Potměchuť, ti se postavili na stranu cizích a odešli s nimi, a já jsem přesvědčen, že je sem pustili. Tu noc, co se bojovalo, myslím. A to bylo po tom, co jsme jim ukázali dveře a vyhodili je: to se stalo koncem roku, a ta bitka byla na začátku nového roku, po tom velkém sněžení.“

A teď se z nich stali lupiči a potloukají se venku, schovávají se v lesích za Podlesím a nahoře v divočině na severu. Řekl bych, že je to trošku jako za starých zlých časů, co se o nich vypravuje. Silnice není bezpečná, nikdo nechodí daleko a lidi zamykají časně. Musíme držet hlídky okolo celého plotu a v noci stavíme k bráně spoustu mužských.“

„Nás tedy nikdo neobtěžoval,“ řekl Pipin, „a jeli jsme pomalu a nedrželi hlídky. Mysleli jsme, že jsme nechali všechny mrzutosti za sebou.“

„To teda ne, pane, škoda,“ řekl Máselník. „Ale není divu, že vás nechali na pokoji. Na ozbrojené lidi se neodváží, když mají meče a přílby a štíty a všecko. To by si rozmysleli. A musím říct, že když jsem vás viděl, trochu mě to zarazilo.“

Tu si hobiti náhle uvědomili, že lidé na ně hleděli s ohromením ne z překvapení, že se vrátili, ale spíš z údivu nad jejich výstrojí. Sami tak uvykli válce a jízdě v uspořádaném oddílu, že docela zapomněli, že lesklé brnění vykukující pod pláštěm, přilby Gondoru a Marky a vznešené erby na štítech budou v rodné zemi vypadat cizokrajně. I Gandalf teď jel na svém vysokém šedém koni celý v bílém, s přehozeným velikým modrostříbrným pláštěm a po boku měl dlouhý meč Glamdring.

Gandalf se zasmál. „No dobře,“ pravil, „když se bojí jenom nás pěti, tak to jsme na cestách potkali horší nepřátele. Ale aspoň vám dají v noci pokoj, dokud se tu zdržíme.“

„Jak dlouho?“ řekl Máselník. „Nezapírám, že bychom si vás tu rádi chvílku nechali. Víte, my na takové mrzutosti nejsme zvyklí a Hraničáři prý všichni odešli. Myslím, že jsme doteďka pořádně nechápali, co pro nás dělali. Přišly sem totiž horší věci než lupiči. V zimě vyli kolem plotu vlci. A v lesích chodí něco temného a strašného, z čeho tuhne krev v žilách. Je to hrozně zneklidňující, jestli mi rozumíte.“

„To bych řekl,“ pravil Gandalf. „Skoro všechny země byly v poslední době zneklidněné, a hodně zneklidněné. Ale potěšte se, Ječmínku! Byli jste na pokraji velkých mrzutostí a rád slyším, že jste nezapadli hloub. Ale přicházejí lepší časy. Možná lepší, než jaké vůbec pamatujete. Hraničáři se už vrátili. Jeli jsme zpátky s nimi. A je zase král, Ječmínku. Brzy sem obrátí pozornost. Pak se Zelená cesta otevře a jeho posli přijedou na Sever a budou jezdit sem a tam a vyženou zlé stvůry z pustých zemí. Ano, po čase už pusté nebudou, a tam, kde bývala divočina, budou lidé a pole.“ Pan Máselník zavrtěl hlavou. „Když bude na silnicích pár slušných lidí, to neuškodí,“ řekl. „Ale o žádnou další sebranku darebáků nestojíme. A nechceme v Hůrce žádné cizí lidi a kolem Hůrky taky ne. Chceme, aby nás nechali na pokoji. Nestojím o to, aby se mi tu utábořila banda cizinců, uvelebila se tady a přeorala divočinu.“

„Nechají vás na pokoji, Ječmínku,“ řekl Gandalf. „Mezi Želízí a Šeravou je místa dost pro celé říše, i na pobřežích jižně od Brandyvíny, a nikdo nemusí bydlet na kolik dní jízdy od Hůrky. Dál na severu kdysi žila spousta lidí, sto mil a víc odtud, na konci Zelené cesty: na Severních vrších a u Soumračného jezera.“

„Nahoře u Valu mrtvých?“ řekl Máselník a tvářil se ještě nedůvěřivěji. „To je prý strašidelná země. Tam by šel leda loupežník.“

„Chodí tam Hraničáři,“ řekl Gandalf. „Říkáte Val mrtvých. Tak se mu říká už dlouhá léta, ale jeho pravé jméno, Ječmínku, je Fornost Erain, královská Severka. A král tam zas jednoho dne přijde a pak tudy budou projíždět krásní lidé.“

„No, to už zní nadějněji,“ řekl Máselník. „A určitě to bude dobré pro obchod. Pokud nechá Hůrku na pokoji.“

„Nechá,“ řekl Gandalf. „Zná ji a má ji rád.“

„Ano?“ řekl Máselník a vypadal zmateně. „Nechápu ovšem, proč by měl, když sedí na svém parádním křesle na svém velikém hradě stovky mil odtud. A popíjí víno ze zlatého poháru, nedivil bych se. Co je pro něho „Poník“ nebo holbička piva? Ale že mám dobré pivo, Gandalfé! Je neobyčejně dobré od té doby, co jste loni na podzim přišel a vložil na ně dobré slovo. A řeknu vám, že to byla v tom trápení útěcha.“

„Jo!“ řekl Sam. „Ale on říká, že vaše pivo je vždycky dobré.“

„On říká?“

„Samozřejmě. Vždyť je to Chodec. Hlava Hraničářů. Copak vám to ještě pořád nedošlo?“

Konečně mu to došlo a Máselníkova tvář předvedla ukázkový úžas. Oči se mu v široké tváři zakulatily, jeho ústa se otevřela dokořán a zalapal po dechu. „Chodec!“ vykřikl, když zase popadl dech. „Ten, s korunou a se zlatým pohárem a vůbec? Kam jsme to přišli?“

„Rozhodně k lepším časům pro Hůrku,“ řekl Gandalf.

„To tedy doufám,“ řekl Máselník. „Tak tohle bylo nejpříjemnější povídání za pěkně dlouhý čas. Nezapírám, že budu dnes v noci spát klidněji a s lehčím srdcem. Dali jste mi toho pěknou spoustu na přemýšlení, ale nechám si to na zítra. Jdu do postele a nepochybuju, že i vy si rádi lehnete. Hej, Nobe!“ zavolal cestou ke dveřím.

„Nob!“ řekl a pleskl se do čela. „Co mi to jen připomíná?“

„Doufám, že jste nezapomněl na další dopis, pane Máselníku?“ řekl Smíšek.

„Ale pane Brandoráde, to mi nepřipomínejte! Vidíte, teď jste mi přetrhl myšlenky. U čeho jsem to byl? Nob, stáj, aha, takhle to bylo. Mám něco, co patří vám. Jestli si vzpomínáte na Viliho Potměchutě a na tu krádež koní: ten poník, co jste ho koupili, tak ten je tady. Vrátil

se sám od sebe, představte si: ale kde byl, to vy víte líp než já. Byl chundelatý jako starý hafan a hubený jako šindel, ale živý. Nob se o něho stará.“

„Cože? Můj Vilík?“ vykřikl Sam. „Jsem já to ale šťastný člověk, ať si Kmotr říká co chce! Další přání se mi splnilo! Kde je?“ A Sam nešel spát, dokud Vilíka nenavštívil ve stáji.

Cestovatelé zůstali v Hůrce celý další den a pan Máselník si večer rozhodně nemohl stěžovat na obchody. Zvědavost překonala všechny strach a měl nabito. Hobiti večer na chvíli ze zdvořilosti zašli do sálu a odpověděli na pěknou řadu otázek. Protože v Hůrce měli dobrou paměť, Froda se mnohokrát ptali, jestli už napsal svou knížku.

„Ještě ne,“ odpovídal. „Vracím se teď domů, abych si srovnal poznámky.“ Slíbil, že pojedná o úžasných událostech v Hůrce, aby dodal zajímavosti knížce, která se zřejmě bude zabývat vesměs odlehlými a nedůležitými záležitostmi „dole na Jihu“.

Pak se někdo z mladších dožadoval písničky. Nato však padlo ticho a zamračili se na něho tak, že výzvu neopakoval. Nikdo si zřejmě nepřál další nekalé události v sále.

Dokud cestovatelé zůstávali v Hůrce, nerušily klid země žádné nepokoje za dne a žádný hluk v noci, dalšího jitra však vstali časně, protože bylo pořád deštivo, takže chtěli být do večera v Kraji a cesta byla dlouhá. Všichni Hůřečtí je šli vyprovázet. Byli ve veselejším rozpoložení než celý rok předtím a ti, kdo ještě cizince neviděli v celé parádě, zírali s otevřenými ústy: na Gandalfa s bílým vousem a na světlo, jež z něho vyzařovalo, jako by modrý plášť byl jen oblak zahalující slunce, a na čtyři hobity jako potulné rytíře ze zapomenutých pohádek. I ty, kdo se smáli řečem o králi, napadlo, že by na nich mohlo být něco pravdy.

„Tak šťastnou cestu a šťastně se vraťte domů!“ řekl pan Máselník. „Měl jsem vás dřív varovat, že v Kraji není všechno v pořádku, jestli je pravda to, co slyšíme. Prý se tam dějí všelijaké věci. Ale smím-li být tak smělý, vrátili jste se jinačí a teď vypadáte na lidi, kteří si umějí poradit s mrzutostmi. Nepochybuju, že to všechno brzo srovnáte. Hodně štěstí! A čím častěji sem přijedete, tím budu radši.“

Rozloučili se s ním a odjeli Západní branou směrem ke Kraji. Poník Vilík byl s nimi a jako předtím nesl spoustu zavazadel, ale klusal vedle Sama a vypadal spokojeně.

„Rád bych věděl, nač starý Ječmínek narážel,“ řekl Frodo.

„Něco z toho dokážu uhodnout,“ řekl Sam zasmušile. „To, co jsem viděl v Zrcadle: stromy pokácené a náš starý kmostr vystěhovaný z ulice. Měl jsem víc spěchat zpátky.“

„A očividně je něco v nepořádku s Jižní čtvrtkou,“ řekl Smíšek. „Všeobecně se nedostává dýmkového koření.“

„Ať je to co chce,“ řekl Pipin, „u kořene to bude mít Lota, tím si můžete být jisti.“

„Loto je v tom hluboko, ale u kořene není,“ řekl Gandalf. „Zapomněli jste na Sarumana. Začal se o Kraj zajímat dřív než Mordor.“

„Vždyť máme s sebou vás,“ řekl Smíšek, „takže se všechno brzo vyjasní.“

„V tuhle chvíli jsem s vámi,“ řekl Gandalf, „ale brzy už nebudu. Nejedu do Kraje. Tamní záležitosti si musíte vyřídit sami, k tomu jste byli vyškoleni. Ještě nechápete? Můj čas minul: už není mým úkolem napravovat věci ani v tom někomu pomáhat. A vy, moji drazí přátelé, žádnou pomoc nepotřebujete. Už jste vyrostli. Ano, vyrostli jste pořádně, patříte mezi velké a už se o nikoho z vás ani trochu nebojím.

Ale jestli to chcete vědět, brzy odbočuji. Chci si pořádně popovídat s Bombadilem: tak, jak jsme si nepopovídali za celý můj čas. On obrůstá mechem a já byl kámen odsouzený ke kutálení. Ale dny mého kutálení končí a teď si budeme mít mnoho co říct.“

Za chvíli byli na tom místě na Východní cestě, kde se rozloučili s Bombadilem, a doufali a napůl čekali, že ho tam uvidí, jak je zdravý při cestě. Nebylo však po něm ani vidu a na Mohylových vrších na jihu ležela šedá mlha a na dalekém Starém hvozdu hluboký závoj.

Zastavili se a Frodo se toužebně zahleděl na jih. „Moc rád bych starého pána zas viděl,“ řekl. „Jakpak se mu asi vede?“

„Stejně dobře jako vždycky, o tom nepochybuji,“ řekl Gandalf. „Docela bezstarostně, a hádal bych, že ho moc nezajímá nic z toho, co jsme udělali nebo viděli, leda snad vaše návštěvy u entů. Možná že později budete mít čas zajít k němu. Ale být vámi, spěchal bych

teď domů, jinak nebudete u Brandyvínského mostu, než zamknou bránu.“

„Ale tam žádná brána není,“ řekl Smíšek, „na Cestě ne, to přece víte docela dobře. Je tam samozřejmě Rádovská brána, ale tou mě pustí kdykoliv.“

„Chceš říct, že tam žádná brána nebyla,“ řekl Gandalf. „Myslím, že teď ji tam najdete. A možná že budeš mít i u Rádovské brány větší potíže, než myslíš. Ale vy to zvládnete. Sbohem, drazí přátelé! Ne naposled, ještě ne. Sbohem!“

Obrátil Stínovlase z Cesty a veliký kůň přeskočil zelený příkop, který běžel podle ní, pak na Gandalfův výkřik odpádl a zmizel směrem k Mohylovým vrchům jako severní vítr.

„Tak jsme zase čtyři, jako jsme spolu vyrazili,“ řekl Smíšek. „Všechny ostatní jsme nechali za sebou, jednoho po druhém. Je to skoro jako sen, který pomalu vybledl.“

„Pro mne ne,“ řekl Frodo. „Já to cítím spíš, jako bychom zase usínali.“

VYMETENÍ KRAJE

Noc už padla, když provlhlí a unavení cestovatelé konečně dojeli k Brandyvíně a našli cestu zatarasenou. Na obou koncích Mostu byla veliká brána s ostrými bodci, viděli také, že na druhé straně řeky je postaveno několik nových domů: byly patrové, s úzkými obdélnými okny, holé a málo osvětlené, velice ponuré a v Kraji cizorodé.

Zabušili na vnější bránu a zavolali, zprvu bez odpovědi, potom k jejich překvapení někdo zatroubil na roh a světla v oknech zhasla. Do tmy zakřičel hlas:

„Kdo je? Jděte pryč! Dovnitř nemůžete. Copak neumíte číst vyhlášku: *Od západu do východu slunce vstup zakázán?*“

„Samozřejmě že to potmě nepřečteme,“ zahulákal Sam. „A jestli mají hobiti z Kraje zůstat venku v mokru v takovouhle noc, tak tu vaši vyhlášku strhnu, jen co ji najdu.“

Nato bouchlo okno a z domu vlevo vyběhl zástup hobitů s lucernami. Otevřeli vzdálenější bránu a pár jich přešlo most. Když viděli cestovatele, vypadali vyděšeně.

„No tak!“ řekl Smíšek, který jednoho hobita poznal. „Jestli mě neznáš, Honzo Křovíku, tak bys měl. Jsem Smíšek Brandorád a rád bych věděl, co se to tu děje a co dělá Radovan, jako jsi ty, tady. Býval jsi u brány Křoví.“

„No ne! Vždyť je to pan Smíšek, no jistě, a celý vystrojený do boje!“ řekl starý Honza. „Vždyť říkali, že jste mrtvý! Podle všech zpráv jste se ztratil ve Starém hvozdě. To jsem rád, že jste přece jenom živý!“

„Tak na mě neciv přes mříže a otevři bránu!“ řekl Smíšek.

„Je mi líto, pane Smíšku, ale máme nařízení.“

„Čí nařízení?“

„Šéfa z Dna pytle.“

„Šéfa? Šéfa? To myslíte pana Lota?“ řekl Frodo.

„Asi, pane Pytlíku, ale musíme teď říkat jenom ‚Šéf.‘“

„Ano?“ řekl Frodo. „To jsem rád, že už si aspoň neříká Pytlík. Ale očividně je nejvyšší čas, aby si to s ním rodina vyřídila a vrátila ho, kam patří.“

Na hobity za branou padlo ticho. „Nemá cenu takhle mluvit,“ řekl jeden. „Doslechne se to. A když budete tak hluční, vzbudíte Šéfova Velkého siláka.“

„My ho vzbudíme tak, že se bude divit,“ řekl Smíšek. „Jestli chcete říct, že ten váš miláček šéfiček najímá darebáky z divočiny, tak jsme přišli v nejvyšší čas.“

Seskočil z poníka, a když ve světle luceren uviděl vyhlášku, strhl ji a hodil přes bránu. Hobiti ucouvli a neměli se k otvírání. „Pojď, Pipine!“ řekl Smíšek. „Dva stačí.“

Smíšek a Pipin přelezli bránu a hobiti utekli. Zazněl další roh. Ve větším domě se v osvětleném vchodu objevila veliká těžká postava.

„Co je to,“ vrčel, když přicházel. „Vloupali jste se přes bránu? Vymázněte, než vám zakroutím krk!“ Pak zůstal stát, protože postřehl záblesk mečů.

„Vilíku Potměchuti,“ řekl Smíšek, „jestli do deseti vteřin neotevřeš bránu, budeš litovat. Vrazím do tebe tohle železo, jestli neposlechneš. A až bránu otevřeš, tak jí projdeš a vícrát se nevrátíš. Jsi darebák a silniční lupič.“

Vilí Potměchuť ucukl, doloudal se k bráně a odemkl ji. „Dej mi klíč!“ řekl Smíšek. Ale darebák mu jej hodil na hlavu a pak se vrhl do tmy. Když míjel poníky, jeden vyhodil a nabral ho v běhu. Vilí vyjekl, utekl do noci a vícrát o něm neslyšeli.

„Dobrá práce, Vilíku,“ řekl Sam a myslel tím poníka.

„Tak to byl ten váš Velký silák,“ řekl Smíšek. „Na Šéfa se podíváme později. Zatím chceme nocleh, a protože jste zřejmě strhli hospodu „U Mostu“ a místo ní postavili tuhle ponurou barabiznu, budete nás muset ubytovat.“

„Je mi líto, pane Smíšku,“ řekl Honza, „ale to se nesmí.“

„Co se nesmí?“

„Brát někoho jen tak do domu, jíst jídlo mimo přiděl a tak,“ řekl Honza.

„Co se to tu děje?“ řekl Smíšek. „Byl snad špatný rok nebo co? Já myslel, že léto bylo krásné a úroda taky.“

„No, rok byl celkem dobrý,“ řekl Honza. „Pěstujeme spoustu potravin, ale nevíme vlastně, co se s nimi děje. To všechno ti „sběrači“ a „rozdělovači“, co obcházejí a počítají a měří a odvázejí do skladů. Víc sbírají, než rozdělují, a většinu zboží víckrát nevidíme.“

„Nechme toho,“ zívá Pipin. „Je to pro mě dneska večer moc únavné. Máme jídlo ve vlastních pytlích. Dejte nám jenom světnici, kde si můžeme lehnout. Bude to pořád lepší než spousta jiných míst, která jsem viděl.“

Hobiti u brány byli pořád nesví, zřejmě se porušoval zase nějaký předpis, ale takovým čtyřem pánovitým cestovatelům se nedalo odporovat, když byli všichni ozbrojeni a dva z nich vypadali neobyčejně velcí a silní. Frodo nařídil opět zamknout bránu. Rozhodně mělo smysl držet stráž, dokud byli kolem darebáci. Pak šli čtyři druhové do hobití strážnice a uvelebili se, jak se dalo. Byla to holá a ošklivá ra-tejna s mrňavým ohništěm, kde se nedalo pořádně zatopit. V horních světnicích byly řádky tvrdých postelí a na každé stěně byla vyhláška a seznam Předpisů. Pipin je strhal. Neměli tam pivo a jídla pramálo, ale s tím, co přinesli a rozdělili cestovatelé, se všichni obstojně najedli, Pipin porušil Předpis 4 tím, že přiložil velkou část přídelu dříví na druhý den.

„A co takhle zakouřit si, zatímco budete vykládat, co se dělo v Kraji?“ řekl.

„Dýmkové koření teď vůbec není,“ řekl Honza, „teda jenom pro Šéfovy mužské. Zdá se, že všechny zásoby jsou pryč. Slyšeli jsme, že ho vozili celé fůry po staré silnici z Jižní čtvrtky ke Kamennému brodu. To bylo někdy koncem loňského roku, když jste odešli. Ale už předtím chodilo pryč, po malých dávkách. Ten Loto -“

„Hele, zavři klapačku, Honzo Křovíku!“ zvolalo několik jiných. „Víš, že se takhle mluvit nesmí. Šéf to uslyší a budeme mít všichni mrzutosti.“

„Neslyšel by nic, kdyby mezi váma nebyli slídilové!“ opáčil Honza rozohněně.

„No tak, no tak!“ řekl Sam. „To úplně stačí. Já už víc slyšet nechci. Žádné uvítání, žádné pivo, žádné kouření, a místo toho spousta předpisů a skřetích řečí. Doufal jsem, že si odpočinu, ale vidím, že

nás čeká práce. A mrzutosti. Pojd'me se na to vyspat a do zítřka na to zapomeňme!“

Nový „Šéf“ měl zřejmě prostředky, jak získávat zprávy. Od Mostu ke Dnu pytle bylo dobrých čtyřicet mil, ale někdo tu cestu vykonal nakvap. Tak byli Frodo a jeho přátelé brzy odhaleni.

Nedělali si žádné určité plány, ale mlhavě pomýšleli na to, že nejdřív půjdou všichni společně do Studánek a chvíli si tam odpočinou. Když ale teď viděli, jak se věci mají, rozhodli se jet rovnou do Hobitína. Druhý den tedy vyrazili po silnici a vytrvale se kodrcali vpřed. Vítr ustal, ale obloha byla šedivá. Země vypadala tesklivě a opuštěně, bylo ovšem prvního listopadu a podzim se skláněl. Přesto se zdálo, že hoří nezvyklé množství ohňů, a z mnoha okolních míst se zvedal kouř. Veliký mrak se vznášel v dálce směrem k Zálesí.

Jak padal večer, blížili se k Žabovřeskům, vesnici přímo u silnice asi dvaadvacet mil od Mostu. Chtěli tam přenocovat, „Plovoucí kláda“ v Žabovřeskách byla dobrá hospoda. Když ale dojeli k východnímu konci vesnice, narazili na závoru s velikou cedulí hlásající PRŮJEZD ZAKÁZÁN, za ní stála veliká tlupa Krajníků s holemi v rukou a pírky za čepicí. Vypadali důležitě a zároveň dost vyděšeně.

„Co to má znamenat?“ řekl Frodo a bylo mu do smíchu.

„Tohle, pane Pytlíku,“ řekl velitel Krajníků, hobit s dvěma pírky. „Jste zatčeni pro vlámání přes bránu, roztrhání Předpisů, útok na vrátne, neoprávněný vstup na pozemek, přespávání v krajských budovách bez povolení a podplácení strážných jídlem.“

„A co ještě?“ řekl Frodo.

„To bude stačit,“ řekl velitel Krajníků.

„Můžu ještě přidat, kdybyste chtěl,“ řekl Sam. „Nadávání Šěfovi, přání dát mu jednu do jeho uhrovaného nosu, názor, že vy Krajníci vypadáte jako banda hňupů.“

„No tak, pane, to by stačilo. Šéf nařizuje, abyste s námi šli pokojně. Odvedeme vás do Povodí a předáme Šěfovým silákům, a až bude soudit váš případ, můžete se vypovídat. Ale jestli nechcete sedět v Zamčených dírách déle, než vám bude milo, zkrátíl bych to.“

K značnému úžasu Krajníků zařval Frodo i jeho společníci smíchem. „Neblázněte!“ řekl Frodo. „Jedu si, kam chci, a kdy chci. Ná-

hodou mám nějaké jednání v Dnu pytle, ale jestli trváte na tom, že půjdete taky, je to vaše věc.“

„Tak dobře, pane Pytlíku,“ řekl velitel a odstrčil závoru. „Ale nezapomeňte, že jsem vás zatkl.“

„Nezapomenu,“ řekl Frodo. „Nikdy. Ale možná že vám to odpustím. Ale dneska dál nejedu, takže vám budu zavázán, když mě laskavě odvedete k Plovoucí kládě.“

„To nemůžu, pane Pytlíku. Hospoda je zavřená. Na druhém konci vesnice je dům Krajníků. Zavedu vás tam.“

„Tak dobře,“ řekl Frodo. „Běžte a my půjdeme za vámi.“

Sam si zatím měřil Krajníky od hlavy k patě a vyhlédl si jednoho, kterého znal. „Hej, pojď sem, Járo Kutloušku!“ zavolal. „Chci si s tebou promluvit.“

Krajník Kutloušek pohlédl na svého velitele (který vypadal rozloženě, ale neodvážil se zasáhnout), zůstal pozadu a kráčel vedle Sama, který sesedl z poníka.

„Koukej, ptáčku jarabáčku!“ řekl Sam. „Ty jsi z Hobitína a měl bys mít trochu rozumu. Proč chodíš přepadat pana Froda a tak? A co ty řeči, že je hospoda zavřená?“

„Všecky jsou zavřené,“ řekl Jára. „Šéf si na to nepotrpí. Aspoň tím to začalo. A nestrpí, aby si lidi chodili jen tak, když chtějí nebo musejí, tak nezbyvá, než aby šli do domu Krajníků a vysvětlili, co tam pohledávají.“

„Měl by ses stydět, že máš něco společného s takovým nesmyslem,“ řekl Sam. „Míval jsi sám radši hospodu zevnitř než zvenčí. Byl jsi tam každou chvíli, služba neslužba.“

„A byl bych pořád, Same, kdybych mohl. Ale nebuď na mě zlý. Co můžu dělat? Víš, že jsem šel dělat Krajníka před sedmi lety, než tohle všecko začalo. Dalo mi to možnost chodit po kraji a vidět lidi a slyšet, co je nového, a hledat, kde mají dobré pivo. Ale teď je to jiné.“

„Ale můžeš toho nechat, přestat krajníkovat, když to přestalo být slušné zaměstnání,“ řekl Sam.

„Nesmíme,“ řekl Jára.

„Jestli ještě mockrát uslyším *nesmíme*,“ řekl Sam, „tak se rozlobím.“

„Nemůžu říct, že bych to nerad viděl,“ snížil Jára hlas. „Kdybysme se rozzlobili všichni najednou, něco by se dalo dělat. Ale ti siláci, Same, ti Šéfovi siláci. Posílá je všude, a když někdo z nás malých trvá na svých právech, tak ho odvedou do Zamčených děr. Jako prvního sebrali starého Knedlíka, starého Vildu Bělonožku, starostu, a potom jich sebrali mnohem víc. Je to čím dál horší. Teď je často tlučou.“

„Tak proč za ně děláš jejich práci?“ řekl Sam pohněvaně. „Kdo tě poslal do Žabovřesk?“

„Nikdo. Bydlíme tu v domě Krajníků. Jsme teď První oddíl Východní čtvrtky. Celkem jsou Krajníků stovky a chtějí jich ještě víc, když jsou ty nové předpisy. Většina jich tam je proti své vůli, ale všichni ne. I v Kraji jsou takoví, kteří se rádi starají o cizí věci a mají velkou hubu. A jsou i horší: pár jich špehuje pro Šéfa a jeho siláky.“

„Aha! Tak jste se tedy o nás dověděli?“

„Přesně tak. My teď nic posílat nesmíme, ale oni používají starou Rychlou poštu a na různých místech mají postavené běžce. V noci přiběhl jeden z Bělobrázdy s „tajnou zprávou“ a jiný ji nesl odtud dál. A odpoledne přišla zpátky zpráva, že máte být zatčeni a odvedeni do Povodí, ne rovnou do Zamčených děr. Šéf vás chce zřejmě vidět hned.“

„Až s ním pan Frodo skončí, už tak chtivý nebude,“ řekl Sam.

Dům Krajníků v Žabovřeskách byl stejně špatný jako u Mostu. Byl přízemní, ale měl stejná úzká okna a postaven byl z ošklivých, špatně kladených bledých cihel. Uvnitř bylo vlhko a ponuro a večeri podávali na dlouhém holém stole, který týdný nikdo nedrhl. Jídlo si lepší prostředí nezasloužilo. Cestovatelé byli rádi, když šli pryč. Do Povodí bylo asi osmnáct mil a vyrazili v deset hodin dopoledne. Mohli vyjet dřív, jenže otálení očividně rozčilovalo velitele Krajníků. Vítr od západu se přestěhoval na sever a ochlazoval se, ale déšť ustal.

Z vesnice vyjela dosti žertovná kavalkáda, ačkoli těch pár lidiček, kteří se přišli podívat, jak jsou cestovatelé „vystrojení“, vypadalo, že neví, jestli se smí smát. Tucet Krajníků měl dělat „věžňům“ doprovod, ale Smíšek je přiměl, aby pochodovali napřed, kdežto Frodo s přáteli jel za nimi. Smíšek, Pipin a Sam pohodlně seděli a smáli se, povídali a zpívali, kdežto Krajníci tlapali pěšky a snažili se vypa-

dat přísně a důležitě. Frodo však mlčel a vypadal vcelku smutně a zamyšleně.

Poslední, koho míjeli, byl statný děda stříhající plot. „Nazdar, nazdar!“ uchichtl se. „Kdo vlastně koho zatkl?“

Dva z Krajníků okamžitě vybočili z řady a šli k němu. „Veliteli!“ řekl Smíšek. „Naříd' těm svým chlapům, aby se okamžitě vrátili, jestli nechceš, abych si to s nimi vyřídil sám!“

Oba hobiti se na ostré velitelovo slovo mrzutě vrátili. „A teď běžte!“ řekl Smíšek. Od té chvíle cestovatelé dbali, aby poníci běželi hezky zčerstva a Krajníci museli jít co nejrychleji. Vyšlo slunce a navzdory lezavému větru se brzy potili a funěli.

U Tříčtvrtkového kamene to vzdali. Urazili skoro čtrnáct mil s jedinou zastávkou v poledne. Byly tři hodiny. Měli hlad, pořádně je bolely nohy a nemohli vydržet to tempo.

„Tak přijďte, jak to stihnete!“ řekl Smíšek. „My jedeme dál.“

„Měj se, ptáčku jarabáčku!“ řekl Sam. „Budu tě čekat před „Zeleným drakem“, jestli jsi nezapomněl, kde to je. Neloudej se!“

„Rušíte vazbu, víte to?“ řekl velitel zbědovaně, „a já za to nejsem odpovědný.“

„My toho ještě zrušíme a nebudeme chtít, abyste za to odpovídal,“ řekl Pipin. „Hodně štěstí!“

Cestovatelé klusali dál, a když se slunce sklánělo k dalekým Bílým vrchům na západním obzoru, dojeli do Povodí k širokému rybníku. A tam je potkala první opravdu bolestná rána. Tohle byl Frodův a Samův vlastní kraj a teď přišli na to, že jim na něm záleží víc než na všech ostatních končinách světa. Mnoho domů, které znávali, zmizelo. Některé, jak se zdálo, byly spáleny. Příjemná řada starých hobitích nor v břehu na severní straně rybníka byla opuštěná a zahrádky, které kdysi vesele sbíhaly ke kraji vody, byly zarostlé plevelem. Horší bylo, že kolem rybníka, tam, kde hobitínská silnice běžela blízko břehu, byla celá řada ošklivých nových domů. Stávala tam alej stromů. Všechny byly pryč. A když zaraženě vzhledli k Dnu pytle, spatřili v dálce veliký cihlový komín. Vypouštěl do večerního vzduchu černý kouř.

Sam byl bez sebe. „Jedu rovnou dál, pane Frodo!“ křikl. „Chci vidět, co se tu děje. Chci najít Kmotra.“

„Nejdřív bychom měli zjistit, co nás čeká, Same,“ řekl Smíšek.

„Hádám, že ten „Šéf“ bude mít po ruce tlupu darebáků. Radši bychom měli najít někoho, kdo nám řekne, jak to tu vypadá.“

Ale v Povodí byly všechny domy a nory zavřené a nikdo je nevídal. To je zaráželo, ale brzy zjistili příčinu. Když dojeli k „Zelenému draku“, poslednímu domu na hobitínské straně, teď bez života a s vytlučenými okny, zarazil je pohled na půl tuctu velikých ošklivých mužských, jak se opírají o zeď hostince. Šilhali a byli nažloutlí.

„Jako ten kamarádíček Viliho Potměchutě v Hůrce,“ řekl Sam.

„Jako spousta těch v Železném pasu,“ zamručel Smíšek.

Darebáci měli v rukou klacky a za opasky rohy, ale pokud bylo vidět, jiné zbraně neměli. Když cestovatelé projížděli, vyšli ode zdi na silnici a zastoupili jim cestu.

„Kam si myslíte, že jedete?“ řekl ten největší a nejošklivější. „Dál vám cesta nevede. A kde jsou ti miláčkové Krajníci?“

„Však oni dojdou,“ řekl Smíšek. „Možná je trochu bolí nožičky. Slíbili jsme jim, že tu na ně počkáme.“

„Copak jsem to neřikal?“ obrátil se darebák k svým druhům. „Já Šarkanovi říkal, že těm blbečkům se nemá důvěřovat. Měli poslat někoho z nás.“

„A co by v tom bylo za rozdíl, prosím?“ řekl Smíšek. „My v téhle zemi nejsme na lapky zvyklí, ale víme, jak si s nimi poradit.“

„Na lapky?“ řekl muž. „Tak tohle je váš tón? Změňte ho, nebo vám ho změníme sami. Vy mrňouskové začínáte být nějak drzí. Na Pohlavárovo dobré srdce moc nespolehejte, Šarkan už přišel a on bude dělat, co Šarkan řekne.“

„A to bude co?“ řekl Frodo klidně.

„Tahle země potřebuje pozvednout a pěkně srovnat,“ řekl darebák, „a Šarkan to udělá, a tvrdě, jestli ho k tomu doženete. Potřebujete většího Pohlavára. A než se rok s rokem sejde, budete ho mít, jestli budete ještě nějaký mrzutosti. Pak něco poznáte, vy krysy.“

„Vskutku? Rád slyším o vašich plánech,“ řekl Frodo. „Jsem právě na cestě k panu Lotovi a možná že o nich rád uslyší.“

Darebák se zasmál. „Loto! Ten je zná. Nedělej si starosti. Ten bude dělat, co mu Šarkan řekne. Protože když dělá Pohlavár mrzutos-

ti, tak ho můžeme vyměnit. Chápeš? A když se mrňouskové cpou, kam nepatří, tak je můžeme odsunout. Chápeš?“

„Ano, chápu,“ řekl Frodo. „Především vidím, že jste tu zaspali. Temná věž padla, co jste odešli z Jihu. Vaše časy skončily a všech ostatních darebáků taky. V Gondoru je král. A Železný pas je zbořen a váš milovaný pán chodí jako žebrák po divočině. Minul jsem ho cestou. Teď budou po Zelené cestě jezdit královi posli, ne strašáci ze Železného pasu.“

Muž na něho civěl a usmíval se. „Žebrák v divočině!“ uškříbl se. „Ano? Jen se naparuj, kohoutku. Ale proto z téhle tučné zemičky nepůjdeme. Už jste tu lenošili dost dlouho. A“ - luskl prsty Frodovi do tváře - „královi posli! Tuhle! Až nějakého uvidím, pak si ho možná všimnu.“

To bylo na Pipina příliš. Myšlenky mu zalétly zpátky na Cormalenské pole a pobouřilo ho, že ten šilhavý lotr oslovil Toho, kdo nesl Prsten, „kohoutku“. Odhodil plášť, tasený meč se zableskl a gondorské stříbro a čern zasvitly, když předjel.

„Já jsem posel krále,“ řekl. „Mluvíš s královým přítelem a s jedním z nejproslulejších lidí na celém Západě. Jsi darebák a hlupák. Klekni na kolena tady na silnici a pros za odpuštění, nebo do tebe vrazím tuhle obří zhoubu!“

Meč se leskl v zapadajícím slunci. I Smíšek a Sam tasili a předjeli podpořit Pipina, Frodo se však nepohnul. Darebové ucouvli. Jejich prací bylo lekat hůrecké sedláky a zastrašovat zmatené hobity. Nebojácní hobiti s jasnými meči a urputnými tvářemi pro ně byli velkým překvapením. A v hlase přítomných byl tón, jaký ještě neslyšeli. Zamrazilo je strachem.

„Jděte!“ řekl Smíšek. „Budete-li ještě někdy obtěžovat tuhle vesnici, bude vás to mrzet.“ Tři hobiti se rozjeli, a tu se darebové obrátili na útěk a běželi nahoru hobitínskou silnicí, v běhu však troubili na rohy.

„Vrátili jsme se na poslední chvíli,“ řekl Smíšek.

„Na nejposlednější chvíličku. Možná pozdě, aspoň na to, abychom zachránili Lota,“ řekl Frodo. „Ubohý hlupák, ale je mi ho líto.“

„Zachránili Lota? Co tím myslíš?“ řekl Pipin. „Zničili ho, řekl bych.“

„Myslím, že to úplně nechápeš, Pipine,“ řekl Frodo. „Loto nikdy nemyslel, že to dopadne takhle. Byl to zlý hlupák, ale teď se chytil. Ti darebáci mají vrch, zabírají, loupí, zastrašují, vládnou si a ničí všechno, jak se jim zlíbí, jeho jménem. A zanedlouho už to nebude ani jeho jménem. Předpokládám, že teď je v Dnu pytle uvězněný a pořádně vyděšený. Měli bychom se ho pokusit osvobodit.“

„Já omdlím!“ řekl Pipin. „Ze všech konců našeho putování je tohle úplně poslední, nač bych pomyslel: že budeme muset bojovat s poloskřety a darebáky v samotném Kraji - abychom osvobodili Uhrovaného Lota!“

„Bojovat!“ řekl Frodo. „Vím, asi k tomu může dojít. Ale pamatuj: hobiti se zabíjet nebudou, i pokud přešli na druhou stranu. Opravdu přešli, myslím, ne jen to, že poslouchají příkazy darebáků, protože jsou vystrašení. Žádný hobit v Kraji nikdy úmyslně nezabil druhého a teď to začít nesmí. A pokud tomu půjde zabránit, nebude se zabíjet vůbec. Ovládejte se a zdržujte své ruce až do posledního okamžiku, pokud to půjde!“

„Ale jestli je tu těch darebáků hodně,“ řekl Smíšek, „bude to určitě znamenat boj. Nezachrániš Lota ani Kraj, když budeš jenom zaražený a smutný, můj milý Frodo.“

„Ne,“ řekl Pipin. „Nebude to tak snadné, vylekat je podruhé. Byli překvapení. Slyšel jsi to troubení? Zřejmě jsou tu další. Budou smělejší, až jich bude víc pohromadě. Měli bychom pomýšlet, kde se schováme na noc. Jsme přece jen pouze čtyři, i když ozbrojení.“

„Já bych měl nápad,“ řekl Sam. „Pojďme ke starému Tomovi Chaloupkovi tamhle na Jižní ulici. Vždycky to byl kus chlapa. A má spoustu kluků a všichni jsou to mí kamarádi.“

„Ne!“ řekl Smíšek. „Nemá cenu se schovávat. Přesně to lidi dělali a to se těm darebákům zrovna líbí. Prostě jich na nás přijde síla, zatlačí nás do kouta a pak nás vyženou nebo nás upálí. Ne, musíme něco udělat hned.“

„A co?“ řekl Pipin.

„Vzbouřit Kraj!“ řekl Smíšek. „Hned! Vzbudit všechny naše lidi. Vidíte, že se jim to všem protiví: všem, až na jednoho dva lumpy a pár hlupáků, kteří chtějí být důležití, ale vůbec nechápou, oč běží. Krajani si žili pohodlně tolik let, že nevědí, co dělat. Potřebují ale jen

škrtnout a hned vzplanou. To musejí Šěfovi siláci vědět. Pokusí se na nás šlápnout a rychle nás zadusit. Máme jen kratičký čas.

Jestli chceš, Same, zaběhni na statek k Chaloupkovi. Ten je tady největší a nejzdatnější. Pojd'me! Zatroubím na rohanský roh a zahraju jim muziku, jakou ještě neslyšeli.“

Rozjeli se zpátky doprostřed vesnice. Tam Sam odbočil a tryskem odjel ulicí na jih k Chaloupkovým. Nedojel daleko, když náhle zaslechl jasné volání rohu zvučet k obloze. Rozlehlo se daleko přes kopec a přes pole, a bylo to tak nutkavé volání, že se málem otočil a hnal se zpátky. Jeho poník se vzepjal a zařičel.

„Běž, hošku, dál!“ zvolal. „Brzo se vrátíme.“

Pak slyšel Smíška, jak mění notu, a vzlétlo Volání Rádovských, až se vzduch třásl.

Vstávat! Vstávat! Oheň! Pomoc! Vražda! Vstávat! Oheň! Vražda! Vstávat!

Za sebou slyšel Sam vřavu hlasů, třesk a bouchání dveří. Před ním vyskakovala v šeru světla, štěkali psi, běžely nohy. Než byl na konci uličky, vstříc se mu hnal sedlák Chaloupka s třemi syny, mladým Tomem, Kvítkem a Jiskrou. V rukou měli sekyry a zastoupili mu cestu.

„Ne, to není žádný z těch darebáků,“ slyšel Sam sedláka. „Podle velikosti je to hobit, ale divně vystrojenej. Hej!“ křikl. „Co jste zač a co se to tu tropí?“

„Sam, Sam Křepelka jsem. Vrátil jsem se.“

Sedlák Chaloupka přistoupil a zíral na něho v soumraku. „No ne!“ zvolal. „Hlas by to byl a obličej nemáš o nic horší, než jsi míval, Same. Ale v tomhle oblečení bych tě na ulici minul. Zdá se, žeš byl někde v cizích zemích. Báli jsme se, že jsi mrtvý.“

„To ne!“ řekl Sam. „Pan Frodo taky ne. Je tu i se svými přáteli. A to se tu tropí. Bouří Kraj. Vyčistíme to tu od těch darebáků i od jejich Šěfa. Zrovna začínáme.“

„Výborně!“ vykřikl sedlák Chaloupka. „Tak to konečně začalo! Celej rok mě svrběly ruce, ale lidi se k ničemu neměli. A musel jsem

myslet na ženu a na Růžu. Ti darebáci se nezastaví před ničím. Ale pojďte, hoši! Povodí je vzhůru. Musíme být při tom!“

„A co paní Chaloupková a Růža?“ řekl Sam. „Neměly by zůstat úplně samy.“

„Je s nima náš Hlaváč. A můžeš mu jít na pomoc, jestli chceš,“ uculil se sedlák Chaloupka. Pak se rozběhl se syny ke vsi.

Sam pospíšil k domu. U velkých okrouhlých dveří stála na schodech paní Chaloupková a Růža a před nimi Hlaváč, v ruce vidle.

„To jsem já,“ křičel Sam, když klusal k nim. „Sam Křepelka! Tak se mě nepokoušej napíchnout, Hlaváči. Stejně mám drátěnou košili.“

Seskočil z poníka a šel po schodech. Mlčky na něho zírali. „Dobrý večer, paní Chaloupková!“ řekl. „Nazdar, Růžo!“

„Nazdar, Same,“ řekla Růža. „Kdes byl? Říkali, že jsi mrtvý, ale já tě čekala od jara. Moc jsi nespěchal, vid’?“

„Možná že ne,“ řekl Sam dotčeně. „Ale teď spěchám. Pouštíme se do těch darebáků a musím zpátky k panu Frodovi. Ale myslel jsem, že se skočím podívat, jak se vede paní Chaloupkové a tobě, Růžo.“

„Máme se dobře, děkujeme,“ řekla paní Chaloupková. „Teda měli bychom se, kdyby nebylo těch zlodějských darebáků.“

„Tak běž!“ řekla Růža. „Když jsi se celý čas staral o pana Froda, proč ho opouštíš, sotva to začíná vypadat nebezpečně?“

To bylo na Sama příliš. Buď by odpovídal týden, nebo vůbec ne. Obrátil se a naskočil na poníka. Ale když odjížděl, Růža seběhla ze schodů.

„Myslím, že vypadáš znamenitě, Same,“ řekla. „Jed’! Ale dej na sebe pozor a vrať se rovnou zpátky, jen co ty darebáky vyřídíš!“

Když se Sam dostal zpátky, našel celou ves zburcovanou. Už se tu vedle odrostlých chlapců shromáždila víc než stovka statných hobitů se sekýrami, těžkými kladivy, dlouhými noži a tlustými tyčemi, pár mělo lovecké luky. Z odlehlejších statků přicházeli pořád další.

Někteří vesničané rozdělali velký oheň, jen tak pro oživení, a také proto, že to Šéf zakázal. Jak se blížila noc, hořel a plál. Jiní na Smíškovy rozkazy stavěli na obou stranách vesnice přes cestu zátarasu. Když přišli Krajníci k dolnímu, oněměli úžasem, ale když viděli,

jak se věci mají, většina jich sundala pířka a připojila se k vzbuřen-
cům. Ostatní se odplížili.

Sam našel Froda a jeho přátele u ohně, jak si povídají se starým
Tomem Chaloupkou a kolem stojí a s obdivem přihlíží dav Povod-
ských.

„A co teď?“ řekl sedlák Chaloupka.

„To vám nepovíme,“ řekl Frodo, „dokud nebudeme vědět víc.
Kolik je tu těch darebáků?“

„Těžko říct,“ řekl Chaloupka. „Střídají se, přicházejí a odcházejí.
Někdy je jich tamhle u Hobitína v barákách na padesát, ale chodí
odtamtud po Kraji krást neboli „sbírat“ jak tomu říkají. Ovšem kolem
toho takzvaného Pohlavára je jich málokdy míň než dvacet. Je ve
Dně pytle, nebo aspoň byl, ale dneska už nevychází ze zahrady.
Vlastně už ho týden nebo čtrnáct dní nikdo neviděl, ale siláci tam
nikoho nepustí.“

„Hobitín ale není jejich jediné sídlo, že?“ řekl Pipin.

„Není, a to je škoda,“ řekl Chaloupka. „Dole na jihu je jich pěk-
ná řádka v Dolanech a u Kamenného Brodu, jak jsem slyšel, a v Zá-
lesí se potloukají další, u Rozcestí mají baráky. A pak jsou tu Za-
mčené díry, jak tomu říkají: staré skladovací tunely ve Velké Kopa-
nině. Udělali z nich vězení pro ty, kdo se jim postaví. Ale počítám, že
celkem jich nebude v Kraji víc než tři stovky, možná míň. Zvládne-
me je, když budeme držet při sobě.“

„Mají zbraně?“ ptal se Smíšek.

„Biče, nože a klacky, to jim na jejich špinavou práci stačí, zatím
víc neukázali,“ řekl Chaloupka. „Ale hádal bych, že mají i jinou vý-
zbroj, kdyby došlo k boji. Někteří rozhodně mají luky. Postříleli pár
našich.“

„Tak vidíš, Frodo!“ řekl Smíšek. „Já věděl, že budeme muset bo-
jovat. Oni s tím zabíjením začali.“

„To přesně ne,“ řekl Chaloupka. „Aspoň ne se střílením. S tím
začali Bralové. Víte, pane Peregrine, váš taťka nikdy nemohl toho
Lota vystát, od samého začátku. Říkal, že jestli má být dneska někdo
šéfem, tak to má být právoplatný vladyka Kraje a žádný povýšenec. A
když na něho Loto poslal své siláky, tak s ním nehnuli. Bralové mají
štěstí, že mají hluboké nory v Zelených kopečkách, Velké Pelouchy a
vůbec, a ti darebové na ně nemůžou, a oni si dareby do země nepustí.

Když tam přijdou, Bralové je honí. Bralové tři z nich odstřelili za potulku a loupeže. Pak začali být ti darebáci oškliví. A Bralsko důkladně střeží. Dovnitř ani ven se nikdo nedostane.“

„Ať žijou Bralové!“ Křikl Pipin „Ale teď se zas někdo dovnitř dostane. Jedu do Pelouchu. Pojede se mnou někdo do Bralova Měšťce?“

Pipin odjel s púltuctem mladíků na ponících. „Uvidíme se brzy!“ křikl. „Přes pole je to jenom nějakých čtrnáct mil. Ráno přivedu vojsko Bralů.“ Smíšek za nimi zatroubil fanfáru, když odjížděli do houstnoucí noci. Lidé jásali.

„Ale stejně bych byl rád,“ řekl Frodo všem, kdo byli poblíž, „kdyby se nezabýjelo, ani ty darebáky ne, leda z nutnosti, aby nemohli ublížit hobitům.“

„Dobře,“ řekl Smíšek. „Ale počítám, že nás každou chvíli přijde navštívit ta hobitínská tlupa. Nepřijdou si jen popovídat. Pokusíme se to s nimi vyřídít suchou cestou, ale musíme být připraveni na nejhorší. Já mám plán.“

„Výborně,“ řekl Frodo. „Zaříd' to.“

V tu chvíli přiběhli hobiti, které poslali směrem k Hobitínu. „Už jdou!“ řekli. „Něco přes dvacet. Ale dva šli přes pole na západ.“

„To asi na Rozcestí,“ řekl Chaloupka, „pro další tlupu. Ale to je patnáct mil tam, patnáct zpátky. Pro tuhle chvíli si s nimi nemusíme dělat starosti.“

Smíšek odpěchal vydat rozkazy. Sedlák Chaloupka vyklidil ulici - poslal dovnitř všechny kromě starších hobitů, kteří měli zbraně. Dlouho čekat nemuseli. Brzy zaslechli hlučné hlasy a pak dupot těžkých nohou. Vzápětí scházela po silnici celá četa darebů. Uviděli zátaras a zasmáli se. Neuměli si představit, že by se v té zemičce vůbec někdo mohl postavit dvaceti chlapům.

Hobiti otevřeli zátaras a ustoupili stranou. „Děkujeme!“ ušklebovali se muži. „Teď běžte domů do postele, než vám našleháme.“ Pak pochodovali ulicí a řvali: „Zhasnout světla! Dovnitř a zůstat tam! Nebo vás padesát odvedeme na rok do Zamčených děr. Zalézt! Pohlavár se začíná zlobit!“

Nikdo si jejich rozkazů nevšímal, ale když darebáci prošli, tiše se za nimi sevřeli a následovali je. Když došli muži k ohni, stál tam osamělý sedlák Chaloupka a hřál si ruce. „Kdo jsi a co si o sobě mys-

líš?“ řekl vůdce darebů. Sedlák Chaloupka si ho pomalu změřil. „To jsem se chtěl zrovna zeptat vás,“ řekl. „Tohle není vaše země a nikdo tu o vás nestojí.“

„Ale zato o tebe někdo stojí,“ řekl velitel. „My o tebe stojíme. Seberte ho, hoši! Do Zamčenejch děr s ním a dejte mu něco, aby byl zticha!“

Muži udělali krok dopředu a zůstali stát. Okolo nich se zvedl pokřik a náhle si uvědomili, že sedlák Chaloupka není docela sám. Byli obklopeni. Ve tmě na rozhraní světla stál kruh hobitů, kteří se vyplížili ze stínu. Bylo jich na dvě stovky a každý měl nějakou zbraň.

Smíšek předstoupil. „My jsme se už viděli,“ řekl vůdci, „a varoval jsem vás, abyste se sem nevraceli. Varuji vás znovu: stojíte ve světle a míří na vás lučištníci. Jestli se jen prstem dotknete tohoto sedláka nebo kohokoliv jiného, okamžitě vás zastřelí. Odložte všechny zbraně, které máte.“

Vůdce se rozhlédl. Byl v pasti. Ale nezalekl se, když měl za sebou dvacet svých chlapů. Příliš málo toho věděl o hobitech, aby chápal své nebezpečí. Poštil se rozhodl pro boj. Věřil, že prorazit ven bude hračka.

„Na ně, hoši!“ křikl. „Nandejte jim!“

S dlouhým nožem v levé ruce a s klackem v pravé se rozehnal proti kruhu ve snaze prorazit zpátky k Hobitínu. Divoce se obořil na Smíška, který mu stál v cestě. Padl mrtev se čtyřmi šípy v těle.

To ostatním stačilo. Vzdali se. Odebrali jim zbraně, spoutali je dohromady a odpochovali s nimi do prázdné kůlny, kterou sami postavili. Tam jim svázali ruce i nohy, zamkli a postavili stráž. Mrtvého vůdce odvěkli a pohřbili.

„Vypadá to až moc snadně, vidíte?“ řekl Chaloupka. „Říkal jsem, že je dokážeme zvládnout. Potřebovali jsme jen výzvu. Přišli jste v nejvyšší čas, pane Smíšku.“

„Ještě se toho musí udělat víc,“ řekl Smíšek. „Jestli jste počítal dobře, ještě jsme jich nespořádali ani desátek. Ale teď je tma. Myslí, že na další úder budeme muset počkat do rána. Pak musíme navštívit Šéfa.“

„Proč ne hned?“ řekl Sam. „Vždyť je teprve po šesté. A chtěl bych vidět Kmotra. Nevíte, co se s ním stalo, pane Chaloupko?“

„Nemá se ani moc dobře, ani moc špatně,“ řekl sedlák. „Rozkopali Pytlovou ulici, a to byla pro něho těžká rána. Je teď v jednom tom novém domě, co postavili Šěfovi siláci, když ještě trochu pracovali a nejen pálili a kradli, je to sotva míli od Povodí. Ale chodívá ke mne, když mu to vyjde, a já se starám, aby byl živenej líp než někteří jiní chudáci. Samozřejmě je to proti Předpisům. Byl bych ho vzal k sobě, ale to se nesmělo.“

„Moc vám děkuju, pane Chaloupko, a nikdy na to nezapomenu,“ řekl Sam. „Ale chtěl bych ho vidět. Ten Pohlavár a Šarkan by tam mohli do rána něco natropit.“

„Tak dobře, Same,“ řekl Chaloupka. „Vezmi si pár kluků, běž a přiveď ho ke mně domů. Nemusíš chodit kolem starého Hobitína za Vodou. Tuhle Kvítko ti ukáže cestu.“

Sam odešel. Smíšek nastavěl na noc kolem vesnice pozorovatele a k zátarasu strážce. Pak odešel s Frodem k sedláku Chaloupkovi. Seděli s rodinou v teplé kuchyni a Chaloupkovi jim položili několik zdvořilostních otázek o jejich cestách, ale odpovědi skoro neposlouchali: mnohem víc je zajímaly události v Kraji.

„Všechno začalo Uhříkem, jak mu říkáme,“ řekl sedlák Chaloupka, „a začalo to, jak jste odešel, pane Frodo. Ten měl ale divný nápady, Uhřík. Vypadalo to, že chce všecko mít a všemu poroučet. Brzo vyšlo najevo, že už mu toho patří víc, než mu bylo zdrávo, a pořád shraboval další, záhada ovšem byla, kde bere peníze: mlýny a sladovny a hospody a statky a pole listí. Piskařův mlejn koupil, jak to vypadá, ještě než přišel do Dna pytle.“

Začínal samozřejmě s velkým majetkem v Jižní čtvrtce, co zdědil po tátovi, a prodával zřejmě spoustu nejlepšího listí a už rok nebo dva ho tiše posílal pryč. Ale loni koncem roku začal odesílat celý náklady zboží, nejen listí. Věci se začínalo nedostávat, a to šla zima. Lidi se zlobili, ale on měl svou odpověď. Přišla spousta siláků, většinou darebáků, s velkými vozy, někteří odváželi zboží na jih, jiní zůstali tady. A přicházeli pořád další. Než jsme pochopili, co se děje, byli usazení po celém Kraji, káceli stromy, kopali a stavěli si kůlny a domy, jak se jim zlíbilo. Uhřík nejdřív za zboží a za škody platil, ale oni se brzo začali chovat jako páni a brali si, co chtěli.

Pak byly trochu nepokoje, ale ne dost. Starej Vilda starosta se vydal do Dna pytle protestovat, ale nikdy tam nedošel. Darebáci ho

chytili a zavřeli do díry ve Velké Kopanině a od té doby je tam. A potom, chvilku po Novém roce, už nebyl žádnéj starosta a Uhřík si začal říkat Šéf Krajníků nebo jenom Šéf a dělal si, co chtěl, a když začal bejt někdo „vzpurnej“ jak tomu říkali, tak šel za Vildou. Tak to šlo pořád k horšímu. Nebylo co kouřit, jen siláci měli, a šéf netrpěl pivo, jen svým silákům, a zavřel všecky hospody. A všeho kromě Předpisů bylo pořád míň, ledaže se člověku podařilo schovat krápět vlastní úrody, když darebáci obcházeli a sbírali ji pro „spravedlivé dělení“: to znamenalo, že oni měli a my ne, leda zbytky, co se dostaly v domech Krajníků, když na to měl člověk žaludek. Bylo to moc špatný. Ale co přišel Šarkan, je to naprostá zkáza.“

„Kdo je to ten Šarkan?“ řekl Smíšek. „Slyšel jsem o něm mluvit jednoho toho darebáka.“

„Zřejmě největší lotr ze všech,“ odpověděl Chaloupka. „Prvně jsem o něm slyšel někdy po žních, snad koncem září. Nikdy jsme ho neviděli, ale je nahoře ve Dně pytle, a hádal bych, že on je dneska opravdovej Šéf. Darebáci dělají, co jim řekne, a on většinou říká: sekejte, palte, ničte, a teď došlo i na zabíjení. Už to nemá ani špatnej smysl. Kácejí stromy a nechávají je ležet, pálí domy a nic nestavějí.“

Tak třeba Pískařův mlejn. Uhřík ho zboural, sotva přišel do Dna pytle. Pak přitáhnul spoustu špinavejch chlapů, aby postavili větší a nandali tam plno koleček a cizokrajnejch vynálezů, ale ten hlupák Ted měl radost a dělá a čistí kolečka pro siláky tam, kde byl jeho táta mlynářem a svým vlastním pánem. Uhřík měl myšlenku, že bude mlít víc a rychlejš, aspoň to říkal. Má i další takový mlejny. Ale nejdřív musíš mít zrno a pak můžeš mlít. A pro novej mlejn nebylo o nic víc než pro starej. Ale co přišel Šarkan, obilí už vůbec nemelou. Pořád tam něco tlučou a foukají kouř a smrady a v Hobitíně už není klid ani v noci. Schválně vypouštějí špinu, celej dolní tok Vody zamořili a teče už to až do Brandyvíny. Jestli chtějí z Kraje udělat poušť, tak to vzali za správnej konec. Nevěřím, že je za tím ten hlupák Uhřík. To Šarkan, říkám já.“

„Tak je!“ přiložil mladý Tom. „Vždyť sebrali Uhříkovu starou mámu, Lobelii, a že ji měl rád, když už nikdo jinej ne. Vidělo to pár lidí z Hobitína. Šla po cestičce z kopce se svým starým deštníkem. Nějaký darebáci jeli proti ní s vozem.“

„Kampak?“ ptá se jich.

„Do Dna pytle,“ povídají oni.

„Pročpak?“ povídá ona.

„Postavíme tam Šarkanovi nějaký kůlny,“ povídají oni.

„Kdo vám to dovolil?“ povídá ona.

„Šarkan,“ povídají oni. „Tak uхни, stará čarodějnice prťává!“

„Já vám dám Šarkana, vy špinaví zloději a darebáci!“ povídá ona, zvedne deštník a jde na velitele, kterej je dvakrát tak velkej jako ona. Tak ji sebrali. Odvlíkli ji do Zamčenejch děr, a k tomu v jejím věku. Sebrali jiný, který nám scházejí víc, ale nedá se upřít, že měla větší kuráž než většina ostatních.“

Uprostřed všeho toho povídání přišel Sam a vpadl dovnitř i s Kmotrem. Starý Křepelka nevypadal o moc starší, ale byl trochu nahluhlejší.

„Dobry večer, pane Pytlíku!“ řekl. „To jsem rád, že vás vidím ve zdraví zpátky. Ale něco vám musím vytknout, jestli smím bejt tak smělej. Vy jste Dno pytle neměl prodávat, to jsem vždycky říkal. Tím všeccka ta nezdoba začala. A zatímco jste běhal po cizích krajích a podle toho, co říká náš Sam, honil Černý chlapy po horách, i když mi z jeho řeči není jasný proč, tak přišli a rozkopali Pytlovou ulici a zničili mi bandory!“

„Moc mě to mrzí, pane Křepelko,“ řekl Frodo. „Ale když jsem se teď vrátil, pokusím se to napravit.“

„To říkáte moc pěkně,“ řekl Kmotr. „Pan Frodo Pytlík je opravdovej jemnej hobit, to jsem říkal vždycky, ať už si o jinejch toho jména myslíte cokoliv, s prominutím. A doufám, že se Sam choval dobře a že jste s ním byl spokojenej?“

„Dokonale spokojenej, pane Křepelko,“ řekl Frodo. „Ano, nebudete tomu věřit, ale on je dnes jeden z nejslavnějších lidí ve všech zemích a o jeho činech se skládají písně odtud až k Moři, i za Velkou řekou.“ Sam zrudl, ale vděčně se podíval na Froda, protože Růže zasvitly oči a usmála se na něho.

„Tomu je těžko věřit,“ řekl Kmotr, „i když je vidět, že se dostal do zvláštní společnosti. Co to má za vestu? Já na to nejsem, aby člověk na sobě nosil železářství, ať už se nosí dobře nebo ne.“

Domácnost sedláka Chaloupky a všichni jeho hosté vstávali ráno časně. Celou noc nebylo nic slyšet, ale bylo jasné, že než bude den o mnoho starší, jistě přijdou další mrzutosti. „Zdá se, jako by v Dně pytle nezůstali žádní ti darebáci,“ řekl Chaloupka, „ale ta banda z Rozcestí tu bude každou chvíli.“

Po snídani přijel posel z Bralska. Byl ve výborné náladě. „Vladyka vzbouřil celý kraj u nás,“ řekl, „a novina se rozbíhá jako oheň. Darebáci, co střežili naše území, utekli na západ, tedy ti, co zůstali živí. Vladyka se dal za nimi, aby zadržel tu velikou bandu zdola, ale posílá zpátky pana Peregrina se všemi, co mohl postrádat.“

Další zpráva už nebyla tak dobrá. Smíšek, který byl celou noc venku, přijel kolem desáté. „Asi čtyři míle odtud je veliká tlupa,“ řekl. „Jdou po silnici od Rozcestí, ale připojilo se k nim hodně zatoulaných darebáků. Musí jich být ke stovce a pálí, nač přijdou. Aby do nich hrom!“

„Jo, ti nebudou vést řeči, ti budou zabíjet, když budou moct,“ řekl sedlák Chaloupka. „Jestli tu Bralové nebudou dřív, tak abysme se radši schovali a bez řečí střileli. Tady se bude muset bojovat, než se to všechno urovná, pane Frodo.“

Bralové ale přišli dříve. Zanedlouho připochovali, plná stovka z Bralova Městce a ze Zelených kopečků s Pipinem v čele. Teď měl Smíšek dost statných hobitů, aby si s darebáky poradil. Zvědové hlásili, že se drží těsně při sobě. Věděli, že země povstala proti nim, a očividně hodlali vzpuru nemilosrdně potlačit v jejím středisku v Povodí. I když vypadali sveřepě, zřejmě mezi sebou neměli vůdce, který rozuměl válečnictví. Pochodovali beze vší ostražitosti. Smíšek rychle vymyslel plán.

Darebáci pochodovali po Východní cestě bez zastávky a zahnuli na povodskou cestu, která kousek běžela po svahu mezi vysokými břehy a nízkým živým plotem nahoře. Za zatačkou, asi hon od hlavní cesty, narazili na pořádný zátaras z obrácených starých žebříňáků.

To je zastavilo. V tu chvíli si uvědomili, že živé ploty nad nimi jsou lemované hobity. Za nimi právě jiní vystrkávali další vozy, které byly schované na poli, a tak jim zahrazovali zpáteční cestu. Shora k nim promluvil hlas.

„Vlezli jste do pasti,“ řekl Smíšek. „To udělali i vaši kamarádi z Hobitína a jeden je mrtvý a ostatní zajatí. Složte zbraně! Pak jděte dvacet kroků zpátky a sedněte si. Kdo se pokusí o průlom, bude zastřelen.“

Ale darebáci se už nedali zastrašit tak lehce. Pár jich uposlechlo, ale jejich kamarádi se na ně okamžitě vrhli. Něco přes dvacet se jich odtrhlo a zaútočilo na vozy vzadu. Šest jich zastřelili, ale ostatní prorazili, zabili dva hobity a pak se rozprskli po kraji směrem k Zálesí. Ještě dva padli v běhu. Smíšek hlasitě zatroubil a z dálky se ozvaly odpovědi.

„Daleko se nedostanou,“ řekl Pipin. „Celý kraj se teď hemží našimi lovci.“

Vzadu se muži obklíčení na cestě - pořád ještě v síle asi osmdesáti mužů - pokoušeli přelézt hradbu a hobiti jich museli spoustu postřílet a posekat sekýrami. Hodně nejsilnějších a nejzoufalejších se však dostalo ven západní stranou a divoce zaútočilo na nepřátele, teď spíš aby zabíjeli, než aby utíkali. Padlo několik hobitů a ostatní začínali kolísat, když Smíšek a Pipin, kteří byli na východní straně, přeběhli a darebáky napadli. Smíšek sám zabil vůdce, velkou šilhavou obludu připomínající skřeta. Pak své síly stáhl a obklíčil zbytek mužů širokým kruhem lučištníků.

Konečně bylo po všem. Téměř sedmdesát darebáků leželo mrtvo na poli a tucet byl zajat. Bylo zabito devatenáct hobitů a asi třicet bylo raněno. Mrtvé darebáky naložili na vozy, odtáhli do starého pískového lomu poblíž a tam je pohřbili. Později se mu říkalo Bitevní lom. Padlé hobity společně složili do hrobu v úbočí kopce, kam později postavili velký kámen se zahradou okolo. Tak skončila Bitva u Povodí z roku 1419, poslední bitva vybojovaná v Kraji a jediná bitva od Zelených polí roku 1147 nahoře v Severní čtvrtce. Proto, ačkoli naštěstí stála jen málo životů, je jí v Červené knize věnována samostatná kapitola a jména všech, kteří se jí zúčastnili, byla zapsána do seznamu a dějepisci Kraje se jej učili nazpaměť. Značný vzestup Chaloupku ve slávě a v bohatství se datuje právě od té doby, v čele seznamu však ve všech záznamech stojí jména kapitánů Smělmíra a Peregrina.

Frodo v bitvě byl, ale netasil meč a jeho hlavní úlohou bylo bránit hobitům rozrušeným ztrátami, aby nepobili nepřátele, kteří odhodili zbraně. Když bylo po boji a následující práce byly zorganizovány, Smíšek, Pipin a Sam se k němu připojili a jeli nazpátek k Chaloupkovým. Opozděně poobědvali a pak Frodo vzdychl: „Dobrá, asi je na čase, abychom si to vyřídili se Šéfem.“

„To ano, a čím dřív, tím líp,“ řekl Smíšek. „Ale nebuď moc mírný! Je odpovědný za to, že sem ty darebáky přivedl, a za veškeré zlo, co způsobili.“

Sedlák Chaloupka sebral doprovod nějakých dvou tuctů statných hobitů. „Jenom hádáme, že v Dnu pytle nezůstali žádní darebáci,“ řekl. „Nevíme to.“ Pak vyrazili pěšky. Frodo, Sam, Smíšek a Pipin šli první.

Byla to jedna z nejsmutnějších hodin v jejich životech. Vyvstával před nimi velký komín, a jak se blížili ke staré vsi za Vodou, řadami nových ubohých domů po obou stranách silnice viděli nový mlýn v celé jeho mračné a špinavé ošklivosti: velkou cihlovou budovu dřepící nad říčkou, kterou znečišťovala kouřícími a páchnoucími splašky. Po celé délce povodské cesty byly všechny stromy pokácené.

Když překročili most, vzhlédli do Kopce a ztratili dech. Ani vidění v Zrcadle nepřipravilo Sama na to, co spatřili. Stará sýpka na západní straně byla zbořená a na jejím místě stály řady dehtovaných kůlen. Všechny kaštaný byly pryč. Břehy a živé ploty byly rozkopené. V dohola udusaném poli nepořádně stály veliké vozy. Z Pytlové ulice se stal zející pískový a šterkový lom. Dno pytle vzadu nebylo vidět pro tlačenicí velkých bud.

„Oni ho porazili!“ vykřikl Sam. „Oni porazili strom z Oslavové louky!“ Ukázal na místo, kde stával strom, pod nímž pronesl Bilbo svou řeč na rozloučenou. Ležel osekaný a mrtvý na poli. Jako by to byla poslední kapka, Samovi vytryskly slzy.

Ozval se smích a slzy rázem vyschly. Přes nízkou zídku dvora mlýna se nakláněl neurvalý hobit. Byl umazaný v obličeji a ruce měl ukoptěné. „Nelíbí se ti to, Same?“ vyškleboval se. „Ale tys byl vždycky poděš. Já myslel, žeš odjel nějakou lodí, cos o nich vykládal, jak odplouvají, odplouvají. Proč ses vracel? V Kraji teď máme práci.“

„To vidím,“ řekl Sam. „Na mytí čas není, ale na podpírání zdi jo. Ale koukej, Mistře Písaři, v téhle vsi se budou splácet účty, tak mi k nim nepřidávej svoje žertíčky, nebo to bude stát víc, než máš.“

Teď Písař plivl přes zeď. „Kecy!“ řekl. „Na mě nešáhneš. Já jsem Pohlavárův kamarád. Ale on šáhne na tebe, jestli rychle nezavěřeš klapačku.“

„Nezahazuj se s tím hlupákem, Same!“ řekl Frodo. „Doufám, že se mu moc hobitů nezačalo podobat. To by byla horší nepříjemnost než všechny škody, které nadělali siláci.“

„Jsi drzý špinavec, Tede Písaři,“ řekl Smíšek. „A taky ses pořádně přepočítal. Zrovna jdeme do Kopce sundat toho tvého miláčka Pohlavára. Jeho siláky jsme už vyřídili.“

Teď otevřel ústa, protože teprve v tu chvíli si všiml doprovodu, který teď na Smíškovo znamení přešel most. Vrhł se zpátky do mlýna, vyběhl s rohem a divoce zatroubil.

„Šetři dechem!“ smál se Smíšek. „Já mám lepší.“ Pak zvedl svůj stříbrný roh a zahrál, až jasné volání rozezvučelo Kopec, z nor, chatrčí a ošumělých domů Hobitína odpovídali hobiti, valili se ven a s jáсотem následovali družinu nahoru po cestě k Dnu pytle.

Na vrcholu cesty zůstala společnost stát a Frodo s přáteli šel dál, nakonec přišli ke kdysi milovanému místu. Zahrada byla plná bud a kůlen. Některé byly tak blízko starých západních oken, že zacláněly veškeré světlo. Všude byly hromady odpadků. Dveře byly poškrábané, řetízek zvonku se volně houpal a zvonek nezvonil. Na klepání nikdo neodpovídal. Nakonec zatlačili a dveře povolily. Vešli. Uvnitř to páchlo a bylo tam plno špíny a nepořádku. Zřejmě tu nějaký čas nikdo nebyl.

„Kde se ten mizera Loto schovává?“ řekl Smíšek. Prohledali všechny místnosti a nenašli nic živého kromě myši a krys. „Máme poslat ostatní prohledat ty boudy?“

„Tohle je horší než Mordor!“ řekl Sam. „Svým způsobem o moc horší. Jde to do živého, jak se říká, protože je to domov a člověk si pamatuje, jak vypadal, než ho zničili.“

„Ano, to je Mordor,“ řekl Frodo. „Jedno z jeho děl. Saruman celou dobu pracoval pro něj, i když si myslel, že pracuje sám pro sebe. A stejně i ti, které Saruman podvedl, jako Loto.“

Smíšek se rozhlížel zaraženě a zhnuseně. „Pojďme pryč!“ řekl. „Kdybych byl věděl, co za neřádstvo Saruman natropil, byl bych mu vrazil svůj váček do krku.“

„Nepochybně, nepochybně! Ale neudělal jsi to, a tak vás mohu uvítat doma.“ Ve dveřích stál Saruman sám, vypadal dobře živený a dobře naložený, oči se mu leskly zlomyslným pobavením.

Frodovi náhle svitlo. „Šarkan!“ vykřikl.

Saruman se zasmál. „Tak ty jsi to jméno slyšel? Myslím, že v Železném pasu mi tak říkali všichni moji lidé. Možná z náklonnosti.*² Ale zřejmě jsi mě tu nečekal.“

„Nečekal,“ řekl Frodo. „Ale měl jsem to uhodnout. Trochu škody, takovým ubožáckým, zlomyslným způsobem: Gandalf mě varoval, že toho jste ještě schopen.“

„Plně schopen,“ řekl Saruman, „a víc než trochu. Rozesmáli jste mě, vy hobití panáčci, jak jste se vezli s těmi velkými pány, takoví jistí a takoví spokojení sami se sebou. Mysleli jste, jak vám to pěkně vyšlo, a že teď si jen doklušete zpátky a budete pěkně v klidu v rodném kraji. Sarumanovi mohli domov nadobro zničit, mohli ho vyhnat, ale vašeho se nikdo nedotkne. Kdepak! Gandalf se o vás postará.“

Saruman se opět zasmál. „Ten určitě! Když jeho nástroje splní úkol, zahodí je. Ale vy se za ním přece musíte třepetat, couráte se, klábosíte, zajíždíte si dvakrát dál, než je třeba. Dobrá, pomyslel jsem si, když jsou takoví hlupáci, předběhnu je a dám jim lekci. Zlo se odplácí zlem. Bývala by to tvrdší lekce, kdybyste mi dali jen trochu víc času a trochu víc lidí. Ale stejně jsem toho stihl udělat dost, za celý život to sotva napravíte nebo odčiníte. A to bude příjemné pomyslení, když budu vzpomínat na své křivdy.“

„Nacházíte-li potěšení v tomhle,“ řekl Frodo, „je mi vás líto. Obávám se, že to bude jen potěšení ze vzpomínek. Okamžitě odejďte a víckrát se nevracejte!“

Hobiti z vesnic viděli Sarumana vycházet z jedné boudy a ihned se shlukli u dveří Dna pytle. Když slyšeli Frodův příkaz, zlostně mručeli.

„Nepouštěj ho! Zab ho! Je to lotr a vrah! Zab ho!“

---

² Slovo zřejmě skřetího původu: *šarkú*, „stařec“.

Saruman se rozhlédl po jejich nepřátelských tvářích a usmál se. „Zab ho!“ ušklíbl se. „Zabte ho, když myslíte, že je vás dost, mí stateční hobitci!“ Vztyčil se a temně se na ně zahleděl svýma černýma očima. „Ale nemyslete si, že když jsem ztratil všechnen svůj majetek, ztratil jsem i všechnu svou moc! Kdo mě srazí, bude proklet. A jestliže má krev poskvrní Kraj, zchřadne a už nikdy se neuzdraví.“

Hobiti couvli. Frodo však řekl: „Nevěřte mu! Ztratil všechnu moc kromě svého hlasu, kterým vás bude dál zastrašovat a podvádět, když mu to dovolíte. Ale nechci, aby byl zabit. Je zbytečné oplácet pomstu pomstou: tím se nic nenapraví. Jděte, Sarumane, nejkratší cestou!“

„Červe! Červe!“ zavolal Saruman a z blízké chatrče vyšel Červivec, plížil se skoro jako pes. „Tak zase na cestu, Červe!“ řekl Saruman. „Tihle skvělí chlapíci a panáčci nás už zase vyhánějí. Pojd’!“

Saruman se obrátil k odchodu a Červivec se šoural za ním. Když ale Saruman procházel těsně kolem Froda, v ruce mu bleskl nůž a rychle bodl. Čepel se smekla po skrytém brnění a zlomila se. Tucet hobitů se Samem v čele se s výkřikem vrhlo dopředu a povalilo zákeřníka. Sam vytasil meč.

„Ne, Same!“ řekl Frodo. „Nezabíjej ho ani teď. Vždyť mi neublížil. A rozhodně nechci, aby byl zabit v této zlé náladě. Býval velký, z ušlechtilého řádu, na nějž bychom se neměli odvážit vztáhnout ruku. Padl a my ho vyléčit nemůžeme, ale přece bych ho rád ušetřil v naději, že se někdy lék najde.“

Saruman se postavil na nohy a zíral na Froda. V očích měl podivnou směsici údivu, úcty a nenávisti. „Vyrostl jsi, půlčíku,“ řekl. „Ano, velice jsi vyrostl. Jsi moudrý a krutý. Oloupil jsi mě o sladkost pomsty a já teď odtud musím v hořkosti, jako dlužník tvého milosrdenství. Nenávidím je a tebe také! Ale jdu a nebudu tě dál obtěžovat. Nežádej však, abych ti přál zdraví a dlouhý život. Nečeká tě jedno ani druhé. To ovšem není mé dílo. Jen předpovídám.“

Odkráčel a hobiti mu utvořili uličku, aby mohl projít, klouby jim však bělely, jak svírali zbraně. Červivec zaváhal a pak šel za pánem.

„Červivče!“ řekl Frodo. „Nemusíte jít za ním. Nevím o žádném zlu, které byste mi byl způsobil. Můžete si tu odpočinout a živit se, dokud nebudete mít sílu, abyste šel po svých.“

Červivec se zastavil a ohlédl se po něm, napůl připraven zůstat. Saruman se obrátil. „Žádné zlo?“ zachechtal se. „Kdepak! Když v noci šmejdí venku, to se jen dívá na hvězdičky. Ale slyšel jsem, jak se tu někdo ptá, kde se schovává chudák Loto. Ty to víš, vid', Červe? Povíš jim to?“

Červivec se schoužil a zafňukal: „Ne, ne!“

„Tak to povím já,“ řekl Saruman. „Červ vám zabil Šéfa, chudáčka maličkého, vašeho hodného malého Pohlavárka. Nebo ne, Červe? Myslím, že ho probodl ve spaní. Zakopal ho, doufám, ačkoli Červ býval poslední dobou hodně hladový. Ne, Červ ve skutečnosti není moc milý. Radši ho přenechte mně.“

V Červivcových červených očích se objevila divoká nenávisť. „Tys mi řekl, tys mě přinutil,“ zasyčel.

Saruman se zasmál. „Vždycky děláš, co Šarkan říká, vid', Červe? A teď říká: pojď!“ Kopl schouleného Červivce do obličejce, obrátil se a šel. Ale v tu chvíli se cosi zlomilo: Červivec se náhle zvedl, vytáhl ukrytý nůž a s psím zavrčením skočil Sarumanovi na záda, trhl mu hlavou dozadu, podřízl mu hrdlo, zavřískl a upaloval po cestičce z kopce. Než se mohl Frodo vzbudit a něco říci, zazvonily tři hobití luky a Červivec padl mrtev.

K úleku Všech, kdo přihlíželi, se kolem Sarumanova těla sebrala šedá mlha, pomalu se zvedla do veliké výše jako kouř z ohně a jako bledá postava v rubáši utkvěla nad Kopcem. Chvilíčku se kymácela, pohlížeje k západu, ze západu však přivál chladný vítr a ona se odklonila a se vzdechem roztála v nicotu.

Frodo shlížel na tělo s lítostí a hrůzou, protože se náhle zdálo, jako by se na něm projevily dlouhé roky smrti, scvrkalo se a seschlá tvář se měnila v cáry kůže na ohavné lebce. Zvedl cíp špinavého pláště, který se povaloval vedle, přikryl tělo a odvrátil se.

„A to je konec,“ řekl Sam. „Ošklivý konec a radši bych ho byl neviděl. Ale je dobře, že jsme se ho zbavili.“

„A to je úplný konec války, jak doufám,“ řekl Smíšek.

„Doufám,“ řekl Frodo a vzdychl. „Nejposlednější rána. Ale to pomýšlení, že musela padnout tady, u samých dveří Dna pytle! Ve všech svých nadějích a obavách jsem přinejmenším neočekával tohle.“

„Neřeknu, že je tomu konec, dokud neodklidíme všechen ten nepořádek,“ řekl Sam zasmušile. „A to bude chtít spoustu času a práce.“

ŠEDÉ PŘÍSTAVY

Úklid skutečně znamenal mnoho práce, ale netrval tak dlouho, jak se Sam obával. Den po bitvě jel Frodo do Velké Kopaniny a propustil vězně ze Zamčených děr. Jeden z prvních, které našli, byl chudák Cvalimír Bulva, už vůbec ne cvalík. Zajali ho, když darebáci vykourili tlupu povstalců, které vodil ze skrýší nahoře v Jezevčinách u Zjizvených Kopců.

„Nakonec bys byl udělal líp, kdybys šel s námi, chudáčku Cvalimíre,“ řekl Pipin, když ho vynášeli ven, tak zesláblého, že nemohl jít sám.

Otevřel jedno oko a statečně se pokusil o úsměv. „Kdo je ten mladý obr s hřmotným hlasem?“ zašeptal. „Snad ne náš malý Pipin! Jakou máš teď velikost klobouku?“

Byla tam také Lobelie. Vypadala chudinka staříčká a hubeňoučká, když ji vyprostili z temné a úzké cely. Trvala na tom, že vykulhá na vlastních nohou, a když se objevila, opírajíc se o Frodovu paži, ale stále třímajíc deštník, čekalo ji takové uvítání a tolik potlesku a pozdravného volání, že byla úplně dojata a odjela v slzách. Ještě nikdy v životě nebyla mezi lidmi oblíbená. Zdrtila ji však zpráva o Lotově vraždě a nechtěla se vrátit do Dna pytle. Dala je zpátky Frodovi a odjela k vlastní rodině, ke Kšandíčkům z Tvrdočina.

Když chudinka na jaře zemřela - bylo jí konečně přes sto let - byl Frodo překvapen a velmi pohnut, všechno, co zůstalo z jejích a Lotových peněz, nechala jemu, aby to použil ve prospěch hobitů, kteří v těžkých časech ztratili domov. Rodinné nepřítelství tedy skončilo.

Starý Vilda Bělonožka byl v Zamčených děrách nejdéle ze všech, a třebaže s ním snad nezacházeli tak tvrdě jako s jinými, potřeboval hodně výživy, aby zase vypadal jako starosta, Frodo tedy svolil, že bude dělat jeho náměstka, dokud nebude pan Bělonožka zase ve formě. Jediné, co jako náměstek starosty vykonal, bylo to, že vrátil Krajaníky k původnímu počtu a úloze. Úkol vyhnat poslední zbytky darebáků připadl Smíškovi a Pipinovi a bylo to brzy hotovo. Sotva se

bandy na jihu doslechly o Bitvě u Povodí, uprchly ze země a nekladly vладыkovi velký odpor. Do konce roku bylo pár přežilých obklíčeno v lesích a ti, kdo se poddali, byli vyvedeni za hranice.

Zatím práce na obnově rychle pokračovala a Sam byl velice zaměstnaný. Hobiti jsou pilní jako včeličky, když mají chuť a je to zapotřebí. Teď tu byly tisíce ochotných rukou všeho věku, od malých hbitých ručiček hobitích kloučků a děvčátek po upracované mozolnaté ruce kmotrů a kmotříček. Do vánoc nezůstala stát jediná cihla z nových domů Krajníků a z ničeho, co postavili „Šarkanovi siláci“, cihel však bylo použito k opravám leckteré staré nory, která byla rázem příjemnější a sušší. V kůlnách, stodolách a opuštěných norách, a nejvíc v tunelech Velké Kopaniny a ve starých domech v Zjizvených Kopcích se našly velké zásoby různého zboží, potravin a piva, ukryté darebáky, o vánocích tedy bylo mnohem veseleji, než kdo doufal.

Jednou z prvních věcí, které se udělaly v Hobitíně, bylo vyčištění Kopce a Dna pytle a obnovení Pytlové ulice. Přední část nového pís-kového lomu srovnali a udělali z ní velkou chráněnou zahradu a v jižní stěně vykopali do hloubi Kopce nové nory a obložili je cihlami. Kmotrovi vrátili číslo tři, často pak říkal každému v doslechu:

„Jenom moc špatnej vítr nepřinese nikomu nic dobrého, to pořád říkám. A všechno dobrý, konec lepší!“

Byly debaty o tom, jak se má nová ulice jmenovat. Mysleli na *Bitevní zahrady* nebo *Lepší Pelouchy*. Ale časem se jí po rozumném způsobu začalo říkat prostě *Nová ulice*. Čistě povodským žertíkem bylo mluvit o ní jako o Šarkanově Konci.

Nejhorší ztráty a škody byly na stromech, protože na Šarkanův příkaz se kácelo bezohledně široko daleko po Kraji, a Sam se pro to trápil víc než pro co jiného. Už jen kvůli tomu, že mu bylo zřejmé, že tato rána se bude hojit dlouho a teprve jeho vnoučata uvidí Kraj tak, jak má být.

Pak si náhle (vždyť kolik neděl měl tolik práce, že na svá dobrodružství ani nevzdechl) jednoho dne vzpomněl na dárek Galadiel. Vytáhl krabičku, ukázal ji ostatním Cestovatelům (protože tak jim teď každý říkal) a ptal se jich na radu.

„Byl jsem zvědav, kdy na ni pomyslíš,“ řekl Frodo. „Otevři ji!“

Byla plná šedého měkkého a jemného prachu a uprostřed bylo semínko jako oříšek se stříbrnou slupkou. „Co s tím udělám?“ řekl Sam.

„Hod' to za větrného dne do vzduchu a nech to působit!“ řekl Pipin.

„Na co?“ řekl Sam.

„Vyber si nějaké místo jako pokusné políčko a uvidíš, co to tam udělá s rostlinami,“ řekl Smíšek.

„Ale Paní by určitě nechtěla, abych si všechno nechal jen pro vlastní zahrádku, když utrpělo tolik věcí,“ řekl Sam.

„Použij všechnen důvtip a poznání, které máš ty sám, Same,“ řekl Frodo, „a potom použij dar, aby ti dále pomohl a zlepšil tvou práci. A užívej ho šetrně. Není ho mnoho a myslím, že každé zrníčko má cenu.“

Sam tedy zasadil semenáčky všude, kde byly zničeny zvláště krásné nebo milované stromy, a do půdy u kořenů vložil po zrníčku drahocenného prachu. Chodil při té práci křížem krážem po Kraji, ale pokud věnoval zvláštní pozornost Hobitínu a Povodí, nikdo mu to nezazlíval. Na konci zjistil, že mu ještě trochu prachu zbylo, šel tedy k Tříčtvrtkovému kameni, který stojí víceméně uprostřed Kraje, a s požehnáním jej rozhodil do vzduchu. Stříbrný oříšek zasadil na Oslavové louce, kde býval strom, a byl zvědav, co z něho vzejde. Celou zimu se trpělivě ovládal a bránil si, aby se pořád nechodil dívat, jestli se něco děje.

Jaro překonalo jeho nejbábhovější naděje. Jeho stromy začaly rašit a růst, jako by čas spěchal a chtěl za rok dohonit dvacet let. Na Oslavové louce vyrazil krásný semenáček: měl stříbrnou kůru, dlouhé listy a v dubnu rozpukl zlatými květy. Byl to opravdový *mallorn* a celé okolí žaslo. V pozdějších letech, jak rostl do krásy, proslul široko daleko a lidé za ním zdaleka putovali, byl to jediný *mallorn* na západ od Hor a na východ od Moře a jeden z nejznamenitějších na světě.

Rok 1420 byl v Kraji vůbec podivuhodný. Nejenže báječně svítilo slunce a déšť byl rozkošný a padal v pravý čas a v pravé míře, ale jako by tu bylo ještě něco víc: ovzduší hojnosti a růstu a lesk krásy přesahující krásu smrtelných let, jež zasvitnou a pohasnou tady ve

Středozemi. A všechny děti narozené i počaté v tom roce, a že jich bylo mnoho, byly pohledné a silné a většina jich měla husté zlaté vlasy, které byly do té doby u hobitů vzácné. Ovoce byla taková hojnost, že se hobitáta málem koupala v jahodách se smetanou, později sedali na trávnicích pod švestkami a jedli, až byly z pecek hromady jako malé pyramidy nebo kupy lebek navršené dobyvatelem, a pak šli dál. Nikdo také nestonal a každý se radoval, až na ty, kdo museli kosit trávu.

V Jižní čtvrtce byly vinice obtěžkané, úroda „listí“ byla ohromující a všude bylo tolik obilí, že po žních byla každá stodola nacpaná. Ječmen ze Severní čtvrtky byl tak znamenitý, že na pivo ze sladu z roku 1420 se dlouho vzpomínalo a stalo se příslovečným. Ještě následující generace tu a tam slychala některého ze starých kmotříčků, jak v hostinci staví po dobré holbě zaslouženého piva korbel na stůl s povzdechem: „Jo, to byla hotová čtrnáctsetdvacítka, tak, tak!“

Sam zprvu zůstával s Frodem u Chaloupek, ale když byla Nová ulice hotová, přestěhoval se ke Kmotrovi. Při všech svých ostatních úkolech pilně řídil čištění a obnovu Dna pytle, často však byl daleko v Kraji za svou lesnickou prací. Tak právě nebyl doma na počátku března a nevěděl, že byl Frodo nemocen. Třináctého toho měsíce našel sedlák Chaloupka Froda ležet na lůžku, svíral bílý drahokam, který mu visel na řetízku kolem krku, a vypadal jako v polosnu. „Je navždycky pryč,“ říkal, „a teď je všechno temné a prázdné.“ Záchvat však pominul, a když se Sam pětadvacátého vrátil, Frodo už byl zotavený a nic o sobě neříkal. Mezitím dali Dno pytle do pořádku a Smíšek s Pipinem přivezli ze Studánek všechn starý nábytek a věci, takže stará nora vypadala celkem jako vždycky předtím.

Když bylo konečně všechno hotovo, Frodo řekl: „Kdy se nastěhuješ ke mně, Same?“ Sam vypadal trochu rozpačitě.

„Ještě nemusíš, jestli nechceš,“ řekl Frodo. „Ale víš, že Kmotr je docela blízko a vdova Harašilová se o něho postará.“

„To nemyslím, pane Frodo,“ řekl Sam a velice zrudl.

„Tak co je?“

„Růža, Růža Chaloupková,“ řekl Sam. „Vypadá to, že se jí, chudince, vůbec nelíbilo, když jsem šel do ciziny, ale já se nevyslovil, a tak nemohla nic říkat. A já se nevyslovil, protože jsem nejdřív musel něco vyřídit. Ale teď jsem se vyslovil, a ona říká: „Dobře, promarnil

jsi rok, tak na co ještě čekat?“ „Promarnil?“ říkám já. „To bych neřekl.“ Ale chápu, co myslí. Táhne mě to prostě na dvě strany, aby se tak řeklo.“

„Aha,“ řekl Frodo, „chceš se oženit, ale taky bys chtěl bydlet se mnou ve Dně pytle? Ale Samičku, to je jednoduché! Ožeň se co nejdřív a pak se přistěhuj i s Růžou. Ve Dně pytle je místa pro největší rodinu, jakou si můžeš přát.“

A tak se stalo. Sam Křepelka se oženil s Růžou Chaloupkovou na jaře roku 1420 (jež bylo proslulé i svatbami) a přišli bydlet do Dna pytle. A jestli se Sam považoval za šťastlivce, Frodo věděl, že větší šťastlivce je on sám. V Kraji nebylo hobita, o něhož by se tak pečovalo. Když byly všechny práce na obnově naplánovány a začaty, odebral se do ústraní, hodně psal a procházel své poznámky. Na svobodném trhu o letním slunovratu se vzdal úřadu náměstka starosty a milý starý Vilda Bělonožka obdržel na dalších sedm let předsednictví na hostinách.

Smíšek a Pipin žili nějaký čas ve Studánkách a mezi Rádovskem a Dnem pytle vládl čilý ruch. Oba mladí cestovatelé se v Kraji velice vyjímali se svými písničkami, příběhy, se svou parádou a svými báječnými večírky. Lidé jim říkali „šlechtici“ a mysleli to v nejlepším, všechna srdce se totiž rozechřívala, když viděli, jak jedou kolem ve svých drátěných košilích, které se tak leskly, a se štíty, které tak svítily, smějí se a zpívají písničky z dalekých krajů, a jestliže teď byli velicí a okázalí, jinak se vůbec nezměnili, snad jen, že byli ještě přívětivější, družnější a veselejší než dřív.

Frodo a Sam se však vrátili k všednímu oblečení, jen když bylo třeba, nosili oba dlouhé šedé pláště z jemné tkaniny, sepnuté u krku krásnými sponami, pan Frodo také stále nosil bílý drahokam na řetízku, s kterým si často hrál.

Všechno šlo dobře, naděje byly stále lepší a Sam měl tolik práce a potěšení, kolik si jen hobit může přát. Celý ten rok mu nekazilo nic než jakási neurčitá úzkost o pána. Frodo tiše vypadl ze všeho dění v Kraji a Sama bolelo, jak málo cti se mu dostává ve vlastní zemi. Málokdo věděl, nebo chtěl vědět, o jeho činech a dobrodružstvích, jejich obdiv a úcta patřily hlavně panu Smělmírovi a panu Peregrinovi a

(kdyby to byl Sam věděl) jemu. Na podzim se také objevil stín starých bolestí.

Jednoho večera přišel Sam do pracovny a viděl, že pán vypadá velmi podivně. Byl velice bledý a očima jako by viděl cosi dalekého.

„Co je vám, pane Frodo?“ řekl Sam.

„Jsem raněn,“ odpověděl, „raněn, nikdy se to doopravdy neuzdraví.“

Pak ale vstal a záchvat jako by pominul, a druhý den byl docela ve své kůži. Až potom si Sam vybavil, že to bylo šestého října. Dva roky předtím bylo onoho dne temno v dolíku pod Větrovem.

Čas šel dál a přišel rok 1421. Frodo byl v březnu opět nemocen, ale s velkou námahou to skrýval, protože Sam měl myšlenky jinde. První ze Samových a Růženiných dětí se narodilo dvacátého pátého března, toho data si Sam povšiml.

„Víte, pane Frodo,“ řekl, „jsem z toho trochu paf. Dohodli jsme se s Růženou, že mu budeme říkat Frodo, když dovolíte, jenže to není *on*, ale *ona*. Ale náramně hezká holčička, hezčí by si jeden nemohl přát, naštěstí je spíš po Růženě než po mně. Tak nevím, co dělat.“

„Nu, Same,“ řekl Frodo, „a co je špatného na starých zvycích? Vyberte nějaké květinové jméno, jako má Růžena. Půlka děvčat v Kraji se takhle jmenuje, a co by mohlo být lepší?“

„Asi máte pravdu, pane,“ řekl Sam. „Slyšel jsem na cestách všelijaká krásná jména, ale na denní nošení jsou asi moc vznešená, dalo by se říct. Kmotr říká: „At' je to krátký, pak to nebudeš muset před použitím krátit.“ Ale kdyby to mělo být jméno kytky, tak mi na délce nezáleží: musí to být krásná kytka, víte, protože myslím, že ona je moc krásná a bude ještě krásnější.“

Frodo chvíličku přemýšlel. „Víš, Same, co bys řekl na elanor, sluneční hvězdičku, jestli si vzpomínáš na tu zlatou kytičku v Lóthlórienu?“

„Zase máte pravdu, pane Frodo!“ řekl Sam blaženě. „Zrovna to jsem potřeboval.“

Malé Elanor bylo skoro šest měsíců a byl už podzim roku 1421, když Frodo zavolal Sama do pracovny.

„Ve čtvrtek bude mít Bilbo narozeniny, Same,“ řekl. „A překoná starého Brala. Bude mu stojednatřicet!“

„To ano!“ řekl Sam. „On je prostě zázrak!“

„Víš, Same,“ řekl Frodo, „rád bych, aby ses zeptal Růženy, může-li tě postrádat, abychom mohli spolu odejít. Ty teď samozřejmě nemůžeš jít daleko nebo na dlouho,“ řekl trochu teskně.

„No, vlastně ne, pane Frodo.“

„Samozřejmě že ne. Ale to nic. Kousek mě doprovodíš. Řekni Růženě, že nebudeš pryč dlouho, ne víc než čtrnáct dní, a vrátíš se docela v pořádku.“

„Moc rád bych šel s vámi až do Roklinky, pane Frodo, a viděl pana Bilba,“ řekl Sam. „A přitom jediné místo, kde chci doopravdy být, je tady. Hrozně mě to rve na obě strany.“

„Samičku, chudáčku, asi to pro tebe takové bude,“ řekl Frodo. „Ale uzdravíš se. Měl jsi být pevný a z jednoho kusu, a také takový budeš.“

Pár následujících dní procházel Frodo se Samem svými papíry a spisy a předal mu klíče. Byla tam veliká kniha s hladkými červenými koženými deskami, jejíž obširné strany byly teď skoro plné. Na začátku bylo mnoho listů pokryto Bilbovým tenkým roztahaným písmem, většinu však napsal Frodo svým pevným plynulým rukopisem. Byla rozdělena do kapitol, ale osmdesátá kapitola byla nedokončená a za ní zůstalo několik prázdných listů. Na titulní straně byla spousta nadpisů přeškrtnaných jeden po druhém:

Můj deník. Má nečekaná cesta. Tam a zase zpátky. A co se stalo potom.

Dobrodružství pěti hobitů. Pověst o Velkém Prstenu složená Bilbo Pytlíkem z vlastního pozorování a z vyprávění přátel. Co jsme vykonali ve Válce o Prsten.

Tady končila Bilbova ruka a Frodo napsal:

PÁD
PÁNA PRSTENŮ
A
NÁVRAT KRÁLE

(Jak jej viděl malý nárůdek, paměti Bilba a Froda z Kraje doplněné zprávami jejich přátel a učenců Moudrých.)

Spolu s výtahem z Učených knih přeložených Bilbem v Roklince.

„Vždyť jste to skoro dokončil, pane Frodo!“ zvolal Sam. „Že jste se do toho ale dal, to musím říct.“

„Úplně jsem skončil, Same,“ řekl Frodo. „Poslední stránky jsou pro tebe.“

Jedenadvacátého září vyrazili spolu. Frodo na poníku, který ho nesl celou cestu z Minas Tirith a teď se mu říkalo Chodec, a Sam na svém milovaném Vilíkovi. Bylo krásné zlaté ráno a Sam se neptal, kam jedou, myslel, že uhodl.

Dali se cestou k Pařezovu přes kopce a mířili k Zálesí, a nechali poníky jít volně. Utábořili se na Zelených kopečcích a dvaadvacátého září, zatímco odpoledne uplývalo, polehoučku sjížděli mezi první stromy.

„Vždyť to je ten strom, za kterým jste se schovával, když se poprvé objevil Černý jezdec, pane Frodo!“ ukázal Sam vlevo. „Už je to jako sen.“

Byl večer a na východní obloze se mihotaly hvězdy, když minuli vykotlaný dub, zahrnuli a sjížděli z kopce mezi lískovými houštinami. Sam mlčel, zahloubán do vzpomínek. Zanedlouho si uvědomil, že Frodo si tichounce prozpěvuje starou písničku do kroku, ale slova nejsou docela stejná.

*Za rohem třeba připravená
je zlatá brána otevřená,
a třeba jsem ji často míjel,
přišel den, abych před ni přijel,
a dám se skrytou pěšinou
tam za sluncem a za lunou.*

Jako v odpověď zazpívaly hlasy blížící se po silnici z údolí:

*A! Elbereth Gilthoniel!
Silivren penna míriel
o menel aglar elenath,
Gilthoniel, A! Elbereth!
Kdo hvězdy zářit uviděl
v Západních mořích, vzpomíná,
ač daleká je otčina.*

Frodo a Sam se zastavili a mlčky seděli v měkkých stínech, dokud nespatřili třpyt a pocestní nedojeli k nim.

Byl tam Gildor a mnoho sličného elfího lidu, a k Samovu úžasu tam jeli Elrond a Galadriel. Elrond měl šedý plášť a na čele hvězdu, v ruce držel stříbrnou harfu a na prstě měl zlatý prsten s velikým modrým kamenem, Vilju, nejmocnější ze Tří. Galadriel však seděla na bílém koni a byla oděna třpytivě bíle jako oblaka kolem měsíce, z ní samé jako by vyzařovalo měkké světlo. Na prstě měla Nenju, prsten vyrobený z *mitrilu*, který nesl jediný bílý kámen blikající jako mrzavá hvězdička. Pomalu, na malém šedém poníku, jel za ní Bilbo, a zdálo se, že podřimuje.

Elrond je vážně a vlídně pozdravil a Galadriel se na ně usmála. „Vida, Místře Samvěde,“ řekla, „pozoruji a slyším, že jsi dobře použil můj dar. Kraj teď bude požehnanější a milovanější než kdy dřív.“ Sam se poklonil, ale nenacházel slova. Zapomněl totiž, jak je Paní krásná.

Pak se Bilbo probudil a otevřel oči. „Nazdar, Frodo!“ řekl. „Tak jsem dneska překonal Starého Brala! Čili to je vyřízeno. A teď myslím, že jsem docela připraven na další cestu. Jedeš taky?“

„Ano, jedu,“ řekl Frodo. „Ti, kteří nesli Prsteny, by měli jet spolu.“

„Kam jedete, pane?“ vykřikl Sam, přestože teď už chápal, co se to děje.

„Do Přístavů, Same,“ řekl Frodo.

„A já nemůžu.“

„Ne, Same. Aspoň zatím ne, ne dál než k Přístavům. Ačkoliv i ty jsi nesl Prsten, třebaže jen kratičce. Tvůj čas možná přijde. Nebud’

příliš smutný, Same. Nemůžeš být pořád roztržen na dvě půle. Budeš muset být mnoho let celý a z jednoho kusu. Tolik máš před sebou radosti a života a práce.“

„Ale,“ řekl Sam a v očích měl slzy, „já myslel, že vy se taky budete radovat z Kraje, léta a léta, po tom, co jste vykonal.“

„Kdysi jsem si to také myslel. Ale jsem příliš hluboko raněn, Same. Pokoušel jsem se zachránit Kraj, a zachráněn byl, ale ne pro mne. Tak to musí být často, Same, když jsou věci v nebezpečí: někdo se jich musí vzdát, musí je ztratit, aby ostatním zůstaly. Ale ty jsi můj dědic: všechno, co jsem měl a co jsem mohl mít, nechávám tobě. A máš taky Růženu a Elanor, a přijde chlapeček Frodo a holčička Růža a Smíšek a Zlatovláska a Pipin, a možná další, které nevidím. Tvých rukou i rozumu bude všude zapotřebí. Budeš samozřejmě starostou, tak dlouho, jak budeš chtít, a nejslavnějším zahradníkem v dějinách, a budeš číst z Červené knihy a udržovat živou památku na věk, který minul, aby si lidé pamatovali velké nebezpečí a tím víc milovali svou milovanou zem. A tím budeš tak zaměstnaný a tak šťastný, jak je možno být, dokud potrvá tvoje úloha v Příběhu. Teď pojď se mnou!“

Pak jeli Elrond a Galadriel dál, Třetí věk totiž přešel, Dny Prstennů minuly a přišel konec příběhu i písně oněch časů. S nimi jelo mnoho Vznešených elfů, kteří již nechtěli zůstat ve Středozemi, a mezi nimi, plni smutku, který však byl blažený a bez hořkosti, jeli Sam, Frodo a Bilbo a elfové jim s radostí prokazovali čest.

Přestože jeli středem Kraje celý večer a celou noc, nikdo je neviděl míjet, jen divoká zvěř, snad tu a tam poutník zahlédl ve tmě rychlý třpyt pod stromy anebo světlo a stín plující travou, jak měsíc odcházel na západ. Když vyjeli z Kraje, po jižním předhoří Bílých vrchů přijeli k Dalekým vrchům a k Věžím a pohlédli na vzdálené Moře, a pak konečně dojeli do Mithlondu, do Šedých přístavů v dlouhém zálivu Luny.

Když byli u bran, Círdan Stavitel lodí jim přišel vstříc. Byl velmi vysoký a vous měl dlouhý, byl šedivý a starý, jen oči měl pronikavé jako hvězdy, pohlédl na ně, poklonil se a řekl: „Vše už je připraveno.“

Potom je zavedl do Přístavů, kde kotvila bílá loď a na molu stála vedle velikého šedého koně postava celá v bílém a očekávala je. Jak se obrátil a přicházel k nim, Frodo viděl, že Gandalf nezakrytě nese na ruce třetí Prsten, Velkou Narju, a kámen na něm je rudý jako oheň. Pak se ti, kdo měli jet, zaradovali, protože věděli, že i Gandalf vstoupí na loď s nimi.

Sam však byl zarmoucen v srdci a zdálo se mu, že bude-li loučební hořké, ještě bolestnější bude dlouhá osamělá cesta domů. Ale zatímco tu stáli a elfové odcházeli na palubu a všechno se hotovilo k odjezdu, ve velikém spěchu přijeli Smíšek a Pipin. Uprostřed slz se Pipin zasmál.

„Už jednou ses nám pokoušel uklouznout a nevyšlo ti to, Frodo,“ řekl. „Tentokrát se ti to málem podařilo, ale zas ti to nevyšlo. Jenže tentokrát tě nezradil Sam, ale Gandalf osobně!“

„Ano,“ řekl Gandalf, „bude přece lepší, když pojedou zpátky tři spolu než jeden sám. Tak tady konečně, drazí přátelé, na břehu Moře, přichází konec našeho společenství ve Středozemí. Jděte v pokoji! Neříkám neplačte, protože ne všechny slzy jsou ke škodě.“

Pak Frodo políbil Smíška a Pipina a posledního ze všech Sama a šel na palubu, plachty byly vytaženy, vítr zavál a loď pomalu klouzala dlouhým šedým zálivem. Světlo Galadrieliny lahvičky, již Frodo pozvedl, se zamihotalo a bylo pryč. Loď vyjela na širé moře a jela dál na západ, až nakonec za deštivé noci ucítil Frodo ve vodě sladkou vůni a zaslechl zvuk zpěvu přicházející přes vodu. A tu se mu zdálo, že jako v jeho snu v Bombadilově domě se šedá záclona deště proměňuje v stříbrné sklo, shrnuje se a on vidí bílé břehy a za nimi dalekou zelenou krajinu v rychlém rozbřesku.

Samovi, jak tam stál v přístavu, se však večer prohluboval v temnotu, hleděl na šedé moře a viděl jen stín na vodách, jenž záhy zmizel na západě. Stál tam dál hluboko do noci a slyšel jen vzdechy a šepot vln na březích Středozemě, a padaly mu hluboko do srdce. Smíšek a Pipin stáli vedle něho a mlčeli.

Nakonec se tři druhové obrátili, víckrát se neohlédli a zvolna jeli domů, nepromluvili ani slovo, dokud nebyli zpátky v Kraji, ale každý nalézal na dlouhé šedé cestě velikou útěchu ve svých přátelích.

Nakonec přejeli vrchy a dali se Východní cestou. Smíšek a Pipin jeli potom do Rádovska, a cestou si už zase zpívali. Ale Sam zahnul k Povodí, a tak se vrátil nahoru na Kopec, právě když končil den. Jel blíž a uvnitř spatřil žluté světlo a oheň, večere byla hotova a čekali ho. Růžena ho vtáhla dovnitř, posadila ho do jeho křesla a do klína mu položila malou Elanor.

Sam se zhluboka nadechl. „Tak jsem se vrátil,“ řekl.

DODATKY

DODATEK A

LETOPISY KRÁLŮ A VLÁDCŮ

Pokud jde o prameny k většině látky obsažené v následujících dodatcích, zejména A a D, viz poznámku na konci Prologu. Úsek A III, *Durinův lid*, pochází pravděpodobně od trpaslíka Gimliho, který udržoval své přátelství s Peregrinem a Smělmírem a mnohokrát se s nimi opět setkal v Gondoru i v Rohanu.

Legandy, historie a mudrosloví, které se nacházejí v pramenech, jsou velmi obšírné. Zde jsou předloženy pouze výňatky, mnohdy silně krácené. Hlavním cílem je osvětlit Válku o Prsten a její počátky a vyplnit některé mezery v hlavním příběhu. Starobylé legendy z Prvního věku, kde bylo těžiště Bilbova zájmu, jsou velice stručně připomenuty, protože se vztahují k předkům Elronda a númenorských králů a náčelníků. Doslovné výňatky z delších letopisů a příběhů jsou značeny uvozovkami. Pozdější vsuvky jsou v závorkách. Poznámky uvnitř uvozovek se nalézají v pramenech. Ostatní jsou vydavatelské.

Uvedená data patří Třetímu věku, pokud nejsou označena D. v. (Druhý věk) nebo Č. v. (Čtvrtý věk). Třetí věk byl pokládán za skončený, když v září 3021 odešly Tři prsteny, pro účel záznamů však v Gondoru Č. v. začíná 25. března 3021.*³ Data následující za jmény králů a vládců ve výčtech jsou daty úmrtí, pokud je uvedeno pouze jedno datum. Znamení † označuje předčasnou smrt v bitvě nebo jinak, přestože letopis události není vždy zařazen.

---

³ Srovnání datace gondorské a krajového letopočtu viz v I,14, III, 363.

NÚMENORŠTÍ KRÁLOVÉ

(1)

NÚMENOR

Fëanor byl největší z Eldar v umění i učenosti, avšak také nejpýšnější a nejsvévolnějši. Vyrobil Tri klenoty, *silmarily*, a naplnil je září Dvou stromů, Telperionu a Laurelinu,⁴ jež osvětlovaly zemi Valar. Po klenotech zatoužil Morgoth, Nepřítel, ukradl je, když nejprve zničil Stromy, odnesl je do Středozemě a strážil je ve své veliké pevnosti Thangorodrim. Proti vůli Valar opustil Fëanor Blaženou říši a odešel do vyhnanství ve Středozemi. Odvedl s sebou velkou část svého lidu, ve své pýše totiž hodlal dobýt klenoty zpět od Morgotha silou. Následovala beznadějná válka Eldar a Edain proti Thangorodrim, v níž byli nakonec naprosto poraženi. Edain (*Atani*) byly tři lidské rody, které první přišly na Západ Středozemě a na pobřeží Velkého moře a staly se spojenci Eldar proti Nepříteli.

Byly tři svazky Eldar a Edain: Lúthien a Beren, Idril a Tuor, Arwen a Aragorn. Posledním se dvě dlouho odloučené větve Půlelfů opět spojily a jejich linie byla obnovena.

Lúthien Tinúviel byla dcerou krále Thingola Šedopláště z Doriathu v Prvním věku, ale její matka byla Melian z lidu Valar. Beren byl synem Barahira z Prvního domu Edain. Společně vyrvali ze železné koruny Morgothovy jeden *silmaril*. Lúthien se stala smrtelnou a elfí rod jí ztratil. Jejím synem byl Dior. Jeho dcerou byla Elwing a té byl svěřen *silmaril*.

Idril Celebrindal byla dcerou Turgona, krále ukrytého města Gon-dolinu. Tour byl synem Huora z Hadorova domu, Třetího domu

---

⁴ Ve Středozemí nezástala žádná podoba Zlatého Laurelinu

Edain, nejproslulejšího ve válkách s Morgothem. Jejich synem byl Eärendil Mořeplavec.

Eärendil se oženil s Elwing a s mocí *silmarilu* pronikl Stíny a dostal se na Nejzazší západ. Promluvil jako vyslanec elfů i lidí a obdržel pomoc, s níž byl Morgoth svržen. Eärendilovi nebylo dovoleno vrátit se do zemí smrtelníků a jeho loď nesoucí *silmaril* pluje po obloze jako hvězda a jako znamení naděje pro obyvatele Středozeře utlačované Velkým nepřítelem nebo jeho služebníky. Jediné *silmarily* uchovávaly pradávnné světlo Dvou valinorských stromů z doby před tím, než je Morgoth otrávil, druhé dva však byly na konci Prvního věku ztraceny. Úplný příběh těchto věcí a mnoho jiného o elfech se vypráví v „*Silmarillionu*“.

Eärendilovi synové byli Elros a Elrond, *Peredhilové* čili Půlelfové. Jedině v nich byla zachována linie hrdinských náčelníků Edain z Prvního věku a po pádu Gil-galada byl i královský rod Vznešených elfů ve Středozeři zastoupen toliko jejich potomky.

Na konci Prvního věku předložili Valar Půlelfům neodvolatelnou volbu, ke které čeledi chtějí náležet. Elrond si zvolil být elfem a stal se mistrem učenosti. Byla mu proto zaslíbena stejná milost jako Vznešeným elfům, kteří ještě zůstali ve Středozeři: až budou konečně unaveni zeměmi smrtelníků, smějí vstoupit v Šedých přístavech na loď a odjet na Nejzazší západ, a tato milost přetrvala proměnu světa. I Elrondovým dětem však byla určena volba: odejít s ním z okruhu světa, anebo, zůstanou-li, stát se smrtelníky a zemřít ve Středozeři. Pro Elronda tedy byly všechny možné výsledky Války o Prsten plné žalu.

Elros si zvolil být člověkem a zůstat s Edain, byl mu však popřán velice dlouhý život, mnohokrát přesahující délku života menších lidí.

Odměnou za utrpení v boji proti Morgothovi zaslíbili Valar, Strážci světa, Edain k přebývání zemi oddálenou od nebezpečí Středozeře. Většina jich tedy odplula přes Moře a vedena Eärendilovou hvězdou přistála u velikého ostrova Elenna, nejzápadnější ze Zemí smrtelných. Zde založili říši Númenor.

Uprostřed země byla vysoká hora Meneltarma a z jejího vrcholku mohli dalekozrací zahlédnout bílou věž v Přístavu Eldar na Eressëi.

Odtud přijížděli Eldar k Edain a obohacovali je poznáním a mnoha dary, Númenorejčům však byl uložen jeden příkaz, „Záповěď Valar“: měli zakázáno plavit se na západ z dohledu vlastních břehů a pokoušet se stanout na půdě Zemí neumírajících. Vždyť přestože jim byl dán delší život, na počátku trojnásobek života menších lidí, museli zůstat smrtelní, protože Valar neměli dovoleno odejmout od nich Dar lidí (neboli Sudbu lidí, jak se později říkalo).

Elros byl prvním králem Númenoru a později byl znám elfím jménem Tar-Mínyatur. Jeho potomci žili dlouho, byli však smrtelní. Později, když nabyli moci, cítili volbu svého předka jako křivdu, toužili po nesmrtelnosti uvnitř života světa, jež byla údělem Eldar, a reptali proti Záповědi. Tak začala jejich vzpoura, jež pod vlivem zlého učení Sauronova způsobila pád Númenoru a zkázu starobylého světa, jak se vypráví v *Akallabêth*.

Toto jsou jména králů a královen Númenoru: Elros Tar-Mínyatur, Vardamir, Tar-Amandil, Tar-Elendil, Tar-Meneldur, Tar-Aldarion, Tar-Ancalimë (první vládnoucí královna), Tar-Anárion, Tar-Súrion, Tar-Telperinë (druhá královna), Tar-Mínastir, Tar-Ciryatan, Tar-Atanamir Velký, Tar-Ancalimon, Tar-Telemmaitë, Tar-Vanimeldë (třetí královna), Tar-Alcarin, Tar-Calmacil.

Po Calmacilovi přijímali králové žezlo jmény v númenorském (neboli adúnajském) jazyku: Ar-Adúnakhôr, Ar-Zimrathôn, Ar-Sakal-thôr, Ar-Gimilzôr, Ar-Inziladûn. Inziladûn litoval způsobu života králů a změnil si jméno na Tar-Palantír, „Dalekozraký“. Jeho dcera měla být čtvrtou královnou, Tar-Míriel, ale žezlo uchvátil králův synovec a stal se Ar-Pharazônem Zlatým, posledním králem Númenorejců.

Za dnů Tar-Elendila se první lodě Númenorejců vrátily do Středo-země. Jeho starším dítětem byla dcera Silmariën. Jejím synem byl Valandil, první z pánů Andúnië na západu země, proslulých svým přátelstvím s Eldar. Z něho pocházel Amandil, poslední pán, a jeho syn Elendil Vysoký.

Šestý král zanechal jediné dítě, dceru. Stala se první královnou, tehdy totiž bylo v královském domě uzákoněno, že žezlo má držet nejstarší dítě krále, ať muž či žena.

Říše Númenor trvala do konce Druhého věku a stále rostla v moci a skvělosti, a do poloviny věku rostli Númenorejci i v moudrosti a radosti. První známka stínu, který měl na ně padnout, se objevila za dnů Tar-Minastira, jedenáctého krále. To on vyslal veliké vojsko na pomoc Gil-galadovi. Miloval Eldar, ale záviděl jim. Númenorejci se nyní stali velkými mořeplavci, prozkoumávali všechna moře na východě a začali toužit po Západě a zapovězených vodách, a čím radostnější byl jejich život, tím více počali toužit po nesmrtelnosti Eldar.

Po Minastirovi začali být králové navíc žádostiví bohatství a moci. Zprvu přicházeli Númenorejci do Středozeře jako učitelé a přátelé menších lidí skličovaných Sauronem, nyní se však z jejich přístavů staly pevnosti a držely rozlehlé přímořské země v područí. Atanamir a jeho následníci vybírali těžkou daň a lodě Númenorejců se vracely naložené kořistí.

Tar-Atanamir první promluvil otevřeně proti Zápovědi a prohlásil, že mu podle práva patří život Eldar. Tak se stín prohloubil a myšlenka na smrt zatemnila srdce lidu. Potom se Númenorejci rozdělili: na jedné straně byli králové a ti, kdo je následovali a odcizili se Eldar i Valar, na druhé bylo pár těch, kteří si říkali Věrní. Žili vesměs na západě země.

Králové a jejich stoupenci postupně přestávali užívat eldarských jazyků. Nakonec si dal dvacátý král královské jméno v númenorské podobě a nazval se Ar-Adûnakhôr, „Pán Západu“. To připadalo Věrným jako zlé znamení, protože dosud dávali tento titul pouze těm, kdo byli z Valar, ba Staršímu Králi samotnému. A vskutku, Ar-Adûnakhôr začal Věrné pronásledovat a trestat ty, kdo veřejně užívali elfštiny, a Eldar již do Númenoru nepřiplouvali.

Moc a bohatství Númenorejců přesto dále rostly. Jejich roky se však krátily s tím, jak narůstal jejich strach ze smrti, a jejich radost odešla. Tar-Palantír se pokusil zlo napravit, bylo však příliš pozdě a v Númenoru nastala vzpoura a svár. Když zemřel, jeho synovec, vůdce vzpoury, uchvátil žezlo a stal se králem Ar-Pharazônem. Ar-Pharazôn Zlatý byl nejpyšnější a nejmocnější ze všech králů a netoužil po ničem menším než po království nad celým světem.

Rozhodl se vyzvat Saurona Velikého k boji o moc nad Středozemí a posléze sám vyplul s velikým loďstvem a přistál v Umbaru. Tak velká byla jeho moc i skvělost Númenorejců, že Saurona opustili jeho vlastní služebníci a Sauron se pokořil, složil hold a prosil o milost. Tu ho Ar-Pharazôn ve své pošetilosti a pýše odvezl jako vězně zpátky na Númenor. Netrvalo dlouho a očaroval krále a ovládl jeho úsudky, a brzy obrátil srdce všech Númenorejců kromě zbytku Věrných zpátky k temnotě.

Sauron lhal králi, prohlašoval, že věčný život bude patřit tomu, kdo se zmocní Zemí neumírajících, a že Zápověď jim byla vnucena jen proto, aby zabránila králům lidí překonat Valar. „Velcí králové si však berou, co jim patří,“ říkal.

Nakonec uposlechl Ar-Pharazôn jeho rady, protože cítil, že se jeho dny krátí, a byl zaslepen strachem ze smrti. Podnikl tedy největší zbrojení, jaké kdy svět viděl, a když bylo všechno připraveno, dal zatroubit a vyplul. Porušil Zápověď Valar a vojensky se vypravil, aby vyrval věčný život Pánům Západu. Když však Ar-Pharazôn stanul na březích Blaženého Amanu, Valar složili svůj úřad Strážců a volali k Jednomu, a svět byl změněn. Númenor byl svržen a pohlcen mořem a Země neumírajících byly navždy odstraněny z okruhu světa. Tak skončila sláva Númenoru.

Poslední vůdcové Věrných, Elendil a jeho synové, unikli pádu s devíti loděmi, na nichž vezli semenáček Nimlothu a sedm Vidoucích kamenů (dary Eldar jejich rodu), a na křídlech velké bouře byli vyneseni a vrženi na pobřeží Středozemě. Tam založili na severozápadě númenorejské říše ve vyhnanství, Arnor a Gondor. Elendil byl Velikým králem a sídlil na Severu v Annúminasu, vládu na Jihu svěřil svým synům Isildurovi a Anárionovi. Tam založili mezi Minas Ithil a Minas Anor nedaleko hranic Mordoru Osgiliath. Věřili totiž, že ze zkázy vzešlo alespoň jedno dobro a že Sauron také zahynul.

Nebylo tomu tak. Sauron byl skutečně lapen ve zkáze Númenoru, takže tělesná forma, v níž dlouho chodil, zanikla, prchl však zpátky do Středozemě jako záštiplný duch nesený temným větrem. Již nikdy nedokázal nabýt podoby, která by se lidem zdála sličná, ale stal se černým a ohybným, jeho moc tedy spočívala jedině v hrůze. Vstoupil opět do Mordoru a nějaký čas se tam tiše skrýval. Veliký však byl

jeho hněv, když se dozvěděl, že Elendil, kterého nejvíc nenáviděl, mu unikl a nyní ustavuje říši na jeho hranicích.

Proto po čase rozpoutal válku proti Vyhnancům, než se stačili zakořenit. Orodruina opět vyšlehla plamenem a v Gondoru byla nazvána novým jménem *Amon Amarth*, Hora osudu. Sauron však udeřil příliš záhy, dříve než byla znovu vybudována jeho vlastní moc, kdežto Gil-galadova moc v jeho nepřítomnosti vzrostla, v Posledním spolenectví, jež bylo utvořeno proti němu, byl Sauron svržen a Jeden prsten mu byl vzat. Tak skončil Druhý věk.

(2)

ŘÍŠE VE VYHNANSTVÍ

Severní linie. Isildurovi dědici

Arnor. Elendil †3441 D.v., Isildur †2, Valandil 249*⁵, Eldacar 339, Arantar 435, Tarcil 515, Tarondor 602, Valandur †652, Elendur 777, Eärendur 861.

Arthedain. Amlaith z Fornostu (nejstarší syn Eärendura)*⁶ 946, Beleg 1029, Mallor 1110, Celepharn 1191, Celebrindor 1272, Malvegil 1349*⁷, Argeleb I. †1356, Arveleg I. 1409, Araphor 1589, Argeleb II. 1670, Arvegil 1743, Arveleg II. 1813, Araval 1891, Araphant 1964, Arvedui, Poslední král, †1974. Konec Severního království.

Náčelníci. Aranth (starší syn Arveduiho) 2106, Arahael 2177, Arannuir 2247, Aravir 2319, Aragorn I. †2327, Araglas 2455, Arahad I. 2523, Aragost 2588, Aravorn 2654, Arahad II. 2719, Arassuil 2784, Arathorn I. †2848, Argonui 2912, Arador †2930, Arathorn II. †2933, Aragorn II. 120 Č.v.

---

⁵ Byl to čtvrtý syn Isildurůn, narozený v Imladris. Jeho bratři padli na Kosatcových polích.

⁶ Po Earendurovi již králové nepřijímali jména ve Vznešené elfštině.

⁷ Po Malvegilovi si králové ve Fornostu opět činili nárok na celé arnorské panství a na znamení toho si dávali jména s předponou ar (a).

Jižní linie. Anárionovi dědici

Králové Gondoru. Elendil, (Isildur a) Anárion †3440 D.v., Meneldil, syn Anárionův, 158, Cemendur 238, Eärendil 324, Anardil 411, Ostoher 492, Rómendacil I. (Tarostar) †541, Turambar 667, Atanatar I. 748, Siriondil 830. Zde následovali čtyři „Lodní králové“:

Tarannon Falastur 913. Byl prvním bezdětným králem a nastoupil po něm syn jeho bratra Tarciryana. Eärnil I. †936, Ciryandil †1015, Hyármendacil I. (Ciryaher) 1149. Tehdy dosáhl Gondor vrcholu své moci.

Atanatar II. Alcarin „Skvělý“ 1226, Narmacil I. 1294. To byl druhý bezdětný král a nastoupil po něm jeho mladší bratr. Calmacil 1304, Minalcar (regentem 1240-1304), korunován jako Rómendacil II. 1304, zemřel 1366, Valacar. Za jeho doby přišlo na Gondor první neštěstí, Příbuzenský svár.

Eldacar, syn Valacarův (zprvu nazývaný Vinitharya), sesazen 1437. Castamir Uchvatitel †1447. Eldacar znovu nastolen, zemřel 1490.

Aldamir (druhý syn Eldacarův) †1540, Hyarmendacil II. (Vinyarion) 1621, Minardil †1634, Telemnar †1636. Telemnar a všechny jeho děti zahynuli morem. Nastoupil po něm synovec, syn Minastana, druhého syna Minardilova. Tarondor 1798, Telumehtar Umbardacil 1850, Narmacil II. †1856, Calimehtar 1936, Ondoher †1944. Ondoher a jeho dva synové byli zabiti v bitvě. Po roce byla dána roku 1945 koruna vítěznému generálu Eärnilovi, potomku Telumehtara Umbardacila. Eärnil II. 2043, Eärnur †2050. Zde skončila řada králů, dokud nebyla obnovena Elessarem Telcontarem v roce 3019. Říši mezitím řídili správci.

Správci Gondoru. Rod Húrinův: Pelendur 1998. Vládl rok po pádu Ondohera a radil Gondoru, aby odmítl Arveduiho nárok na korunu. Vorondil Lovec 2029*⁸. Mardil Voronwë „Neo-

---

⁸ Divoký bílý skot, který se dosud nalézal v okolí jezera Rhûn, podle pověsti pocházel ze skotu Arawa, lovcího Valar, který jako jediný z Valar

chvějný“, první z Vládnoucích správců. Jeho následníci přestali užívat jmen ve Vznešené elfštině.

Vládnoucí správci: Mardil 2080, Eradan 2116, Herion 2148, Belegorn 2204, Húrin I. 2244, Túrin I. 2278, Hador 2395, Barahir 2412, Dior 2435, Denethor I. 2477, Boromir 2489, Ciri-on 2567. Za jeho doby přišli Rohirové do Calenardhonu. Hallas 2605, Húrin II. 2628, Belecthor I. 2655, Orodreth 2685, Ecthelion I. 2698, Egalthoth 2743, Beren 2763, Beregond 2811, Belecthor II. 2872, Thorondir 2882, Túrin II. 2914, Turgon 2953, Ecthelion II. 2984, Denethor II. Byl posledním Vládnoucím správcem a nastoupil po něm jeho druhý syn Faramir, Pán Emyn Arnenu, Správce krále Elessara, 82 Č.v.

(3)

ERIADOR, ARNOR A ISILDUROVI DĚDICI

„Eriador se odedávna jmenovaly všechny země mezi Mlžnými horami a Modrými horami, na jihu jej ohraničovala Šerava a Glan-duina, jež se do ní vlévá nad Tharbadem.

Za své největší moci zahrnoval Amor celý Eriador kromě oblastí za Lunou a zemí na východ od Šeravy a Bouřné, kde ležela Roklinka a Cesmínie. Za Lunou byla elfí země, zelená a pokojná, kam lidé nepřicházeli. Na východní straně Modrých hor však sídlili a dosud sídlí trpaslíci, zejména v oblasti na jih od zálivu Luny, kde mají doly, v nichž se dosud těží. Proto bývalo jejich zvykem putovat na východ po Velké cestě, jak to činili dlouho předtím, než jsme přišli do Kraje. V Šedých přístavech sídlil Círdan Stavitel lodí a někteří říkají, že tam ještě sídlí, dokud neodjede na Západ Poslední loď. Za dnů králů většina Vznešených elfů, kteří ještě zůstávali ve Středozemi, přebývala s

---

ze Starých časů často přicházel do Středozemě. Vznešená elfská podoba jeho jména je Oromě

Círdanem nebo v přímořských zemích Lindon. Zůstávají-li ještě vůbec nějakí, je jich málo.“

Severní království a Dúnadani

Po Elendilovi a Isildurovi bylo osm Velkých králů Amoru. Po Eärendurovi se vinou neshod mezi jeho syny říše rozdělila na tři: Arthedain, Rhudaur a Cardolan. Arthedain byl na severozápadě a zahrnoval zem mezi Brandyvínou a Lunou a také zem na sever od Velké cesty až po Větrovské vrchy. Rhudaur byl na severovýchodě a ležel mezi Obrovišti, Větrovskými vrchy a Mlžnými horami, ale zahrnoval i Koutec mezi Mšenou a Bouřnou. Cardolan byl na jihu a jeho hranici tvořila Brandyvína, Šerava a Velká cesta.

V Arthedainu se Isildurova linie držela a přetrvala, ale v Cardolanu a Rhudauru brzy zanikla. Mezi královstvími byly časté sváry, jež uspíšily úpadek Dúnadanů. Hlavní spornou otázkou bylo vlastnictví Větrovských vrchů a země na západ směrem k Hůrce. Rhudaur i Cardolan toužily vlastnit Amon Sûl (Větrov), který stál na pomezí jejich říší, ve věži Amon Sûl byl totiž hlavní *palantír* Severu a oba druhé přechovávali v Arthedainu.

„Bylo to na počátku vlády arthedainského Malvegila, když do Arnoru přišlo zlo. V ten čas totiž na Severu za Obrovišti povstala říše Angmar. Její země ležely po obou stranách hor a shromáždilo se tam mnoho zlých lidí, skřetů a jiných strašných tvorů. (Pán té země byl znám jako Černokněžný král, ale teprve později se přišlo na to, že to byl ve skutečnosti vůdce Prstenových přízraků, který přišel na Sever se záměrem zničit Dúnadany v Arnoru, protože v jejich nesvornosti viděl naději, zatímco Gondor byl silný.)“

Za dnů Malvegilova syna Argeleba králové Arthedainu opět vznesli nárok na celé panství Arnor, protože v druhých královstvích nezůstali žádní Isildurovi potomci. Rhudaur nároku odporoval. Tam bylo Dúnadanů málo a moc uchvátil zlý kníže Horalů, který byl v tajném spojení s Angmarem. Argeleb proto opevnil Větrovské vrchy, byl však zabit v bitvě s Rhudauřem a Angmarem.

Argelebův syn Arveleg s pomocí Cardolanu a Lindoriu zatlačil nepřítelů zpátky z Větrovských vrchů a po mnoho let udržovaly Ar-

thedain a Cardolan zbraněmi hranici po délce Větrovských vrchů, Velké cesty a dolní Mšené. Říká se, že tehdy byla obležena Roklinka.

V roce 1409 vyšlo z Angmaru veliké vojsko, překročilo řeku, vstoupilo do Cardolanu a obklopilo Větrov. Dúnadani byli poraženi a Arveleg zabit. Věž Amon Sûl byla spálena a stržena, *palantír* však byl zachráněn a na ústupu odnesen do Fornostu, Rhudaur byl obsazen zlými lidmi podřízenými Angmaru, a Dúnadani, kteří tam zůstali, byli pobiti nebo uprchli na západ. Cardolan byl vypleněn. Arvelegův syn Araphor nebyl ještě zcela dorostlý, ale byl chrabří a s Círdanovou pomocí odrazil nepřítele od Fornostu a ze Severních vrchů. Ostatek věrných mezi cardolanskými Dúnadany se také udržel v Tyrn Gorthadu (Mohylových vrších) nebo našel útočiště v Hvozdu za nimi.

Říká se, že Angmar byl na čas podmaněn elfy z Lindonu a z Roklinky, protože Elrond přivedl pomoc přes hory z Lórienu. Právě v tu dobu Statové, kteří sídlili v Koutci (mezi Mšenou a Bouřnou) prchali na západ a na jih před válkami a v hrůze z Angmaru a proto, že země i podnebí se v Eriadoru, zejména na východě, zhoršily a začaly být nevlídné. Někteří se vrátili do Divočiny, usídlili se podél Kosatcové řeky a stal se z nich národ říčních rybářů.

Za dnů Argeleba II. přišel do Eriadoru z jihovýchodu mor a většina lidu v Cardolanu zahynula, zvláště v Minhiriathu. Hobiti a všechny ostatní národy velmi utrpěly, ale mor slábl, jak postupoval na sever, a severní části Arthedainu byly postiženy málo. Tehdy přišel konec cardolanských Dúnadanů a do opuštěných mohyl vstoupili zlí duchové z Angmaru a Rhudauru a usídlili se tam.

„Říká se, že mohyly na Tyrn Gorthadu, jak se zastara nazývaly Mohylové vrchy, jsou prastaré a že mnohé z nich postavili za dnů starého světa v Prvním věku předkové Edain, než překročili Modré hory do Beleriandu, z něhož dnes zbyl jen Lindon. Tyto kopce byly proto po návratu Dúnadany uctívány a byli tam pohřbeni mnozí z jejich pánů a králů. (Někteří říkají, že mohyla, v níž byl uvězněn Ten, kdo nesl Prsten, byla hrobkou posledního knížete Cardolanu, který padl ve válce roku 1409.)“

„Moc Angmaru roku 1974 opět vzrostla a Černokněžný král napadl před koncem zimy Arthedain. Dobył Fornost a zahnal většinu

zbylých Dúnadanů přes Lunu, mezi nimi byli i synové krále. Král Arvedui se však držel v Severních vrších až doposledka a pak s částí své stráže prchl na sever, unikli díky rychlosti svých koní.

Nějaký čas se Arvedui skrýval ve starých trpasličích dolech nahoře v horách, hlad ho však nakonec dohnal k tomu, aby hledal pomoc Lossothů, Sněžných lidí z Forochelu.*⁹ Našel nějaké, kteří tábořili na pobřeží, nepomohli však králi ochotně, protože jim neměl co nabídnout kromě klenotů, jichž si necenili, a měli strach z Černokněžného krále, který (jak říkali) dovede přivodit mráz i oblevu podle své vůle. Ale zčásti ze soucitu s vyhublým králem a jeho muži a zčásti ze strachu před jejich zbraněmi jim dali trochu potravy a postavili jim sněhové chýše. Tam byl Arvedui nucen čekat a doufat v pomoc z jihu. Jeho koně totiž zahynuli.

Když se Círdan doslechl od Aranartha, syna Arveduiho, o králově útěku na sever, ihned poslal do Forochelu loď, aby ho hledala. Loď tam konečně vzdor nepříznivému větru po mnoha dnech dorazila a mořeplavci viděli z dálky malý ohníček z vyplaveného dříví, který ztracenci udržovali. Zima však byla toho roku dlouhá, a přestože byl březen, led se teprve začínal lámat a táhl se daleko od břehu.

Když Sněžní lidé viděli loď, žasli a báli se, protože takové plavidlo na moři neviděli, kam paměť sahala, byli však už přátelštější a odtáhli krále i ty, kdo přežili z jeho družiny, na svých klouzavých vozech po ledě, kam až se odvážili. Tak se k nim mohl dostat z lodi člun.

Sněžní lidé však byli znepokojení, říkali, že cítí nebezpečí ve větru. A náčelník Lossothů řekl Arveduimu: „Nevstupuj na tu mořskou obludu! Mají-li ti námořníci potravu a jiné věci, které potřebujeme, ať nám je přinesou a můžete tu zůstat, dokud Černokněžný král neo-

---

⁹ Je to zvláštní, nevlídný národ, ostatek Forodwaithů, lidí z pradávných dní, uvyklých krutému chladu Morgothovy říše. Tento chlad v oblasti skutečně dosud přežívá, přestože leží sotva tři sta mil severně od Kraje. Lossothové si stavějí domy ze sněhu a říká se, že umějí běhat po ledu s kosticemi na nohou a mají vozy bez kol. Většinou žijí mimo dosah nepřátel na velkém mysu Forochel, který na severozápadě uzavírá velkou stejnojmennou zátoku. Často však táboří na jižních březích zátoky na úpatí hor.

dejde domů. V létě totiž jeho moc slábně, teď je však jeho dech smrtonosný a jeho studená paže je dlouhá.‘

Arvedui však jeho radu nepřijal. Poděkoval mu a na rozloučenou mu dal svůj prsten se slovy: ‚Toto je věc, jejíž cenu nemůžeš vyčíslit, jen pro samu její starobylost. Nemá žádnou moc, jen úctu, ve které ji chovají ti, kdo milují můj rod. Nepomůže ti, ale budeš-li kdy v nouzi, mí příbuzní ji vykoupí velkým množstvím všeho, po čem zatoužíš.‘^{*10}

Přesto byla rada Lossothů dobrá, náhodou či předvídavostí, loď totiž ještě nedoplula na otevřené moře, když se zvedl bouřlivý víchř a přihnal se s oslepivým sněhem ze severu, zahnal loď zpátky na led a navršil led kolem ní. I Círdanovi mořeplavci byli bezmocní a v noci led rozdrtil boky lodi a ta se potopila. Tak zahynul Arvedui, Poslední král, a s ním byly pohřbeny i *palantíry*.^{*11} Teprve za dlouhý čas došla od Sněžných lidí zpráva o ztroskotání ve Forochelu.“

Krajané přežili, přestože se válka přehnala přes ně a většina uprchla do úkrytů. Na pomoc králi poslali nějaké lučištníky, kteří se nikdy nevrátili, jiní šli také do bitvy, v níž byl svřžen Angmar (o ní se říká více v letopisech z Jihu). V míru, který následoval, si Krajané vládli sami a dařilo se jim. Zvolili si vладыku, aby zaujal místo krále, a byli spokojeni, dlouhý čas však ještě mnozí vyhlíželi návrat krále. Nakonec však byla ta naděje zapomenuta a zůstalo jen rčení *Až se vrátí král*, jehož se užívalo o něčem dobrém, čeho nemohlo být dosaženo, nebo o něčem zlém, co se nedalo napravit. Prvním vладыkou

---

¹⁰ Tak se zachránil prsten Isildurova rodu, byl totiž později Dúnadany vykoupen. Říká se, že to nebyl žádný jiný prsten než ten, který dal helagund z Nargothrondu Barahirovi a který Beren ve velikém nebezpečí dobyl zpět.

¹¹ Byly to Kameny z Annúminasu a Amon Súlu. Jediný Kámen, který zůstal na Severu, byl ve věži Emyrn Beraid, jež hledí k zálivu Luny. Ten sřežili elfové, a třebaže jsme to vůbec nevěděli, zůstal tam, dokud jej Círdan nedal na loď Elrondovi, když odjížděl. Bylo nám však řečeno, že se nepodobal ostatním a nebyl s nimi spojen, hleděl toliko na Moře. Elendil jej tam umístil, aby mohl hledět zpět ‚přímým viděním‘ a viděl Eressëu na zmizelém Západě, zakřivená moře dole však navždy pokryla Númenor.

Kraje byl jistý Radda z Blat, od něhož odvozovali svůj původ Starorádi. Stal se vladykou v roce 379 našeho letopočtu (1979).

Králem Arveduim skončilo Severní království, protože Dúnadanů teď bylo málo a všechny národy Eriadoru řídly. Královská linie přesto pokračovala v náčelnících Dúnadanů, z nichž byl první Aranth, syn Arveduiho. Arahael, jeho syn, byl odchován v Roklince, a stejně tak všichni synové náčelníků po něm, a tam se chovaly i dědičné předměty jejich domu: Barahirův prsten, úlomky Narsilu, Elendilova hvězda a Annúminaské žezlo.*¹²

„Když království skončilo, Dúnadani zašli do stínů a stali se tajným a putujícím lidem a jejich činy a námaha byly zřídka opěvovány a zaznamenávány. Dnes se z nich připomíná málo, když Elrond odešel. Třebaže již před koncem Ostražitého míru začaly zlé stvůry opět útočit na Eriador nebo do něho tajně pronikat, náčelníci se většinou dožívali plného dlouhého věku. Aragorna I. prý zahubili vlci, kteří od té doby vždy zůstávali v Eriadoru nebezpečím a dosud s nimi nebylo skoncováno. Za dnů Arahada I. se náhle zjevili skřeti, kteří, jak se později ukázalo, již dlouho tajně osazovali tvrze v Mlžných horách, aby uzavřeli všechny průsmyky do Eriadoru. V roce 2509 putovala Elrondova manželka Celebrián do Lórienu a byla přepadena v Rudé bráně, její doprovod byl náhlým útokem skřetů rozprášen a ona unesena a odvedena. Elladan a Elrohír ji sledovali a vysvobodili, ale

---

¹² Žezlo bylo hlavním odznakem království v Númenoru, říká nám král, a bylo tomu tak i v Arnoru, jehož králové nenosili korunu, ale jediný bílý drahokam, Elendilmir, Elendilovu hvězdu, upevněný na čele stříbrným páskem. Když mluvil Bilbo o koruně, bezpochyby měl na mysli Gondor, zdá se, že se velmi dobře obeznámil s věcmi týkajícími se Aragornova rodu. Žezlo Númenoru zaniklo s Ar-Pharazōnem. Annúminaské bylo stříbrnou hůlkou Pánů Andúnië a je nyní pravděpodobně nejstarším dílem lidských rukou zachovaným ve Středozemi, bylo již více než pět tisíc let staré, když je Elrond vydal Aragornovi. Gondorská koruna se tvarem odvozuje od númenorské válečné přilby. Na počátku to skutečně byla prostá přilba a říká se, že to byla ta, kterou měl Isildur v bitvě na Dagorladu (protože Anárionovi přilbu rozdrtil kámen vržený z Barad-dûr, jímž byl zabit). Za dnů Atanataru Alcarina byla nahrazena přilbou s drahokamy, již bylo použito ke korunovaci Aragorna.

teprve poté, co byla mučena a utrpěla otrávenou ránu. Byla přivezena zpět do Imladris, a třebaže ji Elrond uzdravil na těle, ztratila všechnu radost ze Středozeemě a příštího roku odešla do Přistavů a vydala se přes Moře. Později, za dnů Arassuila, se v Mlžných horách skřeti opět rozmnožili, začali plnit země a Dúnadani s Elrondovými syny s nimi bojovali. V tomto čase zašla jedna velká tlupa tak daleko na západ, že vstoupila do Kraje a byla zahrána Bandobrasem Bralem.“

Přešlo patnáct náčelníků, než se narodil šestnáctý a poslední, Aragorn II., který se opět stal králem Gondoru i Arnoru. „Náš král mu říkáme, a když přijede na Sever do svého obnoveného domu v Annúminasu a zůstává na čas u Soumračného jezera, každý v Kraji je rád. Nevstupuje však do této země a cítí se vázán zákonem, který ustanovil sám, že totiž nikdo z Velkých lidí nepřekročí tyto hranice. Často však s mnoha krásnými lidmi přijíždí k Velkému mostu a tam vítá své přátele a každého jiného, kdo si ho přeje vidět, a někteří odjíždějí s ním a zůstávají v jeho domě tak dlouho, jak je jim libo. Vladyka Peregrin tam byl mnohokrát a také Mistr Samvěd, starosta. Jeho dcera Elanor Sličná je jednou z dívek královny Večernice.“

Bylo pýchou a divem severní linie, že její moc sice pominula a její lid se ztenčil, ale po všechny dlouhé generace bylo následnictví z otce na syna nepřerušeno. A také platilo, že délka života Dúnadanů ve Středozeemě se sice stále menšila, ale v Gondoru, když vymřeli králové, se stárlo rychleji, mnozí z náčelníků Severu dosud žili dvojnásobnou délku lidského života a daleko přes léta i nejstaršího z nás. Aragorn se skutečně dožil stáří sto devadesáti let, většího než všichni z jeho linie od krále Arvegila, v Aragornovi Elessarovi se však obnovila starobylá důstojnost králů.

(4)

GONDOR A ANÁRIONOVI DĚDICI

Po Anárionovi, který byl zabit před Barad-dûr, vládlo v Gondoru třicet jedna králů. Třebaže válka na jejich hranicích nikdy neskončila, Dúnadani na Jihu rostli v bohatství a moci na souši i na moři po více

než tisíc let, až do vlády Atanataru II., který byl zván Alcarin, Skvělý. A přece se již tenkrát objevila znamení rozkladu, urození muži na Jihu se totiž ženili pozdě a měli málo dětí. První bezdětný král byl Falastur a druhý Narmacil I, syn Atanataru Alcarina.

Sedmý král, Ostoher, přestavěl Minas Anor, kde od té doby králové v létě bydleli raději než v Osgiliathu. Za jeho časů byl Gondor prvně napaden divokými muži z Východu. Jeho syn Tarostar je porazil a přijal jméno Rómendacil, „Vítěz nad Východem“. Později však byl zabit v bitvě s novými tlupami Východňanů. Jeho syn Turambar ho pomstil a vydobyl na Východě značná území.

Tarannonem, dvanáctým králem, začala řada Lodních králů, kteří budovali námořnictvo a šířili moc Gondoru po pobřežích na západ a na jih od Ústí Anduiny. Na připomínku svých vítězství v roli kapitána vojsk přijal Tarannon korunu pod jménem Falastur, „Pán pobřeží“.

Eärnil I., jeho synovec, který po něm nastoupil, opravil starobylý přístav Pelargir a zbudoval veliké loďstvo. Oblehl na souši i na moři Umbar a zmocnil se ho, takže se stal velikým přístavem a pevností gondorské moci.*¹³ Eärnil však svůj triumf dlouho nepřežil. Ztratil se s mnoha loďmi a muži ve veliké bouři nedaleko Umbaru. Jeho syn Ciryandil dál stavěl lodi, muži z Haradu, vedení šlechtici vyhnány z Umbaru, však přišli s velkou silou proti této pevnosti a Ciryandil padl v bitvě u Haradwaithu.

Mnoho let byl Umbar napadán, ale díky námořní síle Gondoru nemohl být dobyt. Ciryandilův syn Ciryaher vyčkával a nakonec, když sebral sílu, přišel od severu po moři a po souši, překročil řeku Harnen, jeho armády naprosto porazily Haradské a jejich králové byli přinuceni uznat nadvládu Gondoru (1050). Ciryaher přijal jméno Hyarmendacil, „Vítěz nad Jihem“.

---

¹³ Umbar, veliký mys a záliv obklopený souší, býval odedávna númenorskou zemí, byl však pevností královských, kterým se později říkalo Černí Númenorejci, zkažení Sauronem, a kteří nade vše nenáviděli Elendilovy následníky. Po Sauronově pádu se jejich plemeno rychle menšilo nebo se mísilo s lidmi Středozemě, zdědilo však nezmenšenou nenávist ke Gondoru. Umbar byl tedy dobyt jen za vysokou cenu.

Po celý zbytek dlouhé Hyarmendacilovy vlády se žádný nepřítel neodvážil vzepřít jeho moci. Kraloval sto třicet čtyři léta, což byla druhá nejdelší vláda v celé Anárionově linii. Za jeho dnů dosáhl Gondor vrcholu své moci. Říše se tehdy táhla na sever k Celebrantu a jižnímu okraji Temného hvozdu, na západ k Šeravě, na východ k vnitrozemskému jezeru Rhûn, na jih k řece Harnen a odtud po pobřeží k poloostrovu a přístavu Umbar. Lidé z údolí Anduiny uznávali jeho moc a králové Haradu vzdávali Gondoru hold a jejich synové žili jako rukojmí na dvoře krále. Mordor byl zpustlý, ale bděly nad ním velké pevnosti, jež střežily průsmyky.

Tak skončila řada Lodních králů. Atanatar Alcarin, syn Hyarmendacilův, žil ve veliké okázalosti, takže lidé říkali: *Drahé kameny jsou v Gondoru jako oblázky na hraní pro děti*. Atanatar však miloval pohodlí a nečinil nic, aby udržoval moc, kterou zdědil, a oba jeho synové byli podobného založení. Gondor však začal slábnout ještě před jeho smrtí a to nepochybně zpozorovali jeho nepřátelé. Stráž Mordoru byla zanedbávána. První velké zlo ovšem přišlo na Gondor až později za dnů Valacara: občanská válka, Příbuzenský svár, v němž byly způsobeny velké ztráty a zkáza, jež nebyla nikdy plně napravena.

Minalcar, syn Calmacilův, byl velmi zdatný muž a Narmacil ho roku 1240 učinil regentem říše, aby se zbavil všech starostí. Od té doby vládl Gondoru ve jménu králů, dokud nenastoupil po svém otci. Jeho hlavní zájem platil Seveřanům.

Ti se v míru, který způsobila moc Gondoru, velmi rozmnožili. Králové jim projevovali přízeň, protože byli nejbližšími příbuznými Dúnadanů mezi menšími lidmi (většinou to byli potomci národů, z nichž pocházeli dávní Edain), a dali jim rozsáhlá území za Anduinou jižně od Velkého zeleného hvozdu, aby byli ochranou proti mužům z Východu. V minulosti totiž Východňané útočili zejména přes pláně mezi Vnitrozemským jezerem a Popelavými horami.

Za dnů Narmacila I. začaly jejich útoky znovu, třebaže zprvu s malou silou, regent se však dozvěděl, že Seveřané nezůstávají vždy věrní Gondoru a někteří se spojují s Východňany, buď z lačnosti po kořisti, nebo kvůli svárům mezi svými knížaty. Minalcar tedy v roce

1248 vedl velké vojsko a mezi Rhovanionem a Vnitrozemským jeze-rem porazil silné vojsko Východňanů a zničil všechny jejich tábory východně od jezera. Pak přijal jméno Rómendacil.

Po svém návratu opevnil Rómendacil západní břeh Anduiny až po ústí Lipavy a zapověděl všem cizincům průjezd po řece za Emyrn Muil. To on postavil pilíře Argonath u vstupu do Nen Hithoelu. Protože mu však bylo třeba mužů a přál si upevnit svazek mezi Gondorem a Seveřany, přijal jich mnoho do svých služeb a některým dal vysoké hodnosti ve svém vojsku.

Rómendacil projevoval zvláštní přízeň Vidugaviovi, který mu přispěl ve válce. Ten si říkal král Rhovanionu a byl skutečně nejmocnějším ze severských knížat, přestože jeho vlastní říše ležela mezi Zeleným hvozdem a řekou Celduinou (Bystrou řekou). V roce 1250 poslal Rómendacil svého syna Valacara, aby jako vyslanec nějaký čas přebýval s Vidugaviou a obeznámil se s jazykem, zvyky a politikou Seveřanů. Valacar však daleko překročil záměry svého otce. Zamíloval si severní země i lid a oženil se s Vidugaviovou dcerou Vidumavi. Vrátil se až za několik let. Z jeho manželství vzešel později Příbuzenský svár.

„Vznešení Gondorští již totiž zahlíželi na Seveřany mezi sebou, a byla neslýchaná věc, aby dědic koruny, ba kterýkoli syn krále, měl za ženu někoho z nižšího a cizího plemene. V jižních provinciích se již bouřili, když král Valacar zestárl. Jeho královna byla krásná a ušlechtilá paní, ale s krátkým životem, který byl sudbou menších lidí, a Dúnadani se báli, že takoví budou i její potomci a upadnou od majestátu Králů lidí. Byli také neochotni přijmout za pána jejího syna, který byl sice nyní zván Eldacar, ale narodil se v cizí zemi a v mládí byl nazýván Vinitharya, jménem národa své matky.

Proto, když Eldacar nastoupil po svém otci, vypukla v Gondoru válka. Eldacara však nebylo snadné odstrčit od jeho dědictví. Ke gondorskému původu přidal nebojácného ducha Seveřanů. Byl hezký a udatný a nejevil známky, že by stárl rychleji než jeho otec. Když proti němu povstali spříseženci vedení potomky králů, odporoval jim až do konce svých sil. Nakonec byl obležen v Osgiliathu a dlouho se tam držel, dokud ho hlad a přesila vzbouřenců nevyhnaly. Město zanechal v plamenech. V tom obléhání a požáru byla zničena věž osgiliathského dómu a *palantír* se ztratil ve vodách.

Eldacar však uklouzl svým nepřátelům a dostal se na sever ke svým příbuzným v Rhovanionu. Tam se k němu mnozí připojili, jak Seveřané ve službách Gondoru, tak Dúnadani ze severních částí říše. Mnozí z Dúnadanů se totiž naučili vážit si ho a mnohem víc jich začalo nenávidět uchvatitele. To byl Castamir, vnuk Calimehtara, mladšího bratra Rómendacila II. Byl nejen krví nejbližší koruně, ale měl i nejvíc přívrženců mezi povstalci, byl totiž kapitánem loďstva a podporoval ho lid z pobřeží a z velkých přístavů Pelargiru a Umbaru.

Castamir se na trůně brzy projevil jako povýšený a nešlechtný. Byl to krutý muž, jak se poprvé ukázalo při dobytí Osgiliathu. Dal zabít Eldacarova syna Ornendila, který byl zajat, a vraždění a ničení páchané ve městě na jeho příkaz značně převyšovalo válečnou nutnost. To si v Minas Anor i v Ithilienu zapamatovali, a láska ke Castamirovi tam ještě poklesla, když se ukázalo, že málo dbá o zemi, zajímá se jen o loďstvo a hodlá přemístit královské sídlo do Pelargiru.

Tak kraloval pouhých deset let, když Eldacar postřehl svou příležitost a přišel s velikým vojskem ze severu. Sbíhali se k němu lidé z Calenardhonu, Anórienu i z Ithilienu. Byla svedena velká bitva v Lebenninu u brodů Erui, kde bylo prolito mnoho nejlepší gondorské krve. Eldacar sám zabil v souboji Castamira a tak pomstil Ornendila, Castamirovi synové však uprchli a s dalšími příbuznými a s mnoha muži z námořnictva se dlouho drželi v Pelargiru.

Když tam shromáždili všechna vojska, jež mohli (Eldacar totiž neměl lodí, aby je mohl oblehnout z moře), odpluli a usídlili se v Umbaru. Tam vytvořili útočiště pro všechny královy nepřátele a panství nezávislé na jeho koruně. Po mnoho lidských věků zůstal Umbar ve válce s Gondorem a byl hrozbou všem jeho pobřežím a všemu námořnímu obchodu. Nikdy nebyl docela podmaněn až do dnů Elessara a oblast jižního Gondoru se stala sporným územím mezi korzáry a králi.“

„Ztráta Umbaru byla pro Gondor trpká, nejen proto, že se říše na jihu zmenšila a její vláda nad Haradskými povolila, ale i proto, že právě tam přistál Ar-Pharazôn Zlatý, poslední král Númenoru, a pokořil Sauronovu moc. Třebaže pak přišlo velké zlo, i Elendilovi následníci s hrdostí vzpomínali na příchod velkého Ar-Pharazónova

vojska z hlubin Moře, a na nejvyšším pahorku čela země nad přístavem vztyčili veliký bílý sloup jako památník. Byl korunován křišťálovou koulí, jež zachycovala paprsky slunce i měsíce a svítila jako jasná hvězda, kterou bylo za jasného počasí vidět až na pobřeží Gondoru nebo daleko na západním moři. Tak stál, dokud Sauron nepovstal podruhé, a to již bylo v onom čase blízko. Pak Umbar padl pod nadvládu jeho služebníků a památník jeho pokoření byl stržen.“

Po Eldacarově návratu se krev královského domu i jiných domů Dúnadanů více mísila s krví menších lidí. Mnoho velkých bylo totiž pobito v Příbuzenském sváru, zatímco Eldacar projevoval přízeň Seveřanům, s jejichž pomocí znovu nabyl koruny, a lid Gondoru byl doplněn velikým počtem příchozích z Rhovanionu.

Toto míšení zprvu neuspíšilo úpadek Dúnadanů, jak se obávali, pokračoval však po troškách jako předtím. Bylo to jistě způsobeno samotnou Středozemí a pomalým pozbýváním darů Númenorejců, když padla Země hvězdy. Eldacar se dožil dvou set třiceti pěti let a kraloval padesát osm let, z čehož deset strávil ve vyhnanství.

Druhé a největší zlo přišlo na Gondor za vlády Telemnara, dvacátého šestého krále, jehož otec Minardil, Eldacarův syn, byl zabit v Pelargiru umbarskými korzáry. (Vedli je Angamaitě a Sangahyando, pravnuci Castamirovi.) Brzy nato přilétl z Východu na temných větrech smrtonosný mor. Zemřel král i všechny jeho děti a veliké množství gondorského lidu, zejména těch, kdo žili v Osgiliathu. Potom pro únavu a nedostatek lidí ustal dozor na pomezí Mordoru a pevnosti, jež střežily průsmyky, byly neobsazeny.

Později bylo vyzozorováno, že tyto věci se staly právě tehdy, když se Stín v Zeleném hvozdu prohloubil a znovu se objevilo mnoho zlých tvorů, to bylo znamení, že Sauron povstává. Je pravda, že utrpěli i nepřátelé Gondoru, jinak by jej byli mohli v jeho oslabení zaplavit, Sauron však mohl vyčkávat a je zcela pravděpodobné, že hlavně toužil po otevření Mordoru.

Když zemřel král Telemnar, uschl a zahynul i Bílý strom v Minas Anor. Avšak jeho synovec Tarondor, který po něm nastoupil, zasadil v citadele nový semenáček. To on trvale přemístil králův dům do Minas Anor, protože Osgiliath byl nyní zčásti opuštěn a začal se roz-

padat. Málo z těch, kdo uprchli před morem do Ithilienu nebo do západních údolí, bylo ochotno se vrátit.

Tarondor nastoupil na trůn mladý a vládl nejdéle ze všech králů Gondoru, nemohl však dosáhnout ničeho víc než znovu uspořádat říši zevnitř a pomalu pěstovat její sílu. Jeho syn Telumehtar však pama-toval na smrt Minardila, a protože ho obtěžovala opovázlivost korzá-rů, kteří plenili jeho pobřeží až po Anfalas, sebral své síly a v roce 1810 vzal Umbar útokem. V té válce zahynuli poslední Castamirovi potomci a Umbar opět na čas drželi králové. Telumehtar připojil ke svému jménu titul Umbardacil. V nových neštěstích, jež postihla Gondor, byl Umbar ztracen a padl do rukou Haradských.

Třetí pohromou byl vpád Vozatajů, který odčerpával ubývající sílu Gondoru ve válkách, jež trvaly téměř sto let. Vozatajové byli národ či spolek mnoha národů příšlých z Východu, byli však silnější a lépe vyzbrojení než všichni, kteří se objevili předtím. Cestovali na velkých vozech a jejich náčelníci bojovali na koleskách. Podnikci Sauronovými vyslanci, jak se později ukázalo, podnikli náhlý nájezd na Gondor a král Narmacil II. byl zabit v bitvě za Anduinou roku 1856. Lid východního a jižního Rhovanionu byl zotročen a hranice Gondoru se v té době stáhly k Anduině a Emyn Muilu. (Soudí se, že v tom čase Prstenové přízraky vstoupily opět do Mordoru.)

Calimehtar, syn Narmacila II., s pomocí vzpoury v Rhovanionu pomstil svého otce velkým vítězstvím nad Východňany na Dagorladu roku 1899 a nebezpečí bylo na čas odvráceno. Za vlády Araphanta na Severu a Calimehtarova syna Ondohera na Jihu se obě království po dlouhém mlčení a odcizení opět dohovořila. Oba totiž konečně po-sřehli, že mnohostranný útok na ty, kdo přežili z Númenoru, vede jakási jediná moc a vůle. V ten čas se Araphantův dědic Arvedui ože-nil s Ondohеровou dcerou Fíriel (1940). Žádné z království však nebylo schopno poslat pomoc druhému, Angmar totiž obnovil svůj útok na Arthedain a současně se znovu objevila veliká síla Vozatajů.

Mnoho Vozatajů teď objelo Mordor z jihu a uzavřelo spojenectví s lidmi z Chandu a Blízkého Haradu, a v tom velikém útoku od severu i od jihu byl Gondor málem zničen. V roce 1944 král Ondoher i oba jeho synové Artamir a Faramir padli v bitvě severně od Moranonu a nepřítel proudil do Ithilienu. Eärnil, kapitán jižní armády,

však dobyl velkého vítězství v jižním Ithilienu a zničil haradskou armádu, jež překročila řeku Poros. Pospíšil na sever, shromáždil k sobě z ustupující severní armády, koho mohl, a vpadl do hlavního tábora Vozatajů, právě když hodovali a veselili se ve víře, že Gondor je svržen a stačí už jen pobrat kořist. Eärnil vzal tábor útokem, zapálil vozy a zahnal nepřitele na bezhlavý útěk z Ithilienu. Velká část těch, kdo před ním prchali, zahynula v Mrtvých močálech.

„Po smrti Ondohera a jeho synů vznesl Arvedui ze Severního království nárok na gondorskou korunu jako přímý potomek Isildurův a manžel Fíriel, jediného žijícího dítěte Ondoherova. Nárok byl zamítnut. Hlavní úlohu v tom sehrál Pelendur, Správce krále Ondohera.

Gondorská Rada odpověděla: „Koruna a království v Gondoru patří jedině dědicům Meneldila, syna Anárionova, jemuž Isildur předal tuto říši. V Gondoru se toto dědictví přenáší pouze na syny a neslyšeli jsme, že by byl v Amoru jiný zákon.“

Na to Arvedui odpověděl: „Elendil měl dva syny, z nichž Isildur byl starší a byl dědicem svého otce. Slyšeli jsme, že Elendilovo jméno stojí do dnešního dne v čele linie králů Gondoru, protože byl počítán za Velkého krále všech zemí Dúnadanů. Dokud byl Elendil živ, vláda na Jihu byla společně svěřena jeho synům, když však Elendil padl, Isildur se odebral převzít úřad Velkého krále po svém otci a svěřil vládu na Jihu podobným způsobem synu svého bratra. Nevzdal se svého království v Gondoru ani nezamýšlel, aby byla Elendilova říše navždy rozdělena.“

Kromě toho se v Númenoru odedávna přenášelo žezlo na nejstarší dítě krále, ať muže či ženu. Je pravda, že v zemích vyhnanství soužených válkou nebyl tento zákon dodržován, takový však byl zákon našeho lidu, na který se nyní odvoláváme, když vidíme, že Ondoherovi synové zůstali bezdětní.*¹⁴

---

¹⁴ Tento zákon byl ustanoven v Númenoru (jak jsme se dozvěděli od krále), když Tar-Aldarion, šestý král, zanechal jen jedno dítě, dceru. Stala se první vládnoucí královnou, Tar-Ancalimě. Předtím byl zákon jiný. Tar-Elendil, čtvrtý král, byl následován svým synem Tar-Meneldurem, třebaže jeho dcera Silmarien byla starší. Elendil ovšem pocházel ze Silmarien.

Na to Gondor neodpověděl. Na korunu vznesl nárok Eärnil, vítězný kapitán, a byla mu dána se souhlasem všech Dúnadanů v Gondoru, protože byl z královského domu. Byl synem Siriondila, syna Calimmacilova, syna Arciryase, bratra Narmacila II. Arvedui na svém nároku netrval, neměl totiž ani moc, ani chuť stavět se proti vůli gondorských Dúnadanů, přesto jeho potomci na ten nárok nikdy nezapomněli, i když jejich království pominulo. Blížil se totiž čas, kdy mělo Severní království skončit.

Arvedui byl skutečně posledním králem, jak naznačuje jeho jméno. Říká se, že jméno mu dal při zrození Malbeth Věstec, který řekl jeho otci: „Nazveš ho *Arvedui*, protože bude poslední v Arthedainu. Pro Dúnadany ovšem nadejde volba, a zvolí-li to, co se zdá méně nadějně, potom si tvůj syn změní jméno a stane se králem veliké říše. Nestane-li se to, pak přejde mnoho bolesti a mnoho lidských věků, než Dúnadani opět povstanou a spojí se.“

V Gondoru také po Eärnilovi následoval už jen jeden král. Možná že kdyby bývaly koruna a žezlo spojeny, bylo by království vytrvalo a mnoho zlého mohlo být odvráceno. Eärnil však byl moudrý muž, ne povýšený, i když mu jako většině mužů v Gondoru říše Arthedain připadala nepatrná vzdor urozenosti jejich pánů.

Poslal Arveduimu poselství, kde oznámil, že přijal gondorskou korunu podle zákonů a potřeb Jižního království. „Nezapomínám však na věrnost Arnoru ani nepopírám naše příbuzenství a nepřiji si, aby se Elendilovy říše odcizily. Pošlu vám pomoc, když ji budete potřebovat, jak budu schopen.“

Dlouho však trvalo, než se Eärnil cítil dostatečně zabezpečen, aby učinil, jak slíbil: Král Araphant dál s ubývajícími silami zdržoval útoky Angmaru, a když nastoupil Arvedui, činil stejně, nakonec však na podzim 1973 přišly do Gondoru zprávy, že Arthedain je v úzkých a Černokněžný král proti němu chystá poslední úder. Tu poslal Eärnil svého syna Eärnura na sever s loďstvem co nejrychleji a s tak velikou silou, jakou mohl postrádat. Příliš pozdě. Než se Eärnur dostal do lindonských přístavů, Černokněžný král dobyl Arthedain a Arvedui zahynul.

Když však Eärnur přijel do Šedých přístavů, zavládla mezi elfy i lidmi veliká radost a úžas. Tak veliké byly jeho lodi a bylo jich tolik, že se sotva vešly do přístavu, třebaže i Harlond a Forlond byly napl-

něny, a vystoupilo z nich mocné vojsko s výzbrojí a zásobami pro válku velkých králů. Tak se alespoň zdálo lidem na Severu, ačkoli to byla jen malá částka celé vojenské moci Gondoru. Ze všeho nejvíce byli chváleni koně, protože mnozí pocházeli z údolí Anduiny, a s nimi přišli urostlí plaví jezdcí a hrdá knížata Rhovanionu.

Pak Círdan povolal všechny, kdo byli ochotní k němu přijít z Lindonu i Amoru, a když bylo vše připraveno, vojsko překročilo Lunu a pochodovalo na sever vyzvat Černokněžného krále Angmaru k boji. Sídílil prý v té době ve Fornostu, který osadil zlými lidmi, a uchvátil dům i vládu králů. Ve své pýše nečekal na útok svých nepřátel ve své tvrzi, ale vyšel jim vstříc, domnívaje se, že je zažene jako předtím jiné do Luny.

Vojsko Západu však na něho přišlo ze Soumračných vrchů a na planině mezi Nenuialem a Severními vrchy byla svedena veliká bitva. Síly Angmaru už podléhaly a ustupovaly směrem k Fornostu, když přijel od severu hlavní voj jízdy, který objížděl kopce, a rozprášil je. Potom Černokněžný král se všemi, které shromáždil ze zkázy, prchal na sever, hledaje vlastní zemi Angmar. Než se mohl dostat pod ochranu Carn Dûm, dohonila ho gondorská jízda s Eärnurem v čele. Zároveň přijela posila z Roklinky vedená knížetem elfů Glorfindelem. Tehdy byl Angmar poražen tak dokonale, že na západ od Hor nezůstal jediný muž a jediný skřet z té říše.

Říká se však, že když bylo všechno ztraceno, náhle se zjevil sám Černokněžný král v černém hávu a černé masce, na černém koni. Strach padl na všechny, kdo ho viděli, on si však zvolil za cíl své plné nenávisti gondorského kapitána a se strašlivým výkřikem se rozjel přímo k němu. Eärnur by se mu byl postavil, jeho kůň však nápor nevydržel, uhnul a odnesl ho daleko do pole, než ho stačil ovládnout.

Tu se Černokněžný král zasmál a nikdo, kdo jej slyšel, nezapomněl na hrůznost toho zvuku. Pak ale předjel Glorfindel na svém bílém koni a Černokněžný král se uprostřed smíchu obrátil na útěk a zmizel do stínů. Na bitevní pole se totiž snesla noc, a on se ztratil a nikdo nevěděl, kam odjel.

Eärnur teď přijel zpátky, ale Glorfindel se zahleděl do houstnoucí tmy a řekl: „Nepronásleduj ho! Nevrátí se do této země. Jeho konec

je ještě daleko a nepadne rukou muže.“ Ta slova si zapamatovali mnozí, Eärnur se však hněval a toužil jen pomstít svou pohanu.

Tak skončila zlá říše Angmar a tak si Eärnur, kapitán Gondoru, vysloužil největší nenávisť Černokněžného krále, mělo však ještě uplynout mnoho let, než se to zjevilo.“

Bylo to za vlády krále Eärnila, jak později vysvitlo, kdy Černokněžný král na útěku ze Severu přišel do Mordoru a tam shromáždil ostatní Prstenové přízraky, jejichž byl hlavou. Teprve v roce 2000 však vyšli z Mordoru průsmykem Cirith Ungol a oblehli Minas Ithil. Dobyli ji v roce 2002 a uchvátili *palantír* z věže. Po celý Třetí věk nebyli vypuzeni. Minas Ithil se stala obávaným místem a byla přezvána na Minas Morgul. Mnozí lidé, kteří ještě zůstávali v Ithilienu, jej opustili.

„Eärnur se podobal svému otci udatností, ale ne moudrostí. Byl to muž silného těla a horkokrevný, nechtěl se však ženit, protože jeho jediným potěšením byl boj nebo cvičení ve zbrani. Jeho obratnost byla taková, že se mu v Gondoru nemohl nikdo postavit ve hrách se zbraní, v nichž nacházel rozkoš, takže se podobal spíš přednímu bojovníku než kapitánu nebo králi, zachoval si mužnost do vyššího věku, než bylo tehdy obvyklé.“

Když v roce 2043 obdržel Eärnur korunu, král Minas Morgul ho vyzval na souboj a posmíval se mu, že v bitvě na Severu se mu neodvážil postavit. Správce Mardil na čas ztlumil králův hněv. Minas Anor, jež se stala hlavním městem říše od doby krále Telemnara a sídlem všech králů, byla nyní přejmenována na Minas Tirith, jako město stále na stráži proti morgulskému zlu.

Eärnur nosil korunu jen sedm let, když morgulský Pán opakoval výzvu a posmíval se králi, že k bázlivosti mládí teď připojil slabost stáří. To už ho Mardil nemohl zadržet a král se rozjel s malým doprovodem rytířů k bráně Minas Morgul. O nikom z nich víckrát neslyšeli. V Gondoru se věřilo, že zrádný nepřítel chytil krále do léčky a ten v mukách zahynul v Minas Morgul, protože však nebylo svědků jeho smrti, Mardil Dobrý správce vládl Gondoru mnoho let jeho jménem.

Potomků krále již bylo málo. Jejich počet se velmi zmenšil Příbuzenským svárem a od té doby začali králové žárlivě střežit své

blízké příbuzné. Ti, na něž padlo podezření, často utíkali do Umbaru a tam se připojovali k povstalcům, jiní se zříkali svého původu a brali si manželky z nenúmenorské krve.

Tak se stalo, že se nenašel nikdo s nárokem na korunu, kdo by měl dostatečně čistou krev nebo jehož nárok by uznali všichni, a všichni se báli vzpomínky na Příbuzenský svár, vědouce, že kdyby nastal jiný podobný rozkol, Gondor by zanikl. Proto, ač se roky dloužily, dál vládl Gondoru správce a Elendilova koruna ležela v klíně krále Eärnila v Domech mrtvých, kde ji nechal Eärnur.

Správci

Dům správců se nazýval Húrinův dům, protože byli potomky Správce krále Minardila (1621-34), Húrina z Emyrn Arnenu, muže vznešeného númenorského původu. Od jeho dnů králové vždycky volili své správce z jeho potomků, a po Pelendurovi se správcovství stalo dědičným jako království z otce na syna nebo na nejbližšího příbuzného.

Každý nový správce se vpravdě ujímal svého úřadu s přísahou, že bude „držet svou hůl a vládu ve jménu krále, dokud se nevrátí“. Brzy se z toho však stala málo významná obřadní slova, protože správci vládli veškerou mocí králů. Přesto v Gondoru stále mnozí věřili, že král se jednou opravdu vrátí, a někteří vzpomínali na starobylou linii na Severu, o níž se proslýchalo, že ve stínu žije dál. Proti takovým myšlenkám však Vládnoucí správci obrnili svá srdce.

Přesto správci nikdy nesedali na starobylém trůně a nenosili korunu a netřímali žezlo. Drželi pouze bílou hůlku jako odznak svého úřadu a jejich zástava byla bílá, bez označení, královská zástava bývala černá a na ní bílý strom v květu pod sedmi hvězdami.

Po Mardilovi Voronwě, který byl počítán za prvního v řadě, následovalo dvacet čtyři Vládnoucích správců Gondoru až do času Denethora II., dvacátého šestého a posledního. Zprvu měli klid, protože to byly dny Ostražitého míru. Za nich se Sauron stáhl před mocí Bílé rady a Prstenové přízraky zůstávaly skryty v Morgulském údolí. Ale od času Denethora I. nebyl nikdy úplný mír, a dokonce i když Gondor

nevedl žádnou velkou či otevřenou válku, jeho hranice byly trvale ohrožovány.

V posledních letech Denethora I. se poprvé z Mordoru vynořilo plemeno skurutů, černých, velice silných skřetů, kteří se v roce 2475 přelili přes Ithilien a dobyli Osgiliath. Denethorův syn Boromir (po němž byl později pojmenován Boromir z devíti Pěších) je porazil a znovu dobyl Ithilien, Osgiliath však byl nadobro zničen a jeho velký kamenný most zbořen. Od té doby tam nikdo nebydlel. Boromir byl velký kapitán a obával se ho i Černokněžný král. Byl ušlechtilý a sličný, muž silný tělem i vůlí, ale v oné válce dostal morgulskou ránu, jež ukrátila jeho dny, a seschl bolestí a zemřel dvanáct let po svém otci.

Po něm začala dlouhá vláda Cirionova. Byl bdělý a ostražitý, ale moc Gondoru se zmenšila a mohl jen bránit své hranice, zatímco jeho nepřátelé (nebo moc, která je řídila) proti němu chystali údery, jimž nemohl zabránit. Korzáři znepokojovali jeho přístavy, ale jeho hlavní nebezpečí leželo na Severu. V širých zemích Rhovanionu mezi Temným hvozdem a Bystrou řekou sídlil nyní divoký národ, zcela ve stínu Dol Gulduru. Často podnikal lesem nájezdy, až bylo údolí Anduiny na jih od Kosatcové řeky převážně opuštěno. Tito Balchothové se ustavičně rozmnožovali o další, kteří přicházeli od východu, kdežto lid Calenardhonu se tenčil. Cirion jen s velkými obtížemi udržoval hranici na Anduině.

„V předtuše bouře poslal Cirion pro pomoc na sever, ale pozdě. V tom roce (2510) totiž Balchothové postavili spoustu člunů a vorů na východních březích Anduiny, houfně se přepravili přes Řeku a smetli obránce. Vojsko pochodující od jihu bylo odříznuto a zahráno na sever přes Lipavu a tam bylo náhle napadeno hordami skřetů z Hor a tlačeno k Anduině. Tu přišla od severu neočekávaná pomoc a Gondorem se poprvé rozlehly rohirské rohy. Přijel Eorl Mladý se svými jezdci, smetl nepřátele a pronásledoval Balchothy na smrt přes pole Calenardhonu. Cirion přidělil Eorlovi tu zemi, aby v ní přebýval, a on složil Cirionovi Eorlovu přísahu o přátelství v nouzi, nebo když Pánové Gondoru zavolají.“

Za dnů Berena, devatenáctého správce, přišlo na Gondor ještě větší nebezpečí. Tři veliké, dlouho připravované flotily přijely z Um-

baru a z Haradu a s velikou silou napadly pobřeží Gondoru, nepřítel přistál na mnoha místech, dokonce až tak daleko na sever, jako je ústí Želíze. Ve stejnou dobu byli Rohirové napadeni od západu i od východu, jejich země byla obsazena a oni zahrnuti do údolí Bílých hor. V tom roce (2758) začala Dlouhá zima s chladem a velikými sněhy od severu a východu a trvala téměř pět měsíců. V té válce zahynul Helm i oba jeho synové, v Eriadoru i v Rohanu byla bída a smrt. V Gondoru jižně od hor to však nebylo tak zlé, a než přišlo jaro, Berenův syn Beregonď nájezdňiky přemohl. Okamžitě poslal pomoc Rohanu. Byl to největší kapitán, který povstal v Gondoru po Boromirovi, a když nastoupil po svém otci (2763), Gondor začal opět sbírat síly. Rohan se však z utržených ran hojil pomaleji. Právě proto uvítal Beren Sarumana a dal mu klíče od Orthanku, od toho roku (2759) sídlil Saruman v Železném pasu.

Za dnů Beregonďa se odehrála válka trpaslíků a skřetů v Mlžných horách (2793-9), o níž na Jih dospěla jen pověst, dokud se skřeti prchající z Nanduhirionu nepokusili překročit Rohan a usídlit se v Bílých horách. V údolích se bojovalo mnoho let, než s tím nebezpečím skoncovali.

Když zemřel dvacátý první správce, Belecthor II., zahynul i Bílý strom v Minas Tirith, nechali jej však stát, „dokud se nevrátí král“, protože nebylo možno nalézt žádný semenáček.

Za dnů Túrina II. se nepřátelé Gondoru začali opět hýbat. Sauron totiž znovu vyrostl k moci a den jeho povstání se blížil. Všichni krom nejhouževnatějších lidí opustili Ithilien a přestěhovali se na západ přes Anduinu, protože země byla prolezlá mordorskými skřety. Túrin dal postavit tajná útočiště pro své vojáky v Ithilienu, z nichž byl nejdéle obsazen a střežen Henneth Annûn. Opevnil také znovu ostrov Cair Andros*¹⁵, aby chránil Anórien. Jeho hlavní nebezpečí však leželo na jihu, kde Haradští okupovali jižní Gondor, a podél toku Porosu se hodně bojovalo. Když byl Ithilien napaden velkou silou, král Folewine Rohanský splnil Eorlovu přísahu a splatil dluh za po-

---

¹⁵ To jméno znamená „Lod' dlouhé pěny“, protože ostrov měl tvar velké lodi s vysokou příďí směřující k severu, o kterou se na ostrých skalách tříštila bílá pěna Anduiny.

moc přinesenou Beregondem tím, že poslal do Gondoru mnoho mužů. S jejich pomocí dobyl Túrin vítězství na brodech Porosu, avšak oba Folcwinovi synové padli v bitvě. Jezdci je pohřbili po způsobu svého lidu a uložili je do jedné mohyly, protože byli dvojčata. Dlouho stála *Haudh in Gwanur* na břehu řeky a nepřátelé Gondoru se báli projít kolem.

Po Túrinovi následoval Turgon, z jeho časů se však vzpomíná hlavně na to, že dva roky před jeho smrtí povstal Sauron a otevřeně se prohlásil a vrátil se do Mordoru, který byl pro něho dlouho připravován. Potom byla znovu vybudována Barad-dûr, Hora osudu vzplála a poslední z ithilienského lidu prchli. Když Turgon zemřel, Saruman si vzal Železný pas za vlastní a opevnil jej.

„Ecthelion II., syn Turgonův, byl moudrý muž. S mocí, jež mu zbývala, začal posilovat svou říši proti útoku Mordoru. Povzbuzoval všechny dobré muže zblízka i zdaleka, aby vstoupili do jeho služeb, a těm, kdo se prokázali spolehliví, dával hodnosti a odměny. V mnohém, co činil, mu pomáhal a radil veliký kapitán, kterého nade vše miloval. Lidé v Gondoru mu říkali Thorongil, Orel s hvězdou, protože byl rychlý a bystrooký a na plášti nosil stříbrnou hvězdu, nikdo však neznal jeho pravé jméno ani zemi, ve které se narodil. Přišel k Ecthelionovi z Rohanu, kde sloužil králi Thengelovi, ale z Rohirů nebyl. Byl to velký vůdce mužů na souši i na moři, ale zašel do stínů, z nichž vyšel, ještě než skončily Ecthelionovy dny.

Thorongil často připomínal Ecthelionovi, že síla vzbouřenců v Umbaru je velkým nebezpečím pro Gondor a ohrožuje jižní léna, což by se prokázalo osudným, kdyby Sauron otevřeně vstoupil do války. Nakonec dostal od správce povolení, sebral malé loďstvo, nečekaně připlul v noci k Umbaru a spálil tam velkou část lodí korzárů. Sám srazil kapitána přístavu v bitvě na přístavní hrázi a pak stáhl své loďstvo s malými ztrátami. Když však přijeli zpátky do Pelargiru, odmítl se vrátit do Minas Tirith, kde ho očekávaly veliké pocty.

Na rozloučenou poslal Ecthelionovi tuto zprávu: „Volají mě teď jiné úkoly, pane, a musí projít mnoho času a nebezpečí, než opět přijdu do Gondoru, pokud je mi to souzeno.“ Třebaže nikdo nemohl uhodnout, jaké úkoly to asi jsou ani jakou výzvu obdržel, bylo známo, kam šel. Vzal totiž člun a překročil Anduinu. Tam dal sbohem

svým společníkům a dál šel sám, když ho naposled viděli, byl obrácen tváří k Horám stínu.

Město bylo zaraženo Thorongilovým odchodem a všem lidem to připadalo jako veliká ztráta, snad jen ne synovi Ectheliona Denethorovi, muži již zralému pro správcovství, jehož se také za čtyři roky, po smrti svého otce, ujal.

Denethor II. byl hrdý muž, urostlý, statečný a královštější, než byl kdo v Gondoru po mnoho lidských věků, byl též moudrý, viděl daleko a byl zběhlý ve staré moudrosti. Tolik se podobal Thorongilovi, jako by byl z jeho nejbližšího příbuzenstva, a přece byl vždy stavěn na druhé místo za cizincem v srdcích mužů i v úctě vlastního otce. V tom čase mnozí mysleli, že Thorongil odešel dřív, než by se jeho sok stal jeho pánem, ačkoli vpravdě Thorongil nikdy s Denethorem nesoupeřil ani se nechoval jako víc než služebník jeho otce. A pouze v jedné věci se jejich rady správci neshodovaly: Thorongil často varoval Ectheliona, aby nekládal důvěru v Sarumana Bílého v Železném pasu, ale raději vítal Gandalfa Šedého. Mezi Denethorem a Gandalfem však bylo pramálo, lásky a po dnech Ecthelionových byl Šedý poutník v Minas Tirith méně vítán. Proto později, když bylo všechno objasněno, mnozí věřili, že Denethor, který byl důmyslný a hleděl dál a hlouběji než jiní za jeho dnů, odhalil, kdo vpravdě je tento cizinec Thorongil, a měl podezření, že on a Mithrandir plánují, jak ho vyhodit ze sedla.

Když se stal Denethor správcem (2984), prokázal se jako pánovitý kníže a držel vládu všech věcí ve vlastních rukou. Mluvil málo. Vyslechl rady a pak se řídil vlastním rozumem. Oženil se pozdě (2976), za ženu si vzal Finduilas, dceru Adrahila z Dol Amrothu. Byla to velice krásná a jemná paní, ale do dvanácti let zemřela. Denethor ji po svém miloval více než kohokoli jiného, snad až na staršího syna, kterého mu porodila. Lidem se však zdálo, že ve střeženém městě vadla jako květina z přímořských údolí přesazená na holou skálu. Stín na východě ji plnil hrůzou a stále obracela oči na jih k moři, které postrádala.

Po její smrti byl Denethor ještě zachmuřenější a mlčenlivější a dlouho sedal sám ve své věži hluboce zamýšlen, předvídaje, že útok Mordoru přijde za jeho dnů. Později se věřilo, že potřeboval poznání

a v pýše a v důvěře ve vlastní silnou vůli se opovážil nahlédnout do *palantíru* Bílé věže. Nikdo ze správců se toho neodvážil, dokonce ani králové Eärnil a Eärnur po pádu Minas Ithil, když se Isildurův *palantír* dostal do rukou Nepřítele, Kámen z Minas Tirith byl totiž *palantír* Anárionův, nejtěsněji spjatý s tím, který vlastnil Sauron.

Tak nabyl Denethor svého velkého poznání o věcech, jež se daly v jeho říši i daleko za jejími hranicemi, až nad tím lidé žasli, draze však za poznání zaplatil, neboť ve svém zápase se Sauronovou vůlí předčasně zestárl. Tak v Denethorovi rostla pýcha zároveň se zoufalstvím, až ve všech činech doby viděl toliko souboj mezi Pánem Bílé věže a Pánem Barad-dûr a nedůvěřoval všem ostatním, kdo vzdorovali Sauronovi, pokud nesloužili jemu samotnému.

Tak se čas schyloval k Válce o Prsten a Denethorovi synové dospívali do mužných let. O pět let starší Boromir, miláček svého otce, se mu podobal tváří i hrdostí, ale jinak téměř ničím. Byl spíše mužem po vzoru starodávného krále Eárnura, neženil se a rozkoš nalézal především ve zbraních, byl nebojácný a silný, ale málo dbal o učenost, s výjimkou příběhů o starých bitvách. Mladší Faramir se mu vzhledem podobal, ale myslí se lišil. Četl lidská srdce stejně bystře jako jeho otec, ale co vyčetl, vyvolávalo v něm spíš soucit než opovržení. Vystupoval mírně a miloval učenost a hudbu, a proto se v těch časech mnohým zdálo, že má menší odvalu než jeho bratr. Nebylo tomu tak, jenomže nevyhledával slávu a nebezpečí bez účelu. Vítal Gandalfa, kdykoli přišel do Města, a naučil se z jeho moudrosti, čemu mohl, v tom, jako v mnoha jiných věcech, se nelíbil svému otci.

Přesto mezi bratry panovala velká láska už od dětství, kdy byl Boromir bratrovi pomocníkem a ochráncem. Nikdy od té doby mezi nimi nevyvstala řevnivost či soupeření o otcovu přízeň nebo lidskou chválu. Faramirovi se zdálo nemožné, že by v Gondoru mohl někdo soupeřit s Boromirem, Denethorovým dědicem, kapitánem Bílé věže. A stejně smýšlel Boromir. Přesto zkouška ukázala opak. Ale o všem, co se přihodilo těm třem ve Válce o Prsten, se vypráví jinde. Po Válce skončily dny Vládoucích správců, protože dědic Isildura a Anáriona se vrátil, království bylo obnoveno a zástava s Bílým stromem opět zavlála z Ecthelionovy věže.“

ZDE NÁSLEDUJE ČÁST PŘÍBĚHU ARAGORNA A ARWEN

„Arador byl dědem krále. Jeho syn Arathorn žádal za manželku Gilraen Sličnou, dceru Dírhaela, který byl sám potomkem Aranarthovým. Dírhael se stavěl proti tomuto manželství, Gilraen totiž byla mladičká a nedosáhla ještě věku, kdy byly ženy Dúnadanů zvyklé se vdávat.

„Kromě toho,“ řekl, „Arathorn je tvrdý muž zralého věku a bude náčelníkem dřív, než lidé předpokládají, přesto mé srdce předvídá, že bude krátce živ.“

Jeho žena Ivorwen, která také viděla dopředu, však odpověděla: „Tím víc je třeba spěchu! Dny temní před bouří a přijdou velké věci. Vezmou-li se teď ti dva, možná že se narodí naděje pro náš lid, jestliže budou otálet, nepřijde, dokud trvá tento věk.“

A stalo se, když byli Arathorn a Gilraen oddáni pouhý jeden rok, že Aradora zajali skalní obři u Studených vodopádů severně od Roklinky, zabili ho a Arathorn se stal náčelníkem Dúnadanů. Příštího roku mu Gilraen porodila syna a ten dostal jméno Aragorn. Aragornovi však byly pouhé dva roky, když Arathorn vyjel s Elrondovými syny proti skřetům a byl zabit skřetím šípem, který mu projel okem, a tak skutečně žil krátce na svůj rod, neboť mu bylo jen šedesát let, když padl.

Potom byl Aragorn, nyní Isildurův dědic, vzat se svou matkou do Elrondova domu a Elrond se mu stal otcem a zamiloval si ho jako vlastního syna. Říkali mu však Estel, totiž Naděje, a jeho pravé jméno a původ na Elrondův pokyn tajili, Moudří totiž věděli, že Nepřítel se snaží vypátrat Isildurova dědice, pokud ještě nějaký zůstává na zemi.

Když ale bylo Estelovi pouhých dvacet let, vrátil se jednou do Roklinky po velkých činech ve společnosti Elrondových synů, Elrond se na něho zahleděl a měl radost, protože viděl, že je krásný a ušlechtilý a časně dospěl k mužnosti, třebaže ještě poroste na těle i na du-

chu. Toho dne jej tedy Elrond nazval jeho pravým jménem, řekl mu, kdo je a čím je syn, a vydal mu dědičné předměty jeho domu. ‚Tady je Barahirův prsten,‘ řekl, ‚znak našeho příbuzenství zdáli, a tady úlomky Narsilu. Ještě s nimi možná vykonáš velké činy, předpovídám totiž, že tvůj život bude delší, než je lidská míra, nepostihne-li tě zlo nebo neselžeš-li ve zkoušce. Zkouška však bude tvrdá a dlouhá. An-núminaské žezlo podržím, protože si je musíš teprve zasloužit.‘

Druhý den v hodině západu slunce chodil Aragorn sám po lesích, srdce se v něm radovalo a zpíval, protože byl pln naděje a svět byl krásný. A jak zpíval, náhle spatřil dívku kráčející po palouku mezi bílými kmeny bříz, zůstal stát ohromen a myslel, že zabloudil do snu nebo že obdržel dar elfích pěvců, kteří dokážou přimět věci, o nichž zpívají, aby oživaly před očima naslouchajících.

Aragorn totiž zpíval část Zpěvu o Lúthien, která vyprávěla o setkání Lúthien s Berenem v Neldorethském lese. A hle, zde kráčela Lúthien před jeho očima Roklinkou, oděna ve stříbromodrém plášti, líbezná jako soumrak v Elfii, temné vlasy jí vlály poryvem větru a čelo měla obepnuto drahokamy jako hvězdami.

Aragorn chvilíčku hleděl mlčky, ale pak, ve strachu, že zajde a on ji víckrát neuvidí, na ni zavolal: ‚Tinúviel! Tinúviel!‘ tak jako Beren tenkrát za Starých časů.

Tu se k němu dívka obrátila, usmála se a řekla: ‚Kdo jsi? A proč mě voláš tím jménem?‘

Odpověděl: ‚Věřil jsem totiž, že jsi opravdu Lúthien Tinúviel, o níž jsem zpíval. Jestliže však nejsi ona, nosíš její podobu.‘

‚To říkali už mnozí,‘ odpověděla vážně. ‚Přesto mi její jméno nepatří. Možná však, že můj osud nebude nepodobný jejímu. Ale kdo jsi ty?‘

‚Estel mi říkali,‘ odpověděl, ‚ale jsem Aragorn, Arathornův syn, Isildurův dědic, Pán Dúnadanů.‘ Přesto, když to vyslovoval, cítil, že rodokmen, z něhož se jeho srdce radovalo, má nyní malou cenu a je ničím ve srovnání s její důstojností a půvabem.

Dívka se však vesele zasmála a řekla: ‚Potom jsme vzdálení příbuzní. Vždyť já jsem Arwen, Elrondova dcera, a jmenuji se také Undómíel.‘

‚Často se vidí,‘ řekl Aragorn, ‚že v nebezpečných časech lidé ukrývají své největší poklady. A přece žasnu nad Elrondem a tvými

bratry: vždyť žiji v tomto domě od dětství, a neslyšel jsem o tobě ani slova. Jak to, že jsme se ještě nesetkali? Přece tě otec neschovával zamčenou ve své klenotnici?‘

„Ne,“ řekla a vzhlédla k Horám, jež se tyčily na východě. „Bydlela jsem načas v zemi příbuzných své matky, v dalekém Lothlórienu. Teprve nedávno jsem se zas vrátila na návštěvu k otci. Už mnoho let jsem se neprocházela po Imladris.‘

Aragorn se podívil, protože se mu nezdála o nic starší než on, který prožil ve Středozemi sotva dvacet let. Arwen mu však pohlédla do očí a řekla: „Nediv se! Vždyť Elrondovy děti mají život Eldar.‘

Tu byl Aragorn zahanben, protože spatřil v jejích očích elfí světlo a moudrost mnoha dní, a přece od té hodiny miloval Arwen Undómiel, Elrondovu dceru.

Ve dnech, které následovaly, Aragorn zmlkl a jeho matka postřehla, že se mu přihodilo něco podivného, nakonec podlehl jejímu vyptávání a pověděl jí o setkání v soumraku stromů.

„Můj synu,“ řekla Gilraen, „tvůj cíl je vysoký i pro potomka mnoha králů. Vždyť toto je nejvznešenější a nejkrásnější paní, která teď chodí po zemi. A nehodí se, aby se smrtelník ženil s rodem elfů.‘

„A přece máme jistý podíl na tom rodě,“ řekl Aragorn, „je-li příběh mých prapředků, jemuž jsem se učil, pravdivý.‘

„Je pravdivý,“ řekla Gilraen, „ale to bylo dávno a v jiném věku světa, než naše plémě pokleslo. Proto se bojím, vždyť bez dobré vůle Mistra Elronda bude Isildurovým dědicům brzy konec. Nemyslím ale, že v této věci budeš mít Elrondovu dobrou vůli.‘

„Pak budou mé dny hořké a budu chodit divočinou sám,“ řekl Aragorn.

„To ti bude skutečně souzeno,“ řekla Gilraen, třebaže však měla do jisté míry daleký zrak svého lidu, neřekla mu víc o svých předtuchách a nikomu nesdělila, co jí syn svěřil.

Elrond však viděl mnoho věcí a četl mnohá srdce. Jednoho dne na sklonku roku tedy povolal Aragorna do své komnaty a řekl: „Aragorne, Arathornův synu, Pane Dúnadanů, poslouchej mě! Čeká tě veliký osud, buď se povzneseš nade všechny své otce ode dnů Elendilových, nebo padneš do temnoty se všemi, kdo zbývají z tvého příbuzenstva. Nebudeš mít ani manželku, ani k sobě nepřipoutáš

žádnou ženu slibem, dokud nepřijde tvůj čas a nebudeš shledán hodným.’

Tu byl Aragorn znepokojen a řekl: ‚Je možné, že by má matka o tom promluvila?’

‚To vskutku ne,‘ řekl Elrond. ‚Tvé vlastní oči tě zradily. Nemluví však pouze o své dceři. Nebudeš zatím zasnouben žádnému lidskému dítěti. Ale pokud jde o Arwen Spanilou, Paní z Imladris a Lórienu, Večernici svého lidu, je z rodu většího než tvůj a žije ve světě již tak dlouho, že ty jsi vedle ní jako roční výhonek vedle vzrostlé mladé břízy. Je příliš vysoko nad tebou. A tak, myslím, nejspíš připadáš i jí. Avšak, i kdyby tomu tak nebylo a její srdce se obrátilo k tobě, přesto by mě to bolelo pro úděl, který je na nás vložen.’

‚Jaký úděl to je?’ řekl Aragorn.

‚Že pokud zůstávám tady, bude žít s mládím Eldar,‘ odvětil Elrond, ‚a až odejdu, půjde se mnou, jestliže si to zvolí.’

‚Chápu,‘ řekl Aragorn, ‚že jsem obrátil oči k pokladu neméně drahému než poklad Thingolův, po kterém kdysi zatoužil Beren. Tak je mi souzeno.’ Pak náhle nabyl dalekého zraku svého lidu a řekl: ‚Ale Mistře Elronde, dny tvého pobytu konečně dobíhají a na tvé děti musí brzy padnout volba loučit se buď s tebou, nebo se Středozemí.’

‚To je pravda,‘ řekl Elrond. ‚Brzy, jak my to počítáme, třebaže musí uběhnout ještě mnoho lidských let. Před mou milovanou Arwen však žádná volba nebude, ledaže ty, Aragorne, synu Arathornův, vstoupíš mezi nás a přivodíš jednomu z nás, sobě či mně, hořké rozloučení až za konec světa. Nevíš ještě, co ode mne žádáš.’ Vzdychl a po chvíli vážného zahledění na mladého muže opět promluvil: ‚Roky přinesou, co budou chtít. Nebudeme o tom dál mluvit, dokud jich mnoho neuplyne. Dny temní a přijde mnoho zlého.’

Potom se Aragorn s Elrondem láskyplně rozloučil, druhý den dal sbohem matce a Elrondovu domu a Arwen a odešel do divočiny. Téměř třicet let namáhavě pracoval proti Sauronovi, stal se přítelem Gandalfa Moudrého, od něhož získal mnoho moudrosti. Podnikl s ním mnoho nebezpečných poutí, ale jak roky plynuly, častěji chodil sám. Jeho cesty byly tvrdé a dlouhé a začal vypadat poněkud sveřepě, ledaže se náhodou usmál, přesto se zdál mužům hoden cti jako král ve vyhnanství, když neskrýval svou pravou podobu. Vždyť chodil v

mnoha přestrojeních a získal proslulost pod mnoha jmény. Jezdil ve vojsku Rohirů a bojoval za Pána Gondoru na souši i na moři, potom v hodině vítězství zmizel z vědomí lidí Západu a putoval sám daleko na Východ a hluboko na Jih, zkoumal lidská srdce, zlá i dobrá, a odhaloval skutky a úmysly Sauronových služebníků. Tak se stal nakonec nejhoubnatějším z živých lidí, zběhlým v jejich řemeslech i učenostech, a přece byl víc než oni, měl totiž elfí moudrost a v očích světlo, jež snesl málokdo, když zahořely. Měl smutnou a přísnou tvář, pro úděl, který na něm ležel, a přece mu v hlubinách srdce stále zůstávala naděje, z níž časem tryskalo veselí jako pramen ze skály.

Stalo se, když bylo Aragornovi čtyřicet devět let, že se vracel z nebezpečí na temných hranicích Mordoru, kde nyní opět sídlil Sauron a plodil zlo. Byl unaven a toužil navrátit se do Roklinky a odpočinout si tam chvíli, než bude putovat do dalekých zemí, cestou přišel na pomezí Lórienu a byl Paní Galadriel vpuštěn do utajené země.

Nevěděl, že je tam také Arwen Undómíel, opět na čas pobývající u příbuzných své matky. Málo se změnila, protože smrtelné roky procházely kolem ní, přesto byla její tvář vážnější a vzácněji bylo slyšet její smích. Aragorn však dorostl plné velikosti těla i ducha a Galadriel ho vyzvala, aby odložil putováním obnošené šatstvo, a oblékla ho stříbrně a bíle, s pláštěm v elfí šedi a s jasným drahokamem na čele. Zdál se nyní být víc než kterýkoli člověk, podobaje se spíše knížeti elfů z Ostrovů na Západě. Tak ho Arwen poprvé opět uviděla po jejich dlouhém odloučení, a když k ní přicházel pod stromy Caras Galadhonu, těžkými zlatým květem, její volba byla hotova a její osud určen.

Pak spolu nějaký čas bloudili mýtinami Lórienu, dokud nepřišel čas, aby Aragorn odešel. Večer o letním slunovratu šli Aragorn, Arathornův syn, a Arwen, dcera Elrondova, na krásný pahorek Cerin Amroth uprostřed země a bosí kráčeli nevadnoucí trávou, u nohou elanor a nifredil. A tam na pahorku pohlédli na východ ke Stínu a na západ k Soumraku a zaslíbili se a byli rádi.

A Arwen řekla: „Temný je Stín, a přece se mé srdce raduje, vždyť ty, Estele, budeš mezi velkými, jejichž udatnost je zahubí.“

Aragorn však odpověděl: „Žel, nedokážu to předvídat, a je mi skryto, jak se to má stát. Přesto budu doufat tvou nadějí. A Stín na-

prosto zavrhuji. Ani Soumrak však, paní, není pro mne, jsem smrtelný, a přimkneš-li se ke mně, Večernice, musíš se také zřít Soumraku.‘

Pak stála nehybná jako mladý strom, hleděla na západ a nakonec řekla: ‚Přimknu se k tobě, Dúnadane, a odvrátím se od Soumraku. A přece tam leží země mého lidu a trvalý domov všech mých blízkých.‘ Draze milovala svého otce.

Když se Elrond dozvěděl o volbě své dcery, mlčel, třebaže ho srdce bolelo, a osud, kterého se dlouho obával, nenesl proto snáz. Když ale přišel Aragorn opět do Roklinky, povolal ho k sobě a řekl:

‚Můj synu, přicházejí roky, kdy naděje pohasne, a za nimi vidím málo. A nyní leží mezi námi stín. Snad to tak bylo určeno, aby mou ztrátou bylo obnoveno království lidí. Proto, třebaže tě miluji, říkám ti: Arwen Undómíel neponíží dar svého života pro nic menšího. Nebude nevěstou žádného menšího muže než krále Gondoru i Arnoru. Mně potom může dokonce i naše vítězství přinést jen žal a rozloučení - tobě však naději na chvílku radosti. Běda, můj synu! Bojím se, že na konci připadne Arwen Sudba lidí tvrdá.‘

To tedy potom stálo mezi Elrondem a Aragornem a více o tom nemluvili, Aragorn však opět vyšel vstříc nebezpečí a námaze. A zatímco svět temněl a na Středozem padal strach, Sauronova moc rostla a Barad-dûr se tyčila stále výš a mohutněji, Arwen zůstávala v Roklince, když byl Aragorn na cestách, zdaleka nad ním v mysli bděla a v naději pro něho šila velikou zástavu, královskou, takovou, jakou by mohl rozvinout jen ten, kdo vznáší nárok na panství Númenorejců a dědictví Elendilovo.

Po několika letech se Gilraen rozloučila s Elrondem, vrátila se k vlastnímu lidu v Eriadoru a žila sama, málokdy vídala svého syna, protože trávil mnoho let v dalekých krajích. Jednou však, když se Aragorn vrátil na Sever, přišel k ní, a ona mu řekla, než odešel:

‚Toto je naše poslední loučení, Estele, můj synu. Jsem zestárlá starostmi tak jako menší lidé, a nyní, když se nad Středozemi stahuje temnota našeho věku, nedokážu jí čelit. Brzy odtud odejdu.‘

Aragorn se jí snažil těšit a říkal: ‚Přesto je možná za temnotou světlo, a jestliže ano, chtěl bych, abys je viděla a potěšila se.‘

Ona však odpověděla pouze tímto *linnodem*:

a Aragorn odešel s těžkým srdcem. Gilraen zemřela do příštího jara.

Tak se roky schylovaly k Válce o Prsten, a o té se více vypravuje jinde: jak byl odhalen nečekaný prostředek, jímž by mohl být Sauron svržen, a jak se naděje splnila, když nedoufali. A stalo se, že v hodině porážky vyšel Aragorn z moře a rozvinul zástavu Arwen v bitvě na Pelennorských polích a toho dne byl poprvé zdraven jako král. Nakonec, když bylo všechno vykonáno, ujal se dědictví otců a přijal korunu Gondoru a žezlo Arnoru, a o letním slunovratu v roce Sauronova pádu dostal ruku Arwen Undómiel a byli oddáni ve Městě králů.

Tak skončil Třetí věk vítězstvím a nadějí, a přece mezi bolesti toho věku patřilo trýznivé loučení Elronda s Arwen, neboť byli odloučeni Mořem a osudem přes skonání světa. Když byl Velký prsten zničen a Tři byly zbaveny moci, Elrond byl konečně unaven a opustil Středozem, aby se nikdy nevrátil. Arwen se však stala smrtelnou ženou, a přece jí nebylo údělem zemřít, dokud neztratí vše, co získala.

Jako královna elfů a lidí bydlela s Aragornem sto dvacet let ve velké slávě a blaženosti, on však přece nakonec pocítil příchod stáří a věděl, že se jeho dny blíží ke konci, třebaže byly dlouhé. Potom řekl Aragorn Arwen:

„Konečně, Paní Večernice, nejkrásnější a nejmilovanější v tomto světě, můj svět pohasíná. Hle, shromažďovali jsme a užívali a nyní přichází čas platit.“

Arwen dobře věděla, co má na mysli, a dlouho to již předvíдалa, přesto ji bolest přemohla. „Chtěl bys tedy, pane, před časem opustit svůj lid, který je živ z tvého slova?“ řekla.

„Ne před časem,“ odpověděl. „Nepůjdu-li nyní sám, pak budu muset brzy chtít nechtě. A náš syn Eldarion je muž plně zralý pro království.“

Pak odešel do Domu králů v Mlčenlivé ulici a ulehl na své lože, jež bylo připraveno. Tam se rozloučil s Eldarionem a do rukou mu vložil okřídlenou korunu Gondoru a žezlo Arnoru, potom ho opustili

---

¹⁶ „Dala jsem Naději Dúnadanům a nenechala si žádnou naději pro sebe.“

všichni kromě Arwen a ona stála sama u jeho lůžka. A navzdory vši své moudrosti a vznešenosti se nemohla zdržet, aby ho neprosila, ať ještě chvíli zůstane. Nebyla ještě unavena žitím, a tak okoušela hořkost smrtelnosti, kterou na sebe vzala.

„Paní Undómíel,“ řekl Aragorn, „ta hodina je vskutku tvrdá, byla však stvořena již v den, kdy jsme se setkali pod bílými břízami v zahradě Elrondově, kam nyní nikdo nepřichází. A na pahorku Cerin Amroth, kde jsme se zřekli Stínu i Soumraku, jsme tuto sudbu přijali. Porad' se sama se sebou, má milovaná, a ptej se, zda bys opravdu chtěla, abych čekal, až seschnu a spadnu ze svého vysokého stolce bez mužnosti a bez rozumu. Ne, paní, jsem poslední z Númenorejců a nejpozdější král ze Starých časů, a byl mi dán nejen trojnásobek věku lidí Středozeří, ale i milost odejít podle vlastní vůle a vrátit dar. Proto teď půjdu spát.“

Neříkám ti nic na útěchu, protože na takovou bolest v okruhu tohoto světa žádná není. Je před tebou nejzazší volba: litovat a jít do Přístavů a odnést na Západ vzpomínku na naše společné dny, jež bude stále svěží, ale nikdy víc než vzpomínkou, nebo vytrpět Sudbu lidí.“

„Ne, drahý pane,“ řekla, „ta volba je dávno pryč. Není již lodi, která by mě odtud odvezla, a musím skutečně vytrpět Sudbu lidí, ať chci či nechci, ztrátu a mlčení. Říkám ti ale, králi Númenorejců, až do dneška jsem nechápala příběh tvého lidu a jejich pád. Pohrdala jsem jimi jako zkaženými blázny, ale teď je konečně lituji. Vždyť je-li toto, jak Eldar říkají, dar Jednoho lidem, je hořký, když jej přijímáš.“

„Zdá se tak,“ řekl. „Nenechme se ale srazit při poslední zkoušce, my, kteří se dávno zřekli Stínu a Prstenu. V žalu musíme odejít, ale ne v zoufalství. Nejsme navždy připoutáni k okruhu světa a za ním je víc než vzpomínka. Sbohem!“

„Estele! Estele!“ vykřikla a on ji vzal za ruku, políbil ji a usnul. Pak se v něm zjevila veliká krása, takže všichni, kdo tam později vešli, hleděli na něho v úžasu, viděli totiž, že půvab mládí a síla jeho mužnosti a moudrost a vznešenost jeho stáří spolu splynuly. Dlouho tam ležel, obraz slávy lidských králů v nezatmělé skvělosti před rozbitím světa.

Arwen však odešla z Domu a světlo jejích očí zhaslo a jejímu lidu se zdálo, že zchladla a zešedla jako podvečer v zimě, jenž přichází bez hvězd.

Pak dala sbohem Eldarionovi, svým dcerám a všem, které milovala, odešla z města Minas Tirith a odebrala se do země Lórien a samotná tam pobývala pod uvadajícími stromy, až přišla zima. Galadriel odešla a také Celeborn byl pryč a země mlčela.

Tam konečně, když mallornové listy padaly, jaro však dosud nepřišlo, ulehla k odpočinku na Cerin Amrothu, a tam je její zelený rov, dokud nebude svět změněn a všechny příběhy jejího života nebudou zcela zapomenuty lidmi, kteří přicházejí pak, a elanor a nifredil už nepokvetou na východ od Moře.

Zde končí tento příběh, jak se k nám dostal z Jihu, a po odchodu Večernice již není v této knize více řečeno o dávných dnech.“

ROD EORLŮV

„Eorl Mladý byl pánem mužů z Éothéodu. Ta země ležela u pramenů Anduiny mezi nejzazšími hřebeny Mlžných hor a nejsevernější částí Temného hvozdu. Éothéodští se do té oblasti přestěhovali za dnů krále Eärnila II. z území v údolí Anduiny mezi Skalnatým brodem a Kosatcovou řekou a původem to byli blízcí příbuzní Meddědovců a lidí ze západního kraje Hvozdu. Praotci Eorlovi prohlašovali, že pocházejí z rhovanionských králů, jejichž říše ležela před nájezdy Vozatajů za Temným hvozdem, a tak se pokládali za příbuzné gondorských králů pocházejících z Eldacara. Milovali především pláně a jejich potěšením byli koně a veškeré jezdecké umění, ale v údolí středního toku Anduiny bylo mnoho lidí, a dloužil se také stín Dol Gulduru, když tedy slyšeli o svržení Černokněžného krále, hledali širší prostory na Severu a vypudili zbytky Angmarských na východní straně Hor. Za dnů Eorlova otce Léoda se však stali početným národem a opět jim bylo v domovské zemi poněkud těсно.

V dvoutisícím pětistém desátém roce Třetího věku hrozilo Gondoru nové nebezpečí. Rhovanionem se přehnalo veliké vojsko divokých mužů ze severovýchodu, vynořilo se z Hnědých zemí a na vozech se přeplavilo přes Anduinu. Zároveň náhodou nebo záměrně sestoupili z hor skřeti (kterých byla v tom čase před jejich válkou s trpaslíky veliká síla). Nájezdníci obsadili Calenardhon, a Správce Gondoru Cirion poslal pro pomoc na sever, mezi lidmi z údolí Anduiny a Gondorem bylo totiž už dlouho přátelství. V údolí Řeky však bylo nyní lidí málo a roztroušených a s pomocí nespěchali. Nakonec došly zprávy o tísní Gondoru k Eorlovi, a třebaže se zdálo pozdě, vyjel s velkým vojskem Jezdců.

Tak přijel do bitvy na Poli Celebrantu, jak se jmenovala zelená země, jež ležela mezi Stříberkou a Lipavou. Tam byla severní armáda Gondoru v ohrožení. Porážena na Vysočině a odříznuta od jihu, byla zahánána přes Lipavu a tam ji náhle přepadlo skřetí vojsko, které ji tlačilo k Anduině. Všechna naděje byla ztracena, když tu nečekaně

přijeli od severu Jezdci a vpadli nepřátelům do týla. Potom se válečné štěstí obrátilo a nepřítel byl za velkého pobíjení hnán přes Lipavu. Eorl vedl své muže v pronásledování a strach, který předcházal Jezdce ze Severu, byl tak velký, že i ti, kdo pronikli na Vysočinu, propadli panice a Jezdci je štváli pláněmi Calenardhonu.“

Lid té oblasti se po moru ztenčil a většinu těch, kdo zbyli, povraždili zuřiví Východňané. Cirion proto dal Calenardhon mezi Anduinou a Želízí odměnou za pomoc Eorlovi a jeho lidu, oni pak poslali na Sever pro své ženy a děti i pro svůj majetek a usadili se v té zemi. Přejmenovali ji na Marku Jezdců a sami si říkali Eorlovci, v Gondoru však říkali jejich zemi Rohan a jejich lidu Rohirové (totiž Páni koní). Tak se stal Eorl prvním králem Marky a za obydlí si zvolil zelený pahorek před úpatím Bílých hor, jež byly jižní hradbou jeho země. Tam od té doby Rohirové žili jako svobodný lid pod vlastními králi a s vlastními zákony, ale v trvalém spojení s Gondorem.

„Mnoho šlechticů a válečníků a mnoho krásných a chrabrých žen se jmenuje v rohanských písních, jež dosud vzpomínají na Sever. Frumgar, říkají, bylo jméno náčelníka, který vyvedl svůj lid do Éothéodu. O jeho synovi Framovi vyprávějí, že zabil Scathu, velkého draka z Ered Mithrin, a od té doby měla země pokoj od dlouhých ještěřů. Tak získal Fram veliké bohatství, ale dostal se do sporu s trpaslíky, kteří se dožadovali Scathova pokladu. Fram jim nevydal ani penízek, ale místo toho jim poslal náhrdelník ze Scathových zubů se slovy: ‚Takovéhle drahokamy ve svých pokladnicích nenajdete, protože se těžko dobývají.‘ Říká se, že trpaslíci Framu za tuto urážku zabili. Éothéod a trpaslíci se příliš nemilovali.

Léod bylo jméno Eorlova otce. Byl krotitelem divokých koní, v ten čas jich totiž bylo v zemi mnoho. Chytil bílé hříbě a to rychle vyrostlo v silného, krásného a pyšného koně. Žádný jej nemohl zkrotit. Když se na něho Léod odvážil vsednout, kuň ho odnesl pryč a nakonec ho shodil, takže Léod se udeřil hlavou o skálu a zemřel. Bylo mu tehdy pouhých dvačtyřicet let a jeho syn byl šestnáctiletý jinoch.

Eorl se zapřísáhl, že otce pomstí. Dlouho koně honil a nakonec ho zahlédl, jeho druhové očekávali, že se pokusí přijít na dostřel a zabije ho. Když se však přiblížili, Eorl vstal a hlasitě zvolal: ‚Pojď

sem, Lidská zhoubo, a nech si dát nové jméno!‘ K jejich úžasu kůň pohlédl směrem k Eorlovi, přišel, stanul před ním a Eorl řekl: ‚Nazývám tě Felaróf. Miloval jsi svou svobodu a za to tě nehaním. Teď jsi mi však dlužen mzdu za krev a vzdáš se pro mne své svobody až do konce života.‘

Pak na něho nasedl, Felaróf se poddal a Eorl na něm odjel domů bez udidla a uzdy a tak na něm jezdil i nadále. Kůň rozuměl všemu, co lidé říkali, ač nedovolil nikomu kromě Eorla, aby na něho vsedl. Na Felarófovi přijel Eorl na Pole Celebrantu, kůň byl totiž stejně dlouhověký jako lidé a takoví byli i jeho potomci. To bylo *komoňstvo*, které neneslo nikoho než krále Marky nebo jeho syny až do času Stínovlase. Lidé o nich říkali, že jejich otce musel přivést Béma (jemuž Eldar říkáj Oromě) přes Moře ze Západu.“

„Z králů Marky mezi Eorlem a Théodenem se nejvíce vypráví o Helmu Kladivovi. Byl to drsný muž a velký silák. V té době se vyskytl muž jménem Freca, který se prohlašoval za potomka krále Fréawina, třebaže měl, jak lidé říkali, mnoho vrchovecké krve a měl tmavé vlasy. Zbohatl a získal moc a měl rozlehlá území po obou stranách Adornu.*¹⁷ U jeho pramenů si postavil tvrz a o krále příliš nedbal. Helm mu nedůvěřoval, ale zval ho na své rady, Freca přicházel, když se mu zachtělo.

Na jednu z těchto rad přijel Freca s mnoha muži a žádal o ruku Helmovy dcery pro svého syna Wulfa. Helm mu však řekl: ‚Nějak jsi narostl, co jsem tě neviděl, ale hádám, že to bude ponejvíc sádlo,‘ a muži se tomu smáli, protože Freca byl široký v pase.

Tu se Freca rozzuřil a haněl krále a nakonec řekl: ‚Staří králové, kteří odmítají nabízenou hůl, mohou upadnout na kolena.‘ Helm odpověděl: ‚Nechme toho! Svatba tvého syna je malichernost. Helm to s Frecou vyřídí později. Zatím má král a jeho rada na pořadu vážné věci.‘

Když rada skončila, Helm vstal, položil svou velikou ruku Frecovi na rameno a řekl: ‚Král nepřipouští rvačky ve svém domě, ale venku jsou muži volnější,‘ a přinutil Frecu, aby vyšel před ním z Edorasu na pole. Frecovým mužům, kteří je následovali, řekl: ‚Jděte

---

¹⁷ Vlévá se do Želíze na západ od Ered Nimrais.

pryč! Nepotřebujeme posluchače. Budeme mluvit o soukromé věci o samotě. Jděte si popovídat s mými muži!’ A oni se ohlédli, viděli, že královi muži a jeho přátelé je značně převyšují počtem, a stáhli se.

‘Teď, Vrchovče,’ řekl král, ‘máš co činit pouze s Helmem, samotným a beze zbraně. Ale už jsi toho řekl mnoho a teď jsem na řadě já. Frecu, tvá pošetilost vzrostla s tvým břichem. Ty budeš mluvit o holi! Když se Helmoví nelíbí křivá hůl, kterou mu někdo podstrkuje, přerazí ji. Tak!’ S tím uštědřil Frecovi takovou ránu pěstí, že padl omráčen a krátce nato zemřel.

Pak prohlásil Helm Frecova syna a jeho blízké příbuzné za královy nepřátele a oni uprchli, protože Helm rázem poslal do západní Marky mnoho mužů na koních.

Za čtyři roky (2758) přišly na Rohan veliké strážně a Gondor nemohl poslat žádnou pomoc, protože na něj zaútočily tři flotily korzárů a na všech jeho pobřežích byla válka. V též čas byl Rohan opět napaden od východu, a když Vrchovci viděli svou příležitost, překročili Želíz a sestupovali od Železného pasu dolů. Brzy vysvitlo, že jejich vůdcem je Wulf. Byla jich veliká síla, protože se k nim připojili nepřátelé Gondoru, kteří přistáli v ústí Lefnui a Želíze.

Rohirové byli poraženi a jejich zem obsazena, kdo nebyl zabit nebo zotročen, utíkal do údolí hor. Helm byl s velkými ztrátami zahánán od brodů Želíze a utekl do Hlásky a do strže za ní (jež byla nadále známa jako Helmův žleb). Tam byl obležen. Wulf dobyl Edoras, usadil se v Meduseldu a říkal si král. Tam padl Helmův syn Haleth, poslední ze všech, při obraně dveří.

Brzy nato začala dlouhá zima a Rohan ležel téměř pět měsíců pod sněhem (od listopadu 2758 do března 2759). Rohirové i jejich nepřátelé bolestně trpěli mrazem a nedostatkem, který trval ještě déle. V Helmově žlebu byl po zimním slunovratu velký hlad. V zoufalství a proti králově radě vyvedl jeho mladší syn Háma muže ven do útoku a pro potraviny, ale ztratili se ve sněhu. Helm zdivočel a vychrtl hladověním a zármutkem a hrůza z něho sama měla hodnotu mnoha mužů při obraně Hlásky. Chodil ven sám, bíle oblečen, jako sněžný obr rázoval do táborů svých nepřátel a pobíjel spousty mužů holýma rukama. Věřilo se, že neponese-li zbraň, žádná zbraň se ho nedotkne. Vrchovci říkali, že neměl-li co jíst, jedl lidi. Ta pověst se na

Vrchovině dlouho udržela. Helm měl veliký roh a brzy si všichni všimli, že pokaždé, než se vydá, zatroubí na něj, až se Žleb rozléhá, tu padal na jeho nepřátele tak veliký strach, že místo aby se shromáždili a zajali ho nebo zabili, prchali horempádem do Kotliny.

Jedné noci slyšeli muži troubit roh, ale Helm se nevracel. Ráno vysvitlo slunce, poprvé po dlouhých dnech, a oni viděli bílou postavu nehybně stojící na Valu, samotnou, protože nikdo z Vrchovců se neodvažoval přiblížit. Byl to Helm, mrtvý jako kámen, jeho kolena se však neohnula. A přece lidé říkali, že čas od času se ve Žlebu dál rozléhal roh a Helmův přízrak procházel mezi nepřáteli a zabíjel muže strachem.

Brzy nato se zima zlomila. Potom Fréaláf, syn Helmovy sestry Hildy, sestoupil z Šeré Brázdy, kam mnozí prchli, a se skupinou zoufalců překvapil Wulfa v Meduseldu, zabil ho a znovu dobyl Edoras. Po tání přišly velké záplavy a z údolí Entvy se stala velká bažina. Nájezdníci z Východu zahynuli nebo se stáhli a konečně přišla pomoc z Gondoru po silnicích východně i západně od hor. Než skončil rok (2759), Vrchovci byli vyhnáni i ze Železného pasu, potom se Fréaláf stal králem.

Helma přivezli z Hlásky a uložili do deváté mohyly. Od té doby tam vždy rostly *simbelmyně* nejhustěji, takže pahrbek se zdál zapadáný sněhem. Když zemřel Fréaláf, začali druhou řadu mohyl.

Rohirové byli velmi zuboženi válkou a nedostatkem i ztrátami skotu a koní. Bylo také dobře, že je po mnoho let neohrozilo žádné velké nebezpečí, protože teprve za časů krále Folcwina nabyli své dřívější síly.

Právě při Fréaláfově korunovaci se objevil Saruman s dary a vychvaloval udatnost Rohirů. Všichni ho měli za vítaného hosta. Brzy nato se usadil v Železném pasu. Dovolil mu to Beren, Správce Gondoru, protože Gondor stále pokládal Železný pas za pevnost své říše, a ne součást Rohanu. Beren také Sarumanovi svěřil klíče od Orthanku. Tu věž nedokázal poškodit žádný nepřítel a také do ní nevstoupil.

Tak začal Saruman žít jako pán lidí, zprvu totiž držel Železný pas jako správce pobočnick a strážce věže. Fréaláf však byl stejně rád jako Beren, že to tak je a že je Železný pas v rukou silného přítele. Přítelem se zdál dlouho a možná že na počátku jím doopravdy byl. Později ovšem lidé pramálo pochybovali, že Saruman šel do Želez-

ného pasu v naději, že tam najde Kámen, a se záměrem vybudovat si vlastní moc. Po poslední Bílé radě (2953) byly jeho úmysly s Rohanem rozhodně zlé, přestože je skrýval. Tehdy se Železného pasu zmocnil a začal si z něho budovat silně střežené, obávané místo, jako by chtěl soupeřit s Barad-dûr. Přátele a služebníky si pak vybíral ze všech, kdo nenáviděli Gondor a Rohan, ať už z lidí nebo jiných, zlovolnějších tvorů.

KRÁLOVÉ MARKY

První řada

Rok*¹⁸

2485-2545 1. *Eorl Mladý*. Byl tak pojmenován, protože nastoupil po otci v mládí a do konce života zůstal plavovlasý a růžolíčí. Jeho dny byly ukráceny obnoveným útokem Východňanů. Eorl padl v bitvě na Vysočině a byla navržena první mohyla. Tam byl uložen i Felaróf.

2512-2570 2. *Brego*. Vyhnal nepřítele z Vysočiny a Rohan pak mnoho let nebyl napaden. V roce 2569 dokončil velikou síň Medu-seld. Na hostině se jeho syn Baldor zapřísáhl, že projde Stezkami Mrtvých, a nevrátil se. Brego zemřel následujícího roku žalem.

2544-2645 3. *Aldor Starý*. Byl to Bregův druhý syn. Nabyl přízviska Starý, protože se dožil vysokého věku a kraloval 75 let. Za jeho času se Rohirové rozmnožili a vyhnali nebo si podmanili poslední Vrchovece, kteří zůstali na východ od Želíze. Byla osídlena Brázdna dolina a jiná horská údolí. O následujících třech králich se mnoho nevypráví, protože za jejich časů žil Rohan v míru a prospíval.

2570-2659 4. *Fréa*. Nejstarší syn, ale čtvrté dítě Aldorovo, byl již starý, když se stal králem.

2594-2680 5. *Fréawine*.

2619-2699 6. *Goldwine*.

---

¹⁸ Data podle gondorského letopočtu (Třetí věk). Na okraji jsou narození a úmrtí.

2644-2718 7. *Déor*. Za jeho času Vrchovci často podnikali nájezdy přes Želíz. V roce 2710 obsadili opuštěný kruh Železného pasu a nebylo je možno vypudit.

2668-2741 8. *Gram*.

2691-2759 9. *Helm Kladio*. Na konci jeho vlády utrpěl Rohan velké ztráty vpádem a Dlouhou zimou. Helm i jeho synové Haleth a Háma zahynuli. Králem se stal Fréaláf, syn Helmovy sestry.

Druhá řada

2726-2798 10. *Fréaláf Hildin*. Za jeho doby přišel Saruman do Železného pasu, z něhož byli vyhnáni Vrchovci. Rohirové měli zprvu z jeho přátelství prospěch za dnů nedostatku a slabosti, jež následovaly.

2752-2842 11. *Brytta*. Jeho lid mu říkal Léofa (Milý), protože byl všemi milován, byl štedrý a pomáhal všem nuzným. Za jeho času byla válka se skřety vyhnanými ze Severu, kteří hledali útočiště v Bílých horách. Když zemřel, mělo se za to, že všichni byli vyhnáni, ale nebylo tomu tak.

2780-2851 12. *Walda*. Kraloval pouze devět let. Byl se všemi svými společníky zabit, když byli ze zálohy přepadeni skřety po cestě horskými průsmyky z Šeré Brázdý.

2804-2864 13. *Folca*. Byl velký lovec, ale přísahal, že nebude honit divokou zvěř, dokud zůstane v Rohanu jediný skřet. Když byla nakonec nalezena a zničena poslední skřetí tvrz, šel lovit velkého pralesního kance do lesa Firienu. Kance zabil, ale zemřel na zranění způsobená jeho kly.

2830-2903 14. *Folcwine*. Když se stal králem, síla Rohirů se již obnovila. Znovu dobyl západní Marku (mezi Adornem a Želízí), kterou obsadili Vrchovci. Ve zlých dnech obdržel Rohan od Gondoru velkou pomoc. Proto, když slyšel, že Haradští útočí velikou silou na Gondor, vyslal mnoho mužů na pomoc správci. Přál si je vést sám, ale rozmluvili mu to a místo něho šli jeho synové Folcred a Fastred (narození 2858), dvojčata. Padli bok po boku v bitvě v Ithilienu (2885). Túrin

II. Gondorský poslal Folcwinovi bohatou odplatu za jejich smrt ve zlaté.

2870-2953 15. *Fengel*. Byl třetím synem a čtvrtým dítětem Folcwinovým. Nevzpomíná se na něho s chválou. Byl žádostivý jídla i zlata a svářil se se svými maršály i se svými dětmi. Thengel, jeho třetí dítě a jediný syn, opustil Rohan, když dospěl mužnosti, a dlouho žil v Gondoru a dobyl cti ve službě Turgonovi.

2905-2980 16. *Thengel*. Oženil se až pozdě, ale v roce 2943 si vzal Morwen z Lossarnachu v Gondoru, třebaže byla o sedmnáct let mladší. V Gondoru mu porodila tři děti, z nichž druhý, Théoden, byl jeho jediným synem. Když Fengel zemřel, Rohirové ho povolali zpět. Vracel se nerad. Prokázal se však dobrým a moudrým králem, v jeho domě se ovšem mluvilo gondorskou řečí, a to ne všichni pokládali za dobré. Morwen mu v Rohanu porodila ještě dvě dcery, poslední, Théodwyn, byla nejkrásnější, přestože přišla pozdě (2963), dítě jeho stárí. Její bratr ji draze miloval. Krátce po Thengelově návratu se Saruman prohlásil Pánem Železného pasu a začal znepokojovat Rohan - porušovat jeho hranice a podporovat jeho nepřátele.

2948-3019 17. *Théoden*. V rohanských pověstech je nazýván Théoden Obnovený, protože Sarumanovými kouzly zchátral, ale byl uzdraven Gandalfem a v posledním roce svého života povstal a vítězně vedl své muže u Hlásky a brzy nato na Pellennorských polích, v největší bitvě věku. Padl před branami Mundburgu. Nějaký čas odpočíval v zemi, kde se narodil, mezi zemřelými králi Gondoru, ale byl převezen zpátky a uložen do osmé mohyly své řady v Edorasu. Pak začala nová řada.

Třetí řada

V roce 2989 si Théodwyn vzala Éomunda z Východních úvalů, vrchního maršála Marky. Její syn Éomer se narodil v roce 2991 a její dcera Éowyn v roce 2995. V tom čase už Sauron opět povstal a stín Mordoru se natáhl až k Rohanu. Skřeti začali plnit jeho východní

oblasti a zabíjeli nebo kradli koně. Jiní přicházeli z Mlžných hor, mnozí z nich velicí skuruti ve službách Sarumanových, ačkoli toto podezření vzniklo až za dlouho. Éomund měl na starost zejména východ Marky, byl velikým milovníkem koní a skřety nenáviděl. Když přišla novina o nájezdu, často proti nim rozpálen hněvem vyjel nebezpečně a s málo muži. Tak se stalo, že byl v roce 3002 zabit, pronásledoval totiž malou tlupu na pomezí Emyrní a tam byl překvapen silným oddílem, který číhal ve skalách.

Théodwyn začala chřadnout a k velkému zármutku krále zemřela. Její děti vzal do svého domu a nazval je svým synem a dcerou. Měl jen jediné vlastní dítě, syna Théodreda, tehdy čtyřiatřicetiletého, královna Elfhilda totiž zemřela při porodu a Théoden se znovu neoženil. Éomer a Éowyn vyrostli v Edorasu a viděli temný stín padat na Théodenovy síně. Éomer byl jako jeho otcové, Éowyn však byla útlá a vysoká, s půvabem a hrdostí, které k ní přišly z Jihu od Morwen z Lossarnachu, již Rohirové říkali Ocelová zář.

2991-63 Č.v. (3084) *Éomer Šťastný*. Ještě mlád se stal maršálem Marky (3017) a dostal otcovo pověření na východě Marky. Ve Válce o Prsten padl Théodred v bitvě se Sarumanem u brodů přes Želíz. Proto než Théoden zemřel na Pelennorských polích, jmenoval Éomera svým dědicem a nazval ho králem. Toho dne dobyla slávy i Éowyn, protože bojovala v té bitvě, do níž jela přestrojena, později byla v Marce známa jako Paní Štítové ruky.*¹⁹

Éomer se stal velkým králem, a protože byl mlád, když nastoupil po Théodenovi, vládl šedesát pět let, déle než všichni králové před ním vyjma Aldora Starého. Ve Válce o Prsten se spřátelil s králem Elessarem a Imrahilem z Dol Amrothu a často zajížděl do Gondoru.

---

¹⁹ Paže, jíž nesla štít, byla totiž zlomena palcátem Černokněžného krále, ten však byl zahuben, a tak se naplnila slova, jež dávno předtím řekl Glorfindel králi Eärnurovi, že Černokněžný král nepadne rukou muže. V písni Marky se totiž vypráví, že v tomto činu měla Éowyn přispění Théodenova panoše a že ani on nebyl muž, ale půlčík z daleké země, ačkoliv Éomer ho v Marce poctil a dal mu jméno Holdwine. (Tento Holdwine nebyl nikdo jiný než Smělmír Nádherný, který byl rádoevským Pánem.)

V posledním roce Třetího věku se oženil s Imrahilovou dcerou Lot-híriel. Po něm vládl jeho syn Elfwine Sličný.

Za Éomerových dnů měli v Marce mír ti, kdo si jej přáli, a lidé se množili v údolích i na pláních a přibývalo i jejich koní. V Gondoru vládl král Elessar a v Arnoru také. Kraloval ve všech zemích těchto starých říší vyjma Rohanu, obnovil totiž Éomerovi Cirionův dar a Éomer znovu složil Eorlovu přísahu. Často ji plnil. Neboť třebaže Sauron pominul, nenávisti a zlo, jež vypěstoval, nezemřely a král Západu musel pokořit mnoho nepřátel, než mohl Bílý strom růst v míru. Kamkoli šel do války král Elessar, král Éomer šel s ním, za jezerem Rhûn a po dalekých jižních pláních hřměla jízda Marky a Bílý kůň vlál v mnoha větrech, než Éomer zestárl.

DURINŮV LID

O počátku trpaslíků vyprávějí Eldar i trpaslíci sami zvláštní příběhy, ježto však tyto věci leží daleko před našimi dny, říká se zde o nich málo. Durin je jméno, jež trpaslíci užívali pro nejstaršího ze sedmi Otců svého plemene a předka všech králů Vousáčů. Spal o samotě, dokud v hlubinách času při probuzení onoho lidu nepřišel do Azanulbizaru a nezbudoval si sídlo v jeskyních nad Kheled-zâram, východně od Mlžných hor, kde byly později opěvované Doly Morie.

Tam žil tak dlouho, že byl široko daleko znám jako Durin Nesmrtelný. Přesto nakonec zemřel, než skončily Staré časy, a jeho náhrobek byl v Khazad-dûm, jeho rod však nikdy nevymřel a v jeho domě se pětkrát narodil dědic tak podobný svému praotci, že obdržel jméno Durin. Trpaslíci skutečně věřili, že je to Nesmrtelný, který se vrátil, mají totiž o sobě a o svém osudu na světě mnohé podivné pověsti a pověry.

Když skončil První věk, moc a bohatství Khazad-dûm velice vzrostly, přibýlo tam totiž mnoho obyvatel s velkou učeností a zručností, když při boření Thangorodrim zanikla starobylá města Nogrod a Belegost v Modrých horách. Moc Morie přetrvala Temné roky a panství Sauronovo, neboť Eregion byl sice zničen a brány Morie se zavřely, ale síně Khazad-dûm byly příliš hluboké a silné a plné četného a udatného lidu, aby je Sauron dobyl zvenčí. Tak zůstalo tamní bohatství dlouho nevypleněno, třebaže lidu začalo ubývat.

Stalo se, že uprostřed Třetího věku byl králem opět Durin, šestý toho jména. Moc Saurona, Morgothova služebníka, již ve světě opět vzrostla, třebaže se nevědělo, co je ten Stín na Hvozdu, který hledí k Morii. Všichni zlí tvorové ožívali. Trpaslíci v tom čase dolovali hluboko, pátrali pod Barazinbarem po *mitrilu*, neocenitelném kovu, který bylo rok od roku těžší získat. Tak probudili ze spánku*²⁰ hrůzného

---

²⁰ Nebo vysvobodili z vězení, je dobře možné, že již byl probuzen Sauronovou zlobou.

tvora, který po útěku z Thangorodrim ulehl a skryl se u základů země, když přišla vojska Západu: jednoho z Morgothových balrogů. Zabil Durina a o rok později jeho syna Náina I., tak zašla sláva Morie a její lid byl pobit nebo se daleko rozprchl.

Většina těch, kdo uprchli, se odebrala na Sever a Náinův syn Thráin I. přišel do Ereboru, Osamělé hory nedaleko východního okraje Temného hvozdu, tam zahájil nové práce a stal se Králem pod Horou. V Ereboru našel veliký drahokam, Arcikam, Srdce Hory. Jeho syn Thorin I. se však odstěhoval a odešel na daleký Sever k Šedým horám, kde se nyní sbírala většina Durinova lidu, tyto hory totiž byly bohaté a málo probádané. V pustinách za nimi však byli draci a po mnoha létech opět zesílili, rozmnožili se a začali s trpaslíky válčit a plenit jejich dílo. Nakonec byl Dáin I. spolu se svým druhým synem Frórem zabit u vchodu své síně velkým ledovým drakem.

Nedlouho potom opustila většina Durinova lidu Šedé hory. Dáinův syn Grór odešel s mnoha následníky do Železných hor, avšak Dáinův dědic Thrór s otcovým bratrem Borinem a zůstatkem lidu se vrátili do Ereboru. Do velké Thráinovy síně přinesl Thrór zpátky Arcikam a dařilo se mu s jeho lidem a bohatli a přátelili se se všemi lidmi, kteří sídlili v okolí. Nevyráběli totiž jen podivuhodné a krásné věci, ale také drahocenné zbraně a brnění, a mezi nimi a jejich příbuznými v Železných horách vládl čilý obchod s rudou. Tak Severané, kteří žili mezi Celduinou (Bystrou řekou) a Carnenem (Červenou vodou) zesílili a vyhnali všechny nepřátele z Východu, trpaslíci žili v hojnosti a v síních Ereboru se hodovalo a zpívalo.

Tak se pověst o bohatství Ereboru rozšířila a dostala se k uším draků. Nakonec se zvedl Šmak Zlatý, největší z draků své doby, přiletěl na krále Thróra a v plamenech se snesl na Horu. Zanedlouho byla celá říše zničena a nedaleké město Dol bylo pobořeno a opuštěno, Šmak ale vstoupil do velké síně a tam ulehl na loži ze zlata.

Z drancování a požáru uniklo mnoho Thrórových příbuzných, poslední ze všech vyšel ze síní tajnými dveřmi Thrór a jeho syn Thráin II. Odešli s celou rodinou*²¹ na jih a dlouho bloudili bez do-

---

²¹ Mezi nimi byly děti Thráina II.: Thorin (Pavéza), Frerin a Dís. Thorin byl tehdy v měřítku trpaslíků mladíček. Později se zjistilo, že uniklo víc lidu zpod Hory, než se doufalo, většina odešla do Železných hor.

mová. Šla s nimi i malá družina jejich příbuzných a věrných následovníků.

Po létech dal Thrór, teď starý, zchudlý a zoufalý, svému synu Thráinovi II. jediný velký poklad, který dosud vlastnil, poslední ze Sedmi prstenů, a odešel s jediným starým druhem jménem Nár. O Prstenu řekl Thráinovi při loučení:

„Ještě se ti může stát základem nového bohatství, i když to vypadá nepravděpodobně. Potřebuje ale zlato, aby plodil zlato.“

„Nepomýšlíš přece na návrat do Ereboru?“ řekl Thráin.

„V mém věku ne,“ řekl Thrór. „Pomstu na Šmakovi odkazují tobě a tvým synům. Jsem ale unaven chudobou a opovržením lidí. Jdu se po něčem podívat.“ Ale neřekl po čem.

Možná že byl trochu pomatený stářím, neštěstím a dlouhým přemítáním o skvělosti Morie za dnů jeho předků, nebo se možná Prsten obracel ke zlu, když teď byl jeho pán vzhůru, a hnal ho k bláznovství a zkáze. Odešli s Nárem na sever z Vrchoviny, kde v onom čase přebývali, překročili průsmyk Rudorohu a sešli do Azanulbizaru.

Když přišel Thrór k Morii, Brána byla otevřena. Nár ho prosil, aby si dal pozor, ale on na něho nedbal a kráčel hrdě jako dědic, který se vrací. Zpátky však nepřišel. Nár zůstával mnoho dní v okolí a skrýval se. Jednoho dne slyšel hlasitý pokřik a troubení rohu a na schody bylo vyhozeno tělo. Ve strachu, že je to Thrór, se začal plížit blíž, z brány však vyšel hlas:

„Jen pojd', vousáči! Vidíme tě. Ale dneska se nemusíš bát. Potřebujeme tě jako posla.“

Nato Nár přistoupil a zjistil, že je to skutečně Thrórovo tělo, ale hlava je odřata a leží tváří dolů. Když poklekl, uslyšel ve stínu skřeti smích a hlas řekl:

„Když žebráci nečekají u dveří a jdou slídit dovnitř a pokoušejí se krást, děláme s nimi tohle. Jestli sem ještě někdo z vás strčí svoje umrněné fousy, povede se mu stejně. Vyříd' jim to. A jestli bude chtít jeho rodina vědět, kdo je tu králem, jméno má napsané na obličejí. Já ho zabil! Já jsem pánem!“

Potom Nár hlavu otočil a na čele viděl vypáleno trpasličími runami, aby to mohl přečíst, jméno AZOG. To jméno se mu vpálilo do

do srdce a potom do srdcí všech trpaslíků. Nár se shýbl, aby hlavu sebral, ale Azorův*²² hlas řekl:

„Pusť ji! Pryč! Tu máš plat, žebravá brado.“ Udeřil ho malý váček. Bylo v něm pár bezcenných mincí.

S pláčem prchal Nár po proudu Stříberky, ohlédl se však a viděl, že skřeti vyšli z brány a sekají tělo na kusy a házejí je černým vránám.

Takový příběh tedy přinesl Nár zpátky Thráinovi, ten zaplakal, vyškubal si pár vousů a zmlkl. Sedm dní seděl a neřekl ani slovo. Potom vstal a řekl: „Tohle se nedá strpět!“ To byl začátek války trpaslíků a skřetů, jež byla dlouhá a na život a na smrt, a většinou se bojovalo hluboko pod zemí.

Thráin okamžitě poslal posly s tímto příběhem na sever, na východ i na západ, trvalo však tři roky, než trpaslíci sebrali svou vojenskou sílu. Durinův lid sebral všechna svá vojska a připojily se k nim posily vyslané z domů jiných Otců, tato pohana dědice Nejstaršího z jejich plemene je totiž rozhněvala. Když bylo všechno připraveno, napadli všechny skřeti pevnosti, jež našli, jednu po druhé od Gundabadu po Kosatcovou řeku, a vyplnili je. Obě strany byly nelítostné, zabíjelo se a kruté činy se děly ve tmě i na světle. Trpaslíci však vítězili svou silou, svými nevyrovnatelnými zbraněmi a ohněm svého hněvu, když se hnali za Azogem všemi doupaty pod horami.

Nakonec se všichni skřeti, kteří před nimi uprchli, shromáždili v Morii a pronásledující trpasličí vojsko došlo k Azanulbizaru. To bylo veliké údolí, které leželo kolem jezera Kheled-zâram mezi rameny hor a odedávna bývalo součástí království Khazad-dûm. Když trpaslíci viděli bránu svých dávných sídlišť v úbočí hory, vyslali veliký řev, který zahřměl údolím. Na svazích nad nimi však stálo veliké vojsko nepřátel a z brány se lilo množství skřetů, které si Azog nechával na poslední nouzi.

Zprvu se štěstí obracelo proti trpaslíkům, byl totiž temný zimní den bez slunce a skřeti nekolísali, převyšovali nepřátele počtem a stáli výš. Tak začala bitva v Azanulbizaru (neboli Nanduhirionu v jazyce elfů), při vzpomínce na ni se skřeti dosud třesou a trpaslíci

---

²² Azog byl otec Bolga, viz *Hobita*.

pláčou. První útok předvoje vedeného Thráinem byl se ztrátami odražen a Thráin byl zahnán do lesa velikých stromů, které tehdy ještě rostly nedaleko Kheled-zâram. Tam padl jeho syn Frerin a jeho příbuzný Fundin a mnozí jiní, a Thráin i Thorin byli raněni.*²³ Jinde se bitva zmítala sem a tam se střídavým úspěchem, až nakonec lid ze Železných hor obrátil štěstí dne. Přišli do pole pozdě a svěží, a tak si obrnění bojovníci Grórova syna Náina razili cestu mezi skřety až na práh Morie s křikem: „Azog! Azog!“ a sráželi motykami každého, kdo jim stál v cestě.

Potom Náin stanul před Branou a zvolal velikým hlasem: „Azogu! Jsi-li uvnitř, vyjdi ven! Nebo je hra v údolí příliš tvrdá?“

Nato Azog vyšel, byl to veliký skřet s hlavou chráněnou železem, a přesto pohyblivý a silný. S ním vyšlo mnoho podobných, rváčů z jeho stráže, a když se pustili do Náinovy družiny, obrátil se k Náinovi a řekl:

„Cože? Další žebrák u mých dveří? Musím označkovat i tebe?“ S tím se vrhl na Náina a dali se do boje. Náin však byl napůl zaslepen zuřivostí a také velice unaven bitvou, kdežto Azog byl svěží, ukrutný a záluďný. Brzy udeřil Náin vší silou, která mu zbývala, ale Azog uskočil a kopl Náina do nohy, takže se motyka rozštípla o kámen, kde stál, kdežto Náin klopýtl dopředu. Tu mu Azog rychlým švihem ťal po krku. Límeč jeho brnění odolal, ale rána byla tak těžká, že Náinovi zlomila vaz a on padl.

Tu se Azog zasmál a zvedl hlavu, aby vítězné zaječel, výkřik mu však odumřel v hrdle. Spatřil totiž, že celé jeho vojsko v údolí ve zmatku prchá a trpaslíci zabíjejí, kde chtějí a koho chtějí, a kdo jim unikl, s vřískáním utíká na jih. Kolem leželi všichni vojáci jeho stráže mrtvi. Obrátil se a prchal zpátky k Bráně.

Po schodech za ním skákal trpaslík s rudou sekyrou. Byl to Dáin Železná noha, Náinův syn. Přimo přede dveřmi Azoga dostihl, zabil ho tam a uťal mu hlavu. To se pokládalo za veliký čin, protože Dáin byl tehdy podle trpaslíků klouček. Ležel však před ním dlouhý život a mnoho bitev, dokud stár, ale neshrben, nakonec nepadl ve Válce o

---

²³ Říká se, že Thorinův štít byl rozťat a on jej zahodil, uťal si sekyrou dubovou větev a držel ji v levé ruce, aby odrážel rány nepřátel, nebo jí používal jako klacku. Tak dostal své přízvisko.

Prsten. A přece, ač byl houževnatý a rozhněvaný, říká se, že když scházel od Brány, byl ve tváři sinalý jako ten, kdo prožil veliký strach.

Když byla nakonec bitva vyhrána, trpaslíci, kteří zůstali, se shromáždili v Azanulbizaru. Vzali Azogovu hlavu, do úst jí nacpali měšec drobných a narazili ji na kůl. Té noci se však nehodovalo a nezpívalo, jejich mrtvých bylo žalostně mnoho. Stěží polovina jich, říká se, ještě stála na nohou nebo měla vůbec naději na uzdravení.

Nicméně ráno stál před nimi Thráin. Jedno oko měl nadobro oslepené a kulhal na zraněnou nohu, řekl však: „Výborně! Zvítězili jsme. Khazad-dûm je naše!“

Odpověděli však: „Jsi možná Durinův dědic, ale i s jedním okem bys měl vidět jasněji. Bojovali jsme v této válce pro pomstu a pomstili jsme se. Pomsta však není sladká. Je-li toto vítězství, pak máme příliš malé ruce, abychom je udrželi.“

A ti, kdo nebyli z Durinova lidu, řekli také: „Khazad-dûm nebylo domem našich Otců. K čemu nám je kromě naděje na obohacení? Ale teď, když se musíme obejít bez odměny a bez mzdy krve, která nám patří, čím dřív se vrátíme do vlastních zemí, tím budeme raději.“

Potom se Thráin obrátil k Dáinovi a řekl: „Ale moji vlastní příbuzní mě přece nezradí?“

„Ne,“ řekl Dáin. „Ty jsi otec našeho lidu a my jsme pro tebe krváceli a budeme zase. Ale do Khazad-dûm nevstoupíme. Jenom já jsem nahlédl do stínu za Branou. Za tím stínem na tebe pořád čeká Durinova zhouba. Svět se musí změnit a musí přijít nějaká jiná síla nežli naše, než bude Durinův lid opět chodit po Morii.“

Tak se tedy po Azanulbizaru trpaslíci opět rozptýlili. Nejprve však pracně svlékli všechny své mrtvé, aby skřeti nepřišli a nezískali zásobu zbraní a zbroje. Říká se, že každý trpaslík, který odcházel z onoho bitevního pole, šel shrben těžkým břemenem. Pak založili mnoho pohřebních hranic a spálili všechna těla svých příbuzných. V údolí se pokácelo mnoho stromů a zůstalo už navždy holé, a kouř požáříšť bylo vidět až v Lórienu.*²⁴

---

²⁴ Takové zacházení s mrtvými trpaslíky bolelo, protože bylo proti jejich zvyklostem, avšak postavit takové hrobky, jaké byli zvyklí stavět (ne-

Když zůstal ze strašných ohňů jen popel, spojenci odešli do vlastních zemí a Dáin Železná noha odvedl lid svého otce zpátky do Železných hor. Potom řekl Thráin u toho velikého kůlu Thorinu Pavézovi: „Někdo by to považoval za draze zaplacené! Dali jsme za to alespoň své království. Vrátiš se se mnou ke kovadlině? Nebo budeš žebrať o chléb u pyšných dveří?“

„Ke kovadlině,“ řekl Thorin. „Kladivo aspoň uchová sílu v rukou, dokud nebudou moci opět zacházet s něčím ostřejším.“

Tak se Thráin a Thorin s těmi, kdo zůstali z jeho následovníků (mezi nimi byli Balin a Glóin), vrátili do Vrchoviny a brzy nato se odstěhovali a putovali Eriadorem, až nakonec našli domov ve vyhnanství na východě Ered Luin za Lunou. Většinou v těch dnech kovali železo, ale svým způsobem se jim dařilo a jejich počet zvolna rostl.*²⁵ Jak ale řekl Thrór, Prsten potřeboval zlato, aby plodil zlato, a toho, i ostatních drahých kovů, měli málo nebo vůbec žádné.

O tom Prstenu je zde možno něco říci. Trpaslíci z Durinova lidu věřili, že je to první ze Sedmi, které byly ukovány, a říkali, že byl dán králi Khazad-dûm, Durinovi III., samotnými elfy, a ne Sauronem, třebaže na něm bezpochyby spočívala jeho zlá moc, protože pomáhal kovat všech Sedm. Vlastníci Prstenu jej však neukazovali a nemluvili o něm a zřídka ho odevzdávali dřív než na pokraji smrti, takže druzí nevěděli s jistotou, komu byl dán. Někteří mysleli, že zůstal v Khazad-dûm v tajných hrobkách králů, pokud nebyly objeveny a vypleněny, mezi příbuznými Durinova dědice se však (nesprávně) věřilo, že Thrór jej měl na ruce, když se tam zbrkle vrátil. Co se s ním stalo pak, nevěděli. Na Azogově těle se nenašel.

Nicméně je docela dobře možné, jak trpaslíci nyní věří, že Sauron svým poznáním odhalil, kdo má Prsten, poslední svobodný, a že

---

boť ukládají své mrtvé jedině do kamene a ne do země), by trvalo mnoho let. Proto se uchýlili k ohni, spíše než aby nechali své příbuzné na pospas zvěři, ptákům nebo mrchožravým skřetům. Ti, kdo padli v Azanulbizaru, byli ovšem v památce ctění a dodneška řekne trpaslík pyšně o někom ze svých předků: „Byl to spálený trpaslík“, a to stačí.

²⁵ Měli velmi málo žen. Byla tam Thráinova dcera Dís. Byla matkou Fíliho a Kíliho, kteří se narodili v Ered Luin. Thorin manželku neměl.

neobyčejná neštěstí Durinových dědiců byla převážně způsobena jeho záštitou. Ukázalo se totiž, že trpaslíky tímto prostředkem zkotit nelze. Jediná moc, kterou nad nimi Prstény měly, byla ta, že jim rozpalovaly srdce žádostí po zlatě a drahocennostech, takže se jim všechny ostatní věci zdály bezcenné, pokud postrádali tyto, a byli hněviví a plní touhy mstít se na všech, kdo je o ně připravili. Od začátku však byli utvářeni tak, aby co nejvytrvaleji vzdorovali každé nadvládě. Bylo je sice možno zabít nebo zlomit, ale nebylo je možno proměnit ve stíny zotročené cizí vůlí, a z téhož důvodu žádný prsten neovlivňoval jejich životy, aby kvůli němu žili déle nebo kratěji. Tím více Sauron vlastníky nenáviděl a toužil je vyvlastnit.

Bylo to tedy možná zčásti zlou mocí Prstenu, že Thráin začal být po několika letech neklidný a nespokojený. V hlavě mu neustále ležela žádost po zlatě. Nakonec, když to nemohl dál vydržet, obrátil mysl k Ereboru a rozhodl se, že se tam vrátí. Neřekl Thorinovi, co má v srdci, zvedl se však s Balinem, Dvalinem a několika jinými, rozloučil se a odešel.

O tom, co se s ním dělo pak, se mnoho neví. Nyní se jeví, že sotva s malým doprovodem vyrazil, začali ho honit Sauronovi poslové. Pronásledovali ho vlci, číhali na něho skřeti, zlí ptáci mu stínili cestu, a čím více se snažil jít na sever, tím více nehod se mu stavělo do cesty. Přišla jedna temná noc, kdy se svými společníky bloudil v zemi za Anduinou a černý déšť je zahnal do úkrytu na kraji Temného hvozdu. Ráno byl z tábora pryč a jeho společníci ho marně volali. Hledali ho mnoho dní, až se nakonec vzdali naděje, odešli a posléze se vrátili k Thorinovi. Až dlouho potom se dozvěděli, že Thráina zajali živého a odvěkli do podzemí Dol Gulduru. Tam ho mučili, vzali mu Prsten a tam nakonec zemřel.

Tak se stal Thorin Pavéza Durinovým dědicem, ale dědicem bez naděje. Když se Thráin ztratil, bylo mu pětadevadesát a byl to veliký trpaslík, který se pyšně nosil, zdálo se však, že spokojeně zůstává v Eriadoru. Dlouho tam pracoval a získal takové bohatství, jaké mohl, jeho lid se rozhojnil potulnými příslušníky Durinova lidu, kteří se doslechli o jeho příbytku na západě a přišli k němu. Teď měli v horách pěkné síně a zásobu zboží a život se nezdál tak tvrdý, třebaže ve svých písních stále mluvili o daleké Osamělé hoře.

Roky se dloužily. Uhlíky v Thorinově srdci se opět rozžhavily, když hloubal o křivdách svého rodu a o pomstě na drakovi, kterou zdědil. Když jeho veliké kladivo v kovárně zvonilo, myslel na zbraně, vojska a spojence, vojska však byla rozptýlena, spojenectví zrušena a sekyr bylo v jeho lidu málo, když bušil do rudého železa na kovadlině, spaloval ho velký hněv bez naděje.

Nakonec však došlo k náhodnému setkání Gandalfa a Thorina, jež změnilo všechny osudy Durinova domu a vedlo mimoto k jiným a větším koncům. Jednou*²⁶ se Thorin vracel na západ z cesty a nocoval v Hůrce. Byl tam také Gandalf. Byl na cestě do Kraje, který nenavštívil už nějakých dvacet let. Byl unavený a chtěl si tam chvíli odpočinout.

Mezi mnoha jinými starostmi ho trápil neutěšený stav na Severu, tehdy už totiž věděl, že Sauron připravuje válku, a sotva se bude cítit dostatečně silný, hodlá napadnout Roklinku. Pokusům znovu dobýt zemi Angmar a severní průsmyky hor od východu však nyní bránili jen trpaslíci ze Železných hor. Za nimi ležela dračí poušť. Draka by mohl Sauron použít se strašlivým účinkem. Jak tedy skoncovat se Šmakem?

Právě když o tom Gandalf hloubal, stanul před ním Thorin a řekl: „Mistře Gandalfe, znám vás jen od vidění, ale teď bych s vámi rád mluvil. Často jste mi totiž poslední dobou přicházel na mysl, jako bych byl vyzýván, abych vás hledal. Byl bych to udělal, kdybych věděl, kde vás najít.“

Gandalf na něho pohlédl s údivem. „To je zvláštní, Thorine Pavézo,“ řekl. „Já jsem na vás totiž myslel také, a přestože jsem na cestě do Kraje, měl jsem na mysli i to, že je to zároveň cesta k vašim síním.“

„Říkejte jim tak, jestliže chcete,“ řekl Thorin. „Je to jen ubohé nocležiště ve vyhnanství. Ale byl byste tam vítán. Říká se totiž, že jste moudrý a víc než kdokoli jiný víte, co se děje ve světě. A já toho mám v hlavě tolik, že bych rád slyšel vaši radu.“

„Přijdu,“ řekl Gandalf, „tuším totiž, že sdílíme alespoň jedno trápení. V hlavě mi leží drak z Ereboru a nemyslím, že Thrórův dědic by na něj zapomněl.“

---

²⁶ 15. března 2941.

O tom, co vzešlo z jejich setkání, se vypráví jinde: o zvláštním plánu, který udělal Gandalf, aby pomohl Thorinovi, a jak se Thorin a jeho společníci vydali z Kraje na výpravu k Osamělé hoře, jež dospěla k velkým a nepředvídaným koncům. Zde jsou připomenuty toliko věci, jež se přímo dotýkají Durinova lidu.

Draka zabil Bard z Esgarotu, ale v Dolu byla bitva. Na Erebor zaútočili skřeti, jakmile se doslechli o návratu trpaslíků, a vedl je Bolg, syn toho Azoga, kterého v mládí zabil Dáin. V té první Bitvě v Dolu byl Thorin Pavéza smrtelně raněn, zemřel a byl uložen v hrobce pod Horou s Arcikamem na prsou. Padli tam i Fíli a Kíli, jeho sestřenci. Avšak Dáin Železná noha, jeho bratranec, který mu přišel ze Železných hor na pomoc a byl také jeho právoplatným dědicem, se pak stal králem Dáinem II. a království pod Horou bylo obnoveno, právě jak si Gandalf přál. Dáin se ukázal jako velký a moudrý král a trpaslíci za jeho dnů opět vzkvétali a sílili.

V pozdním létě téhož roku (2941) konečně přesvědčil Gandalf Sarumana a Bílou radu, aby napadla Dol Guldur, a Sauron ustoupil a odešel do Mordoru, aby tam byl bezpečný, jak myslel, před všemi svými nepřáteli. Tak se stalo, že byl hlavní útok obrácen na jih, když válka nakonec přišla, i tak mohl ovšem Sauron svou daleko nataženou pravou rukou napáchat na Severu velké zlo, kdyby mu v cestě nestáli král Dáin a král Brand. Přesně tak, jak později řekl Gandalf Frodovi a Gimlimu, když spolu pobývali v Minas Tirith. Krátce předtím došla do Gondoru zpráva o událostech tam v dálce.

„Rmoutilo mě, když padl Thorin,“ řekl Gandalf, „a teď slyším, že padl Dáin, opět v bitvě v Dolu, právě když jsme bojovali tady. Nazval bych to těžkou ztrátou, kdyby to nebyl spíš div, že ve svém vysokém věku dokázal ještě vládnout sekyrou tak mocně, jak říkají, a stát nad tělem krále Branda před Branou Ereboru, dokud nepadla tma.“

Přesto mohlo všechno dopadnout jinak a mnohem hůř. Když pomyslíte na velkou bitvu na Pelennoru, nezapomínejte na bitvy v Dolu a na udatnost Durinova lidu. Pomyslete, co mohlo nastat. Dračí oheň a divošské meče v Eriadoru a noc v Roklince. V Gondoru by možná nebyla žádná královna. Teď bychom mohli doufat jen v to, že se vítězně vrátíme do trosek a popela. Ale to bylo odvráceno - proto-

že jsem jednoho večera v předjaří potkal Thorina Pavézu v Hůrce. Náhodné setkání, jak říkáme tady ve Středozemi.“

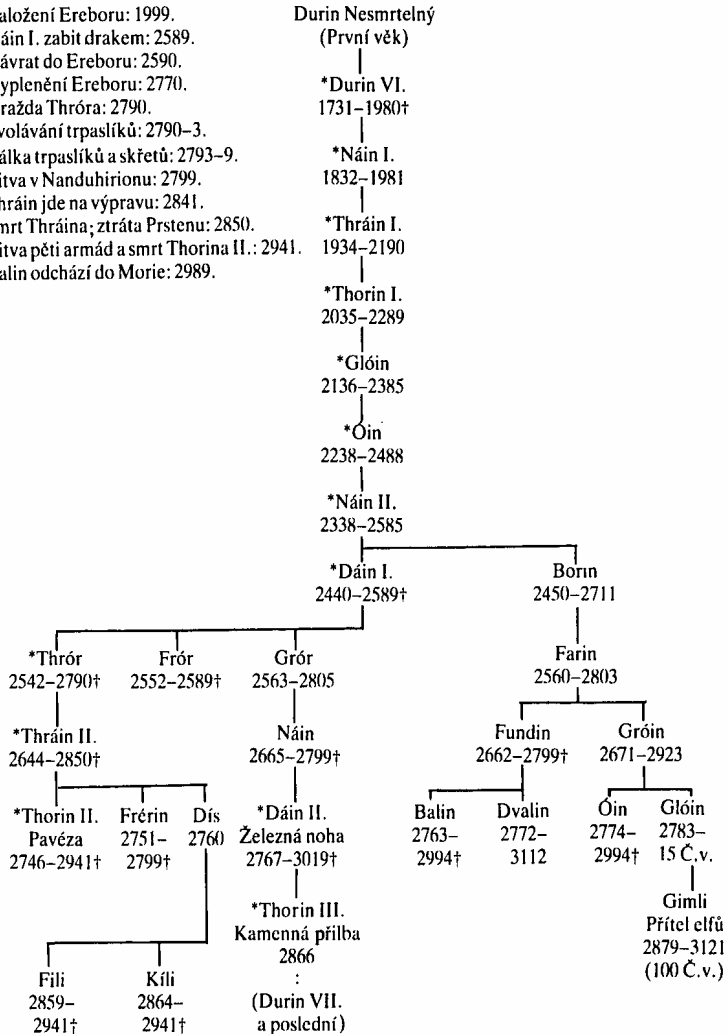
Dís byla dcerou Thráina II. Je to jediná trpaslice jmenovaná v těchto historiích. Gimli pravil, že trpaslic je málo, pravděpodobně sotva třetina celého národa. Zřídka vycházejí, toliko v krajní nouzi. Hlasem i zjevem a také oděvem, musí-li se vydat na cestu, jsou tak podobné trpaslíkům, že je oči a sluch jiných národů nedovedou odlišit. Z toho vzniklo mezi lidmi pošetilé domnění, že trpaslice nejsou a že trpaslíci „rostou z kamene“.

Právě nečetnost žen působí, že trpasličí rod se tak zvolna množí a je ohrožen, když nemá bezpečná sídla. Trpaslíci se totiž žení a vdávají jen jednou za život a jsou žárliví jako ve všech otázkách svých práv. Počet trpaslíků, kteří se žení, je ve skutečnosti menší než jedna třetina. Ne všechny ženy si totiž berou muže, některé po nich netouží, některé touží po někom, koho nemohou dostat, a tak si jiného nevezmou. Pokud jde o muže, velmi mnozí také netouží po manželství, protože jsou plně zaujati svým řemeslem.

ROD TRPASLÍKŮ Z EREBORU,

jak jej vypsál Gimli, Glóinův syn, pro krále Elessara

Založení Ereboru: 1999.
 Dáin I. zabit drakem: 2589.
 Návrat do Ereboru: 2590.
 Vyplenění Ereboru: 2770.
 Vražda Thróra: 2790.
 Svolávání trpaslíků: 2790–3.
 Válka trpaslíků a skřetů: 2793–9.
 Bitva v Nanduhirionu: 2799.
 Thráin jde na výpravu: 2841.
 Smrt Thráina; ztráta Prstenu: 2850.
 Bitva pěti armád a smrt Thorina II.: 2941.
 Balin odchází do Morie: 2989.

* Jména těch, kdo byli pokládáni za krále Durinova lidu, ať ve vyhnanství nebo ne, jsou značena takto. Z ostatních společníků Thorina Pavézy na cestě k Ereboru byli Ori, Nori, Dori také z Durinova rodu a vzdálenější příbuzní Thorinovi: Bifur, Bofür a Bombur pocházeli z morijských trpaslíků, ale nebyli z Durinovy větve. † Nepřirozené úmrtí.

Gimli, Glóinův syn, je proslulý, protože byl jedním z devíti Pěších, kteří se vydali s Prstenem, a zůstal ve společnosti krále Elessara po celou Válku. Byl nazván Přítelem elfů pro velikou lásku, která vznikla mezi ním a Legolasem, synem krále Thranduila, a pro svou oddanost Paní Galadriel.

Po Sauronově pádu přivedl Gimli část trpasličího lidu z Ereboru na Jih a stal se Pánem Třpytivých jeskyní. Se svým lidem vykonal v Gondoru a Rohanu veliká díla. Pro Minas Tirith ukovali brány z *mitrilu* a oceli v náhradu za ty, které rozbil Černokněžný král. Jeho přítel Legolas také přivedl na Jih elfy ze Zeleného hvozdu a ti se usídlili v Ithilienu, takže se opět stal nejlíbeznější zemí na celém Západě.

Když se však král Elessar vzdal života, Legolas konečně uposlechl touhy svého srdce a odplul za Moře.

Zde následuje jedna z posledních poznámek v Červené knize

Slyšeli jsme, že Legolas vzal s sebou Gimliho, Glóinova syna, pro jejich velké přátelství, větší, než jaké kdy bylo mezi elfem a trpaslíkem. Jestliže je to pravda, je to vsutku podivné: že by byl trpaslík ochoten opustit Středozem pro jakoukoliv lásku, že by ho Eldar přijali a že by to Páni Západu dovolili. Říká se však, že Gimli odešel také z touhy spatřit opět krásu Galadriel, a je možné, že ona, mocná mezi Eldar, získala pro něho tuto milost. Více o té věci nelze říci.

DODATEK B

LETOPIS

(CHRONOLOGIE ZÁPADNÍCH ZEMÍ)

První věk skončil velkou bitvou, v níž vojska Valinoru rozbořila Thangorodrim a svrhla Morgotha. Potom se většina Noldor vrátila na Daleký západ a usídlila se na Eressëi na dohled Valinoru, přes Moře odešli i mnozí Sindar.

Druhý věk skončil prvním svržením Saurona a odebráním Jednoho prstenu.

Třetí věk skončil Válkou o Prsten, *Čtvrtý věk* se však nepokládal za započatý, dokud neodplul Mistr Elrond a nenastal čas panování lidí a úpadku všech ostatních „mluvících národů“ ve Středozemi.

Ve Čtvrtém věku se předchozí věky často označovaly jako Staré časy, to jméno však správně patřilo jen dnům před svržením Morgotha. Příběhy onoho času zde nejsou zaznamenány.

Druhý věk

Pro lidi ve Středozemi to byly temné roky, zato pro Númenor léta slávy. O událostech ve Středozemi je jen málo záznamů a stručných, a jejich datace je často nejistá.

Na počátku tohoto věku tu zůstávalo ještě mnoho Vznešených elfů. Většina jich žila v Lindonu západně od Ered Luin, před zbudováním Barad-dûr však mnoho Sindar přešlo na východ a někteří si zbudovali říše v dalekých hvozdech, kde tvořili jejich lid vesměs lesní elfové. Jedním z takových byl Thranduil, král na severu Velkého zeleného hvozdu. V Lindonu severně od Luny přebýval Gil-galad, poslední dědic noldorských králů ve Středozemi. Byl uznáván jako Velký král elfů na Západě. V Lindonu jižně od Luny na čas přebýval

Celeborn, Thingolův příbuzný, jeho manželkou byla Galadriel, největší z elfích žen. Byla sestrou Finroda Felagunda, Přitele lidí, kdysi krále Nargothrundu, který dal život, aby zachránil Berena, syna Barahirova.

Později odešli někteří Noldor do Eregionu na západ od Mlžných hor poblíž Brány Morie. Udělali to, protože se doslechli, že v Morii byl objeven *mitril*. Noldor byli velcí řemeslníci a byli méně nepřátelští vůči trpaslíkům než Sindar, ale přátelství, které vzniklo mezi Durinovým lidem a elfími kováři z Eregionu, bylo nejdůvěrnější, jaké kdy mezi oběma plemy vzniklo. Pánem Eregionu byl Celebrimbor, největší z tamních řemeslníků, pocházel z Fëanora.

Rok

- 1 Založení Šedých přístavů a Lindonu.
- 32 Edain dospívají na Númenor.
- c. 42 Mnoho trpaslíků opouští stará města v Ered Luin, jdou do Morie a rozhojňují její obyvatelstvo.
- 442 Smrt Elrose Tar-Minyatura.
- c. 500 Sauron se opět probouzí ve Středozemi.
- 548 V Númenoru narozena Silmariën.
- 600 První lodě Númenorejců se objevují na pobřeží.
- 750 Noldor zakládají Eregion.
- c.1000 Sauron se obává rostoucí moci Númenorejců a volí Mor-dor jako zemi, kde se opevní. Začíná stavět Barad-dûr.
- 1075 Tar-Ancalimë se stává první Vládnoucí královnou Númenoru.
- 1200 Sauron se snaží svést Eldar. Gil-galad s ním odmítá jednat, eregionští kováři jsou však získáni. Númenorejci si začínají budovat stálé přístavy.
- c.1500 Elfí kováři poučení Sauronem dosahují vrcholu svého umění. Začínají kovat Prsteny moci.
- c.1590 V Eregionu jsou zhotoveny Tři prsteny.
- c.1600 Sauron ková v Orodruině Jeden prsten. Dostavuje Barad-dûr. Celebrimbor postřehne Sauronovy záměry.
- 1693 Začíná válka elfů se Sauronem. Tři prsteny jsou ukryty.
- 1695 Sauronovy síly vpadají do Eriadoru. Gil-galad posílá do Eregionu Elronda.

- 1697 Eregion zpuštěn. Smrt Celebrimbora. Brány Morie se zavírají. Elrond se zbytkem Noldor ustupuje a nachází útočiště v Imladris.
- 1699 Sauron zachvacuje Eriador.
- 1700 Tar-Minastir posílá z Númenoru do Lindonu veliké loďstvo. Sauron je poražen.
- 1701 Sauron je vypuzen z Eriadoru. Západní země mají načas mír.
- c.1800 Přibližně od této doby začínají Númenorejci budovat na pobřežích svá panství. Sauron rozšiřuje svou moc na východ. Na Númenor padá stín.
- 2251 Tar-Atanamir se ujímá žezla. Začíná vzpoura a rozdělení Númenorejců. Asi v té době se poprvé objevují nazgûlové, čili Prstenové přízraky, otroci Devíti prstenů.
- 2280 Umbar se stává velkou pevností Númenoru.
- 2350 Je zbudován Pelargir. Stává se hlavním přístavem Věrných Númenorejců.
- 2899 Ar-Adûnakhôr se ujímá žezla.
- 3175 Pokání Tar-Palantírovo. Občanská válka v Númenoru.
- 3255 Ar-Pharazôn Zlatý uchvacuje žezlo.
- 3261 Ar-Pharazôn vyplouvá a přistává v Umbaru.
- 3262 Sauron je jako zajatec odvezen na Númenor, 3262-3310 svádí Sauron krále a kazí Númenorejce.
- 3310 Ar-Pharazôn začíná stavět Velkou armádu.
- 3319 Ar-Pharazôn útočí na Valinor. Pád Númenoru. Elendil a jeho synové unikají.
- 3320 Založení Říší ve vyhnanství: Amoru a Gondoru. Kameny jsou rozděleny (II, 181). Sauron se vrací do Mordoru.
- 3429 Sauron napadá Gondor, zmocňuje se Minas Ithil a pálí Bílý strom. Isildur prchá po proudu Anduiny a putuje na Sever k Elendilovi. Anárion brání Minas Anor a Osgiliath.
- 3430 Tvoří se Poslední spojenectví elfů a lidí.
- 3431 Gil-galad a Elendil pochodují na východ k Imladris.
- 3434 Vojsko Spojenců překračuje Mlžné hory. Bitva na Dagorladu a Sauronova porážka. Začíná obléhání Barad-dûr.
- 3440 Anárion zabit.

3441 Sauron svržen Elendilem a Gil-galadem, kteří hynou. Isildur bere Jeden prsten. Sauron odchází a Prstenové přízraky mizí ve stínu. Druhý věk končí.

Třetí věk

Pro Eldar to byla léta stmívání. Dlouho v míru vládli Třemi prsteny, zatímco Sauron spal a Jeden prsten byl ztracen, nepokoušeli se však o nic nového a žili ve vzpomínkách na minulost. Trpaslíci se skrývali v hlubinách a střežili své poklady, když se však zlo začalo opět probouzet a znovu se objevili draci, jejich starobylé poklady byly jeden po druhém pleny a z nich se stal bludný lid. Moria dlouho zůstávala bezpečná, ale její obyvatelstvo se tenčilo, až mnohé z jejich obrovitých síní stály temné a prázdné. I moudrosti a délky života Númenorejců ubývalo, jak se mísili s menšími lidmi.

Když uplynulo asi tisíc let a na Velký zelený hvozd padl první stín, objevili se ve Středozemi *Istari* neboli čarodějové. Později se říkalo, že přišli z Dalekého západu a byli posly vyslanými, aby se změřili se Sauronovou mocí a sjednotili všechny, kdo měli vůli odpo- rovat mu, bylo jim však zapověděno odpovídat na sílu silou nebo se pokoušet ovládat elfy či lidi násilím a strachem.

Přišli proto v podobě lidí, třebaže nikdy nebyli mladí a stárli jen pomalu, a měli mnohou moc mysli i rukou. Svá pravá jména odhalili nemnohým, ale používali jména, jaká jim byla dána. Dva nejvyšší z toho řádu (praví se, že celkem jich bylo pět) byli Eldar nazýváni Curunír, „Dovedný muž“, a Mithrandir, „Šedý poutník“, ale lidmi na Severu Saruman a Gandalf. Curunír často cestoval na Východ a nakonec se usídlil v Železném pasu. Mithrandir se nejdůvěrněji přátelil s Eldar, většinou putoval po Západě a nikdy si nezřídil stálé obydlí.

O Třech prstenech věděli po celý Třetí věk jen ti, kdo je nosili. Na konci však bylo známo, že zprvu je drželi tři největší Eldar: Gil-galad, Galadriel a Círdan. Gil-galad dal svůj prsten Elrondovi, než zemřel, Círdan později svůj předal Mithrandirovi. Círdan totiž viděl dál a hlouběji než kdo jiný ve Středozemi a uvítal Mithrandira v Šedých přístavech, věda, odkud přichází a kam se bude vracet.

„Vezmi si ten prsten, Mistře,“ řekl, „tvá práce bude těžká, ale on ti bude oporou v úmorné lopotě, kterou jsi na sebe vzal. Neboť toto je

Prsten ohně a jím můžeš znovu rozdmýchat srdce ve světě, který ochládá. Mé srdce však patří Moři a budu zůstat u šedých břehů, dokud neodpluje poslední loď. Budu na tebe čekat.“

Rok

- 2 Isildur sází semenáček Bílého stromu v Minas Anor. Předává Jižní království Meneldilovi. Záhuba na Kosatcových polích, Isildur a jeho tři starší synové jsou zabití.
- 3 Ohtar přináší úlomky Narsilu do Imladris.
- 10 Valandil se stává králem Arnoru.
- 109 Elrond si bere Celebrían, Celebornovu dceru.
- 130 Narození Elrondových synů Elladana a Elrohira.
- 241 Narození Arwen Undómiel.
- 420 Král Ostoher přestavuje Minas Anor.
- 490 První vpád Východňanů.
- 500 Rómendacil I. poráží Východňany.
- 541 Rómendacil zabit v bitvě.
- 830 Falastur zahazuje řadu Lodních králů v Gondoru.
- 861 Smrt Eárendura a rozdělení Arnoru.
- 933 Král Eärnil I. dobývá Umbar a ten se stává pevností Gondoru.
- 936 Král Eärnil I. se ztrácí na moři.
- 1015 Král Ciryandil zabit při obléhání Umbaru.
- 1050 Hyarmendacil poráží Harad. Gondor dosahuje vrcholu moci. Asi v tom čase padá stín na Velký zelený hvozd a lidé mu začínají říkat Temný hvozd. První zmínky v zápisech o Periannath, když Chluponozi přicházejí do Eriadoru.
- c.1100 Moudří (Istari a přední Eldar) odhalují, že v Dol Gulduru se opevnila zlá moc. Soudí se, že je to jeden z nazgûlů.
- 1149 Začíná vláda Atanataru Alcarina.
- c.1150 Plavíni přicházejí do Eriadoru. Statové procházejí průsmykem Rudorohu a postupují do Koutce a do Vrchoviny.
- c.1300 Zlé stvůry se opět začínají množit. V Mlžných horách přibývá skřetů a napadají trpaslíky. Znovu se objevují nazgûlové. Hlavní z nich jde na Sever do Angmaru. Periannath se stěhuje na západ, mnozí se usídlují v Hůrce.

- 1356 Král Argeleb I. zabit v bitvě s Rhudaurem. Asi tou dobou opouštějí Statové Koutec a někteří se vracejí do Divočiny.
- 1409 Černokněžný král z Angmaru vpadá do Arnoru. Král Arveleg I. zabit. Fornost a Tyrn Gorthad jsou uhájeny. Věž Amon Sûl zničena.
- 1432 Gondorský král Valacar umírá a propuká občanská válka. Příbuzenský svár.
- 1437 Vypálení Osgiliathu a ztráta *palantíru*. Eldacar prchá do Rhovanionu, jeho syn Ornendil je zavražděn.
- 1447 Eldacar se vrací a vyhání uchvatitele Castamira. Bitva u brodu Erui. Obléhání Pelargiru.
- 1448 Vzbouřenci unikají a uchvacují Umbar. Král Aldamir zabit ve válce s Haradem a umbarskými korzáry.
- 1551 Hyarmendacil II. poráží Haradské.
- 1601 Mnoho Periannath se stěhuje z Hůrky a Argeleb II. jim dává zemi za Baranduinou.
- c.1630 Připojují se k nim Statové přicházející z Vrchoviny.
- 1634 Korzáři plení Pelargir a zabíjejí krále Minardila.
- 1636 Velký mor pustoší Gondor. Smrt krále Telemnara i jeho dětí. Bílý strom v Minas Anor umírá. Mor se šíří na sever a na západ a mnohé části Eriadoru pustnou. Za Baranduinou Periannath přežívají, ale utrpí velké ztráty.
- 1640 Král Tarondor přemísťuje královský dvůr do Minas Anor a sází semenáček Bílého stromu. Osgiliath se začíná rozpadat. Mordor zůstává nestřežen.
- 1810 Král Telumehtar Umbardacil znovu dobývá Umbar a vypuzuje korzáry.
- 1851 Začínají útoky Vozatajů na Gondor.
- 1856 Gondor ztrácí území na východě a Narmacil II. padne v bitvě.
- 1899 Král Calimehtar poráží Vozataje na Dagorladu.
- 1900 Calimehtar staví v Minas Anor Bílou věž.
- 1940 Gondor a Arnor obnovují styky a utvářejí spojení. Arvedui si bere Fíriel, dceru Ondohera Gondorského.
- 1944 Ondoher padne v bitvě. Eärnil poráží nepřátele v jižním Ithilienu. Vítězí pak v Bitvě u tábora a zahání Vozataje do

- Mrtvých močálů. Arvedui vznáší nárok na gondorskou korunu.
- 1945 Korunu přijímá Eärnil II.
- 1974 Konec Severního království. Černokněžný král zachvacuje Arthedain a dobývá Fornost.
- 1975 Arvedui tone v zátoce Forochel. *Palantíry* z Annúminasu a Amon Súlu jsou ztraceny. Eärnur přijíždí s loďstvem do Lindonu. Černokněžný král poražen v Bitvě u Fornostu a pronásledován do Obrovišť. Mizí ze Severu.
- 1976 Aranarth přijímá titul Náčelníka Dúnadanů. Dědičné předměty Arnoru dány do úschovy Elrondovi.
- 1977 Frumgar vede Éothéod na Sever.
- 1979 Radda z Blat se stává první vladýkou Kraje.
- 1980 Černokněžný král přichází do Mordoru a tam shromažďuje nazgûly. V Morii se objevuje balrog a zabijí Durina VI.
- 1981 Náin I. zabit. Trpaslíci prchají z Morie. Mnoho lesních elfů z Lórienu prchá na jih. Amroth a Nimrodel ztraceni.
- 1999 Thráin I. přichází do Ereboru a zakládá trpasličí království.
- 2000 Nazgûlové se vynořují z Mordoru a obléhají Minas Ithil.
- 2002 Pád Minas Ithil, později známé jako Minas Morgul. *Palantír* uchvácen.
- 2043 Eärnur se stává králem Gondoru. Vyzván k boji Černokněžným králem.
- 2050 Výzva opakována. Eärnur jede k Minas Morgul a je ztracen. Mardil se stává prvním Vládnoucím správcem.
- 2060 Moc Dol Gulduru roste. Moudří se obávají, že by to mohl být Sauron opět nabývající podoby.
- 2063 Gandalf jde do Dol Gulduru. Sauron ustupuje a skrývá se na Východě. Začíná Ostražitý mír. Nazgûlové zůstávají v Minas Morgul v klidu.
- 2210 Thorin I. opouští Erebor a jde na sever do Šedých hor, kde se nyní shromažďují pozůstatky Durinova lidu.
- 2340 Isumbras I. se stává třináctým vladýkou a prvním z linie Bralů. Starorádi osídlují Rádovsko.
- 2460 Konec Ostražitého míru. Sauron se posílen vrací do Dol Gulduru.

- 2463 Tvoří se Bílá rada. Asi v tom čase nachází Stata Déagol Jeden prsten a je zavražděn Sméagolem.
- 2470 Asi tou dobou se Sméagol-Glum skrývá v Mlžných horách.
- 2475 Útok na Gondor obnoven. Osgiliath zničen nadobro a kamenný most zbořen.
- c.2480 Skřeti si budují tajné pevnosti v Mlžných horách, aby uzavřeli všechny průsmyky do Eriadoru. Sauron začíná osídlovat Morii svými stvůrami.
- 2509 Celebrían je na cestě do Lórienu přepadena v průsmyku Rudorohu a obdrží otrávenou ránu.
- 2510 Celebrían odjíždí přes Moře. Skřeti a Východňané zaplavují Calenardhon. Eorl Mladý vítězí na Poli Celebrantu. Rohirové se usídlují v Calenardhonu.
- 2545 Eorl padne v bitvě na Vysočině.
- 2569 Eorlův syn Brego dokončuje Zlatou síň.
- 2570 Bregův syn Baldor vstupuje do Zapovězených dveří a ztrácí se. Asi v tom čase se na dalekém Severu opět objevují draci a začínají napadat trpaslíky.
- 2589 Dáin I. zabit drakem.
- 2590 Thrór se vrací do Ereboru. Jeho bratr Grór jde do Železných hor.
- c.2670 Tobold vysazuje v Jižní čtvrtce „dýmkové koření“. Hromželezo II. se stává desátým vladykou a začíná hloubit Velké Pelouchy.
- 2698 Ecthelion I. představuje Bílou věž v Minas Tirith.
- 2740 Skřeti obnovují své nájezdy do Eriadoru.
- 2747 Bandobras Bral poráží skřeti tlupu v Severní čtvrtce.
- 2758 Rohan napaden od západu i od východu a obsazen. Gondor napaden loďstvy korzárů. Helm Rohanský se uchyluje do Helmova žlebu. Wulf se zmocňuje Edorasu. 2758-9: Následuje Dlouhá zima. Velké utrpení a ztráty na životech v Eriadoru a v Rohanu. Gandalf přichází na pomoc Krajanům.
- 2759 Helmova smrt. Fréaláf vypuzuje Wulfa a zahajuje druhou řadu králů Marky. Saruman se usídluje v Železném pasu.

- 2770 Drak Šmak se snáší na Erebor. Dol zničen. Thrór uniká s Thráinem II. a Thorinem II.
- 2790 Thrór zabit skřetem v Morii. Trpaslíci se sbírají k odvetnému tažení. Narození Gerontia, později známého jako Starý Bral.
- 2793 Začíná válka trpaslíků a skřetů.
- 2799 Bitva v Nanduhirionu před Východní branou Morie. Dáin Železná noha se vrací do Železných hor. Thorin II. a jeho otec Thráin II. putují na západ. Usídlují se na jihu Ered Luin za Krajem (2802).
- 2800-64 Skřeti ze Severu obtěžují Rohan. Zabíjejí krále Waldu (2861).
- 2841 Thráin II. se vydává navštívit Erebor, ale je pronásledován Sauronovými služebníky.
- 2845 Trpaslík Thráin uvězněn v Dol Gulduru, je mu vzat poslední ze Sedmi prstenů.
- 2850 Gandalf opět vstupuje do Dol Gulduru a odhaluje, že jeho pánem je skutečně Sauron, který sbírá všechny Prsteny a hledá zprávy o Jednom a o Isildurově dědici. Nachází Thráina a dostává klíč od Ereboru. Thráin umírá v Dol Gulduru.
- 2851 Bílá rada se schází. Gandalf vybízí k útoku na Dol Guldur. Saruman jeho návrh potlačuje.*²⁸ Saruman začíná pátrat v oblasti Kosatcových polí.
- 2852 Umírá Belecthor II. Gondorský. Umírá Bílý strom a nelze najít žádný semenáček. Mrtvý strom zůstává stát.
- 2885 Haradští, podníčení Sauronovými vyslanci, překračují Poros a napadají Gondor. Synové Folewina Rohanského zabiti ve službách Gondoru.
- 2890 V Kraji narozen Bilbo.
- 2901 Většina zbylého obyvatelstva Ithilienu odchází kvůli útokům mordorských skurutů. Je postaveno tajné útočiště Henneth Annûn.

---

²⁸ Později se ukázalo, že Saruman tehdy začal toužit po Jednom prstenu a doufal, že se Prsten snad odhalí, až bude hledat svého pána, bude-li Sauron nějaký čas ponechán v klidu.

- 2907 Narození Gilraen, matky Aragorna II.
- 2911 Krutá zima. Baranduina a jiné řeky zamrzají. Od severu vpadají do Eriadoru bílí vlci.
- 2912 Velké záplavy pustoší Enedwaith a Minhiriath. Tharbad je pobořen a opuštěn.
- 2920 Smrt Starého Brala.
- 2929 Arathorn, syn Aradora z Dúnadanů, si bere Gilraen.
- 2930 Arador zabit skalními obry. Narození Denethora II., syna Ectheliona II., v Minas Tirith.
- 2931 Aragorn, syn Arathorna II., narozen 1. března.
- 2933 Arathorn II. zabit. Gilraen bere Aragorna do Imladris. Elrond ho přijímá jako schovance a dává mu jméno Estel (Naděje), jeho původ se tají.
- 2939 Saruman zjišťuje, že Sauronovi služebníci propátrávají Anduinu u Kosatcových polí, a že se tedy Sauron dozvěděl o Isildurově konci. Je znepokojen, ale Radě neříká nic.
- 2941 Thorin Pavéza a Gandalf navštěvují v Kraji Bilba. Bilbo se setkává se Sméagolem-Glumem a nachází Prsten. Bílá rada se schází, Saruman souhlasí s útokem na Dol Guldur, protože si teď přeje zabránit Sauronovi, aby hledal v Řece. Sauron už má své plány, a proto opouští Dol Guldur. Bitva pěti armád v Dolu. Smrt Thorina II. Bard z Esgarotu zabíjí Šmaka. Dáin ze Železných hor se stává Králem pod Horou (Dáin II.).
- 2942 Bilbo se vrací do Kraje s Prstenem. Sauron se tajně vrací do Mordoru.
- 2944 Bard obnovuje Dol a stává se jeho králem. Glum vychází z Hor a začíná pátrat po „zloději“ Prstenu.
- 2948 Narozen Théoden, syn rohanského krále Thengela.
- 2949 Gandalf a Balin navštěvují Bilba v Kraji.
- 2950 Narozena Finduilas, dcera Adrahila z Dol Amrothu.
- 2951 Sauron se otevřeně prohlašuje Pánem a v Mordoru sbírá moc. Začíná obnovovat Barad-dûr. Glum se obrací k Mordoru. Sauron posílá tři nazgûly znovu obsadit Dol Guldur. Elrond odhaluje „Estelovi“ jeho pravé jméno a původ a vydává mu úlomky Narsilu. Arwen, jež se právě

- vrátila z Lórienu, potkává Aragorna v lesích Imladris. Aragorn odchází do Divočiny.
- 2953 Poslední schůzka Bílé rady. Rozmluva o Prstenech. Saruman předstírá, že zjistil, že Jeden prsten odputoval Anduinou do Moře. Saruman se stahuje do Železného pasu, ujímá se ho a opevňuje se. Protože na Gandalfa žárlí a bojí se ho, posílá zvědy, aby špehovali každý jeho pohyb, všímá si jeho zájmu o Kraj, zanedlouho začíná vydržovat agenty v Hůrce a v Jižní čtvrtce.
- 2954 Hora osudu opět plane. Poslední obyvatelé Ithilienu prchají přes Anduinu.
- 2956 Aragorn se setkává s Gandalfem a začíná jejich přátelství.
- 2957-80 Aragorn podniká své velké cesty a tažení. Jako Thorongil slouží v přestrojení Thengelovi Rohanskému i Ecthelionovi II. Gondorskému.
- 2968 Narození Froda.
- 2976 Denethor se žení s Finduilas z Dol Amrothu.
- 2977 Bain, syn Bardův, se stává králem Dolu.
- 2978 Narození Boromira, syna Denethora II.
- 2980 Aragorn přichází do Lórienu a tam opět potkává Arwen Undómíel. Aragorn jí dává Barahirův prsten a zasnubují se na pahorku Cerin Amroth. Asi v té době dospívá Glum na hranice Mordoru a seznamuje se s Odulou. Théoden se stává králem Rohanu.
- 2983 Narozen Faramir, syn Denethorův. Narození Samvěda.
- 2984 Smrt Ectheliona II. Denethor II. se stává Správcem Gondoru.
- 2988 Finduilas umírá mladá.
- 2989 Balin opouští Erebor a vstupuje do Morie.
- 2991 V Rohanu narozen Éomundův syn Éomer.
- 2994 Balin hyne v Morii a trpasličí kolonie je zničena.
- 2995 Narozena Éomerova sestra Éowyn.
- c.3000 Stín Mordoru se dluží. Saruman se opovažuje použít Orthancského kamene, ale je lapen do léčky Sauronem, který má Kámen Ithil. Zrazuje Radu. Jeho zvědové hlásí, že Kraj je bedlivě střežen Hraničáři.

- 3001 Bilbova hostina na rozloučenou. Gandalf má podezření, že jeho prsten je Jeden prsten. Stráž Kraje je zdvojnásobena. Gandalf hledá zprávy o Glumovi a volá na pomoc Aragorna.
- 3002 Bilbo se stává Elrondovým hostem a usazuje se v Roklince.
- 3004 Gandalf navštěvuje Froda v Kraji a během následujících čtyř let návštěvy opakuje.
- 3007 Bainův syn Brand se stává králem v Dolu. Smrt Gilraen.
- 3008 Na podzim Gandalf naposledy navštěvuje Froda.
- 3009 Během následujících osmi let Gandalf a Aragorn čas od času obnovují pátrání po Glumovi. Prohledávají údolí Anduiny, Temný hvozd, Rhovanion a hranice Mordoru. Někdy během té doby se Glum sám odvážil do Mordoru a byl zajat Sauronem. Elrond posílá pro Arwen a ta se vrací do Imladris, hory a všechny země dál na východ začínají být nebezpečné.
- 3017 Glum propuštěn z Mordoru. Je zajat Aragornem v Mrtvých močálech a přiveden k Thranduilovi do Temného hvozdů. Gandalf navštěvuje Minas Tirith a čte Isildurův svitek.

VELKÉ ROKY

3018

Duben

12. Gandalf přijíždí do Hobitína.

Červen

20. Sauron útočí na Osgiliath. Asi v témže čase je napaden Thranduil a Glum prchá.

Červenec

4. Boromir se vydává z Minas Tirith.
10. Gandalf uvězněn v Orthanku.

Srpen

Ztrácejí se veškeré stopy po Glumovi. Soudí se, že tou dobou, štván elfy i Sauronovými služebníky, našel útočiště v Morii, když ale konečně objevil cestu k Západní bráně, nemohl ven.

Září

18. Gandalf v časných hodinách prchá z Orthanku. Černí jezdci překračují brody Želíze.
19. Gandalf přichází do Edorasu jako žebrák a není vpuštěn.
20. Gandalf získává přístup do Edorasu. Théoden mu káže odejít: „Vezmi si kteréhokoli koně, jen buď do zítřka pryč!“
21. Gandalf potkává Stínovlase, ale kůň mu nedovolí, aby se přiblížil. Pronásleduje Stínovlase daleko přes pláně.

22. Černí jezdcí za večera dojíždějí k Holému brodu, odhánějí stráž Hraničářů. Gandalf dostihuje Stínovlase.
23. Čtyři Jezdci vnikají před svítáním do Kraje. Ostatní pronásledují Hraničáře na východ a pak se vracejí pozorovat Zeleňnou cestu. Jeden Černý jezdec přijíždí za soumraku do Hobitína. Frodo opouští Dno pytle. Gandalf zkrotl Stínovlase a vyjíždí z Rohanu.
24. Gandalf překračuje Želíz.
26. Starý hvozd. Frodo přichází k Bombadilovi.
27. Gandalf překračuje Šeravu. Druhá noc u Bombadila.
28. Hobiti lapeni Mohylovým duchem. Gandalf přijíždí k Holému brodu.
29. Frodo přijíždí zvečera do Hůrky. Gandalf navštěvuje Kmotra.
30. V časných hodinách jsou přepadeny Studánky a hostinec v Hůrce. Frodo opouští Hůrku. Gandalf přijíždí do Studánek a večer dojíždí do Hůrky.

Říjen

1. Gandalf odjíždí z Hůrky
3. V noci napaden na Větrově.
6. Tábor pod Větrovem v noci napaden. Frodo raněn.
9. Glorfindel opouští Roklinku.
11. Odhání Jezdce z mostu přes Mitheithel.
13. Frodo překračuje most.
18. Glorfindel za šera nachází Froda. Gandalf přichází do Roklinky.
20. Útěk přes Bruinenský brod.
24. Frodo se zotavuje a probouzí. V noci dojíždí do Roklinky Boromir.
25. Elrondova Rada.

Prosinec

25. Družina Prstenu opouští za soumraku Roklinku.

Leden

8. Družina dochází do Cesminie.
- 11., 12. Sníh na Caradhrasu.
13. V časných hodinách napadení vlky. Za setmění dochází výprava k Západní bráně Morie. Glum začíná sledovat Toho, který nese Prsten.
14. Noc v dvacátém prvním sálu.
15. Můstek v Khazad-dûm a Gandalfův pád. Pozdě v noci dochází Družina k Nimrodel.
17. Večer dochází Družina do Caras Galadhonu.
23. Gandalf pronásleduje balroga na vrchol Zirakzigilu.
25. Svrhává balroga dolů a skonává. Jeho tělo leží na vrcholku.

Únor

14. Zrcadlo Galadriel. Gandalf se vrací k životu a leží v mdlobách.
16. Loučení s Lórienem. Glum ukrytý na západním břehu pozoruje odjezd.
17. Gwaihir nese Gandalfa do Lórienu.
23. Čluny jsou v noci napadeny u Sarn Gebiru.
25. Družina projíždí Argonathem a táboří na Parth Galenu. První bitva u brodů Želíze, Théodred, syn krále Théodena, zabít.
26. Rozbití Společenstva. Boromirova smrt, jeho roh je slyšet v Minas Tirith. Smělmír a Peregrin zajati. Frodo a Samvěd vstupují do východního Eryn Muilu. Aragorn se večer vydává za skřety. Éomer se dozvídá o sestupu skřetí tlupy z Eryn Muilu.
27. Aragorn za východu slunce doráží na západní útes. Éomer se proti Théodenovým příkazům okolo půlnoci vydává z Východních úvalů pronásledovat skřety.
28. Éomer dostihuje skřety těsně před Fangornovým hvozdem.

29. Smělmír a Peregrin uniknou a potkávají Stromovouse. Rohirové za úsvitu útočí a pobíjejí skřety. Frodo sestupuje z Emyn Muilu a setkává se s Glumem. Faramir vidí Boromirův pohřební člun.
30. Začíná entí sraz. Éomer při návratu do Edorasu potkává Aragorna.

Březen

1. Frodo se na úsvitu vydává na cestu přes Mrtvé močály. Entí sraz pokračuje. Aragorn potkává Gandalfa Bílého. Vydávají se do Edorasu. Faramir opouští Minas Tirith na výpravě do Ithilienu.
2. Frodo dochází na konec Močálů. Gandalf přijíždí do Edorasu a uzdravuje Théodena. Rohirové jedou na západ proti Sarumanovi. Druhá bitva u brodů Želíze. Erkenbrand poražen. Odpoledne končí entí sraz. Enti pochodují na Železný pas a v noci tam dorážejí.
3. Théoden ustupuje do Helmova žlebu. Začíná bitva o Hlásku. Enti dokončují ničení Železného pasu.
4. Théoden a Gandalf se vydávají z Helmova žlebu do Železného pasu. Frodo dochází k hromadám hlušiny na kraji spouště před Morannonem.
5. V poledne dojíždí Théoden k Železnému pasu. Rozhovor se Sarumanem u Orthanku. Okřídlený nazgûl přelétá nad tábořem v Dol Baranu. Gandalf vyjíždí s Peregrinem k Minas Tirith. Frodo se skrývá na dohled Morannonu a za šera odchází.
6. V časných hodinách dohánějí Aragorna Dúnadani. Théoden vyjíždí z Hlásky k Brázdě dolině. Aragorn vyjíždí později.
7. Faramir odvádí Froda do Henneth Annûnu, Za soumraku přijíždí Aragorn do Šeré Brázdy.
8. Za rozbřesku se Aragorn vydává na „Stezky Mrtvých“, o půlnoci je u Érech. Frodo opouští Henneth Annûn.
9. Gandalf přijíždí do Minas Tirith. Faramir opouští Henneth Annûn. Aragorn se vydává od Érech. ke Calembelu. Za šera

- dochází Frodo k morgulské silnici. Théoden přijíždí do Šeré Brázdy. Z Mordoru začíná proudit tma.
10. Den bez svítání. Přehlídka Rohanských: Rohirové vyjíždějí z Brázdne doliny. Faramir zachráněn Gandalfem před branami Města. Aragorn překračuje Ringló. Vojsko z Morannonu dobývá Cair Andros a vniká do Anórienu. Frodo mívá Křižovatku a vidí vyrážet morgulské vojsko.
  11. Glum navštívuje Odulu, ale když vidí spícího Froda, téměř toho lituje. Denethor posílá Faramira do Osgiliathu. Aragorn dospívá k Linhiru a přechází do Lebenninu. Východní Rohan je napaden od severu. První útok na Lórien.
  12. Glum vede Froda do doupěte Oduly. Faramir ustupuje k pevnostkám u silnice. Théoden táboří pod Minrimmonem. Aragorn tlačí nepřítel k Pelargiru. Enti porážejí nájezdníky v Rohanu.
  13. Frodo zajat skřety z Cirith Ungolu. Pelennor zaplaven nepřáteli. Faramir raněn. Aragorn přichází do Pelargiru a zabírá loďstvo. Théoden v Drúadanském hvozdu.
  14. Samvěd nachází Froda ve věži. Minas Tirith obklíčena. Rohirové vedení Divokými lidmi přicházejí do Šedého lesa.
  15. V časných hodinách rozbíjí Černokněžný král Bránu Města. Denethor se upaluje na hranici. Kohout kokrhá a je slyšet rohírské rohy. Bitva na Pelennoru. Théoden zabit. Aragorn pozvedá Arweninu zástavu. Frodo a Samvěd utíkají a začínají putovat na sever podél Morgai. Bitva pod stromy Temného hvozdu, Thranduil odráží síly Dol Gulduru. Druhý útok na Lórien.
  16. Rozmluva velitelů. Frodo hledí z Morgai přes tábor k Hoře osudu.
  17. Bitva v Dolu. Král Brand a král Dáin Železná noha padnou v boji. Mnoho trpaslíků a lidí se uchyluje do Ereboru a je obleženo. Šagrat přináší Frodův plášť, drátěnou košili a meč do Barad-dûr.
  18. Vojsko Západu pochoduje z Minas Tirith. Frodo přichází na dohled Železné tlamy, je dohnán skřety na cestě od Durthangu k Udúnu.

19. Vojsko přichází do Morgulského údolí. Frodo a Samvěd uniknou a začínají putovat po silnici k Barad-dûr.
22. Strašný soumrak. Frodo a Samvěd opouštějí silnici a zahýbají na jih k Hoře osudu. Třetí útok na Lórien. Vojsko vychází z Ithilienu. Aragorn propouští bázlivé. Frodo a Samvěd odhazují zbraně a výstroj.
24. Frodo a Samvěd konají svou poslední pout' na úpatí Hory osudu. Vojsko táboří ve spoušti před Morannonem.
25. Vojsko je obklopeno na pahorcích hlušiny. Frodo a Samvěd dospívají do Sammath Nauru. Glum uchvacuje Prsten a padá do Puklin osudu. Barad-dûr se hroutí a Sauron pomíjí.

Po pádu Temné věže a odchodu Saurona ulétl Stín ze srdcí všech, kdo mu odporovali, ale na jeho služebníky a spojence padl strach a zoufalství. Lórien byl třikrát napaden z Dol Gulduru, ale kromě udatnosti tamního lidu tam sídlila i moc, kterou nemohl nikdo překonat, ledaže by tam přišel Sauron sám. Třebaže krásné lesy na okrajích bolestně utrpěly, útoky byly odraženy, a když pominul Stín, Celeborn vyšel a převezl lórienské vojsko v mnoha člunech přes Anduinu. Dobyli Dol Guldur a Galadriel zbořila jeho zdi, odkryla podzemí a hvozd byl očištěn.

Také na Severu byla válka a zlo. Thranduilova říše byla přepadena a dlouho se bojovalo pod stromy a oheň napáchal velké škody, nakonec však Thranduil zvítězil. V den Nového roku elfů se pak Celeborn a Thranduil setkali uprostřed lesa a přejmenovali Temný hvozd na *Eryn Lasgalen*, Les zelených listů. Thranduil si vzal celou severní část až k horám, které se tyčí v hvozdu, za svou říši, Celeborn se ujal jižního lesa pod Úžinou a pojmenoval jej Východní Lórien, a celý širý hvozd uprostřed dali Meddědovcům a lesním lidem. Ale po odchodu Galadriel Celeborna jeho říše za pár let omrzela. Odešel do Imladris a bydlil s Elrondovými syny. V Zeleném hvozdu žili lesní elfové nerušeně, ale v Lórienu smutně zůstávalo jen pár bývalých obyvatel a v Caras Galadhonu už nebylo světla ani písni.

V též čas, kdy velké armády obléhaly Minas Tirith, vojsko Sauronových spojenců, které dlouho ohrožovalo hranice krále Branda, překročilo řeku Carnen a Brand byl zatlačen zpátky do Dolu. Tam se

mu dostalo pomoci trpaslíků z Ereboru a na úpatí Hory byla velká bitva. Trvala tři dny, ale nakonec byli král Brand i král Dáin Železná noha zabiti a Východňané zvítězili. Bránu však prorazit nemohli a mnoho trpaslíků i lidí našlo útočiště v Ereboru a tam odolávalo obležení.

Když přišla zpráva o velkých vítězstvích na Jihu, Sauronova armáda na Severu byla zaražena, obklíčení vyšli a rozehnali ji. Zbytek uprchl na Východ a víckrát Dol neobtěžovali. Potom se stal králem Dolu Bard II., Brandův syn, a Thorin III. Kamenná přilba, Dáinův syn, se stal Králem pod Horou. Poslali své vyslance na korunovaci krále Elessara a od té doby zůstaly jejich říše přátelské Gondoru, dokud trvaly, a byly pod korunou a ochranou krále Západu.

HLAVNÍ DNY OD PÁDU BARAD-DŮR DO KONCE TŘETÍHO VĚKU*²⁹

3019 (1419 k. l.)

Březen

27. Bard II. a Thorin III. Kamenná přilba ženou nepřátele z Dolu.
28. Celeborn překračuje Anduinu a začíná bořit Dol Guldur.

Duben

6. Setkání Celeborna a Thranduila. 8. Ti, kdo nesli Prsten, počtění na Cormallenském poli.

Květen

1. Korunovace krále Elessara, Elrond a Arwen vyjíždějí z Roklinky. 8. Éomer a Éowyn odjíždějí do Rohanu s Elrondovými syny. 20. Elrond a Arwen přijíždějí do Lórienu. 27. Doprovod Arwen opouští Lórien.

Červen

---

²⁹ Dny a měsíce podle krajového kalendáře.

14. Elrondovi synové se setkávají s doprovodem a přivázejí Arwen do Edorasu. 16. Vydávají se do Gondoru. 25. Král Elessar nachází semenáček Bílého stromu.

1. radostiny

Arwen přijíždí do Města.

Slunovrat

Svatba Elessara a Arwen.

Červenec

18. Éomer se vrací do Minas Tirith. 19. Pohřební průvod krále Théodena vyjíždí.

Srpen

7. Průvod přijíždí do Edorasu. 10. Pohřeb krále Théodena. 14. Hosté se loučí s králem Éomerem. 18. Přijíždějí do Helmova žlebu. 22. Přijíždějí k Železnému pasu. Při západu slunce se loučí s králem Západu. 28. Odhánějí Sarumana, Saruman se obrací ke Kraji.

Září

6. Zastavují na dohled hor Morie. 13. Celeborn a Galadriel odjíždějí, ostatní se vydávají k Roklince. 21. Vracejí se do Roklinky. 22. Bilbovy sto devětadvacáté narozeniny. Saruman přichází do Kraje.

Říjen

5. Gandalf a hobiti opouštějí Roklinku. 6. Překračují Bruinenský brod. Frodo cítí první návrat bolesti. 28. Při setmění dojíždějí do Hůrky. 30. Opouštějí Hůrku. „Cestovatelé“ za tmy přijíždějí k mostu přes Brandyvínu.

Listopad

1. Zatčení v Žabovřeskách. 2. Přicházejí do Povodí a bouří Krajany. 3. Bitva u Povodí. Saruman pomíjí. Konec Války o Prsten.

3020 (1420 k. l.)

Velký rok hojnosti

Březen

13. Frodo nemocen (výročí otravy Oduliným kousnutím).

Duben

6. Na Oslavové louce rozkvétá mallorn.

Květen

1. Samvěd si bere Růženu.

Slunovrat

Frodo se vzdává úřadu starosty a Vilda Bělonožka je znovudosa-
zen.

Září

22. Bilbovy sto třicáté narozeniny.

Říjen

6. Frodo opět nemocen.

3027 (1421 k. l.)

Poslední rok Třetího věku

Březen

13. Frodo opět nemocen. 25. Narození Elanor Sličné*³⁰, dcery
Samvědovy. Podle gondorského počítání začal tímto dnem Čtvr-
tý věk.

Září

21. Frodo a Samvěd vyjíždějí z Hobitína. 22. V Zálesí potkávají
Poslední jízdu Strážců Prstenu. 29. Dojíždějí do Šedých přístavů.
Frodo a Bilbo odjíždějí s Třemi strážci přes Moře. Konec Třetího
věku.

Říjen

6. Samvěd se vrací do Dna pytle.

POZDĚJŠÍ UDÁLOSTI TÝKAJÍCÍ SE ČLENŮ SPOLEČENSTVA PRSTENU

---

³⁰ Proslula jako „Sličná“ pro svou krásu, mnozí říkali, že vypadá spíš jako elfí děvčátko než hobitka. Měla zlaté vlasy, které byly v Kraji velice vzácné, zlatovlasé však byly ještě dvě ze Samvědových dcer a také mnoho jiných dětí narozených v té době.

- k. l.
- 1422 S počátkem tohoto roku začal v letopočtu Kraje Čtvrtý věk, číslování let v krajovém letopočtu však pokračovalo.
- 1427 Vilda Bělonožka se vzdává úřadu. Samvěd zvolen starostou Kraje. Peregrin si bere Diamantu z Dlouhé Stráně. Král Elessar vydává výnos, že velcí lidé nesmějí vstoupit do Kraje, a činí jej Svobodnou zemí pod ochranou Severního žezla.
- 1430 Narozen Faramir, syn Peregrinův.
- 1431 Narozena Zlatovláska, dcera Samvědova.
- 1432 Smělmír zvaný Nádherný se stává Pánem Rádovska. Král Éomer a Paní Éowyn Ithilienská mu posílají velké dary.
- 1434 Peregrin se stává Velkým Bralem a vladykou. Král Elessar činí vladyku, rádovského Pána a starostu rádcí Severního království. Pán Samvěd je podruhé zvolen starostou.
- 1436 Král Elessar jede na sever a na čas přebývá u Soumračného jezera. Přijíždí k Brandyvínskému mostu a tam zdraví své přátele. Dává Pánu Samvědovi Hvězdu Dúnadanů a Elanor se stává dvorní dámou královny Arwen.
- 1441 Pán Samvěd potřetí starostou.
- 1442 Pán Samvěd, jeho manželka a Elanor jedou do Gondoru a rok tam zůstávají. Pan Tolman Chaloupka vykonává úřad náměstka starosty.
- 1448 Pán Samvěd se počtvrté stává starostou.
- 1451 Elanor Sličná si bere Fastreda ze Zeleného Chlumku na Dalekých vrších.
- 1452 Západní marka od Dalekých vrchů po Věžové kopce (Eryn Beraid) je královským darem připojena ke Kraji. Stěhuje se tam mnoho hobitů.
- 1454 Narozen Elfstan Hezounek, syn Fastreda a Elanor.
- 1455 Pán Samvěd se popáté stává starostou. Na jeho žádost činí vladyka Fastreda hejtmanem Západní marky. Fastred a Elanor se usídlují v Podvěží na Věžových kopcích, kde po mnoho pokolení sídlili jejich potomci, Hezounkové od Věží.

- 1463 Faramir Bral se žení se Zlatovláskou, dcerou Samvěda. Pán Samvěd se stává starostou posedmé a naposled, v roce 1476, na konci jeho úřadu, mu bylo šestadevadesát.
- 1482 Smrt Paní Růženy, manželky Pána Samvěda, o slunovratě. 22. září vyjíždí Pán Samvěd z Dna pytle. Přijíždí k Věžovým kopcům a jako poslední ho vidí Elanor, již předává Červenou knihu, od té doby uchovávanou Hezounky. Mezi nimi se podle vyprávění Elanor traduje, že Samvěd minul Věže, jel do Šedých přístavů a přeplavil se přes Moře, poslední z Těch, kdo nesli Prstenu.
- 1484 Na jaře roku přišla do Rádovska zpráva z Rohanu, že král Éomer si přeje ještě jednou vidět Pána Holdwina. Smělmír byl tehdy stár (102), ale ještě pořád zdatný. Poradil se se svým přítelem vladykou a brzy nato předali svůj majetek i své úřady synům, odjeli přes Holý brod a víckrát je v Kraji nespátřili. Potom se přeslechlo, že Pán Smělmír dojel do Edorasu a byl s králem Éomerem, dokud ten na podzim nezemřel. Pak jeli s vladykou Peregrinem do Gondoru a pár let, která jim zbývala, strávili v té říši, až zemřeli a byli uloženi v Rath Dínenu mezi velikány Gondoru.
- 1541 V tomto roce*³¹ 1. března konečně odchází král Elessar. Říká se, že lůžka Smělmíra a Peregrina byla postavena vedle lože velikého krále. Pak Legolas postavil v Ithilienu šedou loď a odplul po proudu Anduiny a přes Moře, s ním, praví se, jel trpaslík Gimli. Když odplula tato loď, byl ve Středozemi konec Společenstva Prstenu.

---

³¹ Rok 120 Čtvrtého věku (gondorského).

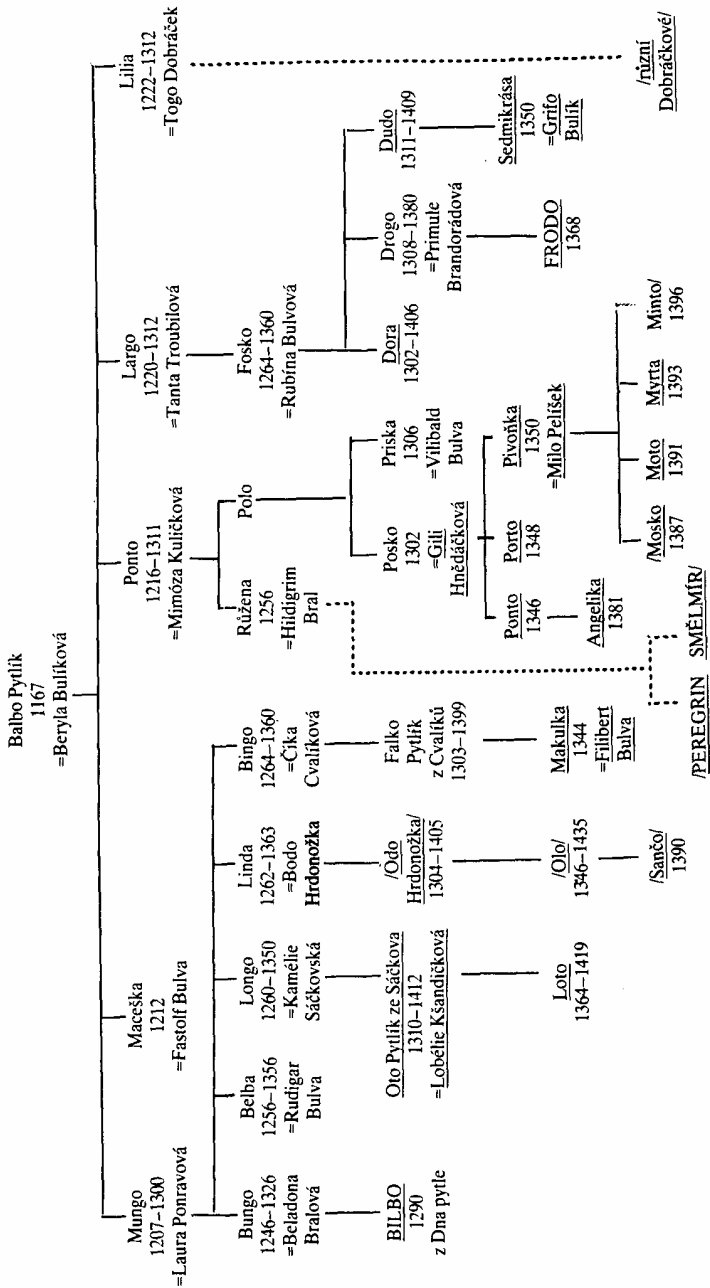
DODATEK C

RODOKMENY

Jména uvedená v těchto rodokmenech jsou jen výběr z mnohých. Většinou jsou to hosté Bilbova dýchánku na rozloučenou nebo jejich přímí předkové. Hosté dýchánku jsou podtrženi. Jsou uvedena i jména několika málo osob, jež měly co dělat s vyprávěnými událostmi. Navíc tu jsou jisté genealogické informace o Samvědovi, zakladateli rodiny *Zahradníčků*, později slavné a vlivné.

Čísla za jmény jsou data narození (a úmrtí, pokud jsou zaznamenána). Všechna data jsou uvedena podle krajového letopočtu, počítaného od překročení Brandyvíny bratry Markem a Blankem v Roce 1 Kraje (r. 1601 Třetího věku).

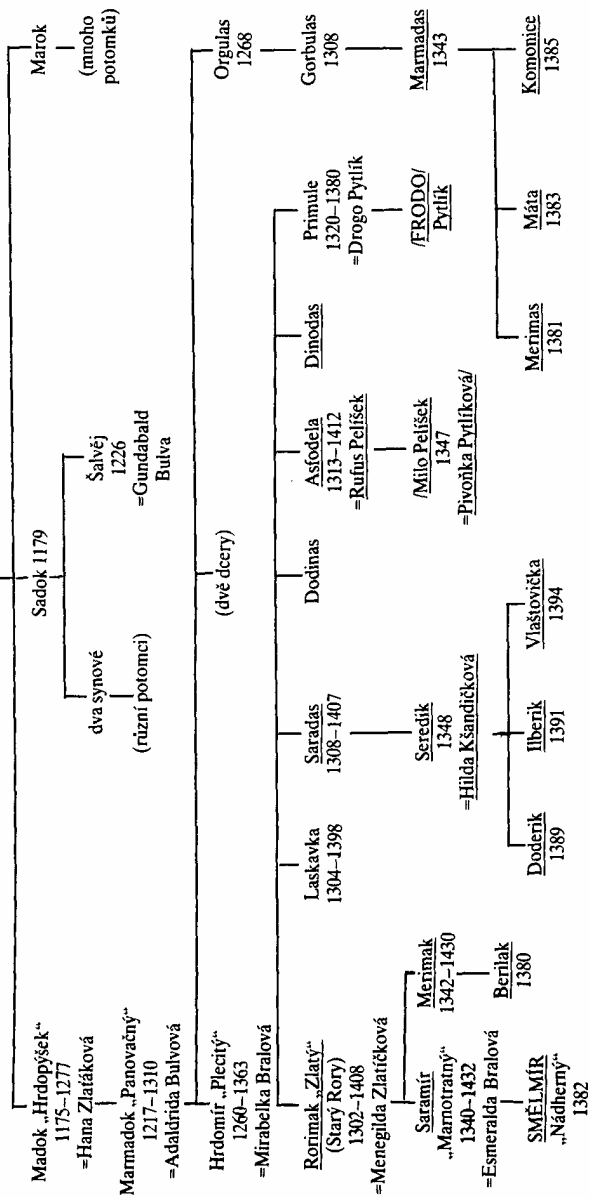
PYTLÍCI Z HOBITÍNA

BRANDORÁDI Z RÁDOVSKA
 Gorhendad Starorád z Blat začal asi r. 740 stavět *Brandov*
 a změnil rodové jméno na *Brandorád*

DODATEK D

KRAJOVÝ KALENDÁŘ K POUŽITÍ V KAŽDÉM ROCE

(1) <i>Ponovorok</i>	(2) <i>Chladen</i>	(3) <i>Jarn</i>
NOVOROK 7 14 21 28	- 5 12 19 26	- 3 10 17 24
1 8 15 22 29	- 6 13 20 27	- 4 11 18 25
2 9 16 23 30	- 7 14 21 28	- 5 12 19 26
3 10 17 24 -	1 8 15 22 29	- 6 13 20 27
4 11 18 25 -	2 9 16 23 30	- 7 14 21 28
5 12 19 26 -	3 10 17 24 -	1 8 15 22 29
6 13 20 27 -	4 11 18 25 -	2 9 16 23 30
(4) <i>Dešten</i>	(5) <i>Traven</i>	(6) <i>Předradostiny</i>
1 8 15 22 29	- 6 13 20 27	- 4 11 18 25
2 9 16 23 30	- 7 14 21 28	- 5 12 19 26
3 10 17 24 -	1 8 15 22 29	- 6 13 20 27
4 11 18 25 -	2 9 16 23 30	- 7 14 21 28
5 12 19 26 -	3 10 17 24 -	1 8 15 22 29
6 13 20 27 -	4 11 18 25 -	2 9 16 23 30
7 14 21 28 -	5 12 19 26 -	3 10 17 24 RADOSTINY
(7) <i>Poradostiny</i>	(8) <i>Sečen</i>	<i>Slunovrat (Zaradostiny)</i>
RADOSTINY 7 14 21 28	- 5 12 19 26	(9) <i>Světlen</i>
1 8 15 22 29	- 6 13 20 27	- 3 10 17 24
2 9 16 23 30	- 7 14 21 28	- 4 11 18 25
3 10 17 24 -	1 8 15 22 29	- 5 12 19 26
4 11 18 25 -	2 9 16 23 30	- 6 13 20 27
5 12 19 26 -	3 10 17 24 -	- 7 14 21 28
6 13 20 27 -	4 11 18 25 -	1 8 15 22 29
		2 9 16 23 30
(10) <i>Zimosmeť</i>	(11) <i>Hodovan</i>	(12) <i>Přednovorok</i>
1 8 15 22 29	- 6 13 20 27	- 4 11 18 25
2 9 16 23 30	- 7 14 21 28	- 5 12 19 26
3 10 17 24 -	1 8 15 22 29	- 6 13 20 27
4 11 18 25 -	2 9 16 23 30	- 7 14 21 28
5 12 19 26 -	3 10 17 24 -	1 8 15 22 29
6 13 20 27 -	4 11 18 25 -	2 9 16 23 30
7 14 21 28 -	5 12 19 26 -	3 10 17 24 NOVOROK

Každý rok začínal prvním dnem v týdnu, sobotou, a končil posledním dnem v týdnu, pátkem. Slunovrat a v přestupných rocích zaradostiny nenesly jméno žádného dne v týdnu. Radostiny před slunovratem se jmenovaly 1. radostiny a ty po něm se jmenovaly 2. radostiny. Novorok na konci roku byl 1. novorok a ten na počátku byl 2. novorok. Zaradostiny byly zvláštní velký svátek, ale nevyskytly se v žádném z roků důležitých pro historii Velkého prstenu. Nastaly roku 1420, roku slavné úrody a podivuhodného léta, a byly to prý největší radovánky, jaké kdo pamatoval nebo o nichž byly zprávy.

KALENDÁŘE

Krajový kalendář se od našeho v několika rysech lišil. Rok měl bezpochyby stejnou délku*³², neboť ony časy jsou sice podle lidských let a životů dávné, ale v paměti Země nejsou nijak vzdálené. Hobiti píší, že za svého putování ještě neměli „týden“, a třebaže měli „měsíce“, jež se více méně řídily podle lunárních fází, datování a počítání času bylo mlhavé a nepřesné. Když se začali usazovat v západních končinách Eriadoru, přijali králův dúnadanský letopočet, který byl vlastně eldarského původu, ale hobiti z Kraje zavedli několik drobných změn. Tento kalendář, neboli takzvaný „krajový letopočet“, byl posléze převzat i v Hůrce, ovšem kromě zvyku počítat za Rok I rok osídlení Kraje.

Často je obtížné objevit ve starých příbězích a podáních přesné informace o věcech, které lidé dobře znali a ve své době je brali jako samozřejmost (jako třeba názvy písmen, dnů v týdnu nebo jména a délky měsíců). Ale díky obecnému zájmu o rodokmeny a zájmu o dávné dějiny, který pěstovali vzdělaní hobiti po Válce o Prsten, se hobiti z Kraje zřejmě hodně zabývali datací, a rýsovali dokonce složité tabulky ukazující vztah jejich soustavy k jiným. Nejsem v těchto věcech zběhlý a možná že jsem nadělal mnoho chyb, nicméně chronologie kritických let 1418, 1419 k. l. je v Červené knize vypsána tak pečlivě, že o dnech a časech v tom období nemohou být velké pochybnosti.

---

³² 365 dní, 5 hodin, 48 minut, 46 sekund.

Zdá se jasné, že Eldar ve Středozemi, kteří měli, podle Samvědových slov, více času, počítali v dlouhých obdobích a quenijské slovo *yén*, často překládané „rok“ (I, 353-4), ve skutečnosti znamená 144 našich let. Eldar pokud možno dávali přednost počítání na násobky šesti a dvanácti. Sluneční „den“ nazývali *ré* a počítali od západu slunce do západu slunce. *Yén* se skládal z 52596 dnů. Spíše z obřadních než praktických důvodů dodržovali Eldar šestidenní týden neboli *enquië* a *yén* měl 8766 těchto *enquier*, počítaných průběžně v celém tom období.

Eldar také ve Středozemi dodržovali krátké období slunečního roku, jemuž říkali *coranar* neboli „slunokruh“, když jej chápali víceméně astronomicky, ale obvykle mu říkali *loa*, „růst“ (zejména v severozápadních zemích), když brali v úvahu především proměny roční vegetace, jak bylo u elfů obecně zvykem. *Loa* se dělil na údobí, jež bylo možno chápat buď jako dlouhé měsíce, nebo krátké roční doby. V různých končinách se bezpochyby lišily, ale hobiti poskytují informace jen o kalendáři Imladris. V kalendáři bylo šest těchto „dob“. Quenijsky se jmenovaly *tuilë*, *lairë*, *yávië*, *quellë*, *hrívë*, *coirë*. To se dá přeložit „jaro, léto, podzim, uvadání, zima, probouzení“. Sindarská jména byla *ethuil*, *laer*, *iavas*, *fíriþ*, *rhîw*, *echuir*, „Uvadání“ se jmenovalo také *lasse-lanta*, „listopad“ nebo sindarsky *narbeleth*, „slábnutí slunce“.

Lairë a *hrívë* měly po sedmdesáti dvou dnech a ostatní po padesáti čtyřech. *Loa* začínal dnem *yestarë*, bezprostředně předcházejícím *tuilë*, a končil *mettarë*, dnem bezprostředně následujícím *coirë*. Mezi *yávië* a *quellë* byly vloženy tři *enderi* neboli „střední dny“. Tak vznikl rok o 365 dnech, přičemž se *enderi* každý dvanáctý rok zdvojovaly (přidávaly se tři dny).

Není jisté, jak se řešily vzniklé nepřesnosti. Jestliže byl tehdejší rok stejně dlouhý jako dnešní, *yén* by byl o více než den delší. Že nepřesnost existovala, ukazuje poznámka v kalendářích Červené knihy, že se v „roklinském počítání“ poslední rok každého *yénu* o tři dny zkracoval: nezdojovaly se tři *enderi*, jež na ten rok vycházely, „ale za naší doby se to nestalo“. O tom, jak se vyrovnávaly případné další nepřesnosti, nejsou zprávy.

Númenorejci toto uspořádání změnili. Rozdělili *loa* na kratší období o pravidelnější délce a drželi se zvyku začínat rok v půli zimy, jež dodržovali muži ze Severozápadu, z nichž v Prvním věku vzešli. Později si také udělali sedmidenní týden a počítali den od východu slunce (z východního moře) do východu slunce.

Númenorejský systém používaný v Númenoru a v Arnoru i Gondoru až do zániku Králů se jmenoval královský letopočet. Normální rok měl 365 dní. Děлил se do dvanácti *astar* čili měsíců, z nichž mělo deset 30 dní a dva měly 31. Dlouhé *astar* byly po obou stranách *Půlléta*, přibližně náš červen a červenec. První den roku se nazýval *yestarë*, prostřední den (183.) se nazýval *loendë* a poslední den *mettarë*. Tyto tři dny nepatřily k žádnému měsíci. Každý čtvrtý rok vyjma poslední rok století (*haranyë*) se místo *loendë* dávaly dva *enderi* čili „prostřední dny“.

V Númenoru se počítalo od 1. roku Druhého věku. *Deficit* vzniklý odečtením jednoho dne z posledního roku století se vyrovnával v posledním roce tisíciletí, takže zůstal tisíciletý deficit 4 hodiny, 46 minut, 40 sekund. V Númenoru se přidávalo v letech 1000, 2000, 3000 D. v. Po Pádu v roce 3319 D. v. byl systém udržován vyhnanci, ale značně jej rozvrátil počátek Třetího věku s novým počítáním: rok 3442 D. v. se stal rokem 1 T. v. Tím, že se stal přestupným rokem 4 T. v. místo roku 3 T. v. (3444 D. v.), vnikl do počtu další krátký rok o pouhých 365 dnech a vznikl deficit 5 hodin, 48 minut, 46 sekund. Tisíciletý přídavek byl proveden se zpožděním 441 let: v letech 1000 T. v. (4441 D. v.) a 2000 T. v. (5441 D. v.). Pro zmenšení vzniklých chyb a doplnění tisíciletých deficitů vydal správce Mardil revidovaný kalendář, který měl platit od roku 2060 T. v. po dodání dvou dnů k roku 2059 (5500 D. v.). Tím se dovršilo pět a půl tisíciletí od počátku númenorejského systému. Zůstával však stále ještě deficit asi osmi hodin. Hador přidal v roce 2360 jeden den, ačkoli deficit ještě zcela nedosahoval té délky. Pak se už nečinily žádné úpravy. (V roce 3000 T. v. se na takové věci před hrozící válkou nedbalo.) Když po dalších 660 letech skončil Třetí věk, deficit ještě nedosáhl délky jednoho dne.

Revidovaný kalendář zavedený Mardilem se jmenoval správcovský letopočet a časem jej převzala většina uživatelů západštiny kromě hobitů. Všechny měsíce měly po třiceti dnech a byly zavedeny dva

dny mimo měsíce: jeden mezi třetím a čtvrtým měsícem (březnem a dubnem) a jeden mezi devátým a desátým (zářím a říjnem). Těchto pět dní mimo měsíce, *yestarë, tuilérë, loendë, yáviérë a mettarë*, byly svátky.

Hobiti byli konzervativní a dál používali královský letopočet přízpůsobený jejich zvyklostem. Jejich měsíce byly všechny stejné a měly po třiceti dnech, měli však mezi červnem a červencem tři letní dny, nazývané v Kraji radostiny nebo dny radostin. Poslední den roku a první den příštího roku se nazývaly novoroční dny. Novoroční dny a dny radostin zůstávaly mimo měsíce, takže 1. leden byl druhý, a ne první den v roce. Každý čtvrtý rok kromě posledního roku století^{*33} byly čtyři dny radostin. Radostiny a novoroční dny byly hlavními svátky a časem hodování. Přidávaný den radostin se kladl za slunovrat, takže se 184. den přestupných roků nazýval zaradostiny a byl dnem zvláštního veselí. Novoroční svátky trvaly celkem šest dní, patřily k nim tři poslední a tři první dny každého roku. Krajané zavedli jednu svou vlastní malou novotu (časem převzatou i v Hůrce), již říkali krajová reforma. To, že se rok co rok přesouvají názvy dnů v týdnu ve vztahu k datům, jim připadalo neúhledné a nepohodlné. A tak za časů Hromžezele II. zavedli to, že den navíc, který kazil následnost, neponese jméno žádného dne v týdnu. Od té doby byl slunovrat (a zaradostiny) známý jen svým jménem a nepatřil do žádného týdne (I, 164). Díky této reformě začínal každý rok prvním dnem v týdnu a končil posledním dnem a každé datum v každém roce připadalo na stejný den v týdnu, takže se už Krajané nenamáhali psát do dopisů nebo deníků názvy dnů v týdnu.^{*34} Doma to pro ně bylo docela výhodné, ale pokud se někdy vydali na cestu dál než do Hůrky, bylo to horší.

---

³³ V Kraji, kde Rok I odpovídal roku 1601 T. v. V Hůrce, kde Rok I odpovídal roku 1300 T. v., to byl první rok století.

³⁴ Jediným pohledem na krajový kalendář zjistíme, že žádný měsíc nezačínal pátkem. Proto se stalo v Kraji žertovným úslovím mluvit o „pátku prvního“, když byla řeč o neexistujícím dnu nebo o dnu, kdy by se mohlo vyskytnout něco nepravděpodobného, jako třeba létající vepří nebo (v Kraji) chodící stromy. Celý výraz zněl „v pátek prvního letosmetě“.

Ve shora uvedených poznámkách stejně jako v příběhu jsem používal pro dny i měsíce naše moderní jména, ačkoli jich samozřejmě nepoužívali ani Eldar, ani Dúnadani, ani hobiti. Zdálo se nezbytné přeložit jména ze západštiny, abychom se vyhnuli zmatku, přičemž obsah názvů měsíců je zhruba stejný jako náš, alespoň v Kraji. Zdá se však, že slunovrat měl jako den co nejvíc odpovídat skutečnému slunovratu, takže v tom případě byla krajová data ve skutečnosti proti našim posunutá asi o deset dní a náš Nový rok odpovídal zhruba 9. lednu v Kraji.

V západštině se vesměs uchovávala quenijská jména měsíců, jako se dnes v mnoha jazycích používají latinská. Byly to: *narvinyë, nénimë, súlimë, víressë, lólessë, nárië, cermië, urimë, yavannië, narquelië, hísimë, ringarë*. Sindarská jména (užívaná pouze Dúnadany) byla: *narwain, nínui, gwaeron, gwirith, lothron, nóruí, cerveth, urui, ivanneth, narbeleth, hithui, girithron*.

Hobiti v Kraji i v Hůrce se však v těchto pojmenováních odlišovali od západního úzu a drželi se vlastních starodávných místních jmen. Zdá se, že je v dávnověku převzali od lidí z údolí Anduiny, podobná jména se rozhodně objevovala v Dolu a v Rohanu (srovnej poznámky o jazycích). Význam těchto jmen vynalezených lidmi byl mezi hobity vesměs dávno zapomenut i v těch případech, kdy původně věděli, co znamenají, a v důsledku toho se forma jmen značně znejasnila.

Krajová jména jsou uvedena v kalendáři. Stojí za povšimnutí, že *chladen* se obvykle vyslovoval a někdy i psal *chlan*, *traven* se často psal *traun* (zastarale *trauen*) a *hodovan* se vyslovoval *hodvan* nebo *hodan*. V Hůrce se jména lišila, totiž *mrazen, chladen, jarn, pučen, traven, radosten, letnice, lučen, sečen, sklizen, zimovec, hodavec, novorok*. *Mrazen, pučen a novorok* se používaly také ve Východní čtvrtce.*³⁵

---

³⁵ V Hůrce se žertem mluvilo o „zimosmeti v (blátivém) Kraji“, ale podle Krajanů byl zimovec hůreckou obměnou staršího jména, které se původně vztahovalo k naplnění či dokončení roku před zimou a pocházelo z časů před přijetím královského letopočtu, kdy jejich nový rok začínal po žních.

Hobití týden byl převzat od Dúnadanů a jména dnů byla překladem jmen, která dali dnům ve starém Severním království a která byla odvozena od eldarských. Šestidenní týden Eldar měl dny zasvěcené hvězdám, slunci, měsíci, Dvěma stromům, nebesům a Valar čili Mocným, v tomto pořadí, přičemž poslední den byl hlavním dnem v týdnu. Jejich jména v quenijštině zněla elenya, anarya, isilya, aldúya, menelya, valanya (neboli tárion), sindarská jména byla orgilion, oranor, orithil, orgaladhad, ormenel, orbelain (neboli rodyn).

Númenorejci zachovali zasvěcení i pořadí, ale čtvrtý den změnili na *aldëa (orgaladh)*, protože se vztahoval jen k Bílému stromu, jehož potomkem byl, jak se věřilo, Nimloth, který rostl na královském nádvoří v Númenoru. Protože si také přáli mít sedmý den a byli velcí námořníci, vložili za den nebes „mořský den“, *eärenya (oraearon)*.

Hobiti toto uspořádání převzali, ale významy přeložených jmen byly brzy zapomenuty a tvary se velmi zredukovaly, zejména v běžné výslovnosti. První překlad númenorejských jmen byl pořízen pravděpodobně dva tisíce let, ne-li déle, před koncem Třetího věku, kdy byl dúnadanský týden (tuto složku jejich letopočtu převzaly cizí národy nejdříve) přejat lidmi ze Severu. Hobiti se drželi těchto překladů stejně jako názvů měsíců, ačkoli jinde se v oblasti západštiny používala quenijská jména.

V Kraji se nezachovalo mnoho starobylých dokumentů. Na konci Třetího věku byl daleko nejznámější Žlutý pergamen neboli Letopis Bralova Městece.^{*36} Nejranější zápisy začínaly zřejmě alespoň devět století před Frodovým narozením a mnohé jsou citovány v análech a rodokmenech Červené knihy. Zde se názvy dnů objevují v archaických podobách. Nejstarší jsou následující: 1. *zvězdec*, 2. *slóneec*, 3. *miesiečnik*, 4. *dřevieec*, 5. *nebiesek*, 6. *morsk*, 7. *velik*. V čase Války o Prsten se z nich staly *hvězdec*, *slunec*, *měsíčník*, *dřvec*, *nebesk* (nebo *nebsk*), *mořsk* a *velik*.

Přeložil jsem také tato jména našimi vlastními, a přirozeně jsem začal nedělí a pondělkem, které jsou v angličtině od stejného základu. Ostatní jsem po řadě přejmenoval. Je však třeba upozornit, že významové souvislosti jmen byly v Kraji docela jiné. Poslední den v

---

³⁶ Zaznamenával narození, sňatky a úmrtí v rodě Bralů a také jiné věci, jako prodeje půdy a různé události v Kraji.

týdnu, pátek (*velik*), byl hlavním dnem a svátkem (po poledni). Večer se hodovalo. Proto sobota odpovídá spíše našemu pondělku a čtvrtek naší sobotě.*³⁷

Mohli bychom se zmínit o několika jiných jménech, která se vztahují k času, ač se nepoužívají v přesném počítání. Roční doby se obvykle nazývaly *tuilë*, jaro, *hirë*, léto, *yávië*, podzim (neboli sklizeň), *hřívë*, zima. Neměly však žádné přesné vymezení a pro pozdní podzim a počátek zimy se používalo také *quellë* (nebo *lasselanta*).

Eldar věnovali zvláštní pozornost „šeru“ (v severních končinách) jako času, kdy blednou hvězdy a kdy vycházejí. Pro tyto chvíle měli mnoho názvů, z nichž nejběžnější byly *tindómë* a *undómë*. První se nejčastěji vztahoval k době před svítáním a *undómë* k večeru. Sindarské jméno bylo *uial*, jež se dalo zpřesnit na *minuial* a *aduial*. V Kraji se jim často říkalo *předjitří* a *soumrak*. Proto je Soumračné jezero překladem Nenuial.

Pro líčení Války o Prsten jsou důležité pouze krajový letopočet a data. Všechny měsíce a data jsou v Červené knize převedeny do krajových pojmů, nebo jsou s nimi v poznámkách srovnány. Měsíce a dny v celém Pánu prstenů se tedy řídí krajovým kalendářem. Rozdíly mezi krajovým kalendářem a naším, důležité pro příběh v kritickém období - na konci roku 3018 a na počátku roku 3019 (1418, 1419 k. l.) - jsou jedině tyto: říjen 1418 má jen 30 dní, 1. leden je druhým dnem roku 1419 a únor má 30 dnů, 25. březen, datum pádu Barad-dûr, by tedy odpovídal našemu 27. březnu, kdyby naše roky začínaly současně. Podle královského i správcovského letopočtu však bylo datum 25. března.

Nový letopočet začal v obnoveném království v roce 3019 T. v. Představoval návrat ke královskému letopočtu upravenému tak, aby rok začínal na jaře jako eldarský *loa*.*³⁸

---

³⁷ Proto jsem v Bilbově písničce v I. díle (I, 153-4) použil sobotu a neděli místo čtvrtku a pátku.

³⁸ *Yestarë* podle nového letopočtu ovšem začínalo časněji než v kalendáři Imladris, kde odpovídalo víceméně krajskému 6. dubnu.

Podle nového letopočtu začínal rok na památku Sauronova pádu a činů Těch, kteří nesli Prsten, někdejšího 25. března. Měsíce si ponechaly svá dřívější jména. Počínaly nyní od *víressë* (dubna), ale vztahovaly se k časovým úsekům, jež obvykle začínaly o pět dní dříve než předtím. Všechny měsíce měly 30 dnů. Mezi *yavannië* (září) a *narquelië* (říjen) se vkládaly tři *enderi* neboli střední dny (druhý z nich se nazýval *loëndë*), jež odpovídaly někdejšímu 23., 24. a 25. září. 30. *yavannië*, který odpovídal někdejšímu 22. září, se však stal na Frodovu počest jako den jeho narozenin svátkem a v přestupném roce se tento svátek zdvojoval a říkalo se mu *Cormarë* neboli Prstenový den.

Čtvrtý věk začal podle obecného mínění odjezdem Mistra Elronda v září 3021, ale pro účely záznamů začal v království rok I Čtvrtého věku nového letopočtu dvacátým pátým březnem 3021 podle starého letopočtu.

Za vlády krále Elessara přijaly tento letopočet samozřejmě všechny jeho země vyjma Kraj, kde si ponechali starý kalendář a pokračovali v krajo­vém letopočtu. Rokem I Čtvrtého věku byl tedy nazván rok 1422, a pokud hobiti vůbec vzali na vědomí změnu věku, trvali na tom, že začal 2. novoroku 1422, a ne v březnu předešlého roku.

Nejsou žádné záznamy o tom, že by si Krajané připomínali 25. březen nebo 22. září, ale v Západní čtvrtce, zejména v okolí Hobitínského kopce, vznikl obyčej 6. dubna oslavovat a tančit na Oslavové louce, pokud tomu přálo počasí. Někteří tvrdili, že to byly narozeniny starého Sama Zahradníčka, někteří, že to byl den, kdy v roce 1420 rozkvetl Zlatý strom, a někteří, že je to elfí Nový rok. V Rádovsku se každého 2. listopadu při západu slunce troubilo na Roh z Jízdmarky a následovalo pálení ohňů a hodování.*³⁹

---

³⁹ Východí dne kdy se na něj v Kraji poprvé zatroubilo v roce 3019.

DODATEK E

VÝSLOVNOST A PÍSMO

I.

VÝSLOVNOST SLOV A JMEN*)

Západština neboli Obecná řeč byla plně převedena do anglických protějšků^{**)}.

Při přepisu starobylých písem jsem se snažil reprezentovat původní znaky (nakolik mohou být určeny) co nejpřesněji a zároveň vytvořit slova a jména, jež by v moderním písmu nevypadala neformálně. Quenijština Vznešených elfů je psána podobně jako latina, nakolik to dovolují její hlásky. Proto byla v obou eldarských jazycích dána přednost písmenu *c* před *k*.

Kdo se zajímá o podobné podrobnosti, může sledovat následující body.

SOUHLÁSKY

- C Vždy má hodnotu *k* i před *e* a *i*: *celeb* „stříbro“ se má vyslovovat jako *keleb*.
- CH Odpovídá českému *ch*. V gondorské mluvě zůstal tento zvuk jen na konci slova a před *t*, jinde zeslábl v *h*. Tato změna se

---

^{*)} Upraveno vzhledem k češtině. (Pozn. překl.)

^{**)} Cele přeloženo do češtiny včetně osobních a místních jmen. (Pozn. překl.)

- odrazila v některých jménech, jako *Rohan*, *Rohirové*. (*Imrahil* je númenorejské jméno.)
- DH odpovídá znělému anglickému *th* měkce vyslovenému. Zpravidla má vztah k *d* jako v sindarském *galadh* „strom“ proti quenijskému *alda*, někdy je však odvozeno od *n* a *r* jako v *Caradhras* „Rudoroh“ z *caran-rass*.
- F Představuje *f*. Na konci slova sloužilo místo *v*.
- G Odpovídá českému *g*.
- H Zní jako *h*. *HT* zní jako „cht“, například ve jménu *Telumeh-tar* „Orion“.*⁴⁰
- I Na začátku před samohláskou má pouze v sindarštině podobu souhláskového *j*, jako v *Ioreth*, *Iarwain*.
- K Užívá se ho ve jménech jiného než elfského původu na místě *c*. *Kh* tedy představuje *ch* ve skřeti *Grišnákh* nebo v adûnajském (númenorejském) *Adunakhor*. K trpasličí řeči (*Khuzdul*) viz Poznámku.
- L Představuje zvuk českého *l*, ale mezi *e*, *i* a souhláskou bylo do jisté míry „palatalizováno“, také na konci po *e*, *i*. LH je neznělá podoba tohoto zvuku (zpravidla odvozená z počátečního *sl*-). Ve starobylé quenijštině se psávalo *hl*, ale ve Třetím věku se obvykle vyslovovalo jako *l*.
- NG Představuje *ng*, někdy jen nosové zadopatrové *n*. Tento zvuk se původně vyskytoval v quenijštině, ale přepisoval se *n* (jako v *Noldo*), podle výslovnosti Třetího věku.
- PH Stejný zvuk jako *f*. Používá se jednak na konci slova jako v *alph* „labut“, jednak tam, kde je zvuk *f* odvozen od *p* jako v *i-Pheriannath* „půlčící“ od *perian*, také uprostřed slova, kde představuje dlouhé *ff* z *pp* jako v *Ephel* „vnější oplocení“, a konečně v adûnajštině a západštině, jako v *Ar-Pharazôn*.
- QU Užito pro *kw*, spojení velmi časté v quenijštině, které se však nevyskytovalo v sindarštině.
- R Ve všech polohách hrčivé *r*. Říká se, že skřeti a někteří trpaslíci užívali zadního, hrdelního *r*, které se Eldar oškliklo. RH představuje neznělé *r* (zpravidla z počátečního *sr*-). V quenijštině se psalo *hr*. Viz L.

⁴⁰ V sindarštině obvykle nazýván *Menelvagor*, quenijsky *Menelmacar*.

- S Vždycky neznělé. Zvuk *z* se v soudobé quenijštině ani sindarštině nevyskytoval. V západštině, trpasličí a skřetí řeči se vyskytovalo i *š*, psané SH.
- TH Neznělé anglické *th*. V mluvené quenijštině se z něho stalo *s*, jako v *q. Isil*, s. *Ithil* „Měsíc“.
- TY Představuje zvuk přibližně *t'*. Byl odvozen hlavně z *c* nebo *t+y*. Mluvčí západštiny jej často nahrazovali zvukem *č*.
- V Zní stejně jako české. Nepsalo se na konci slova. Viz F.
- W Zvuk anglického obouretného *w*. HW je neznělé *w*. V quenijštině to nebyl neobvyklý počáteční zvuk, třebaže se příklady v této knize nevyskytují. V přepisu quenijštiny se vyskytují V i W, přestože je pravopis přizpůsoben latinskému, protože se v jazyce vyskytovaly oba zvuky.
- Y V quenijštině se užívá pro souhlásku *j*. V sindarštině je samohláskou. HY má zvuk přibližně *chj*. Mluvčí západštiny jej často nahrazovali *š*. Srovnej TY. Obvykle se odvozuje od počátečního *sy-* a *chy-*, v obou případech se v sindarštině vyskytuje počáteční *h* jako v *q. Hyarmen*, s. *Harad*.

Povšimněte si, že zdvojené souhlásky jako *tt*, *ll*, *ss*, *nn* představují dlouhé nebo „zdvojené“ souhlásky. Na konci slov o více než jedné slabice se zpravidla zjednodušují: jako v *Rohan* z *Rochann* (archaic-ky *Rochand*).

V sindarštině prošly kombinace *ng*, *nd*, *mb*, jež bývaly zvláště oblíbené v dřívějších fázích eldarských jazyků, mnoha změnami, z *mb* se stalo ve všech případech *m*, ale pro účely přízvuku (viz níže) dál platilo jako dlouhá souhláska, a v pochybných případech se proto píše *mm*.^{*41} *Ng* zůstalo nezměněno, jen na počátku a na konci slov se stalo jednoduchou zadní nosovkou. Z *nd* se obvykle stalo *nn*, jako v *Ennor* „Středozeď“, *q. Endóre*, na konci přízvučných jednoslabičných slov však zůstalo *nd* jako v *thond* (kořen, srv. *Morthond* - „Černý kořen“) a také před *r* jako v *Andros* „Dlouhá pěna“. Toto *nd* se objevuje i ve jménech převzatých ze starších období, jako *Nargo-*

---

⁴¹ Jako v *galadhremmin ennorath* „stromotkané země Středozeď“. *Remmirath* obsahuje *rem* „sít“, *q. rembe + mîr* „drahokam“.

thron, *Gondolin*, *Beleriand*. Ve Třetím věku se z koncového *nd* v dlouhých slovech stalo *n* z *nn* jako v *Ithilien*, *Rohan*, *Anórién*.

SAMOHLÁSKY

Pro samohlásky se užívá písmen *a*, *e*, *i*, *o*, *u* (pouze v sindarštině také *y*). Pokud lze určit, zvuky představované těmito písmeny byly normální, třebaže mnohé místní odlišnosti unikají odhalení.*⁴²

V sindarštině měly dlouhé *e*, *a*, *o* stejnou kvalitu jako krátké, protože se z nich nedávno vyvinuly (starší *é*, *á*, *ó* se změnilly). V quenijštině bylo správně vyslovované *é* a *ó*, jak je vyslovovali Eldar, napjatější a zavřenější než krátké samohlásky.

Jedině sindarština měla mezi soudobými jazyky „přehlasované“ *u*, víceméně jako ve francouzštině. Zčásti je obměnou *o* a *u*, zčásti je odvozeno ze starších dvojhlásek *eu* a *iu*. Pro tento zvuk bylo užito *y* jako v *lyg* „had“, *q. leuca*, nebo *emyn*, mn. č. od *amon* „kopec“. V Gondoru se toto *y* zpravidla vyslovovalo *i*.

Dlouhé samohlásky jsou značeny většinou „akutem“, jako v některých variantách Fëanorského písma. V sindarštině jsou dlouhé samohlásky v přízvučných jednoslabičných slovech značeny cirkumflexem, protože bývaly zvláště prodlouženy*⁴³, tak v *dûn* ve srovnání s *Dûnadan*. Užití cirkumflexu v jiných jazycích jako v adûnajštině nebo trpasličtině nemá žádný zvláštní význam a vyznačuje toliko, že jsou to cizí jazyky (jako užívání písmene *k*).

---

⁴² Psaní *ei*, *ou* (vlastně jejich protějšků v dobových jazycích) dosvědčuje, že v západštině i v podání quenijštiny mluvčím západštiny byla značně rozšířena výslovnost dlouhého *é* a *ó* jako *ei* a *ou*. Taková výslovnost se však pokládala za nesprávnou a venkovskou. Byla přirozeně obvyklá v Kraji. Mluvil tak Bilbo, Smělmír i Peregrin. Frodo prý projevoval „velikou obratnost v zacházení s cizími zvuky“.

⁴³ Také v *annûn* „západ slunce“, *amrûn* „východ slunce“, pod vlivem spřízněného *dûn* „západ“ a *rhûn* „východ“.

Koncové e není nikdy němé. Proto je někdy (ne soustavně) označováno ě.

V quenijštině jsou *ui, oi, ai a iu, eu, au* dvojhlásky (vyslovovány v jedné slabice). Všechny ostatní dvojice samohlásek jsou dvojslabičné. To je často naznačováno psaním *ĕa* (Eä), *ĕo, oĕ*.

V sindarštině jsou dvojhlásky psány *ae, ai, ei, oe, ui a au*. Jiné kombinace nejsou dvojhláskové. Koncové psaní *aw* místo *au* není ve fëanorském písmu neobvyklé.

Všechny tyto dvojhlásky*⁴⁴ byly „klesavé“, totiž s přízvukem na první složce.

PŘÍZVUK

Postavení přízvuku není značeno, protože v eldarských jazycích, jež jsou přepisovány, bylo jeho místo určeno tvarem slova. V dvojslabičných slovech je téměř ve všech případech na první slabice. V delších slovech připadá na předposlední slabiku, obsahuje-li dlouhou samohlásku, dvojhlásku nebo samohlásku následovanou dvěma (či více) souhláskami. Kde obsahuje předposlední slabika krátkou samohlásku následovanou jedinou (nebo žádnou) souhláskou, přízvuk padá na předchozí slabiku, třetí od konce. Taková slova jsou v eldarských jazycích zvláště oblíbená, zejména v quenijštině.

V následujících příkladech je přízvukná samohláska značena velkým písmenem: *isIldur, Oromĕ, erEssĕa, fĕĀanor, ancAlima, elentAri, dEnethor, periAnnath, ecthElion, pelArgir, sillvren*. Slova typu *elentAri* „královna hvězd“, kde je samohláska *é, á, ó*, se v quenijštině vyskytují zřídka, ledaže jsou (jako v tomto případě) složeninami, běžnější jsou se samohláskami *í, ú* jako v *andune* „západ slunce, západ“. V sindarštině se vyskytují pouze ve složených slovech. Nezapomínejme, že *dh, th, ch* jsou jednoduché souhlásky a v původním písmu je představuje jedno písmeno.

---

⁴⁴ Původně. Quenijské *iu* se však ve Třetím věku vyslovovalo obvykle jako stoupavá dvojhláska *ju*.

POZNÁMKA

Ve jménech z jiných než eldarských jazyků platí výše uvedené hodnoty, nejsou-li zvláště vyznačeny nahoře, s výjimkou trpasličího jazyka. Trpasličtina neměla zvuky označené výše jako *th* a *ch* (*kh*), a *th* i *kh* jsou aspiráty, totiž *t* a *k* následované *h*.

Kde se vyskytuje *z*, zvuk odpovídá českému *z*. *Gh* v Černé a skřetí řeči představuje „znělé *ch*“, jako v *ghâš*, *agh*.

„Venkovní“ neboli lidská jména trpaslíků dostala severské podoby, ale hodnoty hlásek odpovídají popsaným. Tak je tomu i u osobních a místních jmen v Rohanu (kde nebyla modernizována). *Éa* a *éo* jsou dvojhlásky, *y* je přehlasované *u*.

II.

PÍSMO

Písma a písmena užívaná ve Třetím věku byla všechna vyvozena z eldarských a v tom čase již velmi starobylých. Dosáhla stadia plného abecedního vývoje, ale stále se používaly i starší typy, v nichž se písmeny označovaly jen souhlásky.

Abecedy byly dvojího, původem nezávislého druhu: *tengwar* neboli *tiw*, zde překládané jako „písmena“, a *certar* neboli *cirth*, překládané jako „runy“. *Tengwar* byly vynalezeny pro psaní štětcem nebo perem a hranaté formy nápisů byly odvozeny z psací podoby. *Certar* byly vynalezeny a většinou užívány pro ryté nebo tesané nápisy.

Tengwar byly starobylejší, neboť je vyvinuli Noldor, nejdovednější z Eldar v těch věcech, dlouho před svým vyhnáním. Nejstarší eldarská písmena, Rúmilovy *tengwar*, se ve Středozemi nepoužívala. Pozdější písmena, Fëanorovy *tengwar*, byla do velké míry novým vynálezem, třebaže nebyla bez závislosti na Rúmilových. Byla přinesena do Středozemě noldorskými vyhnanci, a tak se s nimi seznámili Edain a Númenorejci. Ve Třetím věku se jejich používání rozšířilo zhruba ve stejné oblasti, v jaké byla známa Obecná řeč.

Cirth vynalezli Sindar v Beleriandu a dlouho se jich používalo jen k psaní jmen a krátkých pamětných nápisů na dřevě nebo kameni. Tomuto původu vděčí za své hranaté tvary, velmi podobné našim dnešním runám, ačkoli se od nich v podrobnostech lišily a byly také odlišné v uspořádání. *Cirth* se ve své starší a jednodušší formě ve Druhém věku rozšířily na východ a seznámilo se s nimi mnoho národů, lidé i trpaslíci, dokonce i skřeti, všichni si je však pozměňovali podle svých potřeb a obratnosti či neobratnosti. Jeden takový jednoduchý způsob ještě používali lidé z Dolu a podobný měli Rohirové.

V Beleriandu se však ještě před koncem Prvního věku *cirth* zčásti pod vlivem *tengwar* přestavovaly a dále vyvíjely. Jejich nejbohatší a nejspolečnější forma byla známa jako Daeronova abeceda, protože podle elfího podání ji prý vymyslel Daeron pěvec a učenec krále Thingola z Doriathu. Mezi Eldar se nevyvinula skutečná psací podoba Daeronovy abecedy, protože k psaní přejali elfové fëanorská písmena. Elfové ze Západu ve skutečnosti téměř úplně přestali používat runy. V Eregionu se však Daeronova abeceda používala dál a odtamtud se dostala do Morie, kde se stala nejoblíbenější abecedou trpaslíků. Od té doby ji používali stále a odnesli si ji na Sever Proto se v pozdějších dobách často nazývala *Angerthas Moria* neboli morijské dlouhé runové řádky - stejně jako řeči používali trpaslíci i písem, která byla běžná, a mnozí obratně psali fëanorskými písmeny, ale pro vlastní jazyk si podrželi *cirth* a vyvinuli si jejich psací formy.

FĚANORSKÁ PÍSMENA

Tabulka ukazuje knižní podobu všech písmen, která se ve Třetím věku běžně používala v Západních zemích. Toto uspořádání by o tehdy nejběžnější a v tomto pořadí se písmena obyčejně odříkávala podle názvů.

Toto písmo nebylo svým původem „abeceda“, totiž náhodná sada písmen, z nichž každé má svou nezávislou hodnotu a jež se odříkávají v tradičním pořadí, které se nijak nevztahuje ani k jejich tvarům,

ani k jejich funkcím.*⁴⁵ Byla to spíše soustava souhláskových znaků podobného tvaru a stylu, které se daly podle potřeby či chuti uzpůsobit tak, aby představovaly souhlásky jazyku, jež Eldar pozorovali (nebo vynalezli). Žádné písmeno nemělo samo o sobě pevnou hodnotu, ale postupně byly mezi nimi rozeznávány jisté vztahy.

TENGWAR

	I	II	III	IV
1	1 p	2 p	3 q	4 q
2	5 p̄	6 p̄	7 cq	8 q̄
3	9 b	10 b	11 d	12 d
4	13 b̄	14 b̄	15 cd	16 d̄
5	17 m	18 m	19 ca	20 a
6	21 n	22 n	23 ca	24 a
	25 y	26 y	27 t	28 s
	29 ʒ	30 ʒ	31 é	32 ʒ
	33 λ	34 d	35 λ	36 o

⁴⁵ Jediný vztah k naší abecedě, který by byl pro Eldar srozumitelný, je vztah P a B, a to, že jsou odděleny od sebe a také od F, M, V, by jim připadalo absurdní.

ANGERTHAS

1		16		31		46	
2		17		32		47	
3		18		33		48	
4		19		34		49	
5		20		35		50	
6		21		36		51	
7		22		37		52	
8		23		38		53	
9		24		39		54	
10		25		40		55	
11		26		41		56	
12		27		42		57	
13		28		43		58	
14		29		44			
15		30		45		8	

Hodnoty

ANGERTHAS

1	p	16	zh	31	l	46	e
2	b	17	nj—z	32	lh	47	ē
3	f	18	k	33	ng—nd	48	a
4	v	19	g	34	s—h	49	ā
5	hw	20	kh	35	s—'	50	o
6	m	21	gh	36	z—ŋ	51	ō
7	(mh) mb	22	ŋ—n	37	ng*	52	ö
8	t	23	kw	38	nd—nj	53	n*
9	d	24	gw	39	i (y)	54	h—s
10	th	25	khw	40	y*	55	*
11	dh	26	ghw,w	41	hy*	56	*
12	n—r	27	ngw	42	u	57	ps*
13	ch	28	nw	43	ū	58	ts*
14	j	29	r—j	44	w		+h
15	sh	30	rh—zh	45	ü		&

Soustava obsahovala dvacet čtyři prvotní písmena 1-24, seřazená do čtyř *témar* (sad), z nichž každá měla šest *tyeller* (stupňů). Byla také přídatná písmena⁴⁶, jejichž příkladem jsou písmena 25-36. Z nich jsou zcela nezávislá jen písmena 27 a 29, ostatní jsou obměnami jiných písmen. Existoval také určitý počet *tehtar* (znaků) s různým použitím. V tabulce nejsou uvedeny.^{*46}

Prvotní písmena se skládala z *telco* (stonku) a *líva* (obloučku). Formy 1-4 se pokládaly za normální. Stonek bylo možno zvednout, jako u písmen 9-16, nebo zkrátit, jako u 17-24. Oblouček mohl být otevřený, jako v sadě I a III, nebo zavřený, jako v sadě II a IV, v obou případech mohl být zdvojen, jako u písmen 5-8.

Teoretická volnost uplatnění byla ve Třetím věku upravena obyčejem do té míry, že I. sada se obecně používala pro hlásky zubní čili *t-ové* (*tincotéma*) a II. pro hlásky retné čili *p-ové* (*parmatéma*). Užívání sady III. a IV. se různilo podle požadavků různých jazyků.

V jazycích jako západština, které hodně používaly souhlásky^{*47} jako naše *č*, *dž*, *š*, se pro ně obvykle používala III. sada, a v takovém případě se IV. sada používala pro normální hlásky *k-ové* (*calmatéma*). V quenijštině, která měla vedle *calmatémy* jak palatální sadu (*tyelpetéma*), tak labializovanou sadu (*quessetéma*), se palatály znázorňovaly fëanorským znaménkem označujícím „následuje y“ (obvykle dvě tečky nad písmenem), zatímco IV. sada byly hlásky *kw-ové*.

V mezích těchto obecných uplatnění byly také běžně zachovávány následující vztahy. Normální písmena, stupeň 1, se používala pro „neznělé závěrové“: *t*, *p*, *k* atd. Zdvojení obloučku pak ukazovalo na dodání „znělosti“: pokud se tedy 1, 2, 3, 4 rovná *t*, *p*, *č*, *k* (nebo *t*, *p*, *k*, *kw*), pak se 5, 6, 7, 8 rovná *d*, *b*, *dž*, *g* (nebo *d*, *b*, *g*, *gw*). Zdvižení stonku znamená otevření souhlásky na „úžinovou“. Předpokládáme-li shora uvedené hodnoty pro 1. stupeň, 3. stupeň (9-12) se rovná *th*, *f*,

---

⁴⁶ Mnohé se objevují v příkladech na titulní straně. Používaly se hlavně pro vyjádření samohláskových zvuků, jež se v quenijštině obvykle chápaly jako modifikace průvodní souhlásky, nebo pro zkrácené vyjádření některých nejběžnějších souhláskových spřežek.

⁴⁷ Znázornění zvuků je stejné jako ve výše popsané transkripci až na to, že *ch* zde představuje *č*, *j* představuje *dž* a *zh* zvuk *ž*.

š, ch (nebo th, f, ch, chw/hw) a 4. stupeň (13-16) se rovná dh, v, ž, gh (nebo dh, v, gh, ghw/w).

Původní fëanorská soustava měla také stupeň se stonky prodlouženými jak nad řádek, tak pod něj. Obvykle představoval souhlásky s přídechem (totiž $t + h$, $p + h$, $k + h$), ale mohl představovat i jiné požadované souhláskové variace. V jazycích Třetího věku, které používaly toto písmo, nebyly potřebné, ale prodloužené formy se hodně používaly jako varianty (zřetelněji odlišené od 1. stupně) 3. a 4. stupně.

5. stupeň (17-20) se obvykle používal pro nosovky: 17 a 18 tedy byly nejběžnější znaky pro n a m . Podle výše uvedené zásady by měl 6. stupeň představovat neznělé nosovky, ale protože se takové zvuky (jejichž příkladem je velšské nh nebo staroanglické hn) v jazycích, o něž se jedná, vyskytovaly velmi vzácně, 6. stupeň (21-24) se nejčastěji používal pro nejslabší čili „polosamohláskové“ souhlásky z každé sady: skládal se z nejmenších a nejjednodušších tvarů mezi prvotními písmeny. 21 se tedy často používalo pro slabé (nehrčivé) r , jež se původně vyskytovalo v quenijštině a v soustavě toho jazyka se pokládalo za nejslabší souhlásku *tincotémy*, 22 se hodně používalo pro w , tam, kde se III. sada používala pro palatály, používalo se 23 běžně pro souhláskové y . *⁴⁸

Protože se některé ze souhlásek 4. stupně ve výslovnosti oslabovaly a blížily se hláskám 6. stupně (popsaným nahoře) nebo s nimi splývaly, mnoho hlásek 6. stupně ztratilo v eldarských jazycích zřetelnou funkci a právě z těchto písmen byla převážně odvozena písmena vyjadřující samohlásky.

POZNÁMKA

Pravopisná norma quenijštiny se lišila od shora uvedeného uplatnění písmen. 2. stupeň se používal pro nd , mb , ng , ngw . Všechny tyto sprežky byly běžné, protože b , g , gw se vyskytovaly pouze v těchto

---

⁴⁸ Nápis na Západní bráně Morie je příkladem způsobu používaného pro přepis sindarštiny, v níž 6. stupeň představoval prosté nosovky, ale 5. stupeň představoval zdvojené či dlouhé nosovky, v sindarštině velmi používané: 17 = nn , kdežto 21 = n .

spřežkách. Pro *rd*, *ld* se používala zvláštní písmena 26 a 28. (Místo *lv*, ne *lw*, používali mnozí mluvčí, zejména elfové, *lb*. Psalo se 27 + 6, protože *lmb* se nemohlo vyskytnout.) Také 4. stupeň se používal pro velice četné spřežky *nt*, *mp*, *nk*, *nqu*, protože queniština neměla *dh*, *gh*, *ghw* a pro *v* používala písmeno 22. Viz názvy quenijských písmen na str. 375, 376.

Přidatná písmena. Číslo 27 se všeobecně používalo pro *l*. Číslo 25 (původem obměna čísla 21) se používalo pro „znělé“ hrčivé *r*. Číslo 26, 28 byla jejich obměnami. Často se používala pro neznělé *r* (*rh*) a *l* (*lh*). 29 představovalo *s* a 31 (se zdvojenou kudrlinkou) *z* v těch jazycích, které je vyžadovaly. Obrácené formy 30, 32 se sice mohly používat jako samostatné znaky, ale většinou se používaly jako pouhé varianty 29 a 31, jak se v psaní právě hodilo, používaly se totiž často, když nad nimi byly *tehtar*.

Číslo 33 bylo podle původu obměnou představující jakousi (slabší) formu čísla 11, ve Třetím věku se nejčastěji používalo pro *h*. Pokud se číslo 34 vůbec používalo, tedy pro neznělé *w* (*hw*). Když se čísla 35 a 36 používala pro souhlásky, většinou to bylo pro *y* a *w*.

Samohlásky byly v mnoha způsobech použití představovány *tehtar*, zpravidla nad souhláskovým písmenem. V jazycích jako queniština, v nichž většina slov končila samohláskou, se *tehta* kladla nad předcházející souhlásku, v jazycích jako sindarština, v nichž většina slov končila souhláskou, se kladla nad následující souhlásku. Když na příslušném místě nestála žádná souhláska, kladla se *tehta* nad „krátkého nosiče“, který měl obvykle podobu malého *i* bez tečky. *Tehtar*, které se v různých jazycích používaly jako označení samohlásek, byly početné. Nejběžnější, obvykle používané pro (varianty) *e*, *i*, *a*, *o*, *u*, jsou ukázány na daných příkladech. Tři tečky, nejobvyklejší zápis *a*, se v rychlejších stylech psaly různě, často se používalo něco jako *circumflex*.^{*49} Jednoduchá tečka a „akutový přízvuk“

---

⁴⁹ V queništině, kde bylo *a* velmi časté, se často jeho samohláskový znak zcela vypouštěl. Tak se místo *calma* „lampa“ mohlo psát jen *clm*. To by se přirozeně četlo *calma*, protože spojení *cl* nebylo v queništině na

se často používaly pro *i* a *e* (ale v některých podobách pro *e* a *i*). Kudrlinky se používaly pro *o* a *u*. V nápisu na Prstenu se kudrlinka otevřená doprava používá pro *u*, ale na titulní straně představuje *o* a kudrlinka otevřená doleva *u*. Oblíbenější byla kudrlinka doprava a použití záviselo na tom, o který jazyk šlo: v Černé řeči bylo o vzácné.

Dlouhé samohlásky byly obvykle znázorněny položením *tehty* nad „dlouhého nosiče“, který běžně vypadal jako *j* bez tečky. Stejněmu účelu však sloužila zdvojená *tehta*. To však bylo časté jen u kudrlinek a někdy u „akutu“. Dvě tečky se používaly spíše jako znak pro následující *y*.

Nápis na Západní bráně Morie dokládá způsob „plného psaní“ se samohláskami znázorněnými samostatnými písmeny. Vyskytují se tam všechna samohlásková písmena používaná v sindarštině. Stojí za povšimnutí, že se číslo 30 používá pro samohláskové *y* a dvojhásky jsou vyjádřeny tím, že se *tehta* pro následující *y* klade nad samohláskové písmeno. Znak pro následující *w* (potřebný pro vyjádření *au*, *aw*) byl v tomto způsobu kudrlinka *u* nebo její obměna $\sim$. Ale dvojhásky byly často vypsány celé, jako v transkripci. V tomto způsobu se délka samohlásky obvykle naznačovala „akutovým přízvukem“, v tom případě nazývaným *andaith* „dlouhá značka“.

Vedle již zmíněných *tehtar* byla řada jiných, používaných hlavně pro zkrácení zápisu, zejména tím, že vyjadřovaly častá souhlásková spojení, aniž se celá vypisovala. Například pomlčka (nebo znak podobný španělskému *tilde*) nad souhláskou často naznačovala, že ji předchází nosovka z téže sady (jako u *nt*, *mp* nebo *nk*, podobný znak vespod se však používal hlavně k označení, že souhláska je dlouhá nebo zdvojená. Dolů směřující háček připojený k obloučku (jako v posledním slově na titulní straně, *hobbits*) označoval, že následuje *s*, zejména ve spojeních *ts*, *ps*, *ks* (*x*), jež byla v quenijštině oblíbená.

Neexistoval samozřejmě žádný „způsob“ pro zápis angličtiny. Foneticky odpovídající způsob by se dal vyvodit z fëanorské soustavy. Krátká ukázka na titulní straně se o to nepokouší. Je spíše příkladem toho, co by asi vytvořil obyvatel Gondoru, váhající mezi hodno-

---

počátku slova možné a *m* se nikdy nevyskytovalo na konci. Bylo možné číst to *calama*, ale takové slovo neexistovalo.

tami písmen běžnými v jeho „způsobu“ a tradičním anglickým pravopisem. Lze si povšimnout, že tečka dole (jeden ze způsobů označení slabé nejasné samohlásky) je tu použita k znázornění nepřízvučného *and*, ale používá se také pro němé *e* v *here, the, of a of the* jsou vyjádřeny zkratkami (prodloužené *dh*, prodloužené *v* a *v* s čárkou dole).

Názvy písmen. Ve všech způsobech psaní mělo každé písmeno a každý znak svůj název, ale tyto názvy odpovídaly fonetickému použití v každém jednotlivém způsobu. Často se však považovalo za žádoucí, zejména pro popis užívání písmen v jiném způsobu psaní, mít název pro každé písmeno jako tvar. K tomu se běžně používaly quenijské „celé názvy“, a to i tam, kde se vztahovaly ke specificky quenijskému užití. Každý „celý název“ byl skutečně quenijské slovo, jež obsahovalo příslušné písmeno. Byla to pokud možno první hláska slova, ale tam, kde se hláska nebo spojení nemohly vyskytnout na počátku, následovaly hned po úvodní samohlásce. Jména písmen v tabulce byla 1. *tinco* - kov, *parma* - kniha, *calma* - lampa, *quesse* - pero, 2. *ando* - brána, *umbar* - osud, *anga* - železo, *ungwe* - pavučina, 3. *thúle (súle)* - duch, *formen* - sever, *harma* - poklad (nebo *aha* - vztek), *hwesta* - vítr, 4. *anto* - ústa, *ampa* - hák, *anca* - čelisti, *unque* - prohlubeň, 5. *númen* - západ, *malta* - zlato, *noldo* (starší *ngoldo*) - příslušník rodu Noldor, *nwalme* (starší *ngwalme*) - muka, 6. *óre* - srdce (nitro), *vala* - andělská moc, *anna* - dar, *vilya* - vzduch, obloha (starší *wilya*), *rómen* - východ, *arda* - kraj, *lambe* - jazyk, *alda* - strom, *silme* - hvězdné světlo, *silme nuquerna* (obrácené *s*), *áre* - sluneční světlo (nebo *esse* - jméno), *are nuquerna*, *hyarmen* - jih, *hwesta sindarinwa*, *yanta* - most, *úre* - žár. Pokud existují varianty, tedy proto, že názvy byly utvořeny dříve, než quenijština vyhnanců prošla jistými změnami. Číslo 11 se například nazývalo *harma*, když ve všech pozicích představovalo úžinové *ch*, ale když se z hlásky na počátku slova stalo přidechové *h**⁵⁰ (ačkoli uprostřed slova zůstalo),

---

⁵⁰ Pro přidechové *h* používala quenijština původně prostý pozdvižený stonek bez obloučku, nazývaný *halla* „vysoký“. Před souhláskou znamenal, že je souhláska neznělá a přidechová, obvykle se tak psalo neznělé *r* a *l* a

byl mu dán název *aha*. *Are* bylo původně *áze*, ale když toto z splýnu-
lo s číslem 21, znaku se v quenijštině užívalo pro *ss*, velmi časté v
tom jazyce, a bylo nazýváno *esse*. *Hwesta sindarinwa* neboli „*hw*
Šedých elfů“ se tak jmenovalo, protože v quenijštině bylo pro hlásku
hw číslo 12 a nebyly potřebné odlišné znaky pro *chw* a *hw*. Nejzná-
mější a nejpoužívanější názvy písmen byly 17 - *n*, 33 - *hy*, 25 - *r*, 9 -
f: *númen*, *hyarmen*, *rómen*, *formen* = západ, jih, východ, sever (srov-
nej sindarské *dûn* nebo *annûn*, *harad*, *rhûn* nebo *amrûn*, *forod*). Tato
písmena běžně označovala světové strany Z, J, V, S i v jazycích, kte-
ré používaly zcela jiných slov. V Západních zemích se uváděly v
tomto pořadí, počínaje západem a tváří k němu, *hyarmen* a *formen*
vlastně znamenalo oblast po levé a po pravé ruce (opačně než v
mnoha lidských jazycích).

CIRTH

Certhas Daeron byla původně utvořena pouze pro znázornění
sindarských hlásek. Nejstarší *cirth* byly číslo 1, 2, 5, 6, 8, 9, 12, 18,
19, 22, 29, 31, 35, 36, 39, 42, 46, 50, a *certh*, která se střídavě psala
jako č. 13 a 15. Přidělení hodnot bylo nesoustavné. Čísla 39, 42, 46,
50 byly samohlásky a zůstaly jimi v celém dalším vývoji. Čísla 13 a
15 se používala pro *h* nebo *s* podle toho, zda se 35 používalo pro *s*
nebo *h*. Tento sklon váhat při přidělování hodnot *s* a *h* trval i v poz-
dějších uspořádáních. U znaků, které se skládaly ze „stonku“ a „vět-
ve“, 1- 31, se větve, pokud byla jen po jedné straně, kladla většinou
napravo. Obrácené psaní nebylo nijak vzácné, ale nemělo žádný fo-
netický význam.

Rozšíření a propracování této *certhas* se ve své starší podobě na-
zývalo *Angerthas Daeron*, protože přídavky ke starým *cirth* a jejich
reorganizace se připisovaly Daeronovi. Hlavní dodatky, zavedení
dvou nových sad, 13-17 a 23-28, však byly ve skutečnosti s největší

---

přepisuje se *hr* a *hl*. Později se pro nezávislé *h* používalo číslo 33 a hodnota
hy (starší hodnota) byla představována dodáním *tehty* pro následující *y*.

pravděpodobností vynálezem eregionských Noldor, protože se jich používalo k vyjádření hlásek v sindarštině neexistujících.

V nové úpravě *Angerthas* lze vysledovat tyto zásady (zjevně inspirované fëanorským systémem): 1. přidání čárky k větvi dodávalo „znělost“, 2. obrácení *certh* naznačovalo otevření hlásky v „úžinovou“, 3. větev po obou stranách stonku dodávala znělost a nosové zabarvení. Tyto zásady se uplatňovaly pravidelně jen s jednou výjimkou. Pro (starobylo) sindarštinu byl potřebný znak pro úžinové *m* (nebo nosové *v*), a protože nejlépe se dal odvodit obrácením znaku pro *m*, obrácené číslo 6 dostalo hodnotu *m*, kdežto č. 5 dostalo hodnotu *hw*.

Č. 36, jehož teoretickou hodnotou bylo *z*, se v zápisu sindarštiny nebo quenijštiny používalo pro *ss*: *srv*. Fëanorské č. 31. Č. 39 se používalo buď“ pro *i*, nebo *y* (souhláskové), 34, 35 se bez rozlišování používaly pro *s* a *č*. 38 se používalo pro časté spojení *nd*, ač se tvarem zřetelně nevztahovalo k zubním hláskám.

V tabulce hodnot jsou vlevo, pokud jsou odděleny pomlčkou, hodnoty starší *Angerthas*. Napravo jsou hodnoty trpasličí *Angerthas Moria*.^{*51} Jak vidíme, morijští trpasličí zavedli řadu nesoustavných změn v hodnotě a také některé nové *cirth*: 37, 40, 41, 53, 55, 56. Rozbití pořadí hodnot mělo především dvě příčiny: 1. změnu hodnot čísel 34, 35, 54 na *h* (jasný či hrdelní počátek slova s úvodní samohláskou, jež se objevovala v khuzdulštině) a *s*, 2. opuštění čísel 14 a 16, jež trpasličí nahradili čísly 29 a 30. Je také možno pozorovat následovné používání č. 12 pro *r*, vynález čísla 53 pro *n* (a to, že se zaměňovalo s číslem 22), používání č. 17 jako *z*, aby se hodilo k č. 54 v jeho hodnotě *s*, a následovné užívání č. 36 jako *n* a nové *certh* 37 pro *ng*. Nová čísla 55, 56 byla po původu rozpuštěná čísla 46 a používala se pro samohlásku *a* a pro neurčitý redukovaný zvuk. Obojí byly v trpasličí řeči a v západštině běžné. Když se vyslovovaly slabě nebo se vytrácely, často se redukovaly na pouhou čárku bez stonku. Tato *Angerthas Moria* je představena v nápise na náhrobku.

---

⁵¹ V kulatých závorkách jsou hodnoty vyskytující se jen v elfském použití, hvězdička označuje *cirth* používané pouze trpaslíky.

Ereborští trpaslíci používali další obměnu této soustavy, známou jako ereborský způsob psaní. Její příklad je v Knize Mazarbul. Její hlavní charakteristické znaky byly: užívání čísla 43 jako *z*, čísla 17 jako *ks* (*x*), a vynález dvou nových *cirth*, 57, 58, pro *ps* a *ts*. Vrátili se také k používání čísel 14,16 pro hodnoty *j*, *ž* ale čísla 29 a 30 používali pro *g*, *gh* nebo jako pouhé varianty čísel 19 a 21. Tyto zvláštnosti nejsou v tabulce zahrnuty, až na zvláštní ereborské *cirth* 57 a 58.

DODATEK F

I.

JAZYKY A NÁRODY TŘETÍHO VĚKU

Jazyk překládaný v tomto příběhu angličtinou (převedenou do češtiny - pozn. překl.) je *západština* neboli Obecná řeč Západních zemí Středozemě Třetího věku. Během toho věku se stala rodným jazykem téměř všech mluvících národů (vyjma elfy), které sídlily v hranicích starých království Arnoru a Gondoru, totiž na všech pobřežích od Umbaru na sever až k zátocě Forochel a do vnitrozemí až po Mlžné hory a Ephel Dúath. Rozšířila se i na sever proti toku Anduiny do zemí západně od Řeky a na východ od hor až po Kosatcová pole.

V čase Války o Prsten na konci věku to byly stále ještě její hranice jako rodné řeči, ačkoli velké části Eriadoru teď byly opuštěné a na březích Anduiny mezi Kosatcovou řekou a Raurosem bydlilo málo lidí.

Trocha pradávných Divokých lidí se dosud skrývala v Drúadanském hvozdu v Anórienu a v kopcích Vrchoviny zůstával zbytek starého národa, původních obyvatel velké části Gondoru. Ti lpěli na vlastních jazycích, na rohanských pláních se zatím usídlili Seveřané, Rohirové, kteří přišli do té země asi pět set let předtím. Západština byla používána jako druhý dorozumívací jazyk všemi, kdo si dosud uchovávali vlastní jazyky, i elfy, nejen v Arnoru a Gondoru, ale po všech údolích Anduiny a východně až k okraji Temného hvozdu. I mezi Divokými lidmi a Vrchovci, kteří se jiným národům vyhýbali, jí někteří uměli mluvit, třebaže lámaně.

O ELFECH

Elfové se dávno ve Starých časech rozdělili ve dvě hlavní větve: Západní elfy (*Eldar*) a Východní elfy. Druhého původu byla většina obyvatel Temného hvozdu i Lórienu. Jejich jazyky se však v tomto příběhu neobjevují, všechna elfská jména i slova jsou zde v eldarské podobě.*⁵²

Z eldarských jazyků se v této knize vyskytují dva: Vznešená elfština čili *quenijština* a Šedá elfština čili *sindarština*. Vznešená elfština byla dávným jazykem Eldamaru za Mořem, prvním, který byl písemně zaznamenán. Nebyla to již rodná řeč, ale stala se jakousi „elfi latinou“, dosud užívanou při obřadech a pro vysoce učené mudrosloví a písně Vznešenými elfy, kteří se vrátili jako Vyhnanci do Středozeří na konci Prvního věku.

Šedá elfština byla původně příbuzná s *quenijštinou*, byl to totiž jazyk Eldar, kteří došli na pobřeží Středozeří, ale nepřepřeluli Moře a zůstali v přímořské zemi Beleriandu. Tam jim kraloval Thingol Šedoplášť z Doriathu a v dlouhém příšeří se jejich jazyk měnil s měnlivostí zemí smrtelníků a značně se odcizil řeči Eldar ze Zámorí.

Vyhnanci, sídlící mezi početnějšími Šedými elfy, přejali pro běžné užívání *sindarštinu*, proto byla jazykem všech elfů a jejich knížat, kteří se vyskytují v tomto příběhu. Všichni totiž byli eldarského původu, i když lid, kterému vládli, byl z nižších čeledí. Nejvznešenější ze všech byla Paní Galadriel z královského domu Finarfinova, sestra Finroda Felagunda, krále Nargothrundu. V srdcích všech Vyhnanců byla touha po Moři nikdy neutuchajícím nepokojem, v srdcích Šedých elfů dřímala, jakmile se však probudila, nemohlo ji nic utiřit.

---

⁵² V Lórienu se v tom čase mluvilo sindarsky, třebaže s „přízvukem“, protože většina lidu byla lesního původu. Tento „přízvuk“ a vlastní omezená znalost sindarštiny zavedly Froda (jak zdůrazňuje gondorský komentátor ve Vladykoyé knize). Všechna citovaná elfí slova jsou ve skutečnosti sindarská a taková je i většina místních a osobních jmen. Avšak *Lórien*, *Caras Galadhon*, *Amroth* a *Nimrodel* jsou pravděpodobně lesního původu, přizpůsobená sindarštině.

O LIDECH

Západština byla lidská řeč, ačkoli obohacená a zjemnělá elfským vlivem. Původně byla jazykem těch, kterým Eldar říkali *Atani* neboli *Edain*, „Otcové lidí“, což byli zejména lidé Tří domů Přátel elfů, kteří v Prvním věku přišli na západ do Beleriandu a pomáhali Eldar ve Válce o Velké klenoty proti Temné moci Severu.

Po svržení Temné moci, v níž byl Beleriand z velké části zatopen nebo roztržtěn, bylo Přátelům elfů za odměnu dopřáno, aby i oni jako Eldar mohli odjet na západ přes Moře. Protože jim však byla zapovězena Neumírající říše, byl jim vyhrazen veliký ostrov, nejzápadnější ze všech zemí smrtelníků. Jméno toho ostrova bylo *Númenor* (Západní říše). Většina Přátel elfů proto odjela a usídlila se na Númenoru a tam se stali velkými a mocnými, proslulými mořeplavci a pány mnoha lodí. Měli sličné tváře a byli vysocí a jejich věk byl trojnásobkem věku lidí ze Středozemě. To byli Númenorejci, Králové lidí, jež elfové nazývali *Dúnadany*.

Ze všech lidských plemen jedině *Dúnadani* znali elfský jazyk a mluvili jím, jejich praotci se totiž naučili sindarskému jazyku a předávali jej dětem jako učenost, jež se léty málo měnila. Jejich mudrci se učili i quenijštině Vznešených elfů a ctili ji nade všechny jazyky a v ní dali jména mnoha proslulým a váženým místům a mnoha královským a slavným mužům.*⁵³

Rodnou řečí Númenorejců však převážně zůstal lidský jazyk zděděný po předcích, adûnajština, a k ní se později ve své pýše vrátili jejich králové a páni a opustili elfštinu, až na těch pár, kteří se stále drželi svého starodávného přátelství s Eldar. V letech své moci udržovali Númenorejci na pobřežích Středozemě mnoho pevností a přístavů na podporu svého loďstva, jeden z hlavních byl v Pelargiru nedaleko Ústí Anduiny. Tam se mluvilo adûnajštinou a ta se smísila s

---

⁵³ Quenijské je například jméno *Númenor* (nebo v plnosti *Númenóre*), *Elendil*, *Isildur* a *Anárion* a všechna královská jména *Gondoru* včetně jména *Elessar* „Elfkam“. Většina jmen ostatních mužů a žen z Dúnadanů, jako *Aragorn*, *Denethor*, *Gilraen*, jsou v sindarské podobě, často jsou jmény elfů a lidí připomínaných v písních a příbězích Prvního věku (jako *Heren*, *Húrin*). Několik málo má smíšenou podobu, jako *Boromir*.

mnoha slovy jazyků menších lidí a stala se Obecnou řečí, která se odtud rozšířila po pobřežích mezi všechny, kdo měli styky se Západní říší.

Po Pádu Númenoru dovedl Elendil přeživší Přátele elfů zpátky k severozápadním břehům Středozemě. Tam již bydleli mnozí, kdo byli zcela nebo částečně z númenorejské krve, elfštinu si však pama-toval málokdo. Celkově bylo Dúnadanů od začátku mnohem méně než menších lidí, mezi nimiž žili a kterým vládli jako páni obdaření dlouhým životem, velikou mocí a moudrostí. Užívali proto Obecné řeči ve svých jednáních s jinými národy a při spravování svých roz-lehlých říší, jazyk však rozšířili a obohatili mnoha slovy přejatými z elfských jazyků.

Za dnů númenorejských králů se tato zušlechtěná západština roz-šířila daleko, i mezi jejich nepřátele, a stále více jí užívali i Dúnadani sami, takže v době Války o Prsten znala elfštinu jen malá část obyva-telstva Gondoru a denně jí mluvilo ještě méně lidí. Ti sídlili převážně v Minas Tirith a jejich příměstích a v zemi lenních knížat dol am-rothských.

Přesto měla jména téměř všech osob a míst v Gondorské říši elfskou podobu a význam. Pár bylo zapomenutého původu a bezpo-chyby se zachovalo z doby předtím, než loď Númenorejců připluly přes Moře. Mezi ně patřily *Umbar*, *Arnach a Erech* i jména hor *Eile-nach* a *Rimmon*. I *Forlong* bylo jméno toho druhu.

Většina lidí ze severních oblastí Západních zemí pocházela z *Edain* Prvního věku nebo z jejich blízkých příbuzných. Jejich jazyky proto měly vztah k adúnajštině a některé si dosud uchovaly podob-nost s Obecnou řečí. Takoví byli lidé z horních údolí Anduiny: Med-dědovci a lesní lidé ze západního Temného hvozdu, a dál na sever a na východ lidé od Dlouhého jezera a z Dolu. Ze zemí mezi Kosatco-vou řekou a Skalnatým brodem pocházel lid známý v Gondoru jako Rohirové, Páni koní. Dosud mluvili zděděným jazykem a nově jím pojmenovali téměř všechna místa ve své nové vlasti, sami si říkali Eorlovci nebo muži z Jízdmarky. Páni toho lidu však volně užívali Obecné řeči a mluvili jí ušlechtilě jako jejich gondorští spojenci, v Gondoru, odkud pocházela, uchovávala si totiž západština stále pů-vabnější a starobylejší styl.

Zcela cizorodý byl jazyk Divokých lidí z Drúadanského hvozdu. Cizí, nebo jen vzdáleně příbuzná byla také řeč Vrchovců. Ti byli pozůstatkem národů, které sídlily v údolích Bílých hor v minulých věcích. Mrtví z Šeré Brázdy byli jejich příbuzní. V Temných rocích se však někteří přestěhovali do jižních údolí Mlžných hor, odtud část pronikla do pustých zemí na sever až k Mohylovým vrchům. Z nich pocházeli Hůřečtí, ti se však už dávno předtím stali poddanými Severního království Arnoru a přejali západský jazyk. Jen ve Vrchovině si lidé toho plemene podrželi starou řeč a zvyky. Byl to skrývavý lid, nepřátelský vůči Dúnadanům, nenávidící Rohiry.

Z jejich jazyka se v této knize neobjevuje nic kromě jména *Forgoil*, které dali Rohirům. Znamenalo prý Slámové hlavy.

O HOBITECH

Hobiti z Kraje a z Hůrky mluvili v tomto čase už asi tisíc let Obecnou řečí. Používali ji po svém, volně a nedbale, učenější mezi nimi ovládali ovšem ještě formálnější jazyk, když to vyžadovala příležitost.

Nejsou žádné záznamy o jazyce, který by patřil jen hobitům. Za starodávna, zdá se, vždycky užívali jazyků lidí, v jejichž blízkosti nebo mezi nimiž žili. Proto rychle přejali Obecnou řeč, sotva vstoupili do Eriadoru, a v době, kdy se usídlili v Hůrce, už začali zapomínat svůj dřívější jazyk. Byl to zřejmě lidský jazyk horního toku Anduiny blízký rohirskému, Statové z jihu však, zdá se, přejali před svým příchodem do Kraje jazyk spřízněný s vrchovštinou.*⁵⁴

Za Frodova času byly ještě jisté stopy toho dění v místních slovech a jménech, z nichž mnohá připomínala ta, jež se vyskytovala v Dolu a v Rohanu. Zvláště pozoruhodná byla jména dní, měsíců a ročních období, některá další slova toho druhu byla dosud běžně užívána (jako *pamětina* a *pelouch*), kdežto v místních jménech v Hůrce a v Kraji se dochovala mnohá další. Osobní jména hobitů byla také zvláštní a mnohá pocházela z dávných dnů.

---

⁵⁴ Statové z Koutce, kteří se vrátili do Divočiny, už přejali Obecnou řeč, *Déagol* a *Sméagol* jsou však jména v lidském jazyce z oblasti okolo Kosatcové řeky

Hobit bylo jméno, které Krajané obvykle používali pro celý svůj druh. Lidé jim říkali *půlčtci* a elfové *Periannath*. Původ slova *hobit* byl většinou zapomenut. Zdá se však, že to zpočátku bylo jméno, které Plavíni a Statové dávali Chluponohům, a že je to redukovaná podoba slova plněji dochovaného v Rohanu: *holbytla* „stavitel nor“.

O OSTATNÍCH PLEMENECH

Enti. Nejstarobylejší lid přežívající v Třetím věku byli *Onodrim* neboli *Enyd*. *Ent* byla podoba jejich jména v rohanském jazyce. V pradávných dnech se s nimi Eldar znali a enti ve skutečnosti připisovali Eldar ne sice svůj vlastní jazyk, ale touhu mluvit. Jazyk, který si vytvořili, se nepodobal žádnému jinému: byl pomalý, zvučný, s tendencí k hromadění a opakování, vpravdě dlouhohdechý, tvořený mnoha odstíny samohlásek a rozlišováním tónin a délek, které se ani nejučenější Eldar nepokusili znázornit písmem. Užívali ho pouze mezi sebou, ale nemuseli jej tajit, protože nikdo jiný se mu nemohl naučit.

Enti sami byli ovšem zběhlí v jazycích, učili se jim rychle a nikdy je nezapomínali. Dávali však přednost eldarským jazykům a nejraději měli prastarý jazyk Vznešených elfů. Zvláštní slova a jména, jež hobiti zaznamenali z řeči Stromovouse a ostatních entů, jsou tedy elfská, nebo jde o zlomky elfí řeči pospojované po entsku.*⁵⁵ Některá jsou quenijská, jako *Taurelilómëa-tumbalemorna Tumbaletaurëa Lómëanor*, což lze přeložit „Mnohostinnýles-hlubokodolinočerný-hlubokodolinozalesněný Smutnokraj“, čímž Stromovouš víceméně myslel: „V hlubokých dolinách lesa je černý stín.“ Některá jsou sindarská, jako *Fangorn* „vous stromu“ nebo *Fimbrethil* „útlá bříza“.

Skřeti a Černá řeč. Skřet je podoba jména, jímž ostatní plemena nazývala tento ohavný národ, v rohanštině. Sindarsky to bylo *skirit*. Bezpochyby příbuzné bylo slovo *skurut* v Černé řeči, třebaže se ho vesměs používalo jen pro velké skřetí vojáky, kteří se v tom čase

---

⁵⁵ Kromě míst, kde se hobiti pokoušeli znázornit kratší šepoty a volání entů, *a-lalla-lalla-rumba-kamanda-lindor-burúme* tedy není elfsky a je jediným existujícím (pravděpodobně velmi nepřesným) pokusem zaznamenat zlomek skutečné entštiny.

vynořili z Mordoru a Železného pasu. Menším druhům se říkalo *sna-ga* „otrok“, říkali jim tak zejména *skurut-hai*.

Skřety zprvu vypěstovala Temná moc na Severu ve Starých časech. Říká se, že neměli žádný vlastní jazyk, ale přebírali z jiných, co se dalo, a převraceli si to podle vlastní libosti, přesto utvořili jen hrubé žargony, které sotva stačily i jejich vlastním potřebám, ovšem až na kletby a nadávky. A tito tvorové, naplnění zlobou a nenávisťí i k vlastnímu rodu, si rychle vypěstovali tolik neohrabaných nářečí, kolik bylo skupin a sídlišť jejich plemene, takže jim ve styku s jinými kmeny nebyla skřetí řeč k ničemu.

Proto ve Třetím věku užívali skřeti pro styk mezi různými rody západštinu a mnohé starší kmeny, jako ty, které přežívaly na Severu a v Mlžných horách, dlouho užívaly západštinu jako rodný jazyk, ovšem tak, že byla jen o málo libozvučnější než skřetí. V tomto žargonu bylo *tark* „muž z Gondoru“ pokleslou podobou *tarkil*, quenijského slova užívaného v západštině pro člověka númenorského původu.

Říká se, že Černou řeč vynalezl Sauron v Temných rocích a že si přál, aby se stala jazykem všech, kteří mu slouží, ale záměr se nezdařil. Z Černé řeči byla ovšem odvozena mnohá slova rozšířená v Třetím věku mezi skřety, jako *ghâš* „oheň“, ale po prvním svržení Saurona tento jazyk v jeho starobylé podobě zapomněli všichni kromě nazgûlů. Když Sauron povstal, opět se stal jazykem Barad-dûr a mordorských kapitánů. Nápis na Prstenu byl v starobylé Černé řeči, kdežto kletba mordorského skřeta byla pokleslou formou, již užívali vojáci Temné věže, jejichž kapitánem byl Grišnákh. *Šárkû* znamená v oné řeči „stařec“.

Skalní obři. Slovo „skalní obr“ bylo použito k překladu sindarského *torog*. Na svém počátku daleko v soumravných Starých časech to byli tvorové tupé a balvanovité přirozenosti a nemluvili víc než zvířata. Sauron jich však používal, naučil je tomu málu, čemu se naučit mohli, a obohatil jejich důvtip špatností. Skalní obři proto převzali tu trochu jazyka, kterou mohli zvládnout, od skřetů a v Západních zemích mluvili pokleslou Obecnou řečí.

Na konci Třetího věku se však v jižním Temném hvozdu a na mordorských pomezích v horách objevilo dosud nevidané plemeno

skalních obrů. V Černé řeči se jmenovali olog-hai. Nikdo nepochyboval, že je vypěstil Sauron, ale nebylo známo, z jakého základu. Někteří tvrdili, že to nejsou skalní obří, ale obří skřeti, olog-hai se však uzpůsobením těla a mysli vůbec nepodobali ani těm největším druhům skřetů, které daleko převyšovali velikostí i silou. Byli to obří, ale naplnění zlou vůlí svého pána: zavilý rod, silný, pohyblivý, divoký a vychytralý, ale tvrdší než kámen. Na rozdíl od staršího plemene Soumraku snášeli slunce, dokud je ovládala Sauronova moc. Mluvili málo a jediný jazyk, který znali, byla Černá řeč Barad-dûr.

Trpaslíci. Trpaslíci jsou zvláštní plemeno. O jejich zvláštním počátku, a proč se podobají i nepodobají elfům a lidem, vypráví Silmarillion, ale o tomto příběhu nižší elfové ve Středozemi nic nevěděli, kdežto pověsti pozdějších lidí se mísí se vzpomínkami na jiná plemena.

Jsou vesměs houževnaté, urputné plemeno, tajnůstkářské, pracovitě, pamatují na křivdy (i dobrodiní), milují kámen, drahokamy, věci, jež nabývají tvaru pod rukama řemeslníků, spíš než věci žijící vlastním životem. Nejsou však od přírody zlí a málo jich kdy sloužilo Nepříteli z vlastní vůle, ať tvrdí lidské pověsti cokoli. Lidé totiž odedávna lačnili po jejich bohatství a díle jejich rukou a mezi oběma plemeny bylo nepřátelství.

Ve Třetím věku se však ještě mnohde vyskytovalo mezi lidmi a trpaslíky pevné přátelství, a přirozenosti trpaslíků odpovídalo, že při cestování, práci a obchodování v různých zemích, jak totiž žili po zániku svých starobylých sídlišť, užívali jazyků lidí, mezi nimiž bydleli. Přesto v tajnosti (kterou na rozdíl od elfů dobrovolně neodhalovali ani přátelům) užívali svého vlastního zvláštního jazyka, který se léty málo měnil, stal se totiž spíše učeným jazykem než rodnou řečí a pěstovali jej a střežili jako poklad minulosti. Z jiných plemen se mu naučil málokdo. V tomto příběhu se objevuje jen v těch místních jménech, která Gimli odhalil svým druhům, a v bitevním pokřiku, který použil při obléhání Hlásky. Ten alespoň tajný nebyl a od časů, kdy svět byl mlád, jej slyšela mnohá bitevní pole. *Baruk Khazâd! Khazâd ai-mênu!* „Sekyry trpaslíků! Trpaslíci na vás!“

Gimliho vlastní jméno je ovšem jako jména všech jeho příbuzných severského (lidského) původu. Svá vlastní tajná „vnitřní“ jmé-

na, svá pravá jména, trpaslíci nikdy nezjevili nikomu z cizího pleme-
ne. Nepíše je dokonce ani na náhrobky.

II.

O PŘEKLADU

Při předkládání látky Červené knihy jako příběhu ke čtení pro dnešní lidi bylo celé jazykové prostředí, nakolik to šlo, přeloženo do pojmů dnešní doby. Pouze jazyky cizí Obecné řeči byly ponechány v původní podobě, ty se objevují hlavně ve jménech osob a míst.

Obecná řeč jako jazyk hobitů a jejich vyprávění byla nevyhnutelně přeložena do moderní angličtiny. Přitom se rozdílly pozorovatelné v užívání různých variant západštiny zmenšily. Byl učiněn pokus znázornit tyto varianty obměnami používané angličtiny, rozdíl mezi výslovností a mluvou Kraje a západštinou v ústech elfů nebo vznešených mužů z Gondoru byl ale větší, než jak jej ukazuje tato kniha. Hobiti vlastně většinou mluvili venkovským nářečím, kdežto v Gondoru a v Rohanu se užívalo starobylejšího jazyka, formálnějšího a sevřenějšího.

Je zde třeba připomenout jednu odlišnost, kterou nebylo možno vyjádřit, přestože byla často důležitá. Západský jazyk u zájmen druhé osoby (a často i třetí) rozlišoval nezávisle na čísle formu „důvěrnou“ a „uctivou“. Jednou ze zvláštností mluvy Kraje však bylo, že uctivé formy vyšly z běžného užívání. Přežívaly pouze u venkovanů, zejména v Západní čtvrtce, kteří jich užívali jako lichotivých výrazů. To bylo jednou z věcí, které měli na mysli Gondorští, když mluvili o zvláštnosti hobití mluvy. Peregrin Bral například užíval ve svých prvních dnech v Minas Tirith důvěrné formy vůči lidem všech vrstev včetně Pána Denethora. Starého správce to možná pobavilo, ale jeho služebníky to muselo ohromit. Toto volné užívání důvěrné formy nepochybně přispělo k rozšíření lidové pověsti, že Peregrin je ve své vlasti někým vysoce postaveným.

Čtenáři si povšimnou, že hobiti jako Frodo a jiné osoby jako Gandalf a Aragorn neužívají vždy stejného jazyka. To je záměrné. Učenější a schopnější hobiti znali trochu „knižní jazyk“, jak se mu v Kraji říkalo, a rychle si všímali a přejímali styl těch, s nimiž se setkávali. V každém případě bylo pro zcestovalé osoby přirozené mlu-

vit více méně po způsobu těch, mezi nimiž se octli, zejména v případě mužů, kteří jako Aragorn často velmi usilovali o utajení svého původu a svých záměrů. Přesto v těch dnech všichni nepřátelé Nepřítele ctili všechno starobylé a podle míry poznání si v tom libovali. Eldar, ze všech nejobratnější ve slovech, ovládali mnoho stylů, ačkoli přirozené jim bylo mluvit po způsobu nejbližším vlastní řeči, ještě starobyleji než Gondorští. I trpaslíci mluvili obratně a pohotově se přizpůsobovali své společnosti, ačkoli jejich výslovnost se některým zdála dost drsná a hrdelní. Skřeti a skalní obři však mluvili, jak uměli, bez lásky ke slovům a věcem, a jejich jazyk byl ve skutečnosti upadlejší a nečistější, než jsem ukázal. Nepředpokládám, že někdo bude toužit po přesnějším překladu, třebaže vzory je snadné nalézt. Mezi těmi, kdo myslí jako skřeti, se dodnes slyší velmi podobná řeč do omrzení omilující nenávist a pohrdání, příliš dlouho vzdálená od dobra na to, aby si uchovala šťávu aspoň ve slovech - leda pro uši těch, kterým jen nečisté zní silně.

Překlad takového druhu je samozřejmě obvyklý, protože při vyprávění o minulosti je nutný. Zřídka se však zachází dál. Já jsem však dál zašel. Přeložil jsem také všechna západská jména podle smyslu. Když se v této knize objeví anglická (česká - pozn. překl.) jména a tituly, naznačuje to, že v té době byla běžná jména v Obecné řeči vedle nebo na místě jmen v cizích (obvykle elfských) řečech.

Západská jména byla zpravidla překladem starších jmen, jako Roklinka, Mšená, Stříberka, Dlouhopolsko, Nepřítel, Temná věž. Některá se významem lišila, jako Hora osudu místo Orodruina „hořící hora“ nebo Temný hvozd pro *Taur-e-Ndaedelos* „les velkého strachu“. Několik málo bylo obměnami elfích jmen, jako Luna a Brandyvína odvozené z *Lhûn* a *Baranduin*.

Tento postup je možná třeba obhájit. Zdálo se mi, že předkládat všechna jména v původních jazycích by zamlžilo příznačný rys doby, jež vnímali hobiti (jejichž pohled jsem se převážně snažil zachovat): rozdíl mezi rozšířeným jazykem, pro ně stejně běžným a obvyklým, jako je pro nás mateřština, a přežívajícími pozůstatky daleko starších a ctihodnějších jazyků. Kdyby byla jména pouze přepsána, všechna by novodobým čtenářům připadala stejně vzdálená - například kdyby elfské jméno *Imladris* a západský překlad *Karningul* zůstaly beze změny. Mluvit o Roklince jako o Imladris bylo stejné, jako kdyby-

chom dnes mluvili o Winchesteru jako o Camelotu, s tím rozdílem, že totožnost byla jistá a v Roklince dosud sídlil pán mnohem starší a slavnější, než by byl Artuš, kdyby ještě dnes kraloval ve Winchesteru.

Jméno Kraje (*Súza*) a všechna ostatní místní jména hobitů byla převedena do angličtiny. Zpravidla to nebylo těžké, protože jména byla obecně tvořena z prvků podobných jednodušším anglickým místním jménům.

V případě osob byla hobití jména v Kraji a v Hůrce tehdy zvláštností, zejména díky zvyku, který vznikl během staletí, totiž dávat dědičná rodová jména. Většina těchto příjmení měla zřejmý smysl (v běžném jazyce, protože byla odvozena z žertovných přezdívek, místních jmen, nebo - zejména v Hůrce - od rostlin a stromů).

S hobitími křestními jmény jsem zacházel pokud možno stejně. Holčičkám dávali hobiti obvykle jména květin nebo drahokamů. Chlapečkům většinou dávali jména, která v běžném jazyce neměla vůbec žádný význam. I některá ženská jména byla podobná. Toho druhu je Bilbo, Bungo, Pólo, Loto, Tanta, Nina a tak dále. Jsou mnohé nevyhnutelné, ale náhodné podobnosti s dnešními jmény: například Oto, Ódo, Drogo, Dora, Cora a podobně. Tato jména jsem ponechal, ačkoli jsem je obvykle poangličtil změnou koncovky, ježto v hobitích jménech bylo *a* mužské zakončení a *o* a *e* byla ženská.

V některých starých rodinách, zejména plavínského původu, jako u Bralů a Bulvů, bylo ovšem zvykem dávat zvučná křestní jména. Protože většina zřejmě byla načerpána z pověstí o minulosti, od lidí stejně jako od hobitů, a mnohá byla sice nyní hobitům nesrozumitelná, ale připomínala jména lidí z údolí Anduiny, z Dolu nebo z Mar-ky, převedl jsem je ve stará jména převážně franckého a gótského původu, která se dnes u nás dosud používají nebo se vyskytují v našich dějinách. Tak jsem alespoň zachoval často komický kontrast mezi rodným jménem a příjmením, jehož si byli hobiti sami dobře vědomi. Jména klasického původu jsem používal málokdy, co totiž v krajové učenosti nejvíce odpovídalo latině a řečtině, byly elfí jazyky, a těch používali hobiti při pojmenovávání zřídka. Málo jich vůbec kdy znalo „jazyky králů“, jak je nazývali.

Jména Rádovských se lišila od ostatku Kraje. Lidé z Blat a jejich odnož za Brandyvínou byli v mnohých ohledech zvláštní, jak již bylo

řečeno. Mnohá ze svých podivných jmen nepochybně převzali z dřívějšího jazyka jižních Států. Nechal jsem je většinou nezměněna, protože jsou-li divná dnes, byla divná i tehdy. Jen jedno osobní jméno bylo změněno. Meriadoc (Smělmír, pozn. překl.) bylo vybráno v souladu se skutečností, že zkratka jména této postavy, Káli, znamenala v západštině „veselý, radostný“, ačkoli to ve skutečnosti byla zkratka nyní nesrozumitelného rádovského jména Kalimak.

Ve svých převodech jsem nepoužíval jmen hebrejského a podobného původu, neboť v hobitích jménech tomuto prvku našich jmen nic neodpovídá. Krátká jména jako Sam, Tom, Tim, Mat byla běžná jako zkratky skutečných hobitích jmen jako Tomba, Tolma, Matta a podobně. Sam a jeho otec Ham (Pecka, pozn. překl.) však byli ve skutečnosti zvaní Ban a Ran. Byly to zkratky *Banazir* a *Ranugad*, původně přezdívek znamenajících „polomudrc, pošťaček“ a „zápečník“, slova však vypadla z běžného užívání a zůstala v jistých rodinách tradičními jmény. Proto jsem se snažil zachovat tyto rysy užitím jmen Samwise (Samvěd, pozn. překl.) a Hamfast (Peckoslav, pozn. překl.), modernizací starobylých anglických *samwis* a *hámfoest*, která odpovídají významem.

Když jsem ve svém pokusu modernizovat a přiblížit jazyk a jména hobitů došel tak daleko, zjistil jsem, že musím jít ještě dál. Zdálo se mi, že lidské jazyky příbuzné západštině by měly být převedeny do forem spřízněných s angličtinou. Proto jsem učinil jazyk Rohanu podobným staré angličtině, protože byl spřízněný (vzdáleněji) s Obecnou řečí a také (velmi úzce) s dřívějším jazykem severských hobitů a ve srovnání se západštinou byl archaický. V Červené knize je několikrát poznamenáno, že hobiti rozpoznávali mnohá slova, když slyšeli rohanskou řeč, a cítili, že je to jazyk příbuzný jejich vlastnímu, proto se mi zdálo absurdní ponechat zaznamenaná jména a slova Rohirů v naprosto cizím stylu.^{*)}

---

^{*)} Po zvážení možností důsledné interpretace rohanských jmen a slov pomocí staročeštiny nebo staroslověnštiny jsem od tohoto pokusu upustila jednak proto, že by takové překládání zavedlo českého čtenáře do zcela jiné kulturně-historické oblasti, než jak představuje Rohiry autor, a také pro krásu zvukové podoby Tolkienových „rohanských“ slov. (Pozn. překl.)

V několika případech jsem tvary a hláskovou podobu místních jmen v Rohanu modernizoval, jako *Dunharrow* (Šerá Brázda, pozn. překl.) nebo *Snowbourne* (Sněžná řeka, pozn. překl.), nebyl jsem však důsledný, protože jsem se řídil hobity. Také obměňovali jména, jež slyšeli, když byla složena z prvků, jež poznávali, nebo když připomínala místní jména z Kraje, mnohá však ponechávali, jako já, například *Edoras* „dvorec“. Z téhož důvodu byla modernizována i některá jména jako Stínovlas a Červivec.^{**)}

Ještě severtější jazyk Dolu se v této knize objevuje pouze ve jménech trpaslíků, kteří pocházeli z té oblasti, a tak užívali jazyka tamních lidí a přijímali „venkovní“ jména v onom jazyce. Je to plemeno dnes přenechané lidovým pohádkám, kde se uchovává alespoň stín pravdy, a posléze nesmyslným historikům, kde se stali pouhými směšnými postavkami. Ve Třetím věku však je stále ještě možno zahlédnout cosi z jejich starého charakteru a moci, i když poněkud zatemnělých, jsou to potomci Naugrim ze Starých časů, v jejichž srdcích dosud hoří pradávný oheň Kováře Aulého a řeavější tam uhlíky jejich dlouhého pocitu krivdy vůči elfům, v jejich rukou posud trvá zručnost v práci s kamenem, kterou nikdo nepřekonal.

Jméno *Trpasluj* představuje jméno Morie v Obecné řeči: *Phurunargian*. To znamenalo „trpasličí hloubení“ a bylo již podobou zastaralé. Moria je však elfí jméno a bylo dáno bez lásky, Eldar sice v nouzi, ve svých hořkých válkách s Temnou mocí a jejími služebníky, zřizovali podzemní pevnosti, ale nepřebývali v nich ochotně. Milovali zelenou zem a nebeská světla a Moria v jejich jazyce znamená Černou propast. Trpasličí sami jí však - a alespoň toto jméno nikdy nebylo tajné - říkali *Khazad-dûm*, Sídlo Khazad, tak totiž pojmenovávají vlastní plemeno a je to tak od doby, kdy je tak nazval Aulë, když je stvořil v hlubinách času.

Elfové se používá pro překlad slov *Quendi* „mluvčí“, vznešeného elfského jména pro všechny jejich rod, a *Eldar*, jména Tří čeledí,

---

^{**)} Tento lingvistický postup nenaznačuje, že Rohirové jinak připomínali staré Angličany kulturou nebo uměním, zbraněmi nebo způsobem válčení, leda všeobecně díky svým životním okolnostem: jednodušší a primitivnější národ žijící ve styku s vyšší a vznešenější kulturou a obývající země, jež kdysi byly součástí její říše.

kteří se vydaly do Neumírající říše a přišly tam na počátku Dní (kromě *Sindar*). Toto staré slovo bylo skutečně jediné dostupné. Kdysi vzniklo, aby sloužilo památce na tento lid, kterou si člověk uchoval a jež nebyla zcela cizí lidské mysli. Pokleslo však, v mnohých dnes vyvolává představy buď roztomilé, nebo naivní, tak nepodobné starým Quendi jako motýlek rychlému sokolu - což neznamená, že by Quendi někdy měli křídla, ta jsou pro ně stejně nepřirozená jako pro lidi. Bylo to vznešené a krásné plemeno, starší Děti světa, a mezi nimi byli Eldar králi, kteří jsou dnes pryč, Lid velké cesty, Lid hvězd. Byli vysocí, světlé pleti, s šedýma očima, třebaže kadeře měli tmavé, s výjimkou zlatovlasého rodu Finrodova, a jejich hlasy byly melodičtější než všechny smrtelné hlasy slýchané dnes. Byli chrabří, ale příběh těch, kteří se vrátili do Středozemě jako Vyhnanci, je bolestný, a třebaže v pradávných dnech se jejich osud skřížil s osudem Otců lidí, dnes je jejich osud jiný než lidský. Jejich panování dávno minulo a sídlí nyní mimo okruh světa a nevracejí se.

POZNÁMKA KE JMÉNŮM HOBIT A BRANDYVÍNA

Hobit je výmysl. Slovo, které se používalo v západštině, když se vůbec o tomto lidu hovořilo, bylo *banakil*, „půlčík“. Lid z Kraje a Hůrky však v té době používal slovo *kuduk*, které se jinde nevyskytovalo. Smělmír však skutečně zaznamenává, že rohanský král použil slovo *kûd-dûkan* „obyvatel nory“. Protože hobiti, jak již bylo řečeno, kdysi mluvili jazykem úzce spřízněným s jazykem Rohirů, zdá se pravděpodobné, že *kuduk* byl redukovanou podobou *kûd-dûkan*. To jsem přeložil slovem *holbytla*, a *hobit* je slovo, jež by dobře mohlo být redukovanou podobou slova *holbytla*, kdyby se to jméno vyskytovalo v naší vlastní dávné řeči.

Brandyvína. Hobiti jméno této řeky bylo obměnou elfského *Baranduin* (přízvuk na *and*), odvozeného od *baran* „zlatohnědý“, a *duin* „(velká) řeka“. *Brandyvína* se jevila jako přirozené novodobé zkomolení *Baranduin*. Starší hobití jméno bylo ve skutečnosti *Bran-da-nin* „pohraniční řeka“, což by bylo lépe přeložit Pomezka, ale žertem, který ustrnul ve zvyk, a opět se vztahoval k barvě toku, se řece v té době obvykle říkalo *Bralda-hîm* „opojné pivo“.

Je ovšem třeba poznamenat, že když si Starorádi (*Zaragamba*) změnili jméno na Brandorádi (*Brandagamba*), první složka znamenala „pohraničí“ a lépe by vyhovovalo slovo Pomezňý. Jen velmi smělý hobit by se opovážil nazvat rádovského Pána v jeho doslechu *Braldagamba*.

John Ronald Reuel Tolkien

PÁN PRSTENŮ
III. NÁVRAT KRÁLE

Z anglického originálu The Return of the King
vydaného nakladatelstvím George Allen & Unwin
v Londýně roku 1978

přeložila Stanislava Pošustová.

Přebal s použitím kresby Josefa Velčovského,
vazbu a grafickou úpravu navrhl Michal Houba.
Vydala Mladá fronta jako svou 5363. publikaci.

Edice Třináct, svazek 197.

Edici řídí Ema Rozgonyiová.

Odpovědný redaktor Milan Macháček.

Výtvarný redaktor Bohuslav Holý.

Technická redaktorka Jana Vysoká.

Vytiskla Typografie, s. p., Na poříčí 30, Praha 1
24,65 AA. 28,18 VA. 416 stran.

Vydání první. Praha 1992.

23-010-92 13/34

Digitalizoval Cxx

[RoboVa stránka o knihách](http://www.robv.knihy.szm.sk/) <http://www.robv.knihy.szm.sk/>

[Mirror tejto stránky](http://sweb.cz/robv.knihy/) <http://sweb.cz/robv.knihy/>

[Email](mailto:robv.knihy@seznam.cz) robv.knihy@seznam.cz